

Maanpuolustuskorkeakoulu

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 42

Karavaanin sotapolku

Näkökulmia jihadismiin

Antti Paronen ja Juha Saarinen (toim.)

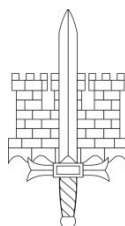

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
JULKAISUSARJA 1: TUTKIMUKSIA NRO 42

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
SERIES 1: RESEARCH PUBLICATIONS NO. 42

KARVAANIN SOTAPOLKU – NÄKÖKULMIA JIHADISMIIN

Antti Paronen ja Juha Saarinen (toim.)

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2020

Antti Paronen ja Juha Saarinen (toim.): *Karavaanin sotapolku – Näkökulmia jihadismiin*

Maanpuolustuskorkeakoulu

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 42

National Defence University

Series 1: Research Publications No. 42

Kirjoittajat:

Antti Paronen, Juha Saarinen, Marko Kivikoski, Matti Pohjonen,
Ann-Sofie Nyström, Lotta Tuomaala-Järvinen, Christian Jokinen, Olli Ruohomäki,
Mikko Patokallio, Olli Teirilä, Maria Ristimäki ja Leena Malkki.

Uusimmat julkaisut pdf-muodossa: <https://www.doria.fi/handle/10024/73990>

Kannen kuva: Olli Teirilä

© Tekijät & Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-3153-0 (nid.)

ISBN 978-951-25-3154-7 (PDF)

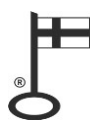
ISSN 2342-9992 (painettu)

ISSN 2343-0001 (verkkójulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu

National Defence University

PunaMusta Oy
Tampere 2020

LUKIJALLE

Globaali jihadistinen liikehdintä ja kansainvälinen terrorismi ovat myös Suomeen vaikuttavia ajankohtaisia ilmiöitä, joihin kohdistuu jatkuvasti kasvava laadukkaan tutkimustiedon tarve. Tämän teoksen tavoite on lisätä sekä kansalaisten että erityisesti päätöksentekijöiden, turvallisuusviranomaisten ja muiden asian parissa työskentelevien tuntemusta ilmiöstä – sekä varsinaisesta väkivallan käytöstä että sitä tukevista rakenteista. Toiveemme on, että lisääntynyt ymmärrys palvelee päätöksentekoa ja työtä kansalliseen turvallisuuteen liittyvissä terrorismikysymyksissä ja edistää valveutunutta yhteiskunnallista keskustelua. Samalla otetaan askel suomenkielisen laadukkaan aihepiirin tutkimuksen edistämiseksi.

Kirjan artikkeleissa tarkastellaan suomalaista jihadismia, kansainvälistä terrorismia ja ei-valtiollista sodankäyntiä innovatiivisella tutkimusotteella. Kirjoittajat käsittelevät aihepiiriä laajasti nostaten esiin myös varsinaista väkivallan käyttöä ja sodankäyntiä tukevia rakenteita, kuten varainkeruuta, rekrytointia ja viestintää. Nämä tukirakenteet ovat olennainen osa kokonaisuutta ja ilmiön muodostamaa uhkaa kansalliselle ja kansainväliselle turvallisuudelle, vaikka ovat usein jääneet vähälle huomiolle. Teoksessa käsitellään myös jihadistisen liikehdinnän kannalta keskeisiä maantieteellisiä alueita, joissa Suomi osallistuu kansainväliseen rauhanturvaamiseen ja kriisinhallintaan. Täten kirja palvelee myös suomalaisen kriisinhallintakoulutuksen akuutteja ja aluekohtaisia tietotarpeita.

Teoksen todistusvoima nojaa relevanttiin ja ajankohtaiseen tieteelliseen tutkimukseen, ja sen artikkeleissa hyödynnetään laajasti erilaisia tutkimusmenetelmiä, lähteitä ja näkökulmia. Teoksen kirjoittajat edustavat kansallista huippuosaamista kansainväliseen terrorismiin liittyvissä kysymyksissä. Yhteisenä nimittäjänä kirjoittajat ovat kaikissa artikkeleissa pitäneet jihadistisen liikehdinnän kehityskaaren kuvaamista ja tulevaisuuden perusteellista ennakkointia.

Tämän artikkelikokoelman ohjaavana periaatteena on ollut koota eri alojen asiantuntijoiden näkemyksiä ja piirtää kattava kokonaiskuva monimuotoisesta ja moniulotteisesta ilmiöstä. Kirja nousee sisältönsä puolesta kansallisesti ainutlaatuisen asemaan ja rikastaa Maanpuolustuskorkeakoulussa tehtävää perustutkimusta, joka käsittelee epäsymmetristä sodankäyntiä ja väkivaltaisia toimijoita. Tämän vuoksi teos päätettiin julkaista Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimuksia-julkaisusarjassa.

Toivotamme ajatuksia herättävää ja analyttistä lukunautintoa teoksen ja sitä seuraavan keskustelun parissa.

Marko Palokangas, sotilasprofessori, Maanpuolustuskorkeakoulu &
Pekka Hiltunen, analyysipäällikkö, Suojelupoliisi

ESIPUHE

Tämän teoksen alkuun saattanut idea on lähtöisin toimittajien vuosien mittaisesta keskinäisestä yhteistyöstä ja ajatustenvaihdosta. Tässä keskustelussa ymmärrettiin jo varhain, että suomenkielinen, globaalia jihadistista liikehdintää ja kansainvälistä terrorismia käsittelevä teos on tarpeen kirjoittaa. Muodoksi valikoitui niin ikään pian artikkelikokoelma, sillä toimittajat halusivat päästää ääneen Suomessa aihetta tutkivia ja ilmiötä työssään kohtaavia henkilöitä ikään, akateemiseen senioriteettiin tai koulutustaustaan katsomatta.

Tästä ideointiriihestä on lukuisten vaiheiden kautta syntynyt käsillä oleva teos, joka kokoa sisälleen parhaan taitomme mukaisesti toimittamamme artikkelit ja niiden kirjoitajien asiantuntevat näkemykset käsittelemistään aiheista. Pyrkimyksenämme on ollut koota samojen kansien väliin mahdollisimman monta erilaista käsittelyä monitahoiseksi tunnistamastamme ilmiöstä laajan ymmärryksen luomiseksi. Samalla on valmiin teoksen äärellä tunnustettava, että monia ilmiön kannalta keskeisiä teemoja on vielä käsittelemättä, puhumattakaan ilmiön jatkuvan dynaamisuuden synnyttämistä ja aiemmin ennakoimattomista kehityskuluista. Parhaimmillaan teos tarjoaa uusia näkökulmia liikehdintään, jonka grandioottisissa tavoitteissa maanpiiri on saatettu Jumalan vallan alle.

Suuri kiitos julkaisun onnistumisesta kuuluu Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitoksen yleisen taktiikan sotilasprofessoreille eversti, VTT Jyri Raitasalo ja everstiluutnantti, ST Marko Palokangas sekä Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusjohtajalle, professori Hannu Karille, jotka takasivat kaikki myötämielisyydellään mahdollisuuden ilmiötä tarkastelevan suomenkielisen teoksen julkaisemiseen.

Toimittajat haluavat osoittaa lämpimät kiitokset Suomen Marsalkka Mannerheimin sotatieteelliselle rahastolle, Nils Eduard von Veh'n rahastolle, Sotatieteiden tutkimussäätiölle ja Kauppaneuvos Werner Hacklinin säätiölle työlle tarjoamastaan taidollisesta tuesta. Ilman tätä tukea teoksemme olisi jäänyt tekemättä.

Suurin kiitos toimittajien suunnasta kuuluu luonnollisesti laajalle kirjoittajakunnalle, joka oli kaikinensa nopeasti pyynnöstä suostuvainen kontribuoimaan tähän teokseen, sekä vertaisarvioijille, joiden arvokkaat kommentit heijastuvat tämän teoksen sivuilla monin tavoin. Kirjoittajien tuoreet näkemykset monitahoisesta ilmiöstä ovat se rikkaus, johon tämän teoksen käsittelyvoima nojaa. Kirjoittajien näkemykset ovat luonnollisesti heidän omiaan, eivätkä välttämättä edusta työnantajiansa, oppilaitostensa tai muiden edustamiensa tahojen kantoja.

Toivomme antoisia lukuhetkiä teoksen parissa.

Elokuussa 2020, Antti Paronen & Juha Saarinen

SISÄLLYS

LUKIJALLE.....	i
ESIPUHE	ii
<i>Antti Paronen & Juba Saarinen</i>	
JOHDANTO	1
<i>Marko Kivikoski</i>	
1. USKONNOLLISUUS OSANA JIHADISTISTA RADIKALISOITUMISTA LÄNSIMAISSA.....	11
<i>Antti Paronen</i>	
2. YMPÄRIKÄYNNISTÄ YHTEENTULOON – JIHADISTISEN STRATEGISEN AJATTELUN SYKLISYYS	31
<i>Matti Pohjonen</i>	
3. JIHADISTINEN VERKKOVIESTINTÄ	53
<i>Ann-Sofie Nyström</i>	
4. NAISTEN KEHITTYVÄ ROOLI JIHADISTISESSA LIIKEHDINNÄSSÄ ..	69
<i>Lotta Tuomaala-Järvinen</i>	
5. UHKAILU, KIRISTYS JA RYÖSTÄMINEN – PYSYVÄT METODIT JIHADISTIRYHMIEN VARAINHANKINNASSA.....	83
<i>Christian Jokinen</i>	
6. KAUKOVIIHOLLISESTA LÄHIVIIHOLLISEEN – AL-QAIDA BIN LADENIN JÄLKEEN	109
<i>Antti Paronen & Juba Saarinen</i>	
7. NOUSU, UHO JA MENETETTY UTOPIA – ISISIN TIE KHORASANISTA KALIFAATIN JÄLKEISEEN AIKAAN.....	131
<i>Olli Ruobomäki</i>	
8. JIHADISMIN SYDÄNMAAT – AFGANISTANIN JA PAKISTANIN LEVOTON RAJASEUTU JA TERRORISMI	157
<i>Mikko Patokallio</i>	
9. IDENTITEETTIPOLITIIKKA JA SIJAISSOTAA: ŠIIA-JIHADISMI	175
<i>Olli Teirilä</i>	
10. ALUEELLISTUVA JIHADISTINEN LIIKEHDINTÄ AFRIKKALAISENA ILMIÖNÄ.....	195
<i>Maria Ristimäki</i>	
11. JIHADISTISEN LIIKEHDINNÄN SISÄISISTÄ JAKOLINJOISTA – TAPAUS BOKO HARAM.....	211

Juba Saarinen

12. MUSTAT LIPUT EUROOPAN YLLÄ: ISISIN VAIKUTUS ALUEEN JIHADISTISEEN LIIKEHDINTÄÄN	231
---	-----

Leena Malkki & Juba Saarinen

13. JIHADIN SYRJÄSEUDUILTA KALIFAATIN YTIMEEN – JIHADISTISEN LIIKEHDINNÄN KEHITTYMINEN SUOMESSA 2010-LUVULLA	257
LOPPUSANAT	281
LÄHTEET	289
KIRJOITTAJISTA	355

JOHDANTO¹

Antti Paronen & Juba Saarinen

Jihadismi ideologiana ja globaalina sosiaalisena liikkeenä on miehittänyt sitkeästi uutisotsikoita erityisesti kuluneen vuosikymmenen aikana. Pohjimmiltaan jihadismi on uskontoon pohjautuva, väkivaltainen ja ekstremistinen ideologia, joka kytkeytyy laajemmin väkivaltaisen islamismiin – tai radikaali-islamismiin – kenttään. Jihadismia kuitenkin määrittää omanlaisensa, islamismista suurilta osin eroava suhtautuminen uskontoon ja politiikkaan. Jihadistisen ideologian keskiössä ovat uskonopillisen puhtauden vaaliminen sekä uskonnollisesti perusteltu, puolustuksellisenä ja henkilökohtaisena velvollisuutena tulkittu väkivallankäyttö liikkeen ja sen sisältävien toimijoiden näkemyksen mukaisia islamin ja globaalin muslimiyhteisön vihollisia vastaan.

Tämän aatteen ympärille on muodostunut globaaliksi toimijaksi historian saatossa kehittynyt jihadistinen liike. Se koostuu eri puolilla maailmaa sijaitsevista yksittäisistä kannattajista ja aktivisteista, erilaisista sosiaalisista kollektiiveista – kuten soluista, verkostoista, yhteisöistä tai jopa hierarkkisemmista organisaatioista – sekä muslimienemmistöisillä konfliktialueilla toimivista aseellisista jihadistiryhmistä. Yhdessä nämä muodostavat monimuotoisen ja moniulotteisen kokonaisuuden, jota yhdistää aatteen lisäksi jaettu identiteetti, ilmaisullinen sanasto ja kuvasto, sekä kulttuuri. Sen keskeisimpien ryhmien – etenkin al-Qaidan ja Isisin – tavoitteena on kansainvälisen valtiopohjaisen järjestelmän kaataminen väkivalloin ja islamilaisen lain hallinnoiman kalifaatin muodostaminen uudelleen. Vuosien saatossa tämä liike on osoittautunut opportunistiseksi, muuntautumisen- ja mukautumiskykyiseksi ja resilentiksi.

Teoksen otsikossa näkyvä sanapari *karavaanin sotapolku* symboloi liikkeen isähahmon palestiinalaistaustaisen Abdallah Azzamin tunnettua ja vaikutusvaltaista uskonnollista julistusta, jolla hän loi alustavat opilliset perusteet globaalina jihadismina tunnetulle aatteelle. Vuonna 1987 julkaistu Liity karavaaniin (*Join the Caravan*) -sanoilla otsikoitu uskonjulistus oli kutsu uskonnolliseen sotaan, jihadiin, Afganistanissa Neuvostoliiton hyökkäyksen kohteeksi joutuneiden uskonveljien ja -siskojen puolesta. Tähän kymmenentuhannet muslimit, erityisesti arabimaista, tulisivat vastaamaan – joskin valtaosa vasta Neuvostoliiton vetäytyttyä maasta loppuvuodesta 1989. Azzamin kutsuun vastasivat muun muassa sellaiset jihadistisen liikkeen myöhemmät ikonit, kuten al-Qaidan perustaja, saudiarabialainen Osama bin Laden sekä hänen egyptiläinen seuraajansa Aiman al-Zawahiri, sekä lukemattomat jihadistit etenkin Pohjois-Afrikasta ja Persianlahdelta. Monet heistä päätyivät myöhemmin perustamaan lukuisia aseellisia islamistisia ja jihadistisia ryhmiä, ulottaen Afganistanin konfliktin ja sin-

¹ Pyydämme huomioimaan, että jokaisessa artikkelissa vierasperäiset sanat, erityisesti arabiankieliset termit ovat kirjoittajien itsensä valitsemia. Toimittajat ovat tehneet paikoitellen lukijakuntaa palvelevia toimituksellisia valintoja yhdenmukaistaakseen artikkelien välillä toistuvia termejä, nimiä ja sanoja.

ne suuntautuneen vierastaistelijaliikkuvuuden jälkivaikutukset Marokosta Jemeniin ja Irakin Kurdistanista Somaliaan. Neuvostoliiton vetäytyttyä maahan matkustivat myös myöhemmin maailmanmaineeseen nousseet jordonialainen, ”teurastajien sheikkinä” 2000-luvun puolivälissä tunnettu ja laajalti Isisin esi-isänä pidetty Abu Musab al-Zarqawi, sekä länsimaiselle jihadismille kasvot antanut, Arabian niemimaan al-Qaidassa myöhemmin merkittävään asemaan noussut jemeniläis-amerikkalainen Anwar al-Awlaki.

Kun Azzam kirjoitti julistustaan, hän tuskin kykeni näkemään ennalta kuinka alulesaattamansa jihadistinen liike tulisi ajan saatossa kehittymään. Viimeiset kaksikymmentä vuotta voimakkaasti kansainväliseen terrorismiin yhdistetyn jihadismin keskiössä oli ulkoisten hyökkäysten ja miehityksen kohteeksi joutuneiden muslimiyhteisöjen ja heille kuuluneiden alueiden puolustaminen aseellisesti – ei kansainvälinen terrorismi tai muslimeihin kohdistuva uskonpuhtauden vaalimiseen nojaava sektaarinen väkivalta. Ne ryhmät, jotka länsimaissa voimakkaimmin aatteeseen ja liikkeeseen on 2000-luvun aikana yhdistetty – al-Qaida ja Isis – eivät olleet vielä tuolloin syntyneet. Al-Qaida syntyisi noin vuotta, ja Isisin ensimmäinen muoto kaksi vuosikymmentä myöhemmin. Azzamin aktivismin edesauttaman *afgaani-arabien* yhteisöstä muodostui kuitenkin se sosiaalinen ympäristö, jossa molemmat ryhmät – ja heidän väkivaltaiset aatteensa – saivat alkunsa.

Neljän vuosikymmenen aikana tämä liike on levinnyt laajalle sydänmailtaan Afganistanin ja Pakistanin rajaseuduilta, ja juurtunut syvään, niin muslimienemmistöisissä valtioissa kuin länsimaissakin. Ideologisesti se on kehittynyt suuntaan, jossa islamin ja muslimiyhteisöjen puolustamisen muodoksi on valikoitunut sektaarinen väkivalta jihadistien islamin sisäisinä vihollisina pitämiä ryhmiä kohtaan, sekä ristiretkeläisvaltioihin (länsimaihin) ja heidän asukkaisiinsa kohdistuva kansainvälinen terrorismi. Sekä aate että liike ovat osoittaneet muuntautumiskykynsä, sitkeytensä, opportunistisen luonteensa. Tavoitteissaan kansainvälisen järjestyksen kaatamisessa liike on epäonnistunut kerta toisensa jälkeen, mutta samalla se on osittanut huomattavan kykynsä aiheuttaa tuhoa ja kärsimystä, uhmaten myös ennustuksia omasta lopustaan.

Liikkeeseen lukeutuvat toimijat ovat tavoitelleet valtiollista statusta, ja niiden nimissä ja hengessä on toteutettu satoja terrori-iskuja ympäri maailmaa. Mittavista vastatoimista huolimatta liike ja sen keskeiset ryhmät oovat onnistuneet toistuvasti säilymään hengissä ja luomaan itsensä uudelleen eri konfliktialueilla Länsi-Afrikasta Kaakkois-Aasiaan. Näin, vaikka Azzamin aikanaan muodostama karavaani on valtiollisia vihollisiaan merkittävästi heikompi, ja vaikka sen kulkema sotapolku on toisinaan näyttänyt päätyvän umpikujaan. Silti tämä karavaani aina löytänyt reitin, jota pitkin jatkaa kohti vääjäämättömänä pitämäänsä maailmanpoliittisen järjestyksen kumoamista ja uskonnollisen ihanneyhteiskunnan perustamista, Azzamin artikkelin eetoksen mukaan vain koraanilla ja kiväärillä varustettuna.

Viimeisen kahden vuosikymmenen konflikteissa globaalin jihadistisen liikkeen ryhmiä on ollut muodikasta julistaa kukistetuiksi. Silti ne, kuten liike laajemmin, ovat suurimmalta osin onnistuneet säilymään hengissä ja toisinaan jopa saavuttamaan paikallisesti merkittävää menestystä. Vaikka menestys on ollut hetkellistä ja harvoin johtaneet merkittävään edistykseen kohti jihadistien pyrkimyksiä maailmanjärjestyksen kumoamiseksi, ovat tällaiset hetket inspiroineet ja ylläpitäneet sunnalaisen jihadistisen liikehdinnän ympärille muodostunutta kannattaja- ja aktiivikuntaa, sekä synnyttäneet uusia taistelijoita sukupolvia sotapolulla kaatuneiden tilalle. Heidän joukkoonsa ovat kuuluneet kahden vuosikymmenen aikana liittyneet al-Zarqawi (2006), bin Laden (2011), sekä al-Awlaki (2011). Viimeisimpänä surmatuista kuuluisista johtajista on kalifiksi itsensä julistanut irakilainen Abu Bakr al-Bagdadi (2019), joka räjäytti itsensä paettuaan Yhdysvaltain erikoisjoukkoja Syyriassa, sekä suuri joukko Isisin näkyviä johtohahmoja, kuten irakilainen Haji Bakr (2014), syyrialainen Abu Muhammed al-Adnani (2016) sekä georgialainen Abu Omar al-Shishani (2016).

Tämä teos pyrkii selittämään jihadistisen aatteen ja liikkeen sitkeyttä, muuntautumiskykyä 2010-luvun maailmanpoliittisissa myllerryksissä, erilaisissa toimintaympäristöissä ja sen sisäisissä konflikteissa. Merkittävimmät sen kohtaamat haasteet ovat olleet vanhojen jihadistikaaderien kuolemat, arabikeväänä tunnettu mielenosoitusten aalto, sosiaalisen median ja etenkin älylaitteiden kehitys sekä Syyrian sisällissota, joka on määrittänyt uudelleen liikkeen sisäisiä jakolinjoja ja ulkoisia rajoja.

Etenkin monien keskeisten jihadistien kuolemat samanaikaisesti heidän ydinalueidensa toimintaympäristöjä järjestyttäneen arabikevään kanssa synnyttivät vaikutelman, että globaali jihadistinen liike ja sen Afganistanin ja Pakistanin välisellä raja-alueella piiloteleva johto oli saanut kuoliniskun. Tätä harhaanjohtavaa mielikuvaa vahvistivat bin Ladenin ja al-Awlakin kuolemat vain muutaman kuukauden sisällä toisistaan. Ne tavoitteet, joita al-Qaidan pitkään symbolisesti johtama jihadistinen liike oli ajanut jo vuosikymmenten ajan – Lähi-idän autokraattisten diktaattoreiden kaataminen – saavutettiin arabikeväessä näennäisesti väkivallattoman opiskelijaliikehdinnän ja demokratiavaateiden kautta.

Arabikevät ei kuitenkaan tuonut tullessaan kestäväää demokratiaa entisiin autokratiioihin, eikä jihadismi ilmiönä kadonnut mihinkään. Sen sijaa arabikevään luoma epävakaus loi uusia mahdollisuuksia jihadistisille aseellisille ryhmille laajentaa toimintaansa monien ennustusten vastaisesti, erityisesti maissa joissa vallankumouksellinen liikehdintä johti väkivaltaiseen konfliktiin, kuten Jemenissä, Libyassa, ja Syyriassa. Näkyvimmin tämä on heijastunut uusvanhan jihadistisen ryhmän, Isisin, räjähdysmäisenä nousuna maailmanpolitiikan näyttämölle.

Tämän globaaliksi laajentuneen jihadistiryhmän nousun taustalta löytyi erityisesti Syyrian sisällissodan aikaansaama kaaos. Tätä hyödyntämällä al-Qaidan entinen paikallishaara Irakissa – tuolloin Irakin islamilaisena valtiona tunnettu ryhmä – lähetti

taistelijoitaan perustamaan uuden tukialueen maahan. Sen pohjalta he loivat uuden jihadistisukupolvia ja ryhmän tavoitteleman kalifaatin. Tässä heitä edesauttoi konfliktialueelle suuntautunut, historiallisen suuri ja laaja vierastaistelijoiden virta. Vierastaistelijaliikkuvuutta mahdollisti osaltaan myös informaatioteknologian vallankumous, sosiaalisen median nousu ja henkilökohtaisten älylaitteiden myötä mobiililajakaistojen räjähdysmäinen yleistymisen. Samaiset kehityskulut mahdollistivat myös osaltaan Isisin inspiroiman ja siihen kytkeytyneen terrori-iskujen lähes maailmanlaajuisen aallon joka huipentui 2014–2017. Se lyö laineita vielä tätä teosta toimitettaessa alkusyksystä 2020.

Vaikka Isis määritteli monin tavoin jihadistista liikehdintää 2010-luvulla, sen julistama kalifaatti jäi kuitenkin lyhytikäiseksi. Isisin kalifaatti on käytännössä tuhoutunut fyysisenä entiteettinä siihen kohdistuneen, elokuussa 2014 alkaen kansainvälisen intervention seurauksena. Tästä huolimatta Isis on kuitenkin säilynyt, muuntautuen sissiliikkeen ja terroristiorganisaation tasolle ydinalueillaan Syyriassa ja Irakissa. Isisin luoma kalifaatti on kuitenkin yhä olemassa virtuaalisena ja ideologisena todellisuutena kannattajiensa ja jäseniensä mielissä. Ryhmä inspiroi yhä sen alaisuuteen liittyneitä paikallishaaroja Nigeriasta Filippiineille sekä pyrkii inspiroimaan ja tukemaan ympäri maailmaa toimivia kannattajiaan ja aktivistejaan jatkamaan taistelua nimissään.

Isisin symbolisesti syrjäyttämä, globaalien jihadististen liikkeen ensimmäinen lipunkantaja, al-Qaida on niin ikään kokenut merkittäviä tappioita 2010-luvulla. Se on joutunut osin keksimään itsensä ja oman strategiansa uudelleen bin Ladenin jälkeisellä aikakaudella ja siirtymään globaalista kohti alueellisia tavoitteita. Aiemman vuosikymmenen väkivaltainen länsivastaisuus kaukoviollisajatuksineen sekä tämän muodostama kansainvälisen terrorismin perintö elävät kuitenkin vahvana ryhmän eetoksessa ja kaanonissa. Bin Ladenin seuraajan Aiman al-Zawahirin alaisuudessa al-Qaidasta on jälleen kehitymässä mahdollisesti jopa Isisiä vakavampi ja pitkäaikaisempi turvallisuusuhka.

Syyriassa ja Irakissa Isisin poikkeukselliset raakuudet jopa globaalien jihadismin mitapuulla ovat saaneet aikaan myös uudenlaisen liikkeen syntymisen, tällä kertaa voimakkaasti Iraniin ja sen alueellisiin tavoitteisiin ja liittolaisiin kytkeytyvän šiiijihadismin muodossa. Vaikka tähän ilmiöön ei ole länsimaissa toistaiseksi suhtauduttu riittäväällä vakavuudella, monien ilmiötä edustavien aseellisten ryhmien taistellessa osana Isisin vastaista koalitiota, on tämä ideologisesti länsivastainen, valtiosidonnainen ääri-liikehdinnän muoto näyttänyt tuhovoimansa jo Syyriassa ja Irakissa sekä levinnyt myös muualle Lähi-itään ja aina Eurooppaan asti. Kansainvälisen huomion kiinnittyessä sunnalaiseen jihadismiin, ovat šiiijihadistiset toimijat pystyneet muodostamaan tukiverkostoja monille alueille, samoin kuin al-Qaida ennen kuin syyskuun 11. päivän terrori-iskut vuonna 2001 tekivät siitä globaalisti tunnetun toimijan.

Vaikka viimeisen kuluneen kymmenen vuoden aikana globaali jihadistinen liike on kokenut merkittäviä vastoinkäymisiä ja sisäisiä konflikteja, on se myös onnistunut ylläpitämään iskukykyänsä vetäen puoleensa tuhansittain uusimman jihadisukupolven edustajia lähes kaikkialta maailmasta Kanadasta Filippiineille ja Suomesta Uuteen-Seelantiin. Kokonaisuutena jihadistinen liikehdintä, erityisesti epävakaassa Lähi-idässä, mutta myös Euroopassa, Saharan eteläpuoleisessa Afrikassa ja entisten neuvototasavaltojen alueella, on kasvanut ja kehittynyt merkittävästi. Tämä kuvastaa globaalien jihadistisen liikkeen potentiaalia, sinnikkyyttä ja sitkeyttä sekä kameleonttimaista ja opportunistista luonnetta. Nämä totuudet eivät saa hautautua Isisin julistaman fyysisen kalifaatin raunioihin.

Pikemminkin mainitut tekijät on syytä ottaa huomioon tarkasteltaessa jihadismia kuluneella vuosikymmenellä ja pohdittaessa sen tulevaisuudennäkymiä. Tämän teoksen pyrkimyksenä on luoda ja syventää ymmärrystä Suomessa päivittäisuutisointia laajemmin ja käsitellä aihetta sen monissa eri ulottuvuuksissa. Tämä on mahdollista, kun tarkastellaan sitä, miten globaali jihadistinen liike on kehittynyt 2010-luvun aikana sisäisine haasteineen, samalla kun se on mukautunut liikkeen kannalta merkittäviin teknologisiin kehityksiin ja yhteiskunnallisiin mullistuksiin ydinalueillaan. Erilaisia teemoja käsittelemällä ja niiden välisiä yhtymäkohtia huomioimalla tämä kokonaisuus avaa ja analysoi niitä moninaisia todellisuuksia ja toimintaympäristöjä, jotka vaikuttavat jihadistiseen liikkeeseen ja sen kehitykseen. Tämän kokonaisuuden kontekstualisoitu ja nyansoitu huomioiminen mahdollistaa jihadistisen liikkeen käymän epäsymmetrisen sodan luonteen ja sen aikaansaaman kumouksellisen sodankäynnin ja sotataidon kehityksen yksityiskohtaisemman tarkastelun.

On tarpeen huomioida, että tämä teos ei ole tieteellinen teoriaorientoitunut teos perinteisessä mielessä. Jihadismia voi tarkastella monista lähtökohdasta, esimerkiksi teoreettisesti, historiallisesti, vertailevasti tai kriittisemmin esimerkiksi keskeisiä käsitteitä tarkastelemalla. Olisi suotavaa, että tällaista tutkimusta pyrittäisiin tuottamaan jatkossa myös suomeksi. Tässä teoksessa lähtökohdaksi kuitenkin valikoitui käytännönläheisempi ja laajempi lähestymistapa teoksen tarkoitusta ja kohdeyleisöä silmällä pitäen. Tarkastelun keskeisen analyttisen viitekehyksen muodostaa globaalien jihadistisen liikkeen monimuotoisuus ja sen mukautuva luonne, joita pyritään lähestymään ja selittämään tarkastelemalla ilmiötä monissa eri temaattisissa ja maantieteellisissä yhteyksissä. Näkökulmien haluttiin myös edustavan erilaisia taustoja, eikä pelkästään akateemista tutkimusta, tuoden mukaan erilaisia lähestymistapoja ilmiöiden, toimijoiden ja kontekstien hahmottamiseksi ja tutkimiseksi.

Teos pyrkii siis ymmärtämään jihadismia eri konteksteissa, kuitenkin erityisesti turvallisuusnäkökulmat huomioiden. Tarkastelujen tavoitteena on tarjota laajemmalle yleisölle tarkoitettu, mutta silti syvälinen analyysi aiheeseen ja esittää samalla sen parissa työskenteleville viranomaisille ja poliittisille päättäjille tietoa laajasti huomiota herättäneen ilmiön ja sen luoman turvallisuusuhkan ymmärtämiseksi kuluneen vuo-

sikymmenen aikana. Teos ei tarjoa täysin kattavaa otantaa jihadismin kannalta keskeisistä lähestymistavoista, teemoista, toimijoista tai toimintaympäristöistä, puhumattakaan ilmiön historiasta ja sen taustalta löytyvistä laajemmista kehityskuluista esimerkiksi etelä-Aasiassa tai Lähi-idässä. Siinä on myös monia temaattisia sekä alueellisia puutoksia, joita käsitteleviä artikkeleita toimittajat olisivat täydellisessä maailmassa sisällyttäneet teokseen. Näitä puutteita ei kuitenkaan saatu täytettyä tämän kirjaprojektin viitekehyksessä monista käytännöllisistä syistä – kuten käytettävissä olevasta ajasta, sekä saatavilla olevasta asiantuntemuksesta ja resursseista – johtuen.

Teos koostuu kaikkiaan 13 artikkelista. Ensimmäisessä artikkelissa Marko Kivikoski tutkii, kuinka uskonto vaikuttaa jihadistiseen liikehdintään yksilötasolla. Uskontoa ja uskonnollisuutta tarkkailemalla voidaan luoda kattavampi ymmärrys siitä, miksi ja miten jihadistinen liikehdintä ilmenee Euroopassa ja heijastuu alueen turvallisuustilanteeseen. Kivikoski keskittyy tarkastelemaan erityisesti uskonnollisen tiedon, käytöksen ja motivaation välistä vuorovaikutusta länsimaissa tapahtuvan jihadistisen aktivismin ja siihen johtavan radikalisoitumisen parissa. Artikkelin keskeisenä johtopäätöksenä on, että uskonnolla, erityisesti uskonnollisuudella, on merkittävä mutta monimutkainen vaikutus jihadistiseen liikehdintään osallistuneiden radikalisoitumisessa ja että uskonnon roolia tulisi ymmärtää aiempaa monipuolisemmin.

Teoksen toisessa artikkelissa Antti Paronen tarkastelee globaalın jihadistisen liikkeen oman ilmaisuuden valossa, miten sen strateginen ajattelu on kehittynyt ja miten syklisesti strategisen suuntautuneisuuden voi olettaa käyttäytyvän myös Isisin valtakauden päätyttyä omilla ydinalueillaan. Tämä on välttämätöntä ennakoitaessa globaalın jihadistisen liikkeen ja sen lipunkantajien luomaa uhkaa ja suunniteltaessa tämän uhkan vastaisia toimenpiteitä konfliktialueilla ja sen ulkopuolella. Paronen lähestyy aihetta käsittelemällä Isisin strategisen suuntautuneisuuden oppi-isäksi väitetyn Abu Bakr Najin kaaoksen hallinnan mallia. Tässä mallissa jihadistinen liike tietoisesti luo kaaoksen alueita pyrkimyksenään miehittää ne ja vakiinnuttaa asemansa mukanaan tuoman hallintomallin kautta. Artikkelin keskeisenä johtopäätöksenä on, että liike pyrkii muuntamaan strategista käytöstään ja organisaatiomalliaan säilyäkseen hengissä ja toimintakykyisenä.

Matti Pohjonen tarkastelee teoksen kolmannessa artikkelissa jihadistiseen liikehdintään kytkeytyvän verkkoviestinnän monivaiheista historiaa. Kulunut vuosikymmen on paljastanut, kuinka teknologiset muutokset ovat kasvattaneet virtuaalisen toimintaympäristön merkitystä jihadistisille ryhmille ja liikehdintään kytkeytyville yksilöille. Pohjonen huomioi artikkelissaan, että internetin mahdollistamat uudet viestintäkanavat ovat olleet tärkeässä roolissa jihadistisen liikehdinnän kehittämisessä. Vuodesta 2015 eteenpäin viranomaisten ja teknologiayritysten vastatoimet ja digihäirintä ovat kuitenkin asettaneet merkittäviä rajoitteita virtuaalisten toimintaympäristöjen käytölle. Tämä tarkoittaa sitä, että toimintaympäristön kehittyminen pohjautuu jatkossakin

jatkuvaan keskinäiseen kilpailuun jihadistien ja niiden toimintaa rajoittavien tahojen välillä.

Neljännessä artikkelissa Ann-Sofie Nyström käsittelee naisten asemaa ja sen kehittymistä jihadistisessa liikehdinnässä etenkin Euroopassa. Perinteisesti miesvaltaisessa liikkeessä naiset ovat olleet marginaalisesti edustettuina. Naisten kasvava mielenkiinto jihadismia kohtaan ja halu osallistua siihen kytkeytyneeseen liikehdintään korostavat heidän aiheuttamaansa turvallisuusuhkaa. Nyström huomioi, kuinka naiset ovat osallistuneet jihadistiseen liikehdintään, myös aseelliseen toimintaan, etenkin Isisin ja Boko Haramin alaisuudessa. Tähän uhkaan vastaaminen vaatii luopumista aiemmista yksinkertaistavista sukupuolittuneista mielikuvista, ja naisten toimintaa jihadistisessa liikkeessä ja liikehdinnässä tulisi käsitellä aiempaa monipuolisemmin.

Viidennessä artikkelissa Lotta Tuomaala-Järvinen tarkastelee jihadistisen liikkeeseen kuuluvien aseellisten ryhmien rahoitusmalleja ja niiden kehitystä. Kollektiivinen ja tehokas varainkeruu on edellytys organisoidun, tehokkaan ja jatkuvan aseellisen toiminnan ylläpitämiselle. Tuomaala-Järvisen havaintona on, kuinka tarkasteltujen ryhmien rahoituslähteet ovat enimmäkseen säilyneet samanlaisina 2010-luvulla. Niiden ytimessä ovat olleet rikolliset keinot hankkia varallisuutta. Myös lahjoitukset, joko suoraan diasporayhteisöiltä tai hyväntekeväisyysjärjestöjä hyödyntäen, ovat pysyneet keinovalikoimien joukossa. Lopuksi Tuomaala-Järvinen argumentoi, ettei suurta muutosta rahoitusmenetelmien ytimessä ole nähtävissä, huolimatta sosiaalisen median, joukkorahoitusmenetelmien ja virtuaalivaluuttojen merkitysten yleisestä kasvusta.

Kuudennessa artikkelissa Christian Jokinen tarkastelee globaalien jihadististen liikkeen pitkäaikaisimman aseellisen ryhmän, al-Qaidan, kehitystä ja sen tilaa Isisin keskeisenä kilpailijana ja verkostomaiseksi kehittyneenä kokonaisuutena. Koska globaali huomio on keskittynyt Isisin uhkaan, on al-Qaida kyennyt kehittymään uudelleen toimijaksi, jonka luonnetta ja uhkapotentiaalia ymmärretään puutteellisesti. Jokinen osoittaa, miten al-Qaida jatkaa aluesidonnaisena, mutta globaalisti suuntautuneena toimijana ja terroritekojen toteuttajana. Aiman al-Zawahirin johdolla al-Qaida on selviytynyt perustajansa menetyksestä ja sopeutunut arabikevään jälkeiseen maailmaan. Isisin kalifaatin jälkeinen vaihe saattaa luoda uusia globaalien jihadististen liikkeen sisäisiä dynamiikkoja, joista al-Zawahiri pyrkinee hyötymään. Maltillisempaan suuntaan al-Zawahiri ei al-Qaidaa kuitenkaan ole ohjannut, pikemminkin sen luoman uhkan ilmenemismuotoja on vaikeampi hahmottaa.

Seitsemännessä artikkelissa Antti Paronen ja Juha Saarinen tarkastelevat Isisin monivaiheista historiaa alkaen 1980-luvun Afganistanista Isisin julistaman kalifaatin rauhoittumiseen 2019. Ryhmän kehittyminen ja nousu 2010-luvulla on muuttanut globaalia jihadistista liikettä ja sen aiheuttamaa uhkaa monin tavoin, useilla eri konfliktialueilla, ja tämän lähempi tarkastelu on välttämätöntä Isisin ”kalifaatin jälkeistä” tu-

levaisuuden arvioitaessa. Paronen ja Saarinen esittävät, kuinka Isis on ideologisesta jäykkydestään huolimatta strategisesti ja operatiivisesti opportunistinen, ketterä ja sitkeä toimija. Kokemistaan takaiskuista huolimatta Isis on yhä merkittävä globaali toimija sekä uhka, ja se on kiistatta määrittänyt uudestaan jihadistisen liikkeen sisäiset jakolinjat

Olli Ruohomäki tarkastelee teoksen kahdeksannessa artikkelissa jihadistisen liikehdinnän sydänmaita keskittyen Afganistanin–Pakistanin välisen rajaseudun tarjoaman tukikohta-alueen monimuotoisuuteen. Tämä maantieteellinen alue on historiallisesti toiminut jihadismin kehtona ja kestäväenä painopistealueena liikehdinnälle. Ruohomäki korostaa, kuinka jihadististen ryhmien lisäksi alueen monimutkainen dynamiikka luo jihadistiselle liikkeelle alueen, jonka merkitys jatkuu pitkälle tulevaisuuteen.

Teoksen yhdeksännessä artikkelissa Mikko Patokallio analysoi vain vähäistä julisuutta osakseen yhä saavaa kehittyvää ilmiötä, šii-jihadismia, etenkin Syyrian ja Irakin konfliktissa sekä laajemmin Lähi-idässä. Iranin hallintoon ja sen ulkopoliittikkaan keskeisesti kytkeytyvä šii-jihadismi on kasvavassa määrin uhka länsimaisten toimijoiden turvallisuudelle Lähi-idässä, ja se vaikuttaa negatiivisesti myös alueen vakauteen. Patokallion keskeisenä huomiona on, kuinka Iran on hyväksikäyttänyt alueellisia konflikteja kasvattaakseen ylikansallisia yhteistyöverkostoja eri šii-yhteisöjen sisällä. Tämän seurauksen ilmiöstä on kehittynyt yhä pirstaloituneempi mutta samalla laajempi väkivaltainen voima Lähi-idässä. Enää siihen kytkeytyneet aseelliset ryhmät eivät ole poliittisessa marginaalissa, vaan ne ovat tulleet osaksi Iranin johtamaa šiialaisen politiikan laajaempaa rintamaa. Näin šii-jihadistisesta liikehdinnästä on kehittynyt keskeisesti sunnalaisesta globaalista jihadismista eroava voima.

Kymmenennessä artikkelissa Olli Teirilä tarkastelee jihadistista liikehdintää Afrikassa tutkien mantereen erilaisia sunnijihadistisen liikehdinnän todellisuuksia. Afrika näyttäytyykin merkittävänä areenana jihadistisen liikehdinnän tulevaisuudelle, missä kuluneen vuosikymmenen aikana eri aseelliset ryhmät ovat vahvistuneet ja levittäytyneet entistä laajemmalle alueelle. Teirilän mukaan jihadistien hyödyntämien konfliktien paikallinen ja alueellinen luonne on osaltaan ehkäissyt maailmanlaajuisen jihadin painopisteen siirtymistä Afrikan mantereelle. Kuitenkin alue ja siellä esiintyvät pitkittyneet konfliktit ja yhteiskunnalliset jännitteet tarjoavat jatkossakin jihadistiryhmille mahdollisuuksia omien tavoitteiden edistämiseen.

Maria Ristimäen yhdestoista artikkeli käsittelee jihadistisen liikkeen sisäisiä ristiriitoja Boko Haramin synnyn ja kehityskaaren kautta. Tarkastelu tuo esiin erityisesti al-Qaidan ja Isisin välisen globaalien konfliktien heijastumista paikallisesti. Isisin ja al-Qaidan välinen kiista on määrittänyt uudelleen monia liikkeen sisäisiä jakolinjoja, ja heijastunut useissa paikallisissa konflikteissa. Artikkelissaan Ristimäki kuvaa, kuinka Boko Haramin kehityskulkua 2010-luvun aikana on leimannut ryhmän jatkuva sisäinen kiistely. Ryhmän taipumus pirstaloitumiseen ja johtajuuskiistoihin kertoo yhteen

sovittamattomien henkilökohtaisten ja ideologisten erimielisyyksien olemassaolosta sekä ryhmän löyhästä järjestäytymisestä.

Juha Saarinen tarkastelee teoksen kahdennessatoista artikkelissa Isisin vaikutusta Euroopan jihadistisen liikehdintään. Viimeisen kuuden vuoden aikana ryhmä on vetänyt puoleensa tuhansittain vierastaistelijoita Euroopasta, sekä inspiroinut ennäkemättömän terrori-iskujen aallon alueella. Keskeisiä syitä tälle ovat olleet Syyrian sisällissota ja Isisin nousuun johtaneet poikkeukselliset olosuhteet, sekä jihadististen verkostojen ja yhteisöjen kehitys Euroopassa 2000-luvulta alkaen. Isisin huippuvuodet edustavat eurooppalaisen jihadismin historian tähän asti merkittävintä huipputa. Se vaikuttaa tasaantuneen Isisin vetovoiman hiivuttua, on kuitenkin tärkeää tiedostaa, että pahempaa voi olla näköpiirissä.

Teoksen viimeisessä artikkelissa Juha Saarinen ja Leena Malkki selvittävät jihadistisen liikehdinnän ilmenemisiä ja kehitystä Suomessa. Pitkään jihadistisen liikehdinnän nähtiin olevan marginaalinen ilmiö, mutta osana Isisin inspiroimaa globaalien jihadistien laajentumista ilmiö on heijastunut ennäkemättömän voimakkaasti myös Suomessa. Saarinen ja Malkki tuovat esiin, kuinka jihadistinen liikehdintä on kasvanut ja kehittynyt Suomessa kuluneen vuosikymmenen aikana. He huomioivat, kuinka siihen kytkeytyvä aktivismi on monimuotoistunut, ja korostavat, että väkivallattoman aktivismin yleisyydestä huolimatta väkivaltaisen aktivismin kasvu on ollut merkittävin yksittäinen kehityskulku Suomessa. Tämä johtuu Syyriaan ja Irakiin kohdistuneesta vierastaisteljalikkuudesta. Kirjoittajaparin mukaan ei ole syytä odottaa, että liikehdintä olisi taantumassa Suomessa.

Teoksen päättävissä loppusanoissa toimittajat summaavat käsiteltyjen aiheiden ydinviestin ja nostavat tarkasteluun keskeisiä huomionarvoisia teemoja kontekstualisoiden ne ilmiön laajempaan, globaaliin kehityskaareen. Tämän käsittelyn pohjalta toimittajat luotaavat myös uusia alustavia ajatuksia ja kysymyksiä käsiteltävän ilmiön kehittämisestä ja sen mahdollisesta tulevaisuudesta jatkotutkimuksta silmällä pitäen.

1

USKONNOLLISUUS OSANA JIHADISTISTA RADIKALISOITUMISTA LÄNSIMAISSA

Marko Kivikoski

Uskonnollisuuden, ja laajemmin uskonnon, vaikutusta jihadistisiin radikalisoitumisprosessihin on tutkittu viimeisen kahden vuosikymmenen aikana runsaasti. Niiden rooleista tai vaikutuksista ei missään vaiheessa muodostunut yhteisymmärrystä. On vieläkin kiistanalaista kuinka paljon ja millä tavoin uskonto ja uskonnollisuus vaikuttavat jihadistiseen radikalisoitumisprosessiin länsimaissa.² Eri mielisyydet uskonnollisuuden vaikutuksesta radikalisoitumisprosesseissa näkyvät tutkimuskentällä yhä selvästi; on tutkimuksia, jotka väittävät uskonnolla olevan hyvinkin keskeinen osuus, ja toisia, jotka puolestaan väittävät, että uskonnon osuus on erittäin vähäinen.³

Tässä artikkelissa tarkastellaan missä asemassa uskonto ja uskonnollisuus jihadistisessa liikkeessä ovat ja kuinka ne vaikuttavat radikalisoitumisprosessiin erityisesti yksilötasolla. Artikkelissa osoitetaan, kuinka uskontoa ja uskonnollisuutta tarkkailemalla voidaan lisätä ymmärrystä siitä, miksi ja miten jihadistinen liikehdintä ilmenee Euroopassa ja heijastuu alueen turvallisuustilanteeseen. Tämä artikkeli keskittyy tarkastelemaan erityisesti uskonnollisen tiedon, käytöksen ja motivaation välistä vuorovaikutusta länsimaissa tapahtuvan jihadistisen aktivismin ja siihen johtavan radikalisoitumisen parissa. Sen keskeisenä johtopäätöksenä on, että uskonnolla, erityisesti uskonnollisuudella, on merkittävä mutta monimutkainen vaikutus jihadistiseen liikehdintään osallistuneiden radikalisoitumisessa.

Terrorismia ja radikalisoitumista kattavasti käsitellyt Rik Coolsaet tarkasteli vuoden 2016 tutkimuksessaan Syyriaan, Isisin riveihin, lähteneitä belgialaisia ja totesi tutkimuksensa päätelmässä jokseenkin tyhjentävästi, että ”*uskonto ei ole olennaista*”⁴. Coolsaet ei ole ainoa, joka on päätenyt samansuuntaiseen johtopäätökseen. Muun muassa terrorismin tutkija Marc Sagemanin on tulkittu päätyneen tutkimuksissaan siihen lopputulokseen, ettei ideologialla tai uskonnolla olisi suurta merkitystä asiassa.⁵ Toisaalta, esimerkiksi Lorne L. Dawson, Amarnath Amarasingam ja Alexandra Bain ovat ilmaisseet olevansa asiasta eri mieltä ja lisänneet, että ”...*mitään ei tapahtuisi ilman*

² Dawson, Lorne L.: Debating the Role of Religion in the Motivation of Religious Terrorism, *Nordic Journal of Religion and Society*, volume 31, issue 2, 2018, s. 98–99.

³ Dawson (2018), s. 101.

⁴ Coolsaet, Rik: *Facing the Fourth Foreign Fighters Wave – What Drives Europeans to Syria, and to Islamic State? Insights from the Belgian Case*, Egmont, March 2016, s. 50, [http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2016/02/egmont.papers.81_online-versie.pdf?type=pdf], luettu 4.7.2020.

⁵ Dawson (2018), s. 105.

*ideologian tekemää kehystystyötä ja siitä johtuen vierastaistelijoiden uskonnollisuus on heidän toimiaan tulkittaessa tärkeintä. Uskonnollinen ideologia näyttelee keskeistä ja perustavanlaatuisia roolia heidän identiteetissään ja elämän tarkoituksensa etsinnässä.”*⁶

Jihadismi on monimutkainen tutkimuskohde. Lisäksi sen uskonnollinen ulottuvuus monimutkaistaa siihen kohdistuvaa tutkimusta entisestään. Uskontoa käsitellään usein jihadismin tutkimuksissa yksinkertaistaen; tyypillisesti sitä käsitellään ainoastaan ideologiana, eikä sen mahdollista vaikutusta radikalisoitumisprosessiin muilla tavoin ymmärretä, joten sitä ei myöskään ole muista näkökulmista juurikaan tarkasteltu. Esimerkiksi Coolsaet on todennut, että radikalisoituminen on ennen kaikkea sosiaalinen prosessi, jossa ryhädynamiikka on tärkeämmässä asemassa kuin ideologia.⁷ Myös Dawsonin mukaan tämä väite korostuu useissa tutkimuksissa.⁸

Ideologia ja uskonnollinen tulkinta voivat kuitenkin olla voimakkaassa vuorovaikutuksessa sosiaalisten suhteiden muodostumisen kanssa. Niillä voi esimerkiksi olla merkittävä vaikutus yksilön identiteettiin. Pelkkä havainto siitä, että radikalisoituminen on sosiaalinen ilmiö, ei tarkoita, etteikö ideologialla voisi olla keskeinen merkitys. Ideologia voi esimerkiksi ohjata sitä, millaiseksi yksilön sosiaaliset verkostot muodostuvat. Ja vaikka lopputulos olisikin se, ettei ideologialla ole suurta merkitystä, ei se automaattisesti tarkoita, etteikö uskonnolla olisi olennaista asemaa radikalisoitumisessa.

Toistaiseksi jihadistista liikehdintää käsittelevissä tutkimuksissa on keskitytty liialti siihen, *kuinka paljon* uskonnolla on merkitystä radikalisoitumisprosessissa. Tätä ennen olisi hedelmällistä selvittää, *millä tavoin* uskonto vaikuttaa radikalisoitumiseen. Sen jälkeen voidaan pyrkiä selvittämään, kuinka suuri merkitys sillä todellisuudessa on. Tämä artikkeli ottaa kantaa juuri tähän mainittuun problematiikkaan.

Uskonnollisuus ja uskonto osana jihadistista liikehdintää – mitä tiedetään?

Salafismi tarjoaa teologisen pohjan nykypäivän jihadistisille liikkeille, siitä huolimatta, että etenkin julkisessa keskustelussa on 2000-luvulla noussut esille kommentteja, joiden mukaan esimerkiksi al-Qaida ja Isis eivät ole islamilaisia liikkeitä.⁹ Edellä mainitun kaltaisilla kommentteilla on tietenkin jalot tarkoitukset ja on selvää, että edellämainitut jihadistiset ryhmät ovat ideologioineen erittäin kaukana siitä, mihin valta-

⁶ Amarasingam, Amarnath; Alexandra Bain & Lorne L. Dawson: *Talking to Foreign Fighters, Socio-Economic Push versus Existential Pull Factors*, The Canadian Network for Research on Terrorism, Security and Society, The TSAS Working Paper Series, issue 16–14, 2016, [http://www.tsas.ca/wp-content/uploads/2018/02/TSASWP16-14_Dawson-Amarasingam-Bain.pdf], luettu 4.7.2020.

⁷ Coolsaet (2016), s. 12.

⁸ Dawson, (2018), s. 99.

⁹ Wimhurst, Andrew: *Nothing to do with Islam’, The Historical Origins, Ideology and Strategic Threat of Global Salafi-Jihadism*, The Centre for Defence and Strategic Studies, Indo-Pacific Strategic Papers, November 2016, s. 2–3, [[https://www.defence.gov.au/ADC/Publications/documents/IndoPac/2016/Wimhurst_Nov16_\(updated\).pdf](https://www.defence.gov.au/ADC/Publications/documents/IndoPac/2016/Wimhurst_Nov16_(updated).pdf)], luettu 4.7.2020.

osa muslimeista uskoo. Kuitenkin, niiden luonnetta ja toimintaa on mahdotonta se-
littää kokonaan ilman islamia, vaikka näiden organisaatioiden ja verkostojen ideolo-
giaa ei tukisikaan kuin suhteellisen pieni määrä muslimeita. Kuten jihadismin ideolo-
giaan erikoistunut tutkija Shiraz Maher on todennut Isisistä kirjoittaessaan: ”*Isis on
salafi-jihadistinen liike, joskin salafismin laajempi pelastusoppi, josta se kehittyi, pysyy kansan
kehnosti ymmärtämänä.*”¹⁰

Salafismilla tarkoitetaan yksinkertaisimmassa muodossaan sellaista teologista tulkin-
taa islamin sisällä, joka pyrkii palauttamaan islamin kolmen ensimmäisen sukupolven
toimintatavat osaksi nykypäivää.¹¹ Salafismiin erikoistunut asiantuntija Quintan Wik-
torowicz on tutkimuksessaan jakanut salafismin kolmeen eri haaraan: 1) puristit, 2)
poliittinen haara sekä 3) jihadistit. Hänen mukaansa puristit keskittyvät muun muas-
sa opettamaan ja levittämään salafistista ideologiaa ilman väkivaltaa. Poliittinen haara
puolestaan pyrkii edistämään salafistista ideologiaansa poliittisesti, mutta ilman väki-
valtaa. Jihadistit taas pyrkivät vallitsevan poliittisen järjestelmän kumoamiseen väki-
valtaisoin keinoin.¹² Wiktorowicz on todennut, että salafistit omaavat pitkälti yhtenäis-
en uskonnollisen tulkinnallisen pohjan ja eroavat toisistaan lähinnä valitsemiensa
toimintatapojen osalta. Tätä päätelmää on kuitenkin viime vuosina kritisoitu. Esi-
merkiksi salafismiin erikoistuneen tutkijan, Joas Wagemakersin, mukaan kyse ei ole
pelkästään erilaisista toimintatavoista, vaan eri haarat myös tulkitsevat islamia eri
tavoin. Jihadistien tulkinnat esimerkiksi jihadin uskonopin luonteesta ja itsemurha-
pommitusten oikeutuksesta eroavat muiden salafististen haarojen tulkinnoista mer-
kittävästi.¹³ Salafismi ei siis ole teologinen tulkinta, joka automaattisesti johtaisi radi-
kaaliin maailmankuvaan.

Edes jihadistit eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä. Vuonna 2018 maailmalla oli tiettä-
västi ainakin 67 jihadistista ryhmää, muun muassa al-Qaida ja Isis¹⁴ Molempien taus-
talla vaikuttavat samat uskontulkinnat ja tavoitteet, vaikka ne ovatkin kaksi eri ryh-
mää. Jihadistiset ryhmät tulkitsevat, että aseellisen taistelu islamilaisen valtion
perustamiseksi on henkilökohtainen uskonnollinen velvollisuus. Samoin niiden pa-
rissa pidetään tärkeänä islamin ja uskonyhteisön ”puhdistamista” kaikista innovaati-

¹⁰ Maher, Shiraz: *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*, Oxford University Press, New York/NY 2016, s. 5.

¹¹ Ibid. s. 6–7.

¹² Manea, Elham: Defining the Phenomenon of Jihadist Radicalisation – Drivers and Catalysts, Local & Global, *The Challenge of Jihadist Radicalization in Europe and Beyond*, European Policy Centre, 2017, s. 33, [https://wms.flexious.be/editor/plugins/imagemanager/content/2140/PDF/2017/The_Challenge_of_Jihadist_Radicalisation.pdf], luettu 4.7.2020; Mancheva, Mila: Islamist radicalisation, *Understanding Radicalisation – Review of Literature*, Ognian Shentov, Alexander Stoyanov & Boyko Todorov (eds.), Center for the Study of Democracy, 2016, s. 41, [http://old.csd.bg/artShow.php?id=17560], luettu 4.7.2020.

¹³ Ibid. s. 42, katso myös Wagemakers, Joas: Revisiting Wiktorowicz: Categorising and Defining the Branches of Salafism, *Salafism After the Arab Spring – Contending with People’s Power*, Francesco Cavatorta & Fabio Merone (eds.), Hurst Publishers, London 2017, s. 11–12.

¹⁴ Jones, Seth G.; Nicholas Harrington, Charles Vallee, Clayton Sharb, Hannah Byrne & Danika Newlee.: *The Evolution of the Salafi-Jihadist Threat: Current and Future Challenges from the Islamic State, Al-Qaeda, and Other Groups*, Center for Strategic & International Studies, Report of the CSIS Transnational Threats Project, November 2018, [https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/181221_EvolvingTerroristThreat.pdf], luettu 7.7.2020.

oista. Ryhmät oikeuttavat väkivaltaansa islamin keskeisillä teksteillä ja omilla uskontulkintoillaan.¹⁵

Terrorismin tutkimuksen kentällä jihadistiset ryhmät voidaan sijoittaa uskonnollisten liikkeiden kategoriaan. Muun muassa seuraavat asiat yhdistävät uskonnollisia terroristiryhmiä:

- Ne uskovat toteuttavansa jumalan tahtoa toiminnallaan.
- Ne näkevät itsensä uskonnon puolustajina.
- Ne kokevat vastaavansa toiminnastaan pelkästään jumalalle.
- Ne näkevät valtiot uskonnon vihollisina.¹⁶

Jihadististen ryhmien suhdetta uskontoon on tarkasteltu muun muassa keskittymällä niiden viestintään. Vuonna 2015 julkaistussa Emma El-Badawyn, Milo Comerfordin ja Peter Welbyn tutkimuksessa tarkasteltiin, kuinka suuressa osassa Koraani, hadithit ja uskonoppineiden tulkinnat islamista ovat Isisin, al-Qaidan ja Jabhat al-Nusran viestinnässä. Tutkimuksessa havaittiin, että 87 % niiden propagandasta sisälsi viittauksia joko Koraaniin, haditheihin tai uskonoppineiden tulkintoihin. Joissakin yksittäisissä Isisin julkaisuissa havaittiin 24 erillistä viittausta koraaniin, jotka yhteensä muodostivat 26 % koko julkaisusta.¹⁷ Tutkimuksen mukaan jihadistien keskeiset opilliset arvot nousevat islamista; *tawhid*, *iman* ja *ibsan* ovat keskeimpiä jihadistisia opinkappaleita, joita toistetaan viestinnässä usein.¹⁸ Tällä tavoin he pyrkivät profiloitumaan islamilaiseksi liikkeeksi, jota muslimien tulisi tukea.

Jihadististen ryhmien uskonnollista ulottuvuutta voidaan tarkastella viestinnän lisäksi myös tutkimalla niiden ideologiaa. El-Badawy, Comerford ja Welby ovat jakaneet sen neljään eri osa-alueeseen: 1) arvot, 2) tavoitteet, 3) menetelmät sekä 4) ryhmäidentiteetti.¹⁹ Huomattavaa on, että uskonto sisältyy jihadistisen ideologian jokaiseen neljään osa-alueeseen. Yhtäkään osa-alueista ei ole mahdollista ymmärtää ilman islamia, vaikka jihadistien tulkinta islamista olisikin valtavirrasta merkittävästi poikkeava. Jihadismiin erikoistuneen tutkijan, Assaf Moghadamin, mukaan jihadismi on monilta osin sekulaarien ideologioiden kaltainen. Se on kuitenkin uskonnollinen ideologia, sillä se pohjautuu uskontoon kolmella eri tavalla: 1) kuvailemalla itseään ja vihollisiaan uskonnollisin termein, 2) kuvailemalla strategiaansa ja tavoitteitaan us-

¹⁵ Zimmerman, Katherine: *America's Real Enemy – The Salafi-Jihadi Movement*, American Enterprise Institute, July 2017, s. 7–9, [https://www.criticalthreats.org/wp-content/uploads/2017/07/Zimmerman_Americas-Real-Enemy-The-Salafi-Jihadi-Movement.pdf], luettu 4.7.2020.

¹⁶ Abbasi, Ishrat & Kumar Mukesh Khatwani: An Overview of the Political Theories of Terrorism, *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, volume 19, issue 8, 2014, s. 105–106.

¹⁷ El-Badawy, Emma; Milo Comerford & Peter Welby: *Inside the Jihadi Mind. Understanding Ideology and Propaganda*, Tony Blair Institute for Global Change, October 2015, s. 7, [https://institute.global/sites/default/files/inline-files/IGC_Inside%20Jihadi%20Mind_18.08.17.pdf], luettu 4.7.2020.

¹⁸ Ibid. s. 26–28.

¹⁹ Ibid. s. 19.

konnollisiksi ja 3) oikeuttamalla väkivallan viittauksilla Koraaniin ja tiettyihin Hanbali-koulukunnan tulkintoihin šaria-laista.²⁰

Jihadistinen ideologia on tietoisesti rakennettu islamin pohjalle ja ilman uskontoa sen pohja epäilemättä murenisi kasaan. Suhde islamiin on liikkeen menestymisen kannalta pakollista: on täysin oleellista, että radikalisoituvat henkilöt kokevat liikkeen edustavan islamia. Tämä ei tietenkään tarkoita, että jihadistiset liikkeet edustaisivat ”oikeaa tulkintaa” islamista, mutta siitä huolimatta radikalisoituvilla henkilöillä epäilemättä on oma tulkintansa islamista, jota hyödyntää, johon he ovat sitoutuneet ja jolla he perustelevat tekojaan.

Kuten Mohammed Hafez ja Creighton Mullins asian muotoilivat, islam on jihadistisille ryhmille ”työkalupakki”, josta ne poimivat aina sen työkalun, jota kulloinkin tarvitsevat. Vaikka esimerkiksi itsemurha on islamissa selkeästi kielletty, jihadistiset ryhmät pyrkivät liittämään itsemurhan osaksi marttyyriuden käsitettä, sillä itsensä uhraamisella uskonnon puolesta nähdään olevan vahvemmat teologiset perusteet.²¹ Näiden ryhmien tulkinta islamista ei vastaa yleistä tulkintaa, mutta on riittävän vakuuttava, jotta tukijansa kokevat ryhmien edustavan islamia. Erityisen monimutkaiseksi asian tekee se, että tietyt uskonnolliset käsitteet ja uskonopit, kuten *jihad*, ymmärretään tutkimusten mukaan keskimäärin eri tavalla eri paikoissa. Esimerkiksi Indonesiassa suurin osa muslimeista tulkitsee tutkimusten mukaan jihadin tarkoittavan elämän uhraamista jumalan puolesta ja/tai taistelemista islamin vihollisia vastaan. Vastaavasti suurin osa libanonilaisista muslimeista tulkitsee jihadin tarkoittavan velvollisuutta jumalaa kohtaan.²²

Uskonto on siis osa jihadistisisten ryhmien toimintaa monella eri tasolla. Ryhmien lisäksi myös yksittäisten radikalisoituneiden jihadistien uskonnollisuutta on pyritty tutkimaan eri näkökulmista 2010-luvulla.

Vierastaistelijoiksi lähteneiden uskonnollinen tietämys ja radikaalit moskeijat

Radikalisoituneiden jihadistien uskonnollista tietämystä on pyritty tutkimaan 2010-luvulla; tarkoituksena on ollut selvittää sen merkitystä radikalisoitumisprosessissa. Tutkimustulosten perusteella vaikuttaa vahvasti siltä, että radikalisoituneet henkilöt eivät keskimäärin tunne uskontoaan kovinkaan hyvin. Kyseiselle havainnolle löytyy tukea lukuisista eri tutkimuksista. Coolsaetin mukaan nykyisten jihadistien uskonnollinen tietämys on jopa pintapuolisempaa kuin heitä edeltäneiden jihadistien vastaava.²³ Myös esimerkiksi saudiarabialainen tutkija Abdullah bin Khaled al-Saud on to-

²⁰ Moghadam, Assaf: *The Salafi-Jihad as a Religious Ideology*, CTC Sentinel, volume 1, issue 3, February 2008, [<https://ctc.usma.edu/the-salafi-jihad-as-a-religious-ideology/>], luettu 4.7.2020.

²¹ Hafez, Mohammed & Creighton Mullins: The Radicalization Puzzle – A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 38, issue 11, 2015, s. 968.

²² Esposito, John L: Islam and Political Violence, *Religions*, volume 6, issue 3, 2015, s. 1070–1071.

²³ Coolsaet (2016), s. 16.

dennut, että radikalisoituneiden heikko uskonnollinen tietämys on Isisin nousun myötä korostunut entisestään, vaikka aiemminkaan radikalisoituneet eivät ole arvioineet uskonnollista tietämystään korkealle.²⁴ Vaikka al-Saudin tutkimus käsittelikin yksinomaan Saudi-Arabian vierastaistelijoita eikä kerro länsimaisten vierastaistelijoiden tilanteesta, teeman sisällä ei ole havaittu suuria eroja länsi- ja arabimaiden välillä.

Tutkija Simon Cotteen mukaan joissakin tutkimuksissa on havaittu noin 70 prosentin vierastaistelijoina lähteneistä arvioivan šaria-tietämyksensä vasta-alkajan tasoiseksi.²⁵ Monet radikalisoituneet vaikuttavat muutenkin olevan uskonnollisesti kokemattomia. Hamed el-Said ja Richard Barrett ovat todenneet vuonna 2017, että suurin osa heidän tutkimistaan jihadisteista, jotka mainitsivat ideologian motivoineen heitä, olivat alkaneet rukoilla ja käymään moskeijassa vasta arabikevään jälkeen.²⁶ On hyvä huomata, että kyseessä on tässä tapauksessa melko pieni otanta. Kuitenkin, lisäksi esimerkiksi Albaniassa on haastattelujen avulla havaittu, että heikko uskonnollinen tietämys altistaa väkivaltaisen ääri-ideologian hyväksymiselle.²⁷ Toisaalta kuten terrorismia ja radikalisoitumista pitkään tutkinut Peter Neumann on todennut: ”*jokainen ’tosiuskovainen’ ei automaattisesti ole ideologi; siksi ei ole järkevää käyttää intellektuaalista sivistyneisyyttä testinä kognitiivisesta radikalisaatiosta*”.²⁸

Tutkimuksia, joiden mukaan uskonnolla ei todennäköisesti ole suurta merkitystä radikalisoitumisprosesseissa on kuitenkin paljon.²⁹ Esimerkiksi ihmisoikeusaktivisti Faiza Patel on kiistänyt uskonnollisuuden ja terrorismin välisen yhteyden vedoten siihen, että aiemmissä tutkimuksissa radikalisoituneiden henkilöiden on osoitettu olevan pikemminkin uskonnollisia noviseja kuin uskonoppineita.³⁰ Tällainen argumentaatio ei kuitenkaan ole johdonmukaista. Radikalisoituneiden henkilöiden keskimääräisesti vähäinen uskonnollisen tietämys voi johtaa analyysiä myös päinvastaiseen suuntaan, jonka mukaan uskonnolla on selvä merkitys radikalisoitumisessa. Vierastaistelijoiden vähäisen uskonnollisen tietämyksen tulisi kenties herättää seuraava kysymys: mikäli oletetaan, että uskonnolla ei ole suurta merkitystä, kuinka voidaan selittää jihadististen ryhmien vetovoima niiden parissa, joiden tietämys islamista on heikkoa?

²⁴ Al-Saud, Abdullah bin Khaled: *Saudi Foreign Fighters: Analysis of Leaked Islamic State Entry Documents*, International Centre for the Study of Radicalisation, 2019, s. 3, [https://icsr.info/wp-content/uploads/2019/02/ICSR-Report-Saudi-Foreign-Fighters-Analysis-of-Leaked-Islamic-State-Entry-Documents.pdf], luettu 4.7.2020.

²⁵ Cottee, Simon: ‘What ISIS Really Wants’ Revisited: Religion Matters in Jihadist Violence, but How?, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 6, 2016, s. 444.

²⁶ El-Said, Hamed & Richard Barrett: *Enhancing the Understanding of the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon in Syria*, United Nations Office of Counter-Terrorism, 2017, s. 33.

²⁷ Vurmo, Gjergji: *Western Balkans Extremism Research Forum – Albania Report*, British Council, April 2018, s. 21, [https://www.britishcouncil.al/sites/default/files/erf20albania20report202018.pdf], luettu 4.7.2020.

²⁸ Neumann, Peter R.: The Trouble with Radicalization, *International Affairs*, volume 89, issue 4, 2013, s. 882.

²⁹ Dawson (2018), s. 103.

³⁰ Patel, Faiza: *Rethinking Radicalization*, Brennan Center for Justice at New York University School of Law, 2011, s. 10, [https://www.brennancenter.org/sites/default/files/legacy/RethinkingRadicalization.pdf], luettu 4.7.2020.

Jos keskiössä ovat esimerkiksi sosiaaliset suhteet, eikä ideologialla tai uskonnollisella tulkinnalla ole merkitystä, miksi ryhädynamiikka vetää puoleensa pääsääntöisesti vain niitä, jotka eivät tunne uskontoaan? Ja mikäli uskonnolla ei ole merkitystä, tutkimukset todennäköisesti osoittaisivat radikalisoituneiden henkilöiden uskonnollisen tietämyksen olevan linjassa muslimiväestön enemmistön kanssa. Se, että uskonnollinen tietämys näyttää korreloivan radikalisoitumisen kanssa, antaa syytä olettaa, että uskonnolla on radikalisoitumisprosessissa merkittävämpi rooli kuin mitä aiemmin on väitetty.

Erityisesti 2000-luvun aikana on käyty paljon keskustelua radikaalien moskeijoiden roolista. Esimerkiksi Sageman on todennut vuonna 2008 niiden olevan tärkeitä keskuksia radikalisoitumiselle. Hänen mukaansa radikalisoituminen oli todennäköisempää, jos kaveriporukka kokoontui viettämään yhdessä aikaa radikaalin moskeijan tiloissa. Suurin osa porukasta tuli moskeijaan lähinnä etsimään kumppanuutta ja seuraavaa, mutta radikaalin moskeijan tiloissa oli kuitenkin hänen mukaansa todennäköisesti myös aina jonkin verran niitä, jotka kävivät kyseisessä moskeijassa nimenomaan siksi, että he pitivät radikaaleista saarnoista. Sageman huomautti lisäksi, että islamistiset terroristit eivät ole taustojensa puolesta siinä mielessä tasaisesti jakaantuneita, että tietyt islamilaiset instituutiot olisivat tuottaneet suuren osan terroristeista.³¹

Ennen vuotta 2010 näyttikin siltä, että radikalisoitumista tapahtuu paljon tämän kaltaisissa moskeijoissa. Radikalisoitumista laajalti tutkinut Andrew Silke kirjoitti vuonna 2008, että erittäin suuri osa Ison-Britannian ”islamistisista ekstremisteistä” pystyttiin yhdistämään vähintään toiseen kahdesta pahamaineisesta lontoolaisesta moskeijasta, Finsbury Parkiin tai Brixtoniin.³² Tutkimustulokset ovat 2010-luvulla osoittaneet, että radikalisoituminen ei pääasiassa enää tapahdu moskeijoissa.³³ Muutokseen on esitetty syiksi muun muassa sitä, että länsimaat ovat tehostaneet terrorismin vastaista toimintaansa.³⁴

Radikaalien moskeijoiden ongelma ei silti ole täysin poistunut länsimaista. Lorenzo Vidino on esimerkiksi todennut, että vaikka Italiassa on tunnettuja radikaaleja moskeijoita, niin radikalisoituneilla yksilöillä ei näytä olevan yhteyksiä kyseisiin moskeijoihin, sillä ne ovat erittäin tarkan valvonnan alla.³⁵ Marc Hecker ja Élie Tenenbaum sanoivat puolestaan, että Ranskassa suljettiin vuoden 2015 lakimuutoksen myötä puolessa vuodessa tusinoittain moskeijoita.³⁶ Moskeijoiden sulkeminen ei ole kui-

³¹ Sageman, Marc: *Leaderless Jihad – Terror Networks in the Twenty-First Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2008, s. 85–86.

³² Silke, Andrew: *Holy Warriors – Exploring the Psychological Processes of Jihadi Radicalization*, *European Journal of Criminology*, volume 5, issue 1, 2008, s. 118.

³³ Mancheva (2016), s. 46–47; Vidino, Lorenzo: *Home-Grown Jihadism in Italy – Birth, Development and Radicalization Dynamics*, Istituto Per Gli Studi di Politica Internazionale, 2014, s. 78–79, [<https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/vidino-eng.pdf>], luettu 4.7.2020.

³⁴ Mancheva (2016), s. 46–47.

³⁵ Vidino (2014), s. 79–80.

³⁶ Hecker, Marc & Élie Tenenbaum: *France vs. Jihadism: The Republic in a New Age of Terror*, Institut français des relations internationales, Notes l’Ifri, January 2017, s. 14–15,

tenkaan alkanut vasta lakimuutoksen myötä, vaan jo 1990-luvun puolivälistä saakka on Ranskassa tarkkailtu ja suljettu moskeijoita niiden epäilyn radikaaliuden vuoksi.³⁷

Uskonnollisuuden vaikutus terrorismin ja poliittisen väkivallan hyväksymiseen

Uskonnollisen omakuvan suhdetta radikalisoitumiseen on myös tutkittu jonkin verran, mutta siinä tutkimustulokset vaikuttavat osoittavan ajoittain keskenään eri suuntiin. Toisissa tutkimuksissa ei ole havaittu korrelaatiota uskonnollisen omakuvan ja radikalisoitumisen välillä, vaikka toisissa on.³⁸ Esimerkiksi Anselm Rinkin ja Kunaal Sharmanin vuonna 2018 julkaistussa tutkimuksessa havaittiin voimakas korrelaatio näiden välillä, sekä kristityillä että muslimeilla.³⁹

Yksi merkittävimmistä viime vuosien tutkimuksista liittyen uskonnollisuuden rooliin radikalisoitumisprosessissa on Clara Eggerin ja Raül Magni-Bertonin vuonna 2019 julkaistu ”*The Role of Islamist Ideology in Shaping Muslims Believers Attitudes toward Terrorism: Evidence from Europe*”. Tutkimuksessa tehtiin muun muassa seuraavat havainnot:

- Voimakas uskonnollinen identiteetti yhdistettynä vähemmistöstatukseen saa ihmiset suhtautumaan hyväksyvämmiin aseellisen toiminnan muotoihin, jotka tulkitaan oman yhteisön puolustamisena.
- Kun muslimit muodostavat enemmistön yhteisössä, terrorismin hyväksymisen todennäköisyyden ja uskonnon keskeisyyden välillä näyttäisi vallitsevan negatiivinen lineaarinen suhde. Eli mitä keskeisempi osa identiteettiä uskonto on yksilöllä muslimienemmistöisessä maassa, sitä todennäköisemmin yksilö ei hyväksy terrorismia.
- Muslimienemmistöisissä maissa uskonnon harjoittamisen taso kuitenkin kasvattaa terrorismin oikeuttamisen todennäköisyyttä ei-muslimien keskuudessa, mutta sama ei päde muslimivastaijiin. Tämä havainto osoittaa, että vähemmistöuskonnon narratiivi saattaa johtaa ihmiset radikaalien ajatusten tielle, riippumatta uskonnosta.
- Länsi-Euroopassa ainoastaan ne muslimit, joiden uskonnon harjoittamisen määrä on lisääntynyt elämän aikana, osoittivat poikkeuksellisen korkeaa, jopa neljä kertaa korkeampaa, todennäköisyyttä terrorismin oikeuttamisen verrattuna muihin uskonnollisiin ihmisiin; myös verrattuna muihin muslimeihin.
- Muslimienemmistöisissä maissa koulutetut ja työttömät uskovaiset, jotka ei-

[https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/hecker_tenenbaum_france_vs_jihadism_2017.pdf], luettu 4.7.2020.

³⁷ Bigot, Adèle: *Islamic Radicalization in France*, International Institute for Counter-Terrorism, 2012, s. 36, [<https://www.ict.org.il/UserFiles/Islamic%20Radicalization%20in%20France.pdf>], luettu 4.7.2020.

³⁸ Christ, Oliver; Russell Spears & Nicole Tausch: Religious and National Identity as Predictors of Attitudes towards the 7/7 Bombings among British Muslims – An Analysis of UK Opinion Poll Data, *Revue internationale de psychologie sociale*, volume 22, issue 3, 2009, s. 118–119.

³⁹ Rink, Anselm & Kunaal Sharman: The Determinants of Religious Radicalization: Evidence from Kenya, *Journal of Conflict Resolution*, volume 62, issue 6, 2018, s. 1251.

vät asettaneet suurta tärkeyttä uskonnolle elämässään, omasivat muita todennäköisemmin radikaaleja ajatuksia.⁴⁰

Nämä havainnot kertovat osaltaan siitä, että uskonto ja uskonnollisuus eivät elä tyhjiössä vaan voivat olla voimakkaassa vuorovaikutuksessa esimerkiksi yksilön sosioekonomisen taustan ja identiteetin kanssa. Tutkimus antaa runsaasti lisää ajateltavaa esimerkiksi uskonnollisuuden voimistumisen, uskonnollisen identiteetin ja vähemmistöstatuksen vaikutuksista radikalisoitumisessa. Uskonnollisuutta tutkittaessa onkin tärkeää ottaa huomioon yhteiskunnallinen konteksti, sillä uskonnollisuus ei muotoudu tyhjiössä.

Muslimeiksi kääntyneiden yliedustus radikalisoituneiden joukossa

Yksi harvoista asioista, joista jihadismin tutkijat ovat jo pitkään olleet jotakuinkin yksimielisiä, on muslimeiksi kääntyneiden yliedustus radikalisoituneiden muslimien joukossa.⁴¹ Muslimeiksi kääntyneitä on radikalisoituneiden joukossa suhteellisesti enemmän kuin muslimiväestössä kokonaisuutena. Muslimeiksi kääntyneiden osuutta jihadistisessa liikehdinnässä tutkittaessa kaksi erityisen tärkeää havaintoa on noussett esiin: 1) radikalisoituneiden kääntyneiden suhteellinen osuus vaihtelee suuresti valtiosta riippuen, ja 2) tietyissä valtioissa radikalisoituneiden kääntyneiden osuus on kehittynyt selvästi ajan myötä.

Ensin mainitusta havainnosta esimerkkeinä voidaan mainita Belgia ja Saksa. Belgiassa tutkimusten mukaan Syyriaan ja Irakiin vierastaistelijoiksi lähteneiden joukosta arviolta noin kuusi prosenttia on käännynnäisiä. Kyseinen prosenttiosuus kaikista vierastaistelijoiksi lähteneistä on jokseenkin samalla tasolla kuin kääntyneiden arvioitu määrä suhteessa muslimiväestön määrään koko maassa, joka on noin 2,0–8,8 prosenttia. Saksassa sen sijaan vierastaistelijoiksi lähteneistä arviolta 12–16 prosenttia on muslimeiksi kääntyneitä, ja kyseinen prosenttiosuus on selkeästi suurempi kuin muslimeiksi kääntyneiden arvioitu määrä koko maan muslimiväestöstä, joka on noin 0,3–4,5 prosenttia.⁴²

Jälkimmäisestä havainnosta esimerkkinä on Yhdysvallat, missä tutkimusten mukaan ennen vuotta 2014 kääntyneiden osuus jihadistiseen liikehdintään osallistuneista oli prosentuaalisesti sama tai alempi kuin kääntyneiden muslimien arvioitu määrä koko Yhdysvaltojen muslimiväestöstä. Vuonna 2015 kääntyneiden osuus jihadistisessa toiminnassa oli kehittynyt selkeästi suuremmaksi kuin käännynnäisten arvioitu määrä

⁴⁰ Egger, Clara & Raúl Magni-Berton: The Role of Islamist Ideology in Shaping Muslims Believers' Attitudes toward Terrorism – Evidence from Europe, *Studies in Conflict and Terrorism*, 2019, s. 17–20.

⁴¹ Schuurman, Bart; Peter Grol & Scott Flower: *Converts and Islamist Terrorism: An Introduction*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Policy Brief, June 2016, s. 3, [<https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/06/ICCT-Schuurman-Grol-Flower-Converts-June-2016.pdf>], luettu 1.5.2020.

⁴² Ibid. s. 9.

Yhdysvaltojen koko muslimiväestössä.⁴³ Havainnon mukaan Isis on mahdollisesti muuttanut tilannetta kääntyneiden radikalisoitumisen suhteen Yhdysvalloissa.

Tyypillisimmiksi syiksi kääntyneiden yliedustukselle jihadistisessa liikehdinnässä on arveltu muun muassa puutteellisia pohjatietoja islamista sekä kovaa halua todistaa yhteisölle oma omistautuminen uskonnolle.⁴⁴ Uskontotiede voi kuitenkin kertoa paljonkin siitä, miksi uskoon kääntyminen voi ajaa yksilön kohti radikalisoitumista. Uskonnollisesta kääntymisestä tehdyt tutkimukset osoittavat, että muun muassa kriisi ja stressi ovat voimakkaita ennusmerkkejä kääntymiselle. On erittäin tyypillistä, että uskonnollista kääntymistä edeltää jonkinasteinen elämäkriisi. Tutkimukset ovat osoittaneet, että jopa 80 prosentissa kääntymisistä kriisi on ollut merkittävä tekijä.⁴⁵

Radikalisoitumisen ja uskonnollisen kääntymiseen välistä suhdetta tutkinut Julien van den Elzen vertaili vuonna 2018 julkaistussa artikkelissaan erästä uskonnollisen kääntymisen teoriaa lukuisiin radikalisoitumisen teorioihin ja kiteytti havainnon seuraavasti: ”*On silminpistävää, että ensimmäinen askel kaikissa malleissa sisältää jonkinlaisen jännitteen. Pubutaan sitten uskonnollisesta kääntymisestä tai islamilaisesta radikalisaatiosta, näyttää siltä, että jännite toimii prosessin käynnistäjänä.*”⁴⁶

Radikalisoituneiden taustalta löytyy usein identiteettiongelmia ja muita elämäkriisejä, joten uskonnollisen kääntymisen ja radikalisoitumisen pohjalla vaikuttanee samoja taustavoimia. Nämä osaltaan selittävät sitä, miksi muslimeiksi kääntyneet ovat yliedustettuina radikalisoituneiden tilastoissa. Identiteettimuutosten teorioissa uskonnollinen käännyttäisyys nähdäänkin radikaalina muutoksena yksilön perustavanlaatuisessa identiteetissä.⁴⁷

Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että identiteetti ja yhteenkuuluvuuden tunne vaikuttavat siihen, kuinka todennäköisesti muslimiksi kääntynyt henkilö altistuu radikaalille islamistiselle narratiiville.⁴⁸ Niille, joille islam on pikemminkin oman identiteetin puuttuva palanen, joka ikään kuin täydentää identiteetin lopulliseen muotoonsa, radikaali ideologia ei näytä olevan niin vetovoimainen. Vastaavasti ne, jotka kääntymisessään hylkäävät vanhasta elämästään kaiken, ovat alttiimpia radikalisoitumiselle.⁴⁹ Havainto viittaa siihen, että mitä suurempi muutos yksilön identiteettiin kääntymisen

⁴³ Schuurman, Bart; Peter Grol & Scott Flower: *Converts and Islamist Terrorism: An Introduction*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Policy Brief, June 2016, s. 8, [<https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/06/ICCT-Schuurman-Grol-Flower-Converts-June-2016.pdf>], luettu 1.5.2020.

⁴⁴ Ibid. s. 10–11.

⁴⁵ Horgan, John G.; Daniel W. Snook & Michael J. Williams: Issues in the Sociology and Psychology of Religious Conversion, *Pastoral Psychology*, volume 68, issue 2, 2019, s. 234.

⁴⁶ Van den Elzen, Julien: Radicalisation. A Subtype of Religious Conversion?, *Perspectives on Terrorism*, volume 12, issue 1, 2018, s. 70.

⁴⁷ Horgan (2019), s. 227.

⁴⁸ Kleinmann, Scott Matthew: Radicalization of Homegrown Sunni Militants in the United States. Comparing Converts and Non-Converts, *Studies in Conflict and Terrorism* 2012, volume 35, issue 4, 2012, s. 279; Bartoszewicz, Monika G.: Controversies of Conversions. The Potential Terrorist Threat of European Converts to Islam, *Perspectives on Terrorism*, volume 7, issue 3, 2013, s. 25.

⁴⁹ Schuurman, Grol & Flower (2016), s. 12.

myötä tulee, sitä alttiimpi tämä on radikalisoitumiselle. Käännynnäiset ovat yliedustettuina radikalisoituneiden tilastoissa pääosin siksi, että he tyypillisesti ovat identiteettinsä suhteen valitettavan otollisessa tilanteessa omaksuma radikaalin ideologian, joka vetoaa identiteettinsä kanssa kamppaileviin.

Ideologian yhteys radikaaliin väkivaltaiseen toimintaan

Ideologian merkitystä radikalisoitumisessa on tutkittu runsaasti. Ensinnäkin on päivänselvää, että ideologialla on osuus radikaalissa väkivaltaisessa toiminnassa. Ideologia ei ole pelkästään päälle liimattu ominaisuus, jota ilmankin väkivaltaista radikaalia toimintaa pystyisi selittämään. Esimerkiksi Neumann on todennut, että terrorismia ei pysty mitenkään selittämään ilman taustalla olevia uskomuksia, sillä ilman niitä terroristien käytöksessä ei olisi ”mitään järkeä”.⁵⁰ On ilmiselvää, että ideologia tyypillisesti määrittää esimerkiksi sen, ketkä valikoituvat radikaalin ryhmittymän väkivaltaisen toiminnan kohteiksi. Yksilötasolla ideologian vaikutus esimerkiksi radikalisoitumisessa on kuitenkin monimutkaisempaa.

Pitkään pidettiin jokseenkin selvänä, että radikalisoitumista edelsi radikaalin uskonnollisen ideologian omaksuminen – ajateltiin, että yksilö radikalisoituu omaksumallaan ekstremistisiä ajatuksia.⁵¹ Syy-seuraussuhde nähtiin siis hyvin suoraviivaisena: ideologia johtaa radikalisoitumiseen. Ajan myötä ideologian yhteys radikalisoitumiseen alkoi kuitenkin näyttäytyä huomattavasti monimutkaisempana. Esimerkiksi Randy Borum ja John Horgan ovat todenneet, että radikaalien ajatusten omaksumisen ja terrorismin välinen yhteys ei ole niin yksinkertainen kuin aiemmin on kuviteltu.⁵² Useat tutkimukset osoittivatkin, että kyseessä on pikemminkin sosiaalinen kuin ideologinen ilmiö.⁵³

Toisissa tutkimuksissa ideologian merkitys on noussut selvästi esille, toisissa taas näyttäytyä vähäisenä. Esimerkiksi El-Saidin ja Barrettin tutkimuksessa todettiin, että vaikka vierastaistelijoina lähteneet ovat haastatteluissa esittäneet useita syitä lähteä Syyriaan taistelemaan, kalifaatin perustaminen nousi vain harvoin esille. Suurin osa haastatelluista ei myöskään pitänyt ideologiaa erityisen merkittävänä syynä Syyriaan lähtemiselle.⁵⁴ Tutkija Manni Crone huomautti vuoden 2016 tutkimuksessaan, että radikalisoitumisprosessissa väkivalta vaikuttaa pikemminkin usein johtavan ekstremistisen ideologian omaksumiseen kuin toisin päin.⁵⁵ Samankaltaisia havaintoja

⁵⁰ Neumann (2013), s. 880.

⁵¹ Crone, Manni: Radicalization Revisited. Violence, Politics and the Skills of the Body, *International Affairs*, volume 92, issue 3, 2016, s. 589–590.

⁵² Neumann (2013), s. 878–879.

⁵³ Allan, Harriet; Andrew Glazzard, Sasha Jespersen, Sneha Reddy-Tumu & Emily Winterbotham: *Drivers of Violent Extremism, Hypotheses and Literature Review*, Royal United Services Institute, October 2015, s. 21, [https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a0899d40f0b64974000192/Drivers_of_Radicalisation_Literature_Review.pdf], luettu 4.7.2020 ja Coolsaet (2016), s. 12.

⁵⁴ El-Said et al. (2017), s. 35–36.

⁵⁵ Crone (2016), s. 592.

ovat tehneet useat muutkin.⁵⁶

Terroristisen retoriikan ja väkivallan välistä suhdetta tutkinut yhteiskuntatieteilijä Allison G. Smith puolestaan havaitsi omassa tutkimuksessaan vuonna 2018, että jopa 74 % analysoiduista yksilöistä, jotka olivat olleet mukana terroristisessa toiminnassa, olivat ”*syvästi sitoutuneita*” terroristiseen ideologiaan.⁵⁷ Eräässä vanhemmassa tutkimuksessa sen sijaan havaittiin, että noin 40 % haastatelluista radikalisoituneista yksilöistä mainitsi uskonnollisen motivaation syyksi toiminnalleen.⁵⁸ Lisäksi Dawson ja Amarasingham totesivat vuoden 2017 tutkimuksessaan että uskonnollis-poliittisella keskustelulla on keskeinen rooli radikalisoituneiden jihadistien elämässä.⁵⁹

Ranskalaiset akateemikot, ja entiset ystävykset, Gilles Kepel ja Olivier Roy ovat väitelleet näkyvästi nimenomaan ideologian yhteydestä radikalisoitumisprosessiin 2010-luvulla. Kaksikon erimieliset näkemykset saivat suurta huomiota, kun ne siirtyivät akateemisista piireistä sanomalehtien sivuille Ranskassa vuoden 2016 tienoilla. Gilles Kepel on sitä mieltä, että salafistinen ideologia on radikalisoitunut ranskalaiset nuoret. Olivier Roy puolestaan kokee, että ranskalaisnuoret ovat vain kapinallisia, jotka löytävät jihadistisesta ideologiasta eräänlaisen alustan, jonka kautta toteuttaa kapinahenkisyyttään.⁶⁰ Väittely tiivistyy kysymykseen: onko islam radikalisoitunut vai radikaaliksi islamisoitunut?

Esimerkkejä tukemaan kumpaakin näkökulmaa löytyy tutkimuskirjallisuudesta runsaasti. Näyttääkin erittäin todennäköiseltä, että ideologian merkitys radikalisoitumisprosessissa on monitahoinen ja vahvasti yksilöllinen. Ja vaikka ideologian osuudesta radikalisoitumisprosessissa ei olekaan täyttä selvyyttä, niin yksikään radikalisoitumisen teoria tai malli ei oleta, että ideologia olisi ainoa vaikuttava tekijä terrorismiin ryhtymisessä.⁶¹ Kuten Borum on todennut, ”*radikalisoituminen kehittämällä tai omaksumalla ekstremistisiä uskomuksia, joilla voi perustella väkivallan käytön, on yksi mahdollinen väylä terrorismiin, mutta se ei taatusti ole ainoa*”.⁶²

Toisilla ideologia saattaa siis toimia motivaationa, toisilla välttämättä ei. Marc Sageman tiivisti ideologian osuuden radikalisoitumisprosessissa: ”*Ei ole epäilystäkään,*

⁵⁶ Cottee (2016), s. 443.

⁵⁷ Smith, Allison G.: *How Radicalization to Terrorism Occurs in the United States. What Research Sponsored by the National Institute of Justice Tells Us*, National Institute of Justice, June 2018, s. 13, [<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/250171.pdf>], luettu 4.7.2020.

⁵⁸ Gartenstein-Ross, Daveed & Laura Grossman: *Homegrown Terrorists in the U.S. and U.K. An Empirical Examination of the Radicalization Process*, Foundation For Defense of Democracies, FDD Press, April 2009, s. 56, [https://s3.us-east-2.amazonaws.com/defenddemocracy/uploads/documents/HomegrownTerrorists_USandUK.pdf], luettu 4.7.2020.

⁵⁹ Amarasingham, Amarnath & Lorne L. Dawson: Talking to Foreign Fighters. Insights into the Motivations for Hijrah to Syria and Iraq, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 3, 2017, s. 206.

⁶⁰ Manea (2017), s. 24–26.

⁶¹ Neumann (2013), s. 880.

⁶² Borum, Randy: Radicalization into Violent Extremism I – A Review of Social Science Theories, *Journal of Strategic Security*, volume 4, issue 4, 2011, s. 8.

*etteikö ideologia, mukaan lukien globaali neo-jihadistinen ideologia, olisi tärkeä osa mitä tahansa selitystä poliittiseen väkivaltaan kääntymisessä, mutta me emme vieläkään ymmärrä, millä tavalla.”*⁶³ Neumann puolestaan totesi uskomusten ja ideologian osuuden olevan käytöksellisessä radikalisaatiossa ilmeinen ja hyvin dokumentoitu.⁶⁴ Heidän lisäksi esimerkiksi Peter Bergen tiivisti oman tutkimuksensa päätelmiä kirjoittamalla ”*tekijöiden olleen yleensä motivoituneita useista vaikutteista, mukaan lukien militantista islamistisesta ideologiasta*”.⁶⁵

On tärkeää ymmärtää, että radikalisoitumisessa uskonto ja uskonnollisuus voivat näkyä muillakin tavoilla kuin pelkästään ulkoisena ideologiana, joka ohjaa yksilöä ja jolla hän tekonsa jälkeenpäin perustelee. Mikäli radikalisoitumista tarkastellaan jihadistisessa kontekstissa ja todetaan, että uskonto ei ole olennainen osa sitä, niin todennäköisesti uskonto ja sen vaikutus määritellään liian kapeasti. Näin esimerkiksi silloin kun uskontoa käsitellään pelkästään ideologiana, eikä tarkastella riittävästi sitä, millä muilla tavoin uskonto ja uskonnollisuus voivat vaikuttaa radikalisoitumisprosessiin.

Uskonto voi vaikuttaa uskovaan yksilöön todella kokonaisvaltaisesti. Uskonto voi vaikuttaa suoraan esimerkiksi yksilön sosiaalisiin suhteisiin, psykologiseen hyvinvointiin, identiteettiin ja jopa käytökseen. Silti uskonto lokeroidaan usein radikalisoitumiseen liittyvässä keskustelussa lähinnä ideologian tasolle: millaisia tekoja tietynlainen ideologia ja siitä johdettavat uskomukset oikeuttavat? Ulospäin uskonto saat- taakin näyttää pelkästään kokoelmalta erilaisia uskomuksia, joihin joko sitoudutaan tai ei sitouduta, mutta todellisuudessa uskonto kietoutuu usein ihmiseen niin tiukasti, että sen vaikutukset näkyvät lähestulkoon jokaisella elämän osa-alueella.

Jos uskontoa käsitellään ainoastaan ideologiana, se ei välttämättä näy keskeisenä tekijänä radikalisoitumisprosesseissa. Uskonto on todellisuudessa kuitenkin paljon enemmän kuin pelkkä ideologia ja voi vaikuttaa monella eri tavalla yksilötasolla.

Radikalisoitumisen teorioita

Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että identiteettikysymyksillä on suuri merkitys radikalisoitumisessa.⁶⁶ Tästä johtuen tarkasteluun on valikoitunut kaksi sellaista teoriaa, joilla on aiemmissa tutkimuksissa pyritty selittämään radikalisoitumista identiteetin näkökulmasta. Lisäksi tarkastellaan yhtä teoriaa, jolla on aiemmissa tutkimuksissa pyritty selittämään radikalisoitumista sosiaalisten verkostojen näkökulmasta, sillä myös sosiaalisten suhteiden keskeisyys radikalisoitumisessa on todettu muualla.⁶⁷

⁶³ Sageman, Marc: The Stagnation in Terrorism Research, *Terrorism and Political Violence*, volume 26, issue 4, 2014, s. 567.

⁶⁴ Neumann (2013), s. 880.

⁶⁵ Cottee (2016), s. 444.

⁶⁶ Smith (2018), s. 14; Silke (2008), s. 109–110; Schuurman, Grol & Flower (2016), s. 12–13.

⁶⁷ Smith (2018), s. 14.

Sosiaalinen verkostoteoria

Verkostojen näkökulmasta keskeisessä asemassa radikalisoitumisprosessissa ovat eri tahojen väliset sosiaaliset suhteet. Sosiaalisessa verkostoteoriassa keskitytään suhteiden rakenteisiin sekä vaikutuksiin, joita kyseisillä rakenteilla on liittyen yksilöiden tai ryhmien asenteisiin ja käytökseen.⁶⁸ Teorian mukaan sosiaaliset verkostot voivat rajoittaa tai mahdollistaa erilaisia toimintavaihtoehtoja yksilön elämässä. Sosiaaliset verkostot koostuvat toimijoista, jotka jollakin tavalla ovat suhteessa keskenään. Teorian mukaan suhteita on viisi erilaista: 1) yhtäläisyydet, 2) sosiaaliset suhteet, 3) mentaaliset suhteet, 4) vuorovaikutukset sekä 5) virtaukset.⁶⁹ Yhtäläisyydet voivat muodostua esimerkiksi etnisyydestä tai sijainnista. Sosiaaliset suhteet ovat puolestaan sukulaisuus- tai ystävyys-suhteita. Mentaaliset suhteet ovat muun muassa käsityksiä ja ajatuksia muista ihmisistä. Vuorovaikutukset ovat ystävien toisilleen antamia neuvoja. Virtaukset sen sijaan ovat asioita, jotka siirtyvät taholta toiselle vuorovaikutuksen kautta.⁷⁰

Sosiaalisen verkostoteorian näkökulmasta sosiaaliset verkostot voidaan nähdä tärkeänä osana radikalisoitumisprosessia. Tutkimukset jihadismin saralla ovat toistuvasti osoittaneet, että sosiaaliset suhteet ovat keskeisessä asemassa radikalisoitumisprosessissa.⁷¹ Ei ole siis lainkaan yllättävää, että myös sosiaalista verkostoteoriaa on sovellettu radikalisoitumisen tutkimuksessa. Tutkimusten mukaan sosiaaliset suhteet ja ryhmädynamiikka vaikuttavat radikalisoitumiseen erityisesti kahdesta syystä. Ensinnäkin ryhmät pystyvät tyydyttämään yksilön psykologisen tarpeen merkityksen ja tarkoituksen löytämiseksi. Toisekseen, ryhmät tekevät irrottautumisesta vaikeampaa. Ensin mainitulla tarkoitetaan sitä, että ryhmään kuuluminen luo radikalisoituneiden mieliin tunteen merkityksellisyydestä, jota he ovat etsineet. Näin ollen ryhmään kuuluminen nähdään puoleensavetävänä vaihtoehtona. Jälkimmäisellä tarkoitetaan puolestaan sitä, että ryhmässä syntyy muun muassa lojaaliuden ja syyllisyyden tunteita, jotka vaikeuttavat ideologian hylkäämistä verrattuna siihen, jos radikalisoitunut henkilö olisi radikalisoitunut yksin.⁷²

Sosiaalisten verkostojen merkityksiä tutkittaessa on havaittu, että tiiviit ja ympäröivistä yhteisöistä eristäytyneet ryhmät ovat todennäköisempiä radikalisoitumaan kuin

⁶⁸ Carolan, Brian V.: *Social Network Analysis and Education – Theory, Methods & Applications*, SAGE Publications, London 2014, s. 5.

⁶⁹ Borgatti, Stephen P. & Brandon Ofem: Overview. *Social Network Theory and Analysis, Social Network Theory and Educational Change*, Alan J. Daly (ed.), Harvard Education Press, Cambridge/MA 2010, s. 18–19.

⁷⁰ Ibid. s. 19–20.

⁷¹ Bakker, Edwin: *Jihadi Terrorists in Europe, Their Characteristics, and the Circumstances in Which They Joined the Jihad. An Exploratory Study*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, December 2006, s. 11–12, [https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20061200_cscp_csp_bakker.pdf], luettu 4.7.2020; McCullough, Aoife & Mareika Schomerus: *What Do We Know About Drivers of Radicalisation and Violent Extremism, Globally and in Niger – Literature Review*, Overseas Development Institute, February 2017, s. 4, [<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11405.pdf>], luettu 4.7.2020; Hardy, Keiran: Comparing Theories of Radicalisation with Countering Violent Extremism Policy, *Journal for Deradicalization*, issue 15, Summer 2018, s. 85–86.

⁷² Hardy (2018), s. 85–86.

niille avoimemmat ryhmät.⁷³ Jihadismin tutkimuksessa onkin jo pitkään tiedetty, että radikalisoituminen voimistuu tyypillisesti pienissä, muutaman hengen tiiviissä kaveriporukoissa. Sageman havaitsi jo yli vuosikymmen sitten, että tietynlainen tiukka uskonnollinen tulkinta aiheutti sen, että terroristiverkostoista muodostui pieniä ja tiiviitä ryhmiä, joka puolestaan edisti radikalisoitumisprosessia merkittävästi. Sagemanin mukaan ”*sekulaareista ihmisistä tuli uskonnollisempia*”.⁷⁴

Uskonnollisen tulkinnan vaikutus radikalisoitumisprosessiin voidaan havaita esimerkiksi siinä, että jos yksilö sitoutuu noudattamaan erittäin tiukkaa uskonnollista tulkintaa, hänen sosiaalinen verkostonsa todennäköisesti muodostuu tiiviiksi ja eristäytyneeksi. Tällaiset ryhmät ovat muunlaisia alttiimpia radikalisoitumaan ja käyttämään väkivaltaa, ja niissä yhteiset arvot siirtyvät kohti sen radikaalimpien henkilöiden arvoja.⁷⁵ Ryhmän radikalisoituminen johtaa huomattavasti todennäköisemmin väkivaltaan, mikäli ryhmä uskoo, että väkivallalla on jumalallinen hyväksyntä. Eristäytyneet ja tiiviit uskonnolliset ryhmät ovat lisäksi alttiimpia turvautumaan väkivallan käyttöön tavoitteidensa saavuttamiseksi kuin avoimemmat uskonnolliset ryhmät.⁷⁶

Sosiaalisen verkostoteorian avulla on mahdollista ymmärtää entistä enemmän uskonnollisen tulkinnan mahdollista vaikutusta radikalisoitumisprosessissa. Samoista taustoista tulevat, samanlaista turhautumista kokeneet henkilöt voivat päätyä radikalisoitumisprosessissaan hyvinkin erilaisiin lopputuloksiin riippuen minkälaiseen sosiaaliseen ryhmään hän päätyy osalliseksi.

Jihadistinen uskonnollinen tulkinta takaa, että sitä noudattavista sosiaalisista ryhmisistä muodostuu pieniä ja tiiviitä. Tämä puolestaan muokkaa ryhmän kollektiivista arvomaailmaa radikaalimmaksi. Lisäksi, kun väkivaltainen toiminta pyritään ryhmän narratiivissa oikeuttamaan Jumalan tahdolla, radikaalit ajatukset muuttuvat entistä todennäköisemmin väkivaltaiseksi toiminnaksi. Uskonnollinen tulkinta voi siis olla erittäin olennaisessa asemassa radikalisoitumisprosessissa sosiaalisten verkostojen näkökulmasta tarkasteltuna. Jihadismin tutkimuksessa sosiaalisten suhteiden ja uskonnollisuuden välistä suhdetta on tarkasteltu rajallisesti. Esimerkiksi Crone on huomauttanut, että mikäli ideologiaan keskitytään paljon, radikalisoitumisen sosiaalinen aspekti jää tyypillisesti liian vähälle huomiolle.⁷⁷ Sama asia on todettavissa myös käänteisesti: kun radikalisoitumisen sosiaaliseen ulottuvuuteen keskitytään paljon, ideologia tuntuu väistämättä jäävän jalkoihin. Todellisuudessa ideologia ja sosiaalisuus voivat kulkea käsi kädessä, vaikka niiden yhteyttä voikin olla vaikeaa todentaa.

⁷³ Everton, Sean F.: Networks and Religion. Ties that Bind, Loose, Build Up, and Tear Down, *Journal of Social Structure*, volume 16, issue 10, 2015, s. 17–21.

⁷⁴ Sageman (2008), s. 86–87.

⁷⁵ Everton (2015), s. 17–21; Borum (2011), s. 20.

⁷⁶ Everton (2015), s. 17–21.

⁷⁷ Crone (2016), s. 597.

Sosiaalisen verkostoteorian ja uskonnollisen tulkinnan yhteydestä puhuu mielestäni myös havainto, jonka Andrea Ceron, Luigi Curini ja Stefano Iacus tekivät vuonna 2019 analysoimalla kymmeniä miljoonia arabiankielisiä viestejä sosiaalisessa medias- sa. He havaitsivat, että vierastaistelijoiden määrä on matalampi maissa, joissa suh- taudutaan keskimäärin positiivisemmin Isisiin.⁷⁸ Havainnon perusteella voi pitää mahdollisena sitä, että maissa, joissa Isisiä kohtaan suhtaudutaan keskimäärin posi- tiivisemmin, niin sanotut radikaalit ryhmät ovat laajempia ja siksi radikalisoitumista tapahtuu vähemmän. Vastaavasti maissa, joissa Isisiä kohtaan suhtaudutaan keski- määrin negatiivisemmin, radikaalit ryhmät ovat eristäytyneempiä ja tiiviimpiä, joka puolestaan johtaa radikaalien ajatusten vahvistumiseen. Edellä mainitun kaltaisessa skenaariossa uskonnollisen tulkinnan merkitys radikalisoitumisprosessissa olisi valta- va.

Sosiaalisen identiteetin teoria

Sosiaalisen identiteetin teorian lähtökohta on, että yksilöt määrittelevät identiteettin- sä suhteessa sosiaalisiin ryhmiin, jotka toimivat yksilön identiteetin suojaajana ja vahvistajana. Sisä- ja ulkoryhmien luominen on oleellinen osa ryhmäidentiteetin luomista. Sisäryhmän ominaisuudet nähdään ylivertaisina suhteessa ulkoryhmään. Lopulta yksilön identiteetti sulautuu osaksi ryhmäidentiteettiä, jolloin tapahtuu niin sanottu *depersonalisaatio*. Kun yksilön identiteetti muodostuu osaksi ryhmäidentiteet- tiä, sisäryhmästä tulee osa itseä ja sisäryhmään kohdistuvat hyökkäykset tulkitaan hyökkäyksiksi itseä kohtaan. Tutkimuksin on pystytty todistamaan, että kun sisä- ja ulkoryhmä kokevat toisensa uhkiksi, identifioinnin vaikutukset lisääntyvät.⁷⁹

Sosiaalisen identiteetin teoriaa on käytetty jihadismin tutkimuksessa muun muassa selittämään, millä tavalla yksilön identiteettikriisi voi ajaa häntä kohti radikaaleja te- koja. Esimerkiksi poliittiseen väkivaltaan erikoistunut tutkija Dina al Raffie toteaa, että sosiaalisen identiteetin teorian kautta tarkasteltuna radikalisoituminen voidaan tulkita prosessiksi, jossa uskonnollisen tietoisuuden lisääntyminen johtaa poliittisten tarkoitusperien tavoitteluun. Tämän todennäköisyys kasvaa, jos yksilön muut sosiaa- liset identiteetit, kuten esimerkiksi brittiläisyys, kyseenalaistetaan.⁸⁰ Teorian mukaan uskonnollisuus olisi siis radikalisoitumisen keskiössä.

Uskonnolla näyttääkin olevan suuri rooli sosiaalisen identiteetin teorian selitysmal- leissa radikalisoitumisesta. Ensinnäkin, ideologiat ovat olennainen osa identiteetin muodostumista.⁸¹ Toiseksi, uskonnot on todettu poikkeuksellisen hyviksi täyttämään

⁷⁸ Ceron, Andrea; Luigi Curini & Stefano M. Iacus: ISIS at Its Apogee, The Arabic Discourse on Twitter and What We Can Learn From That About ISIS Support and Foreign Fighters, *SAGE Open*, volume 9, issue 1, 2019, s. 10.

⁷⁹ Teo, Thomas (ed.): *The Encyclopedia of Critical Psychology*, Springer Science, London 2014, s. 1781–1782.

⁸⁰ Al Raffie, Dina: Social Identity Theory for Investigating Islamic Extremism in the Diaspora, *Journal of Strategic Security*, volume 4, issue 6, 2013, s. 90–91.

⁸¹ King, Pamela Ebstyn: Religion and Identity: The Role of Ideological, Social, and Spiritual Contexts, *Applied Developmental Science*, volume 7, issue 3, 2003, s. 198.

juuri niitä psykososiaalisia tarpeita, joihin identiteettien rakentaminen ja ylläpitäminen perustuu. Uskonnot tarjoavat tyypillisesti vakautta esimerkiksi ennustettavan maailman, yhteenkuuluvuuden ja omanarvontunteen kautta.⁸² Lisäksi on todettu, että uskonnollisen identiteetti on erityisen voimakas sosiaalinen identiteetti muun muassa siksi, että se rakentuu perustavanlaatuisten uskomusten ja arvojen pohjalle. Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan, mitä keskeisempi sosiaalinen identiteetti on, sitä voimakkaammin siihen kohdistuviin koettuihin uhkiin reagoidaan. Voimakas reaktio edellä mainitun kaltaisessa tilanteessa voi tarkoittaa esimerkiksi lisääntyntä vihan tunnetta ja kasvattaa kannatusta kostotoimenpiteille tai yhteenotoille.⁸³

Sosiaalisen identiteetin teorian näkökulmasta katsottuna uskonto voi siis vaikuttaa yksilön radikalisoitumiseen tarjoamalla sellaisen sosiaalisen identiteetin, johon kohdistuviksi koetut uhkat aiheuttavat erityisen voimakkaan reaktion ja tätä kautta tarpeen vastata uhkaan aggressiivisesti. Mikäli kyseisellä yksilöllä ei olisi uskonnollista identiteettiä ollenkaan, tai mikäli hän ei kokisi uskonnollista identiteettiään keskeiseksi osaksi omaa identiteettiään, hänessä ei syntyisi yhtä voimakasta reaktiota. Uskonto voi siis vaikuttaa ikään kuin katalysaattorina reaktiolle, jolla voidaan oikeuttaa radikaalit teot, mikäli uskonnollisen identiteetin koetaan olevan uhattuna.

Hymie Anisman, Kimberly Matheson ja Renate Ysseldyk huomauttavat lisäksi, että etenkin yhteiskunnissa, joissa huomio säännöllisesti kohdennetaan yksilöiden ja ryhmien uskonnollisiin uskomuksiin ja uskonnollisiin yhteyksiin, uskonnollinen identiteetti nousee erityisen tärkeään asemaan.⁸⁴ Sosiaalisen identiteetin teoria pystyy myös selittämään, miksi useiden tutkimusten mukaan uskonnollisuuden voimistuminen kuuluu osaksi radikalisoitumisprosessia jihadistisessa kontekstissa.⁸⁵ Teoria ennustaa, että henkilö, jolle uskonnollisuus on keskeinen osa identiteettiä, todennäköisesti muuttuu entistä uskonnollisemmaksi kriisin hetkellä.⁸⁶ Uskonnollisuuden voimistuminen voidaan siis tulkita vastareaktionä identiteettikriisiin. Kun uskonnollinen yksilö kamppailee identiteettikriisin kanssa, hän todennäköisesti löytää uskonnosta ratkaisun kriisiinsä. Henkilökohtaista epävarmuutta kokiessaan yksilö turvautuu mielellään tietynlaisiin, esimerkiksi uskonnollisiin, ryhmiin.

⁸² Seul, Jeffrey R.: 'Ours is the Way of God.' Religion, Identity, and Intergroup Conflict, *Journal of Peace Research*, volume 36, issue 5, 1999, s. 553.

⁸³ Wright, Joshua D.: A Social Identity and Social Power Perspective on Terrorism, *Journal of Terrorism Research*, volume 6, issue 3, 2015, s. 77.

⁸⁴ Anisman, Hymie; Kimberly Matheson & Renate Ysseldyk: Religiosity as Identity – Toward an Understanding of Religion from a Social Identity Perspective, *Personality and Social Psychology Review*, volume 14, issue 1, 2010, s. 60.

⁸⁵ Christmann, Kris: *Preventing Religious Radicalisation and Violent Extremism – A Systematic Review of the Research Evidence*, Youth Justice Board for England and Wales, 2012, s. 29, [https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/396030/preventing-violent-extremism-systematic-review.pdf], luettu 4.7.2020; Abdalla, Mohamad; Stephen A. Larmar & Riyad H. Rahimullah: Understanding Violent Radicalization amongst Muslims: A Review of the Literature, *Journal of Psychology and Behavioral Science*, volume 1, issue 1, 2013, s. 22.

⁸⁶ Al Raffie (2013), s. 80–81.

Epävarmuus-identiteettiteoria

Epävarmuus-identiteettiteoria on sosiaalisen identiteetin teorian varaan rakentava sosiaalipsykologian teoria, joka pyrkii selittämään, kuinka ihmisen halu lievittää ja välttää epävarmuuden tunnetta itsessään vaikuttaa hänen sosiaalisen identiteettinsä prosesseihin. Teoriassa on kolme lähtökohtaista oletusta: 1) ihmisiä motivoi halu vähentää itseän kohdistuvaa henkilökohtaista epävarmuutta, 2) ryhmäidentiteetin omaksuminen vähentää ihmisen kokemaa henkilökohtaista epävarmuutta ja 3) kokonaisvaltaiset, selkeästi määritellyt ja omaperäiset ryhmät ovat kaikkein tehokkaimpia vähentämään yksilön kokemaa henkilökohtaista epävarmuutta.⁸⁷

Epävarmuus-identiteettiteoriaa ovat aiemmin soveltaneet väkivaltaisen ekstremismin tutkimuksessa muun muassa Michael Hogg ja Danielle Blaylock. Epävarmuus-identiteettiteoria nähdään yhteensopivaksi väkivaltaisen ekstremismin tutkimuksen kanssa, sillä esimerkiksi jihadistiset ryhmät vaikuttavat lähes täydellisiltä vähentämään yksilöiden kokemaa henkilökohtaista epävarmuutta. Ne tarjoavat yksilölle ryhmäidentiteetin, joka sisältää selkeät sisä- ja ulkoryhmät sekä on voimakkaan hierarkkinen ja kokonaisvaltainen. Teoria pystyy selittämään, miksi jihadistiset ryhmät vetoavat niin voimakkaasti tietynlaisiin ihmisiin.

Jihadististen ryhmien uskonnollinen elementti tekee niistä erityisen puoleensavetäviä yksilöille, jotka kokevat voimakasta henkilökohtaista epävarmuutta elämässään. Uskonnollisuuden voimistumista onkin tutkimuksissa havaittu monilla radikalisoituneilla. Michael Hogg, Janice Adelman ja Robert Blagg ovat todenneet, että uskonnollisilla ideologioilla on ”*suurempi selittävä ulottuvuus... koska ne käsittelevät olemassaolon, lopullisen syy-yhteyden ja absoluuttisen moraalin kysymyksiä*”.⁸⁸

Epävarmuus-identiteettiteorian näkökulmasta tarkasteltuna uskonto voi siis edistää yksilön radikalisoitumista tarjoamalla hänelle maailmankuvan ja ryhmäidentiteetin. Ne vähentävät hänen kokemaansa henkilökohtaista epävarmuutta ja saavat siksi hänet sitoutumaan uskuntoon entistä voimakkaammin. Se voi myös selittää, miksi suhteellisen suuri osa muslimieiksi kääntyneistä radikalisoituu. Mitä yksinkertaisempaa ja yksiuolotteisempaa uskonnollista tulkintaa yksilö ryhtyy noudattamaan, sitä tehokkaammin hänen kokemansa henkilökohtainen epävarmuus katoaa, sillä uusi omaksumtu maailmankuva tarjoaa todella selkeät rajat hyvälle ja pahalle, hyväksytylle ja kielletylle ja niin edelleen.

⁸⁷ Hogg, Michael A.: Self-Uncertainty, Social Identity, and the Solace of Extremism, *Extremism and the Psychology of Uncertainty*, Michael A. Hogg & Danielle L. Blaylock (eds.), John Wiley & Sons Ltd., Oxford 2012, s. 20–23.

⁸⁸ Adelman, Janice R.; Robert D. Blagg & Michael A. Hogg: Religion in the Face of Uncertainty: An Uncertainty-Identity Theory Account of Religiousness, *Personality and Social Psychology Review*, volume 14, issue 1, 2010, s. 76.

Se, että monien radikalisoituneiden taustalla on ollut identiteettiongelmaa, viittaa voimakkaasti siihen, että radikalisoituminen on eräänlainen yksilön psykologinen vastausyritys identiteettiongelmiin. Muuten on haastavaa selittää, miksi jihadismi vetoaa niin voimakkaasti nimenomaan identiteettinsä kanssa kamppaileviin. Näin ollen ei voida väittää, että uskonto ei ole olennainen tai että ideologialla ei ole merkitystä jihadismissa ja radikalisoitumisessa. Vaikka uskonto tai uskonnollinen ideologia eivät lopulta olisikaan yksilön päällimmäinen motivaatio lähteä esimerkiksi Syyriaan sotimaan, ne voivat hyvinkin olla olleet merkittävässä asemassa siinä, että yksilön identiteetti on muovautunut sellaiseksi, joka on avoin radikaaleille teoille.

Lopuksi

Uskonnon rooli jihadistisessa radikalisoitumisprosessissa on monimutkainen. Esimerkiksi jihadistisen uskonnollisen ideologian merkitys radikalisoitumisprosessissa on vieläkin kokonaisuutena vaihteleva ja osittain epäselvä. Toisille ideologia on keskeinen motivaattori terroristiseen toimintaan sitoutumisessa, toisille sen merkitys voi olla hyvinkin vähäinen.

Uskontoa ja uskonnollisuutta on tähän asti käsitelty jihadismin tutkimuksessa yksipuolisesti ja kapeasti. Siitä huolimatta tutkimukset uskonnollisuuden vaikutuksesta radikalisoitumiseen ovat viime vuosina tuoneet myös jonkin verran uutta tietoa muun muassa jihadististen ryhmien viestinnän ja ideologian uskonnollisesta ulottuvuudesta, uskonnollisen identiteetin suhteesta terrorismin hyväksymiseen sekä käännäisten radikalisoitumisesta. Uskonnon moniulotteisiin merkityksiin ja vaikutuksiin tulisi kiinnittää jatkossa enemmän huomiota. Koska sosiaaliset suhteet ja identiteettikäsitykset tiedetään radikalisoitumisen kannalta merkittäviksi, tulisi niitä tutkia entistä laajemmin uskonto huomioiden. Uskonto vaikuttaa vaikuttaa epäilemättä sekä yksilön sosiaalisiin suhteisiin, että hänen identiteettiinsä.

Koska uskontoa on käsitelty kapeasti ja yksinkertaistaen, uskonnon roolista radikalisoitumisprosessissa on esitetty ongelmallisia ja paikoitellen harhaanjohtavia väitteitä. Yksi keskeisimmistä väitteistä on, että uskonnolla ei ole suurta vaikutusta radikalisoitumisessa, koska kyseessä on pikemminkin sosiaalinen ilmiö, jossa tuttavapiirit määrittelevät radikalisoitumisen etenemisen – ei uskonnollinen ilmiö, jossa uskonnollinen tulkinta määritteli radikalisoitumisen etenemisen.⁸⁹ Selvää ei kuitenkaan ole, miksi uskonto ja sosiaalisuus automaattisesti sulkisivat toisensa pois. Uskonto voi vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin, ja sosiaaliset suhteet voivat myös vaikuttaa uskontoon. Uskonnollinen tulkinta voi esimerkiksi vaikuttaa siihen, millaiseksi yksilön sosiaalinen verkosto muodostuu, ja yksilön sosiaalinen verkosto voi puolestaan muokata hänen uskonnollista tulkintaansa. Sekä sosiaaliset suhteet että uskonnollinen tulkinta ovat muuttuvia tekijöitä. Kumpikaan ei sulje toista pois, vaan ne pi-

⁸⁹ Esim. Sageman, Marc: *Understanding Terror Networks*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2004, s. 178.

kemminkin usein nivoutuvat tiiviisti toisiinsa. Tärkeää on ymmärtää uskonnollisen tulkinnan mahdollinen vaikutus ryhmien muodostumisessa ja kehittämisessä.

Toinen uskonnon rooliin liittyvä ongelmallinen väite on, että koska monet radikalisoituneet yksilöt eivät ole tunteneet islamia kovinkaan hyvin, uskonto ei todennäköisesti ole ollut vaikuttava tekijä heidän radikalisoitumisprosessissaan.⁹⁰ Samaa lähtökohtaa ei kuitenkaan sovelleta esimerkiksi radikalisoituneiden yksilöiden poliittiseen tietämykseen ja sitä kautta politiikan merkitykseen radikalisoitumisprosessissa. Sitä sovelletaan ainoastaan uskonnon rooliin radikalisoitumisprosessissa. Uskonto voi vaikuttaa yksilön radikalisoitumisprosessiin merkittäväällä tavalla ilman, että kyseinen yksilö edes tiedostaa uskonnon vaikutusta koko tapahtumasarjassa.

Uskontoa ja uskonnollisuutta on tärkeää käsitellä enemmän ja kokonaisvaltaisemmin jihadismin tutkimuksessa. Näin ollen olisi tutkimuskentän kehityksen kannalta hyödyllistä tutkia uskonnon ja uskonnollisuuden rooleja ja vaikutuksia, jotta ymmärtäisimme niiden merkitystä ilmiön kannalta ja voisimme lisätä ymmärrystämme jihadismista. Kuten Crone on todennut, ”*puhtaasti teologinen tieto on merkityksetöntä; jotta ymmärryksemme terrorismiin johtavista poluista voi lisääntyä, tarvitsemme antropologista ja sosiologista tietoa uskonnon todellisesta roolista tämän päivän radikaaleissa islamistisissa ympäristöissä*”.⁹¹

⁹⁰ Dawson (2018), s. 103.

⁹¹ Crone (2016), s. 602.

2

YMPÄRIKÄYNNISTÄ YHTEENTULOON – JIHADISTISEN STRATEGISEN AJATTELUN SYKLISYYS

Antti Paronen

Strategia on vain läntinen sana... Profeetan kumppanien ainoa strateginen tavoite oli miellyttää Jumalaa ja paratiisia.⁹²

– Mahmud bin Husain, jihadistinen ideologi

Yllä kuvatussa lainauksessa tiivistyy se ongelmallisuus, mikä Husainin kaltaisille jihadisteille strategian käsitteessä asuu. Hänelle kuitenkin strategian ja strategisen tavoitteen välinen ero on merkittävä tekijä kokonaistoiminnan kannalta. Tätä eroa Husain ideologina valottaa esittämällä, etteivät islamilaisen maailman varhaishistoriassa esimerkiksi Persian tai Rooman imperiumien valloitukset olisi olleet kuin lyhyen aikavälin ja taktisen tason tavoitteita. Tällaisten tavoitteiden saavuttaminen oli ainoastaan pieni osa Jumalan suuremmista palkinnoista ja pääsemisestä osaksi siunausta.⁹³

Tässä artikkelissa tarkastellaan miten jihadistisen liikkeen parista kumpuavat strategian mallinnukset ja tarkastelu yleisesti hahmotetaan ja kuinka kaukana lopulta Husainin lähes todellisuuspakoisesta ja fatalistisesta strategian tulkinnasta modernin globaalien jihadistisen liikkeen strategiakirjallisuuden tuottajat ovat. Tässä artikkelissa käsitellyt strategit ja heidän tuotantonsa osoittaa tämän globaalien jihadistisen liikkeen sisällä elävän kaanonin olevan kiinni todellisuudessa, liikkeen kokemissa turvallisuuden ja sotillaalliseen suorituskyykyyn liittyvissä haasteissa, ja kuinka loogisesti näitä on strategiakirjallisuudessa lähdetty lähestymään. Sen parista on tässä artikkelissa esitettävän havainnon perusteella löydettävissä syklisyyttä, jota seuraamalla globaali liike kykenee - ei vain pysymään hengissä merkittävien vastatoimien kohteeksi joutueensa - vaan myös rakentamaan itsensä uudelleen tarvittaessa uusilla operointialueilla. Näin ollen liikkeen muodostama uhka jatkaa kehittymistään luonteenomaisesti myös sen parista löytyvän strategisen ajattelun mukaisesti.

Vaikka vain harva yhtyy esitettyyn Husainin määritelmälliseen kritiikkiin, on tässä terminologisessa pohdinnassa myös kaikuja sodankäynnin strategista tasoa koskevas- ta yleisestä keskustelusta. Tästä esimerkkinä se, että Husainin edustaman maailmanlaajuisen kumouksellista sotaa korostavan liikehdinnän sisällä on myös voimakkaita

⁹² Lia, Brynjar: Jihadis divided between strategists and doctrinarians, *Fault Lines in Global Jihad: Organizational, Strategic, and Ideological Fissures*, Assaf Moghadam & Brian Fishman (eds.), Routledge, London 2011, s. 70.

⁹³ Lia, Brynjar: Jihadi Strategists and Doctrinarians, *Self-inflicted wounds – Debates and Divisions within al-Qa'ida and its Periphery*, Brian Fishman & Assaf Moghadam (eds.), Combating Terrorism Center at West Point, Harmony Project, December 2010, s. 101–102, [<https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2011/05/Self-Inflicted-Wounds.pdf>], luettu 4.7.2020.

kiistoja erilaisten koulukuntien välillä. Yhtäällä ovat tiukasti uskonnollisiin doktriineihin ja dogmeihin nojaavat ajattelijat ja toisaalla strategit, joiden mukaan kumouksellista tavoitetta kohti toimittaessa olisi kyettävä luomaan uutta strategista ajattelua ja oppimaan länsimaisista käsityksistä strategiasta ja aikaisemmista kumouksellisista konflikteista.⁹⁴

Globaali jihadistinen liikehdintä on ymmärrettävissä sosiaalisesti liikkeeksi, jonka jäsenyys ei tarkoita jäsenkirjan kantamista vaan osallistumista, ja jonka itse itselleen rakentama identiteetti ei merkitse ylhäältä tulevaa käsitystä vaan kollektiivista ja dynaamista kuvaa itsestä.⁹⁵ Tällaisessa viitekehyksessä strategiat ja strateginen pitkäjänteinen toiminta joutuu syystäkin kyseenalaistuksen kohteeksi. Esimerkiksi jihadistista liikettä laajasti käsitellyt terrorismin tutkija Marc Sageman kritisoi strategia-termin käyttöä sosiaalisen liikkeen viitekehyksessä. Hänen itsensä mukaan strategiaa voidaan käyttää todellisena terminä ainoastaan ”*muodollisten ja hierarkkisesti järjestettyjen organisaatioiden toiminnasta, eikä niinkään erilaisten epämuodollisten joukkojen, toinen toistaan kopioivien yksilöiden tai itsenäisesti radikalisoituneiden toimijoiden muodostaman sosiaalisen liikkeen suorittamien tekojen summasta*”.⁹⁶

Strategian määrittelyn ongelmiin pureutumisen sijaan tässä tarkastelussa keskitytään jihadistisen liikehdinnän parissa esiintyvistä strategisesta ajattelusta tehdyn analyysin kautta siihen, miten liikkeen kehitys on ennustettavissa. Vaikka on selvää, että yhtä yksittäistä strategista ajattelijaa ei globaalien jihadistisen sosiaalisen liikkeenä ymmärrettävän kokonaisuuden parista löydykään, on totta, että liikkeen keskuudesta on löydettävissä strategista ajattelua.

Tästä todistaa jihadismin tutkijan Jarrett Brachmanin oivaltava toteamus aiheesta. Hänen mukaansa ”*vastaterrorismin parissa työskenteleviltä kuulee useasti vaatimuksia tunnistaa globaalien jihadismin strategia. Sellaista ei kuitenkaan ole löydettävissä. Löydettävissä on kuitenkin useita strategeja. Paras tapa tunnistaa globaalien jihadistisen liikkeen strategia on tutkia keskeisten strategioiden ajatuksia avainkysymyksistä.*”⁹⁷

Tässä yhteydessä vertailevalla otteella käsitellyt strategisia ajattelijoina tuotantoinen ovat Abu Bakr Naji, Abu Musab al-Suri, Muhammed al-Hakaymah ja Abu Jihaad ash-Shaami. Kaikki kirjoittajat tarkastelevat vallitsevaa todellisuutta hieman erilaisilla tavoilla, mutta mikäli heidän tarkastelunsa kytketään ohjaavina periaatteina esimerkin vuoksi Isisin valtaannousuun ja hallinnollisen vallan menetykseen, on mahdollista vetää johtopäätöksiä siitä, miten globaali jihadistinen liike toimii seuraavalla strategisella sykllillään.

⁹⁴ Lia, Brynjar: Haastattelu, 16.10.2014. Haastatteluaineisto kirjoittajan hallussa.

⁹⁵ Kirjoittaja on argumentoinut aiheesta laajemmin toisaalla esittäen, että globaalien jihadistisen liikkeen strategiseen kehitykseen on vaikuttanut suuresti sosiaalisen liikkeen tavoin organisoituminen ja verkostomaisuus. Katso aiheesta laajemmin; Paronen, Antti: *Globaali jihadistinen liike kumouksellisen sotataidon kehittäjänä*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1, Tutkimuksia nro 3, väitöskirja, Juvenes Print, Tampere 2016.

⁹⁶ Sageman, Marc: *Leaderless Jihad – Terror Networks in the Twenty-First Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2008, s. 31 ja 136.

⁹⁷ Brachman Jarret M.: *Global Jihadism – Theory and Practice*, Routledge, New York/NY 2009, s. 81.

Irakilaistaustainen entinen rauhanvälittäjä Hussein al-Tae arveli Mosuliin suuntautuneen suurhyökkäyksen alla Isisin taantuvan al-Qaidan tasolle.⁹⁸ Al-Taeen arvioon liittyy monta kokonaisuutta, mutta se on ennen kaikkea selkeä osoitus siitä, miten globaalia jihadistista liikettä ja sen esiintymisalueita tuntevat tapaavat hahmottaa tämän toimijan kehityskulkuja. Globaalin jihadistisen liikkeen lipunkantajan aseman menettäneen al-Qaidan keskusjohto on ollut pitkään ajettuna maan alle, ja sen toiminnallisuus on paljolti riippuvainen alueellisten liittolaisten ja paikallishaarojen aktiivisuudesta ja kyvykkyydestä. Tämä ei sulje pois sitä, ettei al-Qaida käyttäisi terroritoimintaa tarvittaessa pelotekeinona paikallisesti tai yllyttäisi kannattajiaan tekemään hyvin valmisteltuja ja tehokkaita terrori-iskuja lännessä.⁹⁹ Toiminnan näkyvyyden puute on aiheuttanut sen, että julkinen keskustelu al-Qaidasta julkisesti on Isisin vuonna 2014 tapahtuneen räjähdysmäisen esiinmarssin myötä taantunut ajoittaiseksi raportoinniksi ryhmän aktiivisuudesta.¹⁰⁰

Isisin taantuminen al-Qaidan tasolle voi siis tarkoittaa ennen kaikkea sitä, että menetettyään *de facto* valta-asemansa Syyriassa ja Irakissa, se joutuu luottamaan omiin alueellisiin toimijoihinsa. Tämä saattaa edelleen tarkoittaa sitä, että alueelliset toimijat joutuvat hetkeksi pidättäytymään terrori-iskuista länttä vastaan. Toisin sanoen terrorismin keinoin toteutettujen ulkomaanoperaatioiden määrä ja osaltaan myös laatu on riippuvainen valtiollisesta tukialueesta.

Tämän argumentin puolesta puhuu al-Qaidan tarjoama malli. Kuitenkin Isisin terroritoimintaa käsittelevä tutkimus osoittaa, että sillä oli jo ennen organisaationsa ulkomaanoperaatioista vastaavan solun paljastumista tahtotila toteuttaa iskuja länsimaisissa. Tässä Isis on johtavien jihadistien tutkijoiden Thomas Hegghammerin ja Peter Nesserin mukaan luottanut alusta pitäen oman sosiaalisen liikkeensä sympatisoijien ja kannattajien voimaan.¹⁰¹

⁹⁸ Kähkönen, Virve: Mosulissa pelätään koston kierrettä – suomalainen järjestö lähtee rakentamaan rauhaa vallattavaan kaupunkiin, *Helsingin Sanomat*, 17.10.2016.

⁹⁹ Joscelyn, Thomas: *Hamza bin Laden offers 'advice for martyrdom seekers in the West'*, Long War Journal, 13.4.2017, [<http://www.longwarjournal.org/archives/2017/05/hamza-bin-laden-offers-advice-for-martyrdom-seekers-in-the-west.php>], luettu 31.5.2017.

¹⁰⁰ Kilcullen, David: Alustus The Age of Islamic Militancy -keskustelutilaisuudessa, Ulkopoliittisessa instituutissa, Helsingissä 23.5.2017, muistuinpanot kirjoittajan hallussa. Kilcullen muistutti myös siitä, että al-Qaidan vallitsevaan strategiseen otteeseen kuuluu oleellisesti pidättäytyä alueellisten paikallishaarojen länttä vastaan tekemistä terrori-iskuista. Hän viittasi tässä yhteydessä al-Qaidan emiirin Aiman al-Zawahirin Syyriassa toimivan haaran johtajalle, Abu Muhammed al-Golanille, antamiin ohjeisiin, joista yksi al-Golanin mukaan kielsi Syyrian alajohtoporasta toteuttamasta terrori-iskuja lännessä.

¹⁰¹ Hegghammer, Thomas & Petter Nesser: *Assessing the Islamic State's Commitment to Attacking the West, Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 4, 2015.. Kirjoittajat eivät voineet olla artikkelinsa kirjoitushetkellä tietoisia Isisin silloisen puhemiehen ja ulkomaanoperaatioiden johtajan Abu Muhammed al-Adnanin kuuluisaksi nousseesta julkisesta kehotuksesta kannattajilleen toteuttaa terrori-iskuja länsimaissa, mikäli nämä eivät pääsisi matkustamaan itse Isisin hallitsemaan kalifaattiin.

Abu Bakr Naji ja Kaaoksen hallinta

Abu Bakr Najin väitetään olleen tunisialainen tai mahdollisesti jordanialainen jihadistinen ajattelija ja strategi. Hänen merkittävimmän teoksensa *Kaaoksen hallinnan (Management of Savagery – The Most Critical Stage Through Which the Umma Will Pass)* englannin kielelle kääntänyt ja analysoinut jihadismin tutkija William McCants esittää mahdollisuutena Najin olleen useiden jihadististen teoreetikoiden pseudonyymi.¹⁰² Najia näkee joissakin argumenteissa kutsuttavan myös nimellä Muhammed al-Hakaymah, joka tekisi hänestä edellä mainitun merkittävän jihadistisen ajattelijan.¹⁰³ Tähän väitteeseen ja sen merkitykseen globaalien jihadististen liikkeen strategisen ajattelun kannalta palataan myöhemmin.

Jihadistisen liikkeen parissa Naji edustaa klassista strategista ajattelijaa ja teoretisoijaa. Tosin monessa yhteydessä hänen voi todeta keskittyvän sodankäynnin operatiivisen tason kysymyksiin.¹⁰⁴ Tätä argumenttia tarkastellessa on syytä painottaa, että Najin kaltaisille epäsymmetrisen sodankäynnin strategioille sota näyttäytyy paljolti yksittäisten konfliktien ja operaatioiden muodostamana toimintojen sarjana, joka muodostaa kokonaisuuden mahdollisesti vain hänen omassa ajattelussaan.

Najin ”Kaaoksen hallinnan” referoinut jihadistisen liikehdinnän tutkija Jim Lacey esittää sen keskeiseksi viestiksi ohjauksen kaaostilassa olevien alueiden luomiseksi sekä niiden hallinnan kautta saavutettavan mediahuomion ja rekrytoivan vaikutuksen hyödyntämiseksi. Parhaimmillaan Najin ajattelu yhdistää alueellisen lähestymistavan laajempaan globaaliin jihadistiseen strategiaan. Luomalla turvallisuutta tällaisiin kaaoksen valtatyöhöihin ja kaappaamalla hallinnollisen oikeutuksen jihadistit kykenevät näin Najin ajattelussa perustamaan tukikohtiaan maailmanlaajuisen pyhän sodan käymiseksi.¹⁰⁵

Jihadistisen liikkeen strategista ajattelua tutkinut Michael Ryan vie Lacey argumenttia hieman pidemmälle. Hän esittää, että Naji hahmottaa niin sodankäynnin kuin sen tavoitetilatkin globaalien jihadististen liikkeen ja Yhdysvaltojen johtaman läntisen liittokunnan välisessä sodassa epäsymmetrisiksi. Siinä missä al-Qaidan tapaiselle organisaatiolle riittää Yhdysvaltojen poistuminen islamilaisesta maailmasta ja kaaoksen alueiden määrän sekä niiden koon kasvattaminen, on Yhdysvaltojen voittaakseen

¹⁰² Lacey, Jim (ed.): *The Canons of Jihad – Terrorists’ strategy for defeating America*, Naval Institute Press, Annapolis/MD 2008a, s. 48.

¹⁰³ Nesira, Hani: *From Agassi to Al-Nusra - Assad experience in jihadi investment*, Al Arabiya Institute for Studies, 6.6.2013, [https://web.archive.org/web/20141016223117/http://estudies.alarabiya.net/content/agassi-al-nusra-assad-experience-jihadi-investment], luettu 5.7.2020.

¹⁰⁴ Shultz, Richard H.: *Strategic Culture and Strategic Studies: An Alternative Framework for Assessing al-Qaeda and the Global Jihad Movement*, Joint Special Operations University Report 12-4, JSOU Press, MacDill Air Force Base/FL, 2012, s. 43.

¹⁰⁵ Lacey (2008a), s. 48.

tuhottava koko organisaatio, sen strateginen asetelma ja kitkettävä ideologia kannattajakunnasta.¹⁰⁶

Naji johtaa päätelmän modernin ajan historiasta. Hänen mukaansa toisen maailmansodan jälkeen kansallisvaltiot liittoutuivat joko Yhdysvaltojen tai Neuvostoliiton kanssa saadakseen vastineeksi poliittista, taloudellista ja sotilaallista tukea. Jihadistinen liike oli kylmän sodan aikana alamaissa Najin mukaan siksi, että suurvallat kykenivät median välityksellä uskottelemaan koko maailmalle olevansa sotilaallisesti voitattomia.¹⁰⁷

Tämä ei globaalin jihadistisen liikkeen parissa ole yksiselitteisesti kuitenkaan tarkoittanut lännenvastaisuutta. Kansainvälisten suhteiden tutkija John Turnerin mukaan jihadistinen liike on löytänyt Yhdysvallat viholliseksi vasta kylmän sodan jälkeisenä aikana. Hän argumentoi, että koska Yhdysvaltojen globaali hegemonia-asema on maailmanhistoriallisesti verraten nuori ilmiö, on selvää, että vasta tämän hegemonian muodostuttua on jihadistisen liikkeen ollut mahdollista omaan yhteiskunnalliseen ja lainsäädännölliseen perinteeseensä pohjaten keskittyä kokemaansa globaalia uhkaa vastaan.¹⁰⁸ Turner kuitenkin unohtaa, että jihadistisen liikkeen ideologian parissa on sen merkittävän oppi-isän Said Qutbin ajoista lähtien korostettu geneerisen lännen ja erityisesti Yhdysvaltojen yhteiskunnan moraalittomuutta ja syntisyyttä. Näin ollen on argumentoitavissa, että ideologinen vaihtoehto kylmän sodan jälkeiselle viholliskuvalle on ollut valmiina jihadistisen liikehdinnän parissa.¹⁰⁹

Najin mukaan Amerikan kunnioituksen ja arvostuksen tuhoaminen ja samalla itseluottamuksen ja varmuuden levittäminen muslimien keskuuteen on mahdollista paljastamalla, että media kuvaa Yhdysvallat vahvemmaksi kuin se todella onkaan. Tämä tapahtuu ensin pakottamalla Yhdysvallat hyökkäämään suoraan islamin uskontoa vastaan välikäsien kautta käytävän sodan sijaan. Tällöin jihadistisen liikkeen viime vuosikymmeninä kärsimien henkilöstötappioiden korvaaminen on mahdollista sillä laajalla mobilisaatiolla, joka aiheutuu muslimimassojen suuttumuksesta Yhdysvaltoja kohtaan. Samalla jihadistisesta toiminnasta tehdään aito kansanliike hyödyntämällä ihmetystä, joka syntyy kun laajat kansanosat huomaavat jihadistien ryhtyneen vastarintaan miehittäjää vastaan.¹¹⁰

Tällaisten tavoitteenasettelujen voidaan katsoa tiivistyvän Najin kirjassaan lainaamaan tunnetun kansainvälisen politiikan teoreetikon Paul Kennedyn lausahdukseen:

¹⁰⁶ Ryan, Michael W. S.: *Decoding Al-Qaeda's Strategy – The Deep Battle Against America*, Columbia University Press, New York/NY 2013, s. 158.

¹⁰⁷ Naji, Abu Bakr: *The Management of Savagery – The Most Critical Stage Through Which the Umma Will Pass*, 2004, käännös William McCants, John M. Olin Institute for Strategic Studies, Harvard University 2006, s. 8.

¹⁰⁸ Turner, John A.: *Religious Ideology and the Roots of the Global Jihad – Salafi Jihadism and International Order*, Palgrave Macmillan, New York/NY 2014, s. 3.

¹⁰⁹ Katso Qutb, Sayyid: "The America I have Seen": In the Scale of Human Values, 1951, *America in An Arab Mirror – Images of America in Arabic Travel Literature: An Anthology*, Mona El-Kahla (ed.), Palgrave Macmillan, New York/NY 2000.

¹¹⁰ Naji (2006), s. 9–10.

”Mikäli Amerikka levittäytyy sotavoimillaan laajemmalle kuin on välttämätöntä, johtaa se maan väistämättömään alamäkeen.”¹¹¹ Lainausta on kuvaavuudessaan ja selittävydessään selkeä esimerkki globaalista jihadistisen strategian ajattelusta.¹¹²

Tällaiselle ajattelulle on luonteenomaista nostaa päävihollinen Yhdysvallat ja geneerinen länsi asemaan, jossa vaikuttaminen tapahtuu monella erillisellä toiminnan kentällä samanaikaisesti. Onkin helppo yhtyä Brachmanin ja McCantsin ajatukseen siitä, että kyseinen Paul Kennedy-lainausta todistaa Najin harkitsevaisuudesta ja perehtyneisyydestä länsimaiseen poliittiseen historiaan ja kansainvälisen politiikan teoriaan, kun hän pyrkii ymmärtämään Yhdysvaltojen heikkouksia.¹¹³

Naji jakaa kumouksellisen sotansa kaikkiaan neljään toisiinsa linkittyneisiin ja vuorovaikutteisiin vaiheisiin:

1. ärsytyksen ja väsytyksen vaihe
2. kaaoksen hallinta
3. vaikutuksen hankkimisen vaihe tai valtion perustamisen vaihe
4. loput valtiolliset vaiheet.¹¹⁴

Ensimmäisessä kumouksellisen toiminnan vaiheessa toisistaan erillään olevat ryhmät ja toiminnalliset solut toteuttavat iskuja kaikkialla islamilaisissa maissa, kunnes kauan odotettu kaaoksen tila saa vallan jollakin alueella. Jim Lacey tulkitsee Najin tekstiä niin, että tämän jälkeen kaaokseen ajautunut alue tai alueet etenevät loogisesti kohti kaaoksen hallinnan vaihetta muun islamilaisen maailman jakautuessa kahtia kaaoksen hallintaa tukeviin alueisiin ja edelleen ärsytyksen ja väsytyksen tilassa oleviin alueisiin.¹¹⁵

Parhaimmassa tapauksessa ärsytys johtaa alueellisiin kaaoksen kokonaisuuksiin, jolloin Naji näkee kaaoksen hallinnan laajana joukkona toisiinsa linkittyneitä kokonaisuuksia. Niitä yhdistää väestökeskeisyyden piirre, joka on tunnistettavissa esimerkiksi maolaisesta kumouksellisen sodan strategiasta. Siinä väestön merkitys kumoukselliselle osapuolelle on keskeinen, ja vain sen myötämielisyyden kautta kumouksellista sotaansa käyvä osapuoli on lopulta saavuttava tavoitteensa.¹¹⁶

¹¹¹ Naji (2006), s. 7.

¹¹² Katso esim. Shultz (2012), s. 31–32.

¹¹³ Brachman, Jarret M. & William F. McCants: *Stealing Al-Qa’ida’s Playbook*, Combating Terrorism Center at West Point, CTC Report, February 2006, s. 6, [<https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/Stealing-Al-Qaidas-Playbook.pdf>], luettu 4.7.2020. Muita länsimaisen kirjallisuuden lajeja, joita Naji suosittaa jihadisteille luettavaksi, ovat hallintoa käsittelevä aineisto, sotilaallisia toimintaperiaatteita käsittelevät teokset ja sosiologinen kirjallisuus. Kaikki tämä yleissivistävä aineisto on lukusuosituksissa, jotta jihadistinen liike pystyisi hyödyntämään yleismaailmallisia lakeja niin sodankäynnissä, hallinnossa kuin yhteisöjenkin muodostuksessa.

¹¹⁴ Naji (2006), s. 14–16.

¹¹⁵ Lacey (2008a), s. 55.

¹¹⁶ Tästä vertailuasettelmaasta katso lisää: Paronen (2016), s. 303–317.

Al-Qaidan strategiaan erikoistunut tutkija Alejandra Bolanos nostaa esille mielenkiintoisen seikan Najin tuotannosta. Hän korostaa Najin ajatusta siitä, että juuri ärsytyksen ja väsytyksen tai paremminkin toimintaedellytysten luomisen vaiheessa ei globaalien jihadististen liikkeen tulisi toteuttaa suuria iskuja, eikä syyskuun 11. päivän iskun kaltaisia operaatioita lainkaan ilman korkeimman johdon lupaa.¹¹⁷ Tämä linjaus sopii tietysti yhteen sen kanssa, että Naji korostaa pienten ja keskisuurten iskujen ylläpitävän kaaoksen hallinnan vaihetta paremmin kuin strategisen mittakaavan yksittäiset iskut länessä.¹¹⁸

Tämä periaate näkyy myös Najin käsitellessä kaaoksen hallinnan alueita, joiden vakauttamiseen tulisi panostaa. Hän peräänkuuluttaakin tarvetta muodostaa hallinnollisia kaarteja tai elimiä, jotka kykenevät vastuunottoon kaaoksen alueilla ja takaamaan tälle vaiheelle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen yhteiskunnallisen toiminnan ja kansan tuen kautta.¹¹⁹

Vaikka hallinnon merkitys onkin kaaoksen hallinnassa ja siten väestön tuen saavuttamisessa oleellinen, Naji korostaa, että tavoitteiden saavuttamiseksi on välttämätöntä turvautua voimankäyttöön. Tällä hän tarkoittaa yleisten sodankäynnillisten taktisten periaatteiden kautta toteutettavaa toimintaa ja tarvittaessa turvautumista erittäin raakaan väkivaltaan esimerkiksi kostoiskuja tehtäessä. Näin viholliselle kyetään osoittamaan liikkeen todellinen voima ja näyttämään vihollisen toiminnan olevan rangaitavissa milloin ja missä tahansa.¹²⁰ Voidaankin päätellä, että Najin mukaan terrorismilla on mahdollista sitoa vihollinen muualle, jottei se pysty vastaamaan kaaoksen alueiden luomaan turvallisuushkaan.¹²¹

Naji kieltää kaappauksenomaisen kumouksen toimimattomana, korostaa aseellisen toiminnan keskeisyyttä tavoitteiden saavuttamisessa ja yhdistää poliittisen ja sotilaallisen elementin liikkeen johtoa myöten. Hänen mukaansa ilman ärsytyksen ja väsytyksen vaihetta ei voi saavuttaa kaaoksen hallintaa ja Islamilaista valtiota. Offensiivista jihadia oikeuttaessaan Naji perustelee sen tavaksi levittää jihadistisen liikkeen viestiä muslimeille vapaasti ja tehokkaasti. Viesti sinällään ei ole uusi, vaan se on löydettävissä myös Afganistanissa 1980-luvulla vapaaehtoistaistelijoiden virtaa organisoineen Abdallah Azzamin tunnetusta lausahduksesta, jossa hän viittaa jihadin olevan

¹¹⁷ Bolanos, Alejandra M.: *Al-Qaeda's Revolution in Military Affairs*, UMI Dissertation Publishing, Ann Arbor/MI 2010, s. 106.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Lacey (2008a), s. 60.

¹²⁰ Ryan (2013), s. 176–177.

¹²¹ Naji kutsuu kansainväliseen mittakaavaan yltävää terrorismia kostoiskujen tai hinnan maksattamisen menetelmäksi. Tällä hän tarkoittaa tapaa iskeä vihollisen resurssien hajauttamiseksi toisaalla kuin vihollinen itse on operoinut. Erimerkkinä Naji käyttää vihollisen operaatiota Arabian niemimaalla tai Irakissa, mikä kostetaan iskemällä sen intresseihin Marokossa, Nigeriassa tai Indonesiassa. Katso Naji (2006), s. 32–33.

vastaus Palestiinan kysymykseen: ”...vain Jibad ja kivääri, siinä kaikki, ei neuvotteluita, ei kompromisseja, ei keskusteluita.”¹²²

Naji on strategina kyennyt mallissaan perustelemaan ja sitomaan globaalın jihadistismin siihen todellisuuteen, jossa liike ahtaalle ajettuna hänen pääteoksensa ilmestymisen hetkellä eli. Naja onkin pidetty Al-Qaidan korkeimman johdon ajattelun tulkkina. Hänen tuotantonsa rivien välistä on myös luettavissa tarve yhdistää oma viesti Afganistanissa luodun alkuperäisliikkeen ideaan ja sen ajamaan defensiiviseen viestiin muslimien puolustajana toimimisesta. Samalla Naji korostaa liikkeen mahdollisuuksia sodankävijänä.

Entä mitä Najin mallin avulla voidaan sanoa globaalın jihadistisen liikehdinnän tulevaisuudesta, kun puhe on strategisesta suuntautuneisuudesta tai strategisesta ajattelusta?? Najin strateginen malli on nostettu monessa yhteydessä selittämään Isisin valitsemia keinoja sekä sen strategisia perusteita.¹²³

Najin mallin perusteella voimme todeta, että Isis on palannut takaisin tilaan, jota strategi kuvaisi ärsytyksen ja väsytyksen vaiheeksi. Isis, globaalın jihadistisen liikkeen ilmentymänä, onkin siis al-Taeen argumenttia mukaillen taantunut sellaiselle tasolle, jolla al-Qaida oli menetettyään Afganistanin tukialueensa vuosina 2001–2002. Ollaankin tilanteessa, jossa Isis joutuu monen kumouksellisen sodankävijän tavoin tunnustamaan tämän hetkisen tappiotilansa ja siirtymään takaisin Najin kuvailemaan ärsytyksen ja väsytyksen vaiheeseen. Samalla sen on pyrittävä ylläpitämään vaikutusvaltaansa paikallishaaroihinsa ja mobilisoimaan kannattajakuntaansa yhä uusiin terroritekoihin länessä ja muualla maailmassa. Tällaisen ajan strategisia valintoja ja siten myös globaalın jihadistisen liikkeen tulevaisuutta tarkasteltaessa on katsottava Najin mallia etäämmälle.

Jotakin tästä mahdollisesti koittavasta tulevaisuudesta on kuitenkin sanottavissa jo siitäkin syystä, että alueellista kumouksellista sotaa käyvä ja epäsymmetrisiin sotilaalisiin keinoihin turvautuva toimija on historiallisesti tuomittu noudattamaan tiettyjä lainalaisuuksia. Janne Mäkitalo kuvailee tällaista toimintaa osuvasti termeillä nouseva ja laskeva toiminnallisuus. Niillä hän tarkoittaa kumouksellisen osapuolen kykyä vaihtaa aktiivisuuttaan erilaisissa tilanteissa jouhevasti strategian eri vaiheisiin. Vastaavasti sama kumouksellinen toimija voi eri alueilla käydä eri vaiheittaista sotaa kuitenkin pyrkien kokonaisstrategiseen päämääräänsä.¹²⁴

¹²² Azzam, Abdullah: *The Lofty Mountain*, Azzam Publications, London, April 2003, s.13, [http://islamicline.com/islamicbooks/new/current/The_Lofty_Mountain%28www.islamicline.com%29.pdf], luettu 5.7.2020.

¹²³ Katso tästä esimerkiksi: Weiss, Michael & Hassan Hassan: *ISIS: Inside the Army of the Terror*, Regan Arts, New York/NY 2015, s. 40-47; Warrick, Joby: *Black Flags – The Rise of ISIS*, Doubleday, New York/NY 2015, s. 135-136; Stern, Jessica & J. M. Berger: *ISIS – The State of Terror*, Harper Collins, New York/NY 2015, s. 23.

¹²⁴ Mäkitalo, Janne: väitöstilaisuus 25.5.2012, tilaisuudesta laadittu kertomus kirjoittajan hallussa.

Samalla tavalla nousevan ja laskevan toiminnallisuuden periaatteet ovat läsnä strategisen tason sotataidollisessa ajattelussa. Tässä yhteydessä on syytä palata edellä esitettyyn väitteeseen, jonka mukaan Abu Bakr Najin olisi sama henkilö kuin Muhammed al-Hakaymah. Kuten jihadismia ja Isisin ja sen edeltävien muotojen historiaa kattavasti tutkinut Brian Fishman osoittaa, ei tästä voi antaa täyttä varmuutta, mutta samalla hän mainitsee, että al-Hakaymahin edustaman Egyptin islamilaisen jihadin perustajajäsen imaami al-Sharif esitti al-Hakaymahin ja Najin olevan sama henkilö. Samoin on väittänyt egyptiläinen jihadististen ryhmien tuntija Hani Nasira, joka esittää kolme keskeistä syytä sille, miksi Naji ja al-Hakaymah ovat sama henkilö. Ensimmäisenä niistä on al-Shariffin ja al-Gamaa al-Islamiyyan perustajan šeikki Umar Abdulrahmanin perhettä lähellä olevien piirien esittämät väitteet siitä, että nämä miehet ovat yksi ja sama henkilö. Toinen Nasiran argumentti liittyy Najin ja al-Hakaymahin ilmaisutyyliin. He molemmat ovat kirjoituksissaan analyyttisiä, viittaavat läntiseen strategiikirjallisuuteen ja suosivat lyhyitä argumentatiivisia kappaleita. Naji ja al-Hakaymah käyttävät myös molemmat tekstissään fraaseja, jotka ovat tunnettuja pohjoisafrikkalaisissa arabian murteissa. Kolmas syy on se, että Najin julkaisemat kirjoitukset loppuivat samaan aikaan kun al-Hakaymah kuoli Pakistanissa ilmaiskussa lokakuussa 2008.¹²⁵

Perustelut jättävät kattavuudestaan huolimatta mahdollisuuden auki sille, etteivät kirjoittajat ole sama henkilö. Mikäli tietty epävarmuus, että Naji ei ole al-Hakaymah, tässä hyväksytään ja ainoastaan oletetaan näiden kahden strategisen ajattelijan olevan sama henkilö, tarjoaa se mahdollisuuden mielenkiintoiseen näkökulmaan tarkasteltaessa jihadistisen strategisen ajattelun kehityskulkua. Siinä missä Naji sitoo ajattelunsa Yhdysvaltoja vastaan sotimiseen islamilaisen maailman alueella, kaaosten alueiden luontiin ärsytyksen ja väsytyksen vaiheen kautta sekä kaaoksen alueiden vakiinnuttamiseen ja laajentamiseen, ottaa al-Hakaymah toisenlaisen kannan. Vaikka hän olisikin Naji, on hänen strategisen ajattelunsa kivijalkateos julkaistu niin paljon Najin pääteosta myöhemmin, että sen voi katsoa olevan osa uutta strategista sovellusta ja oivallusta aikana, jolloin jihadistinen liike oli varsin ahtaalla.

Al-Hakaymahin tiettävästi syyskuussa 2006¹²⁶ julkaistu ideapamfletti edustaa paljolti uudenlaista suuntausta globaalien jihadististen liikehdinnän parissa. Hänen keskeinen argumenttinsa kirjoituksessa *Toward a New Strategy in Resisting the Occupier* nojaa paljolti yksilökohtaisen väkivallankäytön sodankäynnilliseen periaatteeseen. Al-Hakaymah jaottelee kumouksellisen sodankäynnin keinot sen mukaan, onko maa-alue miehitetty vai ei. Hän muistuttaa, että yksilöllisillä väkivallanteoilla on pitkät islamilaiset perinteet, ja korostaa, ettei jihadistin ole välttämätöntä sitoutua hierarkkisiin organisaatioihin tai luottaa perinteisiin salaisiin organisaatioihin, jotka eivät voi ottaa mukaan kaikkia halukkaita. Edelleen al-Hakaymahille on keskeistä saada lukijansa ymmärtä-

¹²⁵ Fishman (2016), s. 38, 138–139 ja 278.

¹²⁶ Lia, Brynjar: *Architect of Global Jihad – The Life of Al-Qaida Strategist Abu Mus'ab al-Suri*, Columbia University Press, New York/NY 2008, s. 25.

mään, että avoimien rintamien perustaminen silloisessa vihollistilanteessa oli vähintään haastavaa, eikä jihadistisen liikkeen sotilaallinen suorituskyky mahdollistanut sen enempää avointen konfliktien käymistä kuin alueellisten hallintojenkaan perustamista.¹²⁷

Mikäli hyväksytään, että Naji on al-Hakaymah, on selvää, että hänen strateginen ajattelunsa on muuttunut ja uusi tapa käydä kumouksellista sotaa on saanut kannatusta aiemmin alueen hallintaa korostaneen Najin mielessä. Tämä muutos kulminoituu tilanteeseen, jossa jihadistisen liikkeen eri tasoilla toimivat johtajat elivät 2000-luvun alkupuolella. Tilanne muistutti Isisin ”kalifaatin jälkeistä” tilaa. Ryhmä on ajettu pois tai maan alle hallitsemiltaan alueilta, ja pakotettu palaamaan terroristiseksi ja sissisotaa käyväksi verkostoksi. Koska sillä kuitenkin on elinvoimaisimpina vuosina luotu kyky ulkomaanoperaatioiden toteuttamiseen, on tapahtunut strategisen asetelman muutos.

Globaalin jihadistisen liikkeen strateginen ajattelu on siis pyörähtänyt täyden kieroksen ja palannut tilanteeseen, johon eräs liikkeen tunnetuimmista strategeista, Abu Musab al-Suri, kehitti oman mallin käydä globaaliin mittakaavaan yltävää kumouksellista sotaa.

Abu Musab al-Suri ja systeemin globaali sota

Al-Suri on modernin historian mahdollisesti innovatiivisin kumouksellisen sotataidon kehittäjä ja terroristinen strategi. Esimerkiksi al-Hakaymahin ajatukset muistuttavat hämmästyttävän paljon al-Surin teesejä, vaikka hän ei tämän tuotantoon varsinaisesti viittaakaan. Al-Surin elämää ja ajattelua luonnehtinut tunnettu jihadismin tutkija Brynjar Lia on kuvannut al-Hakaymahin tuotantoa puhtaaksi al-Surin plagiaattiksi. Tosin al-Hakaymahin internet-sivuilla on julkistettu myös artikkeli, jossa al-Surille annetaan hänelle kuuluva tunnustus.¹²⁸ Al-Hakaymahin nimissä on myös kirjoitettu kattava tarkastelu Yhdysvaltojen tiedustelupalvelujen ja turvallisuusviranomaisten heikkouksista ja vahvuuksista. Tarkastelu katsoo erityisesti näiden järjestelmien ja organisaation haavoittuvuuksia ja pyrkii al-Hakaymahin mukaan valottamaan tosiasioiden kautta sitä keinotekoisia turvallisuutta, jonka syyskuun 11. päivän iskut onnistuivat murentamaan.¹²⁹

Al-Suri toi vuosien 2004 ja 2005 taitteessa ilmestyneessä, 1 600-sivuisessa, teoksaan julki ajatuksensa globaalimuslimilaisen vastarintaliikkeen muodostamiseksi läntistä miehittäjää vastaan. Monen jihadistisen ajattelijan tuotantoa referoinut Jim La-

¹²⁷ Al-Hakaymah, Muhammad Khalil: Toward a New Strategy in Resisting the Occupier, *The Canons of Jihad – Terrorists’ Strategy for Defeating America*, Jim Lacey (ed.), Naval Institute Press, Annapolis/MD 2008a, s. 150–153.

¹²⁸ Lia (2008), s. 24–25.

¹²⁹ Al-Hakaymah, Muhammad Khalil: *The Myth of Delusion – Exposing the American Intelligence*, al-Maqreze Center Site, 2006.

cey esittää, että ennen massiivisen teoksensa julkaisua al-Suri oli vahvistanut asemiaan al-Qaidan parissa ajattelijana huolimatta siitä, että hän arvosteli ryhmän korkeinta johtoa ja ajoittain jopa sen strategisia valintoja.¹³⁰ Brynjar Lia osaltaan vahvistaa tätä väitettä esittämällä, että vaikka al-Suri mainitseekin päättäneensä yhteistyön Osama bin Ladenin kanssa vuonna 1992, ei hän koskaan katkaissut yhteyksiään al-Qaidan ydinjoukkoon 1990-luvun aikana.¹³¹

Yksi esimerkki mainitusta al-Surin ja al-Qaidan keskusjohdon linjaeroista on kritiikki vuoden 1998 tapahtumia kohtaan, jolloin Yhdysvaltojen ohjusiskut Kenian terroritekojen jälkimainingeissa vaikuttivat al-Qaidan harjoitusleireillä Afganistanissa. Tällöin al-Suri kritikoi al-Qaidan kiinteitä harjoitusleirejä. Al-Suri kyseenalaisti voimakkaasti bin Ladenin paikallaan pysyvän, tunnetun vuoristolinnon mukaan nimeämänsä ”Tora Bora -mentelitein” ja sen aiheuttaman sidonnaisuuden yhteen alueeseen. Tällaisen ajattelun vastapainoksi hän kehitti useita toimintamalleja kumouksellisille joukoille, jotka eivät saaneet sitoutua sen enempää toisiinsa kuin mihinkään alueeseen tai tukikohtaan. Joukkoja koskeva sotilaallinen malli kiteytyy al-Surilla yhteen lauseeseen: *nizam la tanzim* – systeemi, ei organisaatio.¹³² Tällä, sellaisenaan luonnontieteellisellä viittauksella, al-Surin voi katsoa tarkoittavan tietoista pyrkimystä pois hierkkisista organisaatiomalleista. Samalla hän haluaa korostaa toiminnan systeemisyttä kytkemällä sen ideologiaperusteiseen ja inspiraatiopohjaiseen väkivallankäyttöön suorien käskyjen ja toimintaohjeiden sijasta.

Najin ajattelusta eroten al-Suri löytää kolme keskeistä jihadismin mallia, joita hän vertaa toisiinsa ja tutkii niiden käytettävyyttä erilaisissa kumouksellisissa ympäristöissä. Näitä malleja ovat salaisten sotilaallisten organisaatioiden kumouksellinen malli, sissisodan ja sissiopeeraatioiden kautta käytävän kumouksellisen sodan malli ja yksilökeskeinen, pienryhmätoiminnallinen kumouksellinen terrorismi. Tämä toimintatapojen vertailu toiminta-alueiden luonteen perusteella vaikuttaa sittemmin siirtyneen lähes suoraan al-Hakaymahin tuotantoon. Ensin mainitussa mallissa kumouksellinen organisaatio on tyypillisimmillään sidottu hierarkkiseen organisaatorakenteeseen ja toimii alueellisesti kohti kumouksellista päämäärää. Liiketyypin tuloksia analysoidessa al-Suri toteaa sen kärsineen aina sotilaallisen tappion, turvallisuusteknisen tappion, tappion kansannousun aikaansaamisessa, koulutuksen organisoimisen epäonnistumisen ja totaalisen poliittisen tappion.¹³³

Mikäli tätä verrataan Isisin tapaan toteuttaa terroritekoja erityisesti läntisessä Euroopassa, on toimintaperiaatteissa selkeitä yhtäläisyyksiä al-Surin malliin. Yhtäältä Isis

¹³⁰ Lacey, Jim (ed.): *A Terrorist's Call to Global Jihad – Deciphering Abu Musab al-Suri's Islamic Jihad Manifesto*, Naval Institute Press, Annapolis/MD, 2008b, s. ix.

¹³¹ Lia (2008), s. 76–77.

¹³² Ibid. s. 6–7.

¹³³ Al-Suri (2008), s. 350. Al-Suriin tällä tavoin viitattaessa käytetään lähteenä Brynjar Lian teosta *Architect of Global Jihad – The Life of Al-Qaida Strategist Abu Mus'ab al-Suri*. Tämä norjalainen aikansa johtava jihadisitutkija on kääntänyt teoksensa keskeiset osat al-Surin magnum opuksesta.

pyrki ulkomaanoperaatioista vastaavan organisaationsa myötä ottamaan osaa iskujen tekemiseen, soluttamaan potentiaalisia iskijöitä eri eurooppalaisiin maihin ja koordinoimaan iskujen toteuttamista, mutta toisaalta myös luottamaan kannattajiensa aitoon haluun toteuttaa esimerkiksi matalaa osaamistasoa ja vähäistä valmistelua vaativia iskuja. Viimeksi mainituista kunnian ottamalla organisaatio kykenee näyttämään kykyään toimia eri turvallisuusviranomaisten ulottumattomissa.¹³⁴

Tähän havaintoon liittyen al-Suri on lausunut kuvaavasti vuodenvaihteessa 2004–2005 julkaistussa teoksessaan:

*”Ajat ovat muuttuneet, ja meidän on luotava kumouksellinen menetelmä, joka vastaa nykyajan turvallisuusympäristön asettamiin haasteisiin. Keskeinen ongelma aikaisemmissa organisaatioissamme ei ollut itse organisaatorakenne, vaan sen soveltumattomuus nykybetkemme olosuhteisiin.”*¹³⁵

Yksilökeskeinen ja pienryhmätoiminnallinen kumouksellinen terrorismi tarkoittaa al-Surille yksilöiden ja pienten ryhmien suorittamia väkivallantekoja. Tätä sodankäynnin mallia al-Suri pitää sotilaallisena onnistumisena, mikä johtuu vastustajaan iskos-
tetusta pelosta. Al-Surin arvioidessa tätä toimintamallia hän näkee iskut ja terroristisen toiminnan yleisesti kansansuosion tavoittelun kannalta onnistumisena, sillä suurella näkyvyydellä tällaiset teot onnistuvat mobilisoimaan islamilaisen maailman yhteiseen taisteluun. Hän kuitenkin korostaa, ettei malli ole poliittisen toiminnan kannalta onnistunut, sillä yksittäiset väkivallanteot eivät koskaan aikaansaaneet massa-
maista liikehdintää yhtenäisen ohjelman ja tavoitteenasettelun puuttuessa.¹³⁶

Bolanos esittää, että al-Surin ajattelu eroaa al-Qaidan strategiasta kolmella, yksilökeskeisestä terroristisesta toiminnasta kumpuavalla tavalla. Al-Suri ei korosta keskusjohdon merkitystä yksittäisten iskujen koordinoinnissa. Hän ei myöskään argumentoi itsenäisen rahoituksen tai logististen järjestelmien olevan keskeisiä toiminnan onnistumiselle. Nämä seikat johtavat edelleen kolmanteen Bolanosin korostamaan seikkaan ryhmien itsenäisestä kouluttautumisesta omilla toiminta-alueillaan ilman tukeutumista avoimilla rintamilla oleviin koulutuskeskuksiin.¹³⁷

Tällaisesta toiminnasta voidaan nostaa esimerkiksi Isisin verkostojen aktivoituminen Balkanin alueella. Laajasti vierastaistelijailmiötä tutkivan journalismin keinoin tarkastellut saksalaisen *Der Spiegel* -aikakauslehden toimitus nosti ilmiön esiin. Lehti korosti, miten erityisesti Bosnia-Hertsegovinan alueelle on syntynyt kokonaisia kyläyhteisöjä, joissa saarnataan radikaalia tulkintaa islamista ja joista on lähtenyt merkittäviä määriä vierastaistelijoita Syyrian ja Irakin konfliktialueelle liittyäkseen jihadististen

¹³⁴ Katso näistä ohjeista esimerkiksi lokakuussa 2016 ilmestynyt Isisin propagandajulkaisu *Rumiyahin* viides numero

¹³⁵ Al-Suri (2008), s. 359.

¹³⁶ Ibid. s. 351.

¹³⁷ Bolanos (2010), s. 103.

organisaatioiden riveihin. Joissakin näissä yhteisöissä tiedetään Isisin lippujen olleen avoimesti esillä.¹³⁸ Vaikka julkisesti saatavissa olevien tietojen perusteella ei ole osoitettavissa, että tällaiset Bosniassa sijaitsevat salafistiset kyläyhteisöt toimisivat toisiinsa linkittyneinä jihadistisina koulutuskeskuksina, on selvää, että niillä on potentiaalinen merkitys radikalisoitikeskittyminä ja itsenäisinä varjohallintoina. Ne edustavat juuri sellaisia alueita, joita al-Suri kehottaa – Najin tavoin – perustamaan jihadististen toimintaedellytysten kasvattamiseksi.

Esitellessään globaalien jihadistisen liikkeen sotilaallista kumousmallia al-Suri toteaa, miten se ensi sijassa pohjautuu kahteen aktiivisuuden ilmentymään: 1) yksilöiden ja toisistaan tietämättömien ja riippumattomien terroristolujen suorittamiin operaatioihin sekä 2) alueellisiin sissitoiminnallisiin konflikteihin kaikkialla, missä toimintaedellytykset ovat olemassa.¹³⁹ Sellaisenaan tämä vaikuttaa Najin kaaoksen hallinnan ja ärsytyksen ja väsytyksen väliseltä suhteelta, mutta al-Surin yksilökeskeisyyttä ja toiminnanvapautta korostava strateginen ote tekee hänen ajattelustaan radikaalimpaa kuin Najin pohdinta.

Mikäli asiaa tarkastellaan Isisin kannalta, on esitettävissä, että erityisesti sen virallisen puhemiehen Abu Muhammed al-Adnanin kehotuksen jälkeen toteuttaa iskuja kaikkialla, missä kannattajia ylipäättään on, organisaatio on asteittain siirtynyt Najin kaaoksen luonnista, hallinnasta ja korkeimman johdon koordinoimista iskuista al-Surin ideoimiin yksilöiden ideologiasidonnaisiin iskuihin. Ne edellyttävät ajatuksellisena sovelluksena tahtoa sitoutua malliin, jonka Isis organisaationa ja jihadistisen liikkeen lipunkantajana tarjoaa. Tämä antaa organisaatiolle al-Surin kuvaamia mahdollisuuksia ylläpitää itsetarkoituksellista operaatioitahtia, jonka kautta Isisin tapainen toimija pystyy täyttämään elintärkeän informaatiotilan ja näyttäytymään suorituskykyisemmältä ja vahvemmalta kuin se lopulta onkaan.

Al-Surin malli itsessään on merkittävä todistus modernista jihadistisesta strategisesta ajattelusta. Erityisen merkittävää siinä on ydinajatus maailmanlaajuisesta spontaanin väkivaltaisesta aktivismista, joka on sitoutettu ideologiaan. Tässä al-Suri korostaa Najin lailla median merkitystä tilannekuvan luojana. Najin kaaoksen alueiden kanssa samansuuntaisuutta henkien Al-Suri itse ajaa lukijansa sisään ajattelumalliinsa seuraavasti:

”Yksilökeskeisen tai solurakenteisen terrorismin keinoin käytävän jihadin merkitys on oleellinen vihollisen väsyttämiseksi ja vetäyttämiseksi, Jumalan näin suodessa. Avoimen rintaman jihad taas mahdollistaa maa-alueiden vapauttamisen ja miehittämisen Jumalan tuen avulla. Yksilökeskeisen terrorismin keinoin käytävä

¹³⁸ Meyr, Walter: Sharia Villages – Bosnia’s Islamic State Problem, *Spiegel online*, 5.4.2016, [<http://www.spiegel.de/international/europe/islamic-state-presence-in-bosnia-cause-for-concern-a-1085326.html>], luettu 5.6.2017.

¹³⁹ Ibid. s. 371.

*jihad osaltaan mahdollistaa sissisodan käynnistämisen Islamilaisen valtion perustamiseksi, sillä se on lopulta päämäärämme.*¹⁴⁰

Najin ajattelusta eroten al-Suri korostaa, miten turvallisuusympäristö on muuttunut ratkaisevasti haastavammaksi vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen, ja ymmärtää tilanteen haastavuuden erityisesti maa-alueiden hallinnan kannalta. Hän kuvaa vallitsevaa tilannetta seuraavalla selvennyksellä:

*”...globaalin jihadistisen kumouksellisuuden tärkein sotilaallisen toiminnan perusta lepää yksilökeskeisen terrorismin keinoin käytävässä taistelussa. Tämä taistelu tulee ensi sijassa suunnata Yhdysvaltoja ja sen liittolaisia vastaan. Yksilöiden ja pienten solurakenteisten organisaatioiden toiminta on elintärkeää aktiivisuuden ylläpitämiseksi ja mahdollistamiseksi. Kaikenlaiset mahdollisuudet sissisodan laajamittaiseen hyödyntämiseen ja islamilaisen maa-alueen hankkimiseksi sekä valtiollisen tukialueen perustamiseksi on kuitenkin epäröimättä osattava hyödyntää.*¹⁴¹

Bolanosin mukaan al-Surin ajatus ilmentää johtajatonta vastarintaa, joka ei lopulta kuitenkaan ole johtajatonta. Bolanos tulee tähän johtopäätökseen siitä syystä, että esimerkiksi riittävää määrää luotettavaa tietoa ei ole siitä, ovatko itsenäisesti iskuja tehneet ryhmittymät seuranneet al-Surin ajatuksia.¹⁴² Bolanosin ajattelua voitaisiin kritisoida sillä, että al-Suri ei väitäkään olevansa terrori-iskujen käskijä, vaan ideologian ja strategisen ajattelun yhteenliittymän tarjoamalla hän antaa perusteet yksilöille toteuttaa terrori-iskuja strategian osana.

Eräs merkittävimmistä yksittäisistä innovaatioista al-Surin kumouksellisessa sotataidollisessa ajattelussa on organisatorinen rakenne ja sen kehittäminen avoimempaan, hajautetumpaan ja vaikeammin tavoitettavaan suuntaan. Ei siis ole sattumaa, että al-Suri omistaa kirjassaan kokonaisen osaluvun pelkästään organisatoriselle tarkastelulle. Michael Ryan korostaa samaa ilmiötä, mutta ei välttämättä sotataidollisesta näkökulmasta. Hän arabiankielistä al-Surin tuotantoa analysoineena nostaa katkelmana esiin mielenkiintoisen havainnon:

*”Tämä on kutsu nuorille miehille aloittaa yksilöllinen vastarinta, jotta se ei enää luottaisi ilmiönä rakenteisiin ja verkostoituneisiin hierarkkeisiin organisaatioihin, joissa yhden yksilön pidätys johtaa verkoston tuhoutumiseen.*¹⁴³

Toisin sanoen Abu Musab al-Suri peräänkuuluttaa horisontaalisen organisaatiojärjestelyn mahdollisuutta. Löytäessään kolme eri tapaa organisoida ja käydä kumouksellista sotaa al-Suri tekee uuden teoriansa pohjaksi kaksi päätelmää. Ensimmäisessä

¹⁴⁰ Al-Suri (2008), s. 371.

¹⁴¹ Ibid. s. 373.

¹⁴² Bolanos (2010), s. 105.

¹⁴³ Ryan (2013), s. 210.

hän esittää, ettei kumouksellinen toiminta ole enää mahdollista vanhan jihadistiselle liikkeelle tutun organisatorisen mallin kautta. Tällä mallilla al-Suri tarkoittaa hierarkista, alueellista ja suljettua eli salaista organisaatiomallia.¹⁴⁴

Omassa organisatorisessa mallintamisessaan al-Suri käyttää termiä ”kehä”. Hän mainitsee globaalissa jihadistisessa kumouksellisuudessa olevan kolme organisatorista kehää. Al-Surin kolme organisatorista kehää ovat keskusjohto, koordinoitujen yksiköiden kehä ja yleisten vastarintayksiköiden kehä. Juuri viimeksi mainitut yksiköt ovat keskiössä hänen ajattelussaan. Kolmannella kehällä olevien toimijoiden yhteys muuhun kumoukselliseen liikkeeseen on löydettävissä yhteisestä nimestä, tavoitteesta, toimintamalleista ja perusteellisesta koulutusohjelmasta, jossa tarjotaan kaikki tarpeellinen tieto yhteisen linjan mukaista toimintaa varten. Näin ollen yksilöltä, joka liittyy mukaan yleiseen vastarintayksikköjen joukkoon, ei edellytetä muuta kuin uskoa yhteiseen ohjelmaan ja päämäärään sekä halua kouluttaa itsensä tietoisesti tavoitteista ja niihin pääsemisestä.¹⁴⁵

Isis on toiminut osaltaan juuri näin. Vaikka kaikki iskujen toteuttajat eivät ole antaneet uskollisuudenvallaa Isisille esimerkiksi Berliinin joulumarkkinoilla 2016 rekalla ihmisten päälle ajaneen Anis Amrin tavoin,¹⁴⁶ on organisaatio edellä kuvatulla tavalla ollut nopeasti itse kaappaamassa informaatiotilaa iskujen tapahduttua.

Se, että al-Surin ja Najin kaltaiset teoretikot ovat kyenneet luomaan vastarintaa selettäviä malleja, on merkityksellistä länsimaalaisille sotilaallisesti ja turvallisuusorientoituneesti asiaa tarkasteleville tahoille. Retorisesti selkeä ja mallintava teoria on tehokkain mahdollinen esitys liikkeen toiminnallisuudesta ja todellisesta iskukyvyvystä sellaisille tahoille, jotka pitävät näitä tekijöitä luontaisena edellytyksenä organisaation toimivuudelle.

Osoituksena tästä selväpiirteisyydestä Najin kaaoksen hallintaan tähtäävä sota sopeuttaa kumouksellisen sissisodankäynnin ja yhteiskunnallisten uudistusten vaateet sekä kaaosta synnyttävät iskut ulkomailla yhdeksi kokonaisuudeksi. Al-Surin ajattelussa nämä ulkomaanoperaatioiksi nimitettävät toimet ja niitä suorittavat yksiköt ovat keskeisessä asemassa toimintaa ylläpitävinä voimina.¹⁴⁷

Naji ei käsittele niinkään organisaatiota vaan sen sodankäynnillisiä toimintaperiaatteita.¹⁴⁸ Naji tekee tämän todennäköisesti siksi, että hän haluaa itse korostaa sotilaallista

¹⁴⁴ Al-Suri (2008), s. 443.

¹⁴⁵ Ibid. s. 444–445.

¹⁴⁶ Moore, Jack: Berlin Attacker Anis Amri Pledged Allegiance to ISIS Leader Baghdadi in Pre-Attack Video, *Newsweek*, 23.12.2016.

¹⁴⁷ Al-Suri (2009), s. 446–447. Al-Suri argumentoi, että jossakin kaukaisessa tulevaisuudessa on mahdollista muodostaa globaalin jihadistisen liikkeen parista konventionaalista sotaa käyvät joukot, mutta strategiaansa kirjoittaessaan hän ei katsonut olevan mahdollista tehokkaasti toimia kuin ensimmäisen ja kolmannen kehän yksiköissä.

¹⁴⁸ Naji (2006), s. 30.

asymmetriaa varhaisessa vaiheessa organisaation vahvuutena.¹⁴⁹ Voidaankin siis tulkitä, että Naji tietoisesti haluaa painottaa johtajuutta siinä, että terroristiset ”suurope-raatiot” ja päätökset niiden toimeenpanosta olisi jätettävä liikehdinnän korkeimmalle johdolle. Najille organisaation johtajuus on selkeästi merkityksellisempi kuin al-Surille, joka luottaa siihen, että ideologinen viitekehys tarjoaa riittävät mahdollisuudet samaistua globaaliin jihadistiseen tavoitteeseen. Naji taas pitää välttämättömänä, että terrori-iskut sidotaan ja sitoutetaan kokonaistoimintaan keskitetyn johtajuuden kautta.¹⁵⁰

Najin ja al-Surin ajattelua tarkasteltaessa olennaista on, että heidän ideansa rakentuvat 2000-luvun alun jihadistisen liikkeen kokemuksiin haasteisiin ja siihen todellisuuteen, jossa al-Qaida eli vuoden 2001 syyskuussa tehtyjen iskujen jälkeen. Globaalin jihadistisen liikkeen strategisen suuntautuneisuuden tulevaisuuden arvioinnin tueksi onkin syytä tarkastella vielä kolmannen strategin ajattelua. Hän on yhdysvaltalais-syntyinen Omar Hammami, joka kirjoitti 2010-luvun alkupuolella ajatuksiaan taistelija-nimellä Abu Jihaad ash-Shaami.

Abu Jihad ash-Shaami – uuden polven strategi.

Omar Hammami esitti olevansa Abu Jihaad ash-Shami julkaistessaan henkilökohtaiset muistelmansa vuonna 2012 taistelija-nimellä Abu Mansuur al-Amriki. Muistelmiensa ensimmäisellä sivulla Hammami kertoo alaviitteessä julkaisseensa kokoelman erilaisia strategista ajattelua koskevia kirjoituksia, joiden tuottamiseen hän katsoo saaneensa suuren innoituksen Abu Musab al-Surin tuotannosta.¹⁵¹

Kuten Christopher Anzalone esittää, Hammami oli eläessään edustamansa somalialaisen al-Shabaabin yksi merkittävimmistä mediakasvoista ja tärkein vierastaistelija aina kevääseen 2012 asti. Tällöin hän ajautui erimielisyyksiin jihadistiryhmän kanssa. Hammamin ”PR-edustaja” Abu Muhammad al-Somali, jonka Anzalone esittää mahdollisesti olevan Hammami itse, kuvasi välirikon syyksi ryhmän sisäistä väkivaltaiseksi yltyneitä ristiriitaa.¹⁵² Hammami sai surmansa vuonna 2013 al-Shabaabin tekemässä iskussa Mogadishussa, kun hän piileskeli entiseltä organisaatioltaan katkaistuaan välinsä siihen.¹⁵³

Hammamin tuotannosta tässä yhteydessä ei kuitenkaan keskitytä hänen henkilökohtaiseen elämäkertansa vaan kahteen teokseen, jotka käsittelevät globaalin jihadistisi-

¹⁴⁹ Naji (2006), s. 28.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Al-Amriki, Abu Mansuur: *The Story of an American Jibaadi, Part One*, [http://media.al.com/live/other/The-Story-of-an-American-Jibaadi.pdf], luettu 5.7.2020.

¹⁵² Anzalone, Christopher: *The Evolution of American Jihadi: The Case of Omar Hammami*, CTC Sentinel, volume 5, issue 6, June 2012, [https://www.ctc.usma.edu/posts/the-evolution-of-an-american-jihadi-the-case-of-omar-hammami], luettu 4.7.2020.

¹⁵³ Katso tätä surmaa koskenutta uutisointia esim. BBC: Al-Amriki and al-Britani: Militants ‘killed’ in Somalia, 12.9.2013.

sen liikkeen strategista ajattelua. Ensimmäinen niistä on *The Vision of the Jibaadi Movement & the Strategy fo the Current Stage* ja toinen Syyrian tilanteeseen pureutuva *A Strategy for the Land of the Gathering (Syria) – An Attempt to Pinpoint the Pivotal Aspects*.

Tuotantonsa kautta Hammami yhdistää Najin ajattelun tapaista alueen hallintaan liittyvää strategiointia innoittajansa al-Surin erilaisiin ajatuksiin yksilökohtaisesta, ideologiasidonnaisesta väkivallankäytöstä. Ensin mainitussa teoksessaan Hammami ottaa tarkasteluun käsityksensä suur-strategisesta tavoitteesta, tai kuten itse tätä nimittää – visiosta. Määrittelyn kautta Hammami tulee samalla asemoineeksi itsensä globaaliin jihadistiseen liikkeeseen pyrkiessään sen strategisten ajattelijoiden kaartiin. Hammamille strategia on suunnitelma vision saavuttamiseksi. Tämä visio on yksiselitteisesti kalifaatin perustaminen ja siten koko maanpiirin saattaminen Jumalan vallan alle. Hammami varoittaa, kuinka alueelliset dynamiikat ja osastrategiat saattavat hämärtää kokonaisvisiota, ja antaa jihadistiselle liikkeelle mahdollisuuden tyytyä pienempien tavoitteiden saavuttamiseen.¹⁵⁴

Hammami perustaa uuden strategisen innovaationsa monialaiseen kritiikkiin erilaisia varhaisempia lähestymistapoja kohtaan. Hän arvostelee esimerkiksi al-Qaidan varhaisempaa strategista asetelmaa, jossa jossa ryhmä koki merkittävimmäksi tavoitteekseen hyökätä Yhdysvaltoja ja sen intressejä vastaan ympäri maailmaa. Näin pyrkimyksenä oli ajaa suurvalta pois Lähi-idästä ja täten romahduttaa sen tukemien maiden ulkopoliittinen vaikuttavuus ja tehdä niistä valtatyhjiöitä, jotka jihadistinen liike sitten täyttäisi. Hammami kehuu tätä strategiaa aikansa innovatiiviseksi keksinnöksi mutta korostaa, että teoksen kirjoitushetkellä vuonna 2009 oli tullut aika kehittää liikkeen strategiaa siten, että se paremmin palvelisi hänen visiotaan, pyrkimystä kalifaatin perustamiseksi.¹⁵⁵ Vastaavasti Hammami korostaa, että yksittäisten alueellisten emiraattien perustaminen ei sellaisenaan saa olla itsetarkoituksellista, vaan hänelle kalifaatin luominen on ehdoton välttämättömyys.¹⁵⁶

Isisin valitsema toimintamalli edustaa siis paljolti sitä, mikä Hammamin ajattelussa on ollut kivijalkamaista: kalifaatti on saatava perustettua mahdollisimman nopeasti. Hammami on kuitenkin Isisin toiminnan kautta tarkastellen Najin ja al-Surin väli-maastossa. Hän tiivistää ajattelunsa jihadistisesta strategiasta muutamiin pääteemoihin. Hammamille strategian keskeisenä tehtävänä vision saavuttamiseksi on perustaa turva-alueita, joilla voidaan rakentaa infrastruktuuri laajemman kumouksellisen sodan käymiseksi. Hammami korostaa sodankäynnin menetelminä sissisotaa sekä terrorismia. Hänen mukaansa terrorismi on merkityksellinen toimintamenetelmä juuri vihollisen kotimaissa tehtävissä ulkomaanoperaatioissa. Hammami korostaa, että

¹⁵⁴ Ash-Shami, Abu Jihaad: *The Vision of the Jibaadi Movement & the Strategy for the Current Stage*, 2009, [<https://jihadology.net/2010/11/04/jihadist-strategic-study-translated-into-english-the-vision-of-the-jihad-movement-the-strategy-for-the-current-stage-by-abu-jihad-ash-shami/>], luettu 5.7.2020.

¹⁵⁵ Ibid. s. 11.

¹⁵⁶ Ibid.

konventionaalista sotaa tulisi käyttää vain puolustettaessa perustetun valtion aluetta. Konventionaalinen hyökkäys on toteutettavissa vain hyvän valmistelun kautta.¹⁵⁷

Hammamia ei kuitenkaan voida pitää erityisen innovatiivisena strategisena ajattelijana. Hänen teoksensa *The Vision of the Jibaadi Movement & the Strategy for the Current Stage* edustaaakin parhaimmillaan al-Surin keskeisen viestin resonointia noin neljä vuotta tämän suurteoksen julkaisun jälkeen.

Mikäli Hammamin tuotannon perusluonnetta halutaan arvioida, argumentoitavissa on kirjoittajan ilmeisen näkyvä pyrkimys sijoittaa itsensä sotataidollisten ajattelijoiden kaartiin. Hänen ajattelunsa on eräänlainen synteesi al-Surin ja Najin tai al-Hakaymahin ajattelusta. Hän palaa kalifaatin perustamisvaateineen al-Surin oppilaina lähemmäs Najin alkuperäistä ajattelua sen sijaan, että veisi sotataidollisia vaateita yhä kauemmas keskusjohtoisuudesta ja organisaatioiden merkityksestä globaalissa jihadistisessa kumouksellisessa sodassa.

Hammamin tuotannon käytännönläheinen ja sotilaallisesti ajoittain taktisen tason toimintaa käsittelevä *A Strategy for the Land of the Gathering (Syria) – An Attempt to Pinpoint the Pivotal Aspects* edustaa argumentaatiota, jolla hän pyrkii tuomaan globaalin jihadistisen liikkeen strategista sotataidollista keskustelua lähemmäs käytännön sovellusta. Hammami on allekirjoittanut tämän hengentuotteen 24. heinäkuuta 2011.¹⁵⁸ Ajankohta ja silloinen Syyrian sisällissodan vaihe sekä maan sekasortoinen tilanne osaltaan selittävät Hammamin argumentaation rakennetta ja sitä, että se painottuu merkittävältä osin toiminta-alueen valmisteluun ja sodan suunnittelun vaiheeseen.

Kumouksellisen sotansa toteutusvaiheessa Hammami ei käsittele teemoja, joita hän on pohtinut tukialueen valintaan, valmisteluun tai suunnitteluun liittyen. Tässä kokonaisuudessa hän paremminkin osoittaa pyhän sodan olevan muslimin uskonnollisena velvollisuutena, peräänkuuluttaa taistelijoiden veljeyttä ja yhtenäisyyttä sekä muistuttaa kärsivällisyyden ja sisukkuuden merkityksestä taistelun onnistumiselle. Hammami myös korostetusti neuvoo välttämään itsepetosta. Tällä hän tarkoittaa erilaisten rutiinien huumaanuttavaa vaikutusta sodankävijälle. Hammami kehottaa välttämään erilaisia tapoja, reaktiivista taistelua, yhteen yksittäiseen strategiaan hirttäytymistä, liian varhaista strategisen painotuksen vaihtoa ja suurtavoitteen unohtamista. Hän myös muistuttaa, ettei luottamusta pidä laittaa muihin petollisiin ja vääril-

¹⁵⁷ Ash-Shami, Abu Jihaad: *The Vision of the Jibaadi Movement & the Strategy for the Current Stage*, 2009, s. 30, [<https://jihadology.net/2010/11/04/jihadist-strategic-study-translated-into-english-the-vision-of-the-jihad-movement-the-strategy-for-the-current-stage-by-abu-jihad-ash-shami/>], luettu 5.7.2020.

¹⁵⁸ Ash-Shami, Abu Jihaad: *A Strategy for the Land of the Gathering (Syria) – An Attempt to Pinpoint the Pivotal Aspects*, [<https://jihadology.wordpress.com/2011/09/30/english-translation-of-abu-jihad-ash-shamis-booklet-a-strategy-for-the-land-of-the-gathering-syria-an-attempt-to-pinpoint-the-pivotal-aspects/>], luettu 5.7.2020.

lä tavoitteilla liikkeellä oleviin ryhmiin sekä varoittaa kaikenlaisesta ulkopuolisesta vakoilusta.¹⁵⁹

Analysoidessaan Hammamia jihadistisena strategina al-Shabaabiin kattavasti käsitellyt tutkija Christopher Anzalone korostaa oivaltavasti kahta seikkaa. Hän esittää, että Hammamin tuotannon ydin asuu uskonnollisen oikeutuksen kautta tehtävässä perustelussa ja siitä johdettavissa strategisissa suosituksissa.¹⁶⁰ Tämä on sellaisenaan tavanomaista jihadistisen strategisen ajattelun parissa. Mutta Anzalonen voidaankin katsoa jatkavan tämän perustelun merkityksen korostamista nostamalla esiin Hammamin painottaman globaalin suuntauksen. Hammami nojaa voimakkaasti uskonnolliseen oikeutukseen juuri korostaessaan globaalia katsontakantaa jihadinsa käymiseksi.

Tämä tulee Anzalonen mielestä esiin vision tai suurstrategisen merkityksen korostamisena, mutta myös siten, että Hammami muistuttaa useiden paikallisten jihadististen organisaatioiden sitoutuneen valheellisesti vain paikallisiin tavoitteisiin ja unohtaneen globaalin tavoitteen merkityksen omassa taistelussaan. Anzalone tulkitsee Hammamin olevan varsin skeptinen suhtautumisessaan siihen, että paikallisesta kumouksellisesta sodasta voitaisiin saada suoraa hyötyä globaalin mittakaavan tavoitteeseen pyrittäessä. Hammami muistuttaa tässä yhteydessä, että paikalliset emiraatit voivat olla jopa globaalia jihadistista sosiaalista liikettä heikentäviä, sillä pahimmassa tapauksessa ne eivät sitoudu globaaliin tavoitetilään.¹⁶¹

Vaikka kokonaisuutta ajatellen Hammamin ajatukset eivät ole sotataidollisesti mitenkään erityisen innovatiivisia, hänellä on pohdinnalleen vahvat uskonnolliset perustelut, ja hän tukeutuu jihadistisen liikkeen parissa hyväksytyyn moraalikoodistoon. Hammami lainaa kirjoittamissaan teoksissa paljon al-Surin sekä ajoittain Najin ja/tai al-Hakaymahin tuotantoa. Hammamin arvo ajattelijana korostuu kuitenkin siinä, että hänen päätelmistään voidaan hahmottaa, miten globaalin jihadistisen liikkehdinnän strateginen asetelma on kehittymässä erilaisissa liikkeen kokemissa tilanteissa. Hammamin ajattelu todistaa, että globaalin jihadistisen liikkeen strategisessa kehittämisessä ei ole lopulta kyse uusien kumouksellisen sodan mallien luonnista, vaan paremminkin erilaisten painotusten eroavuudesta ja sosiaalisen liikkeen tavoin organisoituneen toimijan yhtenäisyyden peräänkuuluttamisesta.

Se, että moni seikka Hammamin tuotannossa saattaa muistuttaa Isisin aktiviteetista, ei todennäköisesti johdu siitä, että ryhmän korkein johto olisi seurannut Hammamin ajattelua ja teesejä kumouksellisesta sodasta, tukialueiden muodostamisesta ja kalifaa-

¹⁵⁹ Ash-Shami, Abu Jihaad: *A Strategy for the Land of the Gathering (Syria) – An Attempt to Pinpoint the Pivotal Aspects*, s. 41–51, [<https://jihadology.wordpress.com/2011/09/30/english-translation-of-abu-jihad-ash-shamis-booklet-a-strategy-for-the-land-of-the-gathering-syria-an-attempt-to-pinpoint-the-pivotal-aspects/>], luettu 5.7.2020.

¹⁶⁰ Anzalone (2012).

¹⁶¹ Ibid.

tin perusteellisesta roolista tällaisen sodankäynnin oikeutuksen hankkimisessa. Parimminkin Isisin toiminta kertoo siitä, että globaalin jihadistisen liikkeen strategisen ajattelun kautta on jopa mahdollista ennustaa, millaista strategista suuntautuneisuutta liike kokonaisuudessa tulee noudattamaan tai suosimaan.

Strateginen syklisyys

Väitöskirjassaan sotilasprofessori Janne Mäkitalo on todennut seuraavaa:

”Mitään yhtä, yhteisesti sovittua ja tunnustettua länsimaista sotateoriaa tai sotataittoa ei ole olemassa, mutta länsimaisten sotateoreetikkojen ja sotilaskirjoittajien piirissä on vakiintunut tiettyjä käsitteitä ja merkitysisältöjä – joista tosin niistäkin on käyty runsaasti keskustelua.”¹⁶²

Tämän perusteella olisi erikoista ajatella, että sellaisenaan yhteen johtoon sitoutumaton ja sosiaalisen liikkeen lailla organisoitunut globaali jihadistinen liike eroaisi tässä suhteessa läntisestä todellisuudesta. Mikään tekijä ei erityisesti vaadi, että strategiaa käsittelevässä keskustelussa yhdensuuntainen käsitys asioista olisi ehdoton välttämättömyys. Jihadistisen liikkeen parissa tällainen keskustelu edustaa perusteellisimmillaan pyrkimystä oman toiminnan kehittämiseen.

Kokonaan toinen kysymys on, mikä globaalin jihadistisen liikkeen toiminnan ja sen strategisesta suuntautuneisuudesta käytävän keskustelun välinen konkreettinen yhteys. Sellaisenaan kysymys on kriittisyydessään ansiokas, mutta sen aiheellisuus on toista luokkaa. Mikäli edellä esitetty Mäkitalon lainaus käännettäisiin toisinpäin, voitaisiin argumentoida, että länsimainen epäyhtenäinen sotataidollinen ja -teoreettinen keskustelu on tuottamattomuudessaan vain vähämerkityksellistä. Näinhän ei tehdä, sillä julkisen pohdinnan merkitys tunnustetaan esimerkiksi poliittisten päättäjien ja komentajien sotataidollisen ja strategisen ajattelun kehittämisessä. Näin ollen olisi outoa olettaa, että esimerkiksi al-Surin tai Najin tuotanto olisi merkitykseltään vähäistä näiden yleisellä tasolla pysyttelevyyden vuoksi tai siksi, että aukottomasti ei kyetä osoittamaan esimerkiksi Isisin johdon luottavan yhden jihadistisen strategin ajatteluun ja toimivan sen mukaisesti. Sosiaalinen liike ei yksinkertaisesti toimi näin. Sen parissa erilaiset ajatukset, ideologiset painotukset, toimintavaihtoehtojen välinen keskustelu ja ajoittain voimakkaatkin sisäiset ristiriidat muokkaavat strategista ajattelua ja sen merkitystä kulloisellekin yksilölle ja organisaatiolle.

Koska globaali jihadistinen liike on hahmotettavissa al-Surin esittämällä tavalla erilaisiin kehiin, sen parissa käytävä sotataidollinen keskustelu saa erilaisia ilmenemismuotoja. Vastaavasti globaalin jihadistisen liikkeen strateginen ajattelu noudattelee syklis-

¹⁶² Mäkitalo, Janne: *Partisaanisodasta alueelliseen puolustusjärjestelmään – jugoslavalaisen sotataidollisen ajattelun kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 1, Nro 16, Juvenes Print, Tampere 2012, s. 15–16.

tä kehitystä. Yhtäältä liikkeen koko visio tai suurtavoite perustuu ajatukseen, että on välttämätöntä luoda maailmanlaajuisiin mittoihin yltävä, islamilaisen lain kautta hallittu ja oikeamielisen kalifin johtama valtio, jonka saavuttamiseksi on jossakin vaiheessa luotava ensimmäinen emiraatti. Toisaalta tämän valtiollisen alueen oletetaan joutuvan vihollisuuksien kohteeksi, ja ajan myötä onkin väistämätöntä siirtyä terrorististen menetelmien käyttöön ja hajaantuneeseen organisaatorakenteeseen.

Tässä tarkastelussa käsitellyt strategit ovat lopulta eri mieltä siitä missä vaiheessa tämä valtio on luotava ja mikä sen rooli globaalissa kumouksellisessa pyhässä sodassa on. Al-Suri tiedostaa aivan erityisellä tavalla, että tilanne avointen konfliktien luomiseksi ja maa-alueiden hallitsemiseksi on vähintään haastava vihollisen asevaikutuksesta ja ylivertaisesta tiedustelukyvystä johtuen. Hän korostaa globaalien kumouksellisten sodan käymisessä ensimmäistä ydinjohdon kehää ja kolmatta itsenäisten solujen ja yksilöiden toimintaa aktivoivaa kehää. Vaikka al-Suri onkin kirjoittanut teoksensa 2000-luvun alkupuoliskon tilanteessa, on selvää, että jihadistisen liikehdinnän vannotuneimmat jäsenet, joilla on globaalia hahmotuskykyä, kykenevät siirtämään tämän al-Surin oivalluksen myös vallitsevaan tilanteeseen. Siinä Isis joutuu kamppailemaan eloonjäännistään juuri konventionaalisten taisteluiden keskellä, samalla kun al-Qaida pyrkii strategiansa painotusmuutoksilla säilymään vihollisensa tavoittamattomissa.

Kun verrataan al-Surin teemoittelua Najin aluekeskittyneeseen strategiaan, voidaan ensin mainittua pitää vallankumouksellisena valintana hyväksyä oman tilanteen katastrofaalinen luonne ja väistää vihollisen vaikutusta parhaalla mahdollisella tavalla globaalissa mittakaavassa. Al-Surille tämä tarkoittaa kaikessa toiminnassa mahdollisuutta olla sitoutumatta alueeseen. Mikäli edellä esitetyllä tavalla hyväksytään Najin ja al-Hakaymahin olevan sama henkilö, on selvää, että Naji on ollut valmis muuttamaan strategisen ajattelunsa painotuksia vastaamaan paremmin vallitsevan turvallisuusympäristön asettamia haasteita. Globaalien jihadististen liikkeen strategisen ajattelun ja sitä myöten myös strategisen suuntautuneisuuden kehityskulku on siis luonteeltaan syklinen. Siten liike tunnustaa tarpeen saavuttaa hallittava alue, perustaa valtio ja tukeutua siihen omissa laajentumispyrkimyksissään ja ulkomaanoperaatioiksi nimetyiksi terrorikampanjoissaan.

Samalla liike myös tiedostaa riskin siitä, että perustamalla valtio alistetaan koko globaalien liikkeen toiminnan edellytykset pahimmillaan vihollisen asevaikutuksen alle. Isisin esimerkin valossa ja Hammamin tuotannon perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että sekä al-Surin että Najin suuntauksia hyödynnetään samanaikaisesti. Vaikka strateginen ajattelu kulkeekin 2000-luvun alun osoittamalla tavalla syklistä kehityskulkua valtiollisuudesta hajaannukseen ja taas takaisin, on Isis todistanut ulkomaanoperoinnillaan sekä Hammamia, Najia ja al-Suria sisältävällä ajattelullaan, että valtiollinen alue sellaisenaan on ehdoton edellytys kansainvälisten terrorikampanjoiden toteuttamiselle.

Globaali jihadistinen liike on siis Isisin muodossa kulkenut tien, jonka varrelta tunnistetaan erilaisia elementtejä Najin strategiasta, mutta se ei aidon strategisesti ajattelevan toimijan tavoin ole sitoutunut vain yhteen dogmaattiseen strategiseen malliin. Vaikka organisaation toimintaperiaatteet eivät sellaisenaan kaikkina noudata esimerkiksi Abu Bakr Najin ajattelun runkoa, vaan sekoittuvat al-surilaiseen tapaan toteuttaa terrori-iskuja ulkomailla, on Isis silti ainutlaatuinen ilmentymä globaalien jihadististen liikkeen historiassa. Valtioita on perustettu ja vallankaappauksia on liikkeen nimissä tehty ennenkin, mutta mikään niistä ei ole saanut vastaavia mittasuhteita kuin sittemmin lyöty kalifaatti. Kun tätä kehitystä on suhteutettu jihadistisen liikkeen strategiseen ajatteluun, on se usein tarkoittanut analyysien kallistumista Najin ajattelun suuntaan. Edellä esitetyllä tavalla analyysi on synnyttänyt argumentteja siitä, että tämä strategi – Abu Bakr Naji – on Isisin potentiaalinen sotateoreettinen ohjaaja esimerkiksi al-Surin sijaan.

Selvää kuitenkin on, että niin strateginen ajattelu kuin Isisin esimerkki molemmat osoittavat, että strateginen ympärikäynti tulee ennemmin tai myöhemmin yhteen. Valtiollisen alueen tavoittelu, sen käyttäminen tukikohtana terroriteoille ja sitä seuraava kansainvälinen sotilaallinen vastatoiminta aluetta kohtaan ovat toisiaan seuraavia kehityskulkuja. Aivan samoin kuin ovat tukeutuminen hajaantuneeseen organisaatorakenteeseen ja jihadististen kaaderien hakeutuminen yhä uudelleen hyödyntämään käynnissä olevia konflikteja islamilaisen maailman alueella. Tällainen kehityskulku tukeutuu globaalien jihadististen liikkeen ympärille muodostuneeseen sosiaaliseen liikkeeseen, joka rekrytoi, valmentaa ja toteuttaa terroritekoja osana globaalien liikkeen ja siihen kuuluvien ryhmien, kuten Isisin toimintaa.

3

JIHADISTINEN VERKKOVIESTINTÄ¹⁶³

Matti Pohjonen

Kuten muutkin poliittiset liikkeet, väkivaltaista aktivismia harjoittavat jihadistiset ryhmät toimivat usein vuorovaikutuksessa niitä ympäröivän mediaympäristön kanssa. Ryhmät sopeutuvat uusien viestintämuotojen mukana tuomiin mahdollisuuksiin ja rajoituksiin, mutta ne myös kehittävät innovatiivisia tapoja hyödyntää uutta mediaa propagandan levittämisessä, psykologisessa sodankäynnissä ja kannattajien rekrytoinnissa. Jihadistisen verkkoviestinnän historia heijastaa samoin niitä merkittäviä muutoksia, joita on tapahtunut globaalien viestinnän kentässä laajemmin. Internetin ja sosiaalisen median aiheuttama murros on myös heijastunut väkivaltaa ajavien ryhmien kehitykseen. Verkossa nopeasti levitetävää materiaalia sekä sosiaalisen median uusia vuorovaikutusmahdollisuuksia on pidetty esimerkiksi osasyynä siihen, että tuhannet nuoret matkustivat taistelemaan Syyrian ja Irakin konfliktialueelle. Uusia viestintämuotoja on lisäksi käytetty hyväksi terrori-iskuissa, joissa väkivallan shokkivaikutusta on pyritty vahvistamaan muun muassa livevideon välittämällä Facebookin kautta, tai etäohjaamalla toimintaa pikaviestintäpalveluiden kuten Telegramin kautta.¹⁶⁴

Tässä artikkelissa tarkastellaan jihadistiseen liikehdintään kytkeytävän verkkoviestintää ja erityisesti sen historiallista kehitystä. Teknologiset muutokset ovat olleet mahdollistamassa virtuaalisen toimintaympäristön käytettävyyttä jihadistisille ryhmille ja liikehdintään kytkeytyville yksilöille. Erityisesti internetin uudet viestintäkanavat ovat olleet keskeisessä asemassa jihadistisen liikehdinnän kehittymisessä – teknologia on siis ollut apuna luotaessa organisaatioista verkostoja. Vastaavasti viranomaisten ja teknologiayritysten vastatoimet ja digihäirintä ovat asettaneet merkittäviä rajoitteita virtuaalisten toimintaympäristöjen käytölle. Seurauksena tästä on, että toimintaympäristön kehittyminen pohjautuu jatkossakin jatkuvaan keskinäiseen kilpailuun jihadistien ja niiden toimintaa rajoittavien tahojen välillä.

Varsinkin Isisin määrätietoinen ja järjestelmällinen internetin ja sosiaalisen median käyttö nosti jihadistisen verkkoviestinnän uuteen näkyvämpään rooliin. Tämä näkyi etenkin yhteiskunnallisessa keskustelussa sosiaalisen median roolista väkivaltaisten liikkeiden kasvussa ja verkkoradikalisoitumisen uhkakuvissa. Nämä kehitykset ovat taas osaltaan johtaneet viranomaisten ja teknologiayritysten laajoihin vastatoimiin.

¹⁶³ Artikkelin pohjautuu osaltaan Leena Malkin ja Matti Pohjosen kirjoittamaan, Sisäministeriön julkaisemaan raporttiin *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi* (2019).

¹⁶⁴ Conway, Maura & Joseph Dillon: *Case study: future trends: live-streaming terrorist attacks*, VOX-Pol Network of Excellence, January 2016, [https://www.voxpol.eu/download/vox-pol_publication/Live-streaming_FINAL.pdf], luettu 24.4.2020.

Näillä toimilla on onnistuttu poistamaan erityisesti avoimesti väkivaltaa kannattavien aktivistien toimintaa julkisilta alustoilta. Sitä mukaa kun Facebook ja Twitter, sekä viimeiseksi pikaviestintäpalvelu Telegram,¹⁶⁵ ovat onnistuneet puuttumaan tällaiseen toimintaan, ovat ääri liikkeet ja niihin kytkeytyvät aktivistit kehittäneet uusia toimintamuotoja internetin kaleidoskooppisesta tarjonnasta ja vähemmän tunnetuilta pienemmiltä alustoilta. Toiminta onkin viime vuosina siirtynyt entistä enemmän internetin hämärille sivukujille, salatuille ja suljetuille kanaville, joissa se on voinut jatkaa tutkijoilta ja viranomaisilta piilossa.

Tämä digitaalinen kilpavarustelu viranomaisten, teknologiayritysten ja jihadististen toimijoiden kesken tulee todennäköisesti jatkumaan kauas tulevaisuuteen.¹⁶⁶ Tämä artikkeli avaa lyhyesti jihadistisen verkkoviestinnän historiaa, tuomalla esiin mitä kansainvälinen tutkimus on paljastanut sen nopeasti muuttuvasta toiminnasta.

Jihadistinen verkkoviestintä muuttuvassa digitaalisessa mediaympäristössä

Vaikka jihadistinen viestintä nousi julkiseen tietoisuuteen käytännössä vasta Isisin saaman mediahuomion myötä, ilmiön historia ulottuu aikaan ennen Facebookia ja Twitteriä. Yksi varhaisimmista viestintään kytkeytyvistä innovaatioista on esimerkki audiokasettien käytöstä hengellisen johtajan ajatollah Ruhollah Khomeinin saarnojen levittämisessä Iranin vallankumouksen aikana 1978–1979.¹⁶⁷ Näin toimivat myös al-Qaidan johtohahmot Osama bin Laden ja Aiman al-Zawahiri, jotka tulivat tunnetuiksi 1990- ja 2000-luvulla siitä, että he levittivät video- ja ääninauhoja kannattajilleen sekä kansainvälisille uutiskanaville.¹⁶⁸ Suurelle yleisölle aihe kuitenkin lienee tullut tunnetuksi pääasiassa Syyrian sisällissodan ja Isisin esiinnousun myötä. Ryhmän shokeeraavat, tietoisesti väkivallan käyttöä korostavat ja ihannoivat videot sekä nuoria Syyriaan ja Irakiin taistelemaan kannustava järjestelmällinen sosiaalisen media käyttö herättivät laajempaa yhteiskunnallista keskustelua sosiaalisen median merkityksestä ja siihen kytkeytyvistä uusista uhista.¹⁶⁹ Nämä kehityslinjat ovat heijastuneet myös Suomeen, missä ilmiöön alettiin kiinnittää laajempaa huomiota vasta suomalaisten Syyriaan matkustaneiden vierastaistelijoiden esiinnyttyä Isisin viestinnässä.

¹⁶⁵ Amarasingam, Amarnath: *Telegram deplatforming ISIS has given them something to fight for*, VOX-Pol Blog, 1.1.2020, [https://www.voxpol.eu/telegram-deplatforming-isis-has-given-them-something-to-fight-for/], luettu 24.4.2020.

¹⁶⁶ Bloom, Mia: *No Place to Hide, No Place to Post: Lessons from Recent Efforts at “De-Platforming” ISIS*, Just Security, 5.12.2019, [https://www.justsecurity.org/67605/no-place-to-hide-no-place-to-post-lessons-from-recent-efforts-at-de-platforming-isis/], luettu 24.4.2020.

¹⁶⁷ Sreberny-Mohammadi, Annabelle & Ali Mohammadi: *Small Media, Big Revolution: Communication, Culture and the Iranian Revolution*, Minnesota University Press, St. Paul/MN 1994.

¹⁶⁸ Miller, Flagg: *The Audacious Ascetic: What the Bin Laden Tapes Reveal About al-Qa’ida*, Hurst & Company, London 2015; Rudner, Martin: “Electronic Jihad”: The Internet as Al Qaeda’s Catalyst for Global Terror, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 1, 2017, s. 10–23.

¹⁶⁹ Katso aiheesta esimerkiksi Winter, Charlie: *The Virtual ‘Caliphate’: Understanding Islamic State’s Propaganda Strategy*, Quilliam, 2015, [https://www.stratcomcoe.org/charlie-winter-virtual-caliphate-understanding-islamic-states-propaganda-strategy], luettu 4.7.2020.

Jihadistisella viestinnällä tarkoitetaan pääasiassa internetin ja sosiaalisen median laajaa käyttöä keskeisenä osana ryhmien ja niiden kannattajien viestintää. Aihetta käsittelevä kansainvälinen tutkimus on ollut 2000-luvulla poikkeuksellisen aktiivista ja ilmiöstä tiedetään suhteellisen paljon länsimaissa.¹⁷⁰ Tutkimus on onnistunut avaamaan eri terroristiryhmien – mukaan lukien aseellisten jihadististen ryhmien – mediakäytön sisäisiä ulottuvuuksia. Lisäksi on tarkasteltu muun muassa internetin ja sosiaalisen median roolia uskonnollisten oppien sekä koulutus- ja opetusmateriaalien levittämisessä, tiedon hankkimisessa, toiminnan rahoittamisessa, iskujen suunnittelussa, uusien jäsenten rekrytoinnissa sekä kannattajien ja kohdeyleisöjen tavoittelussa.¹⁷¹

Digitaalinen mediaympäristö on muuttunut nopeasti viime vuosikymmenten aikana ja tämä on myös heijastunut eri ryhmien kehitykseen. Tämä kehitys voidaan jakaa karkeasti neljään eri vaiheeseen sen mukaan, mitä alustoja ja viestintämuotoja on ollut laajemmin saatavilla ja millaisia teknologisia muutoksia on tapahtunut yhteiskunnassa.

Jihadistiset verkkosivut ja -keskustelupalstat

Ensimmäinen vaihe käsitti niin sanotut staattiset verkkosivut ja -foorumit tai ajan ennen sosiaalista mediaa. Alkuvaiheen verkkoviestintä tapahtui pääasiassa verkkosivuilla, joilla ei ollut sosiaalisen median myöhemmin mahdollistamia vuorovaikutusmahdollisuuksia. Tällaiset sivut olivat yleisin verkossa tapahtuvan viestinnän muoto ja alusta varsinkin 2000-luvun alussa. Uudet verkkosivut tarjosivat ryhmille ja niiden johtajille keinon levittää sanomaansa aiempaa laajemmin ja helpommin. Tällainen viestintä oli kuitenkin usein laadullisesti hierarkkista ja yhdensuuntaista. Verkkosivut toimivat pääasiassa alustana tekstien, esimerkiksi ideologisten pamflettien, uskonnollisten saarnojen ja sota-alueilta tehtyjen raporttien, jakamiselle sekä väylänä liikkeiden johtajille levittää sanomaansa sisäpiirin ulkopuolelle. Verkkosivut eivät tarjonneet samanlaista mahdollisuutta toimia nimettömästi tai osallistua henkilökohtaiseen keskusteluun kuin etenkin sosiaalinen media myöhemmin. Verkkosivustoja oli myös suhteellisen helppo valvoa, ja ne olivat haavoittuvaisia viranomaisien ja palveluntarjoajien vastatoimille.¹⁷²

¹⁷⁰ Katso aiheesta esimerkiksi Meleagrou-Hitchens, Alexander & Nick Kaderbhai: *Research perspectives on online radicalisation: A Literature Review 2006–2016*, VOX-Pol Network of Excellence, 2017, [https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/05/ICSR-Paper_Research-Perspectives-on-Online-Radicalisation-A-Literature-Review-2006-2016.pdf], luettu 4.7.2020.

¹⁷¹ Hyviä teoksia aiheeseen yleisemmin liittyen ovat Archetti, Christina: *Understanding Terrorism in the Age of Global Media: A Communication Approach*, Palgrave MacMillan, New York/NY 2013; Awan, Akil; Andrew Hoskins & Ben O’Loughlin: *Radicalisation and Media: Connectivity and Terrorism in the New Media Ecology*, Routledge, London 2011; Aly, Anne; Stuart McDonald, Lee Jarvis & Tomas Chen: *Violent Extremism Online: New Perspectives on Terrorism and the Internet*, Routledge, London 2016.

¹⁷² Meleagrou-Hitchens & Kaderbhai (2017), s. 38–49.

Seuraavassa vaiheessa käyttöön tulivat verkon keskustelupalstat, joiden käyttö yleisty varsinkin 2000-luvun puolivälistä alkaen. Nämä mahdollistivat kahdensuuntaisen vuorovaikutuksen jihadistiryhmien jäsenten ja niihin kytkeytyvien aktivistien sekä ryhmistä kiinnostuneiden kannattajien välillä. Keskustelupalstojen kautta jihadistisesta liikkeestä kiinnostuneet pystyivät myös keskustelemaan maailmanlaajuisesti ja näin luomaan globaaleja virtuaalisia vertaisryhmiä ja verkostoja jaetun ajatusmaailman ympärille. Varsinkin keskustelupalstojen luoma mahdollisuus anonyymiin viestintään edesauttoi ryhmien toimintaa verkkoympäristössä.¹⁷³

Keskustelupalstat mahdollistivat uusia tapoja rakentaa yhteenkuuluvuuden tunnetta virtuaalisten yhteisöjen kesken. Tämä edesauttoi yksittäisistä aseellisista ryhmistä, merkittävistä ideologeista ja aktivisteista koostuvan jihadistisen liikkeen kehittymistä globaaliksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi. Mahdollisuus anonyymiin viestintään edesauttoi sellaisten asioiden käsittelyä ja näkemysten esittämistä, joiden kohdalla keskustelijan henkilöllisyyden paljastuminen olisi saattanut johtaa haittavaikutuksiin ja suoranaisiin vastatoimiin poliisi- tai turvallisuusviranomaisten taholta. Toisin kuin alkuvaiheen verkkosivut, monet keskustelupalstoista sisälsivät arabiankielisen aineiston lisäksi myös enemmän aineistoa länsimaisilla kielillä, etenkin englanniksi. Näin liikkeiden viestintää pystyttiin kohdentamaan kansainvälisesti ja toimintaa voitiin ulottaa laajemmalle, etenkin länsimaissa asuvien muslimien keskuuteen.¹⁷⁴

Keskustelupalstojen ja niiden ympärillä toimivien chat-huoneiden käyttö oli huipussaan varsinkin 2000-luvun keskivaiheella. Esimerkiksi monet jihadistisessa verkkoviestinnässä myöhemmin keskeiseksi nousseet teemat ja strategiat kuten *avointen lähteiden jihad* (*open source jihad*), jossa kannustetaan ja opastetaan iskujen tekemiseen omin avuin ilman suoraa yhteyttä liikkeiden johtajiin, juontavat juurensa tutkijoiden mukaan juuri näillä foorumeilla käytyihin keskusteluihin.¹⁷⁵

Siinä missä aikaisemmat verkkosivut olivat toimineet enemmän ryhmien ja niiden johdon virallisina viestintäkanavina, keskustelupalstat avattiin tavallisille kannattajille ja heidän väliselle keskustelulle, mikä poisti osaltaan jihadistisen viestinnän aikaisemman elitismin ja hierarkian. Yksi esimerkki uudentyyppisistä verkkoalustoista olivat myös blogit, joita varsinkin yksittäiset liikkeen aktivistit käyttivät usein jihadistisen aineiston levittämiseksi. Varsinkin 2000-luvun jälkimmäisellä puoliskolla blogit ja niiden luomista helpottavat sisällönhallintajärjestelmät kuten Wordpress ja Blogger tarjosivat monille vaivattoman ja usein anonyymien tavan luoda verkkosivuja ja jakaa

¹⁷³ Katso esimerkiksi Torres-Soriano, Manuel R.: The Hidden Face of Jihadist Internet Forum Management: The Case of Ansar Al Mujahideen, *Terrorism and Political Violence*, volume 28, issue 4, 2016, s. 735–749.

¹⁷⁴ Hegghammer, Thomas: Interpersonal Trust on Jihadi Internet Forums, *Fight, Flight, Mimic: Identity Signalling in Armed Conflicts*, Diego Gambetta (ed.), Oxford University Press, Oxford 2014. Katso myös Torres-Soriano, Manuel R.: The Dynamics of the Creation, Evolution, and Disappearance of Terrorist Internet Forums, *International Journal of Conflict and Violence*, volume 7, issue 1, 2012, s. 164–178.

¹⁷⁵ Musawi, Mohammed Ali: *Cheering for Osama: How Jihadists Use Internet Discussion Forums*, Quilliam Foundation, 2010.

sisältöä tätä kautta.¹⁷⁶ Uudenlaiset verkkoalustat näin ollen myös lisäsivät ja toivat esiin erimielisyyttä ja väittelyä eri ideologisista ja uskonnollista teemoista sekä toiminnallista strategioista liikkeen sisällä.¹⁷⁷

Sosiaalinen media ja viestinnän pirstaloituminen

Seuraava vaihe, sosiaalisen median käytön yleistyminen 2000-luvun lopulla sekä etenkin 2010-luvulta alkaen, toi kuitenkin mukanaan kenties suurimmat muutokset ryhmien toimintaan. Varsinkin Facebookin, Twitterin ja YouTuben nopea yleistyminen maailmalla tarjosi uusia mahdollisuuksia tavoittaa laajoja kohdeyleisöjä yhä pienemmällä resursseilla. Uudet interaktiivisen viestinnän ja sisällön jakamisen mahdollisuudet esimerkiksi Facebookissa auttoivat erityisesti yhteyden luomisessa ideologiasta kiinnostuneiden ja jo toimintaan osallistuneiden aktiivisten liikkeen jäsenten välillä. Tämä taas mahdollisti uusien yleisöiden ja kohderyhmien saavuttamisen. Yhtä lailla Twitter tarjosi samaan tapaan mahdollisuuden levittää sanomaa nopeasti laajalle yleisölle ja samalla ohjata asiasta kiinnostuneita muille alustoille, joilla oli enemmän lisämateriaalia saatavilla. YouTube puolestaan mahdollisti audiovisuaalisen materiaalin, etenkin videoiden, vaivattoman levittämisen verkossa ja tarjosi samalla mahdollisuuden keskustella sisällöistä YouTuben kommentointiosioissa.¹⁷⁸

Isisiä kannattaneiden matkustaminen Syyriaan ja Irakiin avasi myös uusia mahdollisuuksia verkon, ja varsinkin sosiaalisen median, kautta tapahtuvalle vuorovaikutukselle. Eri puolilta maailmaa tulleet jäsenet kykenivät levittämään ryhmän aineistoa laajemmin ja henkilökohtaisesti radikalisoimaan uusia kannattajia. Joissain tapauksissa he onnistuivat jopa värväämään uusia jäseniä sosiaalisen median alustoilla omilla henkilökohtaisilla tarinoillaan ja kanavillaan.

Tämä mahdollisti myös ryhmistä riippumattoman sisällön tuottamisen ja levittämisen eri alustoilla ja näin myös osaltaan myös hankaloitti ryhmien johtajien mahdollisuutta kontrolloida ideologista sanomaa. Varsinkin Isisin mediatuotanto tuli tunnetuksi monimuotoisista tavoistaan tuottaa ja kohdistaa erityyppistä aineistoa eri maihin ja eri kohdeyleisöjä varten.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Zelin, Aaron Y.: *The State of Global Jihad Online*, New America Foundation, Washington D.C. 2013. Katso myös Awan, Akil: Radicalization on the Internet? The Virtual Propagation of Jihadist Media and its Effects, *The RUSI Journal*, volume 152, issue 3, 2007, s. 76–81 sekä Meleagrou-Hitchens & Kaderbhai (2017), s. 40–42.

¹⁷⁷ Weimann, Gabriel: Virtual Disputes: The Use of the Internet for Terrorist Debates, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 29, issue 7, 2006, s. 623–639.

¹⁷⁸ Ks. Weimann, Gabriele: *New Terrorism and New Media*, Commons Lab of the Woodrow Wilson International Center for Scholars, Research Series 2, 2014, [https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/STIP_140501_new_terrorism_F.pdf], luettu 4.7.2020.

¹⁷⁹ Katso mm. Winter, Charlie & Dounia Mahlouly: *A Tale of Two Caliphates: Comparing the Islamic State's Internal and External Messaging Priorities*, VOX-Pol Network of Excellence, 2018, [https://www.voxpol.eu/download/vox-pol_publication/A-Tale-of-Two-Caliphates-Mahlouly-and-Winter.pdf], luettu 24.4.2020.

Sosiaalisen median hyödyntäminen oli huipussaan varsinkin vuosina 2013–2015, mutta sen menestys ja näkyvyys julkisessa keskustelussa johti myös toiminnan hankaloitumiseen viranomaisten ja teknologiayritysten vastatoimien vuoksi. Vaikka sosiaalista mediaa edelleen käytetään, se on kuitenkin vaikeutunut huomattavasti viime vuosina. Teknologiayritysten sisällönseulonta pystyy nyt poistamaan suurimman osan aineistosta ennen kuin se edes julkaistaan.

Yhä jatkuvassa pirstaloitumisen vaiheessa on tullut mukaan kaksi uutta kehityskulkua. Ensimmäinen on etäohjauksellinen toiminta (*virtual plotter/planner*) terrorismi-iskuissa.¹⁸⁰ Käytännössä termillä on viitattu siihen, kuinka Irakissa, Syyriassa, Afganistanissa tai muilla konfliktialueilla toimivien ryhmien jäsenet ja taistelijat ovat pystyneet muun muassa pikaviestintäpalvelujen, etenkin Telegramin, välityksellä inspiroimaan, rohkaisemaan ja koordinoimaan iskuja länsimaissa.¹⁸¹ Selkeimpiä esimerkkejä tästä ovat paljon Euroopassa näkyvyyttä saaneet, Isisiin kytkeytyneet terrorismi-iskut, kuten isku Berliiniin joulumarkkinoille Saksassa (2016) sekä pappien suorana lähetyksenä videoidut teloitusmurhat Normandiassa, Ranskassa (2017).¹⁸²

Toinen kehityskulku on uusien nopeasti suosiota kasvattavien alustojen, kuten Tik-Tokin,¹⁸³ ja salatun verkon kokeileva käyttö viranomaisten ja yritysten vastatoimien kiertämiseksi.¹⁸⁴ Avoimien sosiaalisen median alustojen lisäksi huomattava osa verkko- viestinnästä tapahtuu niissä osissa internetiä, minne ei löydä helposti ilman kutsua, tarkkaa verkko-osoitetta tai salasanaa. Tehokkaiden vastatoimien vuoksi sosiaalinen media ja pikaviestintäpalvelut toimivat nyt sisällön levittämisen sijasta pääasiassa ensimmäisinä kanavina, joiden kautta kiinnostuneita henkilöitä ja mahdollisia kannattajia voidaan myöhemmin henkilökohtaisesti ohjata vaikeammin löydettäville alustoille, missä voi jakaa kattavampaa materiaalia ilman vastatoimia. Tällainen toiminnan pirstaloituminen on mahdollistanut sen, että jihadistista aineistoa on haastavaa poistaa pysyvästi, koska sitä voi nopeasti lisätä uudelleen eri osoitteisiin aiemman sisällön hävittyä.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Ks. esim. Juha Saarisen tämän teoksen artikkeli jihadistisesta liikehdinnästä Euroopassa.

¹⁸¹ Callimachi, Rukmini: Not 'Lone Wolves' After All: How ISIS Guides World's Terror Plots From Afar, *The New York Times*, 4.2.2017; Amarasingam, Amarnath: *An Interview with Rachid Kasseem, Jihadist Orchestrating attacks in France*, Jihadology, 18.11.2016, [https://jihadology.net/2016/11/18/guest-post-an-interview-with-rachid-kasseem-jihadist-orchestrating-attacks-in-france/], luettu 24.4.2020.

¹⁸² Gartenstein-Ross, Daveed & Madeleine Blackman: *ISIS's Virtual Planners: A Critical Terrorist Innovation*, War on the Rocks, 4.1.2017, [https://warontherocks.com/2017/01/isils-virtual-planners-a-critical-terrorist-innovation/], luettu 6.7.2020.

¹⁸³ Robinson, Adi: *TikTok removes two dozen ISIS propaganda accounts*, The Verge, 21.10.2019, [https://www.theverge.com/2019/10/21/20925416/tiktok-islamic-state-terrorist-propaganda-recruitment-account-videos], luettu 24.4.2020.

¹⁸⁴ Mitew, Teodor E. & Ahmad Shehabat: Black-boxing the Black Flag: Anonymous Sharing Platforms and ISIS Content Distribution, *Perspectives on Terrorism*, volume 12, issue 1, 2018, s. 81–99; Conway, Maura; Moign Khawaja, Suraj Lakhani, Jeremy Reffin, Andrew Robertson & David Weir: *Disrupting Daesh: Measuring the Take-down of Online Extremist Material*, VOX-Pol Network of Excellence, 2017, [http://www.voxpol.eu/download/vox-pol_publication/DCUJ5528-Disrupting-DAESH-1706-WEB-v2.pdf], luettu 24.4.2020.

¹⁸⁵ Amarasingam (2020).

On tarpeellista korostaa, että yllä kuvatut vaiheet eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne ovat usein esiintyneet päällekkäin heijastaen muutoksia mediaympäristössä. Vaiheissa kuvastuu jihadististen toimijoiden ja kannattajien aktiivinen pyrkimys sopeutua kohtaamiinsa vastatoimiin. Monet aiemmat alustat, kuten verkkosivut sekä keskustelupalstat, ovat jatkaneet toimintaansa, vaikka sosiaalinen media sekä salatut pikaviestintäpalvelut ovat kehittyneet yhä tärkeämmiksi viestintämuodoiksi. Samoin sosiaalista mediaa käytetään edelleen vastatoimista huolimatta, vaikka iso osa sisälöstä on hajautettu muille alustoille.

Jihadistinen viestintä muuttuvana kansainvälisenä ilmiönä

Digitaalinen mediaympäristö ja sen käyttötavat jihadistisessa viestinnässä ovat jatkuvassa muutostilassa. Sen taustalla on laajempia digitaalisen median kehityskulkuja ja keskusteluja verkkoviestinnän muuttuvasta yhteiskunnallisesta merkityksestä. Tämän vuorovaikutuksen kannalta oleellista on ryhmien ja niiden toiminta-alueiden, politiikan, kulttuurien sekä mediaympäristön luonne ja historia. Osittain tästä johtuen on vaikeaa esittää laajempia paikkansapitäviä yleistyksiä ilmiöstä, joka käytännössä kiinnittyy hyvin erilaisiin ja erilaisissa ympäristöissä toimiviin ryhmiin ja liikkeisiin, kuten esimerkiksi Boko Haramiin Länsi-Afrikassa, al-Shabaabiin Somaliassa, Isisiin Syyriassa ja Irakissa sekä Abu Sayyafiin Etelä-Filippiineillä. On siksi tarpeellista havainnollistaa tätä moniulotteista ilmiötä ja toimintaa viime vuosina runsaasti keskustelua herättäneiden jihadistisen ryhmien, kuten al-Qaidan, al-Shabaabin ja Isisin, kautta.

Al-Qaida ja avointen lähteiden jihad

Al-Qaidalla on ollut historiallisesti merkittävä rooli jihadistisen viestinnän kehityksessä. Siinä missä Isis on ollut edelläkävijä väkivaltaisten videoiden ja sosiaalisen median taktisessa käytössä, al-Qaida oli internetin käytön edelläkävijä varsinkin 1990- ja 2000-lukujen taitteessa. Monet jihadistisen verkkoviestinnän nykykäytännöistä ovat saaneet inspiraationsa al-Qaidan strategisilta ajattelijoilta, jotka käsittelivät uuden median ja internetin roolia osana globaalin liikkeen toimintaa.

Al-Qaidan 20-vuotisessa strategisessa suunnitelmassa (2001–2020) kuvataan ryhmän pyrkimyksiä kasvattaa sen globaalia vaikutusvaltaa. Yksi strategian keskeisistä elementeistä oli *elektroninen jihad*. Ryhmälle tämä tarkoitti internetin strategista käyttämistä jihadistisen tiedostavuuden kasvattamisessa, uusien kannattajien, aktivistien ja jäsenten radikalisoimisessa ja värväämisessä, koulutuksessa, rahankeruussa sekä ryhmän toiminnassa laajemmin. Esimerkiksi useita länsimaissa tehtyjä iskuja inspiroinut ja Jemenistä käsin toiminut amerikkalaissyntyinen Anwar al-Awlaki puhui tarpeesta luoda uusi sukupolvi *internet-uskonsotureita*, jotka levittäisivät al-Qaidan vies-

tiä ja aineistoa, kannustaisivat kannattajia ja aktivisteja toimiin sekä yllyttäisivät terrori-iskuihin verkon kautta.¹⁸⁶

Al-Qaidan verkkoviestinnässä katsotaan 2000-luvun puolivälissä olleen kolme tavoitetta. Ryhmän ensimmäinen tavoite oli luoda verkkokirjastoja ja -arkistoja, joiden avulla se pystyisi kokoamaan ja jakamaan keskeistä uskonnollista, ideologista ja sotilaallista materiaalia. Sen toisena tavoitteena oli luoda alusta, jonka kautta Anwar al-Awlakin kaltaisten militanttien ideologien sanomaa voitaisiin levittää laajalle. Kolmas tavoite oli kehittää sivustoja ja verkkofoorumeita, joiden kautta ideologinen keskustelu ryhmän kannattajien ja jäsenten kesken olisi mahdollista, ja joissa voitaisiin suunnitella toimintaa ja vahvistaa ryhmähenkeä.¹⁸⁷

Al-Qaidalle ystävällismielistä aineistoa on levitetty verkossa monien eri kanavien kautta. Yksi näistä on vuonna 2001 perustettu *As-Sabab Foundation for Islamic Media Publication*, joka on al-Qaidan virallinen mediatuotanto-organisaatio. Siihen on usein yhdistetty myös *Global Islamic Media Front* -ryhmä, joka on tuottanut runsaasti materiaalia ja myös kääntänyt sitä länsimaisille kielille kuten saksaksi, englanniksi ja ranskaksi. Viimeksi mainittu on julkaissut lisäksi verkossa muun muassa *Voice of the Caliphate* -nimistä videosarjaa, jonka avulla ryhmä on vuodesta 2005 lähtien yrittänyt levittää sanomaansa valtamedian kanavien ulkopuolella. Molemmat, sekä mediatuotanto-organisaatio että ryhmä, olivat erityisen aktiivisia varsinkin vuosina 2001–2007, mutta niiden toiminta on jatkunut viime vuosille saakka.¹⁸⁸

Yksi tunnetuimmista länsimaiselle yleisölle suunnattu al-Qaidan viestintämuoto on *Inspire*-verkkolehti. Tämä lehti sisälsi muun muassa Osama bin Ladenin puheita ja tarkkoja ohjeita esimerkiksi siitä, miten al-Qaidan kannattajat voisivat osallistua iskujen tekemiseen länsimaissa ilman isompia sotilaallisia resursseja tai jihadistisen liikkeen johtajien koordinoitua. Juuri tällaiseen avointen lähteiden jihadiin kannustaminen on ollut yksi lehden keskeisimmistä teemoista. Vastaavaan väkivaltaiseen toimintaan kannustaminen oli myös osa al-Qaidan mukautumista sen vuoden 2001 jälkeen kokemiin sotilaallisiin tappioihin ja niiden mukanaan tuomiin rajoitteisiin. Toimintatapaa ovat kehittäneet myöhemmin eteenpäin muut ryhmät kuten Isis.

¹⁸⁶ Giovacco, Carl J.: The Contours of Al Qaeda's Media Strategy, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 32, issue 10, 2009, s. 853–875; Ingram, Haroro J.: An Analysis of Inspire and Dabiq: Lessons from AQAP and Islamic State's Propaganda War, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 5, 2016, s. 357–375. Al-Awlakista ja hänen merkityksestään jihadistiselle liikehdinnälle, ks. Meleagrou-Hitchens, Alexander: *Incitement: Anwar al-Awlaki's Western Jihad*, Harvard University Press, Harvard/MA 2020.

¹⁸⁷ Rudner (2017), s. 10–23.

¹⁸⁸ Stalinsky, Steven: *The Rise And Fall Of Al-Qaeda's 'Al-Sahab' Media Wing And Its American Architect*, Memri, 14.9.2017, [<http://cjlabs.memri.org/analysis-and-special-reports/the-rise-and-fall-of-al-qaedas-al-sahab-media-wing-and-its-american-architect/>], luettu 24.4.2020.

Al-Shabaabin sissitoiminta ja sen kansainvälinen mediaulottuvuus

Kun al-Shabaab perustettiin 2000-luvun puolivälissä, sen päätarkoitus oli aluksi alueellinen taistelu Somaliassa. Ryhmän alkuvaiheen viestintä koostui pääasiassa virallisista tiedotteista ja sotilaallisista raporteista, joita jaettiin eri verkkosivustoilla ja uutiskanavilla. Tämä alkuvaiheen materiaali oli pääosin arabiankielistä ja sisälsi kuvauksia sotateoimista ja väkivallanteoista. Al-Shabaab alkoi tuottaa myös somalinkielistä sisältöä vuoden 2006 loppuvaiheilla.

Al-Shabaab käytti alusta asti verkkosivuja myös kommunikoinnissaan varsinkin maan ulkopuolella asuville somalidiasporille. Tätä tarkoitusta palveli esimerkiksi *Ansar al-Mujahideen* -keskustelufoorumi. Ryhmä alkoi nopeasti hyödyntää mediatuotantoa tietoisesti osana pyrkimystä vallan keskittämiseksi itselleen. Kun sota jatkui ja vaikeutui, tämä mediatuotanto kehittyi ja alkoi sisältää myös videomateriaalia, jolla ryhmä pyrki rekrytoimaan ulkomaalaisia ja erityisesti ulkosomalialaisia taistelijoita. Materiaalin tuottamista koordinoi muun muassa *Echo of Jihad Center for Media* -niminen organisaatio, joka on myös yhdistetty al-Qaidaan ja laajemmin jihadistista taistelua tukevaan Global Islamic Media Frontiin.¹⁸⁹

Vuoteen 2009 mennessä ryhmän mediatuotanto oli kehittynyt huomattavasti. Se sisälsi monilla eri kielillä tuotettua audiovisuaalista aineistoa, kuten esimerkiksi radiolähetyksiä. Ranskan- ja englanninkielisen sisällön lisäksi ryhmän videot sisälsivät muun muassa *Gaidi Mtaani* -nimisen pääasiassa swahilinkielisen, mutta myös englanninkielisiä artikkeleita sisältävän lehden, jonka kautta ryhmä pyrki rekrytoimaan taistelijoita varsinkin Itä-Afrikan muslimivähemmistön parista. Monet al-Shabaabin tuottamista videoista ja muusta aineistosta sisälsivät globaalien jihadististen liikkeen viestinnälle tyypillisiä teemoja. Joukossa oli raportteja voitoista sotarintamalla, länsimaiden toiminnan kritisointia – liittyen esimerkiksi pilakuvakiistaan *Jyllands-Postenin* julkaisemien Muhammed-piirrosten jälkeen – sekä al-Shabaabin hallinnoimien alueiden idyllisen elämän esittelyä ja uusien kannattajien rekrytointia ja kouluttamista.

Muita al-Shabaabin kytkeytyviä kanavia ovat tai ovat olleet *Al-Kataib Media Foundation*, joka tuotti muun muassa erilaisia videoita ja tiedotteita iskuista, ja *Al-Kataib News Channel*, joka tuotti ryhmän näkökulmasta uutisia Somaliasta varsinkin Somalian ulkopuolisille yleisöille. *Radio al-Andalus* puolestaan toimi ryhmän virallisena radiokanavana Somalian sisällä, ja *Al-Furqan Radio & Media* toimi myös liikkeeseen yhdistettyinä mediakanavina. *Shabada News Agency* keskittyi ryhmän sotilaallisesta toiminnasta ja iskuista tiedottamiseen. Lisäksi on ryhmää tukevia uutisverkostoja kuten *Somali MeMo* ja *Calamada*, jotka toimivat edelleen myös verkossa. Al-Shabaabilla on myös omia Twitter-tilejä, jotka levittivät varsinkin vuosina 2009–2013 ryhmää tukevaa

¹⁸⁹ Anzalone, Christopher: *Continuity and Change: the Evolution and Resilience of Al-Shabab's Media Insurgency, 2006–2016*, Hate Speech International: Investigating Extremism, 2016, [https://www.hate-speech.org/wp-content/uploads/2016/11/email_722762_Readers.pdf], luettu 10.5.2020.

aineistoa. Nämä tulivat kuuluisiksi muun muassa sitä myötä, kun niiden kautta livet-
wiitattiin Westgaten kauppakeskukseen Nairobissa vuonna 2013 tehdyn iskun aika-
na.¹⁹⁰

Al-Shabaabin mediatuotanto alkoi kuitenkin hiipua vuoden 2010 jälkeen, jolloin
ryhmä myös koki laajamittaisia sotilaallisia takaiskuja. Al-Qaidaan liittymisen jälkeen
al-Shabaabin viestintästrategiassa monikielisyys ja kansainväliselle yleisölle kohdistu-
nut viestintä on korostunut entisestään. Pyrkimyksenä vaikuttaa olevan etupäässä
värvätä taistelijoita ja tukea ulkomailta, kun liikkeen toiminta on muuttunut jälleen
enemmän sissisodan suuntaan Somaliassa maa-alueiden hallinnan menetysten myötä.
Tappioista huolimatta al-Shabaab kuitenkin jatkaa toimintaansa yhä aktiivisena.
Ryhmä teki muun muassa uuden iskun Nairobiin tammikuussa 2019 ja jatkaa edel-
leen verkkoaineiston tuottamista asemansa vahvistamiseksi.

Isis uudenlaisen jihadistin propagandan innovaattorina

Eniten huomiota osakseen saanut esimerkki jihadistisesta verkkoviestinnästä on Isis
laajoine mediatuotantoinen. Ryhmän herättämä kansainvälinen huomio perustuu
tietenkin suurelta osin sen harjoittamiin raakuuksiin ja sotilaalliseen menestykseen
Syyrian ja Irakin alueella. Mutta yhtä lailla näkyvyyteen ovat vaikuttaneet ryhmän
tuottamat shokeeraavat videot sekä uudenlainen ja monipuolinen tapa käyttää sosi-
aalista mediaa aineiston levittämiseen ja vierastaistelijoiden houkuttelemiseen alueel-
le.

Toisin kuin aikaisempi jihadistinen viestintä, joka koostui usein pitkistä puheista ja
uskonnollisista saarnoista, Isisin videot ovat olleet visuaalisesti kunnianhimoisem-
pia, korkealaatuisempia ja ne on tehty selvästi enemmän nuoriin kohdeyleisöihin
vetoaviksi. Ryhmän mediatuotanto käyttää hyväkseen lukuisia elokuvallisia ja graafi-
sia keinoja, peleistä omaksuttua visuaalista kuvastoa ja kuvaustyyliä sekä dramaatti-
sia ilmaisukeinoja, joilla viestiä on pyritty tekemään helposti sisäistettäväksi ja pu-
hutteleväksi.

Isis on tullut viime vuosina tunnetuksi varsinkin monipuolisesta ja uudenlaisia digi-
taalisen median keinoja hyödyntävästä mediastrategiasta, jonka kautta ryhmä on
kohdistanut sanomaansa eri yleisöjen tarpeisiin ja maksimoinut imagonsa tunnet-
tuutta.¹⁹¹ Varsinkin shokeraavien väkivaltaisten videoiden tuotanto ja käyttö on ol-

¹⁹⁰ Ibid.; Mair, David: #Westgate: A Case Study: How al-Shabaab used Twitter during an Ongoing Attack, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 1, 2017, s. 24–43.

¹⁹¹ Ingram, Haroro J.: Three Traits of the Islamic State's Information Warfare, *The RUSI Journal*, volume 159, issue 6, 2014, s. 4–11; Ingram, Haroro J.: The strategic logic of Islamic State information operations, *Australian Journal of International Affairs*, volume 69, issue 6, 2015, s. 729–752.

lut pitkään osa Isisin viestintää. Esimerkiksi jo vuonna 2004 Isisiä edeltänyt *Muntada al-Ansar* julkaisi amerikkalaisen Nick Bergin mestausvideon.¹⁹²

Vuodesta 2012 lähtien Isisin mediatuotanto on sisältänyt elokuvia, videoita, eri sosiaalisiin medioihin räätälöityä sisältöä, uutislehtiä ja kuukausilehden, joka on ollut saatavilla sekä verkossa että älypuhelimien sovellusten kautta. Isisin mediatuotantoa ja erityisesti sen innovatiivista digitaalisen median käyttöä pidetäänkin siksi uudenlaisen aseellisten ryhmien verkkoviestinnän prototyypinä, jota monet muut ryhmät ovat pyrkineet kopioimaan.

Isisin pitkäikäisin mediaorganisaatio on *Furqan Foundation for Media Production*, joka on edelleen toiminnassa ja tuottaa monenlaista aineistoa. Tätä mediatuotantoa on moneen otteeseen laajennettu. Esimerkkeinä uusista mediatuotantotoimijoista ovat *Al-Itisam Media Foundation* ja *Ajnad Foundation for Media Production*. Ne keskittyvät lähinnä audioviestintään ja *nasheed*-lauluihin. Tämän lisäksi *Al-Hayat Media Center* kohdistaa viestintänsä enemmän länsimaiselle yleisölle ja tuottaa materiaalia muun muassa englanniksi, saksaksi, venäjäksi ja ranskaksi. Se on myös julkaissut länsimaissa paljon huomiota osakseen saanutta *Dabiq*-lehteä ja sen seuraajaa *Rumiyahia*. Molemmat sisältävät Isisin kuvitettua mutta tekstipainotteista aineistoa, kuten vierastaistelijoiden kertomuksia itseestään ja kokemuksistaan sekä uskonnollisia analyyseja. Isis julkaisee myös arabiankielistä *Al-Naba*-uutislehteä.

Amaq-uutistoimisto puolestaan on Isisin uutiskanava, joka jakaa ryhmän uutisia eri viestintäkanavien, kuten Telegramin ja muiden mobiilisovellusten, kautta. Ryhmällä on myös radiokanava, *Al-Bayan*, joka julkaisee uutisia ryhmän toiminnasta monilla eri kielillä. Isisiin on lisäksi yhdistetty muita toimintaa tukevia puolivirallisia tai epävirallisia mediaorganisaatioita, kuten esimerkiksi *Al-Batar Media Foundation*. Nämä jihadistista toimintaa laajemmin tukevat organisaatiot ovat tuottaneet paljon Isisiä tukevaa materiaalia, mutta niitä ei ole pidetty osana Isisin virallista viestintäkoneistoa.

Isisin eri viestintäkanavat eroavat toisistaan siinä, millaista aineistoa niiden kautta jaetaan ja mikä niiden kohdeyleisö on. Esimerkiksi *Al-Naban* arabiankielinen viestintä koostuu enemmän uutisista, joissa korostetaan islamistisen valtion rakentamiseen liittyviä käytännönläheisiä asioita ja päivittäisiä sotauutisia. *Dabiq* ja *Rumiyah* puolestaan suunnattiin kansainväliselle yleisölle ja ne sisältävät enemmän jihadistisen taistelun laajempaa globaalia ulottuvuutta korostavaa sisältöä ja ideologisten aiheiden syvempää käsittelyä.¹⁹³

Isisin mediatuotannon sisällöstä on hahmotettavissa useita eri teemoja ja narratiiveja. Yksi yleinen narratiivi on se, miten sunnimuslimit ja erityisesti lapset ovat kärsineet länsimaiden sotatoimista Lähi-idässä. Tällaisten tarinoiden kautta pyritään puhutte-

¹⁹² *BBC News*: Zarqawi beheaded US man in Iraq, 3.5.2004.

¹⁹³ Winter & Mahloully (2018).

lemaan muslimeita maailmanlaajuisesti. Toinen yleisesti esiintyvä narratiivi on ryhmän saavutusten ja sotilaallisten voimien korostaminen. Tämä aineisto sisältää usein kuvia kuolleista sotilaista, sotilaspartioista, koulutusleireistä ja taisteluista. Sen tarkoituksena on nostattaa kannattajien ja tukijoiden taisteluhenkä ja houkutella uusia seikkailunhaluisia tukijoita mukaan. Lisäksi on nähtävissä pyrkimys vastustajan psykologiseen pelotteluun.

Yksi paljon länsimaissa huomiota saanut osa Isisin viestintää on väkivallantekojen intiimi kuvaaminen ja korostaminen. Tällä Isis on pyrkinyt luomaan pelkoa vastustajiansa keskuudessa, vakuuttamaan kannattajansa sen toimintakyvystä sekä provo-soimaan niin paikalliset viholliset kuin kansainvälinen media kiinnittämään huomiota ryhmän toimintaan. Tunnetuimpia esimerkkejä näistä lienevät teloitusvideot, joissa *Jibadi-Johniksi* ristitty isobritannialainen Muhammed Emwazi puhuu englanniksi suoraan länsimaisille yleisöille, ilmeisenä tarkoituksena provosoida mediahuomiota länsimaissa ja saada länsimaat reagoimaan ryhmän julmuuteen ja väkivaltaan. Lisäksi englannin kielen ja eurooppalaisten taistelijoiden käyttäminen videoilla on tarkoitettu osaltaan korostamaan sitä, kuinka Isis on myös vaarallinen Euroopan sisäinen vihollinen eikä sen toiminta ole pelkästään rajoittunut Irakin ja Syyrian alueelliseen konfliktiin. Tällaisessa *brutaalissa viestinnässä* korostetaan usein Isisin julmuutta ja käytetään dramaattisia visuaalisia tekniikoita. Näin luodaan kuva vahvasta sotilaallisesta voimasta, joka ei kaihda käyttää mitään keinoja vihollisiaan vastaan.

Väkivaltaan ja sunnimuslimien kärsimyksen keskittyvän viestinnän vastapainoksi on tuotettu myös materiaalia, jossa esitellään normaalia elämää Isisin hallitsemalla alueella. Harmoninen elämä islamin periaatteiden mukaan järjestetyssä yhteiskunnassa esitetään nimenomaan vastakohtana väkivallalle. Aineistossa toistuvat kuvat onnellisista lapsista, toimivasta infrastruktuurista ja maanviljelyksestä. Usein aineistoon sisältyy myös kannustavia kuvauksia taistelijoista, jotka ovat muuttaneet eri puolilta maailmaa Isisin riveihin Syyriaan ja Irakiin.¹⁹⁴

Isis on ollut myös aktiivinen sosiaalisessa mediassa, jossa se on jakanut runsaasti aineistoa eri muodoissa ja rekrytoinut kannattajia. Tämä toiminta oli erityisen aktiivista vuosina 2013–2015, jolloin ryhmän toimintaa Twitterissä kartoittaneet tutkijat löysivät maailmanlaajuisesti kymmeniätuhansia Isis-myönteisiä tilejä.¹⁹⁵ Näistä läheskään kaikki eivät olleet suoraan Isisiin kytköksissä. Tutkimusten mukaan Isisiä tukevassa verkkoyhteisössä on tunnistettavissa monenlaisia toimijoita erilaisissa rooleissa, kuten mm. militantit ja aineiston aktiiviset tuottajat ja levittäjät (*disseminators*), kannat-

¹⁹⁴ Winter & Mahlouly (2018).

¹⁹⁵ Berger, J. M. & Jonathan Morgan: *The ISIS Twitter Census: Defining and Describing the Population of ISIS Supporters on Twitter*, The Brookings Institution, Center for Middle East Policy at Brookings, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, March 2015, [https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/isis_twitter_census_berger_morgan.pdf], luettu 24.4.2020.

tajat ja tukijoukot (*jihobbyists*) ja ideologiaa tukevat passiiviset kuluttajat (*fan boys*).¹⁹⁶ Tämä on käytännössä tarkoittanut sitä, että Isisä tukevaa aineistoa tuottivat ja jakoi-
vat sekä Isisin omat media-aktivistit ja tuottantokoneisto että ryhmän ympärille kas-
vanut laaja kannattajien verkosto. Jälkimmäinen on tuottanut suuren määrän
”fanivideoita”, meemejä ja muuta sosiaaliselle medialle tyypillistä aineistoa Isisin in-
spiroimana mutta paljolti sen kontrollin ulkopuolella.

Laajat vastatoimet Isisin omia ja sitä avoimesti tukevia sosiaalisen median profileja
vastaan ovat sittemmin vaikeuttaneet merkittävästi Isis-myönteistä verkkoviestin-
tää.¹⁹⁷ Tilejä perustavien ja ekstremisisiä tilejä sulkevien palveluntarjoajien välille on
muodostunut kilpailutilanne, jossa Isis-myönteisiä tilejä poistetaan jatkuvasti sitä
mukaa, kun niitä ilmestyy sosiaaliseen mediaan.¹⁹⁸ Esimerkiksi vuoden 2015 puolivä-
lin ja helmikuun 2016 välillä Twitter sulki yli 125 000 Isisä tukevaa Twitter-tiliä.

Vuime vuosina toimintaa on esiintynyt enää vain hajanaisesti varsinkin arabian kielel-
lä tai keskeisillä länsimaisilla kielillä.¹⁹⁹ Vuonna 2018 Twitter julisti uusien innovaati-
oidensa avulla löytäneensä ja poistaneensa automaattisesti suurimman osa terroris-
mia tukeneista tileistä ennen kuin ne ehtivät levittää yhtäkään viestiä.²⁰⁰

Vaikka Twitterillä on edelleen pieni rooli osana laajempaa Isisiin kytkeytyvää media-
ympäristöä, Isisin toiminta siirtyi varsinkin pikaviestintäpalvelu Telegramin suojiin,
jossa vuodesta 2016 lähtien oli ollut satoja eri kanavia ja ryhmiä. Näiden sisältö oli
usein arabiankielistä, mutta materiaalia on myös käännetty monille länsimaisille kie-
lille. Vuonna 2019 alkaneiden vastatoimien takia Isisin toiminta on kuitenkin onnis-
tuttu savustamaan ulos myös Telegram-kanavilta. Tutkijat spekuloiivatkin nyt mikä
alusta on maailmalle hajaantuneen Isisin kannattajien seuraava virtuaalinen koti
2020-luvulla, varsinkin kun ryhmä on kokenut vakavia takaiskuja sekä alueellisesti
Irakissa ja Syyriassa että myös virtuaalisesti maailmanlaajuisesti.

¹⁹⁶ Brachman, Jarrett: *Global Jihadism – Theory and Practice*, Routledge, London 2008; Carter, Joseph; Shiraz
Maher & Peter R. Neumann: *#Greenbirds: Measuring Importance and Influence in Syrian Foreign Fighter Networks*,
International Centre for the Study of Radicalisation, 2014, [[https://icsr.info/wp-
content/uploads/2014/04/ICSR-Report-Greenbirds-Measuring-Importance-and-Influence-in-Syrian-
Foreign-Fighter-Networks.pdf](https://icsr.info/wp-content/uploads/2014/04/ICSR-Report-Greenbirds-Measuring-Importance-and-Influence-in-Syrian-Foreign-Fighter-Networks.pdf)], luettu 5.7.2020.

¹⁹⁷ Berger, J. M.: *Nazis vs. ISIS on Twitter: a Comparative Analysis of White Nationalists and ISIS Online Social Media
Networks*, The Program on Extremism at George Washington University, September 2016,
[<https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs2191/f/downloads/Nazis%20v.%20ISIS.pdf>], luettu
24.4.2020.

¹⁹⁸ Karam, Joseph: *Twitter, ISIS and Social Media Whack-a-Mole*, Foreign Policy Association, 9.2.2016,
[<https://foreignpolicyblogs.com/2016/02/09/twitter-isis-social-media-whack-mole/>], luettu 24.4.2020;
Conway et al. (2018).

¹⁹⁹ Vuonna 2016 Twitter ilmoitti poistaneensa 125,000 Isis-myönteistä tiliä vuoden aikana. Katso tästä esi-
merkiksi Yadron, Danny: Twitter deletes 125,000 Isis accounts and expands anti-terror teams, *The Guardian*,
5.2.2016.

²⁰⁰ Lomas, Natasha: *Twitter claims more progress on squeezing terrorist content*, Techcrunch, 5.4.2018,
[<https://techcrunch.com/2018/04/05/twitter-transparency-report-12/>], luettu 24.4.2020.

Jihadistinen verkkoviestintä ja väkivaltaisen radikalisoitumisen uhka

Yksi keskeinen huolenaihe jihadistista verkkoviestintää käsitelleessä keskustelussa on pitkään ollut digitaalisen median rooli yksilöiden radikalisoitumisprosesseissa kohti väkivaltaista aktivismia. Etenkin verkkoviestinnän ja sosiaalisen median roolia suhdetta tähän on tutkittu kattavasti. Esimerkiksi Marc Sagemanin tutkimusten mukaan internetin ja sosiaalisen median käyttö tulee kuitenkin melkein aina nähdä suhteessa verkon ulkopuoliseen toimintaan – se ei korvaa reaali maailman sosiaalisia suhteita vaan enemmänkin täydentää niitä ja joskus vahvistaa jo voimassa olevia ajatuksia ja sosiaalisia verkostoja. Verkon kautta tapahtuva viestintä toimii näin ikään kuin virtuaalisena liimana, joka liittää yhteen ideologisesti samanhenkisiä toimijoita ja myös sellaisia, joiden perhesiteet ja muut yhteydet virtuaali maailman ulkopuolella saattavat olla keskimääräistä heikommät. Internetin ja sosiaalisen median alustat ovat näin toimineet ”jihadisfäärinä” (*jihadisphere*), jonka kautta väkivaltaan kannustava viestintä on levinnyt maailmalla nopeammin ja laajemmin kuin oli mahdollista ennen internetiä tai sosiaalista mediaa.²⁰¹

Vaikka verkon kautta tapahtuva viestintä on kiistatta vaikuttanut monin tavoin jihadistiseen liikehdintään, yhteyttä väkivaltaisten iskujen määrän ja internetin käytön yleistymisen välillä on ollut vaikeaa näyttää toteen. Esimerkiksi vuosina 1990–2011 tapahtunutta terroritoimintaa analysoineet Paul Gill, John Horgan ja Paige Deckert ovat osoittaneet, ettei internetin lisääntynyt käyttö ole johtanut terroristisen toiminnan lisääntymiseen laajemmin. Heidän tutkimuksessaan on lisäksi osoitettu, että iskuja yksin toteuttaneista ”yksinäisistä susista” vain harva on radikalisoitunut yksin omaan verkkoaineiston ja verkossa käytyjen keskustelujen seurauksena. Lisäksi on viitteitä siitä, että ainoastaan verkon kautta kommunikoivien ihmisten todennäköisyys toteuttaa iskuja on pienempi kuin niiden, joilla on ollut sosiaalisia kontakteja myös virtuaali maailman ulkopuolella.²⁰²

Tutkijat ovatkin siksi hylänneet internet-keskeisen lähestymistavan ja suosivat sen sijaan kokonaisvaltaisempaa vuorovaikutusten analysointia. Internetin ja sosiaalisen median käyttö nähdään tällöin osana monimutkaista vuorovaikutusta akselilla: verkko – sen ulkopuolella tapahtuva toiminta. Radikalisoituminen tapahtuu monien seikkojen summana, ja sosiaalisilla vertaisryhmillä ja verkostoilla on siinä keskeinen rooli. Vaikka uudet digitaaliset kanavat voivat johdattaa ihmisiä väkivaltaan kannustavien ryhmien ja muiden toimijoiden pariin helpommin – ja usein nopeammin kuin aikaisemmin – tämä ei kuitenkaan korvaa henkilökohtaisia kontakteja. Useimmiten

²⁰¹ Sageman, Marc: *Understanding Terror Networks*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2004; Sageman, Marc: *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2008; Sageman, Marc: *The Next Generation of Terror*, *Foreign Policy*, 8.10.2009, [<http://foreignpolicy.com/2009/10/08/the-next-generation-of-terror/>], luettu 24.4.2020.

²⁰² Gill, Paul; John Horgan & Paige Deckert: Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviour of Lone-Actor Terrorists, *Journal of Forensic Sciences*, volume 59, issue 2, 2014, s. 425–435.

vasta sitten, kun henkilökohtainen kontakti aktivistien kanssa on syntynyt, siirtyminen kohti itse väkivaltaista toimintaa tai sen hyväksymistä tapahtuu helpommin.

Internet tai sosiaalinen media toimii todennäköisenä väylänä sellaisten kontaktien luomiseen, jotka ovat merkityksellisiä väkivaltaiseen toimintaan radikalisoitumisessa ja sen kannalta olennaisten henkilösuhteiden muodostumisessa. Ensikosketus tällaisista ajatuksista kiinnostuneiden yksilöiden ja aktiivisten kannattajien välillä voi tapahtua sosiaalisen median kanavilla kuten Twitterissä, Facebookissa, Telegramissa tai uusilla alustoilla kuten Tik-Tok – tai jopa verkossa sijaitsevilla videopelialustoilla, joita koko ajan syntyy uusia Internetin kasvavaan tarjontaan.²⁰³ Ensimmäisen kontakti ja sitä seuraava vuorovaikutus koostuu yleensä pelkästään ideologisen ja uskonnollisen materiaalin jakamisesta. Vasta kun kiinnostunut yksilö liittyy rajatumille keskustelukanaville ja alkaa itse kommunikoida ryhmien aktiivijäsenten kanssa, hänelle tarjotaan suoranaisesti väkivaltaan kannustavaa materiaalia ja kehoitetaan liittymään ryhmien väkivaltaiseen toimintaan. Samalla voi syntyä sellaisia ihmissuhteita, jotka ovat usein keskeisiä väkivaltaiseen toimintaan osallistumisessa.

Jihadistisen viestinnän tulevaisuuden trendit

Viranomaisten ja teknologiayritysten vastatoimien seurauksena on ollut jo pidempään nähtävissä, ettei jihadistista verkkoviestintää pystytä tehokkaasti harjoittamaan entiseen tapaan julkisilla sivustoilla ja sosiaalisessa mediassa. Tämä toiminta tulee entisestään vaikeutumaan tulevaisuudessa, kun tekoälyyn pohjautuvat keinot kehittyvät aineiston automaattisessa tunnistamisessa ja laajamittaisessa poistamisessa. Tästä huolimatta jihadistiset toimijat ovat myös osoittaneet pystyvänsä koko ajan muuttamaan toimintatapojaan nopeasti muuttuvan digitaalisen mediaympäristön mukana. Esimerkiksi salatut pikaviestintäpalvelut kuten viime aikoina vähemmän tunnetut TamTam ja Hoop, ovat kasvattaneet suosiotaan keinoina levittää aineistoja ja rekrytoida uusia kannattajia ja jäseniä sitä mukaa kun isommat alustat ovat poistaneet etenkin väkivaltaan yllyttävää viestintää alustoiltaan.²⁰⁴

Jihadistisen verkkoviestinnän tulevaisuuden trendit heijastavat jatkossakin digitaalisen mediaympäristön laajempia kehityskaaria. Mahdollisesti tärkein näistä liittyy sallattujen alustojen yleistyvään käyttöön, mistä erityisesti ollee apua jihadistisen aineiston levittämisessä ja sen ympärille kehittyneessä liikehdinnässä. Julkisen internetin lisäksi on olemassa paljon aineistoa ja verkkosivuja, jotka ovat joko salasanojen takana tai hakukoneiden saavuttamattomissa. Tämä verkon ulottuvuus on tutkimusten mukaan paljon laajempi kuin julkinen internet ja sisältää monia palveluita kuten useita sisällönjakamislustoja, jotka eivät ole hakukoneiden rekistereissä. Tämän lisäksi

²⁰³ Hughes Seamus; Alexander Meleagrou-Hitchens & Bennet Clifford: *A New American Leader Rises in ISIS*, The Atlantic, 13.1.2018, [<https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/01/isis-america-hoxha/550508/>], luettu 24.4.2020.

²⁰⁴ Amarasingam (2020).

on olemassa vielä sivustoja, joille pääsee vain sellaisten ohjelmien kautta, jotka automaattisesti poistavat kaikki käyttäjän tunnistetiedot, esimerkiksi tietokoneen IP-osoitteen. Koska tätä verkon osaa on erittäin vaikea löytää ja valvoa, sitä hyödynnetään myös laittomassa kaupankäynnissä ja laittoman materiaalin, kuten lapsipornografian, levittämisessä. Tutkijat ovat tehneet alustavia havaintoja siitä, että tällaisia salattuja sivustoja käytetään yhä enemmän myös jihadistisen aineiston levittämisessä tai kannattajien rekrytoinnissa.²⁰⁵

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jihadistit luopuisivat julkisen internetin käytöstä. Kuten on jo tullut ilmi, ensimmäinen yhteys kannattajien ja väkivaltaisten ryhmien jäsenten kanssa luodaan edelleen usein julkisessa verkossa. Julkinen verkko tulee mitä todennäköisimmin myös jatkossa toimimaan tällaisena häilyvänä kohtaamispaikkana, josta nopeasti ohjataan kiinnostuneet henkilöt pimeän verkon puolelle tai salatuille kanaville, joissa aktiivisempi rekrytointi voi tapahtua. Lisäksi pimeä verkko voi toimia jihadistisen materiaalin uutena säilytyspaikkana, paikkana, mistä sille löydetään aina uusi osoite sitä mukaa kun aineistoa siivilöidään verkosta.

Jatkossa yksi merkittävimmistä kysymyksistä lieneekin se, miten jihadistiset ryhmät ja muut verkossa toimivat tahot, kuten Isis ja sen tukiverkostot, tulevat mukautumaan näihin viranomaisten ja teknologiayritysten laajoihin ja usein tehokkaisiin vastatoimiin. Yksi mahdollinen kehityssuunta vie kohti hajautettuja verkkoalustoja. Varsinkin uuteen lohkoketjuteknologiaan perustuvat viestintäalustat tarjoavat potentiaalisia uusia keinoja toimia ja viestiä viranomaisvalvonnan ulkopuolella. On kuitenkin vielä liian aikaista kuitenkin sanoa, mitkä uusista teknologioista vakiintuvat jihadistiryhmien käyttöön, ja kuinka laajamittaista niiden käyttö tulevaisuudessa on.²⁰⁶

Jihadistisen verkkoviestinnän lyhyttä historiaa ei voi nähdä irrallisena yhteiskunnallisesta keskustelusta, joka koskee uuden median roolia ääriliikehännässä ja siihen kytkeytyvässä viestinnässä.²⁰⁷ Jihadistinen verkkoviestintä, ja sen aiheuttama kohu, kuitenkin vain ilmentää laajempia muutoksia digitaalisen viestinnän kansainvälisessä kentässä. Tämän vuoksi jihadistiseen verkkoviestintään kohdistuvat vastatoimet tulee ymmärtää osana laajempaa keskustelua vapaan internetin haittapuolien havaitsemisesta ja estämisestä.

²⁰⁵ Malik, Nikita: *Terror in the Dark: How Terrorists Use Encryption, the Darknet, and Cryptocurrencies*, Centre for the Response to Radicalisation and Terrorism at the Henry Jackson Society, 2018, [<http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2018/04/Terror-in-the-Dark.pdf>], luettu 24.4.2020.

²⁰⁶ Bodo, Lorand: *Decentralised Terrorism: The Next Big Step for the so-called Islamic State*, VOX-Pol Network of Excellence, 2018, [<https://www.voxpol.eu/decentralised-terrorism-the-next-big-step-for-the-so-called-islamic-state-is/>], luettu 24.4.2020.

²⁰⁷ Caulfield, Mike: *On the Importance of Taking-down Non-violent Terrorist Content*, VOX-Pol Network of Excellence, 2019, [voxpol.eu/on-the-importance-of-taking-down-non-violent-terrorist-content/], luettu 24.4.2020.

NAISTEN KEHITTYVÄ ROOLI JIHADISTISESSA LIIKEHDINNÄSSÄ

Ann-Sofie Nyström

Naisten merkitys jihadistiselle liikehdinnälle on perinteisesti ollut rajattu passiivisen tukijan ennemmin kuin aktiivisen osallistujan rooliin. Naisten kiinnostus ilmiötä kohtaan sekä halu osallistua aktiivisesti liikehdintään on kuitenkin kasvanut merkittävästi kuluneen vuosikymmenen aikana johtuen ensisijaisesti Syyrian sisällissodan ja Isisin kalifaattiprojektin vetovoimasta. Suurelta osin näiden seurauksena naisten roolit yksittäisten aseellisten ryhmien toiminnassa sekä laajemmin jihadistisessa liikehdinnässä ovat havaittavasti kehittyneet ja monimuotoistuneet.²⁰⁸ Naisten laajamittainen osallistuminen jihadistiseen toimintaan onkin suhteellisen uusi ilmiö.²⁰⁹

Tässä artikkelissa tarkastellaan naisten kehittyvää osallistumista ja rooleja jihadistisessa liikehdinnässä. Jihadistisen liikkeen parissa naiset ovat olleet perinteisesti marginaalisesti edustettuina. Artikkelissa osoitetaan naisten mielenkiinnon kasvaneen jihadismia kohtaan. Tämä on konkretisoitunut haluksi osallistua jihadistiseen liikehdintään, joka on muokkannut naisten asemaa myös heidän aiheuttamansa turvallisuusuhkan kautta. Artikkelin huomioi, kuinka naiset ovat osallistuneet jihadistiseen liikehdintään monissa rooleissa, mukaan lukien aseelliseen toimintaan. Esimerkkitapauksina artikkeli tarkastelee naisten osallistumista Isisin ja Boko Haramin toimintaan. Artikkelissa todetaan, että naisten muuttuva uhka ja siihen vastaaminen vaatii luopumista aiemmista yksinkertaistavista sukupuolittuneista mielikuvista, ja naisten toimintaa jihadistisessa liikkeessä ja liikehdinnässä tulisikin käsitellä aiempaa monipuolisemmin.

Naisten osallistuminen etenkin väkivaltaiseen aktivismiin vaikuttaa yleistyneen merkittävästi aiempaan nähden.²¹⁰ Tästä huolimatta naisten roolit terroristisessa toiminnassa liittyvät silti useimmiten erinäisiin tukitehtäviin, kuten varainkeräykseen, kuin

²⁰⁸ Davis, Jessica: *Women in modern terrorism: From liberation wars to global jihad and the Islamic State*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham/MD 2017, s. 83–85.

²⁰⁹ Bloom, Mia: *Bombshell: Women and terrorism*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2011; Cunningham, Karla J.: Cross-regional trends in female terrorism, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 26, issue 3, 2003, s. 171–195; Jacques, Karen & Paul J. Taylor: Female terrorism: A review, *Terrorism and Political Violence*, volume 21, issue 3, 2009, s. 499–515.

²¹⁰ Bloom (2011). Bloomin väitettä tukee myös Jaquesin ja Taylorin tutkimus (2009), jonka mukaan naisten määrä ja osallisuus kasvoivat lähes kaikissa terroristisissa ryhmissä. Tutkimuksessa tarkasteltiin yhteensä 11:tä ryhmää, joista yhdeksässä naisten osallisuus oli selkeästi kasvussa. Niistä esimerkkejä ovat Al-Qaida, Euskadi Ta Askatasuna (ETA), Irish Republican Army, yhdysvaltalainen ja eurooppalainen äärioikeisto sekä Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE).

iskujen toteuttamiseen tai sotilaallisiin tehtäviin.²¹¹ Suurella osalla jihadistisia ryhmiä näyttäisi olevan omat motiivinsa ja tapansa osallistuttaa naisia toimintaansa. Yleensä naiset liittyivät sellaisiin ryhmiin, jotka olivat iältään nuorempia ja kooltaan pienempiä ja joiden tarpeet usein erottuivat kookkaampien ja paremmin resursoitujen ryhmien tarpeista.²¹² Kuluneen vuosikymmenen aikana lukuisat tällaisiin ryhmiin liittyneet naiset ovat muun muassa toteuttaneet terrori-iskuja, tukeneet jihadistisia ryhmiä taloudellisesti tai muin tavoin edistäneet niiden toimintaa.²¹³ Näin siitäkkin huolimatta, että kyseiset ryhmät, esimerkiksi al-Qaida tai Isis, yleisesti ottaen edustavat länsimaisesta näkökulmasta hyvin arvokonservatiivista, jopa antifeminististä ideologiaa.

Viranomaiset eivät silti aina ole pitäneet jihadistiryhmiin kuuluvia tai laajemmin liikehdintään osallistuvia naisia uhkana johtuen osittain heidän rajoitetusta osallistumisesta taisteluihin konfliktialueilla tai väkivaltaiseen aktivismiin niiden ulkopuolella. Ryhmät ovat kuitenkin hyödyntäneet viranomaisten tekemiä, virheellisiin olettamuksiin perustuneita, uhka-arvioita käyttämällä naisia terrori-iskuissaan eri konfliktialueilla, etenkin Nigeriassa.

Naisten rooli jihadistisessa liikehdinnässä – historiallinen katsaus

Vuonna 1979 uskonoppinut, globaalien jihadististen liikkeen syntyyn keskeisesti vaikuttanut Abdallah Azzam tulkitsi sodankäynnin koskevan sekä miehiä että naisia ja jopa lapsia tilanteissa, joissa oma maaperä on vakavasti uhattuna ja kansan täytyy puolustautua ulkoista hyökkäystä vastaan.²¹⁴ Myös 1980-luvulla muodostuneen al-Qaidan sisältä on noussut naisten taisteluroolia puoltavia näkemyksiä. Tällaisia ovat esittäneet esimerkiksi entisen al-Qaidan Saudi-Arabian paikallisryhmän johtaja Yusuf al-Ayiri sekä ryhmän keskusjohtoon kuulunut Mustafa Abu al-Yazid.²¹⁵

Myös al-Qaidan entinen, vuonna 2011 surmattu johtaja Osama bin Laden sekä hänen seuraajansa Aiman al-Zawahiri ovat kummatkin useissa kannanotoissa painavasti korostaneet, että naisen tehtävä on jihadiin osallistuvan puolison tukeminen sekä lapsien kasvattaminen, eikä niinkään sotilaallisiin toimiin tai taisteluihin osallistuminen.²¹⁶ Toisaalta al-Zawahirin vaimo kehotti toisinaan avoimesti ”uskonsisariaan” osallistumaan jihadiin ja suorittamaan itsemurhaiskuja.²¹⁷ Propagandasta ja virallisista lausunnoista huolimatta naisten rekrytointi ryhmien toimintaan on käytännössä useimmiten perustunut ryhmien toiminnallisiin tarpeisiin. Ideologisilla argu-

²¹¹ Jacques & Taylor (2009).

²¹² Dalton, Angela & Viktor Asal: Is it ideology or desperation: Why do organizations deploy women in terrorist attacks?, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 34, issue 10, 2011, s. 802–819.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Cook, David: Women fighting in Jihad?, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 28, issue 5, 2005.

²¹⁵ Cook (2005), s. 381–382; Bloom, Mia: Analysis: *Women and children constitute the new faces of terror*, CNN, 6.8.2012, [<http://security.blog.cnn.com/2012/08/06/analysis-women-and-children-constitute-the-new-faces-of-terror/>], luettu 4.4.2020.

²¹⁶ Cragin, Kim R. & Sara A. Daly: *Women as Terrorists: Mothers, Recruiters, and Martyrs*, Praeger Security International, Santa Barbara/CA 2009, s. 29.

²¹⁷ Bloom (2012).

menteilla on silloin näyttänyt olevan vähemmän painoarvoa,²¹⁸ tai sitten ideologiset argumentit ovat muuttuneet strategisten valintojen mukaan.²¹⁹

Toistaiseksi vain Boko Haram sekä al-Qaidan irakilainen verkosto AQI (Isisin edeltäjä, 2004–006) ovat sallineet naispuolisten jäsentensä osallistumisen taisteluihin laajamittaisesti.²²⁰ Näistä Nigeriassa toimiva Boko Haram on rekrytoinut kaikista eniten naisia. 54 % Boko Haramin toteutettujen iskujen tekijöistä on ollut naisia. Ryhmä on myös käyttänyt lukuisia alaikäisiä, jopa yhdeksänvuotiaita tyttöjä, itsemurhaiskujen toteuttamisessa.

Somaliassa ja kansainvälisessä diasporassa toimiva al-Shabaab on Boko Haramiin verrattuna käyttänyt hyvin vähän naisia iskuissaan. Al-Shabaabin naispuoliset jäsenet ovat toisinaan usein toimineet ryhmän aktiivisina rekrytoijina sekä tukeneet sitä rahankeräystarkoituksessa.²²¹ Al-Qaidaan 2011 liittyneen al-Shabaabin ja muiden al-Qaidan paikallisryhmien riveissä on historiallisesti ollut verrattain vähän naisaktivisteja. Tämä on osittain selittynyt ryhmien maantieteellisellä sijainnilla, minkä vuoksi ryhmään liittyminen on ollut hyvin haasteellista, varsinkin ilman sosiaalista verkostoa.²²² Toisaalta AQI on käyttänyt naisia itsemurhaiskuissa sekä taistelijoina.²²³ Heitä on useimmiten rekrytoitu miehistön puutteen vuoksi tai sen takia, että, että naisten suorittamat iskut herättävät helposti suurempaa huomioita kuin miesten tekemät.²²⁴ Naisiin myös kohdistuu vähemmän henkilötarkastustoimenpiteitä kuin miehiin, joten heille on usein helpompaa liikkua vapaasti.²²⁵

Kuten todettua, edellä mainitut ryhmät ovat käyttäneet naisia joko aseellisissa taisteluissa taikka itsemurhaiskujen toteuttamisessa. Naisten määrä on kuitenkin ollut miehiin verrattuna vähäinen.²²⁶ Naisia on käytetty taisteluissa myös siitä syystä, että naisten osallistuminen aseellisiin taisteluihin saattaa herättää miehissä häpeän tunteen ja helpottaa näin ollen miesten rekrytointia.²²⁷ Häpeän tunteeseen on vedottu muun muassa rekrytointin yhteydessä. Esimerkiksi Isisin *Dabiq*-lehden 13. numeron alkusanoissa kuvailtiin, kuinka ”...veljen siunattu vaimo liittyi hänen seuraan huolimatta siitä, että taisteluun osallistuminen ei ole naiselle pakollinen tehtävä, mutta hän ei halunnut menet-

²¹⁸ Davis (2017), s. 86.

²¹⁹ Maher, Shiraz: *Salafi-jihadism: The history of an idea*, Oxford University Press, Oxford 2016.

²²⁰ De Leede, Seran: *Women in Jihad: A historical perspective*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Policy Brief, September 2018, [<https://icct.nl/wp-content/uploads/2018/09/ICCT-deLeede-Women-in-Jihad-Sept2018.pdf>], luettu 4.4.2020.

²²¹ Davis (2017), s. 4–6.

²²² Ibid.

²²³ Ibid.

²²⁴ De Leede (2018), s. 4.

²²⁵ Stone, Jennie & Katherine Pattillo: Al Qaeda's Use of Female Suicide Bombers in Iraq, a Case Study, *Women, Gender and Terrorism*, Laura Sjoberg & Caron Gentry (eds.), University of Georgia Press, Athens/GA 2011, s. 163–165; Laster, Kathy & Edna Erez: Sister in Terrorism? Exploding Stereotypes, *Women and Criminal Justice*, volume 25, issue 1–2, 2015, s. 88.

²²⁶ Courtney, Martin E.: *(Female) Suicide Bombers*, Huffington Post, 25.5.2011, [http://www.huffingtonpost.com/courtney-e-martin-/female-suicide-bombers_b_116773.html], luettu 10.10.2016.

²²⁷ Stone & Pattillo (2011), s. 165.

tää *shabādahin mabdollisuutta aikana, jolloin monet Umman 'miehet' ovat kääntyneet pois jibādin pakotteesta*".²²⁸ Myös AQI:n entinen johtaja Abu Musab al-Zarqawi vetosi samaan häpeän tunteeseen eräässä puheessaan, jossa hän totesi, että ”*mikäli miehet eivät halua olla ritareita, heidän tulee antaa naisille tilaa sotia ja ottaa eyelinerit käyttöön*”.²²⁹ Al-Zarqawi toimi todennäköisesti inspiraation lähteenä monelle naiselle, sillä hänen kuolemaansa seuranneiden kolmen vuoden aikana jopa 44 naista toteutti itsemurhaiskun Irakissa.²³⁰

Raghavanin ja Balasubramaniyanin mukaan naisen rooli voi muuttua konfliktin edessä passiivisesta tukijasta aktiiviseksi taistelijaksi.²³¹ Tästä on useampia esimerkkejä jo ennen Syyrian ja Irakin konfliktin sekä sinne suuntautuneen vierastaisteliliikhehdinnän syntyä. Muun muassa belgialainen Muriel Degauque, brittiläinen Samantha ”White Widow” Lewthwaite sekä amerikkalainen Colleen ”Jihad Jane” LaRose ovat kaikki tunnettuja naisaktivisteja, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet länsimaissa.²³² LaRose toimi rekrytoijana sekä suunnitteli terrori-iskua, Degague toteutti itsemurhaiskun Irakissa 2005,²³³ ja Lewthwaite oli mukana suunnittelemassa al-Shabaabin toteuttamia iskuja.²³⁴

Naisten rooli jihadistisessa liikehdinnässä Euroopassa 2010-luvulla

Alkuvuodesta 2011 käynnistyneellä Syyrian kansanousulla ja sitä seuranneella sisällissodalla on ollut voimakas vaikutus jihadistiseen liikehdintään ja sen kehittymiseen Euroopassa. Syyrian ja Irakin konfliktialueelle suuntautunut liikehdintä edesauttoi naisten jihadistiseen liikehdintään osallistumisen merkittävää kasvua.²³⁵ Isisin kalifaatin perustamisjulistuksen jälkeen tuhansia naisia ja tyttöjä matkusti tai yritti matkustaa kalifaatin alueelle Syyriaan ja Irakiin. Kuitenkin jo tätä ennen alue oli vetänyt puoleensa historiallisen määrän vierastaistelijoita, joista osa naisia, mukaan lukien Suomesta.²³⁶ Isisin lisäksi osa vierastaistelijoista liittyivät muun muassa al-Qaidan

²²⁸ *Dabiq*, issue 13, s. 3, [http://clarionproject.org/factsheets-files/Issue-13-the-rafidah.pdf], luettu 4.4.2020,

²²⁹ Winter, Charlie & Devorah Margolin: *The Mujahidat Dilemma: Female Combatants and the Islamic State*, CTC Sentinel, volume 10, issue 7, August 2017, [https://ctc.usma.edu/the-mujahidat-dilemma-female-combatants-and-the-islamic-state/], luettu 5.7.2020.

²³⁰ Gentry, Caron E.: The Neo-Orientalist Narratives of Women's Involvement in Al Qaeda, *Women, Gender and Terrorism*, Laura Sjoberg & Caron Gentry (eds.), University of Georgia Press, Athens/GA 2011, s.186; Davis (2017), s. 121.

²³¹ Raghavan, S. V. & V. Balasubramaniyan: Evolving role of women in terror groups: Progression or regression?, *Journal of International Women's Studies*, volume 15, issue 2, 2014, s. 197–211.

²³² Bakker, Edwin & Seran de Leede: *European female jihadists in Syria: Exploring an under-researched topic*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Background Note, April 2015, s. 2, [https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Bakker-de-Leede-European-Female-Jihadists-In-Syria-Exploring-An-Under-Researched-Topic-April2015(1).pdf], luettu 4.4.2020.

²³³ Adams, Jonathan: Jihad Jane and 7 others held in plot to kill Swedish cartoonist, *The Christian Science Monitor*, 10.3.2010.

²³⁴ *BBC News*: Profile: Samantha Lewthwaite, 24.9.2013.

²³⁵ Davis (2017), s. 123.

²³⁶ Malkki, Leena ja Juha Saarinen: *Jihadistinen liikehdintä Suomessa*, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisuja 2019:14, huhtikuu 2019, s. 59, [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161501/SM_14_2019_%20jihadistinen%20liikehdintä%20suomessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y], luettu 4.4.2020.

sen aikaisen paikallisryhmän, Jabhat al-Nusran, sekä pienempien jihadistiryhmien riveihin.²³⁷

Naisten osuudeksi eurooppalaisista vierastaistelijoista on arvioitu noin 10–18 prosenttia.²³⁸ *International Centre for the Study of Radicalisationin* (ICSR) raportissa arvioidaan Länsi-Euroopasta konfliktialueelle matkustaneiden naisten määräksi 1 023.²³⁹ Suomesta lähteneitä henkilöitä on arvioitu olevan yli 80 aikuista, joista naisia on ollut noin viidennes. Tarkkaa lukua ei ole tiedossa. Naisten osuus lähtijöistä on siis ollut merkittävä monen eurooppalaisen maan kohdalla. Osa oli lähtiessään naimisissa, osa naimattomia. Osa matkusti yksin, osa puolison, perheen tai ystävien kanssa. Alueelle on myös päätyntä paljon lapsia perheidensä mukana. Sisäministeriön tilannekatsauksen 1/2018 mukaan Suomesta on viety noin 30 lasta konfliktialueelle ja alueella on myös syntynyt jonkin verran lapsia.²⁴⁰ Lapsia, joita on joko tuotu Euroopasta alueelle tai syntynyt kalifaatissa, on ICSR:n raportin mukaan yhteensä 2 757.²⁴¹

Syyriaan ja Irakiin matkanneet naiset on usein kuvattu julkisuudessa joko naiiveina uhreina tai fanaattisina henkilöinä. Yhtä profilia ei kuitenkaan ole olemassa, vaan konfliktialueelle päätyneillä naisilla on ollut erilaisia taustoja ja heillä on ollut erilaisia motiiveja matkustaa konfliktialueelle ja osallistua jihadististen ryhmien toimintaan. Osa naisista on kasvanut maltillisissa islamilaisissa perheissä, osa on kääntynyt islamiin. Osa on korkeasti koulutautuneita, osalla taustalla on koulukäyntivaikeuksia tai elämänhallinnallisia haasteita.²⁴² Naispuolisiin vierastaistelijoihin liittyvää tietoa on kuitenkin saatavilla verrattain vähän.²⁴³

Naispuolisten vierastaistelijoiden ikähaarukka on hyvin laaja, vaikkakin jotkut tutkimukset ovat osoittaneet, että naiset olivat lähtiessään keskivertaisesti nuorempia kuin miehet.²⁴⁴ Isisin erään majatalon vieraskirjan mukaan naisten keski-ikä oli 29. Majatalossa yöpyneiden naisten määrä oli 1 100 ja 77 % heistä oli naimisissa. Naimi-

²³⁷ Bakker & de Leede (2015), s. 1.

²³⁸ Khelgat-Doost, Hamoon: Women of the caliphate: the Mechanism for women's incorporation into the Islamic State (IS), *Perspectives on Terrorism*, volume 11, issue 1, 2017, s. 17; Zakaria, Rafia: *Women and Islamic Militancy*, *Dissent*, Winter 2015, [http://www.dissentmagazine.org/article/whywomen-choose-isis-islamic-militancy], luettu 4.4.2020.

²³⁹ Cook, Joana & Gina Vale: *From Daesh to Diaspora: Tracing the women and minors of Islamic State*, International Centre for the Study of Radicalisation, 2018, s. 14, [https://icsr.info/wp-content/uploads/2018/07/ICSR-Report-From-Daesh-to-%E2%80%98Diaspora%E2%80%99-Tracing-the-Women-and-Minors-of-Islamic-State.pdf], luettu 4.4.2020.

²⁴⁰ *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018 – Arvio väkivaltaisen ekstremismin tilanteesta Suomessa vuonna 2017 ja kehityksen suunta. Erikoistarkastelussa naiset ja lapset radikaali-islamistisissa terroristijärjestöissä*, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisu 2018:13, 2018, [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160777/SM_13_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y], luettu 9.7.2020.

²⁴¹ Cook & Vale (2018), s. 14.

²⁴² Bakker & de Leede (2015), s. 4.

²⁴³ Cook & Vale (2018), s. 12.

²⁴⁴ Weenink, Anton W.: Behavioral Problems and Disorders among Radicals in Police Files, *Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 2, 2015; Cook & Vale (2018), s. 23; Azinović, Vlado & Muhamed Jusić: *The Lure of the Syrian War: The Foreign Fighters' Bosnian Contingent*, The Atlantic Initiative, 2015, [https://wb-iisg.com/wp-content/uploads/bp-attachments/4798/Foreign-Terrorist-Fighters_-BiH.pdf], luettu 4.4.2020.

sisä olleiden osuus oli huomattavasti pienempi, noin 30 %.²⁴⁵ Kosovosta oli huomattavasti enemmän alaikäisiä kuin aikuisia naispuolisia lähtijöitä. Isosta-Britanniasta oli taas vähemmän alaikäisiä matkustajia kuin aikuisia naisia. Tästä päätellen Kosovosta saatettiin useimmiten lähteä konfliktialueelle perheen kanssa, Isosta-Britanniasta useimmiten yksin tai puolison kanssa.²⁴⁶ Itä-Euroopasta on kuten Kosovosta usein lähdetty konfliktialueelle perheen kanssa eikä yksin.²⁴⁷

Naisten osalta Isisin vetovoimaa on pohdittu laajasti erinäisissä tutkimuksissa ja julkisessa keskustelussa. Syyt, miksi Isis on vetänyt puoleensa huomattavasti enemmän naisia kuin muut jihadistiset ryhmät, selittyvät osittain samoilla tekijöillä kuin miksi ryhmä on vetänyt puoleensa miespuolisia vierastaistelijoita. Malkin ja Saarisen mukaan Isisin vetovoimaa selittävät tekijät voidaan jakaa kansainvälisiin, paikallisiin ja alueellisiin tekijöihin.²⁴⁸ Ideologialla on näyttänyt olevan yhtä merkittävä rooli niin naisille kuin miehille.²⁴⁹ Kansainvälinen politiikka ja ulkopuolisuuden sekä epäoikeudenmukaisuuden kokemukset omassa yhteiskunnassa ovat saattaneet joidenkin osalta vaikuttaa päätökseen lähteä konfliktialueelle.²⁵⁰

Carolyn Hoylen, Alexandra Bradfordin ja Ross Frenettin tutkimuksessa kartoitettiin kahdentoista Isisin alueella oleskelleen naisen tuottamaa sisältöä sosiaalisessa mediassa. Heidän julkaisunsa liittyvät useimmiten muslimien kokemaan sortoon sekä sen pohjalta esitettyihin kehotuksiin matkustaa konfliktialueelle. Tutkimuksen mukaan konfliktialueelle matkustamisen syihin olivat vaikuttaneet sekä ideologiset että uskonnolliset motiivit. Joidenkin osalta myös halu tehdä eroa menneeseen elämään ja aloittaa puhtaalta pöydältä, epäonnistumisen kokemukset, halu varmistaa paikka paratiisissa sekä seikkailunhalu ovat saattaneet vaikuttaa lähtöpäätökseen niin miesten kuin naisten kohdalla.²⁵¹

Sosiaalisella medialla sekä sosiaalisilla verkostoilla on ollut merkittävä rooli lähtöpäätöksissä. Eri kanavien kautta on välitetty kuvia Syyrian väestön kärsimyksistä ja sodasta koko maailmalle ja näin herätetty voimakasta myötätuntoa kohdeyleisöissä. Tämä on saattanut vaikuttaa joidenkin osalta päätökseen lähteä konfliktialueelle.²⁵²

²⁴⁵ Milton, Daniel & Brian Dodwell: *Jihadi Brides? Examining a Female Guesthouse Registry from the Islamic State's Caliphate*, CTC Sentinel, volume 11, issue 5, May 2018, [https://ctc.usma.edu/jihadi-brides-examining-female-guesthouse-registry-islamic-states-caliphate/], luettu 4.4.2020.

²⁴⁶ Cook & Vale (2018), s. 23.

²⁴⁷ Azinović, Vlado (ed.): *Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans*, The Atlantic Initiative, 2017, s. 61, [http://atlanticinitiative.org/wp-content/uploads/2017/05/images_BetweenSalvationAndTerror_BetweenSalvationAndTerror.pdf], luettu 5.7.2020.

²⁴⁸ Malkki ja Saarinen (2019), s. 60–61.

²⁴⁹ Bloom, Mia & Charlie Winter: *The Women of ISIL*, Politico, 12.7.2015, [https://www.politico.eu/article/the-women-of-isil-female-suicide-bomber-terrorism/], luettu 5.4.2020.

²⁵⁰ Cook & Vale (2018), s. 26.

²⁵¹ Hoyle, Carolyn; Alexandra Bradford & Ross Frenett: *Becoming Mulan? Female Western Migrants to ISIS*, Institute for Strategic Dialogue, 2015, s. 10–14, [https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/02/ISDJ2969_Becoming_Mulan_01.15_WEB.pdf], luettu 9.7.2020.

²⁵² McDonald, Kevin: *Radicalization*, Polity Press, Cambridge 2018, s. 22–65.

Sosiaalisilla verkostoilla on puolestaan ollut merkittävä rooli muun muassa eri henkilöiden radikalisoitumisprosesseissa. Sekä Kanadassa että Isossa-Britanniassa on toiminut naisista koostuvia verkostoja, jotka ovat inspiroineet muita naisia matkustamaan konfliktialueelle.²⁵³

Naisten osallistumista terrorismiin tutkineen Margaret Gonzalez-Perezin mukaan naisten osallisuus terroristisessa toiminnassa on todennäköisempää omassa kotimaassa toimivassa terroristiryhmässä kuin kansainvälisessä, sillä osallistuminen saattaa olla sidoksissa paikallisiin valtarakenteisiin sekä naisten voimaannuttamiseen.²⁵⁴ Toisaalta mikään jihadistinen ryhmä ei ole aikaisemmin vetänyt yhtä paljon naispuolisia kannattajia puoleensa kuin Isis. Isisin kalifaatissa naisella on ollut selkeä rooli ja tehtävä sukupuolisegregoiduissa laitoksissa sekä perheissä, minkä naiset ovat hypoteettisesti saattaneet kokea voimaannuttavaksi ja rakentavaksi tehtäväksi. Jihadismia pitkään tutkineen Magnus Ranstorpin mukaan monet konfliktialueelle lähteneet naiset ovat saattaneet liittyä Isisiin ollakseen vapaita harjoittamaan uskontoa perheensä kanssa.²⁵⁵

Länsimaalaisiin naispuolisiin kohdeyleisöihin on myös suunnattu erilaista viestintää kuin esimerkiksi Keski-Aasian ja Lähi-Idän kohdeyleisöihin. Länsimaalaisia naisia on houkuteltu alueelle lupauksilla seikkailuista, kun muslimimaista tuleville naisille on mainostettu elämää yhteiskunnassa, jossa hallitsee käsitys perinteisistä sukupuolirooleista. Naisia ja tyttöjä on myös houkuteltu avioliitolla Isisin sotilaiden kanssa.²⁵⁶ Avioliitto saatetaan nähdä mahdollisuutena paeta vanhempien valvonnasta ja uuden, itsenäisemmän elämän alkuna.

Naisia on myös houkuteltu mukaan toimintaan vetoamalla sisäiseen kauneuteen ja aitoon naisellisuuteen. Pelkästään naisista koostuva Isisin alaisuudessa toimiva al-Khanssaa -moraalipoliisi julkaisi vuonna 2015 naisille suunnatun manifestin *Islamilaisen valtion naiset (Women of the Islamic State)*. Manifestin mukaan ”musliminaiset eivät voi ymmärtää heidän sisäistä ja aitoa naisellisuutta, koska miesten miehisyyden heikentyminen länsimaissa sekä länsimaistuneissa muslimimaissa. Tämä käsittämätön tilanne johtuu lännen sivistyksestä, ihmisoikeuksista ja sukupuolten tasa-arvosta.”²⁵⁷ Manifestissa todetaan, että ”jos mie-

²⁵³ *CBC News*: ISIS Recruiter in Edmonton Enlists Canadian Woman to Join Fight in Syria, 25.2.2015; *Channel 4 Press*: Channel 4 Investigation Uncovers the British Women Supporting ISIS, 22.11.2015.

²⁵⁴ Gonzalez-Perez, Margaret: *Women and terrorism: Female activity in domestic and international terror groups*, Routledge, London 2008.

²⁵⁵ Ranstorp, Magnus: *The Foreign Policy Essay: Scandinavian Foreign Fighters – Trends and Lessons*, Lawfare, 7.12.2014, [https://www.lawfareblog.com/foreign-policy-essay-scandinavian-foreign-fighters%E2%80%94trends-and-lessons], luettu 5.4.2020.

²⁵⁶ Van Leuven, Dallin; Dyan Mazurana & Rachel Gordon: Analysing the recruitment and use of foreign men and women in ISIL through a gender perspective, *Foreign fighters under international law and beyond*, Andrea de Guttery, Francesca Capone, & Christophe Paulussen (eds.), Asser Press, Haag 2016, s. 105-107; Khaleeli, Homa: The British women married to jihad, *The Guardian*, 6.9.2014.

²⁵⁷ Neced, Mehmet Ümit: “If men were men then women would be women”: *ISIL’s construction of masculinity and femininity*, Center for Mellemostudier, Syddansk Universitet, Maj 2016, s. 5, [https://www.sdu.dk/-/media/files/om_sdu/centre/c_mellemost/videncenter/artikler/2016/neced+article+may+16.pdf], luettu 5.4.2020.

*het olisivat miehiä, naiset voisivat olla naisia*²⁵⁸, ja kalifaatti tarjosi täydelliset olosuhteet tällaiselle järjestykselle.

Saudi-Arabian ja Iranin tapaan Isisin patriarkaalin hallinto erottelee naiset miehistä, niin terveydenhuollossa kuin opetus- ja lakitoimessa. Päämääränä on suojella kansalaisia seksuaalisilta kiusauksilta ja synneiltä sekä noudattaa islamilaista moraalialuetta ja etiikkaa.²⁵⁹ Sukupuolisegregoitu yhteiskunta ja hallintojärjestelmä ovat myös mahdollistaneet sen, että naisia on voitu aktiivisesti hyödyntää eri tehtävissä valtion sisällä. Isisin *Dabiq*-lehden²⁶⁰ mukaan naisen on mahdotonta elää islamilaisittain, eli puhtaasti, länsimaissa. Isis toisinaan lupaa naispuolisille seuraajilleen utopistista yhteiskuntaa, jossa jokainen voi elää islamin mukaisesti ja samalla toteuttaa sosiaaliset velvollisuutensa.²⁶¹

Syrjäytymistä ja ulkopuolisuuden kokemuksia pidetään usein yleisinä taustasyinä konfliktialueelle lähtemiselle, mutta moni nainen on saattanut haluta ottaa etäisyyttä länsimaisista arvoista ja sukupuolikäsityksistä.²⁶² Jo tässäkin yhteydessä liikehdintään osallistuneita ja osallistuvia naisia tulisi ymmärtää aktiivisina ja poliittisina toimijoina, eikä vain passiivisina syrjäytyneinä seuraajina.²⁶³

Myös naisten osalta jihadistinen liikehdintä ja aktivismi Euroopassa on kasvanut ja kehittynyt merkittävästi 2010-luvulla. Isisin naispuoliset aktivistit ovat toimineet ryhmän kasvoina ja äänenä maailmalla rekrytoimalla uusia jäseniä ja levittämällä propagandaa, erityisesti sosiaalisen median kautta. Vuonna 2015 yleisön tietoisuuteen nousi muun muassa brittiläinen tapaus, jossa kolme alaikäistä naista matkusti Syyriaan sen jälkeen, kun heitä muutama vuosi vanhempi nainen oli lähestynyt ja kehoittanut lähtemään konfliktialueelle ja liittymään Isisiin.²⁶⁴ Tytöt, jotka olivat kasvaneet Lontoon Bethnal Greenissä, menivät Syyriassa naimisiin Isisin taistelijoiden kanssa²⁶⁵. Yksi tytöistä oli Shamima Begum, joka kalifaatin romahtamisen jälkeen on esiintynyt lukuisissa haastatteluissa ja joka tällä hetkellä oleskelee lapsensa kanssa kurdien hallitsemalla Pohjois-Syyrian leirillä.

Eri maissa toimineilla Sharia4-järjestöillä on ollut merkittävä rooli konfliktialueelle suuntautuvassa liikkuvuudessa ja jihadistisiin ryhmiin rekrytoinnissa. Niiden toimintaan on todistettavasti osallistunut myös naispuolisia jäseniä, joilla on ollut omia aktivistiverkostoja ja -piirejä. Esimerkiksi 10 prosentilla Belgiasta lähteneillä naisilla

²⁵⁸ Al-Khanssaa Brigade: *Women of the Islamic State*, Charlie Winter (trans.) Quilliam Foundation, 2015, s. 17.

²⁵⁹ Khelgat-Doost (2017), s. 19–21.

²⁶⁰ Tarras-Wahlberg, Louisa: *Seven Promises of ISIS to its Female Recruits*, International Center for the Study of Violent Extremism, Research Report, January 2017, [<https://www.icsve.org/seven-promises-of-isis-to-its-female-recruits/>], luettu 5.4.2020.

²⁶¹ Khelgat-Doost, (2017), s. 21.

²⁶² Neced (2016), s. 6.

²⁶³ Cook & Vale (2018), s. 26

²⁶⁴ *BBC News*: UK Security Services 'failed' over Syria girls, 22.2.2015.

²⁶⁵ De Peyer, Robin: Families fear Bethnal Green schoolgirls who travelled to join Isis are now dead, *Evening Standard*, 6.8.2017.

ja miehillä oli yhteys Sharia4Belgium-järjestöön. Samoin hollantilainen Sharia4Holland vaikutti vahvasti monen nuoren, mukaan lukien nuorten naisten, päätökseen lähteä konfliktialueelle.²⁶⁶

Naisia on myös osallistunut iskuihin ja iskusuunnitelmiin Euroopassa. Vuosina 2014–2018 viidessä eri maassa oli yhteensä 33 iskua tai syystä tai toisesta toteutumattomia iskusuunnitelmia, joissa naisia oli osallisena. Useimmat juoni- tai iskusuunnitelmat koskivat Ranskaa, Saksaa, Belgiaa, Tanskaa tai Isoa-Britanniaa.²⁶⁷ Saksassa 2017 15-vuotias ranskalaismarokkolainen tyttö, Saifa, teki iskun Hannoverissa Saksassa. Hän sai kuuden vuoden vankilatuomion poliisin tapon yrityksestä. Hänen veljensä oli matkustanut konfliktialueelle ja Saifa yritti tätä myös, mutta hänen äitinsä esti aikeen.²⁶⁸

Ranskassa kolme nuorta teini-ikäistä tyttöä pyöritti omaa terroristisolua ja suunnitteli itsemurhaiskua synagogaa vastaan Lyonissa, mutta isku ei toteutunut vaan se estettiin.²⁶⁹ Toinen, vain naisista koostuva terroristisolu suunnitteli lukuisia iskuja syksyllä 2016, muun muassa Notre Damiin. Kaikki naiset olivat yrittäneet matkustaa Syyriaan siinä onnistumatta. Isisiin kuuluva Rachid Kassim auttoi naissolua sekä muita jihadistiaktivisteja Ranskassa sosiaalisen median ja Telegramin kautta. Terroristisoluun kuuluvat naiset ovat vain pieni osa kaikista heistä, jotka ovat epäonnistuneet yrityksissään matkustaa konfliktialueelle ja sen jälkeen olleet mukana iskujen suunnittelussa ja/tai toteuttamisessa kotikentällä.²⁷⁰

Monilla naisilla on siis erityisesti lähivuosina ollut hyvin aktiivinen rooli jihadistisessa liikehdinnässä, vaikkakin pienemmässä mittakaavassa kuin miehillä. Europolin raportin mukaan Euroopan unionin jäsenvaltioissa jihadismiin liittyvistä terrorismirikoksista tuomittujen naisten määrä on viimeisten vuosien aikana ollut nousussa. Vuonna 2017 42 naista sai tuomion, ja 2018 määrä oli noussut 64:ään.²⁷¹ Vuoden 2018 naisia koskevat oikeudenkäynnit liittyivät myös muun muassa terroristiryhmän johtamiseen, rahankeräykseen ja terroriteon valmisteluun. Eräs espanjalainen nainen johti ekstremististä verkostoa, johon hän rekrytoi naisia. Verkosto levitti propagandaa, ja siihen liittyneiden naisten tarkoituksena oli matkustaa yhdessä Syyriaan liityäkseen Isisiin. Rekrytointi tapahtui enimmäkseen sosiaalisen median välityksellä,

²⁶⁶ Van San, Marion: Belgian and Dutch young men and women who joined ISIS: Ethnographic research among the families they left behind, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 41, issue 1, 2017, s. 39–58.

²⁶⁷ Simcox, Robin: *The 2016 French female attack cell: A case study*, CTC Sentinel, volume 11, issue 6, June/July 2018, [https://ctc.usma.edu/app/uploads/2018/06/CTC-SENTINEL-062018_1.pdf], luettu 9.5.2020.

²⁶⁸ *Deutsche Welle*: 16-year-old sentenced to six years after stabbing German police officer for IS, 19.1.2017.

²⁶⁹ Grant, Madeleine: Two teenage girls arrested over French synagogue suicide bomb plot, *Newsweek*, 29.8.2014.

²⁷⁰ Simcox (2018).

²⁷¹ *Terrorism situation and trend report 2019*, Europol, June 2019, s. 21–25, [<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat>], luettu 5.4.2020.

jonka jälkeen keskustelu kohdehenkilöiden kanssa siirtyi suljettuihin kanaviin WhatsAppissa. Nainen ja hänen yhteystyökumppaninsa saivat vankilatuomion.²⁷²

Vuonna 2018 Ison-Britannian ensimmäiseen naisista koostuvaan jihadistiseen terroristisoluun kuulunut äiti ja hänen kaksi tyttärtään saivat elinkautistuomiot. Toinen tyttäristä oli suunnitellut Britannian parlamenttiin kohdistuva terrori-iskua. Hänen siskonsa suunnitteli toista iskuja, ja hänen aikeenaan oli myös matkustaa Syyriaan ja mennä naimisiin Isis-taistelijan kanssa. Äidin rooli tyttäriensä radikalisoitumisessa nähtiin hyvin oleellisena.²⁷³

Naisten rooli jihadistisessa liikehdinnässä konfliktialueella

Isis on muihin jihadistisiin ryhmiin verrattuna onnistunut osallistuttamaan naisia laajamittaisesti omaan toimintaansa. Isisin valtionrakennus ja hallintojärjestelmä ovat olleet hyvin monipuolisia ja kokonaisvaltaisia, sisältäen uskonnollisia, humanitäärisiä ja terveydenhuollollisia laitoksia sekä turvallisuus- ja opetuslaitoksia²⁷⁴ niin Syyrian kuin Irakin alueilla. Yhteiskuntatieteilijä Hamoon Khelghat-Doostin mukaan Isis erottuu muista jihadistisista ryhmistä sen tavoissa rakentaa ja pyörittää protovaltiota, jossa naisilla on ollut aktiivinen rooli.²⁷⁵ Muutkin ryhmät ovat yrittäneet samoin tavoin rakentaa protovaltioita, mutta ne ovat onnistuneet hallitsemaan kuitenkin vain pieniä alueita eivätkä ne onnistuneet kehittämään hallintojärjestelmiä, joihin naisia olisi yritetty aktiivisesti sisällyttää toimijoina.

Isisiin liittyneet naiset ovat usein toimineet alueella opetus- ja lääketieteellisissä tehtävissä.²⁷⁶ Naisille tarkoitetuissa sairaaloissa tai sairaalaosastoissa on toiminut naislääkäreitä ja -sairaanhoitajia. Ne olivat kovan valvonnan alla, eikä miehiä sallittu sisätiloissa tai ulko-ovien liepeillä. Samoin naiset ovat opettaneet tyttöjä heille tarkoitetuissa kouluissa. Kouluja perustettiin etenkin englanninkielisille lapsille, jolloin havaintojen mukaan henkilökunta koostui pelkästään länsimaisista naisista.²⁷⁷

Naiset ovat myös toimineet alueella hallinnollisissa tehtävissä hoitamassa byrokraattisia tehtäviä, muun muassa Isisin asumis- ja majoituslaitoksen naisosastossa.²⁷⁸ Naisten saavuttua Isisin alueelle, oltiin heihin välittömästi yhteydessä käytännön asioista, kuten majoituksesta ja avioliitosta. Osasto oli myös havaintojen mukaan vastuussa arabian kielen opettamisesta Isisin uusille naisasukkaille, joilla ei ollut kielen

²⁷² *Terrorism situation and trend report 2019*, Europol, June 2019, s. 21–25, [<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat>], luettu 5.4.2020.

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ Caris, Charles. C. & Samuel Reynolds: *ISIS governance in Syria*, Institute for the Study of War, Washington D.C., July 2014, [http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS_Governance.pdf], luettu 5.4.2020.

²⁷⁵ Khelghat-Doost (2017), s. 18-19.

²⁷⁶ Bakker & de Leede (2015).

²⁷⁷ Khelghat-Doost (2017), s. 22.

²⁷⁸ Bakker & de Leede (2015).

osaamista.²⁷⁹ Naisia on myös toiminut Isisin johtotehtävissä. Esimerkiksi Nisreen Assad Ibrahim Bahar toimi Isisin johdon neuvonantajana.²⁸⁰

Naiset ovat suurimmalta osin toimineet alueella tukijoina, ensisijaisesti vaimoina ja äiteinä.²⁸¹ Isis on määrittänyt kasvattajan roolin tärkeimmäksi, sillä naisten jälkikasvusta kehittyi seuraavaa taistelijasukupolvi. Tämä on toistunut Isisin virallisessa viestinnässä.²⁸² Myös vaimon tehtävien merkitystä on korostettu Isisin toimesta. Sen mukaan vaimon tehtäviin kuuluu miehensä ruokkiminen, jotta hän pärjäisi mahdollisimman hyvin taistelukentällä. Naisia on myös kehoitettu hoitamaan haavoittuneita sotilaita sekä opettelemaan rikkinäisten vaatteiden korjaamista.²⁸³

Osa naisista on myös toiminut moraalipoliiseina naisista koostuvassa al-Khanssaassa.²⁸⁴ Naispoliisit saattoivat tarkistaa naisten henkilöpapereita tai huomauttaa naisten pukeutumisesta kaduilla. Naispoliisit kuulustelivat, ja tarpeen mukaan kiduttivat naisia, usein jesidejä, heidän Mosulissa sijaitsevalla pääpoliisilaitoksella. Al-Khanssaata on hyödynnetty alueella eläneiden naisten ja erityisesti vähemmistöihin kuuluvien naisten tiukassa valvonnassa. Al-Khanssaan jäsenet kantoivat omia aseitaan miesten tavoin. Naisille ei kuitenkaan laajemmin jaettu aseita heidän saavutuaan Isisin alueelle. Jokaisella oli kuitenkin mahdollisuus hankkia omat aseensa.²⁸⁵ On myös havaintoja siitä, että Isisin naiset pyörittivät jesidibordelleja Isisin alueella²⁸⁶ sekä teloittivat vankeja.²⁸⁷

Useissa tapauksissa Isisin hallitsemalle alueelle saapumisen jälkeen naisia on naitettu nopeasti sotilaille.²⁸⁸ Joissain tapauksissa naimisiinmenon jälkeen naiset ovat eläneet

²⁷⁹ Khelgat-Doost (2017), s. 23.

²⁸⁰ *Criminal complaint and arrest warrant, USA vs Nisreen Assad Ibrahim Bahar*, United States District Court for the Eastern District of Virginia, case no 1:16-mj-63, [<https://assets.documentcloud.org/documents/2706157/Sayyaf-Charges.pdf>], luettu 5.4.2020. Siteerattuna raportissa: Khalil, Lydia: *Behind the veil: Women in jihad after the caliphate*, Lowy Institute for International Policy, June 2019, [<https://www.lowyinstitute.org/publications/behind-veil-women-jihad-after-caliphate>], luettu 5.7.2020.

²⁸¹ Davis (2017).

²⁸² Weimann, Gabriel: The emerging role of social media in the recruitment of foreign fighters, *Foreign fighters under international law and beyond*, Andrea de Guttery, Francesca Capone & Christophe Paulussen (eds.), Asser Press, Haag 2016; Al-Muhajirah, Umm Sumayyah: *A jihad without fighting*, Dabiq, issue 11, s. 40–45, [<https://clarionproject.org/docs/Issue%2011%20-%20From%20the%20battle%20of%20Al-Ahزاب%20to%20the%20war%20of%20coalitions.pdf>], luettu 5.4.2020.

²⁸³ Saul, Heather: Isis now targeting women with guides on how to be the 'ultimate wives of jihad', *The Independent*, 31.10.2014.

²⁸⁴ Khelgat-Doost (2017), s. 22.

²⁸⁵ Bakker, Edwin & Roel de Bont: Belgian and Dutch Jihadist Foreign Fighters (2012–2015): Characteristics, motivations, and roles in the war in Syria and Iraq, *Small Wars & Insurgencies*, volume 27, issue 5, 2016, s. 837–857.

²⁸⁶ Kumar, Kalyan: British women jihadis manage brothels of IS fighters in Syria: reports, *International Business Times*, 12.9.2014.

²⁸⁷ Speckhard, Anne & Asaad Almohammad: *The Operational Ranks and Roles of Female ISIS Operatives: From Assassins and Morality Police to Spies and Suicide Bombers*, International Center for the Study of Violent Extremism, 23.4.2017, [[the-operational-ranks-and-roles-of-female-isis-operatives-from-assassins-and-morality-police-to-spies-and-suicide-bombers](https://www.icsve.org/the-operational-ranks-and-roles-of-female-isis-operatives-from-assassins-and-morality-police-to-spies-and-suicide-bombers)], luettu 5.4.2020.

²⁸⁸ Hembrey, Jon: Isis recruits: Radicalized young women motivated by ideology, sense of adventure, *CBC News*, 7.2.2015.

rajoitettua elämää kodeissaan. Esimerkiksi terrorismiin erikoistunut tutkija Jessica Davisin mukaan tämä on saattanut johtua siitä, että naisia on haluttu hallita avioliiton kautta, sillä monet miehet saattoivat viettää pitkiä aikoja taisteluketäällä.²⁸⁹ Eri-tyisesti naimisissa olevien naisten on ollut hyvin vaikeaa paeta alueelta, muutamat pakenemisessa onnistuneet ovat kertoneet. Naisia tai tyttöjä on naitettu myös hyvin nuorena. Avioliitto on Isisin manifestin mukaan sallittu jopa yhdeksänvuotiaiden tyttöjen kohdalla.²⁹⁰

Naiset ovat kuitenkin osallistuneet ryhmän toimintaan monilla tavoin kodin ulkopuolella. Naisten tiedetään esimerkiksi osallistuneen Isisin verkkoviestintään sekä uusien kannattajien ja jäsenten rekrytointiin eri kanavien kautta.²⁹¹ Jihadiin rekrytoimista on kuvailtu naisten toiseksi tärkeimpänä tehtävänä.²⁹² Myös Suomesta lähteneitä on osallistunut tällaiseen toimintaan. Suomalainen Isisiin liittynyt käännynäisnainen, *Umm Khalid al-Finlandiyyah'ksi* tunnustanut henkilö, kehotti *Dabiq*-lehdessä julkaistussa artikkelissaan naisia, ja erityisesti käännynnäisiä, matkustamaan konfliktialueelle ja kalifaatin alaisuuteen.²⁹³

Naisten harjoittama rekrytointi ja verkkoviestintä ovat monesti tapahtuneet sosiaalisen median kautta. Yksi sisällön muoto oli, kuinka kalifaatin alaisuudessa eläneet naiset kertoivat elämästään kalifaatissa. Sitä kuvailtiin joskus hohdokkaana, jopa ”viiden tähden elämänä”, kun korostettiin vahvaa sisaruutta muiden kalifaatissa eläneiden naisten kanssa.²⁹⁴ Monet sosiaalisessa mediassa aktiiviset naiset kuvailivat itseään ”kalifaatin faneina” ja korostivat kalifaatin hauskaa, romanttista ja siistää elämää. Kalifaatin väkivaltaisuuksia korostavia tekstejä tai kuvia kevennettiin usein käyttämällä animaatioita, sarjakuvia tai hymiöitä.²⁹⁵

Joissain tapauksissa naisilla on ollut operatiivinen rooli ja he ovat osallistuneet iskujen suunnitteluun tai toteuttamiseen. Naisten väkivaltaisuuksiin tai taisteluihin osallistuminen oli käytännössä olematonta ennen kalifaatin merkittävää supistumista 2016–2018. Erään ”sisaren” kirjoittamassa nettijulkaisussa todetaan, että taisteluihin osallistuminen ei ole suositeltua, ellei se ole välttämätöntä tilanteen nähden ja ellei

²⁸⁹ Davis (2017), s. 124–125.

²⁹⁰ Abdul-Alim, Jamaal: *ISIS 'Manifesto' spells out role for women*, The Atlantic, 8.3.2015, [<https://www.theatlantic.com/education/archive/2015/03/isis-manifesto-spells-out-role-for-women/387049/>], luettu 5.4.2020.

²⁹¹ Stern, Jessica & J. M. Berger: *ISIS and the foreign-fighter phenomenon*, The Atlantic, 8.3.2015, [<https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/03/isis-and-the-foreign-fighter-problem/387166/>], luettu 5.4.2020.

²⁹² *A Sister's Role in Jihad*, Internet Archive, Uploaded 21.1.2012, [<https://archive.org/details/SistersRoleInJihad>], luettu 5.4.2020.

²⁹³ Al-Finlandiyyah, Umm al-Khalid: *How I Came to Islam*, Dabiq, Issue 15, [<https://clarionproject.org/factsheets-files/islamic-state-magazine-dabiq-fifteen-breaking-the-cross.pdf>], luettu 5.4.2020.

²⁹⁴ Piotrowski, Daniel: *We're thirsty for your blood: Playboy jihadi widow poses with her gun-toting 'clique' of female fanatics in front of flash BMW and boasts of 'Five Star Jihad' lifestyle in Syria*, *Daily Mail*, 18.3.2015.

²⁹⁵ Huey, Laura & Eric Witmer: *#IS_Fangirl Exploring a new role for women in terrorism*, *Contemporary Voices: St Andrews Journal of International Relations*, volume 7, issue 1, 2016, s. 1–11.

Isisin paikallinen emiiri näin käske. Tilanne ei kuitenkaan vielä julkaisun mukaan ollut niin vakava, vaan naisten tuli osoittaa tukensa muin tavoin.²⁹⁶

Etenkin Mosulin menetys kesällä 2017 edesauttoi kehityskulkua, jonka seurauksena yhä suurempi joukko naisia osallistui taisteluihin ryhmän riveissä. Naispuolisten taistelijoiden määrästä ei ole tarkkaa tietoa, mutta sen arvellaan olleen vähäinen.²⁹⁷ Esimerkiksi Mosulissa oli joitakin havaintoja naispuolisista taistelijoista puolustustaisteluiden aikana.²⁹⁸ Al-Khanssaan naisille suunnatussa vuonna 2015 julkaistussa dokumentissa todettiin, että naiset voivat osallistua puolustustaisteluihin.²⁹⁹ Isisin vuonna 2017 julkaistussa *Rumiyab*-lehdessä todettiin naisten osallistumisen taisteluihin olevan jokaisen yksilön velvollisuus.³⁰⁰ Seuraavana vuonna Isis julkaisi ensimmäistä kertaa propagandavideon, jossa esiintyi myös naispuolisia taistelijoita.³⁰¹ Myös Libyassa Isisin naispuolisia jäseniä osallistui taisteluihin sekä toteutti itsemurhaiskuja niin, että joissain tapauksissa käytettiin lapsia kilpinä.³⁰²

Isisin ideologiset näkemykset naisten rooleista sekä siihen liittyvä retoriikka ovat kehittyneet tilanteen muuttuessa.³⁰³ Turvallisuuspolitiikkaan erikoistuneen tutkijan-Lydia Khalilin mukaan Isis toimi siis samalla tavalla kuin monet muut jihadistiset ryhmät – kun alueita ja taistelijoita oli menetetty, ideologisilla argumenteilla ei näytännyt olevan yhtä suurta painoarvoa kuin taktisilla syillä ja näin ollen naisten osallistuminen taisteluihin oikeutettiin.³⁰⁴ Naisten roolia jihadistisessa liikehdinnässä ei näin ollen tulisi väheksyä. Naiset ovat monin eri tavoin edistäneet Isisin ja laajemmin jihadistisen liikehdinnän leviämistä.³⁰⁵

Naisten muodostama uhka Euroopassa 2020-luvulla

Monet Syyriaan ja Irakiin lähtöä pohtineet tai siinä epäonnistuneet Isisiä kannattaneet naiset ovat mahdollisesti liittyneet mukaan jihadistiseen toimintaan kotimaisaan. Tässä tapauksessa he ovat verkostoituneet ilmiöstä kiinnostuneiden ja sitä edistävien henkilöiden kanssa. Heistä osa on saattanut jopa pyrkiä toteuttamaan terroristisukuja yksin, ilman terroristisolua tai muuta tiivistä tukiryhmää, tai osoittanut kiinnostusta tällaiseen aktivismiin. Jälkimmäisestä yhtenä esimerkkinä on nuori saksalai-

²⁹⁶ A Sister's Role in Jihad (2012).

²⁹⁷ Hoyle et al. (2015).

²⁹⁸ Moore, Jack: Isis unleashes dozens female suicide bombers in battle for Mosul, *Newsweek*, 5.7.2017.

²⁹⁹ Al-Khanssaa Brigade (2015).

³⁰⁰ Khalil (2019). Lydia Khalil siteeraa havainnossaan *Rumiyab*-lehden 11. numeron artikkelia ”Our journey to Allah”.

³⁰¹ Shiloach, Gilad: *We can do it: Is video shows their jihadi women in combat for the first time ever*, The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies at Tel Aviv University, Jihadiscope, 19.2.2018, [<https://dayan.org/content/we-can-do-it-video-shows-their-jihadi-women-combat-first-time-ever>], luettu 5.4.2020.

³⁰² Elumami, Ahmed; Ismail Zeitouni & Aidan Lewis: Women bombers emerge from Islamic State redoubt to attack Libyan forces, *Reuters*, 3.12.2016; Trew, Bel: Isis sends women into battle in Libya, *The Times*, 29.2.2016.

³⁰³ Winter & Margolin (2017).

³⁰⁴ Khalil (2019).

³⁰⁵ Bakker & de Leede (2015), s. 9–10.

nen nainen, joka ensin yritti matkustaa konfliktialueelle, mutta jota Isisin edustajat Turkissa kehottivat palaamaan kotiinsa. Hän toteutti myöhemmin kotimaassaan Hannoverissa yksin veitsi-iskun, jossa kuoli yksi poliisi. Myös vuonna 2015 Pariisissa terrori-iskun toteuttaneessa solussa mukana ollut nainen oli aiemmin epäonnistunut yrityksessään matkustaa Syyriaan. Nämä naiset löysivät siis toisen tavan osallistua Isisin toimintaan.³⁰⁶

Isisille tulevaisuuden kannalta myös naisaktivistien ja heidän lastensa rooli on tärkeä.³⁰⁷ Isisin viimeisiltä hallussaan pitämiltä alueilta on viety tuhansittain naisia ja lapsia erilaisille kokoamisleireille, eikä heidän lopullisesta kohtalostaan ole tehty päätöksiä. Heidän joukossaan on kuitenkin sadoittain henkilöitä, jotka ovat yhä omistautuneita Isisille ja sen ideologialle. Entisen kalifaatin naisista ja lapsista koostuvan joukon sekä muiden, Euroopassa oleskelevien jihadistista ideologiaa kannattavien naisten mahdollisesti muodostamaa uhkaa ei kannata aliarvioida.³⁰⁸

Tästä johtuen on erittäin oleellista kiinnittää huomio sukupuolikysymyksiin ja näkökulmiin etenkin nuorten aikuisten kohdalla, kun suunnitellaan ja toteutetaan väkivaltaisen ekstremismin torjuntaa (Countering violent extremism, CVE) ja ennaltaehkäisyä (Preventing violent extremism, PVE) sekä exit-ohjelmia.³⁰⁹ Naisiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota radikalisoitumisen ja terrorismin vastatoimenpiteiden suunnittelussa myös siksi, että jihadistisessa toiminnassa mukana olevien naisten ja miesten taustat ja roolit ryhmissä sekä iskujen että iskusuunnitelmien toteuttamisessa erottuvat toisistaan ja vaativat näin ollen erillisiä toimenpiteitä.³¹⁰ Naisia on usein perusteetta ja väärin kuvattu passiivisina toimijoina, uhreina, Isis-morsiamina ja äiteinä. Tämä näkemys on osittain vaikeuttanut tehokkaiden naisiin kohdistettuja vastatoimenpiteiden ja -ohjelmien laatimista ja toimeenpanoa.

³⁰⁶ Gaub, Florence & Julia Lisiecka: *Women in Daesh: Jihadist 'cheerleaders', active operatives?*, European Union Institute for Security Studies, Brief Issue 27/2016, October 2016, s. 3, [https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_27_Women_in_Daesh.pdf], luettu 5.4.2020.

³⁰⁷ Khalil (2019).

³⁰⁸ Gielen, Amy-Jane: Exit programmes for female jihadists: A proposal for conducting realistic evaluation of the Dutch approach, *International Sociology*, volume 33, issue 4, 2018, s. 454-472.

³⁰⁹ Klausen, Jytte; Tyler Morrill & Rosanne Libretti: The terrorist age-crime curve: An analysis of American Islamist terrorist offenders and age-specific propensity for participation in violent and nonviolent incidents, *Social Sciences Quarterly*, volume 97, issue 1, 2016, s. 9–32; Gielen (2018).

³¹⁰ Brugh, Christine Shahan; Sarah L. Desmarais, Joseph Simons-Rudolph & Samantha A. Zottola: Gender in jihad: Characteristics and outcomes among women and men involved in jihadist-inspired terrorism, *Journal of Threat Assessment and Management*, volume 6, issue 2, 2019; Jacques & Taylor (2009).

UHKAILU, KIRISTYS JA RYÖSTÄMINEN – PYSYVÄT METODIT JIHADISTIRYHMIEN VARAINHANKINNASSA

Lotta Tuomaala-Järvinen

Riippuen jihadistisen ryhmän koosta, aktiivisuudesta, tavoitteista ja maantieteellisestä sijainnista, sen rahoitustarpeet³¹¹ voivat vaihdella suuresti. Isisin³¹² kaltainen ryhmä, jonka päämääränä on vallata ja hallita maantieteellisiä alueita, tarvitsee merkittävästi varoja, jotta se voi hallinnoida ja ylläpitää alueensa eri yhteiskunnallisia toimintoja. Muun muassa infrastruktuurin ylläpitäminen, monien eri hallinnonalojen henkilöstökuluista vastaaminen, palveluiden järjestäminen, media-toimintojen ylläpitäminen sekä taistelijoiden ja heidän perheenjäseniensä palkka- ja asumiskulujen maksaminen vaativat satoja miljoonia euroja vuosittain. Kalifaatin perustaminen ja ylläpitäminen vaatii runsaasti varallisuutta myös alueen sotilaallisen valtaamisen ja puolustamisen näkökulmasta.

Tässä artikkelissa tarkastellaan jihadistisen liikkeeseen kuuluvien aseellisten ryhmien erilaisia rahoituslähde ja niiden kehitystä. Artikkelissa osoitetaan kuinka tarkasteltujen ryhmien rahoituslähteet ovat enimmäkseen säilyneet samanlaisina 2010-luvulla. Niissä ovat korostuneet etenkin rikolliset keinot hankkia varallisuutta. Tärkeässä asemassa ovat olleet myös lahjoitukset. Niitä on tullut joko ryhmille joko suoraan diasporayhteistöltä tai välillisesti hyväntekeväisyysjärjestöjen kautta. Artikkelin taustalla oleva tutkimus ei tunnista myöskään tulevaisuudessa merkittävää muutosta jihadististen ryhmien rahoitusmenetelmiin, huolimatta sosiaalisen median, joukkorahoitusmenetelmien ja virtuaalivaluuttojen merkitysten yleisestä kasvusta.

Jihadistisen liikehdinnän rahoituksen kannalta on huomionarvoista, että yksittäinen jihadistisi – joko jihadistisen ryhmän virallisena edustajana tai siitä vain inspiraationsa saaneena – saattaa toteuttaa iskun täysin vailla varoja. Tällainen oli esimerkiksi puukkoisku Turussa elokuussa 2017. On myös tapauksia, joissa varojen puute on estänyt suunnitellun iskun täysimittaisen toteuttamisen.³¹³ Mistä jihadistit sitten ovat hankkineet toimintaansa tarvittavan varallisuuden ja ovatko keinot samankaltaisia aikakaudesta ja toiminnan rakenteesta riippumatta?

³¹¹ Terrorismin rahoittamiseen liittyvässä kirjallisuudessa vakiintuneen määritelmän mukaan toiminnan rahoittaminen voi olla mitä tahansa toimintaa, joka liittyy missä tahansa muodossa olevan varallisuuden keräämiseen, siirtämiseen, varastointiin ja levittämiseen. Tässä artikkelissa keskitytään varojen keräämiseen.

³¹² Ryhmän historiasta sekä sen eri aikakausina käyttämistä nimistä ks. mm. Fishman, Brian: *The Master Plan: ISIS, Al-Qaeda, and the Jibadi Strategy for Final Victory*, Yale University Press, New Haven/CT 2016; Warrick, Joby: *Black Flags – The Rise of ISIS*, Bantam Press, London 2015.

³¹³ Näin mm. World Trade Centerin pommi-isku vuonna 1993, jossa yhden tekijöistä on kerrottu todenneen, että mikäli hänellä olisi ollut käytössään enemmän rahaa, olisi hän lisännyt pommiin natriumsyanidia. Ks. mm. Parachini, John V.: *World Trade Center Bombers (1993)*, MIT Press Cambridge, Cambridge/MA 2000, s. 194-195.

Jihadismin rahoituksen tutkimukseen liittyy useita ongelmakohtia. Kriitikkiä on esitetty muun muassa siitä, että länsimaissa ei vielääkään ymmärretä terrorismin rahoittamista, ja silti ilmiön estämiseksi on laadittu mittavasti sääntelyä muun muassa finanssisektorille.³¹⁴ Mitä kattavammin ilmiötä on tutkittu, sitä enemmän on todettu terrorismin rahoittamiseen liittyvän rahaliikenteen muistuttavan mitä tahansa kansainvälisen finanssijärjestelmän läpi virtaavia maksutapahtumia.³¹⁵ Keinot rahoittaa terroristisia toimijoita ovat niin moninaisia ja vaihtelevat toimijasta riippuen, että aiheen tutkiminen on haastavaa. Toisaalla on esitetty jopa, että länsimaaisessa terrorismin torjunnassa taloudelliseen puoleen keskittyminen on turhaa, sillä suurin osa terrorismiin liittyvistä rahavirroista ei ikinä kulje globaalin finanssijärjestelmän kautta – ja vaikka kulkisikin, maksutapahtumat on peitetty niin hyvin, että varojen oikean lähettäjän tai lopullisen edunsaajan henkilöllisyys ei ole selvitettävissä.³¹⁶

Kansainvälisissä terrorismin rahoitusta käsittelevissä tutkimuksissa on käytetty pääasiassa sekundäärilähteitä, mikä ei ole yllättävää. Kattavin tieto aiheesta on viranomaisilla ja jihadisteilla itsellään, ja ensikäden tiedon kerääminen on haastavaa. Lisäksi nykytutkimus on painottunut selvittämään, *mitä* erilaisia mekanismeja terroristiset organisaatiot käyttävät varallisuutta kerätessään ja sitä siirtäessään. Mekanismin tunnistaminen on välttämätöntä tarkasteltaessa *miksi* ryhmät ovat valinneet kyseiset keinot. Analyysiä siitä, *miksi* tiettyjä keinoja käytetään, tarvitaan kuitenkin lisää, joskin suomeksi on kovin vähän myöskään perustutkimusta siitä, minkälaista jihadistista toimintaa ylipäätään on olemassa, ja miten sitä rahoitetaan.

Jihadistisille ryhmille rahoituksen hankkiminen on elinehto, sillä järjestäytyneet aseellinen toiminta on mahdotonta ilman järjestelmällistä varainhankintaa. Sen lisäksi, että varallisuusvirtoja heikentämällä voidaan estää aseellisen toiminnan täysimittaista toteuttamista, varojen puute voi rapauttaa ryhmien uskottavuutta ja toimintojen legitimitettä ja siten vaikuttaa heikentävästi niiden toimintaedellytyksiin. Kaikkeen jihadistiseen liikehdintään tai jihadistisiin operaatioihin ei liity taloudellista ulottuvuutta. Kuitenkin mitä paremmin ymmärretään jihadistiorganisaatioiden varainhankintamekanismeja, keinoja siirtää hankittuja varoja ja sitä, miten organisaatioiden tai yksittäisten toimijoiden taloudelliset verkostot muodostuvat, sitä paremmin ymmärretään jihadismia ilmiönä. Jihadismin ja sen rahoituksen tutkiminen auttaa havaitsemaan ja ehkäisemään kyseistä toimintaa entistä tehokkaammin.

Rikoslain mukaiseen terrorismin tai terroristiryhmän rahoittamiseen liittyvien tapaus-ten tutkintojen lisäksi taloudellisten seikkojen tunteminen tuo lisäarvoa muiden ter-

³¹⁴ Ks. mm. Wittig, Timothy: *Understanding Terrorist Finance*, Palgrave Macmillan, New York/NY 2011, s. 1–2. Wittig kirjoittaa esimerkiksi siitä, mitä kansainvälisen pankkiryhmän talousrikollisuuden torjuntaosaston päällikkö on todennut: ”We don’t know what to look for.” [”Emme tiedä mitä etsimme.” Kirj. suom.].

³¹⁵ Aiheesta mm. artikkelissa Romaniuk, Peter: The State of the Art on the Financing of Terrorism, *The RUSI Journal*, volume 159, issue 2, 2014, s. 8.

³¹⁶ Aiheesta muun muassa artikkelissa Neumann, Peter R.: *Don’t Follow the Money*, *Foreign Affairs*, 13.6.2017, [https://www.foreignaffairs.com/articles/2017-06-13/dont-follow-money], luettu 16.4.2019.

rorismirikosten selvittämiseen ja auttaa viranomaisia pysymään jihadistiryhmien toimintatapojen tasalla. Kun viranomaiset hankkivat tiedustelutietoa tietystä kohdehenkilöstä, hänen tekemänsä ostokset, varallisuuden siirrot ja muu taloudellinen data paljastavat hänen lähipiiristään, elintavoistaan ja tulevaisuudensuunnitelmistaan paljon. Tämän myötä voidaan saada kuva jihadistiseen liikehdintään osallistuvien henkilöiden sosiaalisesta ympäristöstä sekä mahdollisesti tarkkaakin tietoa suunnitteilla olevista operaatioista. Myös terrori-iskun tai sen yrityksen jälkeen rikoksesta epäiltyjen taloudellisia tietoja käytetään esitutkinnassa, kun selvitetään iskuun osallisia ja heidän verkostojaan.

Jihadistiset ryhmät ovat hyvin erilaisia sekä järjestäytymisasteiltaan että toimintatavoiltaan. Yksittäistä ryhmää tarkasteltaessa haasteita luo avoimesti saatavilla olevan tiedon vähäisyys ja osin epäluotettavuus sekä ristiriitaisuus. Joitakin yleisiä suuntaviivoja ja trendejä on kuitenkin mahdollista havaita. Vaikka varallisuuden siirtämisen keinovalikoima on monimuotoistunut ajan kuluessa, ei tässä artikkelissa käsiteltävien jihadistiorganisaatioiden al-Qaidan, al-Shabaabin ja Isisin pääasiallisissa tavoissa kerätä varallisuutta toiminta-alueidensa sisäpuolella ole havaittavissa merkittäviä muutoksia. Toiminnan rahoittaminen tapahtuu lähinnä ryhmien hallitsemia alueita hyödyntämällä, eikä ulkopuolisin, kansainvälisen finanssijärjestelmän kautta tehtävin varallisuudensiirroin. Kansainvälisen yhteisön kiristyneet toimintatavat eivät kuitenkaan ole jääneet vaikutuksetta. Esimerkiksi al-Qaida on joutunut sopeutumaan tilanteeseen muun muassa välttelemällä kansainvälisiä maksutapahtumia ja siirtämällä painopistettä paikallisiin rikollisiin operaatioihin.³¹⁷

Al-Qaidan varainhankinta

Al-Qaida ei ryhmänä ole uusi, ja se on muuttunut paljon historiansa aikana.³¹⁸ Al-Qaidalla on pitkään nähty olevan ainakin kolme eritasoista, joskin osittain toisiinsa kietoutuvaa, ulottuvuutta: keskusjohto, paikallisryhmät ja löyhemmin sen verkostoon ideologisesti kytkeytyvät toimijat.³¹⁹ Näin ollen tarkasteltaessa al-Qaidan rahoitusta, voidaan nimetä useita keinoja, joita ryhmään kuuluvien toimijoiden tiedetään hyödyntävän – mutta tyhjentävää listaa rahoituskeinoista, tai listaa, joka sopisi jokaiseen al-Qaidan edustajaan, ei ole mahdollista laatia.

Yhdysvaltojen Afganistanissa vuonna 2001 aloittaman operaation jälkeen al-Qaidan toiminta laajeni ja sen alaisuuteen luotiin useita paikallishaaroja, esimerkiksi Jemeniin (*Arabian niemimaan al-Qaida*, AQAP), Pohjois-Afrikkaan (*Islamilaisen Maghbrebin al-*

³¹⁷ UNSC: *Letter dated 2 September 2005 from the Chair of the Security Council Committee established pursuant to resolutions 1267 (1999) concerning al-Qaeda and the Taliban and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2005/572, 9.9.2005, s. 22.

³¹⁸ Al-Qaidan strategiasta laajentua erillisten paikallishaarojen kautta ks. mm Mendelsohn, Barak: *The Al-Qaeda franchise: the expansion of Al-Qaeda and its consequences*, Oxford University Press, New York/NY 2016.

³¹⁹ Al-Qaidan rakenteesta ks. mm. Clarke, Colin P.: *After the Caliphate: The Islamic State and the Future Terrorist Diaspora*, Polity Press, Cambridge 2019.

Qaida, AQIM) ja Irakiin (*Irakin al-Qaida*, AQI). Samalla ryhmä huolehti siitä, että sillä säilyi yhteydet Afrikassa toimiviin järjestöihin (*al-Shabaab*) ja Aasiassa toimiviin ryhmiin (*Abu Sayyaf* ja *Jemaah Islamiyyah*). Vaikka al-Qaidan keskusjohto Afganistanissa ja Pakistanissa kärsi merkittäviä tappioita, jotkut sen paikallisryhmät menestyivät. Etenkin AQI on merkittävä tämän teoksen ja käsiteltävän ilmiön kannalta, sillä sen pohjalta kehittyi myöhemmin Isis.

Myös al-Qaidan rahoituskeinot muuttuivat sen keskushallinnon heikettyä Afganistanissa vuoden 2001 loppupuolella. Aiemmin al-Qaidan rahoitus oli koostunut kahdesta päälähteestä: sen saamasta tuesta Taliban-liikkeeltä ja ulkopuolisista lahjoituksista. Taliban ei ainoastaan antanut al-Qaidan vapaasti hyödyntää maa-alueitaan, vaan myös salli sen perustaa ”voittoa tavoittelemattomia organisaatioita”, joiden avulla ryhmä pystyi siirtämään kannattajiltaan saamansa taloudellisen tuen itselleen. Al-Qaidan johdon heikkenemisen jälkeen sille ei enää jäänyt vastuuta organisaation taloudellisten asioiden koordinoimisesta, vaan varojen keräämisen keinot monimutkoistuivat ja sen alaisuudessa toimineet ryhmät sopeuttivat varainhankintansa paikallisiin olosuhteisiin. Ulkoiset lahjoitukset jäivät silti merkittäväksi osaksi al-Qaidan varainhankintaa.³²⁰

Al-Qaidan taloudellinen järjestelmä on todettu monimutkaiseksi ja se koostuu sekä laillista että laitonta alkuperää olevista lähteistä. Toukokuussa 2011 Yhdysvaltojen sotilasoperaatiossa surmatun ryhmän johtajan Osama bin Ladenin mukaan organisaatiolla on ollut käytössään useita vaihtoehtoisia taloudellisia verkostoja, joita sen edustajat osasivat hyödyntää.³²¹

Yksittäisten henkilöiden osalta tunnettu jihadismin rahoittamisen muoto on *Tajbeex al-Ghazi*, eli taistelijan aseistaminen. Kyseinen toiminta mahdollistaa sellaistenkin henkilöiden osallistumisen jihadiin, jotka eivät itse voi tai aio osallistua taisteluihin. Historiallisesti taistelijoiden aseistaminen tarkoitti taisteluvarusteiden, kameleiden tai ruoan antamista, nykyisin käytäntönä on lähinnä rahan lähettäminen. Vapaaehtoiset taistelijat ovat olleet tärkeässä asemassa jihadistisissa ryhmissä kaikkialla konfliktialueilla, kuten esimerkiksi Afganistanissa, Irakissa ja Syyriassa. Heidän varustamisensa puolestaan on mahdollistanut al-Qaidan kaltaisten toimijoiden sodankäynnin jatkuvuuden. Mielenkiintoinen yksityiskohta aiheeseen liittyvässä tutkimustiedossa on, että neljän kymmenestä taistelijasta vastaanottamat varat olivat naispuolisen henkilön keräämiä tai lahjoittamia.³²² Lahjoitukset muodostavat monimutkaisen verkoston

³²⁰ Schindler, Hans-Jakob: The United Nation’s View on al-Qaeda’s Financing Today, *How Al-Qaeda Survived Drones, Uprisings, and The Islamic State – The Nature of the Current Threat*, Aaron Y. Zelin (ed.), The Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus 153, June 2017, s. 87–88, [<https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus153-Zelin.pdf>], luettu 6.7.2020.

³²¹ Nimrod, Raphaeli: Financing of Terrorism: Sources, Methods and Channels, *Terrorism and Political Violence*, volume 15, issue 4, 2003, s. 61.

³²² Dean, Aimen; Edwina Thompson & Tom Keatinge: Draining the Ocean to Catch one Type of Fish: Evaluating the Effectiveness of the Global Counter-Terrorism Financing Regime, *Perspectives on Terrorism*, volume

ilman, että niillä olisi yhtä kerääjätahoa. Varoja voidaan siirtää järjestelmällisesti hyödyntäen esimerkiksi humanitäärisiä tahoja, tai ne voivat olla kertaluontoisia, kuten yhden lentolipun tai yksittäisen tarvikkeen ostaminen.³²³

Sekä al-Qaidan keskusjohto että sen paikallisryhmät Irakissa ja Syyriassa ovat vastaanottaneet taloudellista tukea Persianlahden alueella asuvilta lahjoittajilta. Kyseisen varallisuuden perille saattamisessa ovat avustaneet Iranissa sijaitsevat toimijat, jotka ovat siirtäneet sekä varallisuutta että al-Qaidan avainasemassa olevia henkilöitä Persianlahden alueen, Etelä-Aasian ja Levantin alueen välillä.³²⁴ Yhdysvallat ovatkin listanneet Iranin yhdeksi terrorismia rahoittavista valtioista ja syyttäneet sen hallitusta al-Qaidan avustamisesta muun muassa siten, että se ei saata oikeuden eteen hallussa pitämiään al-Qaidan edustajia.³²⁵

Myös saudiarabialaisten järjestöjen ja yksityishenkilöiden on pitkään tiedetty rahoittaneet al-Qaidaa. Kun esimerkiksi syyskuun 11. päivän iskuja selvitettiin Yhdysvalloissa, kävi ilmi, että saudiarabialainen prinsessa Haifa al-Faisal oli maksanut 2 000 USD:n kuukausittaista apurahaa saudiarabialaiselle perheelle. Osa apurahasta oli kuitenkin päätynyt kahdelle syyskuun 11. päivän New Yorkin iskun tekijöistä, Khalid al-Mihdharille ja Nawaf al-Hazmille.³²⁶ Prinsessan itsensä kerrotaan järkyttyneen uutisesta ja pyytäneen, että kaikki hänen antamansa šekit vuodesta 1994 lähtien tutkitaan.³²⁷ Vaikka lukuisten yksityishenkilöiden ja yhteisöjen tiedetään tukeneen al-Qaidaa, ei ole näyttöä siitä, että mikään valtio tarjoaisi organisaatiolle merkittävää taloudellista tukea,³²⁸ joskin aiemmin Afganistanin ja Sudanin hallintojen tiedetään sallineen sen operoida alueillaan.³²⁹

Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen hyödyntäminen jihadismin rahoittamisessa on ollut perinteisesti jihadistiryhmien, etenkin al-Qaidan, merkittävä rahoituskeino. Eräs vaikuttava taustatekijä on, että yksi islamin uskon viidestä peruspilarista on *zakat* eli almujen antaminen. Sen tarkoituksena on symbolisesti kirkastaa lahjoituksen antajan pyrkimykset yhteisen hyvän tekemisen kautta. Almujen antaminen on hyvin tärkeä osa uskonnon harjoittamista muslimimaissa kuten Saudi-Arabiassa, missä uskonnollisista syistä ei kanneta tuloveroa. Sen sijaan asukkaat maksavat 2,5 % tulois-

7, issue 4, 2013.

³²³ Normark, Magnus & Magnus Ranstorp: Report: *Understanding Terrorist Finance, Modus Operandi and National CTF Regimes*, Swedish Defence University, 18.12.2015, s. 13.

³²⁴ Bauer, Katherine & Matthew Levitt: Al-Qaeda Financing: Selected Issues, *How Al-Qaeda Survived Drones, Uprisings, and The Islamic State – The Nature of the Current Threat*, Aaron Y. Zelin (ed.), The Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus 153, June 2017, s. 95, [<https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus153-Zelin.pdf>], luettu 6.7.2020.

³²⁵ Yhdysvaltain ulkoministeriö: *Country Reports on Terrorism 2017*, September 2018, [https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/04/crt_2017.pdf], luettu 20.6.2019.

³²⁶ Nimrod (2003), s. 72.

³²⁷ Ibid. s. 73.

³²⁸ Ks. mm Yhdysvaltain ulkoministeriö: *Patterns of Global Terrorism 2003*, April 2004, s. 133, [<http://www.iwar.org.uk/cyberterror/resources/patterns-of-global-terrorism/31912.pdf>], luettu 12.9.2019,

³²⁹ Clarke (2015), s. 141.

taan itse valitsemaansa hyväntekeväisyyskohteeseen. Nykytiedon valossa ei ole tarkkoja lukuja siitä, miten suuri osa kyseisistä varoista on siirretty terrorististen organisaatioiden rahoittamiseen, mutta on ilmiselvää, että näin on tapahtunut.³³⁰ Kuten seuraavasta *Financial Action Task Forcen* laatimasta (FATF)³³¹ jaottelusta käy ilmi, voittoa tavoittelemattomat yhteisöt, joille zakat-suorituksia on tehty, ovat saattaneet joutua joko tahallisesti tai tahattomasti välineiksi, joilla rahoitetaan jihadistisia organisaatioita kuten al-Qaidaa.

FATF on jakanut voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen hyödyntämisen terrorismin rahoituksessa viiteen eri kategoriaan. Kategoriat eivät ole toisiaan poissulkevia.

1. Varat ohjataan terroristiseen tarkoitukseen voittoa tavoittelemattoman yhteisön sisällä toimivan tahon toimesta tai yhteisön ulkopuolisen tahon toimesta (esimerkiksi ulkomainen yhteistyökumppani).
2. Mikäli voittoa tavoittelemattomalla yhteisöllä tai sen johtohenkilöillä on kytköksiä terroristiseen organisaatioon, voidaan yhteisöä hyväksikäyttää usealla eri tavalla, mukaan lukien tarjoamaan logistista tukea terroristiorganisaatiolle.
3. Voittoa tavoittelemattomaa yhteisöä voidaan käyttää apuna terroristisen organisaation uusien jäsenten rekrytointipyrkimyksille.
4. Voittoa tavoittelemattomaa yhteisöä voidaan hyväksikäyttää siten, että varat kulkevat ennakkosuunnitelman mukaisesti, kunnes kohdealueella ne ohjataan terroristisiin tarkoituksiin eikä alkuperäiseen kohteeseen.
5. Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen sektoria voidaan hyväksikäyttää siten, että perustetaan alun perin terrorismin rahoittamista varten ”hyväntekeväisyysjärjestö”.³³²

Voittoa tavoittelemattomien yhteisöjen liittymäkohdat al-Qaidan rahoittamiseen ovat tulleet esille muun muassa oikeudenkäynnissä Enaam N. Arnaoutia vastaan vuonna 2003. Arnaout toimi 1990-luvun alussa hyväntekeväisyysorganisaatioksi naamioidun terrorismia tukevan järjestön palveluksessa. Arnaout teki yhteistyötä al-Qaidan jäsenten kanssa, jotta ryhmälle saatiin hankittua aseita. Syyttäjän mukaan Arnaout oli uskotellut lahjoittajille, että lahjoitusvarat käytettäisiin humanitäärisiin tarkoituksiin, vaikka ne tosiasiaassa käytettiin ainakin osittain aseellisten ryhmien tukemiseen.³³³

Myös Saudi-Arabian suurlähetystön on raportoitu välittäneen varoja sellaisen hyväntekeväisyysjärjestön puolesta, jolla Yhdysvaltojen mukaan on sidoksia al-Qaidan

³³⁰ Nimrod (2003), s. 61–62.

³³¹ Financial Action Task Force on 1989 perustettu maailmanlaajuinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastainen toimintaryhmä.

³³² FATF: *Risk of Terrorist Abuse in Non-Profit Organisations*, June 2014, s. 5, [<https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/risk-terrorist-abuse-non-profits.html>], luettu 19.4.2019.

³³³ Nimrod (2003), s. 63–65.

kanssa.³³⁴ Terrorismin rahoituksen asiantuntija Matthew Levitt totesi lausunnossaan Yhdysvaltain senaatissa elokuussa 2002, että olisi kriittisen tärkeää saada Saudi-Arabia mukaan terrorismin vastaiseen toimintaan. Hän antoi esimerkin siitä, miten saudiarabialaiseen henkilöön kytkeytyvä hyväntekeväisyysorganisaatio on ohjannut varoja al-Qaidan käyttöön. Hän totesi myös, että saudiarabialaiset henkilöt, joiden tehtävänä on ollut selvittää hyväntekeväisyysjärjestöjen kautta tapahtuvaa terrorismin rahoitusta, ovat olleet haluttomia ryhtymään toimenpiteisiin, sillä he eivät ole halunneet saada selville korkeassa asemassa olevien henkilöiden kytköksiä terrorismin rahoittamiseen.³³⁵

Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan konfliktialueilla, etenkin Syyriassa, Jemenissä ja Libyas-
sa tarvitaan humanitäärinen järjestöjen apua lievittämään kriisejä.³³⁶ YK on kiinnittänyt kansainvälisen yhteisön huomiota Syyrian siviiliväestön hätään ja kehottanut jäsenmaitaan osoittamaan tukea kärsiviä kohtaan. Niin voittoa tavoittelemattomien järjestöjen kuin lahjoittajienkin tulee kuitenkin harjoittaa varovaisuutta lahjoituksia kerätessään ja perille toimittaessaan, sillä siirrettävät varat ovat alttiita terroristisille tai muille laittomille tarkoituksille. YK:n alainen monitorointiryhmä on muun muassa vuoden 2017 raportissaan³³⁷ todennut, että AQAP vastaanottaa edelleen merkittäviä lahjoituksia, joista ainakin osa kanavoidaan ryhmälle näennäisten hyväntekeväisyysjärjestöjen kautta.³³⁸

Ihmissieppaukset ovat olleet jihadististen ryhmien, myös al-Qaidan, keskeinen varainkeruumekanismi. Toiminta ei tue vain ryhmien taloudellista asemaa, vaan myös pitää yllä niiden toimintaedellytyksiä herättämällä pelkoa ihmisissä. Valtaosa sieppauksista kohdistuu terroristiryhmien toiminta-alueiden paikallisväestöön, mutta median uutisointi keskittyy usein ulkomaalaisten tai korkea-arvoisten virkamiesten sieppauksiin.³³⁹

Al-Qaidan johtaja Aiman al-Zawahiri kehotti lokakuussa 2012 julkaistussa nauhoitteessa maailmanlaajuisesti ryhmänsä jäseniä sieppaamaan länsimaalaisia.³⁴⁰ AQAP:n entinen johtaja Nasir al-Wuhayshi kirjoitti vuonna 2012 kirjeessään al-Qaidan poh-

³³⁴ Nimrod (2003), s. 63–65.

³³⁵ *Hearing of Matthew Levitt on 'The Role of Charities and NGOs in the Financing of Terrorist Activities'*, US Senate, 1.8.2002, [<https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-107shrg89957/html/CHRG-107shrg89957.htm>], luettu 19.4.2019.

³³⁶ Bauer & Levitt (2017), s. 98.

³³⁷ UNSC: *Letter dated 11 January 2017 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2017/35, 13.1.2017, s. 12.

³³⁸ Bauer & Levitt (2017), s. 98.

³³⁹ Keatinge, Tom & Kerstin Danner: *Assessing Innovation in Terrorist Financing*, *Studies in Conflict & Terrorism*, published online 14.1.2019, s. 9, [<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2018.1559516>], luettu 18.5.2020,

³⁴⁰ UNSC: *Letter dated 22 January 2014 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999) and 1989 (2011) concerning al-Qaeda and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2014/41, 23.1.2014, s. 13.

joisafrikkalaiselle liittolaiselle, että panttivankien ottaminen on helppo tapa hankkia varallisuutta.³⁴¹ Samana vuonna jemeniläiset viranomaiset raportoivat, että noin 30 % maassa tapahtuneista sieppauksista oli tehty AQAP:n toimesta, ja yksin sen otaksutaankin saaneen noin 20 miljoonan Yhdysvaltain dollarin tuotot sieppaustoiminnastaan vuosien 2011–2013 aikana.³⁴² Al-Qaidan ja sen paikallisryhmien, mukaan lukien al-Shabaabin, raportoidaan keränneen ainakin 125 miljoonaa dollaria ihmisseppausten avulla vuosina 2008–2014.³⁴³

Yhdysvaltain valtiovarainministeriön virkamies David Cohen korosti Lontoossa ihmisseppauksia käsittelevässä seminaarissa lokakuussa 2012³⁴⁴ kyseisen rikollisen toiminnan uhkaa ja sitä, kuinka al-Qaidan paikallisryhmät Afrikassa ja Arabian niemimaalla keräävät valtavia rahasummia sieppausten avulla. Cohen nimesi sieppaukset suurimmaksi haasteeksi terrorismin rahoituksen torjunnan saralla ja totesi Yhdysvaltain hallinnon arvioineen, että terroristiset ryhmät olivat keränneet sieppausten avulla vuosina 2004–2012 noin 120 miljoonaa dollaria. Summa on suuri, etenkin jos huomioidaan, että korkeat kustannukset eivät ole luonteenomaisia al-Qaidan operatioille. Ainoastaan tarkasti suunnitellut ja suuren mittaluokan iskut syyskuun 11. päivänä vaativat yli kuusinumeroisen budjetin, yleinen arvio on 400 000 – 500 000 dollaria.³⁴⁵ Al-Qaidan länsimaisiin kohteisiin kohdistamien suurimpien iskujen kustannukset ovat olleet noin 10 000 – 50 000 dollaria.³⁴⁶

Koska al-Qaida on toimijana laaja ja siihen löyhästi kuuluvia tahoja on useita, voidaan todeta, että ryhmän alaisuuteen kuuluvat toimijat hyödyntävät hyvin laajasti muitakin rikollisia varainkeruumenetelmiä kuin ihmisseppauksia. Näitä ovat muun muassa luottokorttipetokset, huumekauppa, ryöstöt ja dokumenttien väärentäminen. On arvioitu, että kun kansainvälinen yhteisö kiristää terrorismin rahoittamisen vastaisia toimia finanssisektorilla tasaisella tahdilla, on al-Qaidalle ja muille jihadistisille toimijoille tullut tarve sopeuttaa omaa toimintaansa. Edellä mainittu pienimuotoinen paikallinen rikollinen toiminta ei vaadi siirtoja virallisen pankkijärjestelmän kautta.³⁴⁷

³⁴¹ Rohde, David: Did America's Policy on Ransom Contribute to James Foley's Killing?, *Reuters*, 20.8.2014.

³⁴² UNSC (S/2014/41), s. 14.

³⁴³ Callimachi, Rukmini: Paying Ransoms, Europe Bankrolls Qaeda Terror, *The New York Times*, 29.7.2014.

³⁴⁴ Yhdysvaltain valtiovarainministeriön lehdistötiedote: *Remarks of Under Secretary David Cohen at Chatham House on "Kidnapping for Ransom: The Growing Terrorist Financing Challenge"*, 5.10.2012, [<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/pages/tg1726.aspx>], luettu 10.4.2019.

³⁴⁵ Ei ole tarkkaa tietoa, miten Al-Qaida oli hankkinut kyseisen summan, mutta 9/11 komission mukaan tutkinnat ovat osoittaneet, että iskun tekijät ja heidät tukijansa käyttivät sekä globaaleja että paikallisia finanssijärjestelmiä tarvittavien varojen siirtämiseen ja säilyttämiseen. He tekivät varainsiirrot pienissä osissa useina siirtoina siten, että yksittäisten transaktioiden havaitseminen oli pankeille mahdotonta. *Yhdysvaltain kansallisen komission raportti, liite A: The Financing of the 9/11 Plot*, s. 131, [https://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/911_TerrFin_App.pdf], luettu 10.4.2019.

³⁴⁶ Vuonna 1998 Yhdysvaltojen Kenian ja Tansanian suurlähetystöjen pommittamisen kustannukset olivat alle 50 000 dollaria. *USS Colen* pommitus vuonna 2000 kustansi alle 10 000 dollaria. Balin pommi-isku vuonna 2002 kustansi alle 50 000 dollaria. Madridin iskut vuonna 2004 maksoivat noin 10 000 dollaria. UNSC: *Letter dated 23 August 2004 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1267 (1999) concerning Al-Qaida and the Taliban and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2004/679, 25.8.2004, s. 12.

³⁴⁷ UNSC (S/2005/572), s. 22.

Al-Shabaabin varainhankinta

Somaliassa toimiva al-Shabaab on al-Qaidaan vuodesta 2012 julkisesti kuulunut jihadistiryhmä. Ryhmän toimintaympäristön kannalta on tärkeä hahmottaa, että Somalia on ollut hallinnollisesti ja taloudellisesti epävakaa itsenäistymisestään saakka.³⁴⁸ Somalian lähihistorialle on ollut leimallista korruptoitunut ja toimintakyvytön hallinto, väkivaltaisuudet, vieraiden valtioiden vaikutusyritykset ja yleinen yhteiskunnallisten olojen epävarmuus.³⁴⁹ Näissä olosuhteissa al-Shabaab on kyennyt luomaan vaihtoehdoisen yhteiskuntajärjestelmän maan virallisen hallinnon rinnalle. Ryhmä tuottaa hallitsemiensa alueiden asukkaille yhteiskunnallisia palveluita, kuten islamilaisten tuomioistuimien ylläpitäminen ja yleisestä infrastruktuurista huolehtiminen. Osan Somalian asukkaista tiedetään vapaaehtoisesti muuttaneen al-Shabaabin hallitsemille alueille, jotta he saisivat arkeensa ennustettavuutta ja tietyt säännöt, joiden mukaan elää yhteisössä.³⁵⁰ Tämän artikkelin kannalta kiinnostavaa on se, miten ryhmä kykenee verottamaan hallitsemiensa alueiden asukkaita, yrityksiä ja jopa voittoa tavoittelemattomia yhteisöjä. Myös niillä alueilla, jotka eivät ole al-Shabaabin hallussa, ryhmä kykenee toimimaan eräänlaisena varjohallintona ja keräämään paikallisväestöltä varoja järjestäytyneen rikollisuuden menetelmillä.³⁵¹

Vaikka al-Shabaab tarjoaa alueidensa asukkaille tiettyjä palveluita, perustuu sen toiminta-ajatus pääasiassa väkivallan käyttämiseen ja sen uhkaan. Ryhmä kerää merkittävillä kaupallisilla kuljetusreiteillä tietulleja, joiden on raportoitu vaihtelevan 555 dollarista 1 150 dollariin, riippuen ajoneuvon koosta³⁵². On tapauksia, joissa tieverkostoja käyttävät kuorma-autonkuljettajat ovat yrittäneet kiertää al-Shabaabin verotusta käyttämällä reittejä, joilla ei ole ryhmän tullimaksujen keräyspisteitä. Tällöin ryhmä on rankaissut henkilöitä teloittamalla heidät ja polttamalla heidän ajoneuvonsa sekä niiden sisällön. Toisaalta osa kuorma-autonkuljettajista, jotka kuljettavat hyödykkeitä Somalian tieverkostolla, käyttää mielummin al-Shabaabin kuin virallisen hallinnon tullauspisteitä, sillä ryhmä ei tuplalaskuta, toisin kuin osa hallinnon tullauspisteiden pitäjistä. Ryhmän perimien maksujen kerrotaan olevan johdonmukaisia ja ennakoitavissa, ja niiden suorittamisesta saa jopa kuitin.³⁵³

Ajoneuvotullien lisäksi al-Shabaab verottaa Etelä- ja Keski-Somalian asukkaita ainakin kolmella muullakin tavalla: maatilojen ja maataloustuotannon verotus, kuljetetta-

³⁴⁸ Keatinge, Tom: *The Role of Finance in Defeating Al-Shabaab*, The Royal United Services Institute for Defense and Security Studies, Whitehall Report 2-14, December 2014, s. 24, [https://rusi.org/sites/default/files/201412_whr_2-14_keatinge_web_0.pdf], luettu 30.12.2019. Aiheesta lisää esim. Maruf, Harun & Dan Joseph: *Inside Al-Shabaab – The Secret History of Al-Qaeda’s Most Powerful Ally*, Indiana University Press, Bloomington/IN 2018.

³⁴⁹ Ibid. s. 5.

³⁵⁰ Harper, Mary: *Everything you have told me is true – The many faces of Al-Shabaab*, Hurst & Company, London 2019, s. 22 ja 103.

³⁵¹ UNSC: *Monitoring Group on Somalia and Eritrea, Report, S/2018/1002*. 9.11.2018, s. 26.

³⁵² Harper (2019), s. 111.

³⁵³ Ibid. s. 26.

vien hyödykkeiden verotus ja karjan myynnin verotus.³⁵⁴ Vuonna 2011, ryhmän hallitessa suurinta osaa Etelä-Somaliasta, YK on arvioinut sen keränneen 70–100 miljoonaa dollaria vuosittain erilaisina veroina ja maksuina, mukaan lukien laitton puuhiilikauppa.³⁵⁵ Al-Shabaabin eri verotusmuotoihin liittyvä taloudenpito on järjestelmällistä ja hoidettu keskitetysti siten, että voitot ohjataan alueellisilta osastoilta taloudenpidon keskittymään, Keski-Juban alueella sijaitsevaan Qunyo Barrow'hin. Siellä varat ovat ryhmän talousosaston hallintoneuvoston ja talousosaston johtajan päätösten mukaisesti jaettavissa ryhmän eri osastoille.³⁵⁶

Hallinnollisesti ja taloudellisesti epävakaa Somalia on hyvin riippuvainen voittoa tavoittelemattomista hyväntekeväisyysjärjestöistä. Al-Shabaabin kannalta hyväntekeväisyysjärjestöt muodostavat yhtäältä uhkan sen vaikutusvallalle, mutta toisaalta potentiaalisen myös verotuskohteen. Järjestöt ovat vaikeassa tilanteessa, koska hädänalaisten somalien auttaminen ja omien työntekijöiden turvallisuuden takaaminen useimmiten vaatii yhteistyötä al-Shabaabin kanssa. Ryhmä vaatii hyväntekeväisyysjärjestöiltä suuria rekisteröintimaksuja, jotta ne ylipäättään saavat toimia haluamallaan alueilla. Lisäksi hyväntekeväisyysjärjestöiltä kiristetään työntekijöiden suojelurahaa, työntekijöitä verotetaan heidän ansaitsemistaan palkoista, järjestöjä verotetaan vuokrakiinteistöjen käytöstä ja hätäavun kuljetuksista, joita toisinaan myös ryöstetään tai väärinkäytetään.³⁵⁷ Näin ollen järjestöjen on pohdittava, haluavatko ne auttaa hädänalaisia ihmisiä senkin uhalla, että avun antaminen edellyttää terroristisen ryhmän taloudellista tukemista.

Al-Shabaabin tuottava ansaintamekanismi on myös osuuden ottaminen somalialaisen puuhiilikaupan tuotoista. Vaikka YK on jo 2012 päätöslauselmassaan todennut, että Somalian viranomaisten tulee estää puuhiilen maastavienti kokonaan, ja toisaalta kaikkien YK:n jäsenvaltioiden tulee varmistaa, ettei heidän maahansa tuoda puuhiiltä Somaliasta, ei puuhiilen maastavientiiä olla kyetty estämään.³⁵⁸ YK on raportoinut vuonna 2018, että puuhiilen maastavientiiä on onnistuttu hillitsemään noin neljästä miljoonasta säkistä kolmeen miljoonaan säkkiin vuositasolla, mutta al-Shabaabin arvioitiin saaneen edelleen kaupasta tuottoa noin 7,5 miljoonaa dollaria vuosittain.³⁵⁹ Rikollisjärjestöt, jotka toimivat muun muassa Somalian Kismayon ja Dubain välillä, onnistuvat viemään puuhiiltä kansainvälisille markkinoille väärennettyjen alkuperämaatodistusten avulla. Rikollisjärjestöt käyttävät apunaan kumppaneita, jotka vastaanottavat laittomasti Somaliasta tuotua puuhiiltä esimerkiksi Iranissa ja Omanissa, ja siten saavat suuria voittoja.³⁶⁰ YK:n seurantaryhmä on esittänyt kritiikkiä siitä, mi-

³⁵⁴ Harper (2019), s. 25–26.

³⁵⁵ UNSC: *Letter dated 18 July 2011 from the Chairman of the Security Council Committee pursuant to resolutions 751 (1992) and 1907 (2009) concerning Somalia and Eritrea addressed to the President of the Security Council*, S/2011/433, 18.7.2011, s. 12.

³⁵⁶ UNSC: *Monitoring Group on Somalia and Eritrea* (2018), s. 25–26.

³⁵⁷ Keatinge (2014), s. 24–25.

³⁵⁸ UNSC: *Resolution 2036*, S/RES/2036, 22.2.2012, s. 6.

³⁵⁹ UNSC: *Monitoring Group on Somalia and Eritrea* (2018), s. 6.

³⁶⁰ Ibid. s. 46.

ten tietyt valtiot, kuten Oman ja Yhdistyneet Arabiemiirikunnat eivät ole reagoineet ongelman ratkaisuyrityksiin tarpeeksi ripeästi, vaikka ovatkin lisänneet rannikoillaan tapahtuvia puuhiilirahtien takavarikkoja. Irania seurantaryhmä kutsuu heikoksi linkiksi puuhiilen maastavientikiellon täytäntöönpanossa, toteamusta sen laajemmin perustelematta. Kritiikkiä saa myös Afrikan unioni ja Somalian Jubamaan hallinto, jotka eivät ole seurantaryhmän käsityksen mukaan edes yrittäneet toimeenpanna puuhiilen maastavientikieltoa.³⁶¹

Myös diasporalahjoitukset ovat olleet merkittävä tulonlähde al-Shabaabille. On arvioitu, että noin 14 % somaleista asuu maan rajojen ulkopuolella.³⁶² Somalian asukkaat ovat hyvin riippuvaisia näistä diasporayhteisöistä, joihin arvioidusti kuuluu jopa kaksi miljoonaa henkilöä. Yhteisöjä on muodostunut muun muassa Somalian naapurimaihin, Persianlahden maihin, Eurooppaan, Pohjois-Amerikkaan ja Australiaan.³⁶³ Diasporayhteisöt lähettävät tarvittua taloudellista apua hallinnollisten ja taloudellisten ongelmien vaivaamaan Somaliaan. Somaliaan erikoistunut toimittaja Mary Harper on kuvannut diasporayhteisöjen lähettämän taloudellisen tuen laajuutta ja toisaalta myös ongelmallisuutta siten, että paikallisen väestön diasporayhteisöiltä saaman tuen vuoksi se ei kehitä omia valmiuksiaan elannon hankkimiseen.³⁶⁴ Diasporayhteisöjen tuessa on toinenkin ongelmakohta: osa maahan virtaavasta taloudellisesta avusta päättyy al-Shabaabin haltuun.³⁶⁵

Diasporayhteisöjen osoittama tuki ryhmälle on vaihdellut eri ajanjaksoina. Kun Etiopian joukot tunkeutuivat Somaliaan vuonna 2006, nähtiin silloin vastikään perustettu al-Shabaab toimijana, jolla oli parhaat edellytykset taistella Etiopian hyökkäystä vastaan.³⁶⁶ Sitten lahjoittajien halua lähettää varoja al-Shabaabin käyttöön on vähentänyt radikaalisti ryhmän maineen muuttuminen. Ryhmän alkuaikoina se vielä nähtiin nationalistisena ja Somaliaa muiden maiden valtausyrityksiltä suojelevana ryhmänä, mutta nykyään jihadistiryhmänä, jonka brutaaleja menetelmiä laajempi somaliyhteisö ei hyväksy.³⁶⁷ Myös kansainvälisen yhteisön toimilla terrorismin rahoittamisen torjumiseksi on ollut merkitystä diasporalahjoitusten vähenemiselle. Länsimaissa on pidätetty ja syytetty oikeudessa diasporaan kuuluvia henkilöitä sen jälkeen, kun he ovat lähettäneet varoja al-Shabaabille.³⁶⁸

³⁶¹ UNSC: *Monitoring Group on Somalia and Eritrea* (2018), s. 6.

³⁶² Sheikh, Hassan & Sally Healy: *Somalia's missing million: the somali diaspora and its role in development*, United Nations Development Programme, March 2009, s. 1.

³⁶³ Harper (2019), s. 45.

³⁶⁴ Ibid. s. 45.

³⁶⁵ Keatinge (2014), s. 11.

³⁶⁶ Harper (2019), s. 27–28.

³⁶⁷ Vilkkö, Valter: *Al-Shabaab: From External Support to Internal Extraction, A Minor Field Study on the Financial Support from the Somali Diaspora to al-Shabaab*, Uppsala University, March 2011, s. 24, [http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/4213~v~Al-Shabaab_From_External_Support_to_Internal_Extraction_A_Minor_Field_Study_on_the_Financial_Support_from_the_Somali_Diaspora_to_al-Shabaab.pdf], luettu 6.7.2020.

³⁶⁸ Keatinge (2014), s. 12.

Yhdysvalloissa tuomittiin maaliskuussa 2017 kaksi Somaliasta kotoisin olevaa, sittemmin Yhdysvaltoihin asettunutta naista yli kymmenen vuoden vankilatuomioihin, kun heidän todettiin keränneen ja lähettäneen varoja al-Shabaabille Somaliaan ja Keniaan. Oikeudenkäyntiaineiston mukaan naiset olivat perustaneet ryhmän, joka kokoontui virtuaalisesti ja koostui heidän lisäksi naisista, jotka asuivat Somaliassa, Keniassa, Egyptissä, Alankomaissa, Ruotsissa, Isossa-Britanniassa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa. Ryhmän keräämillä varoilla rahoitettiin al-Shabaabin aseellista toimintaa Pohjois-Somaliassa ja kahta tukikohtaa Keniassa. Vaikuttaa siltä, että naisilla on ollut läheiset välit al-Shabaabin johtohahmojen kanssa.³⁶⁹

Diasporayhteisöjen sisällä al-Shabaabia edelleen tukevat tahot voidaan jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat henkilöt, jotka tarkoituksella haluavat tukea al-Shabaabin jihadistista ideologiaa. Toisen ryhmän muodostavat henkilöt, jotka jo ryhmän toiminnan alkuvaiheessa ovat tulleet yhdistetyiksi al-Shabaabin, eivätkä pysty enää esimerkiksi koston pelossa tekemään siihen pesäeroa.³⁷⁰

Vaikka diasporayhteisöjen tuki al-Shabaabille on vähentynyt, on ryhmän kuitenkin edelleen raportoitu menestyvän taloudellisesti hyvin, suurelta osin aiemmin esitellyn, kattavan verotusjärjestelmänsä ansiosta. Vuonna 2016 al-Shabaab arvioidusti keräsi yli 50 miljoonaa dollaria³⁷¹ ja YK:n seurantaryhmän raportissa marraskuussa 2018 on todettu, että raha ei ole rajoittava tekijä ryhmän toiminnassa.³⁷²

Isisin varainhankinta

Kuluneen vuosikymmenen aikana eniten huomiota saanut jihadistinen ryhmä on ollut al-Qaidaan kuulunut, mutta siitä sittemmin irtaantunut Isis.³⁷³ Julkisesti pesäero tapahtui al-Qaidan mukaan keväällä 2013, noin vuotta ennen kalifaatin perustamisjulistusta kesällä 2014. Ryhmän menot ovat olleet kalifaatin muodostamisen ja ylläpitämisen myötä poikkeuksellisen suuret, satoja miljoonia dollareita vuosittain³⁷⁴, ja sen valtakauden huipulla jopa miljardi dollaria vuodessa³⁷⁵.

³⁶⁹ Yhdysvaltain oikeusministeriö: *Two Women Sentenced for Providing Material Support to Terrorists*, 31.3.2017, [<https://www.justice.gov/opa/pr/two-women-sentenced-providing-material-support-terrorists>], luettu 4.9.2019.

³⁷⁰ Vilkkö (2011), s. 24.

³⁷¹ UNSC: *Letter dated 7 August 2017 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2017/573, 7.8.2017, s. 13.

³⁷² UNSC: *Monitoring Group on Somalia and Eritrea* (2018), s. 26.

³⁷³ Kattava esitys Isisin historiasta ja sen itsestään käyttämisestä nimistä ks. mm. Fishman, Brian (ed.): *Bombers, Bank Accounts, & Bleedout: Al-Qa'ida's Road in and out of Iraq*, Combating Terrorism Center at West Point, July 2008, [https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2011/12/Sinjar_2_FINAL.pdf], luettu 7.7.2020.

³⁷⁴ Johnston, Patrick B.; Mona Alami, Colin P. Clarke & Howard J. Shatz: *Return and Expand? The Finances and Prospects of the Islamic State after the Caliphate*, RAND Corporation, Santa Monica/CA 2019, s. 91.

³⁷⁵ Ibid. s. 97

Isisin varainhankinnassa suurin ero sen edeltäviin muotoihin ei ole ollut niinkään varallisuuden keräämiskeinoissa vaan niiden mittaluokassa. Kun esimerkiksi elokuusta 2008 tammikuuhun 2009 Isisin tulot olivat arviolta hieman alle miljoona dollaria kuussa, vuonna 2014 niiden arvioitiin olevan jo yhdestä kolmeen miljoonaa dollaria päivässä.³⁷⁶ Isisin rahoitus ei ole ollut merkittäviltä osin peräisin ulkoisilta lahjoittajilta, vaan se on kyennyt hyödyntämään valtaamiensa alueiden luonnonvaroja, ihmisiä ja yrityksiä tehokkaasti.³⁷⁷ Hyödyntämisellä tarkoitetaan luonnonvarojen oikeudeton-ta haltuunottoa ja ihmisten sekä yritysten kiristämistä vetoamalla verojen kantami-seen, palveluiden tarjoamiseen tai ihmisten ja yritysten näennäiseen suojeluun. Pai-kallinen varojen kerääminen antaa ryhmälle mahdollisuuden hallita varallisuuden hankkimista ja siirtämistä, sekä lisäksi saa sen näyttämään valtiolliselta toimijalta, joka kerää varallisuutta toimintaansa varten.³⁷⁸

Isis on onnistunut kehittämään taloudellisen järjestelmän, jonka avulla se keräsi kymmeniä miljoonia dollareita kuukausittain. Ryhmän varainhankinnan menetelminä on ollut varastetun öljyn myyminen, ihmisseppäukset, varkaudet ja kiristyssekä vä-hemmässä määrin Syyrian ja Irakin ulkopuolelta tulevat lahjoitukset.³⁷⁹ Tuoreimpien arvioiden mukaan Isis keräsi vuonna 2014 noin 1,89 miljardin, vuonna 2015 noin 1,70 miljardin, vuonna 2016 noin 870 miljoonan ja vuonna 2017 noin 192 miljoonan dollarin tulot.³⁸⁰

Isisin omista arkistoista peräisin olevien dokumenttien mukaan esimerkiksi itäisessä Syyriassa sijaitsevan Deir ez-Zorin tulot muodostuivat yhden kuukauden aikana (vuodenvaihteessa 2014–2015) siten, että 44,7 % varoista oli peräisin takavarikoista (esimerkiksi paikallisväestöltä, joka oli joutunut pakenemaan ryhmää ja jättämään kotinsa jättämään kotinsa), 27,7 % öljy- ja kaasutuotannosta, 23,7 % veroista, ja 3,9 % sähköntuotannosta. Luvut osoittavat hyvin sen, että vaikka kyseinen maakunta on eräs Isisin valtaamien alueiden rikkaimmista luonnonvaroilla mitattuna, senkin osalta suurin osa tuloista koostuu takavarikoista, eikä luonnonvarojen hyödyntämisestä.³⁸¹

³⁷⁶ Johnston, Patrick B.: *Countering ISIL's Financing, testimony presented before the House Financial Services Committee*, 13.11.2014, RAND Corporation, s. 2-3, [https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT419/RAND_CT419.pdf], luettu 6.7.2020.

³⁷⁷ FATF: *Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant*, February 2015, s. 10–11, [<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-of-the-terrorist-organisation-ISIL.pdf>], luettu 30.12.2019.

³⁷⁸ Johnston, Patrick B.; Jacob N. Shapiro, Howard J. Shatz, Benjamin Bahney, Danielle F. Jung, Patrick K. Ryan & Jonathan Wallace: *Foundations of the Islamic State, Management, Money and Terror in Iraq, 2005-2010*, RAND Corporation, Santa Monica/CA 2016, s. xxiv.

³⁷⁹ Yhdysvaltain valtiovarainministeriön lehdistötiedote: *Remarks of Under Secretary for Terrorism and Financial Intelligence David S. Cohen at The Carnegie Endowment For International Peace, "Attacking ISIL's Financial Foundation"*, 23.10.2014, [<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/j12672.aspx>], luettu 17.8.2019.

³⁸⁰ Johnston et al. (2019), s. xii.

³⁸¹ Al-Tamimi, Aymenn Jawad: *The Archivist: Unseen Islamic State Financial Accounts for Deir az-Zor Province*, Jihadology, 5.10.2015, [<https://jihadology.net/2015/10/05/the-archivist-unseen-islamic-state-financial-accounts-for-deir-az-zor-province/>], luettu 6.7.2020.

Vuoden 2015 loppupuolella Isisin taloustilanne heikentyi, ja vuosina 2016–2018 taloudellinen alamäki jatkui. Ryhmän vastainen liittouma onnistui toimeenpanemaan operaatioita, joiden ansiosta Isisin taloudellista asemaa saatiin heikennettyä merkittävästi. Isisin maantieteellisesti hallitsemia alueita vallattiin takaisin, minkä lisäksi ryhmän hyödyntämiä öljy- ja kaasuvarantoja sekä niiden toimitusketjuja tuhottiin, sen käteisvarastoja pommitettiin ja pääsy virallisen finanssijärjestelmän piiriin pyrittiin estämään. Tämän lisäksi Isisissä taloudellisesti avainasemassa olevia henkilöitä surmattiin.³⁸²

Artikkelin kirjoitushetkellä syksyllä 2019 Isisillä ei ole enää sen hallinnoimia maa-alueita. Näin ollen siltä on poistunut valtavia menoeriä, mutta toisaalta se on joutunut uudenlaisten taloudellisten haasteiden eteen, kun luonnonvarojen hyödyntäminen tai ihmisten ja yritysten järjestelmällinen ryöstäminen on käynyt haastavaksi. Ryhmä kuitenkin jatkaa edelleen paikallisen väestön kiristämistä, ja muuta rikollista toimintaa. Se on edelleen kykenevä myös perimään maksuja öljyn ja muiden hyödykkeiden kuljetuksista, jotka päätyvät ryhmän vaikutuspiirissä oleville alueille.³⁸³ Irakilainen tutkija Hisham al-Hashemi on todennut, että maaliskuussa 2019 Isisillä on ollut noin 5 000 taistelijaa palkkalistallaan. Heidän kuukausikulunsa on arvioitu olleen noin kahdeksan miljoona dollaria.³⁸⁴

FATF:n arvion mukaan pienemmän mittaluokan varojenkeruu, kuten taistelijoiden omarahoitteisuus, lahjoitukset perheenjäseniltä ja joukkorahoitus, saanee lisää painoarvoa Isisin uudessa strategisessa tilanteessa.³⁸⁵ YK raportoi vuonna 2018, että Isisin tulot olivat pudonneet jo 90 % vuodesta 2015.³⁸⁶ Vuoden 2019 alkupuolella sama YK:n seurantar ryhmä totesi, että ryhmän keskushallinto tarjosi enää rajallista taloudellista tukea paikallisryhmilleen, joiden täytyy alkaa rahoittaa toimintaansa itse. Tämä merkinnee varainhankintaa ihmissieppausten ja muunlaisen varojen kiristämisen kautta sekä alueen jälleenrakennusvarojen hyödyntämistä.³⁸⁷

Isisillä on arvion mukaan pääsy noin 50–300 miljoonan dollarin arvoiseen varallisuuteen³⁸⁸. Ryhmän menetettyä hallinnoimansa alueet on pohdittu, minne ryhmän varallisuus on siirretty. YK:n raportointiryhmän käsityksen mukaan varallisuutta säilytetään muun muassa käteisrahan massasäilöissä sekä Irakin että Syyrian alueilla. Lisäksi

³⁸² Johnston et al. (2019), s. 49.

³⁸³ UNSC: *Letter dated 15 January 2019 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaeda and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2019/50, 15.1.2019, s. 18.

³⁸⁴ Johnston et al. (2019), s. 97.

³⁸⁵ FATF:n tiedote (2018).

³⁸⁶ UNSC: *Letter dated 17 January 2018 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaeda and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2018/14/Rev.1, 27.2.2018, s. 6.

³⁸⁷ UNSC (S/2019/50), s. 5.

³⁸⁸ Ibid. s. 17.

epäillään, että varoja on salakuljetettu naapurimaihin säilytystä varten ja sijoitettu lailliseen liiketoimintaan.³⁸⁹

Julkisuudessa Isisin varainhankintaa käsiteltäessä on korostettu öljyn ja sen jalosteiden merkittäviä tuottoja, jopa siten, että ne olisivat yksi ryhmän suurimmista varallisuuden lähteistä.³⁹⁰ Viime vuosina on kuitenkin esitetty näkemyksiä, joiden mukaan Isisin poikkeuksellisen vahva taloudellinen asema olisi johtunut pikemminkin ryhmän kyvystä hyödyntää laajaa ja monipuolista verkostoa, jota pitkin kaikkialta sen hallitsemilta alueilta kerätään veroja ja maksuja, aina maataloustuotteista hallinnon työntekijöiden palkkojen verotukseen. Tämän kattavan verotusjärjestelmän tuotot vaikuttavat olleen mahdollisesti vielä öljytuotteiden tuottoja merkittävästi suurempia.³⁹¹

Kiistatonta kuitenkin on, että Isis hallinnoi 2010-luvun puolivälissä laajoja alueita Itä-Syyriassa sekä Länsi- ja Pohjois-Irakissa, minkä ansiosta sillä oli pääsy useille tuottoisille öljykentille. Ryhmä käytti öljyä itse sekä jalosti sitä myyntiä varten. Isis myös vaihtoi öljyä paikallisilla markkinoilla muita hyödykkeitä vastaan. Osa tuotoista tuli myyntiverkostoista, joissa oli jälleenmyyjä ja salakuljettajia, jotka myivät ja kuljettivat öljytuotteita loppukäyttäjille Isisin toiminta-alueen sisällä ja myös sen lähialueilla. Etenkin Syyriassa on perinteisesti toiminut useita salakuljetusverkostoja, jotka ovat hyödyntäneet Isisin tarpeen öljyn edelleenmyyntiin ja kuljetukseen. Luotettavaa arviota salakuljetetun öljyn määrästä ei ole saatavilla ja Isisin yhteyksiä salakuljetusverkostoihin ei ole aukottomasti selvitetty. Viranomaisten on ollut myös haastavaa saada selville heidän takavarikoimansa öljyn alkuperää. Näin ollen oletuksena on, että öljyn ja öljyjalosteiden salakuljetustoiminta on lisääntynyt vuodesta 2011 alkaen kaikkialla Isisin hallitsemien alueiden läheisyydessä, mutta salakuljetustoiminnan laajuutta on mahdotonta arvioida.³⁹²

Kun Isis otti haltuunsa Syyrian ja Irakin öljykenttiä hallitsemillaan laajoilla alueilla, paikalliset yritykset ja asukkaat, joiden hyödyksi tuotot öljystä ja jalostustuotteista olisivat kuuluneet, menettivät välillisesti miljoonien dollarien arvosta varallisuutta. Öljytuotannon parissa työskennelleiden yhtiöiden vetäytyminen ryhmän hallinnoimilta alueilta aiheutti myös sen, ettei Isiskään saanut täyttä taloudellista hyötyä hallitsemistaan öljykentistä. Isisillä ei ollut tarvittavaa osaamista tai välineistöä ajan-

³⁸⁹ UNSC (S/2019/50), s. 8. Myös FATF on todennut, että heidän näkemiensä todisteiden mukaan Isisin verkosto Keski-Afrikassa saattaa olla perustamassa yhtiöitä, joiden toimialana on ostaa kultaa ja jälleenmyydä sitä ulkomaisilla markkinoilla. Katso FATF: *Actions to Identify and Disrupt ISIL, Al-Qaeda and Affiliates' Financing*, 21.6.2019, [<https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/fatf-action-against-terrorist-financing-june-2019.html>], luettu 18.7.2019.

³⁹⁰ Näin mm. FATF: *Monitoring of Terrorist Financing Risks and Actions Taken to Combat ISIL, Al-Qaeda and Affiliates Financing*, 19.10.2018, [<http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/isil-alqaeda-affiliates-financing-update.html>], luettu 16.4.2019.

³⁹¹ Callimachi, Rukmini: The ISIS Files, *The New York Times*, 4.4.2018.

³⁹² FATF (February 2015), s. 13–14.

mukaisesti tehokkaimpaan öljytuotantoon, vaan se käytti perinteisiä tekniikoita öljyn tuottamisessa ja jalostuksessa.³⁹³

Isisin vastainen koalitio onnistui ilmaiskuillaan heikentämään ryhmän öljytuotantoa, ja vuosien 2015 ja 2016 välillä tuotannon todettiin laskeneen 30-50 %. Seurauksena oli, että Isisin öljyyn liittyvästä liiketoiminnasta saadut tuotot pienentyivät kuukausitasolla kymmenillä miljoonilla dollareilla. Taloudellisten takaiskujen myötä ryhmän taistelijoiden palkkoja alennettiin, ja samalla uusien taistelijoiden rekrytoiminen kävi hankalammaksi.³⁹⁴

Isisin taloudellinen järjestelmä ei kuitenkaan vaarantunut kriittisesti pelkästään öljyteollisuuden infrastruktuurien pommittamisesta. Vaikka ryhmän öljytuotanto olisi kokonaisuudessaan onnistuttu tuhoamaan, Isisillä oli useita muita merkittäviä varallisuuden lähteitä, kuten maatalous.³⁹⁵ Raporttien mukaan ryhmä on kerännyt almuina lahjoituksia maanviljelijöiltä ottamalla osan heidän viljasadostaan.³⁹⁶ Lisäksi ryhmä on takavarikoinut viljelijöiltä maatalouskoneita, jotka se on sittemmin vuokrannut takaisin samoille tiloille. Laittoman veronkannon ja koneiden haltuunoton lisäksi Isis on tehnyt tuhoa määrittämällä viljan hinnan sekä saatavuuden hallinnoimalla peltoja, tuotantotapoja, viljan varastointia ja markkinoille pääsyä.³⁹⁷ Maataloustuotteiden hyödyntäminen ei suinkaan rajoittunut vain viljaan. Isisiin erikoistunut toimittaja Rukmini Callimachi kuvaa, miten hänen käsiinsä saamien dokumenttien mukaan ryhmä hyödynsi valtaamansa alueet tehokkaasti taloudellisessa mielessä. Isis kantoi veroa jokaisesta vakallisesta vehnää, jokaisesta litrasta lampaanmaitoa ja jokaisesta myydystä vesimelonista.³⁹⁸

Sen lisäksi, että Isis on ryöstänyt itselleen valtaamiensa alueiden luonnonvaroja, on se hyväksikäyttänyt taloudellisesti myös ihmisiä ja yrityksiä. Kyseiset toiminnot ovat tietysti myös osittain päällekkäisiä. Vuonna 2016 on arvioitu, että oikeudeton veronkanto tuotti ryhmälle jopa 30 miljoonaa dollaria kuukausittain. Tämä summa on koostunut muun muassa almuista, yrityksiltä kerätyistä maksuista, sähkön ja veden tuottamisesta perityistä maksuista, vuokrista, joita maksetaan Isisille takavarikoitujen kiinteistöjen käytöstä, ja tulli- sekä tiemaksuista. Helmikuussa 2016, ilmeisesti ryhmän taloudellisesta ahdingosta johtuen, Isis ryhtyi verottamaan myös kaikkein köyhintä väestönosaa, joka oli aiemmin vapautettu verojen maksamisesta.³⁹⁹ Osa Isisin

³⁹³ FATF (February 2015), s. 13–14.

³⁹⁴ UNSC: *Letter dated 19 July 2016 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaeda and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council, S/2016/629, 19.7.2016, s. 8.*

³⁹⁵ Callimachi (2018).

³⁹⁶ FATF (February 2015), s. 15–16.

³⁹⁷ Ibid.

³⁹⁸ Callimachi (2018).

³⁹⁹ UNSC (S/2016/629), s. 8.

talousjärjestelmää oli myös organisaation harjoittama ihmiskauppa, joka kohdistui etenkin jesidi-vähemmistöön.⁴⁰⁰

Isisillä on ollut mittavat arkistot henkilöistä, jotka ovat eläneet sen hallitsemilla alueilla. Etenkin ihmisten omaisuuteen ja liiketoimintaan liittyvistä seikoista on kerätty tietoja. Ryhmä on arkistoinut myös sen, minkälaisia poliittisia, sukulaisuus- tai muita suhteita alueen kansalaisilla oli, jotta heidän verottamisensa ja kiristämisenä olisi sujuvampaa. Vaikka sillä ei enää olekaan hallussaan alueita Irakissa tai Syyriassa, ei ole syytä olettaa, että edellämainitut arkistot olisi tuhottu.⁴⁰¹ Näin ollen, mikäli Isis jatkossa pystyisi valtaamaan alueita Irakista tai Syyriasta, olisi pohjatyo paikallisten asukkaiden kiristämiseksi jo tehty.

Esimerkkinä liike-elämän haltuunoton kohteena olleista tuottoisista liiketoiminta-alueista on Irakin pankkisektori. Isis on ottanut haltuunsa valtio-omisteisia pankkeja ja niihin talletettuja varoja hallitsemillaan alueilla, kun taas yksityisten pankkien kohdella on ollut hieman erilaista.⁴⁰² Yhdysvaltain hallinto on arvioinut, että vuoden 2014 aikana Isis keräsi noin 500 miljoonan dollarin tuotot takavarikoimalla valtio-omisteisia pankkeja Pohjois- ja Länsi-Irakissa.⁴⁰³ Yksityisiin pankkeihin talletettujen varojen osalta ryhmä ei ole suoraan ottanut varallisuutta haltuunsa, vaan tyytyi verottamaan käteisnostoja, joita pankin asiakkaat tekivät.⁴⁰⁴ Kyseisen veron on arvioitu olleen 5–10 % yhtä käteisnostoa kohden.⁴⁰⁵

Kuten valtaosa jihadistisista ryhmistä, myös Isis on rahoittanut toimintaansa sieppaamalla sekä alueellaan asuvaa kantaväestöä että länsimaiden kansalaisia, kuten toimittajia ja avustustyöntekijöitä. Ihmissieppaukset eivät ole toimineet puhtaasti vain varainhankintamenetelmänä, vaan osa panttivangeista on teloitettu poliittisena viestinä ulkomaisille kohdeyleisöille.⁴⁰⁶ Sieppausten tarkoituksena on myös vahvistaa ryhmän kauhua herättävää mainetta. FATF:n jäsenmaat ovat arvioineet vuonna 2015, että edellisen vuoden aikana Isis olisi kerännyt noin 20–45 miljoonaa dollaria ihmissieppauksilla.⁴⁰⁷ Tarkkoja summia on tietysti vaikea saada selville, etenkin kun ne usein halutaan pitää salassa maksajien toimesta.

⁴⁰⁰ Ks. mm. Murad, Nadia: *The Last Girl – My Story of Captivity, and My Fight Against the Islamic State*, Tim Duggan Books, New York/NY 2017.

⁴⁰¹ Johnston et al. (2019), s. 83.

⁴⁰² FATF (February 2015), s. 12.

⁴⁰³ Yhdysvaltain valtiovarainministeriön lehdistötiedote: *Remarks of Deputy Assistant Secretary for Terrorist Financing Jennifer Fowler at the Washington Institute for Near East Policy on US Efforts to Counter the Financing of ISIL*, 2.2.2015, [www.treasury.gov/press-center/pressreleases/Pages/jl9755.aspx], luettu 11.9.2019.

⁴⁰⁴ FATF (February 2015), s. 12.

⁴⁰⁵ Esim. Yhdysvaltain valtiovarainministeriön lehdistötiedote (2015) esittää veroksi 10 %, kun taas veron määräksi esitetään 5 % artikkelissa Salman, Raheem & Yara Bayoumy: *Insight - Islamic State's financial independence poses quandary for its foes*, Reuters, 11.9.2014 [http://in.reuters.com/article/2014/09/11/iraq-crisis-militantsfunding-idINKBN0H60AO20140911], luettu 11.9.2019.

⁴⁰⁶ UNSC: *Letter dated 13 November 2014 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999) and 1989 (2011) concerning Al-Qaeda and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2014/815, 14.11.2014, s. 10.

⁴⁰⁷ FATF (February 2015), s. 18.

YK:n turvallisuusneuvosto on antanut useita päätöslausemia,⁴⁰⁸ jotka velvoittavat jäsenvaltiot osaltaan huolehtimaan, että terroristiset organisaatiot eivät hyödy suorasti tai epäsuorasti lunnaiden maksamisesta.⁴⁰⁹ Yhdysvallat ja Iso-Britannia ovatkin ottaneet sen linjan, että valtiot eivät maksa ja yrittävät myös valvoa, että siepattujen henkilöiden perheetkään eivät maksaisi lunnasrahoja terroristisille organisaatioille. Sen sijaan joidenkin Länsi-Euroopan maiden, kuten Ranskan, Espanjan ja Saksan, linjan tiedetään olleen erilainen, vaikka maat eivät sitä ole julkisesti myöntäneetkään. Kun Isis on siepanut länsimaisia henkilöitä, on yleinen toimintapa hyödyntää vakuutusyhtiöitä ja kansainvälisiä turvallisuusalan yrityksiä ja niiden paikallisia kontakteja lunnasrahoista neuvoteltaessa ja niitä maksettaessa. Turvallisuusalan yritykset ovat pitäneet Isisiä ”luotettavana yhteistyökumppanina”, ja sovitut rahasummat saatuaan se onkin vapauttanut länsimaisia panttivankejaan. Qatarin valtio on myös profiloitunut tahona, joka avustaa sieppaustilanteiden selvittelyssä ja jopa maksaa lunnasvaroja siepattujen henkilöiden perheiden puolesta. Valtio hyöttyy menettelystä parantuneiden diplomaattisten yhteyksien myötä. Isisin on kerrottu vaativan länsimaisista uhreistaan sieppauksen aluksi noin 20 miljoonaa dollaria, mutta neuvottelujen edetessä summa usein pienentyy merkittävästi muutamaankin miljoonaan dollariin. Paikallisista kidnapatuista asukkaista ryhmä on vaatinut noin 20 000 – 50 000 dollarin lunnasrahoja. Esimerkiksi vuonna 2014 Irakin Qaraqoshista siepatusta 3-vuotiaasta tytöstä ryhmä vaati 20 000 dollaria.⁴¹⁰

Ihmissieppaukset ovat säilyneet Isisin keskeisenä varainkeruumuotona. Kalifaatin kaaduttua ja ryhmän menetettyä valtaosan keinoistaan kerätä varallisuutta, ei sieppausten määrän voida otaksua olevan ainakaan laskussa.

Vierastaistelijailmiön taloudellisista ulottuvuuksista

Vuosina 2011–2016 jihadistiselle liikehdinnälle oli leimallista poikkeuksellisen suuri vierastaistelijoiden⁴¹¹ virta Isisin riveihin Irakin ja Syyrin alueille. Jihadistiset ryhmät ja niiden käymät taistelut ovat toki ennenkin houkutelleet riveihinsä vierastaistelijoita,⁴¹² mutta Isisin kohdalla ilmiö on ollut poikkeuksellisen suuri. Organisaatio onnistui houkuttelemaan valtaamilleen alueille noin 40 000 vierastaistelijaa arviolta 120

⁴⁰⁸ Mm. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslausemat 2133 (2014) ja 2170 (2014).

⁴⁰⁹ FATF (February 2015), s. 18.

⁴¹⁰ Belli, Onur Burçak; Andrea Böhm, Alexander Bühler, Kerstin Kohlenberg, Stefan Meining, Yassin Musharbash, Mark Schieritz, Ahmet Senyurt, Birgit Svensson, Michael Thumann, Tobias Timm & Fritz Zimmermann: *The Business of the Caliph*, Die Zeit, 3.12.2014, [https://www.zeit.de/feature/islamic-state-is-caliphate], luettu 5.4.2019.

⁴¹¹ YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 2178 (2014) määrittelee vierastaistelijat seuraavasti: “Henkilöt, jotka matkustavat valtioon, joka ei ole heidän asuin- tai synnyinmaansa, tehdäkseen, suunnitellakseen, valmistellakseen tai osallistuaakseen terroritekoihin, tai antaakseen tai saadakseen terroristikoulutusta, mukaan lukien aseellisten konfliktien yhteydessä.” (Kirj. suom.)

⁴¹² Ks. vierastaistelijailmiöstä esim. Malet, David: *Foreign Fighters – Transnational Identity in Civil Conflicts*, Oxford University Press, New York/NY 2013.

valtiosta.⁴¹³ Ryhmän puhemies Abu Muhammed al-Adnani piti kesällä 2014 puheen, jossa hän julisti uuden ”kalifaatin” olleen muodostumassa Irakiin ja Syyriaan. Al-Adnani ei kutsunut ainoastaan taistelijoita kalifaattiin asumaan vaan, kaikkia muslimeja rakentamaan yhteistä valtiota.⁴¹⁴

Vaikka taisteluvoiman kannalta vierastaistelijat olivat Isisille kiistaton, mutta strategiselta merkitykseltään rajallinen voimavara, ei heidän mukanaan tuomalla varallisuudella ollut suurta vaikutusta ryhmän kokonaistalouteen.⁴¹⁵ Ryhmän rekrytoijat ovat kehottaneet vierastaistelijoiksi lähteviä henkilöitä keräämään mahdollisimman paljon varoja ennen ryhmän alueille matkustamista. Erityisen haluttuja vierastaistelijoina Isisin kannalta ovat henkilöt, joilla on puhtaat luottotiedot, mikä mahdollistaa esimerkiksi pankkeihin kohdistuvat petokset, sekä henkilöt, joilla on laajat sosiaaliset verkostot, jotka ovat halukkaita lahjoittamaan varoja vierastaistelijan ja ryhmän käyttöön.⁴¹⁶

Omarahoitteiset vierastaistelijat ovat usein käyttäneet palkkatuloina hankkimaansa varallisuutta kattamaan matkakulujaan kuten lentolippuja.⁴¹⁷ Palkkatulojen lisäksi omarahoitus on voitu hankkia ottamalla pienlainoja, joita ei ole ollut tarkoituskaan maksaa takaisin, tai syyllistymällä muuhun pienemmän mittaluokan rikolliseen toimintaan.⁴¹⁸ Lisäksi vierastaistelijoina lähteneiden toimesta tapahtuneet sosiaalietuuksien nostamiset matkakulujen ja konfliktialueella elämisen rahoittamiseksi on havaittu ongelmaksi joissakin Euroopan maassa, kuten Tanskassa, Iso-Britanniassa ja Belgiassa.⁴¹⁹

Osalla vierastaistelijoina on ollut mukanaan vain välittömiin matkakuluihin tarvittava rahamäärä kun taas toiset ovat yrittäneet salakuljettaa Isisin alueille merkittäviä rahasummia.⁴²⁰ Jotkin vierastaistelijat ovat käteisen rahan lisäksi yrittäneet tuoda myös mittavia määriä varusteita mukanaan. Turkkilaiset viranomaiset ovat raportoineet tapauksesta, jossa Istanbulin Sabiha Gökçenin lentokentälle saapui Pohjoismaasta henkilö, joka myönsi, että hänellä oli tarkoituksena matkustaa Syyriaan ja liittyä Isisin jäseneksi. Hänellä oli matkatavaroissaan maastopuku, ampuma-aseen osia, ensiapupaketti, kolme veistä, kiikarit, pattereita, urheilukengät, vaijeria, lyhtyjä

⁴¹³ Radicalisation Awareness Network (RAN) Manual: *Foreign terrorist fighters and their families*, RAN Centre of Excellence, July 2017, [https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/ran_br_a4_m10_en.pdf], luettu 6.7.2020.

⁴¹⁴ *Al Jazeera*: Sunni rebels declare new “Islamic” caliphate, 30.6.2014.

⁴¹⁵ FATF (February 2015), s. 20.

⁴¹⁶ Ranstorp, Magnus: *Microfinancing the Caliphate: How the Islamic State is Unlocking the Assets of European Recruits?*, CTC Sentinel, volume 9, issue 5, May 2016, [<https://ctc.usma.edu/microfinancing-the-caliphate-how-the-islamic-state-is-unlocking-the-assets-of-european-recruits/>], luettu 12.9.2019.

⁴¹⁷ FATF (February 2015), s. 22.

⁴¹⁸ Ranstorp (2016), s. 12.

⁴¹⁹ Ibid. s. 13.

⁴²⁰ FATF (February 2015), s. 22.

ja muita varusteita. Turkkilaiset viranomaiset estivät hänen maahantulonsa ja karkottivat hänet takaisin kotimaahansa.⁴²¹

Käteisen mukana kuljettaminen on kuitenkin riskialtista, ja vierastaistelijat ovat käyttäneet hyväkseen myös muita keinoja. Turkki on keskeinen alue Isisin vierastaistelijoiden varojen siirtämisen kannalta. Viranomaiset ovat todenneet, että Syyriaan matkanneet vierastaistelijat nostivat käteistä rahaa Turkin ja Syyrian rajalla sijaitsevista raha-automaateista ja rahanvälityspalveluista. Kertanostot ovat yleensä olleet pieniä, luokassa 500–1 000 euroa, jotta ne eivät herättäisi epäilyksiä.⁴²² Finanssilaitokset ovat kuitenkin kehittäneet edistyneitä teknologisia ratkaisuja vastatakseen vierastaistelijoiden sekä muiden terroristisiin ryhmiin kytkeytyneiden henkilöiden yrityksiin harhauttaa niitä.

Kansainvälisen yhteisön huomion kääntyminen toden teolla terrorismin rahoittamisen torjumiseen syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen vaikutti myös siihen, miten jihadististen ryhmien ydintoimintaympäristöjen ulkopuolelta voitiin siirtää varoja niiden sisäpuolelle. Yhdysvallat sääti nopeasti syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen *Patriot Actin*, joka toi liittovaltiolle uusia keinoja kieltää pääsy Yhdysvaltojen taloudelliseen järjestelmään valtioilta ja muilta toimijoilta, joilla ei ole vaadittuja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjumisen keinoja käytössään.⁴²³ Myös FATF reagoi nopeasti 9/11-iskuihin ja lokakuussa 2001 rahanpesun torjumisen lisäksi sen mandaattiin lisättiin terrorismin rahoittamisen torjunta. FATF lisäsi jo olemassa oleviin 40:een rahanpesun estämisen suosituksiinsa kahdeksan erityissuosituksia, jotka liittyivät terrorismin rahoittamisen torjuntaan.⁴²⁴ Erityissuosituksiin sisältyivät muun muassa osiot terrorismin rahoittamisen laajasta kriminalisoinnista jäsenmaissa, taloudellisten sanktioiden toimeen panemisesta ja voittoa tavoittelemattomien toimijoiden suojaamisesta.

Alan sääntely kehittyi koko 2010-luvun ajan ja kuten edellä on todettu, vierastaistelijoiden ei ole vaivatonta esimerkiksi tallettaa suuria rahasummia kotimaassaan omalle pankkitililleen, ja nostaa varoja ulos kertanostona konfliktialueen läheisyydessä sinne matkustettuaan. Finanssilaitosten toimintaa ohjaavat kansalliset säädökset sekä kansainväliset velvoitteet, joiden mukaan toimijoiden tulee tuntea asiakkaansa, ja yhä enenevässä määrin finanssilaitokset kykenevät tunnistamaan epätavallisia maksutapahtumia teknologisten sovellusten avulla. Jihadististen ryhmien keinot siirtää varoja, samoin kuin tekniset sovellukset, kuitenkin kehittyvät jatkuvasti, ja seuraavassa osiossa käsitellään sitä, minkälaisia seikkoja aihealueen piirissä tulisi huomioida uudella vuosikymmenellä.

⁴²¹ FATF (February 2015), s. 22.

⁴²² Normark & Ranstorp (2015), s. 23.

⁴²³ Council on Foreign Relations (2002), s. 13.

⁴²⁴ Sittemmin, vuonna 2012, FATF päivitti linjaansa niin, että terrorismin rahoittamista koskevat suositukset sisällytettiin osaksi 40:tä FATF:n suositusta.

Huomioitavaa 2020-luvulla

Jihadismin rahoituksen tutkimuksessa on viime vuosina kirjoitettu paljon sosiaalisen median, joukkorahoituksen ja virtuaalivaluuttojen hyödyntämisestä. Ei ole kuitenkaan syytä otaksua, että jihadistiset organisaatiot eivät 2020-luvulle siirtyttyään enää hyödyntäisi perinteisiä varallisuuden keräämiskeinoja, etenkin jos tarkastellaan ryhmien toiminta-alueiden sisäpuolella tapahtuvaa varallisuuden keräämistä. Sen sijaan pohdittaessa uusia toimintatapoja siirtää varallisuutta ryhmien toiminta-alueiden ulkopuolelta niiden ydinalueille, on syytä huomioida uusien maksutapojen, teknologian kehityksen ja kryptovaluuttojen mahdollisesti kasvava rooli. Tämä pätee myös varallisuuden siirtoihin vierastaistelijoilta ryhmille tai ryhmien tukijoilta vierastaistelijoille tai sellaisiksi aikoville.

Sosiaalisen median palvelut, kuten Twitter, Instagram, Facebook ja Youtube, tarjoavat käyttökelpoisia keinoja jihadistiryhmien propagandan levittämisen ja kannattajien rekrytoimisen lisäksi myös rahoituksen keräämiselle. Anonymiteetti, mahdollisuus tavoittaa suuri määrä ihmisiä globaalisti ja mahdollisuus tuottaa audiovisuaalisesti houkuttelevaa materiaalia ovat osa niistä tekijöistä, joiden takia monet sosiaaliset mediat ovat houkuttelevia alustoja myös jihadistiryhmille. Ei otaksuta, että sosiaalisen median yhtiöt itse olisivat osallisia terrorismin rahoittamiseen, vaan ne tekevät viranomaisten kanssa yhteistyötä sulkemalla tilejä, joita on käytetty jihadistisen materiaalin levittämiseen⁴²⁵ sekä pyrkivät kaventamaan ekstremististen toimijoiden toimintatilaa palveluissaan. Esimerkiksi Twitter ilmoitti sulkeneensa vuoden 2015 puolivälin tienoilta alkuvuoteen 2016 mennessä 125 000 tiliä, jotka osoittivat tukea Isisille. Toiminnassa terroristista sisältöä vastaan yhtiö hyödyntää sekä automatisoituja toimintoja että henkilöresursseja.⁴²⁶

Isis on yksi teknologisesti kehittyneimmistä jihadistiryhmistä. Kalifaattia perustaessaan se kiinnitti nimenomaisesti huomiota myös teknologiataitoisten henkilöiden värväämiseen. Nämä henkilöt ohjeistivat ryhmän kannattajia muun muassa luomalla internetiin sisältöä siitä, miten omaa tietoliikennettä on mahdollista salata. Ohjeet käsittelivät esimerkiksi sitä, miten kirjautua Facebookiin tai Twitteriin ilman täysią rekisteröitymistietoja ja miten saada pois päältä GPS-tunnistetietojen näkyminen kuvaa otettaessa tai sitä sosiaalisessa mediassa jaettaessa.⁴²⁷

Varallisuutta kerätessä sosiaalisen median kautta jihadististen ryhmien edustajat saattavat esittää rahan siirtämiseen liittyviä pyyntöjä esimerkiksi Twitterissä. Samalla he voivat antaa tarkempaa ohjeistusta siitä, miten lisätietoja asiasta voi pyytää salattujen kanavien kautta. Saudiarabialaiset viranomaiset ovat raportoineet tapauksista,

⁴²⁵ FATF (February 2015), s. 24.

⁴²⁶ Yadron, Danny: Twitter deletes 125,000 Isis accounts and expands anti-terror teams. *The Guardian*, 5.2.2016.

⁴²⁷ Europol: *Internet Organised Crime Threat Assessment 2018*, [https://www.europol.europa.eu/internet-organised-crime-threat-assessment-2018], luettu 16.5.2019.

joissa Twitterin kautta lahjoittajia on pyydetty ottamaan yhteyttä Isisin edustajiin Skypessä, jonka kautta heitä on puolestaan pyydetty ostamaan kansainvälisiä prepaid-kortteja, esimerkiksi prepaid-puhelinliittymiä. Korttien tai liittymien tiedot on pyydetty toimittamaan sähköisesti Isisin edustajalle.⁴²⁸

Viranomaisten tiedossa on myös tapaus, jossa eräs henkilö on julkaissut Facebook-ryhmässä pyynnön lähettää varoja käytettäväksi Syyriassa olevan taistelijan tarvikkeisiin, ruokaan ja lääkkeisiin. Ohjeena oli lähettää varat saksalaiselle pankkitilille, jonka omistajaksi osoittautui käännynnäinen henkilö, joka oli järjestänyt kyseisen varojenkeruukampanjan.⁴²⁹

Joukkorahoitus on internetin yksityishenkilöille, yrityksille tai järjestöille mahdollistama keino kerätä lahjoituksia tai sijoituksia laajalta joukolta ihmisiä. Varoja keräävä taho voi perustaa joukkorahoitussivuston kautta kohteen, jota muut voivat rahoittaa. Tätä varojenkeräystä voidaan kuitenkin myös väärinkäyttää. Sosiaalisen median avulla pystytään käynnistämään joukkorahoituskampanjoita, joiden kautta houkutellessaan lahjoittamaan rahaa jihadistisille ryhmille. Nämä ryhmät voivat kerätä joukkorahoituksen avulla varoja joko siten, että lahjoittajat tietävät mille toimijalle varat siirretään, tai siten, että kampanja naamioidaan hyväntekeväisyyskampanjaksi.⁴³⁰

Isis on esimerkiksi manipuloinut sosiaalista mediaa, markkinoinut toimintaansa ja kerännyt lahjoituksia tavalla, joka muistuttaa suurten joukkorahoitusyhtiöiden toimintatapoja.⁴³¹ Joukkorahoituksen avulla kerätyillä varoilla maksetaan esimerkiksi vierastaistelijoiden varusteita, lentolippuja, matkapuhelimia tai niiden liittymiä, tai kuluja liittyen yksittäisiin terrori-iskuihin. Kuten edellä on todettu, on hyvin yleistä, että varoja lahjoittaneet henkilöt eivät tiedä, mihin heidän lahjoittamansa varat lopulta päätyvät.⁴³²

Kanadassa on havaittu tapauksia, joissa terrorismirikoksista epäillyt henkilöt ovat käyttäneet joukkorahoitussivustoja hyväkseen ennen matkustamista tai matkustusyrittystä terrorismirikoksen tekemistä varten. Eräässä tapauksessa viranomaiset välittivät ilmoitusvelvolliselle yhteisölle⁴³³ tiedon, että tutkinnassa oleva henkilö on lähtenyt maasta, mikä käynnisti hänen tilitietojensa läpikäymisen. Huomattiin, että henkilön tiliä oli käytetty neljään arvoltaan pieneen maksutapahtumaan, jotka liittyivät joukkorahoitussivustoon. Suurin osa sivuston lahjoitusvaihtoehdoista liittyivät konfliktipuun kolmessa kohdemaassa.⁴³⁴

⁴²⁸ FATF (February 2015), s. 24–26.

⁴²⁹ FATF: *Emerging Terrorist Financing Risks*, October 2015, s. 31, [<https://www.fatf-gafi.org/documents/documents/emerging-terrorist-financing-risks.html>], luettu 16.5.2020.

⁴³⁰ Ibid. s. 31.

⁴³¹ FATF (February 2015), s. 25.

⁴³² FATF (October 2015), s. 32.

⁴³³ Suomessa lain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) 1 luvun 2 § 1 momentissa on lueteltu ilmoitusvelvolliset yhteisöt, joita ovat muun muassa pankit ja vakuutusyhtiöt.

⁴³⁴ FATF (October 2015), s. 31–32.

Saadakseen mahdollisimman laajalti tukea, joukkorahoituskampanjoiden perustajat voivat luoda monia erilaisia maksamistapoja, joista jokainen halukas lahjoituksen tekijä voi valita juuri itselleen sopivan maksuvälineen. Erilaisia sosiaalisia verkostoja voidaan käyttää hyväksi maksutietojen, luottokorttinumeroiden ja prepaid-korttien yksilöintitietojen välittämiseen. FATF on raportoinut laajamittaisesta e-lompakoiden avulla tehdystä joukkorahoitushuijauksesta, jossa joukko henkilöitä rekisteröi nimiinsä useita e-lompakoita, luottokortteja ja matkapuhelinliittymiä. Ryhmä julkaisi internetissä taloudelliset tiedot, jotka mahdollistivat lahjoitusten tekemisen. Lahjoitusten kerrottiin menevän syyrialaisille pakolaisille, taloudellista tukea ja lääkkeitä vailla oleville henkilöille sekä moskeijoiden, koulujen ja päiväkotien rakentamiseen. Lahjoituspyynnön sanamuodossa kuitenkin käytettiin epäsuoria ilmaisuja, joista oli mahdollista päätellä, että todellisuudessa lahjoitukset käytettiin terroristisiin tarkoituksiin. Varat lähetettiin sähköisesti useina peräkkäisinä siirtoina hyödyntäen muun muassa e-lompakoita, ja lopulta ne nostettiin käteisenä ja kuljetettiin terroristisessa tarkoituksessa toimiville henkilöille käteiskuriirien toimesta.⁴³⁵

Jihadististen ryhmien tukijat lähettävät rahaa internetin tarjoamien maksutapojen avulla konfliktialueille, mutta varallisuuden siirtoja voidaan tehdä myös vastakkaiseen suuntaan. Yhdysvaltalaiset viranomaiset pääsivät Isisin edustajan Mohamed Elshinawyn jäljille, kun jihadistinen ryhmä siirsi hänelle varoja Western Unionin kautta tuhat dollaria. Lähetys tehtiin Egyptistä marylandilaiseen päivittäistavarakauppaan, josta Elshinawy kävi noutamassa varat. Kesällä 2017 Elshinawy myönsikin, että ryhmä oli lähettänyt hänelle Yhdysvaltoihin yli 8 000 dollaria, jotta hän toteuttaisi terrori-iskun Yhdysvaltojen maaperällä. Siirroissa hyödynnettiin maksujärjestelmä PayPalia. Viranomaiset pääsivät kuitenkin Elshinawyn jäljille ennen kuin hän ehti toteuttaa iskun.⁴³⁶

Turvallisuusviranomaiset, kansallisesti ja kansainvälisesti, ovat pyrkineet vastaamaan jihadististen ryhmien sosiaalisen median kautta tapahtuvaan toimintaan. 2010-luvun keskivaiheen jälkeen viranomaiset ovat yhdessä sosiaalisen median palveluntarjoajien kanssa tehneet laajamittaisen kampanjan, jonka tavoitteena on ollut sulkea terroristista sisältöä tuottavien tahojen tilejä ja profiileita internetin eri palveluista. Vuonna 2016 havaittiin, että Isisin kannattajat siirtyivät käyttämään suljettuja ja salattuja kanavia. Facebookin ja Twitterin sijaan painopiste siirtyi palveluihin, kuten Threema, Signal ja Telegram. Etenkin Telegram tarjoaa useita vaihtoehtoja salattuihin kommunikaatiokanaviin, kuten chatteihin, joiden keskusteluja ei ole mahdollista välittää eteenpäin ja jotka tuhoutuvat itsestään tietyn ajan kuluttua.⁴³⁷

⁴³⁵ FATF (October 2015), s. 33.

⁴³⁶ Hughes, Seamus: *The Only Islamic State-Funded Plot in the U.S.: The Curious Case of Mohamed Elshinawy*, *Lawfare*, 7.3.2018, [<https://www.lawfareblog.com/only-islamic-state-funded-plot-us-curious-case-mohamed-elshinawy>], luettu 14.5.2019.

⁴³⁷ Europol (2018), s. 52.

Virtuaalivaluutat tuskin tulevat olemaan 2020-luvulla keskiössä jihadististen ryhmien varallisuuden keräämisessä tai siirtämisessä, mutta niillä saattaa olla sivurooli etenkin ryhmien toimintaympäristöjen ulkopuolella varallisuutta kerätessä ja siirrettäessä. Viime vuosina on käyty vilkasta keskustelua siitä, miten käyttökelpoisia virtuaalivaluutat lopulta ovat jihadistisille ryhmille.⁴³⁸

Isis on tiedostanut virtuaalivaluuttojen potentiaalin jo vuonna 2014, mutta vasta vuonna 2017 ryhmän kannattajat järjestivät laajamittaisen kampanjan, jossa kehoitettiin hyödyntämään muun muassa Bitcoinia lahjoitusten tekemisessä. Suurin osa varoista, jotka onnistuttiin keräämään, käytettiin verkkoinfrastruktuurin ja -palvelimien hankkimiseen. Ainakin yhdessä tiedossa olevassa sosiaalisen median kautta toteutetussa kampanjassa kuitenkin kerrottiin, että lahjoitetut varat käytettäisiin Syyriassa olevien taistelijoiden aseisiin ja muihin tarvikkeisiin.⁴³⁹

Virtuaalivaluuttojen käyttämisestä jihadismin rahoittamiseen ei ole runsaasti oikeuskäytäntöä. Yhdysvalloissa käsiteltiin vuonna 2015 tapaus, jossa Ali Shukri Amin tuomittiin 11 vuodeksi vankeuteen materiaalsen tuen antamisesta Isisille. Amin myönsi käyttäneensä Twitter-palvelua antaakseen neuvoja ja tukea ryhmälle ja sen tukijoille. Amin käytti Twitter-nimeä @Amreekiwitness ja neuvoi tilillään, kuinka käyttää Bitcoineja lähetettäessä varoja Isisille tai sen vierastaistelijoille. Lisäksi hän myönsi avustaneensa virginialaisen teinin matkustamista Syyriaan tammikuussa 2015. Aminin Twitter-tilillä oli yli 4 000 seuraajaa ja sitä käytettiin yli 7 000:n Isisiin liittyvän ilmoituksen julkaisemiseen. Amin julkaisi tilillään muun massa linkin kirjoittamaansa artikkeliin ”*Bitcoin wa' Sadaqat al-Jihad*” (”Bitcoin ja Jihad-hyvän tekeväisyys”), jossa kerrottiin muun muassa miten Bitcoinia voisi hyödyntää jihadismin rahoittamisessa.⁴⁴⁰

Virtuaalivaluuttojen yhteydessä tulee huomioida myös jihadististen ryhmien mahdollisuudet hyödyntää *pimeää verkkoa* (*dark web*). Internetin voidaan ajatella koostuvan erilaisista kerroksista, joiden näkyvä osa on se, jota suuri yleisö käyttää hyödyntäessään esimerkiksi tunnettuja sivustoja kuten Google, YouTube, Facebook ja Twitter. Näkyvän osan alla on kuitenkin sivustoja, joihin ei pääse tavallisten hakukoneiden avulla. Kaikista syvimät kerrokset ovat pimeitä verkkoja, ja ne sisältävät sivustoja, joihin pääsy on tarkoituksellisesti salattu. Käyttäjällä täytyy olla tarkoitukseen sopiva selain ja tarkka tieto siitä, mistä osoitteesta hän löytää etsimänsä sivuston.⁴⁴¹

⁴³⁸ Ks. mm. Whyte, Christopher: Cryptoterrorism: Assessing the Utility of Blockchain Technologies for Terrorist Enterprise, *Studies in Conflict & Terrorism*, published online 2.1.2019, [https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2018.1531565], luettu 6.7.2020; Dion-Schwarz, Cynthia, David Manheim, & Patrick B. Johnston: *Terrorist Use of Cryptocurrencies*, RAND Corporation, Santa Monica/CA 2019.

⁴³⁹ Europol (2018), s. 53.

⁴⁴⁰ FATF (October 2015), s. 36.

⁴⁴¹ Weimann, Gabriel: Terrorist Migration to the Dark Web, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 3, 2016.

Jihadistiset toimijat voivat käyttää pimeää verkkoa useisiin eri tarkoituksiin. Esimerkiksi Pariisin vuoden 2015 terrori-iskujen jälkeen Isis hyödynsi laajamittaisesti pimeää verkkoa propagandansa levittämisessä.⁴⁴² Se soveltuu yhtä lailla varojen keräämiseen, varallisuuden siirtoihin sekä aseiden ja räjähteiden laittomaan kauppaan, kun hyödynnetään Bitcoinia tai muita virtuaalivaluuttoja. Esimerkiksi *Rahoita islamilaista kamppailua jälkiä jättämättä* (*Fund the Islamic Struggle without Leaving a Trace*) -sivusto on syvän verkon sivusto, joka houkuttelee lahjoittamaan varoja jihadismiin tietyn Bitcoin-sivuston kautta.⁴⁴³

Uudelle vuosikymmenelle siirryttäessä arvio siitä, miten käyttökelpoinen ja vakiintunut tapa virtuaalivaluutat tulevat olemaan jihadistisen liikehdinnän rahoituksessa, riippuu paljolti siitä, miten käyttökelpoiseksi ja vakiintuneeksi virtuaalivaluuttojen markkinat ylipäättään muodostuvat. Jihadismin rahoittamista tarkasteltaessa painopiste tulisi olla jihadististen ryhmien toimintaympäristöjen sisäpuolella. Tarkasteltaessa jihadististen organisaatioiden toimintaympäristöjen paikallisväestön hyväksikäyttöä, tukijoilta saatuja lahjoituksia, hyväntekeväisyysjärjestöjen oikeudetonta hyödyntämistä ja järjestäytyneitä rikollisuutta kuten ihmisseppäuksia, ei virtuaalivaluutoilla ole suurta roolia. Mikäli tarkastellaan jihadistista liikehdintää ja sen rahoitusta organisaatioiden ydinalueiden ulkopuolella, olisi niiden rooli todennäköisesti hieman suurempi, joskaan ei silloinkaan määräävä.

Lopuksi

Al-Qaidan, al-Shabaabin ja Isisin rahoituslähteet ovat säilyneet lähes muuttumattomina, tai ainakin samankaltaisina koko 2010-luvun ajan. Rahoituskeinojen ytimessä ovat olleet rikolliset keinot hankkia varallisuutta. Ihmissieppaukset, toiminta-alueella asuvien ihmisten kiristäminen ja lahjoitukset, joko suoraan diasporayhteistöiltä tai hyväntekeväisyysjärjestöjä hyödyntämällä, ovat pitäneet pintansa. Isis kykeni lisäksi 2010-luvun keskivaiheilla hyödyntämään poikkeuksellisen laaja-alaisesti ja järjestelmällisesti valloittamiaan ja hallitsemiaan maa-alueita kalifaattiprojektinsa oikeuttamana. Kalifaatin varjolla Isis keräsi tuloja lähestulkoon kaikesta toiminnasta sen hallitsemilla alueilla, oli kyse tuotannosta, ostamisesta tai kuljetuksista. Ryhmän menetettyä hallitsemansa alueet, menetti se samalla suurimman osan tulonlähteistään. Isis kuitenkin jatkaa rikollisten toimintatapojen, kuten ihmisseppäusten, harjoittamista. Aika näyttää, miten ryhmä kykenee hyödyntämään jäljellä olevaa varallisuuttaan, jonka se on piilottanut tai sijoittanut.

Vaikka sosiaalisen median hyödyntämisestä, joukkorahoitusmenetelmistä ja virtuaalivaluutoista on kirjoitettu paljon terrorismin rahoittamista käsiteltäessä, tulee jihadistiryhmien rahoituslähteiden ydin tuskin radikaalisti muuttumaan 2020-luvulla. Uusi

⁴⁴² Weimann, Gabriel: Terrorist Migration to the Dark Web, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 3, 2016, s. 41.

⁴⁴³ Ibid. s. 42.

teknologia ja virtuaalivaluuttojen kehittyminen voivat toki helpottaa esimerkiksi lahjoitusten tekemistä jihadistisille ryhmille niiden toimintaympäristöjen ulkopuolelta. Tämäntyyppiset siirrot eivät kuitenkaan ole ryhmien rahoituskeinoista merkittävimpiä. Sosiaalisen median ja virtuaalivaluuttojen hyödyntämistä jihadististen ryhmien toimesta kansainvälisesti on kuitenkin syytä tutkia lisää.

Jihadismin rahoitukseen ja sen kehittyviin menetelmiin tulisi kiinnittää huomiota myös Suomessa. Keskusrikospoliisin alainen Rahanpesun selvittelykeskus on vuoden 2018 vuosikertomuksessaan ilmoittanut huomanneensa uusia rahanvälitysmuotoja, joilla voidaan siirtää rahaa entistä nopeammin ja anonyymimmin esimerkiksi konfliktialueille.⁴⁴⁴ Tämän lisäksi FATF on kritisoinut Suomea siitä, että terrorismin rahoittamiseen liittyvien tapausten tutkinnoissa ei ole riittävästi huomioitu muuttunutta toimintaympäristöä mukaan lukien Isisin riveihin lähteneet ja sieltä palanneet vierastaistelijat, joihin ei nykytiedon mukaan ole vielä kohdistettu esitutkintoja.⁴⁴⁵ Ilmoitusvelvollisten⁴⁴⁶ kyky tunnistaa mahdollisia terrorismin rahoittamistapauksia ei myöskään vaikuta tarpeeksi tehokkaalta. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomuksesta käy ilmi, että aikavälillä 1.1.–31.12.2018 sille on tehty 39 220 ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista ja 11 ilmoitusta terrorismin epäilystä rahoittamisesta. Toki Suomi on kiistänyt terrorismin rahoittamisen syrjäseutua, mutta suhdeluku vaikuttaa silti epäsuhtaiselta. Ilman riittävää kykyä seurata ja ymmärtää alati kehittyvää ilmiötä ja muuttuvaa toimintaympäristöä, ei jihadismin rahoitusta voida tehokkaasti ehkäistä tai torjua.

⁴⁴⁴ Rahanpesun selvittelykeskus: *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2018*, Keskusrikospoliisi 2018, s. 19, [https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polisenaxwwwstructure/78710_2018_Vuosikertomus_Rahanpesunselvittelykeskus.pdf?5af8fff5cea2d688], luettu 14.5.2019.

⁴⁴⁵ FATF: *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Finland*, April 2019, s. 9, [<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer4/MER-Finland-2019.pdf>], luettu 16.4.2019.

⁴⁴⁶ Laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) säädetään muun muassa finanssilaitoksille velvollisuus ilmoittaa Rahanpesun selvittelykeskukselle epäilyttävästä liiketoimesta tai terrorismin rahoittamisen epäilystä.

6

KAUKOVIIHOLLISESTA LÄHIVIIHOLLISEEN – AL-QAIDA BIN LADENIN JÄLKEEN

Christian Jokinen

Kun amerikkalaiset erikoisjoukot vuosikymmenen takaa-ajon päätteeksi surmasivat al-Qaidan perustajan ja johtajan Osama bin Ladenin Pakistanin Abbottabadissa 2.5.2011, uusi sivu Lähi-idän historiassa oli juuri kääntymässä. Vuoden 2010 joulukuussa Tunisiasta käynnistynyt arabikevät ravisteli niitä Lähi-idän hallintoja, joita al-Qaida oli pitänyt vihollisinaan: Egypti, Libya, Syyria, Irak ja Jemen ajautuivat poliittisiin kriiseihin, vallankumouksiin ja sisällissotiin. Al-Qaidalla ei ollut osaa autoritäärisiä regiimejä vastustavien kansannousujen synnyssä, mutta bin Ladenin seuraajaksi nousseen Aiman al-Zawahirin johtaman ryhmän toimintamahdollisuudet näyttivät muuttuvan suotuisammiksi. Viimeisen yhdeksän vuoden aikana al-Qaida on joutunut sopeutumaan karismaattisen johtajansa menetykseen. Lisäksi Isisin nousu teki al-Qaidan entisestä alueellisesta haarasta sen globaalin kilpailijan.

Al-Qaida on osoittautunut sitkeäksi selviytyjäksi, josta kumpuava uhka on muuttanut muotoaan. Tässä artikkelissa tarkastellaan, millaista strategiaa al-Qaida on egyptiläisen al-Zawahirin alaisuudessa noudattanut. Onko ryhmän tekemien näyttävien terroristi-iskujen puute Euroopan suurkaupungeissa oikea mittari sen tilan arvioimiseen ja onko, kuten eräs kotimainen päivälehti kesällä 2019 arvioi, al-Zawahiri ”johtanut al-Qaidan maltillisempaan suuntaan”⁴⁴⁷? Artikkelissa esitetäänkin, että globaalin huomion keskittyttyä Isisin uhkaan, on al-Qaida kyennyt kehittymään uudenlaiseksi toimijaksi, jonka luonnetta ja uhkapotentiaalia ymmärretään puutteellisesti. Aiman al-Zawahirin johdolla al-Qaida on selviytynyt perustajansa menetyksestä ja sopeutunut arabikevään jälkeiseen maailmaan. Isisin kalifaatin jälkeinen vaihe saattaa luoda uusia globaalin jihadistisen liikkeen sisäisiä dynamiikkoja, joita al-Zawahiri pyrkinee hyötyämään.

Bin Ladenin kuolema ja arabikevään muutoksen tuulet

Vajaat viisi kuukautta ennen Osama bin Ladenin kuolemaa 26-vuotiaan tunisialaisen katumyyjän Mohammed Bouazizin teko sysäsi liikkeelle prosessin, jota vain harva olisi voinut kuvitella mahdolliseksi. Vuoden 2010 joulukuun 17. päivänä Bouazizi teki polttoitsemurhan protestina nöyryytyksistä, jotka oli joutunut kokemaan viranomaisten toimesta. Tämä käynnisti protestiaallon, joka pyyhkäisi vajaan kuukaudessa Tunisian pitkäaikaisen presidentin Zine el-Abidine Ben Alin vallasta. Tunisias-

⁴⁴⁷ Huusko, Jukka: Al-Qaida levittäytynyt vaivihkaa lonkeroitaan, *Helsingin Sanomat*, 9.8.2019.

ta Arabikevät levisi Egyptiin, jonka pitkäaikainen hallitsija Hosni Mubarak syöstiin vallasta 11.2.2011. Libyassa kansannousu sai taakseen Naton, jonka tuella Muammar Gaddafin diktatuuri tuli tiensä päähän.

Arabikevään puhkeaminen yllätti bin Ladenin. Television välityksellä tämä näki Tunisian ja Egyptin pitkäaikaisten presidenttien syöksemisen vallasta massojen pitkälti väkivallattomien protestien voimalla. Kummassakin maassa al-Qaida oli yrittänyt turhaan käynnistää vallankumousta väkivalloin. Vain joitain päiviä ennen kuolemaansa bin Laden arvioi laatimassaan kirjeessä⁴⁴⁸ arabikevään olevan ”suuri ja loistava” käännekohta muslimien umman historiassa.⁴⁴⁹ Bin Laden uskoi Tunisian ja Egyptin presidenttien kaatumisen johtavan dominoefektiin, jonka myötä ”muiden alueen tyranniin kaatuminen on väistämätöntä”.⁴⁵⁰ Bin Ladenin analyysi osui oikeaan: Tunisian Ben Alin ja Egyptin Mubarakin tammikuussa ja helmikuussa 2011 tapahtuneita eroja seurasivat elokuussa Libyan Gaddafin hallinnon kaatuminen ja Ali Abdullah Salehin syrjäyttäminen Jemenin johdosta helmikuussa 2012. Hetken aikaa myös Syyrian Bashar al-Assadin tulevaisuus oli vaakalaudalla.

Bin Laden ei ehtinyt iloita tarkkanäköisyydestään, sillä muutamaa päivää myöhemmin hänet surmattiin Yhdysvaltain erikoisjoukkojen operaatiossa. Jäämistöstään löytyneessä kirjeessä terroristijohtaja oli ehtinyt hahmotella, miten al-Qaidan tulisi vastata arabikevääseen. Terroristijohtajan mielestä ryhmän olisi tullut keskittyä arabimaailmassa viestintään ja uskonnolliseen lähetys- ja valistustyöhön (*dawa*). Bin Ladenin mukaan sen viestintäkampanjoiden tuli pyrkiä lietsomaan ”ihmiset jotka vielä eivät olleet kapinoineet, nousemaan ballitsijoita vastaan”.⁴⁵¹ Samalla hän halusi al-Qaidan panostavan ”muslimien opettamiseen ja varoittamiseen puolinaisista ratkaisuksista”, jollaisina tämä näki osallistumisen poliittisiin prosesseihin. Ryhmän maailmankuvan mukaisesti bin Laden näki Muslimiveljeskunnan ja muiden poliittiseen toimintaan valmiiden ryhmien tavoittelevan vain ”puolinaisia ratkaisuja”.⁴⁵²

Erityisen tuomittavana bin Laden piti tällaisten poliittisten ryhmien tiettyä kaksijaokoisuutta: ne käyttivät islamia poliittisen sanomansa edistämiseen mutta olivat samalla valmiita uhraamaan opetuksensa osallistumalla epäislamilaisiin vaaleihin ja parlamentaariseen politiikkaan. Bin Ladenin näkökulmasta arabikevät oli vaarassa, mikäli Muslimiveljeskunnan kaltaiset islamistit vesittäisivät vallankumouksen muuksi kuin al-Qaidan kannattamaksi salafistiseksi, šaria-lain hallitsemaksi teokratiaksi. Rauhanomaisten islamistien osallistuminen poliittiseen prosessiin osoittaisi sen, että islamilainen valtio oli saavutettavissa asteittain ja rauhanomaisin keinoin.⁴⁵³

⁴⁴⁸ Päivätty 25.4.2011.

⁴⁴⁹ SOCOM-2012-0000010, *The Osama Bin Laden Files. Letters and Documents Discovered by SEAL Team Six During Their Raid on bin Laden's Compound*, Skyhorse Publishing, New York/NY 2012, s. 67.

⁴⁵⁰ Ibid. s. 68.

⁴⁵¹ Ibid. s. 69.

⁴⁵² Ibid. s. 68.

⁴⁵³ Byman, Daniel: *Al Qaeda, The Islamic State, and the Global Jihadist Movement*, Oxford University Press, New York/NY 2015, s. 138.

Lähi-idässä tehtävän valistustyön rinnalla bin Laden halusi jatkaa aseellista taistelua Yhdysvaltoja vastaan Afganistanissa. Hän uskoi, että maa toimisi tietynlaisena Yhdysvaltojen sotilaallisen voiman ukkosenjohdattimena. Afganistaniin sidotut amerikkalaisresurssit estäisivät niiden käytön muualla, mikä auttaisi arabimaiden muslimien kapinointia hallitsijoitaan vastaan, ilman pelkoa Yhdysvaltojen rientämisestä ”agenttiansa” eli Lähi-idän maiden hallintojen tueksi.⁴⁵⁴

Monet asiantuntijat arvioivat arabikevään muodostuvan al-Qaidan joutsenlauluksi. Arabikevään demokratia-aallon katsottiin länsimaissa riistävän al-Qaidalta parhaimman värväysargumentin, eli epädemokraattisten arabimaiden repression kansalaisiaan vastaan. Bin Ladenin kuolema tuntui sinetöivän al-Qaidan kohtalon.⁴⁵⁵

Arabikevät ei tuottanut Lähi-itään ja Pohjois-Afrikkaan vakaita demokraattisia hallintoja. Egyptin tapahtumat osoittivat, ettei bin Ladenin pelkäämä rauhanomainen kehitys kohti islamilaista järjestystä onnistuisi: Egyptissä sotilasvallankaappaus syrjäytti vaalit voittaneen Muslimiveljeskunnan vuonna 2013. Egyptin asevoimien väliintulo muistutti 1990-luvun alun Algerian tilannetta ja hyödytti ideologisesti al-Qaidaa. Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan epävakaus palveli jihadistien intressiä myös konkreettisemmin: diktaattorien kaatuessa vankiloiden portit avattiin ja satoja jihadisteja, heidän joukossaan useita kokeneita taistelijoita, vapautettiin Egyptin ja Libyan vankiloista. Heihin lukeutui myös Muhammad al-Zawahiri, Aimanin veli, joka niin ikään oli tunnettu jihadistiksi. Egyptin Siinailla terroristit muodostivat itselleen tukialueen.⁴⁵⁶

Hallitsemattomat alueet, joissa valtiovalta oli romahtanut, muodostuivat Libyassa, Syyriassa ja Jemenissä jihadistien tukialueiksi, joissa al-Qaidaan samaistuvat jihadistiryhmät pystyvät järjestäytymään uudelleen ja laajentamaan läsnäoloaan. Samalla näissä pitkittyvissä kumouksen jälkeisissä konflikteissa jihadistien näkemykset valtasivat alaa, ja muodostuivat erityisesti Syyriassa dominoivaksi narratiiviksi taistelussa Bashar al-Assadin hallintoa vastaan. Heikentyneet hallitukset ja puhjenneet sisällissodat antoivat al-Qaidalle lisää toimintavapautta ja mahdollisuuksia.⁴⁵⁷

Lähivihollisesta kaukovicholliseen

Bin Ladenin kuoleman myötä al-Qaidan johtoon nousi odotetusti tämän varajohtaja al-Zawahiri. Pitkästä ja vaiherikkaasta jihadistuurasta huolimatta hänellä on ollut liki mahdoton tehtävä täyttää bin Ladenin jättämä tyhjiö al-Qaidan johtohahmona. Ensiksikin monet Arabian niemimaalta kotoisin olevat jihadistit lähtökohtaisesti vieras-

⁴⁵⁴ SOCOM-2012-0000010, 2012, s. 69.

⁴⁵⁵ Gerges, Fawaz A.: Fawaz A. Gerges on How the Arab Spring Beat Al Qaeda, *Daily Beast*, 13.5.2012, [<https://www.thedailybeast.com/fawaz-a-gerges-on-how-the-arab-spring-beat-al-qaeda/>], luettu 1.1.2020.

⁴⁵⁶ Hoffman, Bruce: *The Arab Spring and its Influence on Al-Qa'ida*, CTC Sentinel, volume 5, issue 5, May 2012, [<https://ctc.usma.edu/the-arab-spring-and-its-influence-on-al-qaeda/>], luettu 6.7.2020.

⁴⁵⁷ Ibid.

tivat egyptiläisen nousua hadramautilaisen bin Ladenin manttelinperijäksi.⁴⁵⁸ Toiseksi al-Zawahirilta puuttui mielikuvituksen vangitseva narratiivi, jollainen ”*miljoonat jihadiin vaihtaneella*” bin Ladenilla oli.⁴⁵⁹ Lisäksi al-Zawahirilta puuttui se karisma, jolla bin Laden onnistui herättämään kiinnostusta myös länsimaissa.⁴⁶⁰ Vanhentunut al-Zawahiri on kenties argumentaatioltaan ja retoriikaltaan edeltäjänsä taidokkaampi,⁴⁶¹ mutta hänen videoita katsellessa ja kuunnellessa ei voi välttyä pikkumaiselta mielikuvalta.

Vuonna 1951 arvostettuun egyptiläissukuun syntyneen al-Zawahirin polku jihadistisen terrorismin huipulle kulki kansallisen kamppailun kautta. Tämän tulokulma jihadisiin erosi bin Ladenin vastaavasta. Al-Zawahirin strategisen ajattelun ymmärtämiseksi on tärkeä pitää mielessä, että ennen kuin bin Ladenin ja al-Zawahirin polut kohtasivat Pakistanissa, oli Zawahiri taistellut vuosikymmeniä Egyptin islamilaisen jihadin (EIJ) kaaderijäsenenä kotimaansa hallintoa vastaan ja maksanut tästä kovan hinnan.

EIJ surmasi vuonna 1981 Egyptin presidentin Anwar Sadatin. Seuranneissa pidätysaalloissa myös al-Zawahiri jäi kiinni. Häntä tietävästi kidutettiin ja pakotettiin paljastamaan tovereitaan. Tuomio tuli kuitenkin vain laittoman aseiden hallussapidosta.⁴⁶² Lyhyen vankeuden jälkeen al-Zawahiri pakeni Pakistanin Peshawariin. Afganistanin neuvostovastaisen vastarinnan keskukseen päätyi myös muita tulevia al-Qaidan ja jihadistisen liikkeen egyptiläisiä johtohahmoja, kuten tuleva al-Qaidan ”sotilasjohtaja” Muhammed Atef sekä ”sokeana šeiikinä” tunnettu radikaaliuskonoppinut Umar Abdulrahman.

Egyptiläisillä ei juuri ollut kiinnostusta puolustukselliseen jihadiin, jollaista johtava radikaali-islamistien ajattelija Abdallah Azzam propagoi Afganistanin ja Palestiinan vapauttamiseksi ”väärauskoisista” miehittäjistä. Egyptiläisten tavoitteena säilyi Kairon maallistuneiden vallanpitäjien syrjäyttäminen. Heidän keskeinen ideologiansa oli Muhammad abd-al-Salam Faraj. Teoksessaan ”*Jihad: Unobdettu velvollisuus*” (*al-Farida al-ghaiba*) Faraj pohjasi modernin radikaali-islamismien merkittävimpään teoreetikoon Said Qutbiin ja keskiajalla eläneeseen uskonoppineeseen Ibn Taymiyyah’iin

⁴⁵⁸ Soufan, Ali: *Hamza bin Ladin: from Steadfast Son to al-Qa'ida's Leader in Waiting*, CTC Sentinel, volume 10, issue 8, September 2017, [<https://ctc.usma.edu/hamza-bin-ladin-from-steadfast-son-to-al-qaidas-leader-in-waiting/>], luettu 6.7.2020.

⁴⁵⁹ Byman (2015), s. 94.

⁴⁶⁰ Bin Ladenista kirjoitettiin länsimaissa lukuisia elämäkertoja jo tämän elinaikana. Häntä koskevista elämänerkeroista mainittakoon mm. Jonathan Randalin ”*Osama: The Making of a Terrorist*” (2005), bin Ladenin haastattelun toimittajan Peter L. Bergenin ”*The Osama bin Laden I Know: An Oral History of al Qaeda's Leader*” (2006), Pulitzer-palkitun journalistin Steve Collin bin Ladenin sukuhistoria ”*The Bin Ladens: An Arabian Family in the American Century*” (2008) sekä bin Laden-yksikköä CIA:ssa johtaneen Michael Scheuerin ”*Osaman bin Laden*” (2011). Aiman al-Zawahiri ei ole herättänyt vastaavanlaista kiinnostusta – egyptiläisestä ja tämän taustasta ei juuri ole kirjoitettu.

⁴⁶¹ Byman (2015), s. 94.

⁴⁶² Roy, Olivier & Antoine Sfeir (eds.): *The Columbia World Dictionary of Islamism*, Columbia University Press, New York/NY 2007, s. 419 ja Soufan, Ali: *Anatomy of Terror: From the Death of Bin Laden to the Rise of the Islamic State*, W.W. Norton & Company, New York/NY 2017, s. 168–169.

nojaten, miten islamilaisesta uskostaan luopuneita hallituksia vastaan tuli taistella aseina.⁴⁶³

Faraj argumentoi erityisesti käsitystä vastaan, jonka mukaan ennen kuin islamistit voisivat kääntää aseensa hallintojaan vastaan, olisi Jerusalem vapautettava tai ”imperialismi” voitettava. Egyptin hallituksen vastaisen taistelun tulisi olla etusijalla: ”*Taistelu lähivihollista (al-aduw al-qarib) on järkevämpää kuin taistelu kaukoviollista (al-aduw al-baid) vastaan.*” Jos kaukaista vihollista vastaan taisteltaisiin ensin, heikentäisi tämä Faraj’n mukaan islamisteja, mikä vahvistaisi ”uskonsa hylänneitä” valtaaita kotimaisissa: ”*Kolonialismin läsnäolon perusta islamin maissa perustuu näihin hallitsijoihin. Sen vuoksi ei ole suositeltavaa tai järkevää, vaan suorastaan ajanhaaskausta toimia aluksi imperialismia vastaan. Meidän tulee keskittyä omaan islamilaiseen asiaamme ja se nojaa Jumalan oikeuden [šarialaki] saattamisen valtaan maassamme. ... Ei ole epäilystä etteikö jihadin ensisijaisena taistelu- kenttänä ole näiden epäuskovien regimien tuhoaminen ja korvaaminen kaiken käsittävällä islamilaisessa poliittisella järjestelmällä, ja tästä me aloitamme.*”⁴⁶⁴

Faraj’ta pidetään ensimmäisenä jihadistideologina, joka teki selkeän eron lähi- ja kaukoviollisen välillä. Hän nousi EIJ:n johtajaksi ja vaikutti keskeisesti al-Zawahirin ajatteluun. Faraj osallistui presidentti Anwar Sadatin salamurhaan ja tuomittiin kuolemaan.⁴⁶⁵

Pakistaniin paenneet egyptiläisjihadistit seurasivat Faraj’n viitoittamaa tietä. Heidän mukaansa Egypti on islamilaisen maailman sydän ja olisi välttämätöntä perustaa kalifaatti ensimmäisenä sinne.⁴⁶⁶ Näin ollen he yrittivät värvätä Peshawarin arabialaiset vierastaistelijat taisteluunsa Egyptin hallintoa vastaan – joskin huonolla menestyksellä.⁴⁶⁷

Kotimaassaan käytävän taistelun ensisijaistamisessa egyptiläiset eivät olleet yksin, sillä ennen al-Qaidan nousua parrasvaloihin monet jihadistiryhmät keskittyivät ns. ”lähiviholliseen”, eli taisteluun kotimaidensa hallintoja vastaan. Al-Zawahirikin oli kannattanut Faraj’n priorisointia lähi- ja kaukoviollisen välillä, mutta vuoteen 1998 mennessä strategia ei ollut tuottanut edistysaskelia. Egyptissä suoritettu terrorismiskujen sarja oli eristänyt jihadistit entisestään. EIJ oli vaarassa marginalisoitua. Tämän välttääkseen al-Zawahiri pyrki saamaan bin Ladenin tuekseen. Myös bin Ladenin huomion keskiössä oli tämän kotimaa Saudi-Arabia, mutta hänen näkökulmastaan ongelma kietoutui Yhdysvaltojen vaikutusvaltaan Arabian niemimaalla.

⁴⁶³ Erinomainen johdatus Faraj’n ajatteluun lue Zelin, Aaron Y.: Al-Farīda al-Ghā’iba and al-Sadat’s Assassination, a 30 Year Retrospective, *International Journal for Arab Studies*, volume 3, number 2, July 2012.

⁴⁶⁴ Steinberg, Guido: *Der Nabe und der Ferne Feind*, C.H. Beck, München 2005, s. 46; Gerges, Fawaz A.: *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, New York/NY 2009, s. 9–11; Holbrook, Donald: *The Al-Qaeda Doctrine: The Framing and Evolution of the Leadership’s Public Discourse*, Bloomsbury, London 2016, s. 16.

⁴⁶⁵ Holbrook (2016), s. 15.

⁴⁶⁶ Ibid. s. 12.

⁴⁶⁷ Ibid. s. 16; Steinberg (2005), s. 46.

Siirtyminen lähivihollisen vastaisesta taistelusta globaaliin kaukovichollisen vastaiseen sotaan ei ollut suoraviivainen tai välitön.⁴⁶⁸ Bin Ladenin ja al-Zawahirin huomio oli vielä 1990-luvun alkuvuosina arabimaailman sisäisissä ongelmassa.⁴⁶⁹ Vielä tuolloin bin Laden kritisoi al-Saudin hallitsijasukua ja vaati amerikkalaisten karkottamista maasta. Jos bin Ladenin huomio kiinnittyi muihin maailman tapahtumiin, oli näkökulmana Saudien kuningashuoneen kyvyttömyys tai haluttomuus suojella muslimeja tai näiden intressejä. Vuonna 1994 julkaistussa julkilausumassa puhuttiin ensimmäistä kertaa ”*globaalista ristiretkeläisten salaliitosta*” ja muslimien kurjasta asemasta eri puolilla maailmaa. Pääosa puheista ja julistuksista käsitteli kuitenkin Punaisenmeren ranta-valtioiden sisäpoliittisia kysymyksiä, joskin pääosa ongelmista jäljitettiin Yhdysvaltoihin ja sen tukeen Israelille. Ensimmäinen selkeästi kaukovichollista vastaan suunnattu viesti oli bin Ladenin⁴⁷⁰ syyskuussa 1996 antama sodanjulistus.⁴⁷¹

Bin Ladenin innovaatio oli ohjata aiemmin epätoivoisesti kotimaidensa hallintoja vastaan taistelevien jihadistien huomio kaukovicholliseen, jonka ytimessä hän näki ”*ristiretkeläis-juuntalaisen salaliiton*” ja Yhdysvallat. Al-Zawahirin riippuvuus bin Ladenin tuesta sekä kenties puhdas opportunisti ja huomionkipeys⁴⁷² ohjasivat tämän kaukaisen vihollisen vastaiselle tielle. Seurauksena oli vihollisten uudelleen priorisointi niin, että kaukaista vihollista vastaan käytävästä taistelusta tuli al-Qaidan päätavoite: ”*Allahin nimissä käydystä, kaikkia muslimeja velvoittavasta väkivaltaisesta jibadista tuli ’kosminen sota’ al-Qaidan ja lännen välillä*”, kuten eräs tutkija on asian kiteyttänyt.⁴⁷³

Vuoden 2001 syyskuun 11. päivänä al-Qaidan taistelu kaukovichollista vastaan saavutti huipentumansa. Seuraavan vuosikymmenen ajan al-Qaida pyrki uusiin iskuihin Yhdysvaltoja ja sen eurooppalaisia liittolaisia vastaan.

”Yksi *umma*, monta rintamaa” – al-Zawahirin taistelu kauko- ja lähivihollista vastaan

Liittyessään vuonna 1998 bin Ladenin ”*Maailman islamilaiseen rintamaan*” al-Zawahiri siirtyi⁴⁷⁴ – ainakin julkisesti – tukemaan strategiaa, joka painotti taistelua Yhdysvaltojen edustamaa kaukaista vihollista vastaan islamilaisen maailman omia hallintoja vastaan käytävän taistelun kustannuksella. Hänen ajattelussaan priorisointi kaukaisen ja lähivihollisen välillä ei kuitenkaan muotoutunut yhtä selkeäksi ja ehdottomaksi kuin bin Ladenilla. Tämä käy ilmi tarkastelemalla bin Ladenin puheita ja viestejä, joista 70

⁴⁶⁸ Holbrook (2016), s. 15.

⁴⁶⁹ Ibid. s. 64.

⁴⁷⁰ Keskeisenä vaikuttajana bin Ladenin ajatteluun ja huomion kiinnittymiseen kaukovicholliseen on pidetty myös egyptiläistä jihadistia Abu Walid al-Masria (Mustafa Hamid). Brown, Wahid & Don Rassler: *Fountainhead of Jihad: The Haqqani Nexus, 1973–2012*, Oxford University Press, New York /NY 2013, s. 64.

⁴⁷¹ Kyseistä sodanjulistusta pidetään vedenjakajana al-Qaidan historiassa. Holbrook (2016), s. 65–66.

⁴⁷² Ibid. s. 16.

⁴⁷³ Ibid. s. 17.

⁴⁷⁴ Zawahirin johtaman Tanzim al-Jihadin liittyminen al-Qaidaan ei ollut kiistaton. Monet al-Qaidan jäsenet arvostelivat yhdistymistä, sillä nämä eivät juuri arvostaneet al-Zawahiria. Hamid, Mustafa & Leah Farrall: *The Arabs at War in Afghanistan*, Hurst & Company, London 2015, s. 278–279.

% keskittyi kaukovihoilliseen, 20 % yleisiin jihadistisiin teemoihin ja vain 10 % lähivihoillisten syrjäyttämiseen.⁴⁷⁵ Samaan aikaan al-Zawahirin puheissa painotus oli päinvastainen: 50 %:ssa päähuomion sai lähivihoillinen kaukovihoillisen ollessa pääroolissa vain 15 %:ssa.⁴⁷⁶

Vuonna 2001 ilmestyneessä tärkeimmässä traktaatissaan *Ritarit profeetan viirin alla (Fursan Tabt Rayat al-Nabi)* Zawahiri korosti, ettei keskittyminen yksin lähivihoilliseen riitä. Niinpä tässä vaiheessa, kuten Zawahiri painottaa, on välttämätöntä iskeä myös kaukaista vihoillista vastaan. Kirjassaan al-Zawahiri ei tee periaatteellista priorisointia ulkopuolisten hyökkääjien ja näiden ”kotimaisten agenttien” välillä – kysymys on pikemminkin taktisesta etenemisjärjestyksestä. Seurauksena on lähi- ja kaukovihoillisen välisen priorisoinnin vesittyminen.

Vain kuukausi bin Ladenin kuoleman jälkeen analyytikko Murad Batal al-Shishani arvioi al-Zawahirin oman taustan entisenä kansallisen jihadistiryhmän emiirinä johtavan siihen, että al-Qaidan pääkohde siirtyy kaukovihoillisesta lähivihoilliseen. Tätä siirtymää ilmensi jo al-Zawahirin kesäkuussa 2011 julkaisema muistokirjoitus edeltäjästään, jossa egyptiläinen kehotti jihadiin lähivihoillista vastaan Pakistanissa, Syyriassa, Jemenissä ja Libyassa.⁴⁷⁷ Puheissaan al-Zawahiri hyökkää edelleen Yhdysvaltoja ja länsimaita vastaan syyttäen näitä Pakistanin, Egyptin tai jonkin toisen muslimimaan tilanteesta, mutta jäljittää sitten ongelmat kyseisten maiden sisäpoliittisiin ratkaisuihin tai tapahtumiin ”ulkopuolisen alistamisen” sijasta.⁴⁷⁸

Arabikevään mullistusten myötä al-Qaidan paikallisryhmien ja -lättolaisten huomio siirtyi myös käytännön syistä lähivihoilliseen. Eräät terrorismin tutkijat tulkitsivat tämän al-Qaidan viestin ja perusidean vesittymiseksi, joka oli seurausta al-Zawahirin johtajuuden puutteesta.⁴⁷⁹

Todellisuudessa huomion keskittyminen lähivihoilliseen oli loogista – al-Qaidan paikallisryhmille avautui arabikevään myötä uusia mahdollisuuksia voimistaa toimintaansa lähialueellaan. Libyan vajottua kaaokseen Sahelin jihadisteille päätyi paljon aseita Muammar Gaddafin asevarikoilta. Aseiden tuella Sahelin jihadistit aloittivat vuonna 2012 etenemisensä Malissa, mikä pakotti Ranskan tekemään sotilaallisen väliintulon vuonna 2013 radikaali-islamistien ja kapinallisten tuaregien yhteenliittymän uhatessa pääkaupunki Bamakoa. Paikoin huomion siirtyminen välittömään toi-

⁴⁷⁵ Al-Shishani, Murad Batal: *Understanding Strategic Change in al-Qaeda's central Leadership after Bin Laden*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 9, issue, June 2011, [<https://jamestown.org/program/understanding-strategic-change-in-al-qaedas-central-leadership-after-bin-laden/>], luettu 6.7.2020.

⁴⁷⁶ Ibid.

⁴⁷⁷ Ibid.

⁴⁷⁸ Holbrook (2016), s. 71.

⁴⁷⁹ Mulrine, Anna: New Al Qaeda leader Ayman al-Zawahiri: Do his flaws diminish groups threat?, *The Christian Science Monitor*, 20.6.2011; Mudd, Philip: *Are Jihadist Groups Shifting Their Focus from the Far Enemy?*, CTC Sentinel, volume 5, issue 5, May 2012, [<https://www.ctc.usma.edu/are-jihadist-groups-shifting-their-focus-from-the-far-enemy/>], luettu 6.7.2020.

mintaympäristöön oli pakon sanelemaa, näin esimerkiksi Arabian niemimaan al-Qaidan osalta (AQAP), joka joutuu taistelemaan Jemenissä elintilastaan moniulotteisessa sisällissodassa.

Yhdysvallat on säilynyt al-Zawahirille päävihollisena – hänen ajattelussaan amerikkalaiset ovat vastuussa niin intialaisten veritöistä Kashmirissa kuin venäläisten rikoksista Tšetšeniassa.⁴⁸⁰ Samalla al-Zawahiri on kuitenkin pyrkinyt siirtämään huomiota globaalista alueelliseen ja paikalliseen taisteluun. Hän yrittää näin sovittaa sanomansa paikalliseen viitekehykseen. Keskittämällä enemmän huomiota lähiviholliseen, al-Qaida pyrkii yhteyteen lähivihollisia vastaan taistelevien ryhmittymien kanssa ja tuomaan nämä yhteen ryhmän lipun alle. Käytännön esimerkkinä tästä toimii vuonna 2017 syntynyt *Islamin ja muslimien tukemisen ryhmä (Jamaat Nusra al-Islam Jamaat Nusra al-Islam wal-Muslimin, JNIM)* – kolmen paikallisesti toimineen länsiafrikkalaisen jihadistiryhmän yhdistyminen al-Qaidan alueelliseksi rintamaksi. Vuonna 2019 tammikuussa JNIM toteutti useita iskuja Malissa toimivia YK:n rauhanturvaajia vastaan. Iskujen se kertoi olleen ”*kosto Yhdysvaltojen suurlähetystöjen siirtämisestä Jerusalemiin*” ja vastaus ”*šeikkimme al-Zawahirin kehotuksiin*”.⁴⁸¹ Lähes samoin sanoin al-Shabaab oikeutti terrori-iskunsa nairobilaiseen hotelliin 15.1.2019.⁴⁸² Vastuunotot osoittavat al-Zawahirin olevan eri puolilla Afrikkaa toimivien al-Qaidan paikallisryhmien suunnannäyttävä.

Al-Zawahirin lähestymiskulmaa, joka yhdistää kansainvälistä paikalliseen narratiiviin, on luonnehdittu *glokaaliseksi*. Al-Qaidan johtajan katsotaan pyrkivän sovittamaan entistä vakuuttavammin sanomansa paikalliseen viitekehykseen. Arvioidaan, että hän näin toivoo vahvistavansa juuriaan tukialueillaan ja tavoittavansa uusia kannattajia niiden parista, jotka ovat keskittyneet paikalliseen taisteluun lähivihollista vastaan ja joille globaali jihad on jäänyt kaukaiseksi.⁴⁸³ Al-Zawahirin uusi painotus ei ole erityisen vallankumouksellinen. Al-Qaida on pyrkinyt kautta historiansa välineellistämään käynnissä olevia konflikteja ja niissä toimivia tahoja oman globaalin taistelunsa osaksi.⁴⁸⁴ Uusi lähestymistapa ei siten ole merkittävä uusi avaus, vaan painopisteen siirto alueelliseen ja monen rintaman jihadiin.

⁴⁸⁰ Esimerkiksi puheessaan *How to confront America*, jonka al-Qaidan mediatulo as-Sahab julkaisi 11.9.2018. Kts. *In an audiotape distributed on the anniversary of the September 11 attacks, Al-Qaeda leader Ayman Al-Zawahiri calls on Muslims to adhere to jihad against the United States on different fronts worldwide*, The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center at the Israeli Intelligence Heritage and Commemoration Center, 20.9.2018, s. 2–3, [https://www.terrorism-info.org.il/app/uploads/2018/10/E_232_18.pdf], luettu 6.7.2020.

⁴⁸¹ *Al Quds will Never be Judaized*, Az-Zallaqa Media Foundation, 20.1.2019, [<https://www.longwarjournal.org/wp-content/uploads/2019/01/19-01-20-JNIM-Az-Zallaqa-Al-Quds-Will-Never-Be-Judaized.html>], luettu 15.8.2019.

⁴⁸² Harakat al-Shabaab al-Mujahideen Press Office: *Al Quds (Jerusalem) will never be Judaized*, 15.1.2019, [<https://www.longwarjournal.org/wp-content/uploads/2019/01/19-01-16-Shabaab-Al-Quds-will-never-be-Judaized-English-1.jpg>], luettu 15.8.2019.

⁴⁸³ Shapoo, Farid Sajid; Colin P. Clarke, Meriem El Atouabi, Mohamed H. El Shawesh, Stephanie Foggett, Mollie Saltskog & Meredith Stricker: *Al-Qaeda in the Indian Subcontinent: The Nucleus of Jihad in South Asia*, The Soufan Center, January 2019, s. 22-23, [<https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2019/01/Al-Qaeda-in-the-Indian-Subcontinent-AQIS.pdf>], luettu 6.7.2020.

⁴⁸⁴ Jokinen, Christian & Anssi Kullberg: *Separatismi ja islamismi*, Kustannus Oy Suomen Mies, Porvoo 2006, s. 70, 72–75.

Samalla al-Qaida on pyrkinyt mobilisoimaan paikallisia resursseja iskuihin globaaleja vihollisiaan vastaan. Vuoden 2011 jälkeen kaikki al-Qaidan merkittävimmät länsivas-taiset terroristi-iskut on toteuttanut al-Qaidan alueellinen haara lähellä toimialuettaan ja kohteisiin, joita vastaan iskettäessä oli mahdollista surmata länsimaalaisia ja samal-la vahingoittaa kohdemaan taloudellisia intressejä. Esimerkkeinä käyvät vuoden 2013 ostoskeskusisku Nairobissa sekä vuosien 2015–2017 hotelli-iskut Malissa, Burkina Fasossa ja Norsunluurannikolla. Säännön vahvistavana poikkeuksena on pidettävä Pariisissa 7.1.2015 *Charlie Hebdo* -satiirilehden toimitukseen tehtyä terroristi-iskua: sen toteuttaneet Kouachin veljekset olivat saaneet koulutusta AQAP:n koulutuslei-rillä Jemenissä.

Globaalista taistelusta paikallisten tavoitteiden suojeluun

Tiettyä oppimisprosessia osoittaa al-Qaidan johdon pyrkimys suojella paikallisryh-miensä saavutuksia. Tämän merkeissä jo bin Laden varoitteli muun muassa al-Shabaabia julkisesta liittymisestä al-Qaidaan. Hän arvioi – oikein – että tällainen ju-listus nostaisi itäafrikkalaisen terroristiryhmän länsimaiden terrorismin torjunnan tähtäimeen.⁴⁸⁵ Myös al-Zawahiri on osoittanut samanlaista rationaalista joustavuutta entisen Syyrian paikallisryhmänsä kanssa. Toukokuussa 2015 Jabhat al-Nusran (JaN) johtaja Abu Muhammed al-Golani kertoi *Al Jazeera*n haastattelussa al-Zawahirin kiel-täneen häneltä Syyrian käyttämisen länsivastaisiin iskuhankkeisiin ja käskenynt tämän keskittymään lähivihollisen vastaiseen taisteluun. Al-Golanin mukaan ”saimme selkeät käskyt olla käyttämättä Syyriaa alustana iskuille Yhdysvaltoja tai Eurooppaa vastaan, jotta emme sabotoisi oikeaa tehtäväämme [Bashar al-Assadin] regimiä vastaan”⁴⁸⁶.

Al-Golanin paljastusta on pidetty merkittävänä. Se on arvioitu selkeäksi todisteeksi siitä, että al-Zawahirin priorisointi eroaa edeltäjänsä vastaavasta, jonka keskiössä oli terrorismi länsimaita vastaan näiden omalla maaperällä.⁴⁸⁷ Al-Golanin paljastuksen varaan ei kuitenkaan tule rakentaa liian pitkälle meneviä päätelmiä. Tämän motiivit eivät nimittäin välttämättä olleet vilpittömät: vuotta myöhemmin hän irrotti JaN:n nimivaihdosten kautta julkisesti al-Qaidasta pyrkimällä siten integroimaan Hayat Tahrir al-Sham (HTS) -nimellä nyt toimineen ryhmän osaksi Syyrian laajempaa isla-mistista vastarintaa. Tätä pyrkimystä al-Qaidan globaali länsivastainen taistelu suu-resti vaikeutti.⁴⁸⁸

Al-Golanin paljastuksen pohjavirettä kuitenkin tukee se, että al-Qaidan johto on kehottanut välttämään ylilyönnejä, jotka kiinnittäisivät kansainvälisen huomion jiha-

⁴⁸⁵ SOCOM-2012-0000005, 2012, s. 41–43.

⁴⁸⁶ *Al Jazeera*: Nusra Leader: Our mission is to defeat Syrian regime, 28.5.2015.

⁴⁸⁷ Gohel, Sajjan M.: Deciphering Ayman Al-Zawahiri and Al-Qaeda’s strategic and ideological imperatives, *Perspectives on Terrorism*, volume 11, issue 1, 2017, s. 56-57.

⁴⁸⁸ Lister, Charles: *How al-Qa`ida Lost Control of its Syrian Affiliate: The Inside Story*, CTC Sentinel, volume 11, issue 2, February 2018, [<https://ctc.usma.edu/al-qaida-lost-control-syrian-affiliate-inside-story/>], luettu 6.7.2020.

distien projekteihin. Vuonna 2013 ranskalaisjoukot pakottivat jihadistit vetäytymään Timbuktusta, jota al-Qaidan Pohjois-Afrikan paikallisryhmä, Islamilaisen Maghrebin al-Qaida (AQIM) oli miehittänyt vuoden päivät. Kiireessään jihadistit eivät ehtineet tuhota kaikkea kirjeenvaihtoaan. Eräs Isisiin ja väkivaltaiseen ekstremismiin erikoistunut toimittaja Rukmini Callimachin löytämistä dokumenteista on AQIM:n silloisen johtajan Abu Musab Abdul Wadud alias Abdelmalek Droukdelin allekirjoittama 9-sivuinen kirje. Siinä Wadud kritisoi alakomentajiaan Timbuktun maailmanperintökohteiksi valittujen muinaismuistomerkkien hävittämisestä sekä liian julmasta šaria-lain soveltamisesta julkisine ruoskimisineen ja teloituksineen. Verraten jihadistien saavutuksia [Pohjois-Malin valtausta ja islamisointipyrkimyksiä] vauvaan, terroristijohtaja toteaa: ”*vauva on joitain päiviä vanha, hän ryömii polvillaan eikä osaa vielä seistä kahdella jalallaan. Jos haluamme hänen seisovan omien jalkojensa varassa tässä maailmassa, joka on täynnä vihollisia jotka vain odottavat pääsevänsä tönäisemään, meidän on helpotettava hänen taakkaansa, otettava häntä kädestä, autettava ja tuettava häntä kunnes hän on valmis seisomaan ... Jokainen virhe tässä tärkeässä vaiheessa vauvan elämää on raskas taakka hänen hartioilleen. Mitä isompi virhe, sitä isompi taakka hänelle kannettavaksi ja saatamme päätyä tukehduttamaan hänet ja aiheuttamaan hänen kuolemansa.*”⁴⁸⁹

Kirjeessään Wadud tunnusti AQIM:n olevan haavoittuvassa asemassa ja että kansainvälinen ja alueellinen painostus ylittivät tällä hetkellä heidän sotilaalliset, taloudelliset ja rakenteelliset kykynsä: ”*On hyvin todennäköistä, kenties varmaa, että sotilaallinen interventio tulee tapahtumaan ... joka lopulta tulee pakottamaan meidät vetäytymään tukialueillemme tai joka tulee provosoimaan kansan meitä vastaan. Huomioiden tämä tärkeä tekijä, meidän ei tule mennä liian pitkälle tai ottaa riskejä ratkaisuisamme tai julkikuvassamme, että projektimme on vakaa Islamilainen valtio*”⁴⁹⁰

Kirje on mielenkiintoinen myös siinä mielessä, että terroristijohtaja kehotti alakomentajiaan kompromissivalmiuteen šaria-lain soveltamisen lisäksi myös laajemmin. Tämän mukaan tavoitteena tuli olla voittaa Pohjois-Malin muut poliittiset ryhmittymät jihadistien projektin puolelle. Vuonna 2012 jihadistit toimivat useiden kuukausien ajan yhteistyössä Pohjois-Malissa toimivan tuaregien Azawadin kansallisen vapautusliikkeen (MNLA) kanssa. Ryhmittymät neuvottelivat itsenäisen islamilaisen valtion perustamisesta. Sitä koskeva sopimus kesti vain pari päivää ja raukesi jihadistien ajettua MNLA:n alueen tärkeimmistä kaupungeista.

Terroristijohtajan mielestä liittolaisuussuhteen katkeaminen oli raskas virhe: ”*Päätös lähteä sotaan Azawadin Vapautusliikettä vastaan, sen jälkeen kun olimme päässeet jo niin lähelle sopimusta heidän kanssaan ... on mielestämme raskas virhe. ... meidän tulisi myös huomioida, että emme monopolisoi poliittis-sotilaallista näyttämöä. Meidän ei tulisi olla eturivissä. Parempi olla hiljaa ja näyttellä että on 'kotimainen' liike jolla on omat tavoitteet ja buolet. Teillä ei ole mitään syytä näyttää, että meillä on laajenemiseen pyrkivä, jihadistinen, al-Qaida tai muunlainen*

⁴⁸⁹ Callimachi, Rukmini: In Timbuktu, al-Qaeda left behind a manifesto, *Associated Press*, 14.2.2013.

⁴⁹⁰ Ibid.

projekti. ... Näiden siltojen rakentamisen tavoite on, etteivät uskonsoturimme enää ole eristyksissä yhteiskunnasta. Jos voimme saavuttaa tämän positiivisen tilan edes osittain, vaikka projekti epäonnistuisi myöhemmin, se on ollut riittävä, olemme kylväneet ensimmäisen, hyvän siemenen tähän hedelmälliseen maaperään, laittaneet sen päälle hyönteismyrkyä ja lannoitetta niin että puu kasvaa nopeammin. Odotamme näkevämme puun sellaisena kuin se tulee olemaan: vakaana ja mahtavana.”⁴⁹¹

Huomionarvoista on, että samat elementit, jotka Wadud toi kyseisessä kirjeessä esille, löytyvät myös al-Qaidan toimintatavoista Etelä-Aasiassa.

AQIS – Esimerkki al-Qaidan lokalisoitumisesta

Vuoden 2014 syyskuussa al-Zawahiri ilmoitti al-Qaidan perustaneen uuden paikallisryhmän nimeltä Intian niemimaan al-Qaida (AQIS).⁴⁹² Joitain päiviä myöhemmin al-Qaidan terroristit soluttautuivat Karachin sotatamaan ja yrittivät kaapata Pakistanin laivaston fregatin *PNS Zulfiqarin*, voidakseen hyökätä sen avulla Intian valtamerellä partioivia intialaisia ja amerikkalaisia sotalaivoja vastaan. Terroristit jäivät kiinni ennen kuin he saivat alusta komentoonsa. Viisi pakistanilaista merisotilasta tuomittiin kuolemaan osallisuudesta kunnianhimoiseen iskuhankkeeseen.⁴⁹³

Ilmoitus uuden al-Qaidan paikallisryhmän perustamisesta tapahtui vain pari kuukautta sen jälkeen, kun Isis oli julistanut perustaneensa kalifaatin. Tämän seurauksena monissa arvioissa Intian niemimaan al-Qaidan tulkittiin olevan mediatempu, jolla al-Qaida halusi vastata Isisin kalifaattijulistukseen kesäkuussa 2014. Todellisuudessa AQIS:n perustamista edelsi pidempi prosessi, joka oli alkanut vuosia aiemmin. Alkusysäyksen projektille antoi Islamabadin Punaisen moskeijan piiritys vuoden 2007 heinäkuussa. Pakistanin pääkaupungissa moskeijaan linnoittautuneet radikaali-islamistit olivat liikaa Pakistanin viranomaisille, jotka väkivalloin päättivät moskeijaan linnoittautuneiden jihadistien provokaation.⁴⁹⁴ Seurauksena oli Pakistanin ja pakistanilaisjihadistien välisen konfliktin eskaloituminen, verinen terrorikampanja ja operaatioiden sarja heimoalueilla.

Al-Qaidan johto oli huolissaan tukialueistaan Waziristanissa, jotka nyt joutuivat Pakistanin oman terrorismin vastaisen sodan näyttämöksi. Al-Qaida ryhtyi sovitteluun Pakistanin jihadistiryhmiä välillä ja rakentamaan jihadistiryhmiä yhteisrintamaa heimoalueilla olevien jihadistien tukialueiden puolustamiseksi.⁴⁹⁵ Sovittelutyötä johti ryhmän egyptiläinen veteraani Mustafa Abu al-Yazid, jonka al-Qaida nimitti

⁴⁹¹ Callimachi, Rukmini: In Timbuktu, al-Qaeda left behind a manifesto, *Associated Press*, 14.2.2013.

⁴⁹² BBC: Al-Qaeda chief Zawahiri launches Al-Qaeda in South Asia, 4.9.2014.

⁴⁹³ Rassler, Don: *Al-Qa'ida in Pakistan: A Metric problem?*, CTC Sentinel, volume 10, issue 8, September 2017, s. 17, [<https://ctc.usma.edu/al-qaida-in-pakistan-a-metric-problem/>], luettu 6.7.2020.

⁴⁹⁴ Shahzad, Syed Saleem: *Inside Al-Qaeda and the Taliban: Beyond bin Laden and 9/11*, Palgrave Macmillan, London 2011, s. 44–46.

⁴⁹⁵ Rassler, Don: Securing sanctuary: Understanding Al-Qaeda's strategy in Pakistan, *Al-Qaeda's Senior Leadership (AQSL)*, Jane's Strategic Advisory Services, November 2009.

toukokuussa 2007 al-Qaidan johtajaksi ”*Khorasanissa*”⁴⁹⁶. Sovittelutyön myötä al-Qaidan yhteydet Kashmirissa taisteleviin pakistanilaisiin jihadistiryhmiin, kuten Lashkar-e-Taibaan tiivistyivät.⁴⁹⁷ Mustafa al-Yazid sai surmansa Yhdysvaltojen ohjusiskussa toukokuussa 2010. Al-Yazidin kuoleman jälkeen al-Qaida julkaisi 15.6.2010 ääninauhan, jossa al-Yazid ilmoitti al-Qaidan perustaneen haaran Kashmiriin.⁴⁹⁸ Al-Zawahiri löysi pitkän etsimisen jälkeen al-Yazidin seuraajaksi jihadistiuskonoppineen šikki Asim Umarin⁴⁹⁹, jonka hän nimitti 2014 al-Yazidin seuraajaksi ja nyt uudelleen nimetyn AQIS:n johtajaksi.

Laajemmin al-Qaidan painopisteen palautuminen Etelä-Aasiaan ilmeni al-Qaidan johdon, erityisesti al-Zawahirin puheissa, joissa vuodesta 2005 lähtien Pakistanilla ja Etelä-Aasiassa oli entistä keskeisempi rooli.⁵⁰⁰ Muutosta heijasteli 2000-luvun puolivälissä lisääntynyt al-Qaidan tuottama urdunkielinen propaganda, joka osoitti myös jäsenvärväyksen painopisteen siirtymisen Pakistaniin. Johtavat pakistanilaiset al-Qaida-jäsenet, kuten Khalid Sheikh Muhammed, Ilyas Kashmiri, Badr Mansor ja Shahidin Usman alleviivasivat al-Qaidan paikallistumista. Kehitys ei rajoittunut vain Afganistanin vastaiselle heimoalueelle - korkean profiilin al-Qaida-jäseniä pidätettiin vuoden 2001 jälkeen myös Pakistanin kaupungeissa, kaukana vuoristoseutujen heimoalueilta.⁵⁰¹

Alueellisena al-Qaidan alaorganisaationa AQIS toi yhteen sen ideologiaan sitoutuneita toimijoita muista Etelä-Aasian terroristiryhmistä, joihin al-Qaidalla oli jo ennestään ollut yhteistyösuhde. AQIS:n puhemies Usama Mahmoud totesi ryhmän ”*syntyneen useiden, pitkän historian jihadissa omaavien jihadi-ryhmien yhteenliittymisestä... ottaakseen ohjeet rakastetulta emiiriltään šikki Ayman al-Zawahirilta ... Ja he tulivat yhteen ja muodostivat yhden yhtenäisen kokonaisuuden šikki Asim Umarin johdon alle.*”⁵⁰²

Intialaistautaisen Umarin nimityksen myötä al-Qaida aasialaisti alueellisen ryhmänsä. Tämä oli looginen ratkaisu al-Zawahirilta ja linjassa jo pidempään käynnissä olleen kehityksen kanssa. Al-Qaida oli alusta lähtien monikansallinen, mutta vahvasti arabien, erityisesti saudien ja egyptiläisten, dominoima. Terrorismintutkijat kiinnittivät huomiota al-Qaidan muuttuvaan jäsenistöön ensimmäisen kerran jo vuonna 2004. Ryhmän pakistaniistuminen kulki yhdessä al-Qaidan Etelä-Aasian strategian

⁴⁹⁶ Al-Qaidan kielenkäytössä Khorasan toimii synonyyminä Afganistanille. Ks. lisää Filiu, Jean-Pierre: *Apocalypse in Islam*, University of California Press, Berkley/CA 2011, s. 79-80, 106; McCants, William: *ISIS ja Ilmestys. Islamilaisen valtion historia, strategia ja tuomiopäivän visio*, Terra Cognita, Sastamala 2016, s. 36.

⁴⁹⁷ Shahzad (2011), s. 211.

⁴⁹⁸ Burke, Jason: *Local dynamics: Al-Qaeda's overtures toward Kashmiri militants, Relationships and Rivalries. Assessing Al-Qaeda's Affiliate Network*, Jane's Consulting, October 2010.

⁴⁹⁹ Umarin oikean nimen on kerrottu olevan Sana ul-Haq ja hänen olevan Intian kansalainen ja kotoisin Sambhalista, Uttar Pradeshin osavaltiosta. Roul, Animesh: *Al-Qaeda's Quiet Resurgence in India*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 15, issue 16, 2016, [http://jamestown.org/program/al-qaedas-quiet-resurgence-in-india/], luettu 6.7.2020.

⁵⁰⁰ Holbrook (2016), s. 70.

⁵⁰¹ Rassler (2017), s. 18–19.

⁵⁰² Roggio, Bill: *Al-Qaeda in Indian Subcontinent incorporates regional jihadist groups*, Long War Journal, 5.9.2014, [https://www.longwarjournal.org/archives/2014/09/analysis_al_qaeda_in.php], luettu 1.1.2020.

paikallistumisen kanssa, jonka keskiössä oli pyrkimys vahvistaa al-Qaidan paikallis-kannatusta ja luoda suorituskykyjä, joita terroristiryhmä voisi käyttää alueellisesti tai globaalisti.⁵⁰³

Esimerkki tällaisesta suorituskyvystä saatiin lokakuussa 2015, kun amerikkalaisjoukot hyökkäsivät AQIS:n koulutusleiriin Kandaharin Shorabakin piirikunnassa. Useita päiviä kestäneissä taisteluissa arviolta 150–200 jihadistia sai surmansa – vaikka leiri oli ollut AQIS:n ylläpitämä, menehtyneet jihadistit edustivat useita eri ryhmiä. Koulutusleirin olemassaolo Kandaharissa oli konkreettinen osoitus al-Qaidan paluusta Afganistaniin mutta myös ilmentymä al-Qaidan strategiasta, jonka keskiössä on vahvistaa paikallisten ja alueellisten liittolaisten kapasiteettia tarjoamalla näille logistista tukea sekä koulutusta.⁵⁰⁴ Tämän paikallisliittolaisten voimaannuttamisstrategian myötä al-Qaida on palaamassa Abdallah Azzamin perustaman *Maktab al-Khadamat*in alkujuurille.

Vuoden 2017 kesäkuussa AQIS julkaisi 20-sivuisen dokumentin, jossa se avasi pitkän aikavälin tavoitteitaan ja strategiaansa. Kyseistä ”ohjesääntöä” on pidetty merkittävänä, sillä sen katsotaan heijastavan al-Qaidan keskusjohdon ajattelua: Al-Zawahirin ote AQIS:stä on todennäköisesti voimakkaampi kuin muista al-Qaidan paikallishaaroista. Dokumentin julkaisu osui lisäksi yhteen Isisin kalifaattiprojektin epäonnistumisen kanssa ja sisälsi yllättäviä elementtejä, kuten kehotuksen välttää valikoimatonta, silmitöntä väkivaltaa. Tämän on arvioitu olevan al-Qaidan vastaus Isisin brutaaleille metodeille. AQIS:n ohjesäännön julkaisu tulkittiin al-Qaidan tietoiseksi pyrkimykseksi palauttaa ryhmä globaalin jihadistisen liikkeen johtoon.⁵⁰⁵

Samalla dokumentin on katsottu alleviivanneen al-Qaidan painopisteen siirtymistä globaalista taistelusta glokaaliseen taisteluun. Sen keskiössä on al-Qaidan pyrkimys vahvistaa paikallisia juuriaan. Tämä suoritetaan liittoutumalla paikallistoimijoiden kanssa sekä hyödyntämällä paikallisia epäkohtia ja tyytymättömyyden aiheita sekä omien liittolaisten keskittymistä lähiviholliseen. Yhtä olennaista on kietoa näiden paikalliset narratiivit laajempaan alueelliseen ja globaalin jihadistisen liikkeen diskurssiin ja mentoroida ja ohjata nämä yhteistyökumppanit huomioimaan taistelussaan lähivihollisen rinnalla myös kaukovichollinen.⁵⁰⁶

Yhdysvallat esiintyi dokumentissa odotetusti perivihollisena. Sen rinnalle AQIS nosti kuitenkin alueelliset lähivihollisensa Pakistanin, Intian ja Bangladeshin. Samaa viestiä al-Zawahiri on välittänyt omissa esiintymisissään, joissa hän on toistuvasti hyökkän-

⁵⁰³ Ressler (2017), s. 18.

⁵⁰⁴ Stenersen Anne: *Al-Qa`ida's Comeback in Afghanistan and Its Implications*, CTC Sentinel, volume 9, issue 9, September 2016, [<https://ctc.usma.edu/al-qaidas-comeback-in-afghanistan-and-its-implications/>], luettu 6.7.2020.

⁵⁰⁵ Shapoo & Clarke et al. (2019), s. 6, 10, 22–23.

⁵⁰⁶ Ibid. s. 22–23.

nyt Bangladeshia⁵⁰⁷, Pakistania ja Intiaa vastaan. Ohjesäännössä sekä viimeaikaisissa al-Zawahirin puheissa erityisenä painopisteenä nousee esille Kashmir.

Kashmir ja Etelä-Aasian potentiaaliset kasvualueet

Al-Qaida on pyrkinyt jo pitkään soluttautumaan Kashmirin konfliktiin. Kuitenkin taistelua paikallisten kokemaa intialaismiehitystä vastaan ovat dominoineet kotope-
räiset nationalistiset kashmirilaisryhmät sekä Pakistanin tukemat jihadistiryhmät.⁵⁰⁸ Vuodesta 2007 lähtien al-Qaida on propagandassaan pyrkinyt kiistämään Pakistanin ja maan tukemien jihadistiryhmien legitimitetin konfliktiin osallistumisessa ja itse esiintymään ”todellisen jihadin” esitaistelijana Kashmirissa.

AQIS:n perustamisen myötä al-Qaidan pyrkimys saada jalansijaa Kashmirissa näyttää toteutuvan. Pian AQIS:n ohjesäännön julkaisun jälkeen al-Qaida ilmoitti uuden jihadistiryhmän, *Intian vastaisen taistelun avustajat (Ansar Ghaḥwat-ul-Hind, AGH)*, liittyneen Kashmirissa sen taisteluun. Al-Qaida ilmoitti uuden ryhmän johtajan Zakir Musan⁵⁰⁹ vannoneen uskollisuutta AQIS:lle.⁵¹⁰ Tämä oli vuonna 2016 irrottanut Hizbul Mujahideen (HuM) ryhmästä, perustanut oman ryhmän nimellä *Mujahideen Taliban-e-Kashmir* ja vannonut uskollisuutta al-Zawahirille.⁵¹¹ Zakir Musa edusti uutta sukupolvea Kashmirin islamistimilitanttien riveissä, sillä hän ilmoitti, ettei taistele Kashmirin itsenäisyyden vaan Kashmiriin perustettavan islamilaisen kalifaatin puolesta.⁵¹²

Zakir Musan henkilökohtainen taistelu kalifaatin pystyttämiseksi Kashmiriin päättyi, kun intialaissotilaat surmasivat hänet 2019 toukokuussa. Musan kuolema oli isku al-Qaidalle, mutta vain väliaikainen sellainen. Al-Zawahiri julisti pian Musan kuoleman jälkeen antavansa kaiken tukensa ryhmän uudelle johtajalle Abdul Hameed Lelharille. Lelhari oli taistellut Zakir Musan tavoin HuM:ssä ennen vuoden 2017 loikkaustaan Musan sirpaleryhmään, jonka riveissä Lelhari osallistui AGH:n perustamiseen.

Ylistäessään Lelharin astumista Zakir Musan saappaisiin al-Zawahiri hyökkäsi voimakkaasti Intiaa vastaan. Samalla hän kritisoi Pakistanin seperatistista – al-Qaidan jihadistiselle vastakohtaista – agendaa Kashmirissa. Yhtä lailla al-Zawahiri suomi Kashmirissa aktiivisia kilpailijoitaan – kuten Hizbul Mujahideenia ja Lashkar-e-

⁵⁰⁷ Roul, Animesh: *Al-Qaeda Leader al-Zawahiri urges Jihad Against the “Anti-Islamic” Government of Bangladesh*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 12, issue 2, January 2014, [<https://jamestown.org/program/al-qaeda-leader-al-zawahiri-urges-jihad-against-the-anti-islamic-government-of-bangladesh/>], luettu 16.5.2020.

⁵⁰⁸ Jokinen & Kullberg (2006), s. 328–330.

⁵⁰⁹ Oikealta nimeltään Zakir Rashid Bhat. Roul, Animesh: *Breaking With Kashmiri Militant Tradition: A Profile of Mujahideen Taliban-e-Kashmir Commander Zakir Musa*, Jamestown Foundation Militant Leadership Monitor, 4.7.2017.

⁵¹⁰ Ibid.

⁵¹¹ Zahid, Farhad: *Zakir Musa’s Death and its impact on al-Qaeda’s Ambitions in Indian Kashmir*, Jamestown Foundation Militant Leadership Monitor, 31.7.2019, [<https://jamestown.org/brief/zakir-musas-death-and-its-impact-on-al-qaedas-ambitions-in-indian-kashmir/>], luettu 10.7.2020.

⁵¹² Ibid.

Taibaa – Pakistanin talutusnuorassa olemisesta.⁵¹³

Vuoden 2019 elokuussa Intian sisäministeri ilmoitti yksipuolisesti Kashmirin erityis-
aseman lakkauttamisesta ja liittämisestä Intiaan. On selvää, että al-Qaida tulee käyt-
tämään Kashmirin kysymystä keskeisenä teemana propagandassaan sekä alueellista-
misstrategiassaan. Kashmirin muslimien asemaan liittyvä tunnelataus luo AQIS:lle
värväysmahdollisuuksia niin Pakistanissa kuin itse Kashmirissa. Samalla teema toimii
potentiaalisenä siltana yhteistyöhön jo toiminnassa olevien eteläaasialaisten jihadistirihtymien kanssa.

Kashmirin kysymys ei valitettavasti ole ainoa Etelä-Aasian konflikti, jonka AQIS voi
välineellistää omiin tarkoituksiinsa. Sisäpoliittiset jännitteet Bangladeshissa ovat luo-
neet puitteet al-Qaidalle kasvattaa läsnäoloaan maassa. AQIS surmasi vuosina 2015–
2016 yhdeksän bangladeshilaista ihmisoikeus- ja seksuaalivähemmistöaktivistia, leh-
timiestä ja akateemikkoa.⁵¹⁴ Myanmarissa vuonna 2016 käynnistyneet vainot isla-
minuskoisia rohingoja vastaan ajoivat satojatuhansia pakolaisiksi Bangladeshiin.
Propagandassaan AQIS on antanut tukensa ”muslimiveljilleen” ja *Haraka al-
Yakinille*, paikalliselle rohingojen militanttiryhmälle sekä luvannut kostaa Myanmaril-
le. AQIS:lle rohingojen ahdinko tarjoaa jälleen uuden mahdollisuuden soluttautua
konfliktiin ja välineellistää se oman agendan edistämiseen.⁵¹⁵

Afganistan – al-Qaidan kotipesä

Al-Qaidan globaalista lähestymiskulmaa ilmentää AQIS:n ohjesäännössä Afganista-
nin keskeinen rooli. Ohjesäännön mukaan AQIS pyrkii ”*vahvistamaan Afganistanin
islamilaista emiraattia, puolustamaan sitä ja taistelemaan islamilaisen emiraatin vihollisia vastaan
Afganistanin rajojen ulkopuolella ja osallistumaan taisteluihin maan sisällä – taistellen rintarin-
nan emiraatin mujabidien kanssa. ... AQIS:n mujahidit taistelevat emiraatin lipun alla ja otta-
vat aktiivisesti osaa taisteluihin šarian vihollisten kanssa.*”⁵¹⁶

Al-Qaidan historia kietoutuu voimakkaasti Afganistanin sotaan. Al-Qaidan ja Tali-
ban-liikkeen ensikosketus tapahtui vuonna 1996, jolloin Osama bin Laden ja tämän
seuraajat palasivat Sudanista Afganistaniin. Osama bin Laden oli tukenut afgaanien
vastarintataistelua Neuvostoliittoa ja sen tukemaa kommunistihallintoa vastaan
1980-luvun ensivuosista aina vuoteen 1992. Vastarintataistelun alkuvuosina syntyi

⁵¹³ Ramachandran, Sudha: *Al-Qaeda Joins the Kashmir Conflict*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, vol-
ume 15, issue 22, November 2017, [https://jamestown.org/program/al-qaeda-joins-kashmir-conflict/], luettu
6.7.2020; Roul (2016); Roul, Animesh: *Al-Qaeda's Ayman al-Zawahiri Invokes Kashmir Again, Calls for 'One' Jihad*,
Jamestown Foundation Terrorism Monitor, 26.7.2019, [https://jamestown.org/program/al-qaedas-ayman-al-
zawahiri-invokes-kashmir-again-calls-for-one-jihad/], luettu 16.5.2020.

⁵¹⁴ Shapoo & Clarke et al. (2019), s. 34–36.

⁵¹⁵ Ibid. s. 37–38.

⁵¹⁶ Joscelyn, Thomas: *AQIS emphasizes allegiance to Ayman al Zawahiri, Taliban in new 'code of conduct'*, Long War
Journal, 26.6.2017, [https://www.longwarjournal.org/archives/2017/06/aqis-emphasizes-allegiance-to-
ayman-al-zawahiri-taliban-in-new-code-of-conduct.php], luettu 1.1.2020.

ajatus organisaatiosta, joka tukisi logistisesti ja rahallisesti afgaanien vastarintaryhmiä ja samalla avustaisi arabialaistaustaisten sotavapaaehtoisten matkustamista, koulutautumista ja liittymistä afgaanien vastarintaryhmiin.⁵¹⁷ Tämän pohjalta syntyi jo mainittu Maktab al-Khadamat kantaorganisaatio, josta *Tanzim al-Qaida*, Osama bin Ladenin johtama terroristiverkosto, syntyi.⁵¹⁸

Presidentti Muhammed Najibullahin kukistaminen johti sisällissotaan afgaaniryhmitymien välillä. Al-Qaidan johtavien jäsenien silmissä konflikti kehittyi muslimien väliseksi sisällissodaksi. Huomio kiinnittyi nyt muihin konflikteihin ja seutuihin, joissa al-Qaida voisi työskennellä ”muslimien vapauttamiseksi”. Osama bin Laden ja tämän kannattajat jättivät Afganistanin vuoteen 1993 mennessä: bin Laden itse siirtyi vuonna 1991 Sudaniin. Vastentahtoinen paluu Afganistaniin koitti viisi vuotta myöhemmin, kun Saudi-Arabian ja Yhdysvaltojen painostuksesta Sudan karkotti bin Ladenin.⁵¹⁹

Tora Boran alueelle asettunut bin Laden julkaisi pian Afganistaniin saapumisen jälkeen Yhdysvaltoja vastaan suunnatun sodanjulistuksensa (23.8.1996). Päivää myöhemmin Afganistanin sisällissodan uusin toimija, uskonnollisista pataaniopiskelijoisista muodostunut Taliban-liike, valloitti läheisen Jalalabadin kaupungin. Muutamaa viikkoa myöhemmin vuorossa oli pääkaupunki Kabul.

Bin Ladenin julistus herätti maailmanlaajuisia huomiota, jota hän aktiivisesti ruokki useilla vuoden 1996 aikana antamallaan haastatteluilla. Seurauksena oli, että Taliban-liike joutui kasvavan kansainvälisen painostuksen kohteeksi saudin karkottamiseksi maasta.⁵²⁰ Taliban-liike oli ja on yhä ankkuroitunut maaseudun pataanikulttuuriin (*pashtunwali*), jossa keskeisenä elementtinä on turvaa hakevalle osoitettu vieraanvaraisuus. Kysymys bin Ladenin läsnäolosta Afganistanissa kuitenkin jakoi Taliban-liikettä. Tilannetta ei helpottanut se, että hän vältteli henkilökohtaisia tapaamisia johtavien talibien kanssa, jotka olivat epävarmoja siitä, oliko tätä ja tämän komennossa olevia arabeja pidettävä liittolaisina vai kilpailijoina. Luottamuspuola oli molemminpuolista. Viimein vuoden 1996 marraskuussa bin Ladenin ovelle Jalalabadissa saapui mulla Omarin lähettämä valtuuskunta, joka ilmoitti saapuneensa saattamaan bin Ladenin Kandahariin tapaamiseen mulla Omarin kanssa. Bin Laden ja tämän avustajat pelkäsivät kuolemantuomion odottavan häntä Kandaharissa.⁵²¹

⁵¹⁷ Hamid & Farrall, (2015), s. 65–67.

⁵¹⁸ Ibid. s. 107–112.

⁵¹⁹ Wright, Lawrence: *The Looming Tower: Al-Qaeda's Road to 9/11*, Penguin Books, London 2007, s. 220–223; Hamid & Farrall (2015), s. 207–209.

⁵²⁰ Saudi-Arabian tiedustelupalvelun päällikkö Turki al-Faisal vieraili vuosina 1996–1998 kahdesti mulla Omarin luona. Al-Faisalin mukaan mulla Omar ei ollut suoranaisesti kieltäytynyt luovuttamasta bin Ladenia ensimmäisen tapaamisen yhteydessä mutta todennut tämän olevan arvostettu Afganistanissa. Toisen vierailun yhteydessä mulla Omar oli torjunut kiivaasti luovutuspyynnön. Chulov, Martin: My son, Osama: The al-Qaeda leader's mother speaks for the first time, *The Guardian*, 3.8.2018; Wright (2007), s. 267–268.

⁵²¹ Ibid. s. 229–230, 245, 247; Hamid & Farrall (2015), s. 220–221.

Tapaamisessa mulla Omar kehotti bin Ladenia viettämään hiljaiseloa, kunnes Taliban-liike olisi vahvistunut tarpeeksi. Bin Laden lupasi toimia näin mutta jatkoi julkisia esiintymisiään ja terrori-iskuhankkeidensa edistämistä. Tämä ärsytti johtavia talibeja – väitetysti myös mulla Omaria – mutta liikkeen kärsimät tappiot mahdollistivat bin Ladenin aseman vahvistumisen. Vuonna 1997 järjestetyssä toisessa tapaamisessa talibanit ja al-Qaida sopivat yhteistyöstä ja pian bin Ladenin miehet osallistuivat sotatoimiin Kabulien ympäristössä torjuakseen Ahmad Shah Massoudin etenemisen pääkaupunkiin.⁵²² Vuoden 1998 elokuussa al-Qaida toteutti pommi-iskut Yhdysvaltojen lähetystöihin Itä-Afrikassa.⁵²³ Reilut kolme vuotta myöhemmin, vain kaksi päivää ennen WTC-iskuja, al-Qaidan itsemurhapommittajat surmasivat ”huomenlahjana” Talibanin katkerimman afgaanivastustajan, tadžikkikomentaja Ahmad Shah Massoudin.⁵²⁴

Syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen monet Afganistanissa olevat arabijihadistit arvostelivat bin Ladenin tapaa käyttää Taliban-liikkeen suojelusta hyväkseen samalla kun tämän terroristihankkeet vaaransivat Taliban-liikkeen emiraatin olemassaolon. Taliban-liikkeen johtaja mulla Muhammed Omar ei kuitenkaan tietävästi koskaan kritisoinut julkisesti bin Ladenia tai myöhemmin syyttänyt tätä ja al-Qaidaa hallintonsa syrjäyttämisestä.

Syyskuun 11. päivän iskujen seurauksena Yhdysvallat ja sen eurooppalaiset liittolaiset toteuttivat sotilaallisen intervention Taliban-liikkeen hallitsemaan Afganistaniin, ja joulukuun loppuun mennessä liike oli syrjäytetty vallasta. Al-Qaida väisti⁵²⁵ länsimaiden sotilaallisen ylivoiman siirtymällä Pakistanin heimoalueelle ja erityisesti Etelä- ja Pohjois-Waziristaniin, mistä käsin ryhmä ryhtyi tukemaan pitkäaikaisten afgaaniliittolaistensa, kuten Jalaluddin Haqqanin, kautta Taliban-liikkeen hitaasti kiihtyvää vastarintaa.

Bin Ladenin kuolema ei katkaissut talibanien ja al-Qaidan yhteyttä. Taliban-liike esitti pian bin Ladenin kuoleman jälkeen surunvalittelunsa ja al-Zawahiri uudisti nyt bin Ladenin seuraajana uskollisuudenvalansa mulla Omarille. Alun perin al-Zawahiri ei ollut kannattanut bin Ladenin päätöstä vannoa uskollisuutta mulla Omarille, koska katsoi, että al-Qaidan silloiset strategiset ja ideologiset prioriteetit olivat Afganistania laajemmat.⁵²⁶

⁵²² Wright (2007), s. 263; Hamid & Farrall (2015), s. 225–226.

⁵²³ Wright (2007), s. 270–272.

⁵²⁴ Ibid. s. 354–355; Coll, Steve: *Directorate S: The CIA and America's Secret Wars in Afghanistan and Pakistan*, Allen Lane, London 2018, s. 20.

⁵²⁵ Pakistanin lisäksi myös Iran toimi väistöalueena: Al-Qaidan keskeisiä johtajia (mm. Saif al-Adel) sekä näiden perheenjäseniä, heidän joukossa myös bin Ladenin vaimo Khairia ja pojat Hamza, Uthman ja Mohammed, siirtyivät maanpakoon Iraniin, missä he joutuivat elämään Iranin vallankumouskaartin silmälläpidon alaisina. Al-Qaidan ns. Iran-ryhmään on kuulunut merkittäviä ryhmän jäseniä. Kysymys siitä, mikä rooli Iranilla on ollut turvasatamana ja mikä vaikutus sillä on ollut al-Qaidan toimintaan, jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Scott-Clarke, Cathy & Adrian Levy: *The Exile – The Flight of Osama Bin Laden*, Bloomsbury, London 2017, s. 117–118, 146–150.

⁵²⁶ Gohel (2017), s. 58.

Al-Qaidan egyptiläinen johtaja on kuitenkin vuodesta 2011 lähtien julkilausumissaan pyrkinyt johdonmukaisesti vahvistamaan Taliban-liikkeen legitimitettä ja vakuuttanut toistuvasti al-Qaidan uskollisuutta Taliban-liikkeen perustajalle mulla Omarille⁵²⁷ ja tämän seuraajille mulla Mansourille (2015) ja mulla Haibatullah Akhundzadalle (2016).⁵²⁸

Nykyinen Taliban-liikkeen johtaja ei ole julkisesti toistaiseksi vastannut al-Zawahirin uskollisuudenvalaan, minkä on optimistisesti tulkittu merkitsevän al-Qaidan ja Taliban-liikkeen suhteiden etäännyttämistä.⁵²⁹ Al-Qaidan ja Taliban-liikkeen suhde on kestänyt yli kaksi vuosikymmentä, vaikka se onkin merkinnyt Taliban-liikkeelle isoja vastoinkäymisiä. Suhteen suurin hyötyjä on kiistattomasti ollut al-Qaida. Omana panoksenaan suhteeseen al-Qaida on tuonut teknistä osaamista sekä oppeja muilta taistelulentäjiltä. Al-Qaida on toiminut mentorina erityisesti Taliban-liikettä lähellä olevalle *Haqqani*-verkostolle, joka on vastuussa merkittävimmistä ja verisimmistä terroristi-iskuista Kabulissa.⁵³⁰ Verkoston merkitystä kuvastaa, että sen johtaja, Sirajuddin Haqqani, nimettiin vuonna 2016 Taliban-liikkeen toiseksi varajohtajaksi. Hänen isänsä, Jalaluddin Haqqani, oli läheisin bin Ladenin afgaaniliittolainen.⁵³¹

Al-Qaidan propagandassa Taliban-liikkeen ylistäminen on toiminut lyömäaseena kamppailussa Isisiä vastaan. Vuodesta 2014 lähtien al-Zawahiri on toistuvasti argumentoinut, että vain mulla Omarilla ja tämän seuraajilla on oikeus kantaa ”Uskovaisten johtajan” (*Amir al-Mu’minin*) titteliä kontrastina itsensä kalifiksi ylentäneelle Abu Bakr al-Bagdadille. Vuonna 2014 al-Qaidan as-Sahab-mediaorganisaatio uudelleenjulkaisi vanhan videon (vuodelta 2001), jossa edesmennyt bin Laden kertoi al-Qaidan ja Taliban-liikkeen suhteesta ja vakuutti uskollisuuttaan mulla Omarille: ”[Taliban-liike] antoi meidän perustaa koulutusleirejä maahansa, huolimatta siitä kaikesta kansainvälisestä painostuksesta, joka heihin kohdistui. He myös auttavat meitä valmistautumme ja kouluttautumisessamme, vaikka he tietävät, että valmistaudumme iskemään Yhdysvaltoja vastaan. ... Uskollisuuteni uskovaisten johtajalle [mulla Omar] on iso uskollisuuden vala, joka on mainittu Koraanin säkeissä ja sunnan kertomuksissa. ... Jokaisen muslimin tulee vannoa

⁵²⁷ Mulla Omar kuoli vuonna 2013, mutta hänen kuolemansa salattiin. Vasta vuonna 2015 tieto kuolemasta vuosi julkisuuteen. Samalla paljastui, että mulla Mansour oli johtanut kaksi vuotta liikettä mulla Omarin nimissä. Paljastus johti Taliban-liikkeen sisäisiin jännitteisiin. *BBC*: Taliban admit covering up death of Mullah Omar, 31.8.2015.

⁵²⁸ *BBC*: Al-Qaeda’s Zawahiri pledges loyalty to new Taliban chief, 13.8.2015; Joscelyn, Thomas: *Ayman al Zawahiri pledges allegiance to the Taliban’s new emir*, Long war Journal, 13.8.2015, [https://www.longwarjournal.org/archives/2015/08/ayman-al-zawahiri-pledges-allegiance-to-the-talibans-new-emir.php], luettu 1.1.2020; Joscelyn, Thomas: *Ayman al Zawahiri swears allegiance to the Taliban’s new leader*, Long war Journal, 11.6.2016, [https://www.longwarjournal.org/archives/2016/06/ayman-al-zawahiri-swears-allegiance-to-the-talibans-new-leader.php], luettu 1.1.2020.

⁵²⁹ Bacon, Tricia: *Deadly Cooperation: The Shifting Ties Between Al-Qaeda and the Taliban*, War on the Rocks, 11.9.2018, [https://warontherocks.com/2018/09/deadly-cooperation-the-shifting-ties-between-al-qaeda-and-the-taliban/], luettu 1.1.2020.

⁵³⁰ Binnie, Jeremy & Joanna Wright: Network Warriors: Al-Qaeda and the Haqqani Network, *Relationships and Rivalries: Assessing Al-Qaeda’s Affiliate Network*, HIS Jane’s Consulting, October 2010, s. 16–17.

⁵³¹ Binnie & Wright (2010), s. 12–13; Brown & Ressler (2013), s. 90–94, 228–229.

miehellään ja sydämellään uskollisuutta uskovaisten emiirille mulla Mubammed Omarille”.⁵³²

Julkaisemalla bin Laden -videon al-Zawahiri pyrki tukeutumaan edeltäjänsä perintöön ja arvostukseen kamppailussaan Abu Bakr al-Bagdadin kanssa jihadistisen liikkeen symbolisesta johtoasemasta. Tämän poliittis-teologisen kamppailun yhteydessä al-Zawahiri on kehottanut yksiselitteisesti kaikkia muslimeja tukemaan Afganistanin Taliban-liikettä ja torjunut Isisin kritiikin sitä kohtaan.⁵³³ Vuonna 2018 julkaistulla videolla al-Zawahiri korotti talibanien ”siunatun” islamilaisen emiraatin tulevan ”oikean” kalifaatin keskuksiksi. Viestissään al-Zawahiri alleviivasi jihadistien velvollisuutta vahvistaa tukeaan Taliban-liikkeelle todeten vain yhtenäisyyden johtavan voittoon ja ”vakaaseen pohjaan jolle kalifaatti voidaan perustaa”.⁵³⁴ Korostamalla Taliban-liikkeen legitimitettä ja omaa uskollisuuttaan talibanien emiraatille al-Qaida on kyseenalaistanut kalifi Ibrahimin nimen ottaneen Abu Bakr al-Bagdadin ja tämän kalifaatin legitimitetin.⁵³⁵

Legitimiteettiä kiistan välineellisen merkityksen rinnalla Afganistanilla on al-Zawahirille ja al-Qaidalle hyvin konkreettista merkitystä. Vuoteen 2010 saakka al-Qaida sai nauttia suhteellisesta turvasatamasta Waziristanissa, mistä käsin terroristiryhmä ohjasi kansainvälisiä iskuhankkeitaan, tuki paikallisia liittolaisiaan ja ylläpiti koulutusleirejä. Samalla al-Qaida oli tehnyt paluun Afganistaniin, missä se vuonna 2010 oli läsnä jo ainakin kahdeksassa läänissä.⁵³⁶

Vuodesta 2010 eteenpäin Waziristanissa piileskelevät al-Qaidan johtohahmot joutuivat Yhdysvaltojen kiihtyvän lennokkioperaatiokampanjan kohteeksi: al-Qaida menetti 2010–2011 kaksi keskeistä johtajaansa⁵³⁷ Waziristanissa tehdyissä ohjusiskuissa. Menetysten myötä al-Qaida harkitsi siirtymistä Itä-Afganistanin Nuristaniin, minne se oli onnistunut muodostamaan tukialueen.⁵³⁸

Taliban-liikkeen vuodesta 2006 alkaen kiivastunut vastarinta, liikkeen sisäiset henkilöstövaihdokset ja vuodesta 2014 alkanut Yhdysvaltojen ja kansainvälisen koalition (ISAF) asteittainen vetäytyminen loivat edellytykset al-Qaidan paluulle Afganistaniin.

⁵³² Joscelyn, Thomas: *Analysis: Al Qaeda attempts to undermine new Islamic State with old video of Osama bin Laden*, Long War Journal, 15.7.2014,

[https://www.longwarjournal.org/archives/2014/07/osama_bin_laden_disc.php], luettu 1.1.2020.

⁵³³ Ibid.; van Wilgenburg, Wladimir: *‘Fight Them Until There Is No Fitnah’: The Islamic State’s War With al-Qaeda*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 13, issue 4, February 2015,

[<https://jamestown.org/program/fight-them-until-there-is-no-fitnah-the-islamic-states-war-with-al-qaeda/>], luettu 6.7.2020. Wilgenburgin mukaan Isis on kritisoinut Taliban-liikettä siitä, että näiden emiraatti on vakuutellut halua ylläpitää hyviä suhteita Iraniin, kunnioittaa kansainvälisiä sopimuksia ja rajoja, käyttää sharia-lain sijaan heimolakeja ja vastustaa Afganistanista ulkomaille suuntautuvia iskuja.

⁵³⁴ Joscelyn, Thomas: *Al Qaeda leader argues Taliban’s ‘blessed emirate’ a core part of new caliphate*, Long War Journal, 24.8.2018, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2018/08/al-qaeda-leader-argues-talibans-blessed-emirate-a-core-part-of-new-caliphate.php>], luettu 1.1.2020.

⁵³⁵ Bacon (2018).

⁵³⁶ Stenersen (2016), s. 21.

⁵³⁷ Mustafa Abu al-Yazidin ja Atiyah Abd al-Rahmanin

⁵³⁸ Stenersen (2016), s. 21–22.

Samaan aikaan Pakistanin terrorismin vastaiset toimet toimivat työntävänä tekijänä siirtymiselle Afganistaniin.

Al-Qaida jatkaa omien rakenteidensa laajentamista. YK:n vuoden 2019 kesäkuussa julkaiseman raportin mukaan al-Qaidan vaikutusvalta on kasvanut Afganistanissa ja terroristiryhmä on jatkuvassa yhteistyössä Taliban-liikkeen, Haqqani-verkoston sekä muiden Afganistanissa toimivien terroristiryhmien, kuten pakistanilaistaustaisen Lashkar-e-Taiban kanssa.⁵³⁹ Raportin mukaan al-Qaida on vahvistanut läsnäoloaan ja laajentanut toiminta-alueitaan Afganistanissa. Al-Qaidan läsnäolon vahvistumisen on mahdollistanut Taliban-liikkeen eteneminen Afganistanissa. Sen vanavedessä al-Qaida on saanut uudestaan jalansijaa Taliban-liikkeen sydänmaiden Helmandin ja jo mainitun Kandaharin läänien sekä Pakistanin vastaisten Kunarin ja Zabulin lisäksi myös Pohjois-Afganistanissa.⁵⁴⁰ YK:n keräämien tietojen mukaan terroristiryhmä on läsnä myös Paktikassa, missä yhtenä organisoiduimmista terroristiryhmistä, Mumbaiin vuoden 2008 iskuista vastuussa oleva Lashkar-e-Taiba on ollut aktiivinen. Al-Qaidan paikallisten edistysaskelien lisäksi YK:n raportti nosti esille sen, että al-Qaidan riveihin oli saapunut uusia jihadisteja Egyptistä.⁵⁴¹

Osoittaakseen aktiivista osallistumistaan Afganistanissa käynnissä olevaan aseelliseen taisteluun al-Qaidan mediaorganisaatio julkaisi toukokuussa 2019 propagandavideon hyökkäyksestä Afganistanin asevoimien ajoneuvosaattuetta vastaan. Videolla al-Qaida alleviivasi läheisyyttään Taliban-liikkeeseen ja korosti toiminnallisuuttaan aseellisessa taistelussa Afganistanin vapauttamiseksi.⁵⁴²

Al-Qaidan omat alueelliset ryhmät ja Taliban-liikkeen kaltaiset paikalliset liittolaiset muodostavat al-Qaidan aseellisen päävoiman, joka on tärkeä al-Qaidan julkisuuskuuvan ja kasvun näkökulmasta. Tukialueiden luominen ja suojele niin ikään selittävät al-Qaidan panostusta globalismiin ja alueellisten kumppaniensa vahvistamiseen. Alueellisten siipiensä kautta al-Qaida muodostaa ylikansallisen verkoston ja liikkeen.⁵⁴³ Afganistan toimii alueena, missä al-Qaidan keskusjohdolla on mahdollisuus kanssakäymiseen muiden Etelä- ja Keski-Aasiassa toimivien terroristiryhmien kanssa.

Vuonna 2019 tiivistyneiden Yhdysvaltojen ja Taliban-liikkeen välisten rauhanneuvotteluiden keskeisimpänä kysymyksenä Yhdysvalloille on, etteivät al-Qaida tai muut terroristiryhmät saa tulevaisuudessa käyttää Afganania turvasatamaan. Vaikka Taliban-liikkeen neuvottelijat olisivat valmiita tällaisen lupauksen antamaan, sen to-

⁵³⁹ UNSC: *Tenth report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team submitted pursuant to resolution 2255 (2019) concerning the Taliban and other associated individuals and entities constituting a threat to the peace, stability and security of Afghanistan*, S/2019/481, 13.6.2019.

⁵⁴⁰ Ibid. 2019, s. 3, 9–10.

⁵⁴¹ Ibid. 2019, s. 22.

⁵⁴² Joscelyn, Thomas: *Al Qaeda video emphasizes unity with Taliban's Islamic emirate*, Long War Journal, 11.5.2019, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2019/05/al-qaeda-video-emphasizes-unity-with-talibans-islamic-emirate.php>], luettu 1.1.2020.

⁵⁴³ Hoffman (2012), s. 12.

teutuminen käytännössä on toinen asia. Jo Isisin Khorasanin paikallishaaran sitkeä läsnäolo maassa Yhdysvaltojen, Taliban-liikkeen ja Afganistanin hallituksen vastustuksesta huolimatta osoittaa vaatimuksen täytöntöönpanon hankaluuden. Tämän lisäksi Taliban-liikkeen taistelijoita ja al-Qaidaa yhdistävät vuosikymmenien aseveljeys, joka on vahvistettu yhteisissä taisteluissa ja avioliitoin. Ja miksi talibanit kääntyivät nyt tosissaan al-Qaidaa vastaan, kun he eivät olleet valmiita tekemään sitä vuonna 2001, jolloin mulla Omarin johtamien talibanien ja bin Ladenin ryhmän suhteet olivat huomattavasti etäisemmät? Niin kauan kuin Taliban-liike pysyy yhtenäisenä ja Sirajuddin Haqqani sen kakkosjohtajana, on epätodennäköistä, että al-Zawahirin tarvitsisi pelätä talibanien kääntymistä aseveljiään vastaan.

Al-Qaidalle sen pitkällä historialla Afganistanissa on symbolista itseisarvoa. Osama bin Ladenin visiona oli syyskuun 11. päivän iskuilla provosoida Yhdysvaltoja, vetää suurvalta pitkittyneeseen konfliktiin, väsyttää se ja siten pakottaa maa vetäytymään islamilaisesta maailmasta, aivan kuten mujahidit olivat Neuvostoliiton kanssa Afganistanissa tehneet. Nyt Yhdysvaltojen vetäytyminen on jo näköpiirissä. Tämän merkeissä AQIS:n johtaja Asim Umar julkaisi vuoden 2019 kesäkuussa pitkällisen onnitteleviestin Taliban-liikkeelle, ylistäen näiden voittoa Yhdysvalloista:

”Amerikan invaasio Afganistaniin on yksi Allahin lupauksista, että Hän nöyryyttää mahtavat heikkojen ja tyhjin käsin olevien muslimien käsillä. Tänään, 18 vuoden jälkeen, Allahin lupaus heikoille muslimeille kuuluu: Luokaa Badrin henki, enkelit tulevat auttamaan, he laskeutuvat taivaista näilläkin hetkellä riveihinne. ... Hän joka [aiemmin] uhkasi sodalla anelee tänään tulitaukoa. ... Afganistanin Islamilaisen emiraatin voitto on ilouutinen muslimien ummalle, sillä Kaikkivaltias Allah on väsyttänyt tämän voimakkaaimman vihollisen jihad-hyökkäyksillä ... Neljänkymmenen maan armeijat ovat paenneet [Afganistanista] ilman syytä ... Jihadin maku pysyy makeana ja raikkaana ... Amerikan tappio ja Afganistanin islamilaisen emiraatin voitto on koko umman voitto. ... Islamilaisen emiraatin voitto on esimerkki mujabideille siitä, että jihadin menestys riippuu yhtenäisyydestä.”⁵⁴⁴

Lopuksi

Al-Qaida juhlii propagandassaan Yhdysvaltojen ja länsimaiden sotilaallista vetäytymistä Afganistanista talibanien omana sekä koko globaalin jihadistisen liikkeen voittona. Samalla se esittää tukemansa Taliban-liikkeen menestyksen vastakohtana Isisin epäonnistuneelle kalifaattiprojektille. Nähtäväksi jää, miten suuren vastakäiön tämä viesti tulee saamaan globaaln jihadistisyhteisön parissa. Selvältä sen sijaan tuntuu, että Taliban-liikkeen suhteellinen menestys ja amerikkalaisjoukkojen näköpiirissä oleva vetäytyminen luovat ihanteelliset olosuhteet al-Qaidalle koota rivinsä seura-

⁵⁴⁴ Asim Umar Maulanan viestin, ks. Joscelyn, Thomas: *Senior al Qaeda official praises Taliban's 'victory' in Afghanistan*, Long War Journal, 13.6.2019, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2019/06/senior-al-qaeda-official-praises-talibans-victory-in-afghanistan.php>], luettu 6.7.2020.

vien vuosien aikana juuri Afganistanissa.⁵⁴⁵

Al-Zawahirin johdolla al-Qaida on selviytynyt perustajansa menetyksestä ja sopeutunut arabikevään jälkeiseen maailmaan. Ryhmän kenties vaikein ajanjakso olivat vuodet 2014–2016, jolloin al-Zawahirin ja Abu Bakr al-Bagdadin välirikko jakoi syvästi globaalia jihadistista liikettä. Isisin kalifaatti ja vetovoima jättivät al-Qaidan varjoonsa. Luovuttamisen sijaan al-Zawahiri kehitti al-Qaidaa siirtäen sen painopisteen alueellisten paikallisryhmien taisteluun lähivihollista vastaan. Sen ilmentymiä ovat Saheelin alueen jihadistien yhdistyminen al-Qaidan lipun alle ja Intian niemimaalle perustettu al-Qaidan alueellinen haara sekä al-Qaidan paluu alkuperäiseen liittolaistensa voimaannuttamisstrategiaan. Perustavanlaatuisista muutosta al-Qaidan maailmankuvaan al-Zawahiri ei ole tehnyt. On varsin todennäköistä, että jihadistiryhmä tarttuu tarjoutuviin mahdollisuuksiin iskeä kipeästi Yhdysvaltoja tai Eurooppaa vastaan.⁵⁴⁶ Kalifaatin jälkeinen vaihe saattaa lisäksi luoda uusia globaalin jihadistisen liikkeen sisäisiä dynamiikkoja, joista al-Zawahiri pyrkinee hyötymään. ”*Maltillisempaan suuntaan*” al-Zawahiri ei ole al-Qaidaa ohjannut. Sen sijaan ryhmästä kumpuavan uhkan ilmenemismuotoa on vain entistä vaikeampi hahmottaa.

⁵⁴⁵ Perkins, Brian M.: Afghanistan: *Briefs: Al-Qaeda primed to continue expanding in Afghanistan*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 17, issue 14, July 2019, [<https://jamestown.org/program/briefs-309/>], luettu 6.7.2020.

⁵⁴⁶ Ali, Zulfikar: Osama bin Laden: Eight years after his death, where is al-Qaeda?, *BBC*, 7.5.2019.

NOUSU, UHO JA MENETETTY UTOPIA – ISISIN TIE KHORASANISTA KALIFAATIN JÄLKEISEEN AIKAAN

Antti Paronen & Juba Saarinen

Lokakuun lopulla 2019 Yhdysvaltain erikoisjoukot toteuttivat tiukasti salassapidetyn operaation Syyrian Idlibin maakunnassa, Turkin rajan läheisyydessä sijaitsevassa Barishan kylässä. Isisinä tunnetun jihadistiryhmä Islamilaisen valtion⁵⁴⁷ kaappaaman amerikkalaisen panttivangin, Kayla Muellerin, mukaan nimetyt sotilasoperaation kohteena oli 2010-luvun tuhovoimaisinta terroristiryhmää lähes vuosikymmenen johtanut Abu Bakr al-Bagdadi. Operaatio oli vuosia kestäneen al-Bagdadin perheenjäseniin kohdistuneen tiedusteluoperaation huipennus.⁵⁴⁸ Kalifaatin kesällä 2014 julistanut jihadistinen ikoni sai surmansa umpikujaan ajettuna, ja hänen jäänteensä haudattiin sotilaslähteiden mukaan mereen samoin kuin jihadistisen liikkeen toisen merkkimiehen, Osama bin Ladenin vuosikymmenen alussa.⁵⁴⁹

Näyttävästi maailmanpolitiikan parrasvaloihin Syyrian sisällissodan myötä astunut Isis on käynyt vuodesta 2015 alkaen läpi viimeisintä murroskauttaan, jota leimaavat ryhmän kokemat tappiot ja takaiskut. Ryhmä on muun muassa menettänyt kesäkuussa 2014 julistamansa kalifaattiin kuuluneiden alueiden hallinnan, etenkin merkittävien asuinkeksusten, Raqqan Syyriassa ja Mosulin Irakissa. Ensin mainittu tuli tunnetuksi Isisin vierastaistelijoilleen luomana utopiana ja jälkimmäisessä sijaitsevasta moskeijasta kalifi Ibrahimin nimen ottanut al-Bagdadi julisti islamilaisen valtion olevan jälleen olemassa. Vain puolta vuotta ennen kalifinsa kuolemaa, maaliskuussa 2019, ryhmän hallusta vapautettiin kalifaatin viimeinen fyysinen pesäke, syyrialainen Baghuzin kylä lähellä Syyrian ja Irakin välistä rajaa.⁵⁵⁰

Ryhmän sotaonnen käännyttyä se on menettänyt myös useita kansainvälistä huomiota saaneita, symbolisesti ja strategisesti merkittäviä johtohahmojaan. Ryhmän ”martyyrien karavaaniin” ovat itsensä räjäyttäneen kalifin lisäksi liittyneet muun muassa ryhmän entinen puhemies ja ryhmän alkuperäisen perustajan, Abu Musab al-Zarqawin, lähipiiriin kuulunut Abu Muhammed al-Adnani sekä hänen seuraajansa, Abu Hassan al-Muhajir. Samoin kuolleita ovat Syyrian ja Irakin valloituksen suunnit-

⁵⁴⁷ Tässä artikkelissa ja kirjassa Islamilainen valtio nimellä tunnettuun jihadistiryhmään viitataan kesällä 2014 vanhentuneella Isis-nimellä, koska se on vakiintunut Suomessa käytävään julkiseen keskusteluun. Historiallisemmin ryhmään viitataan sen silloisilla nimillä, jotka ovat Jund al-Sham ja Jamaat al-Tawhid wal-Jihad (1999–2004), Irakin al-Qaida 2004–2006, Uskonsotureiden neuvosto (2006), sekä Irakin islamilainen valtio (2006–2013).

⁵⁴⁸ Tawfeeq, Mohammed: How Iraq helped to flush out ISIS chief Abu Bakr al-Baghdadi, *CNN*, 17.11.2019.

⁵⁴⁹ Gonzales, Richard: Head of U.S. Central Command Says ISIS Leader Baghdadi Buried at Sea, *NPR*, 30.10.2019.

⁵⁵⁰ Baghuzin menetyksen myötä tuhansia ryhmän taistelijoita, jäseniä ja heidän perheenjäseniään antautui aseelliselle, kansainvälisen sotilasoperaation tukemalle SDF-ryhmälle. Suurin osa antautuneista päätyi sittemmin merkittävää mediahuomiota saaneille leireille (kuten al-Holiin ja Rojiin) sekä vankiloihin.

telussa keskeisessä asemassa ollut Haji Bakr, sekä vierastaistelijajailmiötä omilla tavoillaan symbolisoineet Abu Omar al-Shishani sekä ”Jihadi-Johnina” tunnetuksi tullut, Isisin länsimaisten panttivankien kiduttaja ja teloittaja Muhammed Emwazi.

Kokemistaan takaiskuista huolimatta ryhmä on onnistunut jatkamaan toimintaansa siltä vallatuilla alueilla Syyriassa ja Irakissa.⁵⁵¹ Se on selvinnyt sulautumalla ympäristöönsä ja muuttamalla strategiaansa ja organisaatorakennettaan kohti kumouksellisen sodankäynnin malleja.⁵⁵² Asuinkeskusten tai hallinnoimiensa erämaa-alueiden menetys tai kalifin ja muiden keskeisten hahmojen surmat eivät ole osoittautuneet ennustetuksi tuhoksi ryhmälle.⁵⁵³ Se jatkaa toimintaansa Haji Abdullahina tunnetun johtajansa ja uuden kalifinsa alaisuudessa Syyriassa ja Irakissa.⁵⁵⁴ Vaikka Isisin strategian on ennakoitu heilahtaneen kohti globaalia kumouksellista sodankäyntiä,⁵⁵⁵ keskittyy sen toiminta yhä ydinalueilleen Syyriassa ja Irakissa sekä vähemmässä määrin muille konfliktialueille muslimienemmistöisissä valtioissa. Se jatkaa myös edelleen pyrkimyksiään inspiroida, tukea ja toteuttaa kansainvälisiä terrori-iskujaan globaalin verkostonsa välityksellä.

Isis on ollut lähes päivittäin esillä kansainvälisissä uutismedioissa jo yli puolen vuosikymmenen ajan, mutta sitä ymmärretään yhä puutteellisesti sekä kotimaisessa julkisessa keskustelussa että laajemmin. Ryhmään on kytkeytynyt lähes koko sen historian ajan monia väärinymmärryksiä, myyttejä ja perättömiä sekä aiemmin kumottuja väitteitä. Tämä johtunee suurilta osin siitä, että ryhmän saama mediahuomio on keskittynyt yksittäisiin hahmoihin ja tapahtumiin, kuten terrori-iskuihin, massamurhiin ja teloituksiin sekä muihin hirmutekoihin. Laajemmat ryhmän historiaan, luonteeseen ja toimintaan liittyvät kysymykset ovat jääneet huomattavasti vähemmälle huomiolle.

Tämän artikkelin päämääränä on tarjota ensimmäinen suomenkielinen analyysi Isisin historiallisesta kehityksestä. Ryhmän kehittyminen ja nousu 2010-luvulla on muuttanut globaalia jihadistista liikettä ja sen aiheuttamaa uhkaa monin tavoin. Tämän historian lähempi tarkastelu on välttämätöntä Isisin kalifaatin jälkeistä tulevaisuuden arvioitaessa. Artikkelissa keskitytään tarkastelemaan ryhmän kehitystä vuosien 2011 ja 2019 välillä osana laajempaa historiallista jatkumoa. Ajallisesti käsittely kattaa ryh-

⁵⁵¹ Ks. esim. Milton, Daniel & Muhammad Al-Ubaydi: *The Fight Goes On: The Islamic State's Continuing Military Efforts in Liberated Cities*, Combating Terrorism Center At West Point Report, June 2017, [<https://ctc.usma.edu/the-fight-goes-on-the-islamic-states-continuing-military-efforts-in-liberated-cities/>], luettu 16.5.2020.

⁵⁵² Hassan, Hassan: *Insurgents Again: The Islamic State's Calculated Reversion to Attrition in the Syria-Iraq Border Region and Beyond*, CTC Sentinel, volume 10, issue 11, December 2017, [<https://ctc.usma.edu/insurgents-again-the-islamic-states-calculated-reversion-to-attrition-in-the-syria-iraq-border-region-and-beyond/>], luettu 16.5.2020.

⁵⁵³ Katso esimerkiksi Mitchell, Elizabeth: 16 times Trump said ISIS was defeated, or soon would be, *The Hill*, 23.3.2019.

⁵⁵⁴ Chulov, Martin & Mohammed Rasool: Isis founding member confirmed by spies as group's new leader, *The Guardian*, 20.1.2020.

⁵⁵⁵ Winter, Charlie & Aymenn al-Tamimi: *ISIS Relaunches as a Global Platform*, *The Atlantic*, 27.4.2019, [<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/04/the-sri-lanka-bombings-were-a-preview-of-isiss-future/588175/>], luettu 16.5.2020.

män historian alkaen 1980-luvun lopun Afganistanista aina Isisin nousuun globaalien jihadistisen liikkeen lipunkantajaksi 2013–2014. Tarkastelu kattaa myös ryhmän pitkään tavoitteleman kalifaattiprojektin ja sen raunioitumisen vuosien 2016 ja 2019 välillä. Lisäksi luodaan katsaus ryhmän lähitulevaisuuteen 2020-luvulla sekä joihinkin todennäköisiin kehityskulkuihin. Artikkelit esittää, kuinka Isis on ideologisesta jäykkyydestään huolimatta strategisesti ja operatiivisesti opportunistinen, ketterä ja sitkeä toimija. Kokemistaan takaiskuista huolimatta Isis on yhä merkittävä globaali toimija ja se on määrittänyt uudestaan jihadistisen liikkeen sisäiset jakolinjat.

Teurastajien šeikin matka Kandaharista Kaksoisvirranmaahan

Yksi yleisimmistä Isisiin liittyvistä myyteistä kytkeytyy ryhmän alkuperään. Yhden virheellisen näkemyksen mukaan ryhmä muodostui vasta sen tullessa kansainvälisen mediahuomion kohteeksi 2013–2014.⁵⁵⁶ Toisen, kotimaisessa mediakentässäkin toistetun, väärinkäsityksen mukaan ryhmä – ideologioineen – muodostui vasta Irakissa reaktiona Yhdysvaltain hyökkäykseen ja miehitykseen 2003 jälkeen.⁵⁵⁷ Sekä 2002–2004 että 2013–2014 edustavat merkittäviä murroskausia ryhmän historiassa, mutta sen juuret ulottuvat kuitenkin kauemmas menneisyyteen. Alun perin Isisiksi kehittynyt jihadistiryhmä perustettiin vuosituhannen vaihteessa Afganistanissa. Sen perusti jordanialainen, *teurastajien šeikeinä* Irakin sodan myötä kansainväliseen kuuluisuuteen 2000-luvun puolivälissä noussut Abu Musab al-Zarqawi.⁵⁵⁸

Al-Zarqawi syntyi vuonna 1966 Jordaniassa. Jo varhaisella iällä hän ajautui rikollisuuden pariin tullen tutuksi Jordanian turvallisuusviranomaisille. 1980-luvun lopulla vankilassakin aikaa viettänyt nuori jordanialainen löysi islamin ja inspiroitui matkustamaan Afganistaniin ottaakseen osaa konfliktiin maassa, johon Neuvostoliitto oli hyökännyt vuonna 1979 ja jota se miehitti 1980-luvun.⁵⁵⁹ Miehityksen vastaiseen taisteluun osallistui tuhansia etenkin arabimaista matkustaneita vierastaistelijoita, eri arvioiden mukaan 5 000–20 000.⁵⁶⁰ Vierastaistelijaliikkuvuuden taustalla oli palestiinalaistaustaisen entisen Muslimiveljeskunnan jäsenen ja uskonoppineen Abdallah Azzamin uskonjulistukset ja aktivismi.⁵⁶¹ Hänen kirjoitustensa pohjalta jihadin uskonoppia, johon jihadismi ilmiönä keskeisesti pohjautuu, alettiin tulkita kansainvälisesti ja henkilökohtaisena uskonnollisena velvollisuutena.⁵⁶²

⁵⁵⁶ Ingram, Haroro J.; Craig Whiteside & Charlie Winter: *The ISIS Reader: Milestone Texts of the Islamic State Movement*, Hurst & Company, London 2020, s. 3.

⁵⁵⁷ Lindholm, Jari: Isis: Näin kurkunleikkaajajengistä kasvoi maailman pelätyin terroristijärjestö, *Suomen Kuvalehti*, 29.8.2014; Heiskanen, Heikki: Al-Qaidan Irakin haara hyötyy Syyrian sisällissodasta, *YLE*, 10.1.2014; Rimaila, Elisa: Jihadistijärjestö ISIS haluaa islamilaisen valtion Irakiin, *Iltasanomat*, 11.6.2014.

⁵⁵⁸ Al-Zarqawin elämästä, ks. esim. Warrick, Joby: *Black Flags – The Rise of ISIS*, Bantam Press, London 2015.

⁵⁵⁹ Ibid. s. 51; Fishman, Brian: *The Master Plan: ISIS, Al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Victory*, Yale University Press, New Haven/CT 2016, s. 5.

⁵⁶⁰ Hegghammer, Thomas: The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad, *International Security*, volume 35, issue 3, 2010/2011, s. 61.

⁵⁶¹ Azzamista ja hänen merkityksestään jihadismin muodostumiselle, ks. Hegghammer, Thomas: *The Caravan: Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad*, Cambridge University Press, New York/NY 2020.

⁵⁶² Kepel, Gilles & Jean-Pierre Milelli (eds.), Pascale Ghazaleh (trans.): *Al-Qaeda in its Own Words*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge/MA 2008, s. 100–101.

Liikkuvuuden seurauksena maahan muodostui *afgaaneina-arabeina* tunnettujen vierastaistelijoiden yhteisö.⁵⁶³ Yhteisöön kuului sekä radikaali-islamististen aseellisten ryhmien riveissä omia epäislamilaiseksi julistamiaan hallitsijoitaan väkivaltaisesti vastustaneita islamisteja että Persianlahden maista matkanneita muslimeja.⁵⁶⁴ Yhteisön laajentuessa ja kehittyessä sen sisälle alkoi muodostumaan teologisista, ideologisista, strategisista ja henkilökohtaisista erimielisyyksistä johtuen suuntauksia ja niiden välisiä jakolinjoja. Näiden merkitys korostui etenkin sen jälkeen kun Neuvostoliitto vetäytyi maasta ja yhteisön keulakuva ja symbolinen johtaja, Azzam, salamurhattiin Pakistanin Peshawarissa 1989.⁵⁶⁵

Kun al-Zarqawi saapui Afganistaniin ensimmäistä kertaa keväällä 1989, maassa vaikutti jo tuhansia vierastaistelijoita ja vastarinta Neuvostoliiton miehitystä vastaan oli käytännössä ohi.⁵⁶⁶ Tältä ajalta nuoren jordanialaisen uskomuksista ja näkemyksistä ei ole varmaa tietoa, mutta hän sai taistelijakoulutusta paikallisilla leireillä⁵⁶⁷ sekä taistelukokemusta Neuvostoliiton taakseenjättämän hallinnon joukkoja vastaan sotiessaan.⁵⁶⁸ Hän ei kuitenkaan ollut riittävän kokenut taistelija liittyäkseen osaksi al-Qaidan ensimmäistä sukupolvea⁵⁶⁹ vaan toimi toimittajana muutamille eri aseellisten ryhmien julkaisuille sekä myös verkostoitui arabi-afgaanien keskuudessa.

Afganistanissa ollessaan hän tapasi muun muassa vaikutusvaltaisen jihadistisen liikkeen teologin, Abu Muhammad al-Maqdisin. Al-Maqdisi oli intellektuelli ja teologi, jonka kirjoitukset olivat osaltaan muokkaamassa jihadistisen liikkeen teologiaa.⁵⁷⁰ Hänen näkemyksiinsä lukeutuivat muun muassa demokratian määrittely uskonnon muotona sekä hallintotavoiltaan hänen šarian tulkintaansa noudattamattomien hallitsijoiden hylkääminen ja vastustaminen epäislamilaisina.⁵⁷¹

Vuonna 1993 al-Zarqawi ja sadat jordanialaiset vierastaistelijat palasivat Afganistanista. Hän yritti paluuta normaaliin elämään, mutta lopulta halusi takaisin väkivaltaisen aktivismin pariin muodostaen aktivistipiirin yhdessä al-Maqdisin ja muutamien muiden Afganistanista palanneiden vierastaistelijoiden kanssa. Maqdisin vastahakoisen tuen oikeuttamana, ja al-Zarqawin Jordaniaan tuomien aseiden ja varusteiden

⁵⁶³ Arabi-afgaaneista, ks. etenkin Hegghammer (2020); Anas, Abdullah & Tam Hussein: *To the Mountains: My Life in Jihad, from Algeria to Afghanistan*, Hurst & Company, London 2019; Hamid, Mustafa & Leah Farrall: *The Arabs at War in Afghanistan*, Hurst & Company, London 2015.

⁵⁶⁴ Ks. Hegghammer, Thomas: *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism since 1979*, Cambridge University Press, New York/NY 2010.

⁵⁶⁵ Moghadam, Assaf & Brian Fishman (eds.): *Fault Lines in Global Jihad: Organizational, Strategic, and Ideological Fissures*, Routledge, London 2011.

⁵⁶⁶ Weiss, Michael & Hassan Hassan: *ISIS: Inside the Army of Terror*, Regan Arts, New York/NY, 2016 (2nd ed.), s. 7.

⁵⁶⁷ Byman, Daniel: *Road Warriors – Foreign Fighters in the Armies of Jihad*, Oxford University Press, New York/NY 2019, s. 105.

⁵⁶⁸ Fishman (2016), s. 6.

⁵⁶⁹ Ibid. s. 5.

⁵⁷⁰ Abu Muhammad al-Maqdisista, ks. Wagemakers, Joas: *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad al-Maqdisi*, Cambridge University Press, New York/NY 2012; Maher, Shiraz: *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*, Hurst & Company, London 2016, s. 20, 120–123.

⁵⁷¹ Fishman (2016), s. 6.

turvin, heidän aktivistipiirinsä pyrki toteuttamaan Israelin ja Jordanian rajalla sijaitsevaan vartioasemaan kohdistuneen terrori-iskun. Maan tiedusteluviranomaiset saivat pian vihiä suunnitelmista ja kaksikko jäi tovereineen kiinni keväällä 1994. Heidät tuomittiin vankeuteen terrorismirikoksista.⁵⁷²

Vangittuna vietetyllä ajalla oli merkittävä vaikutus al-Zarqawin kehitykseen jihadistina. Jordanian vankiloissa hänellä oli erinomainen tilaisuus harjoitella saarnaamista, rekrytointia ja kartuttaa karismaansa ja johtamistaitoja sekä verkostoitua samoissa vankiloissa olleiden jihadistien kanssa. Tänä aikana hän karaistui entisestään ja omistautui täysin jihadistin uralleen. Samalla hän astui esiin aiemman oppi-isänsä al-Maqdisin varjosta lähipiiriinsä kuuluneiden jihadistien johtajana.⁵⁷³

Kaksikko armahdettiin poliittisina vankeina vuonna 1999 osana vallanvaihdosta Jordaniassa, ja heidän yhteistyönsä surkastui al-Maqdisin ottaessa etäisyyttä väkivaltaiseen aktivismiin. Saman vuoden aikana toimintaa kaivannut al-Zarqawi onnistui matkustamaan takaisin Pakistanin kautta Afganistaniin Jordanian tiedusteluviranomaisten seurannasta huolimatta. Alun perin hänen pyrkimyksenään oli matkustaa Tšetšeniaan osallistua taisteluun Venäjää vastaan maassa, mutta konflikti kääntyi Venäjän eduksi al-Zarqawin ollessa vielä Pakistanissa.⁵⁷⁴

Pian maahan saapumisensa jälkeen hän tapasi Kandaharissa al-Qaidan keskusjohdon kuuluneen korkeatasoisen jäsenen, egyptiläisen Saif al-Adelin, jonka varmistaman lainan turvin hän perusti oman leirinsä länsi-Afganistaniin. Leirin myötä perustettiin myös *Jund al-Sham* -ryhmä, joka oli tarkoitettu etenkin Levantin alueelta – Jordaniasta, Palestiinasta, Libanonista ja Syyriasta – sekä Irakista ja Turkista saapuneille taistelijoille. Tarkoituksenaan hänellä oli luoda leirilleen visionsa mukainen islamilainen pienoisyhteiskunta.⁵⁷⁵

Al-Qaidan antaman lainan taustalla oli monta syytä. Keskeisimpiä näistä olivat jihadistiyhteisön sisäinen valtapeli ja etenkin halu marginalisoida al-Qaidalle kriittinen syyrialainen Abu Musab al-Suri jihadistien yhteisössä. Yhtä keskeisiä olivat pyrkimys houkutella Levantin alueelta saapuneita jihadisteja riveihin ja rakentaa sekä laajentaa verkostoja alueella sekä parantaa mahdollisuuksia iskeä Israelia kohtaan. Al-Qaidan johto näki tukemassaan jordanialaisessa potentiaalisen työkalun ja kumppanin muun muassa yllämainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi.⁵⁷⁶ Al-Zarqawi onnistui kuitenkin pitämään neuvotteluissa itsenäisyytensä, eikä hän liittynyt osaksi al-Qaidaa kuin vasta 2004, vaikka bin Laden pyysi häneltä toistuvasti uskollisuusvalaa vuosina 2000 ja 2001.⁵⁷⁷

⁵⁷² Warrick (2015), s. 54–56 ja Wagemakers (2012), s. 42.

⁵⁷³ Weiss & Hassan (2016), s. 11–12.

⁵⁷⁴ Warrick (2015), s. 56–66.

⁵⁷⁵ Weiss & Hassan (2016), s. 14 ja Warrick (2015), s. 66–67.

⁵⁷⁶ Fishman (2016), s. 9–16 ja Warrick (2015), s. 67.

⁵⁷⁷ Weiss & Hassan (2016), s. 16.

Al-Zarqawin aiempina Afganistanin vuosina ja Jordanian vankiloissa rakentamat verkostot Levantin alueen jihadistien keskuudessa osoittautuivat hyödyllisiksi hänen kutsuessa monia kontaktejaan perustamalleen leirille ja ryhmänsä jäseniksi. *Al-Tawbeed wal-Jihad* nimeä kantanut leiri kasvoi nopeasti kourallisesta jordanialaisen läheisiä ystäviä noin sataan taistelijaan ennen kuin se tuhoutui osana Yhdysvaltain hyökkäystä maahan syksyllä 2001.⁵⁷⁸ Alunperin Jund al-Shamin tarkoituksena oli aluksi toteuttaa terrori-iskuja ja väkivaltaisia vallankumouksia alueen maissa ja korvata niiden epäislamilaisten hallinnot islamilaisilla emiraateilla.⁵⁷⁹ Toisaalta sekä al-Zarqawin viha šiioja kohtaan ja kansainvälinen terrorismi olivat osa myös ryhmän aatetta. Se pyrki iskemään etenkin Israelia ja Yhdysvaltoja vastaan Lähi-idässä toteuttaen terrori-iskuja 2000-luvun alkuvuosina muun muassa Jordaniassa. Tämän lisäksi al-Zarqawi pyrki perustamaan operatiivisia soluja myös Levantin alueen ulkopuolelle, muun muassa Turkkiin ja Saksaan, missä ne voisivat tarvittaessa toteuttaa terrori-iskuja.⁵⁸⁰

Jordanialaisen suhde al-Qaidaan kärsi alusta asti ongelmista. Ryhmän johtohahmot suhtautuivat al-Zarqawiin varauksellisesti. Tämä oli seurausta muihin jihadisteihin verrattuna ekstremistisistä näkemyksistä sekä rujosta ja sivistymättömästä olemuksesta.⁵⁸¹ Onkin tärkeä huomioida, että ideologisesti al-Qaida ja al-Zarqawin ryhmä sekä sen pohjalta kehittynyt Isis edustavat jihadismin eri suuntauksia. Toisin kuin al-Qaidan, al-Zarqawin ajattelun ja Isisin juuret ovat niin kutsutussa Jalalabadin koulukunnassa, joka muodostui 1980-luvun lopulla Khaldenin itsenäisen koulutusleirin ympärille. Sen keskeisinä piirteinä oli perinteisten auktoriteettien vastustaminen, jopa jihadistisen yhteisön sisällä.⁵⁸²

Leirillä 1990-luvulla koulutetut nuoret vierastaistelijat etsivät tuolloin auktoriteettinsa taistelulentiltä vetäytyneiden Azzamin ja bin Ladenin sijaan heistä, jotka vielä taistelivat aktiivisesti tai pyrkivät osallistumaan taisteluihin maassa. Koulukunta uskoi myös rajoittamattoman väkivallan käytön olevan oikeutettua konflikteissa. Jo toista vuosikymmentä ennen Isisin hirmutekoja Syyriassa ja Irakissa ideologia heijastui Algerian veriseen ja tuhoisaan sisällissotaan. Yksi keskeinen syy leirin suosioon oli karismaattisen egyptiläisen saarnaajan, al-Qaidaan kriittisesti suhtautuneen, mutta siihen myöhemmin liittyneen, Abu Abdullah al-Muhajirin läsnäolo leirillä. Al-Muhajir oli uskonnollisilta ja ideologisilta näkemyksiltään al-Qaidaa merkittävästi tiukempaa linjaa edustanut salafisti.⁵⁸³ Hänen näkemyksensä takfir-uskonopista⁵⁸⁴ oli poikkeava-

⁵⁷⁸ Warrick (2015), s. 68 ja Byman (2019), s. 107.

⁵⁷⁹ Weiss & Hassan (2016), s. 15.

⁵⁸⁰ Byman (2019), s. 108 ja Fishman (2016), s. 27–28. Katso myös Nesser, Petter: *Islamist Terrorism in Europe*. A History, Hurst & Company, London 2016., s. 112–119.

⁵⁸¹ Warrick (2015), s. 66.

⁵⁸² Hamming, Tore: *The Hardline Stream of Global Jihad: Revisiting the Ideological Origin of the Islamic State*, CTC Sentinel, volume 12, issue 1, January 2019, [<https://ctc.usma.edu/hardline-stream-global-jihad-revisiting-ideological-origin-islamic-state/>], luettu 7.7.2020.

⁵⁸³ Hamming (2019).

⁵⁸⁴ Takfirin uskonopista, sen tulkinnasta ja käytöstä jihadistien keskuudessa, ks. Maher (2016), s. 71–107.

van jyrkkä jopa jihadistipiireissä. Hänen mukaansa esimerkiksi Taliban, jonka kanssa al-Qaida oli liittoutunut, edusti harhaoppisuutta,⁵⁸⁵ ja hän kritisoi kovaan sävyyn heidän kanssaan liittoutuneita ja taistelleita arabeja.⁵⁸⁶ Al-Muhajirin mukaan uskostaan luopuneet šii-muslimit edustivat myös suurinta uhkaa islamille. Taliban sulki Khaldenin leirin 1998 johtuen siellä esitetystä vihamielisistä näkemyksistä.⁵⁸⁷

Pian Afganistaniin saapumisen jälkeen 1999 al-Zarqawi tapasi egyptiläisen saarnaajan yhteisen tuttavavan edesauttamana ja vaikuttoi syvästi al-Muhajirin luennoillaan ja kirjoituksissaan esittämistä näkemyksistä. Al-Zarqawi kutsui hänet opettamaan leirilleen kymmenen päivän mittaista kurssia, jonka aikana al-Muhajir alkoi kirjoittaa keskeistä jihadistista teologista tekstiään, *Jurisprudence of Blood* (”Veren uskonoppi”). Samalla hän loi läheisen suhteen jordanialaisen kanssa. Vaikka al-Muhajir ei päätenyt Irakiin, hänen näkemyksensä muokkasivat merkittävästi Irakin konfliktia 2000-luvulla sekä Syyrian ja Irakin konfliktia vuosikymmentä myöhemmin. Hänen teoksensa oli pakollista luettavaa al-Zarqawin taistelijoille Irakissa Yhdysvaltain hyökkäyksen jälkeen 2003 sekä Isisin uusille tulokkaille Syyriassa.⁵⁸⁸ Egyptiläisen sektarianismi sekä rajoittamattoman väkivallan ja itsemurhaiskujen oikeutus määrittivät suurimmilta osin al-Zarqawin ryhmän – ja myöhemmin Isisin taktiikkaa ja taistelutekniikkaa, etenkin itsemurhapommituksien osalta.⁵⁸⁹

Yhdysvaltain hyökättyä Afganistaniin syyskuun 11:n (2001) terrori-iskujen seurauksena, myös al-Zarqawin ryhmä menetti leirinsä. Koska al-Zarqawi ei tuolloin ollut al-Qaidan jäsen, hänellä ei ollut ennakkotietoa iskusta. Iskun aikoihin hän oli palaaamassa leirilleen Iranista, missä hän oli tavannut Euroopassa oleskelevan kansainvälisen jihadistiverkostonsa jäsenen.⁵⁹⁰ Pian hyökkäyksen alettua leirin taistelijat matkustivat Afganistanin poikki Kandahariin osallistuakseen puolustustaisteluun, jossa al-Zarqawi itse haavoittui Yhdysvaltain ilmapommituksissa.⁵⁹¹ Talibanin hallinnon kaatuessa liike vaati arabijihadistien välitöntä poistumista maasta. Pian tämän jälkeen al-Zarqawi pakeni Pakistaniin, ja sieltä edelleen Iraniin vuodenvaihteessa 2001–2002. Hänellä oli mukanaan arviolta 300 taistelijaa.⁵⁹² Jälkimmäisen matkan hän teki yhdessä al-Qaidan starttirahan varmistaneen al-Adelin sekä muiden al-Qaidan ja oman ryhmänsä taistelijoiden kanssa. Al-Zarqawi pohti jo tuolloin ryhmänsä siirtämistä Irakiin.⁵⁹³ Iranissa monet maahan saapuneet jihadistit joutuivat maan turvallisuuskoneiston vangitsemiksi yhdessä perheenjäsentensä kanssa.⁵⁹⁴ Al-

⁵⁸⁵ Hamming (2019).

⁵⁸⁶ Fishman (2016), s. 68.

⁵⁸⁷ Ibid.

⁵⁸⁸ Hamming (2019).

⁵⁸⁹ Fishman (2016), s. 67–69.

⁵⁹⁰ Fishman (2016), s. 1.

⁵⁹¹ Ibid. s. 2–3; Warrick (2015), s. 69.

⁵⁹² Zelin, Aaron Y.: *Your Sons Are at Your Service: Tunisia's Missionaries of Jihad*, Columbia University Press, New York/NY 2020, s. 72; Fishman (2016), s. 22–23.

⁵⁹³ Fishman (2016), s. 22–23.

⁵⁹⁴ Yhden arvion mukaan noin 80 % Iraniin saapuneista al-Qaidan ja al-Zarqawin taistelijoista pidätettiin ja karkotettiin kotimaihinsa. Gerges, Fawaz: *ISIS: A History*, Princeton University Press, Princeton/NJ 2017, s.

Adel vangittiin myöhemmin, mutta jordanialainen säilyi vapaana. Al-Zarqawi ja kourallinen hänen vapaaksi jääneitä taistelijoitaan lähtivät Irakiin ennakoiden al-Adelin mukaan Yhdysvaltain hyökkäystä maahan ”ennemmin tai myöhemmin”.⁵⁹⁵

Irakissa al-Zarqawi asui ensin paikallisen kurdilaisen jihadistiryhmän, Ansar al-Islamin, perustamassa emiraatissa.⁵⁹⁶ Siellä hänen viholliskuvansa laajeni Israelista ja Jordaniasta kattamaan myös Yhdysvallat. Lisäksi hän oppi muun muassa islamilaisesta hallinnoinnista ja oppi internetin käytöstä jihadististen toimijoiden viestinnässä, missä Ansar al-Islam oli ensimmäisiä edelläkävijöitä.⁵⁹⁷ Al-Zarqawi matkusteli Irakissa ja sen lähialueilla tutustuen toimintaympäristöönsä.⁵⁹⁸ Kun Yhdysvallat hyökkäsi maahan maaliskuussa 2003, Zarqawi oli kiinnittänyt huomionsa Irakiin ja Amerikan nöyryyttämiseen. Hän oli valmistellut jo kuukausia itseään ja elokuusta 2002 alkaen kasvanutta vierastaistelijoiden joukkoaan – joka sai myöhemmin nimen *Jamaat al-Tawhid wal-Jihad* (JTJW) – pian syttyvään konfliktiin, joka nostaisi hänet globaalien jihadin ja sen ympärille muodostuneen yhteiskunnallisen liikkeen keskiöön.⁵⁹⁹

Pyhää sotaa kivenheiton päässä Mekasta ja Jerusalemissa – jihad siirtyy Irakiin

Yhdysvaltojen hyökkäys Irakiin ja maan pitkäaikaisen diktaattorin Saddam Husseinin kaataminen huhtikuussa 2003 syöksivät maan kaaokseen ja konfliktiin. Sen taustalla oli erityisesti Yhdysvaltain varautumattomuus Husseinin hallinnon kaatamisen jälkeisen miehityksen todellisuuteen. Sellaiset prosessit kuten debaathifikaatio ja Irakin asevoimien lakkauttaminen varmistivat, että miehityksen aikana kadulta löytyi kymmeniätuhansia vihaisia nuoria, aseellisen koulutuksen saaneita miehiä valmiina liittymään ulkoista miehittäjää vastustaneeseen kapinaan.⁶⁰⁰ Husseinin uskonnon merkitystä korostaneiden ohjelmien myötä myös islamistisia ja salafi-jihadistisia ajatuksia omaksuneet sekä maan islamisti- ja salafistipiireihin aiemmin kuuluneet irakilaiset tarttuivat aseisiin yhteiskunnallisen vallan valuessa yhä voimakkaammin shiialaiselle väestönosalle. Maahan muodostui laajamittainen sunnikapina, joka päättyi käytännössä vasta 2008.⁶⁰¹

64. Iranissa vangittujen, etenkin al-Qaidan jäsenten kohtalosta Iranissa, ks. Levy, Adrian & Catherine Scott-Clark: *The Exile: The Stunning Inside Story of Osama bin Laden and Al Qaeda in Flight*, Bloomsbury, London 2017.

⁵⁹⁵ McCants, William: *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy and Doomsday Vision of the Islamic State*, St. Martin's Press, New York/NY 2015, s. 9.

⁵⁹⁶ Warrick (2015), s. 70.

⁵⁹⁷ Fishman (2016), s. 23–25.

⁵⁹⁸ Zelin (2020), s. 72–73.

⁵⁹⁹ McCants (2015), s. 10; Byman (2019), s. 108; Warrick (2015), s. 70-71; Zelin (2020), s. 72–73.

⁶⁰⁰ Byman (2019), s. 108–109.

⁶⁰¹ Ks. Hashim, Ahmed: *Iraq's Sunni Insurgency*, Routledge, Adelphi Series 402, London 2009; Hafez, Mohammed: *Suicide Bombers in Iraq: The Strategy and Ideology of Martyrdom*, United States Institute of Peace, Washington D.C. 2007; Ricks, Thomas: *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq, 2003 to 2005*, The Penguin Press, New York/NY, 2006.

Keskeisessä asemassa sunnalaiseen vastarintaan liittyneiden aseellisten ryhmien muodostajina olivat aikanaan Husseinin uskonnon yhteiskunnallista merkitystä korostaneen ohjelman kautta moskeijoihin lähetetyt upseerit ja entiset tiedusteluviranomaiset.⁶⁰² Pääosin entiseen hallintoon kytkeytyneet baathistit tekivät pitkään yhteistyötä muiden paikallisten aseellisten ryhmien kanssa.⁶⁰³ Jotkut edellisen hallinnon edustajista päätyivät kuitenkin liittymään al-Zarqawin JTWJ:hin tai tekemään yhteistyötä sen kanssa, enimmäkseen siksi koska he olivat kuuluneet maan salafistisiin yhteisöihin ennen konfliktin syttymistä.⁶⁰⁴

Irakin konfliktista muodostui globaalin jihadismin uusi painopiste, ja sinne matkasi joidenkin arvioiden mukaan noin 4 000–5 000 vierastaistelijaa.⁶⁰⁵ Etenkin Euroopassa ja Lähi-idässä tätä mobilisaatiota avittivat al-Zarqawin verkostot ja yhteistyökumppanit, kuten Ansar al-Islamin perustajajäsen ja entinen johtaja mulla Krekar, joka Norjasta käsin rekrytoi Euroopan laajuisesti vierastaistelijoita alueelle.⁶⁰⁶ Syyriassa tätä mobilisaatiota auttoivat al-Zarqawin lähipiiriin kuuluneet aktivistit, jotka olivat osa laajempaa Turkista Syyrian kautta Irakiin ulottunutta logistiikkaketjua, joka välitti vierastaistelijoita konfliktialueelle.⁶⁰⁷ Irakiin kohdistuneessa liikkuvuudessa korostui aiempien vierastaistelijoiden merkitys, sillä valtaosa uusista vierastaistelijoista oli heidän rekrytoimiaan.⁶⁰⁸

JTWJ osallistui sunnikapinaan jordonialaisen tuoreemman oppi-isän, al-Muhajirin, oppien mukaisesti. Ryhmä osallistui sunnikapinaan profiloitui verrattain pienestä koostaan huolimatta nopeasti raaoilla ja näyttävillä siviili- ja šiikohteisiin kohdistuneilla terrori-iskuilla⁶⁰⁹, joiden myötävaikutuksella al-Zarqawi sai kutsumanimen ”teurastajien šeiikki”. Ryhmän ensimmäisissä keskeisissä terrori-iskuissa sitä avustivat Husseinin hallintoon kytkeytyneet henkilöt, jotka olivat omaksuneet jihadistisen ajattelumaailman ja liittyneet osaksi ryhmää.⁶¹⁰ Iskujen kohteena olivat etenkin Jordanian suurlähetystö ja YK:n päämaja Bagdadissa sekä yksi Irakin šiiväestön keskeisistä johtohahmoista, ajatollah Muhammed Bakr al-Hakim. Al-Hakim kuoli Imaami Alin moskeijaan kohdistuneessa itsemurhaiskussa Najafissa.⁶¹¹ Etenkin šiioihin kohdistu-

⁶⁰² Rayburn, Joel: *Iraq After America – Strongmen, Sectarians, Resistance*, Hoover Institution Press, Stanford/CA 2014, s. 102–104.

⁶⁰³ Fishman (2016), s. 40–41; Byman (2019), s. 108–109, 120.

⁶⁰⁴ Whiteside, Craig: A Pedigree of Terror: The Myth of the Ba’athist Influence in the Islamic State Movement, *Perspectives on Terrorism*, volume 11, issue 3, 2017.

⁶⁰⁵ Katso esimerkiksi Holman, Timothy: Belgian and French Foreign Fighters in Iraq 2003–2005: A Comparative Case Study, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 38, issue 8, 2015; Nesser (2016), s. 134–137; Byman, (2019), s. 120.

⁶⁰⁶ Zelin (2020), s. 72–73.

⁶⁰⁷ Ibid.

⁶⁰⁸ Byman (2019), s. 119.

⁶⁰⁹ Amerikkalaisen Nicholas Bergin teloitus osaltaan elvytti mestauksen teloitusmuotona jihadistien piirissä enteillen myös Isisin myöhemmin kansainvälisesti järkytystä herättäneitä teloituksia 2014–2015. Toukokuussa 2004 julkaistulla videolla oranssiin asuun pukeutunut, polvilleen asetettu Berg teloitettiin todennäköisesti Zarqawin itsensä toimesta irrottamalla pää teräaseella. Kepel & Milelli (2008), s. 245; Byman (2019), s. 113. Ks. myös Warrick (2015), s. 151–158.

⁶¹⁰ McCants (2015), s. 10; Fishman (2016), s. 40–43.

⁶¹¹ Fishman (2016), s. 40–43.

neet näyttävät ja tuhoisat itsemurhaiskut oli suunniteltu provosoimaan. Al-Zarqawi pyrki polarisoimaan ja jakamaan maan sektaarisia linjoja pitkin sekä ja mobilisoimaan maan sunni- ja šiiaiyhteisöt kiihtyvään ja veriseen sisällissotaan, jossa maan sunnivähemmistön ainoa mahdollisuus olisi asettua tukemaan al-Zarqawia ja jihadisteja sodassa šiioja ja Yhdysvaltain joukkoja vastaan.⁶¹²

Irakin konfliktin aikana karismaattisen jordanialaisen henkilökulttia ruokki entisestään myös hänen ja ryhmänsä menestys yhdysvaltalaisia joukkoja vastaan, etenkin Fallujahin taisteluissa 2004. Menestys toi hänen ryhmänsä riveihin merkittävästi uusia vierastaistelijoita, ja parhaimmillaan al-Zarqawin alaisuudessa arvioidaan olleen jopa 10 000 taistelijaa.⁶¹³ Ryhmän saavuttama menestys ja sen edesauttama näkyvyys osaltaan vakuuttivat al-Qaidan ryhmän kyvystä edustaa sitä Kaksoisvirranmaassa. Vuoden 2004 alussa al-Zarqawin ryhmä oli kuitenkin vielä verrattain pieni, ja sillä vaikutti olevan vaikeuksia vetää puoleensa taistelijoita etenkin Irakista.⁶¹⁴ Tuolloin hän tarjosi yksityisessä kirjeenvaihdossa Osama bin Ladenille uskollisuudenvaalaansa ja ilmoitti halunsa liittyä osaksi al-Qaidaa. Al-Zarqawin ehdotuksen takana oli halu hyödyntää al-Qaidan varainkeruu- sekä rekrytointiverkostoja, jotka olivat molemmat jo kärsineet merkittävästi terrorisminvastaisessa sodassa.⁶¹⁵ Etenkin al-Qaidan varainkeruuverkostojen merkitys sen paikallishaaran varainkeruutoiminnassa osoittautui myöhemmin vähäiseksi.⁶¹⁶

Onnistumisia kipeästi kaivanneelle al-Qaidalle jordanialaisen ehdotus oli pintapuolisesti vähintään houkutteleva – erityisesti JTJW:n näkyvyyden ja vetovoiman kasvaessa merkittävästi kesän 2004 jälkeen. Jordanialaisen ryhmän tuominen al-Qaidan alaisuuteen tarjosi jälkimmäiselle mahdollisuuden pysyä relevanttina toimijana jihadistisessa liikkeessä Afganistanin menetyksen ja epäonnistuneen Saudi-Arabiaan laajentumisen jälkeen,⁶¹⁷ jälkeen. Lisäksi se tarjosi al-Qaidalle tilaisuuden näkyvään rooliin kansainvälisen politiikan keskiöön nousseessa Irakin konfliktissa.⁶¹⁸

Erojakin oli. Toisin kuin al-Qaidan, al-Zarqawin ryhmän ideologian ja strategian keskiössä olivat jordanialaisen voimakas viha šiiamuslimeita kohtaan ja näkemys šiioista islamin suurimpana uhkana. Tämä heijastui ryhmän strategiassa ja taktiikassa keskeisesti, vaikka huomattavaa kansainvälistä huomiota herättäneiden väkival-

⁶¹² Ingram et al. (2020), s. 52.

⁶¹³ Neumann, Peter R.: *Radicalized: New Jihadists and the Threat to the West*, I.B. Tauris, London 2016, s. 80.

⁶¹⁴ Ingram et al. (2020), s. 31.

⁶¹⁵ Warrick (2015), s. 126–128.

⁶¹⁶ Valtaosan tuotoistaan ryhmä keräsi paikallisesti, etenkin organisoituneen ja muun rikollisuuden keinoin. Ulkoisten lahjoitusten kokonaismäärä AQI:n budjetissa oli noin 5 %:n luokkaa ryhmältä takavarikoitujen dokumenttien perusteella. Toisaalta myös vierastaistelijoiden mukanaan tuomat varat olivat merkittävä tulonlähde AQI:lle. Byman (2019), s. 122; Fishman, Brian (ed.): *Bombers, Bank Accounts & Bleedout: Al-Qa'ida's Road in and out of Iraq*, Combating Terrorism Center at West Point Harmony Project, July 2008, [https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2011/12/Sinjar_2_FINAL.pdf], luettu 16.5.2020.

⁶¹⁷ Katso etenkin Hegghammer (2010), s. 199–226.

⁶¹⁸ McCants (2015), s. 12.

taspektaakkeleiden takana ollut strateginen logiikka sai vielä tuolloin osakseen vain vähäistä huomiota.⁶¹⁹

Al-Zarqawi ei tarjonnut bin Ladenille muuta mahdollisuutta kuin hyväksyä hänen strateginen lähestymistapansa Irakin konfliktiin.⁶²⁰ Vaikka jordanialainen vakuutti julkisesti tottelevansa bin Ladenia, hän myös totesi vannoneensa uskollisuudenvalan vain koska al-Qaidan korkein johdon ymmärsi hänen strategiansa perusteet ja ”*heidän sydämensä avantuivat [ryhmän] lähestymistavalle*”.⁶²¹ Bin Ladenin päätöksellä al-Zarqawista tuli Kaksoisvirranmaan al-Qaidan, tai yleisemmin Irakin al-Qaidana (AQI) tunnetun ryhmän emiiri, jonka harteilla oli yhteinen tavoite: islamilaisen valtion ja myöhemmin kalifaatin julistaminen Irakiin.⁶²² Virallisesti jordanialaisen ryhmä liittyi osaksi al-Qaidaa saman vuoden lokakuussa, jolloin ryhmän koko ja vetovoima olivat jo kasvaneet merkittävästi. Bin Laden otti tietoisin riskin hyväksyessään al-Zarqawin ehdotuksen, ja hän eittämättä ymmärsi tilanteen luomat mahdollisuudet taistelukentällä ”*jollaista ei mistään muualta löytynyt, kivenheiton päässä kahden pyhän paikan maasta [Saudi-Arabia] ja al-Aqsan [Jerusalem] moskeijasta*”.⁶²³

Al-Qaidan ottama riski kostautui. Vaikka yhdistymistä edeltäneessä ja sitä seuranneessa kirjeenvaihdossaan al-Zarqawi ja al-Qaidan keskusjohto ylistivät toisiaan, kullisten takana oli merkittävästi kitkaa mikä johtui ideologisista ja strategisista erimielisyyksistä. Kitkan ytimessä oli etenkin al-Qaidalle sopimaton vihollishierarkia ja rajoittamattoman, etenkin siviileihin kohdistetun väkivallankäytön luomat julkisuuskuvaongelmat al-Qaidalle ja jihadistiselle liikkeelle. Al-Qaida toivoi paikallishaaransa kohdistavan väkivaltansa sen kaukoviholliseen, jota al-Zarqawi piti vain väliaikaisena uhkana⁶²⁴ ja josta oli tullut Irakin miehityksen seuraksena myös lähivihollinen.⁶²⁵ Yksityisessä kirjeenvaihdossaan 2005 al-Qaidan kakkosmies al-Zawahiri ilmaisi muun muassa huolensa siitä, että Irakin šiiväestöä vastaan tehdyt terrori-iskut johtaisivat jihadistisen liikkeen maineen tahriintumiseen.⁶²⁶ Vaikka al-Zawahiri kannusti myös paikallishaaransa johtajaa perustamaan islamilaisen emiraatin Irakiin, hän vastaavasti varoitti tätä tekemästä näin ilman sunniväestön tukea, sillä ”*väestön tuen puuttuessa uskonsotureiden [mujahideen] liike oli tuomittu tuboutumaan*”.⁶²⁷

⁶¹⁹ Ingram et al. (2020), s. 49.

⁶²⁰ Warrick (2015), s. 245.

⁶²¹ Fishman (2016), s. 59.

⁶²² Bunzel, Cole: *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State*, The Brookings Institution, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, Analysis Paper 19, March 2015, [<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State-1.pdf>], luettu 16.5.2020, s. 15.

⁶²³ Kepel & Milelli (2008), s. 251.

⁶²⁴ Bunzel (2015), s. 14.

⁶²⁵ Hegghammer, Thomas: *The Ideological Hybridization of Jihadi Groups*, Hudson Institute, Current Trends in Islamist Ideology, 18.11.2009, [<https://www.hudson.org/research/9866-the-ideological-hybridization-of-jihadi-groups>], luettu 7.7.2020.

⁶²⁶ Al-Zawahiri, Ayman: *Letter to Abu Musab al-Zarqawi*, 9.7.2005, [<https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2013/10/Zawahiris-Letter-to-Zarqawi-Translation.pdf>], luettu 4.7.2020.

⁶²⁷ Ibid.

Vaikka teurastajien šeikin al-Qaidalta saama kritiikki on etenkin Syyrian konfliktin myötä noussut uudelleen esille ja saanut osakseen merkittävää huomiota, jordanialainen sai samanaikaisesti kritiikkiä myös entiseltä oppi-isältään, al-Maqdisilta. Kritiikissään al-Maqdisi puhutteli entistä oppipoikaansa kuin yhä vankilassa ollutta aloittelevaa jihadistia syyttäen häntä varsin tylyyn tyyliin ylimielisyydestä, tietämättömyydestä, impulsiivisuudesta ja kykenemättömyydestä oppia muiden virheistä.⁶²⁸ Vastauksessaan entiselle mentorilleen al-Zarqawi vahvisti entisestään perustaa Isisin ideologialle, *zarqawismille*⁶²⁹, ja hahmotteli ja määritteli sen omaksi suuntaukseksi globaalin jihadistisen liikkeen sisällä.⁶³⁰

Al-Zarqawin ideologia oli luonteeltaan populistinen, väkivaltainen ja kapinallinen. Suurelta osin se heijasteli Afganistanissa 1980-luvulla muodostuneen Jalalabadin koulukunnan peruskäsitystä siitä, että taistelukentiltä vetäytyneet tai taistelusta kieltäytyneet muslimit eivät ole uskonoppineita tai edes ymmärrä uskoaan.⁶³¹ Teurastajien šeikin, ja hänen jälkeläistensä mukaan ainoat todelliset uskonnolliset auktoriteetit ovat etulinjassa edistämässä jihadia väkivalloin, ja he, jotka kieltäytyvät ottamasta osaa taisteluihin, ovat moraalittomia ja korruptoituneita. Khaldenin leirillä toimineen al-Muhajirin ajatuksia mukaillen hän myös määritteli tiukasti kuka on ”oikea” muslimi, ja että oikeilla muslimeilla oli uskonnollinen velvollisuus olla lojaaleja toisiaan kohtaan ja vältellä niitä muslimeja, jotka eivät täyttäneet ”oikean” muslimin kriteerejä.⁶³²

Jihadistisen liikkeen sisältä kumpuava kritiikki ei ollut ainoa, tai edes vakavin al-Zarqawin ongelmista. Huolimatta siitä, että AQI oli vielä kansainvälisen näkyvyydessä ja vetovoimassaan huipulla vuonna 2006, toimintaympäristö Irakissa alkoi muuttua sille vihamieliseksi. Maan sunnikapina oli kovaa vauhtia menettämässä momentumiaan,⁶³³ ja AQI alkoi marginalisoitua maan sunnikapinallisten keskuudessa.⁶³⁴ Sen sijaan että maan sunniväestö olisi tullut AQI:n puolelle tässä sisällissodassa, joka oli al-Zarqawin strategian keskeinen tukijalka,⁶³⁵ sekä väestö että muut aseelliset sunniryhmät, mukaan lukien valtaosa jihadistisista ryhmistä, kääntyivät asteittain sitä vastaan. Yksi keskeisistä syistä tälle oli al-Zarqawin ryhmän ulkopuolisuus irakilaiden taholta katsottuna. Ryhmän vierastaistelijat olivat eittämättä merkittävässä roolissa sen taktisissa voitoissa. He mahdollistivat muun muassa itsemurhapommitusten käytön lähes jatkuvalla tahdilla, mutta nuo iskut olivat myös keskeinen syy koko ryhmän surkastumiselle.⁶³⁶

⁶²⁸ Fishman (2016), s. 49–50.

⁶²⁹ Zarqawismista tarkemmin, katso *ibid.* s. 60–72.

⁶³⁰ *Ibid.* s. 60; Bunzel (2015), s. 10–11.

⁶³¹ Hamming (2019).

⁶³² Bunzel (2015), s. 10.

⁶³³ *Ibid.* s. 5.

⁶³⁴ Byman (2019), s. 125; Fishman (2016), s. 82–83.

⁶³⁵ Ingram et al. (2020), s. 52.

⁶³⁶ *Ibid.* s. 51; Byman (2019), s. 126.

Etenkin AQI:n keskeisimmän viiteryhmän – maan sunnienemmistöisten alueiden syrjäseuduilla eläneiden uskonnollisesti konservatiivisten heimojen – kääntyminen ryhmää vastaan ja järjestäytyminen sitä vastustavaksi aseelliseksi voimaksi edusti vakavaa strategisesta haastetta. Ensimmäiset yksittäiset kapinat nähtiin jo 2005, mutta niiden laajuus ja organisoitumisen oli heikkoa, kunnes *Anbarin heräämisenä (sahwa)* tunnettu laajamittainen organisoitu heimotoimijoiden kampanja jihadisteja vastaan alkoi vuonna 2006. Tämä vaikutti keskeisesti myös Yhdysvaltain vastakumouksellisen strategian kehittämiseen Irakissa.⁶³⁷ AQI oli suhtautunut aiemmin aggressiivisesti sille vihamielisiin ryhmiin kohdistuen väkivaltaa etenkin heimojen johtohahmoihin. AQI:lle ystävällismieliset heimot turhautuivat asteittain ryhmän vaatimaan tiukkaan islamilaiseen yhteiskuntamalliin sekä pyrkimyksiin ottaa haltuun heimojen tuottoisa salakuljetustoiminta.⁶³⁸

Osittain näiden ongelmien vuoksi AQI otti al-Zarqawin johdolla vuoden 2006 aikana harppauksen kohti irakilaisempaa näyttäytymistä sekä al-Zarqawin pitkään tavoittelemaa islamilaisen valtion perustamista muodostomalla Uskonsotureiden neuvoston (*Muhajiden Shura Council*, MSC) viiden muun paikallisen jihadistiryhmän kanssa.⁶³⁹ Nimen tarkoituksena oli osaltaan hämärtää AQI:n dominoivaa asema ryhmän sisällä, ja MSC:n emiiriksi nimitettiin entuudestaan tuntematon irakilainen jihadististi. Osana tätä pyrkimystä al-Zarqawi päätti myös vähentää merkittävästi julkista näkyvyyttään ja muutti ryhmän mediatuotantoa al-Zawahirin ohjeistusten mukaisesti vähentäen muun muassa brutaalin väkivallan näkyvyyttä ryhmän julkaisemissa videoissa.⁶⁴⁰ Saman vuoden huhtikuussa al-Zarqawi mainitsi videoviestissään toivovansa, että ”kolmen kuukauden kuluttua olosuhteet ovat otolliset islamilaisen valtion perustamiselle”.⁶⁴¹

Karismaattinen, vetovoimainen ja johtajana kyvykäs mutta temperamenttinen teurastajien šeiikki ei elänyt nähdäkseen pitkäaikaisen unelmansa islamilaisesta valtiosta toteutuvan, vaan kesäkuussa 2006 hän sai surmansa Yhdysvaltain iskussa. Ironisesti, al-Zarqawin kuoltua al-Qaidan keskusjohdon silloinen kakkosmies, egyptiläinen Aiman al-Zawahiri kannusti Irakin jihadisteja jatkamaan pyrkimyksiään kalifaatin perustamiseksi uuden johdon alaisuudessa.⁶⁴²

Ryhmän ja konfliktin vetovoiman heiketessä monet sen hengissä säilyneistä taistelijoista kuitenkin palasivat alkuperämaihinsa tai siirtyivät muille konfliktialueille ja epävakaisiin valtioihin, kuten Algeriaan, Libanoniin ja Syyriaan.⁶⁴³ Jihadistinen liike

⁶³⁷ Whiteside, Craig: *Nine Bullets for the Traitors, One for the Enemy: The Slogans and Strategy behind the Islamic State's Campaign to Defeat the Sunni Awakening (2006–2017)*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Research Paper, September 2018, [<https://icct.nl/wp-content/uploads/2018/09/ICCT-Whiteside-Nine-Bullets-For-The-Traitors-September-2018.pdf>], luettu 16.5.2020.

⁶³⁸ Fishman (2016), s. 82.

⁶³⁹ Ingram et al. (2020), s. 61.

⁶⁴⁰ Fishman (2016), s. 79–80.

⁶⁴¹ Bunzel (2015), s. 16.

⁶⁴² Ibid.

⁶⁴³ Byman (2019), s. 121.

menetti globaalin painopisteensä vuosiksi ja ryhmä heikkeni merkittävästi. Viisi vuotta jordanialaisen kuoleman jälkeen, vuonna 2010, tuolloin Irakin islamilaisena valtiona tunnettu ryhmä oli kooltaan yhden arvion mukaan vain enintään noin kymmeneksen siitä, mitä se oli ollut teurastajien šeikin uran huippuhetkinä.⁶⁴⁴ Näistä erämaavuosina kuvatuista koettelemuksen ajoista huolimatta vain neljä vuotta myöhemmin eri puolilta maailmaa yhä al-Zarqawia ja hänen väkivaltaista perintöään ihannoineen Isisin riveihin rientäneet tulisivat onnistumaan kalifaatin luomisessa. Jo sitä ennen he toivat globaalin jihadin painopisteen takaisin Levantin alueelle Syyrian sisällissodan myötä. Mutta ymmärtääkseen 2010-luvun kehityslinjoja, on sitä ennen palattava 2000-luvun jälkimmäiselle puoliskolle.

Erämaan paperivaltion koettelemusten vuodet

Vuodet 2006–2007 osoittautuivat käännekohtaksi Irakin sunnalaiskapinalle, sekä vaikean murroskauden aluksi al-Zarqawin perustamalle ryhmälle. Vaikka teurastajien šeikin kuoltua ryhmä oli vielä hetken maineensa huipulla globaalisti ja Irakissa, ryhmän menestys kääntyi nopeasti ja dramaattisesti. Monet kapinaan osallistuneista aseellisista ryhmistä luopuivat samanaikaisesti väkivallan käytöstä tai siirtyivät hallituksen tueksi ja käänsivät aseensa al-Zarqawin perillisiä vastaan, usein Yhdysvaltain tuella.⁶⁴⁵ Etenkin syyskuussa 2006 alkanut, aiempia epäonnistuneita ja julmasti kukistettuja heimokapinoita heijastanut⁶⁴⁶ *Anbarin herääminenä (sabwa)* tunnettu järjestäytynyt, Yhdysvaltain tukema heimovastarinta oli merkittävä vastaisku jihadisteille. Se ajoi heidät puolustuskannalle maan sunnialueilla kevääseen 2007 mennessä.⁶⁴⁷ Tämä jäi merkittäväksi traumaksi ryhmälle ja vaikutti tulevaisuudessa keskeisesti siihen, miten Isis suhtautui heimoihin osana strategiaansa Abu Bakr al-Bagdadin aikana.⁶⁴⁸

Kasvavan heimovastarinnan ja fragmentoituneen, sisäisistä kiistoista kärsineen ja hyytymisen merkkejä näyttäneen sunnikapinan keskellä jordanialaisen menetys oli iso takaisku AQI:lle. Ryhmä lakkasi käytännössä olemasta loppuvuodesta 2006 sulautuen osaksi uutta, laajempaa ja irakilaista jihadistiryhmää, Irakin islamilaista valtiota (ISI).⁶⁴⁹ Viimeisinä kuukausia AQI:tä johti al-Zawahirin tavoin egyptiläinen, myös Abu Hamza al-Muhajirina tunnettu Abu Ayyub al-Masri. Al-Masri oli pintapuolisesti otollinen korvaaja al-Zarqawille. Hän oli pitkän linjan jihadistiveteraani, joka oli osallistunut Afganistanin jihadiin 1980-luvulla ja ottanut osaa jihadistiseen toimintaan Afganistanissa ja Jemenissä 1990-luvulla. Tätä ennen hän oli ollut radikaali-islamisti ja al-Zawahirin tuolloin johtaman Egyptin islamilaisen jihadin (EIJ) jäsen. Edeltäjän-

⁶⁴⁴ Neumann (2016), s. 60.

⁶⁴⁵ Ingram et al. (2020), s. 63.

⁶⁴⁶ Al-Qaida vastasi näihin kapinapyrkimyksiin väkivallalla, joka ei jäänyt keneltäkään huomiotta. Ryhmä tappoi vastahankaan asettautuneita sunniheimojen päälliköitä, raiskasi naisia, leikkasi lasten päitä irti ja vatsoja auki näiden vanhempien nähden sekä poltti perheitä elävältä näiden kodeissa. Kilcullen, David: *Blood Year - The Unraveling of Western Counterinsurgency*, Hurst & Company, London 2016, s. 41.

⁶⁴⁷ Anbarin heräämisestä ja siihen johtaneista tekijöistä, ks. esimerkiksi Whiteside (2018); Rayburn (2014), s. 122.

⁶⁴⁸ Neumann (2016), s. 79.

⁶⁴⁹ Bunzel (2015), s. 17; Ingram et al. (2020), s. 62.

sä tavoin al-Masri oli matkustanut Irakiin 2002 ennakoiden Yhdysvaltain hyökkäystä maahan. Siellä hän pyrki – yhä samoin kuin al-Zarqawi – rakentamaan verkostojaan ja osallistui myös JTWJ:n ensimmäisiin näyttäviin iskuihin Bagdadissa.⁶⁵⁰

Osana pyrkimystä antaa ISI:lle Irakin al-Qaidaa irakilaisemmat kasvot, sen johtoon astui ryhmän ulkopuolisille tarkkailijoille entuudestaan tuntematon irakilainen jihadististi, Abu Omar al-Bagdadi. Arvioiden mukaan al-Masri oli kuitenkin todellinen johtaja kulissien takana.⁶⁵¹ Abu Omar al-Bagdadi on yhä mysteerinen hahmo. Ryhmän jäsenen kirjoittaman elämäkerran mukaan hän oli liittynyt 1980-luvulla Irakin maanalaiseen salafistiliikkeeseen ja erotettu poliisin virastaan 1990-luvulla uskonnollisten näkemystensä vuoksi. Hänet oli rekrytoitu mukaan toimintaan Irakiin tulleiden al-Zarqawin lähipiiriin kuuluneiden vierastaistelijoiden toimesta.⁶⁵² Abu Omar oli saanut taistelijakoulutusta jihadistiryhmiltä Anbarissa ennen Yhdysvaltain hyökkäystä maahan. Tämän jälkeen hän liittyi osaksi al-Zarqawin ryhmää vuonna 2003 vastaten sen toiminnasta Diyalan maakunnassa.⁶⁵³

Alussa ISI edisti samanaikaisesti kahta eri projektia. Se oli al-Zarqawin ja al-Qaidan johdon kaavailema, maailman ”oikeille” muslimeille tarkoitettu proto-kalifaatti.⁶⁵⁴ Se oli myös islamilainen valtio Irakin sunneille. Tämän valtion tarkoituksen oli hallita alueita ja ihmisiä. Palvelujen tuottamisen sijaan prioriteettina oli islamilaisen lain soveltaminen sen hallinnoimilla alueilla.⁶⁵⁵ Ryhmä alkoi myös käyttäytyä sesti ja vaati muiden sen toimintaympäristössä operoivien aseellisten ryhmien asettautumista oman toimivaltansa alaisuuteen.⁶⁵⁶ Tällainen territoriaalinen nationalismi istui kuitenkin huonosti luonteeltaan kansainväliseen jihadistiseen ideologiaan. Tämä irakilaistumisprosessi jäikin enimmäkseen organisaatiotason muutokseksi, joka heijastui verrattain vähän ryhmän strategiaan ja viestintään. Viestinnästä muodostui tärkeä työkalu ISI:lle sen sotaonnen kääntyessä, ja sillä oli usein merkittävästi muita irakilaisia aseellisia ryhmiä kehittyneempi viestintäkoneisto.⁶⁵⁷

ISI:n globaali vetovoima oli silti kärsinyt huomattavasti. Jihadistisen liikkeen huomio kääntyi muille konfliktialueille, kuten Afganistaniin, Pakistaniin, Somaliaan ja Jemeniin. Ne vetivät puoleensa myös vierastaistelijoita, joskin huomattavasti vähemmän Irakiin verrattuna.⁶⁵⁸ Vaikka monet ISI:n uusista johtajista olivat JTWJ:n ja AQI:n entisiä jäseniä, ryhmään alkoi liittyä kasvavassa määrin myös irakilaisia. Irakin keskushallinnon, miehityksen ja Iranin vaikutusvallan vastustamisen myötä ISI onnistui vetämään riveihinsä taistelijoita monista maan jäljelle jääneistä islamistisista, salafisti-

⁶⁵⁰ Byman (2019), s. 125–126.

⁶⁵¹ McCants (2015), s. 32–33.

⁶⁵² Ingram et al. (2020), s. 68.

⁶⁵³ Fishman (2016) s. 89–90.

⁶⁵⁴ Bunzel (2015), s. 18.

⁶⁵⁵ Fishman (2016) s. 89–91.

⁶⁵⁶ Bunzel (2015) s. 20.

⁶⁵⁷ Fishman (2016) s. 119.

⁶⁵⁸ Ks. Hegghammer (2010/2011).

sista ja jihadistisista ryhmistä. ISI onnistui vetämään puoleensa myös monia Saddam Husseinin baath-puolueen ja turvallisuuskoneiston jäseniä. Tämä osaltaan voimisti myöhemmin esitettyjä, hataralla pohjalla olevia myyttejä ja harhakäsityksiä Isisistä baathistien perustamana tai hallitsemana ryhmänä – jolle salafi-jihadismi oli ideologinen viikunanlehti ja työkalu vanhan järjestyksen palauttamiseksi.⁶⁵⁹

Tästä huolimatta ryhmän tila ja toimintakyky heikkenivät yhä. Alkuvuodesta 2007 se surmasi noin 2 500 ihmistä kuukaudessa iskuissaan, kun loppuvuodesta 2008 luku oli laskenut viiteensataan kuussa. Vaikka määrät ovat korkeita, on selvää, että ryhmän suorituskyky rappeutui hitaasti.⁶⁶⁰ Samanaikaisesti ISI:n keskusjohdon kyky hallita tai koordinoida sen taktisen tason komentajien toimia heikkeni.⁶⁶¹ Sen väkivallankäyttöä leimasi usein paikalliseen kontekstiin sidottu reaktiivisuus ja kostonhalu, samalla kun al-Zarqawin aikaisten veritekojen strateginen logiikka siirtyi takalalle keskusjohdon estelyistä huolimatta.⁶⁶² Sotilaallisella menestyksellä, tai pikemminkin sen puuttella, olikin merkittäviä negatiivisia vaikutuksia ryhmän sisäiseen moraaliin, mutta myös ryhmän asemaan laajemman jihadistisen liikkeen sisällä. Johdon olematon kyky hallinnoida henkilöistöresurssejaan johti ryhmän heikkenemiseen entisestään. Esimerkiksi vuonna 2008 Yhdysvallat alensi palkkiorahaa al-Masrin kiinniotosta viidestä miljoonasta dollarista sataantuhanteen dollariin.⁶⁶³

Strategisen ja taktisen tason ongelmat eivät kuitenkaan heijastuneet ryhmän organisaattiorakenteen kehityksessä. Al-Zarqawin ryhmä oli alusta asti mallintanut itsensä al-Qaidan kaltaiseksi,⁶⁶⁴ ja Abu Omarin johtajuudella nämä rakenteet laajentuivat entisestään. Ryhmä perusti uusia toimielimiä muun muassa hallinnoimaan eri yhteiskunnallisten sektoreiden toimintaa. Toisin sanoen, ISI alkoi tietoisesti kehittää itseään rakenteiltaan valtiomaiseksi.⁶⁶⁵ Ryhmän heikon sotilaallisen menestyksen myötä se toimi avoimesti lähinnä erämaa-alueilla, ja vuonna 2009 ryhmän valtiota kutsuttiin jihadistipiireissä pilkallisesti ”paperivaltioksi”.⁶⁶⁶

Vuotta myöhemmin ISI:n Abu Omarin ja Abu Ayyubin kyseenalainen valtakausi tulisi päätökseen Tikritin kaupungin eteläpuolella sijaitsevassa talossa, kun amerikkalaiset ja irakilaiset sotilaat surmasivat miehet yhteisoperaatiossa huhtikuussa 2010.⁶⁶⁷ Tätä seuranneina kuukausina 34 ISI:n johtajaa sai surmansa tai vangittiin lukuisissa

⁶⁵⁹ Whiteside (2017).

⁶⁶⁰ McCants (2015), s. 42.

⁶⁶¹ Fishman (2016), s. 105; McCants (2015), s. 43.

⁶⁶² Fishman (2016), s. 106, 109–110.

⁶⁶³ Bunzel (2015), s. 23.

⁶⁶⁴ Ingram et al. (2020), s. 241.

⁶⁶⁵ Fishman (2016), s. 90.

⁶⁶⁶ McCants (2015), s. 42–43; Bunzel (2015), s. 22.

⁶⁶⁷ Tästä on myös eriyvää tietoa. Väitetään, että miehet surmasivat itsensä mieluummin kuin jäivät kiinni.

Katso McCants, William: *The Believer – How an Introvert with a Passion for Religion and Soccer Became Abu Bakr al-Baghdadi, Leader of the Islamic State*, The Brookings Institution, The Brookings Essay, 1.9.2015, [<http://csweb.brookings.edu/content/research/essays/2015/thebeliever.html>], luettu 24.10.2016.

operaatioissa.⁶⁶⁸ Nämä vuodet edustivat monella tapaa aallonpohjaa ryhmälle Irakissa. Huolimatta monista epäonnistumisista, mittavista henkilöstö- ja johtajatappioista, globaalien jihadististen liikkeen julkisuuskuva lokaamisesta ja jopa sissisodan käynnistämisen kyvyn menettämisestä Irakissa ISI ei organisaationa tuhoutunut. Sen kärsimät takaiskut tekivät tilaa uudelle johtajistolle, jonka alaisuudessa ryhmä lähtisi uuteen nousuun ja astuisi pian maailmanpolitiikan näyttämölle.

Kalifaatin nousu ja tuho

Mikäli ISI:n alkuvuosia (2006–2010) määrittivät enimmäkseen epäpätevä johtajuus ja vihamielinen toimintaympäristö, seuraavan vuosikymmenen toimintaympäristön muutos oli sille huomattavasti edullisempi. Olosuhdemuutoksia avitti uudenlaisen, merkittävästi ammattitaitoisemman johdon esiinastuminen Abu Bakr al-Bagdadin hahmossa.

Al-Bagdadi, oikealta nimeltään Ibrahim al-Badri syntyi tiettävästi vuonna 1971 Samarran kaupungissa. Irakin sodan alussa hän auttoi perustamaan kumouksellista ryhmittymää *Jaiysh Ahl al-Sunna wal-Jamaatia*. Yhdistettynä tähän ryhmittymään ja henkilöihin, jotka olivat jo entuudestaan yhdysvaltaisten kiinniottolistoilla, al-Bagdadi pidätettiin helmikuussa 2004. Vankeusaikanaan hän kasvatti karismaansa ja kontaktejaan Camp Buccan vankileirillä, minne johtavat monet Isisin komentajiston juurista. Vankeusaikanaan hän niitti mainetta sovittelijana uskonoppineena, joka johti rukouksia ja opetti uskonnollisissa tilaisuuksissa vankitovereitaan.⁶⁶⁹

Abu Omarin ja Abu Hamzan kuoltua Abu Bakr valittiin Saddam Husseinin hallinnon aikaisen tiedustelu-upseerin eversti Samir Abd Muhammad al-Khlifawin, joka tunnetaan paremmin taistelijanimellään Haji Bakr, tuella ryhmän johtajaksi.⁶⁷⁰ Al-Bagdadi ja Bakr toteuttivat verraten nopealla tahdilla organisaatiossa toimenpiteitä, joita muun muassa Syyrian konfliktia tutkinut Charles Lister on kutsunut ISI:n ”irakisoinniksi”. Tällä hän tarkoittaa vaikutusvallan ja komentajatehtävien siirtämistä ulkomaalaistaustaisilta taistelijoilta ja komentajilta irakilaisille.⁶⁷¹

Vuonna 2011 syttynyt Syyrian sisällissota tarjosi al-Bagdadille erinomaisen mahdollisuuden hyötyä sen luomasta kaaoksesta ja konfliktista. ISI:n laajentumisesta Syyriaan pidetään Bakrin ideana, jonka hän esitti al-Bagdadille. Tämä suostui lähipiirinsä suositukseen lähettää luotettu ja tunnettu ISI-komentaja, Abu Muhammed al-Golani Syyriaan perustamaan ryhmän toimintaa sinne jo niinkin varhain kuin kesällä 2011.

⁶⁶⁸ McCants (2015), s. 45.

⁶⁶⁹ McCants (2015), s. 45.

⁶⁷⁰ Reuter, Christoph: Secret Files Reveal the Structure of Islamic State, *Der Spiegel*, 18.4.2015; Roggio, Bill: *ISIS Confirms Death of Senior Leader in Syria*, Long War Journal, 5.2.2014, [http://www.longwarjournal.org/archives/2014/02/isis_confirms_death.php], luettu 24.10.2016.

⁶⁷¹ Lister, Charles R.: *The Syrian Jihad: al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*, Hurst & Company, London 2015, s. 57. Vallan ”siirtäminen” ISI:n sisällä on varsin diplomaattinen ilmaisu tapahtumien kulusta. Tämä kehitys tapahtui myös väkivaltaisten puhdistusten kautta.

Al-Golani saapui kuuden muun tehtävään valitun ISI-taistelijan kanssa Syyriaan vain muutamaa kuukautta ennen Vapaan Syyrian armeijan perustamista.⁶⁷² Toisen tulkinnaan mukaan aloite Syyrian osaston muodostamisesta tuli suoraan al-Qaidan korkeimmalta johdolta, joka käski ISI:n muodostamaan uuden organisaation Syyriaan.⁶⁷³

Al-Golani loi pohjan Jabhat al-Nusrana tunnetulle ryhmälleen kiertämällä ympäri läntistä Syyriaa muodostaen kontakteja tuolloin ISI-mielisiin organisaatioihin maassa.⁶⁷⁴ Sen jäsenistö rakentui jo varhaisessa vaiheessa kokeneiden jihadistien varaan. Laajennettuaan myöhemmin toimintaansa ryhmän luonne kehittyi asteittain terroristiryhmästä kumouksellista sotaa käyväksi ja väestön tukeen luottavaksi toimijaksi.⁶⁷⁵ Al-Nusran strateginen suunnanmuutos johti pian kitkaan ryhmän johdon kanssa. Vastakkainasettelu ajoi ryhmien johdot ilmiriitaan keskenään ja johtosuhteiden epäselvyys aiheutti lopulta niiden välisen lopullisen välirikon, joka eskaloitui pian jihadistisen liikkeen sisällissodaksi. Al-Golani ei suostunut useisiin al-Bagdadin vaatimuksiin tunnustaa alisteinen suhde ISI:n johtoon, ja al-Bagdadi taas pyrki murentamaan al-Golanin johtajuutta yllyttämällä hänen alaisiaan kenttäkomentajia emiiriään vastaan.⁶⁷⁶

Keväällä 2013 ISI julisti johtajansa al-Bagdadin johdolla aikomuksensa laajentua Syyriaan ja muutti samalla nimensä Isisiksi, Irakin ja Suur-Syyrian islamilaiseksi valtioksi. Alkuvuodesta 2014 ryhmä oli saanut jalansijaa myös läntisessä Irakissa. Sen taustalla oli Irakin turvallisuustilanteen heikkeneminen etenkin vuosista 2010–2011 eteenpäin, mikä muun muassa mahdollisti Irakin vankiloihin kohdistuneet iskut vuonna 2013. Niiden seurauksena ryhmä vapautti ja rekrytoi sadoittain kokeneita jihadisteja riveihinsä. Irakin toimintaympäristön kehitykseen kytkeytyi keskeisesti muun muassa Yhdysvaltain erikoisjoukkojen vetäytyminen maasta. Syynä oli myös jihadistien vastaisen heimovastarinnan hyytyminen. Tämä johtui osittain Isisin entistä tehokkäämmästä *sahwan* vastaisesta toiminnasta, jonka kohteena olivat keskeiset heimovaikuttajat.⁶⁷⁷ Kehitykseen vaikutti myös Irakin sunniväestön turhautuminen maan keskuksenhallinnon rikkomisiin lupauksiin ja maan turvallisuusjoukkojen käytökseen alueillaan. Näiden epäkohtien edesauttamana Irakissa nousi merkittävä mielenosoitusten aalto 2012–2013, joka osoitti väkivaltaistumisen merkkejä loppuvuodesta 2013.

Tässä kehityksessä al-Bagdadi osoitti jälleen kykyään käyttää hyväkseen olemassa olevia poliittisia konflikteja ja hyötyä niistä kuten oli onnistunut tekemään Syyriassa,

⁶⁷² Lister (2015), s. 56.

⁶⁷³ McCants (2016), s. 85.

⁶⁷⁴ Lister (2015), s. 56. Ks. Weiss ja Hassan (2015), s. 150. Weiss ja Hassan esittävät al-Golanin käyttäneen kaikkiaan puoli vuotta organisaationsa ja sen tukiverkoston rakentamiseen Syyriassa.

⁶⁷⁵ Tämän strategisen suunnanmuutoksen syyksi esimerkiksi William McCants epäilee pitkäaikaisen syyrialaisen jihadistisen liikkeen hahmon, Isisin myöhemmin murhaaman Abu Khalid al-Surin vaikutusta. Al-Suri korosti ajattelussaan Aiman al-Zawahirin tavoin ja mahdollisesti innostamana väestön tuen saavuttamista ISI-tyyppisen ehdottomuuden ja rangaistusmenettelyjen sijaan. McCants (2016), s. 86.

⁶⁷⁶ Ibid. s. 91.

⁶⁷⁷ Ks. Whiteside (2018).

missä hänen ryhmänsä hallitsema alue oli vakiintumassa. Al-Bagdadi hyödynsi tilaisuutta liittyessään mukaan aseelliseen kapinointiin. Isis oli tuolloin kehittynyt merkittävästi keskusvetoisemmaksi ISI:n vuosiin verrattuna.⁶⁷⁸ Talvella ja keväällä 2014 Isis olikin onnistunut saamaan jalansijaa läntisen Irakin sunnivoittoisessa Anbarin maakunnassa erityisesti Fallujan ja Ramadin kaupungeissa. Tällä se oli aiheuttanut merkittävää hengen laskua Irakin sunnialueilla toimivien turvallisuusviranomaisten keskuudessa ja näin edesauttanut merkittävästi Mosulin valtausta kesäkuussa 2014.⁶⁷⁹

Alueiden valtaus mahdollisti myös Isisin varainkeruupohjan merkittävän laajentamisen. Ryhmä oli luonut rahoituskanavansa jo vuosia sitten ja alueiden valtaus mahdollisti parhaimmillaan noin kahden miljardin dollarin suuruisen vuosibudjetin rakentamisen vuonna 2014. Nämä tulot kertyivät monista erilaisista lähteistä, joista keskeisimpiä olivat öljy- ja kaasuluonnonvarojen kaappaaminen omaan käyttöön. Näiden varantojen muuttaminen rahaksi onnistui jo tuolloin olemassa olleiden salakuljetusverkostojen avulla. Toinen merkittävä tulonlähde Isisille oli paikallinen väestö. Ryhmä verotti hallinnoimaansa väestöä siten, että noin puolet mainitun suuruisesta budjetista kertyi paikalliselta väestöltä, yrityksiltä ja tuotantolaitoksilta kerätyistä verotuloista.⁶⁸⁰

Heinäkuun alkupäivinä vuonna 2014 Abu Bakr al-Bagdadi Mosulin al-Nuri-suurmoskeijan lukupulpettiin julistamaan kalifaatin perustamista. Isisin kalifaatti oli käytännössä julistettu olemassa olevaksi muutamia päiviä aikaisemmin, mutta vasta nyt al-Bagdadi ilmoitti kalifin asemansa viralliseksi. Tämä edusti ryhmälle vuosia kestäneen, al-Zarqawin pyrkimyksistä alkaneen valtionrakennusprojektin huipentumista ja jihadistisen liikkeen vuosikymmeniä kestäneen tavoitteen toteutumista.

Isis itse on korostanut valtiollista asemaansa ja erityisesti valtionsa oikeaoppista islamilaista hallintoa sosiaalisen median kanavillaan julkaistulla englanninkielisellä videolla Kalifaatin rakenne (*The Structure of the Caliphate*).⁶⁸¹ Videossa korkein määräysvalta julistetaan annetuksi kalifi Ibrahimille, joka vastasi islamin puolustamisesta ja levittämisestä, kotimaan puolustuksesta, rajojen valvonnasta, asevoimien varustamisesta ja šaria-oikeuden toimivuudesta.

Kalifaatin rakenne -videolla on provinsseja mainittu olevan kaikkiaan 35. Niistä 19 sijaitsivat Irakin ja Syyrian alueella, ja loput 16 niiden ulkopuolella. Video sivuuttaa

⁶⁷⁸ Ks. Whiteside, Craig; Ian Rice & Daniele Raineri: Black Ops: Islamic State and Innovation in Irregular Warfare, *Studies in Conflict & Terrorism*, published online 25.6.2019, [https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2019.1628623], luettu 16.5.2020.

⁶⁷⁹ Ibid.

⁶⁸⁰ Bauer, Katherine: Financing, *Beyond Syria and Iraq – Examining Islamic State Provinces*, Katherine Bauer (ed.), The Washington Institute for Near East Policy, Washington D.C., 2016, s. 48, [https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus149_Bauer.pdf], luettu 7.7.2020.

⁶⁸¹ *The Structure of the Caliphate*, al-Furqan Media, [http://jihadology.net/2016/07/06/new-video-message-from-the-islamic-state-the-structure-of-the-caliphate/], katsottu 11.5.2017.

hallinnolliset alueet verraten nopeasti ainoastaan mainitsemalla niistä varsin pinnallisesti.⁶⁸² Tällaisia hallinnollisen alueen asemaan nostettuja organisaatioita ovat esimerkiksi provinssit Khorasanissa (Afganistan/Pakistan), Kaukasuksella (Kaukasuksen emiraatista irronneita osia), Siinailla, Länsi-Afrikassa (Boko Haramin alaisuudessa) sekä kolme erillistä hallintoaluetta Libyassa ja Saudi-Arabiassa. Nämä edustivat toisistaan merkittävästi eroavia toimijoita, joista esimerkiksi Saudi-Arabiassa sijaitseva paikallisprovinssi ei ole kyennyt nostamaan operatiivista aktiivisuuttaan merkittäväälle tasolle.⁶⁸³

Isis omaksui kansainvälisen terrorismin strategiseksi vaikutuskeinokseen, etenkin länsimaissa, pohjaten terrorikampanjansa etenkin avointen lähteiden jihadiin (*open source jihad*) sekä etäohjaukseen. Ryhmällä oli selkeä kyky ja halu mobilisoida terroristikuja ulkomailla ja niiden tekeminen oli selkeä strateginen valinta sekä prioriteetti.⁶⁸⁴ Isis pyrki muun muassa aktiivisesti hyödyntämään pakolaisvirtoja ja niiden käyttämiä reittejä soluttaessaan toimijoitaan Eurooppaan, joskin heidän määränsä oli vähäinen.⁶⁸⁵ Käytännössä, kuten yllä on kuvattu, kansainvälinen terrorismi on ollut osa ryhmän aatetta ja toimintaa sen alusta asti, ja seurausta sen aatteen aggressiivisesta, ekspansivisesta ja länsivastaisesta luonteesta.⁶⁸⁶

Enemmistö Isisiin kytkeytyneistä terrori-iskuista on ollut sen inspiroimia.⁶⁸⁷ Osa Isisiin kytkeytyneistä iskuista on kuitenkin ollut sen ohjeistamia tai toteuttamia. Jälkimmäisten tuhovoimaisuudesta muistuttava esimerkki on useita Isisin vierastaistelijoina sisällään pitäneen verkoston toteuttamat terrori-iskut Pariisissa 2015 (130 kuolonuhria sekä 7 kuollutta iskun toteuttajaa) ja Brysselissä 2016 (32 kuolonuhria sekä 3 kuollutta iskun toteuttajaa). Iskuissa yhdisteltiin sekä konetuliaseita että räjähdysaineita. Länsimaat ja Länsi-Eurooppa olivatkin otollista maaperää Isisin globaalille terrori-iskujen kampanjalle, joka ulottui Yhdysvaltain länsirannikolta aina Suomeen asti. Länsimaissa ryhmä inspiroi, tuki ja ohjasi yli 50 terrori-iskua pelkästään vuosien

⁶⁸² *The Structure of the Caliphate*, al-Furqan Media, [<http://jihadology.net/2016/07/06/new-video-message-from-the-islamic-state-the-structure-of-the-caliphate/>], katsottu 11.5.2017.

⁶⁸³ Isisin Saudi-Arabian paikallishaaran aktiivisuus on kuvattavissa terrorismin käyttönä. Ks. Isisin toiminnasta Saudi-Arabiassa esim. *Al Jazeera*: ISIL claims deadly attack on Saudi forces at mosque – At least 15 killed in blast inside mosque in southwestern province of Asir, bordering Yemen, 7.8.2015.

⁶⁸⁴ Callimachi, Rukmini: How a Secretive Branch of ISIS Built a Global Network of Killers – A jailhouse interview with a German man who joined the Islamic State reveals the workings of a unit whose lieutenants are empowered to plan attacks around the world, *The New York Times*, 3.8.2016.

⁶⁸⁵ Brisard, Jean-Charles & Kevin Jackson: *The Islamic State's External Operations and the French-Belgian Nexus*, CTC Sentinel, volume 9, issue 11, November/December 2016, [<https://ctc.usma.edu/the-islamic-states-external-operations-and-the-french-belgian-nexus/>], luettu 6.7.2020; Mullins, Sam: *Jihadist Infiltration of Migrant Flows to Europe: Perpetrators, Modus Operandi and Policy Implications*, Palgrave Macmillan, Cham 2019.

⁶⁸⁶ Neumann (2016), s. 131.

⁶⁸⁷ Aseellisten ryhmien inspiroimien, ohjeistamien ja johtamien iskujen eroista ks. Watts, Clint: *Inspired, Networked & Directed – The Muddled Jihad of ISIS and al-Qaeda Post Hebdo*, War on the Rocks, 12.1.2015, [<https://warontherocks.com/2015/01/inspired-networked-directed-the-muddled-jihad-of-isis-al-qaeda-post-hebdo/>], luettu 16.5.2020.

2014 ja 2017 välillä.⁶⁸⁸ Tässä sitä edesauttoi etenkin erilaisten sosiaalisten medioiden, erityisesti Telegramin käyttö terrori-iskujen etäohjauksessa, iskutapojen vaihdellessa yksinkertaisista teräaseilla ja ajoneuvoilla toteutetuista iskuista⁶⁸⁹ monimutkaisiin matkustajalentokoneisiin kohdistuneisiin pommi-iskuyrityksiin.⁶⁹⁰

Isisiin kytkeytyneet iskut ovat pitäneet terrorismin uhkaa Euroopassa ja laajemmin länsimaissa ennennäkemättömän korkealla. Isisin kokemista tappioista ja takaiskuista huolimatta uhka on yhä korkeammalla kuin koskaan ennen Syyrian sisällissodan sytymistä.⁶⁹¹ Ryhmän julistaman kalifaatin tuhon siemenet kylvettiin kuitenkin jo elokuussa 2014, jolloin Isis käynnisti Irakin jesidiväestöön kohdistuneen joukkotuhontakampanjan.

Tämä tapahtumaketju joudutti kansainvälisen yhteisön pyrkimyksiä kaataa satojatushansia uhreja yksistään Syyriassa ja Irakissa vaatinut terroristiryhmä ja sen julistama brutaali hallinto. Irakissa etenkin šiiä-jihadistiset ryhmät rekrytoitiin osaksi maan keskushallinnon pyrkimyksiä vapauttaa Isisin valtaamat alueet. Syyriassa puolestaan kansainvälisen yhteisön kumppaniksi valikoitui Syrian Democratic Forces -ryhmä (SDF). Molemmat pystyivät kansainvälisen yhteisön tuella vapauttamaan Isisin valtaamat alueet. Mosul vapautettiin pitkän ja brutaalin kaupunkisodankäynnin seurauksena kesällä 2017 ja Isisin Syyriaan vierastaistelijoilleen luoma malliyhteiskunta, toisinaan virheellisesti Isisin pääkaupunkina kuvattu Raqqa muutamaa kuukautta myöhemmin.

Viiimeisestä ”erämaalinnakkeestaan” Syyrian ja Irakin rajan läheisyydessä sijaitsevasta syyrialaisesta Baghuzin kylästä Isis ajettiin pois keväällä 2019. Kalifaatin kaatuessa tuhansia pakenevia Isisin taistelijoita ja heidän perheenjäseniään joutui SDF:n leireille, kuten al-Holiin, sekä vankiloihin ja muihin laitoksiin. Etenkin länsimaiden Isisiin liittyneiden kansalaisten – miesten, naisten ja lasten – läsnäolo näillä leireillä on osoittautunut polttavaksi kysymykseksi maiden hallitusten pohtiessa mitä tehdä Isisin riveissä taistelleille ja ryhmän toimintaan muuten osallistuneille, tai vähintään sen kalifaatin alaisuudessa eläneille henkilöille.

Länsimaissa ”kalifaatin jälkeisen” Isisin kohdalla huomio on kuitenkin kohdistunut harhaanjohtavasti etenkin länsimaisten vierastaistelijoiden kohtaloon. Virheellisesti

⁶⁸⁸ Vidino, Lorenzo; Francesco Marone & Eva Entenmann: *Fear Thy Neighbor: Radicalization and Jihadist Attacks in the West*, Ledizione LediPublishing, June 2017, [<https://icct.nl/publication/fear-thy-neighbor-radicalization-and-jihadist-attacks-in-the-west/>], luettu 6.7.2020..

⁶⁸⁹ Katso esimerkiksi Nesser, Petter; Anne Stenersen & Emilie Oftedal: Jihadist Terrorism in Europe: The IS-Effect, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

⁶⁹⁰ Jälkimmäisestä, ks. Zammit, Andrew: *Operation Silves: Inside the 2017 Islamic State Sydney Plane Plot*, CTC Sentinel, volume 13, issue 4, April 2020, [<https://ctc.usma.edu/operation-silves-inside-the-2017-islamic-state-sydney-plane-plot/>], luettu 7.7.2020.

⁶⁹¹ Nesser, Petter: *Military Interventions, Jihadi Networks, and Terrorist Entrepreneurs: How the Islamic State Terror Wave Rose So High in Europe*, CTC Sentinel, volume 12, issue 3, March 2019, [<https://ctc.usma.edu/military-interventions-jihadi-networks-terrorist-entrepreneurs-islamic-state-terror-wave-rose-high-europe/>], luettu 16.5.2020.

on oletettu, että Isis on ajettu pois sen aiemmin miehittämiltä alueilta. Totuutta lähempänä monin paikoin kuitenkin on se, että Isis on ajettu siellä maan alle, toimimaan salaisen terroristisen ryhmän, kumouksellisen sodankäyntiä harjoittavan aseellisen ryhmän ja organisoituneen rikollisryhmän tavoin. Isis on pystynyt esimerkiksi toteuttamaan terrori-iskuja alueilta, jotka siltä on vallattu vain viikkoja, kuukausia tai vuosia aiemmin, eli se on paljastanut kykynsä säilyttää tai luoda uusia rakenteita alueille, joita se aiemmin avoimesti hallitsi.

Yhtä lailla on tärkeää huomioida, että Isis ei jäänyt passiivisesti ja reaktiivisesti odottamaan puolustustaisteluita ylivoimaista vihollista vastaan, vaan se pyrki muuttamaan proaktiivisesti organisaatiorakennettaan ja strategiaansa kohti kumouksellista sodankäyntiä. Näin Isis ennakoi huonoa menestystään minkä se oli ennakoivasti huomionnut propagandassaan jo kauan ennen Mosulin ja Raqqan taisteluita. Esimerkiksi Mosulin ja Raqqan puolustustaisteluissa uhrattiin merkittävä määrä ryhmään liittyneitä vierastaistelijoita. On todennäköistä, että näiden ei ole katsottu kykenevän sulautumaan paikalliseen väestöön ja ympäristöön ennakoidun sissisodan alkaessa.

Hyvä kysymys on, miksi Isis rakensi kalifaattinsa ja pyrki jatkuvasti laajentamaan pitkä ja osittain ylivoimaista vihollislistaansa. Miksi – kalifaatin saavutettuaan – Isis ei pyrkinyt esimerkiksi varmistaa valtakuntansa säilyvyys pyrkimällä sopuun? Todennäköisin selitys tälle on se, että muiden jihadistiryhmien tavoin Isisin kalifaatin perustamisen perimmäiset syyt olivat tarve erottautua muista jihadistiryhmistä edukseen sekä pyrkimys varmistaa globaalin jihadistisen verkoston kansainvälinen tuki. Ideologisesta ekstremismistä siirtyminen kohti pragmatismia olisi vaarantanut tämän. Ottaen huomioon Isisin verrattain äärimmäisen ideologian jopa jihadistisen liikkeen sisällä on selvää että ryhmä oli valmis uhraamaan kalifaattinsa puhdasoppisuuttaan ja omaa kansainvälistä luonnettaan vaaliakseen.⁶⁹²

Isisin tulevaisuudennäkymät

Vuonna 2011 syttynyt Syyrian sisällissota ei ollut murroskausi pelkästään jihadistiselle liikkeelle vaan myös Isisille.⁶⁹³ Konfliktia, joka levisi Irakiin, seurasi Syyrian kehittyminen globaalin jihadin uudeksi painopistealueeksi, missä al-Zarqawin jälkeläisillä oli keskeinen rooli. Tämän roolin myötä Isisistä tuli jihadistisen liikkeen symbolinen lipunkantaja, huolimatta liikkeen sisällä esiintyneestä voimakkaasta vastustuksesta.⁶⁹⁴ Syyrian ja Irakin konfliktista kehittyi myös jihadistisen liikkeen sisällissodan episentri, mistä käsin järjestyksen aallot löivät muille jihadistisen toiminnan keskeisille konfliktialueille – Afganistaniin, Nigeriaan, Somaliaan ja Jemeniin – sekä länsimaihin. Al-Qaidan ja Isisin sisäisistä kiistoista ja yhteenotoista sekä niiden aiheuttamista jakolin-

⁶⁹² Lia, Brynjar: Understanding Jihadi Proto-States, *Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 4, 2015.

⁶⁹³ Hamming, Tore: Global Jihadism after the Syria War, *Perspectives on Terrorism*, volume 13, issue 3, 2017.

⁶⁹⁴ Berger, J. M.: The Islamic State vs. al Qaeda, *Foreign Policy*, 2.9.2014,

[<https://foreignpolicy.com/2014/09/02/the-islamic-state-vs-al-qaeda/>], luettu 13.4.2020.

joista huolimatta jihadistinen liike on vahvempi kuin koskaan aiemmin.⁶⁹⁵ Se on entistä monimuotoisempi, vaarallisempi, suosittu ja aatteellisesti vetovoimaisempi Isisin sotamenestyksen ja populistisen kalifaattiprojektin seurauksena.⁶⁹⁶ Siihen kytkeytyneillä, etenkin kansainvälisillä ryhmillä, kuten Isisillä ja al-Qaidalla, on kyky jatkaa toimintaansa hamaan tulevaisuuteen asti.⁶⁹⁷

Isisille vuodet 2013–2016 olivat poikkeuksellisen korkea menestyksen huippu sen vuoristorataa muistuttavassa historiassa. Tämä tekee haastavaksi arvioida ryhmän ”kalifaatin jälkeistä” tilaa sekä ennakoida sen mahdollisia tulevia kehityssuuntia. Näin etenkin, koska kalifaatti säilyy yhä virtuaalitodellisuudessa ja Isisin kannattajien sekä jäsenten mielissä huolimatta sen fyysisestä kukistumisesta. Samalla on muistettava, että Isisin sisäinen valtdynamiikka ja päätöksentekoprosessit eivät ole helposti havaittavissa ulkopuolisten toimesta. Suotavaa on, että al-Bagdadin kuolemaan johtaneen operaation aikana takavarikoidut dokumentit saataisiin myös akateemisen tutkimuksen käyttöön, jotta vuosisadan toistaiseksi tuhoisinta jihadistiryhmää ja sen hirmutekoja voitaisiin mahdollisesti tutkia ja ymmärtää entistä paremmin jatkossa.

On selvää, että Isis ei enää ole kyvyllisesti lähelläkään sen huippuvuosien aikaista kykyä konventionaalisiin sotilasoperaatioihin, alueiden hallintaan tai kansainvälisten terrori-isku kampanjoiden inspirointiin ja koordinointiin. Omassa propagandassaan Isis on korostanut jo pitkään siunattuja koettelemusten aikoja, jotka jättävät ryhmän riveihin vain tosiuskovaiset.⁶⁹⁸ Heidän avullaan ryhmän lopullinen voitto olisi vääjäämätön tosiasia.⁶⁹⁹ Isis on kuitenkin yhä merkittävästi Syyrian konfliktia edeltävää aikaa voimakkaampi ja rikkaampi.⁷⁰⁰ Sen verkostot ovat myös ulottuneet aiempaa laajemmalle sekä pureutuneet yhä syvemmälle sen ydinalueilla Syyriassa ja Irakissa. Yhtä lailla virtuaalinen kalifaatti ja nostalgia saavutetusta oikeaoppisesta valtakunnasta sitouttavat jatkossa Isisin globaalin *daeshporan* ryhmään ja sen tavoitteisiin myös koettelemusten aikoina. Ennen kaikkea, sillä on pitkä ja tehokas historia kumouksellisen sodankäynnin osajana. Ryhmä on dynaaminen ja opportunistinen strateginen

⁶⁹⁵ Jones, Seth G.; Nicholas Harrington, Charles Vallee, Clayton Sharb, Hannah Byrne & Danika Newlee.: *The Evolution of the Salafi-Jihadist Threat: Current and Future Challenges from the Islamic State, Al-Qaeda, and Other Groups*, Center for Strategic & International Studies, Report of the CSIS Transnational Threats Project, November 2018, [https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/181221_EvolvingTerroristThreat.pdf], luettu 7.7.2020.

⁶⁹⁶ Hamming (2017).

⁶⁹⁷ Stenersen, Anne: Jihadism after the ‘Caliphate’: towards a new typology, *British Journal of Middle Eastern Studies*, published online 28.11.2018, [https://doi.org/10.1080/13530194.2018.1552118], luettu 7.7.2020.

⁶⁹⁸ Ingram, Haroro J. & Craig Whiteside: *In Search of the Virtual Caliphate: Convenient Fallacy, Dangerous Distraction*, War on the Rocks, 27.9.2017, [https://warontherocks.com/2017/09/in-search-of-the-virtual-caliphate-convenient-fallacy-dangerous-distraction/], luettu 16.5.2020.

⁶⁹⁹ Katso esimerkiksi Lahoud, Nelly: *How will the Islamic State endure?*, International Institute for Strategic Studies, The Survival Editors’ Blog, 31.10.2017, [https://www.iiss.org/blogs/survival-blog/2017/10/islamic-state], luettu 16.5.2020.

⁷⁰⁰ Ks. esim. Heissner, Stefan; Peter R. Neumann, John Holland-McCowan & Rajan Basra: *Caliphate in Decline: An Estimate of Islamic State’s Financial Fortunes*, The International Centre for the Study of Radicalisation, 2017, [https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/02/ICSR-Report-Caliphate-in-Decline-An-Estimate-of-Islamic-States-Financial-Fortunes.pdf], luettu 16.5.2020.

toimija – joskaan se ei ole immuuni paikoitellen merkittävillekin virheille, kuten edellä esitetty vuosien 2006–2010 historia osoittaa.

Valitettavasti ryhmän kykyä selviytyä on aliarvioitu ja sen kokemien takaiskujen merkitystä yliarvioitu.⁷⁰¹ Sillä on yhä kyky varmistaa omien sisäisten rakenteidensa ja olemassaolonsa säilyvyys ja hyödyntää sille positiivisia muutoksia omassa toimintaympäristössään. Tällaisia ovat esimerkiksi Turkin hyökkäys Pohjois-Syyriaan sekä Yhdysvaltain erikoisjoukkojen vetäytyminen alueelta.⁷⁰² Toisaalta Isisin johto on läpikäymässä sukupolvenvaihdosta ja sen uusi kalifi on viimeisiä Camp Buccan sukupolven edustajia, joilla oli keskeinen rooli Isisin kalifaatin luomisessa.⁷⁰³ Hänen kyvyistään johtaa Isisiä on vasta vähän konkreettisia näyttöjä. Ja selkeää ei myöskään ole, miten uusi, kalifaatin menettänyt johtajien sukupolvi vaikuttaa ryhmän aatteelliseen, organisatoriseen ja strategiseen kehitykseen.

Vaikka Isisin väkivaltaiset operaatiot vaikuttavat toistaiseksi keskittyvän enimmäkseen Syyrian ja Irakin syrjäseuduille,⁷⁰⁴ on sillä yhä verkostonsa myös menettämiseen kaupungeissa. Ryhmä on pyrkinyt käyttämään alueiden vapautuksista huolimatta säilyneitä tai sen jälkeen muodostuneita rakenteita asuinkeksuksissa vaikutusvaltansa heijastamiseksi ja tavoitteidensa edistämiseksi – muun muassa toteuttamalla terrori-iskuja. Iskujen kiihtymisestä Syyrian ja Irakin asuinkeksuksissa on viitteitä etenkin kevään 2020 ajalta. Muita aktiviteetteja ovat sektaarisen väkivallan lietsominen ja varainhankinnan edistäminen. Viimeksi mainittu tapahtuu sekä laillisen liiketoiminnan että organisoituneen rikollisuuden kautta.⁷⁰⁵ Näistä jälkimmäinen auttaneen ryhmää ulottamaan lonkeronsa kalifaatin aikaisiin päätulonlähteisiin, kuten eri hyödykkeiden salakuljetuksiin ja myyntiin, verojen ja maksujen keräämiseen, ryöstelyyn sekä erilaisten takavarikkojen ja sakkojen keräämiseen. Isisin mittavien kulurakenteiden poistuttua tai supistuttua, tällaisen toiminnan potentiaalinen merkitys ryhmälle on jatkossa merkittävästi suurempi kuin sen hallitessa laajoja maa-alueita 2014–2017.⁷⁰⁶

On selvää, että Isisin huippuvuosien hirmuteot ovat merkittävästi alentaneet sen nauttimaan passiivista ja aktiivista tukea Syyriassa ja Irakissa. Ei kuitenkaan vielä riitä, että Isis on saatu ajettua maan alle siltä vapautetuilla alueilla. Tämä antaa Isisille mahdollisuuden säilyä hengissä, pitää sanomaansa esillä ja rekrytoida uusia taistelijoita.

⁷⁰¹ Heller, Sam: *When Measuring ISIS's "Resurgence", Use the Right Standard*, International Crisis Group Commentary, 13.5.2020, [<https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iraq/when-measuring-isiss-resurgence-use-right-standard>], luettu 16.5.2020.

⁷⁰² Hassan, Hassan: *ISIS in Iraq: Rightsizing the Current 'Comeback'*, Center for Global Policy, 12.5.2020, [<https://cgpolicy.org/articles/isis-in-iraq-and-syria-rightsizing-the-current-comeback/>], luettu 16.5.2020.

⁷⁰³ Chulov & Rasool (2020).

⁷⁰⁴ Lister, Charles: *ISIS's dramatic escalation in Syria and Iraq*, Middle East Institute, Blog, 4.5.2020, [<https://www.mei.edu/blog/isiss-dramatic-escalation-syria-and-iraq>], luettu 16.5.2020.

⁷⁰⁵ Ks. esim. Milton & Al-'Ubaydi (2017); Al-Hashimi, Husham: *ISIS in Iraq: From Abandoned Villages to the Cities*, Center for Global Policy, 5.5.2020, [<https://cgpolicy.org/articles/isis-in-iraq-from-abandoned-villages-to-the-cities/>], luettu 16.5.2020.

⁷⁰⁶ Heissner et al. (2017).

ta laajentumisen mahdollistamiseksi. Näin etenkin, mikäli konfliktit Syyriassa ja Irakissa jatkuvat. Kaaos ja konflikti luovat jihadistiryhmille mahdollisuuksia toimia menestyksekkäästi, kuten jihadistisen strategisen ajattelun piirissä on painotettu jo 2000-luvun puolivälistä lähtien. Oman lisäulottuvuuteensa tähän ongelmaan luo Irakin nojautuminen šiiä-jihadistisiin ryhmiin osana Isisin vastaista kampanjaansa vuosina 2014–2018. Monet noista ryhmistä ja niiden taistelijoista, sekä Irakin turvallisuuskoneiston edustajat laajemminkin, ovat käyttäneet tilaisuutta kostaakseen Isisin väkivaltaisuuksia, kuten Camp Speicherin massateloitukset kesällä 2014, kohdistamalla väkivaltaa sunnalaisiin siviileihin.⁷⁰⁷

Alueellisten konfliktien pitkäkestoisuus tarjoaa myös Isisin paikallishaaroille mahdollisuuksia jatkaa toimintaansa ja menestystä. Kuluneen vuosikymmenen aikana muslimienemmistöisissä valtioissa on alkanut useita uusia konflikteja tai vanhemmat konfliktit ovat eskaloituneet uudelle tasolle. Näin on tapahtunut Libyassa, Jemenissä ja Malissa. Harva konflikti näyttää merkkejä loppumisestaan lähitulevaisuudessa.⁷⁰⁸ Jihadistit, Isis mukaan luettuna, ovat kyenneet levittäytymään myös konfliktialueita ympäröiville epävakaille alueille etenkin Afrikassa. Vakiintuneimmilla tukialueilla al-Qaidan ja Isisin välinen konflikti heijastuu yhteenottoina ja kilpailuna, joka heikentää ainakin toisen, tai mahdollisesti molempien toimintaedellytyksiä. Tässä kilpailussa al-Qaidalla ja sen vakiintuneimmilla paikallishaaroilla on etulyöntiasema suuressa osassa konfliktialueita. Tämä vielä korostuu, kun huomioidaan al-Qaidan strategian painottuminen kohti yhteisrintamien rakentamista muiden paikallisten aseellisten ryhmien kanssa.

Fyysisen kalifaatin tuhoutumisen myötä Isisin globaali vetovoima on eittämättä heikentynyt, kuten on myös sen kyky tuottaa viestintää maailmanlaajuiselle kohdeyleisölle. Ei ole selvää, palaavatko nämä kyvykkyydet koskaan entiselleen. Isisin kannalta palautuminen tulee parhaimmillaankin viemään aikaa ja vaatimaan varsin otolliset olosuhteet. Al-Bagdadin julistama kalifaatti kuitenkin säilyy ideana ja nostalgiaan nojautuvana narratiivina nykyiselle ja mahdollisesti tuleville jihadistisukupolville.⁷⁰⁹ Tarina islamilaisesta valtiosta yhdistää liikkeen ympärille muodostunutta paikallisyhmien joukkoa ja globaalia kannattajien ja aktivistien verkostoa. Tämä verkosto supistuu tulevana vuosina, jolloin Isisin kyky pitää otteessaan sen ideologiaan uskovia on merkittävästi aiempaa heikompi. Osa jihadisteista deradikalisoituu ja luopuu aatteestaan, ja osa pitää aatteensa, mutta luopuu sen edistämisestä. Ydinjoukolleen Isis on jatkossakin Jumalan tahdon ja todellisen islamin ilmentymä, jonka vastaiskut ovat

⁷⁰⁷ Ks. esim. Taub, Ben: *Iraq's Post-ISIS Campaign of Revenge*, The New Yorker, 17.12.2018, [<https://www.newyorker.com/magazine/2018/12/24/iraqs-post-isis-campaign-of-revenge>], luettu 16.5.2020.

⁷⁰⁸ Hegghammer, Thomas: *The Future of Jihadism in Europe: A Pessimistic View*, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

⁷⁰⁹ Clarke, Colin P. & Haroro J. Ingram: *Defeating the ISIS Nostalgia Narrative*, RAND Corporation, The RAND Blog, 19.4.2018, [<https://www.rand.org/blog/2018/04/defeating-the-isis-nostalgia-narrative.html>], luettu 9.7.2020.

väliaikaisia ja jonka menestys on lopulta väistämätöntä.⁷¹⁰ Tälle jihadiselle kaaderille usko Isisiin on vahva ja siihen kuuluvat yksilöt ovat valmiita edistämään ryhmän toimintaa myös oma-aloitteisesti.

Isis on globaali jihadistinen toimija ja liikkeen lipunkantaja, joka murroskaudestaan huolimatta tulee säilymään monien haasteidensa ja vihollistensa edessä. Laajeneeko se uudelleen, on vielä avoin kysymys. Laajenemisen mahdollisuuteen kytkeytyy runsaasti muuttujia uuden johtajiston kyvykkyydestä sekä turvallisuusympäristön kehityksestä ryhmän ydinalueilla. Syitä Isisin kuihtumiseen tai vääjämättömään tuhoon, kuten edellä on osoitettu, on kuitenkin niukasti. Näin onkin todettavissa, että Isis osana globaalin luonteen omaavaa transnationalistisiin mittakaavoihin yltävää jihadistista liikettä säilyy turvallisuusuhkana vielä kauas tulevaisuuteen.

⁷¹⁰ Cottee, Simon: *ISIS Will Fail, but What About the Idea of ISIS?*, The Atlantic, 23.3.2017, [<https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/03/idea-of-isis-will-outlive-caliphate/520224/>], luettu 16.5.2020.

JIHADISMIN SYDÄNMAAT – AFGANISTANIN JA PAKISTANIN LEVOTON RAJASEUTU JA TERRORISMI⁷¹¹

Olli Ruohomäki

Afganistanin ja Pakistanin karu, syrjäinen ja vuoristoinen rajaseutu on puskurivyöhykettä Kabul ja Islamabadin hallintojen välillä. Valtaosa väestöstä on pataaneja, joista suurin osa on hanafilaiseen koulukuntaan kuuluvia sunnimuslimeja. Pataanit ovat asuttaneet tätä vaikeakulkuista vuoristoaluetta jo yli 3 000 vuoden ajan. Pataanit ovat Afganistanin suurin etninen ryhmä ja Pakistanissa-kin muodostavat yli 15 prosenttia väestöstä. Tarkkaa pataanien lukumäärää ei ole tiedossa, sillä turvallisuusongelmien takia väestönlaskentaa ei ole kyetty suorittamaan vuosikymmeniin. Pataaneja arvioidaan olevan noin 43 miljoonaa rajan molemmin puolin.⁷¹² Peshawar, Quetta, Kabul, Kandahar ja Jalalabad ovat merkittäviä pataanien asuttamia kaupunkeja.

Pataanien asuttamaa aluetta kutsutaan myös termillä Pashtunistan. Alueen jakaa Afganistanin ja Pakistanin Durand-linjana tunnettu raja. Durand-linja luotiin vuonna 1893 ja taustalla vaikutti Brittiläisen imperiumin ja Venäjän kilpailu vaikutusvallasta Keski-Aasiassa. Afganistanin nykyinen hallinto ei tunnusta Durand-linjaa, vaikka Islamabad katsookin sen muodostavan maiden virallisen rajan. Vaikka rajalinja on geopoliittinen murroslinja Eteläisen Aasian ja Keski-Aasian välillä, Afganistanin sisäinen tilanne vaikuttaa naapurustoon ja sisäiset ja ulkoiset asiat ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa.⁷¹³ Elämä rajaseudulla on erottamattomalla tavalla sidoksissa elämään molemmin puolin rajaa oleviin valtioihin. Erilaiset verkostot kiemurtelevat edestakaisin rajan pinnassa ja sen yli, taloudelliset aktiviteetit ylittävät rajaa ja naapurivaltion poliittinen järjestelmä ja siinä tapahtuvat muutokset vaikuttavat naapurivaltion sisäpolitiikkaan ja toisinpäin.⁷¹⁴

Ikivanhat heimosäännöt, jotka kilpistyvät käsitteeseen *pashtunwali*, ovat olennainen osa pataanien identiteettiä.⁷¹⁵ Kunnian, koston, vieraanvaraisuuden ja turvapaikan

⁷¹¹ Lähdeluettelossa mainittujen lähteiden lisäksi suuri osa tekstistä pohjautuu kirjoittajan pitkäaikaiseen työkentelyyn Afganistaniin liittyvien kysymysten parissa sekä kokemuksiin eri puolilta maata vuosien 2002 ja 2017 välillä. Kiitän Antti Parosta ja Oskari Erosta rakentavista kommentteista artikkelin työstämisvaiheessa.

⁷¹² Nichols, Robert: *Citizenship and National Identity/Nationalism*, Oxford Research Encyclopedia of Asian History, Oxford 2017, s.1.

⁷¹³ Ruohomäki, Olli: *Afghanistan's Uncertain Future: Fragmented Realities and Geopolitical Faultlines*, The Finnish Institute of International Affairs, FIIA Briefing Paper 202, October 2016, [https://www.fia.fi/wp-content/uploads/2017/04/bp202_afghanistan_s_uncertain_future.pdf], luettu 7.7.2020.

⁷¹⁴ Parham, Stephen: *Controlling Borderlands? New Perspectives on State Peripheries in Southern Central Asia and Northern Afghanistan*, The Finnish Institute of International Affairs, FIIA Report 26, 2010, [https://www.fia.fi/wp-content/uploads/2017/01/upi_fia_26_parham_web.pdf], luettu 7.7.2020.

⁷¹⁵ Siddique, Abubakar: *The Pashtun Question: The Unresolved Key to the Future of Pakistan and Afghanistan*, Hurst & Company, London 2014.

antamisen säännökset kuuluvat *pashtunwaliin*. Afganistanin heimokulttuurin keskittynyt tutkija Lutz Rzehak kirjoittaa, että *pashtunwali* voidaan ymmärtää pataanien tapana, joka on eräänlainen etninen omakuva siitä miten pataanit erottautuvat muista etnisistä ryhmistä ei ainoastaan kielen, historian ja kulttuurin kautta vaan myös käyttäytymisen kautta.⁷¹⁶ ”*Doing Pashto*” tarkoittaa toimia kunniallisesti ja *pashtunwalin* arvojen mukaisesti. *Pashtunwali* sekoittuu fundamentalistiseen islamin tulkintaan. Heimojen vapaus ja erityisesti vierasmaalaisten ja vääräuskoisten käskynhaltijoiden vastustaminen Allahin nimessä ovat keskeinen osa pataanien ajattelua.

Pakistanin puolella raja-alue kulkee nimellä Pakistanin heimoalue FATA (*Federally Administered Tribal Area*). FATA:an kuuluu seitsemän itsehallinnollista aluetta: Khyber, Mohmand, Bajaur, Kurram, Orakzai sekä Pohjois- ja Etelä-Waziristan, joista kaikki muut paitsi Orakzai sijaitsevat Afganistanin rajalla. Lisäksi heimoalueisiin luetaan kuusi raja-aluetta (*Frontier Regions*), jotka muodostavat ikään kuin FATA-alueelta Khyber Pakhtunkhwan ja Baluchistanin provinssihin ulottuvia taskuja. Afganistanin puolella raja-alueeseen kuuluu 10 läänia: Badakshan, Nuristan, Kunar, Nangahar, Paktiya, Logar, Khost, Paktika, Zabul ja Kandahar. Rajaseutu on tunnettu oopiumin viljelystä ja huumeiden salakuljetuksesta.⁷¹⁷

Afganistanin tilannetta ei voi ymmärtää huomioimatta Pakistanin puoleista rajaseutua. Islamabadin ote rajaseudusta on aina ollut heikko. Heimoalueet eivät ole edes kuuluneet Pakistanin perustuslain piiriin, vaan aluetta on hallittu britti-imperiumin aikaisella lainsäädännöllä aina vuoteen 2018 asti. Tämä on tarkoittanut sitä, että Khyber Pakhtunkhwanin kuvernööri on toiminut Pakistanin presidentin edusmiehenä. Heimoalueet ovat olleet vuosikymmenien ajan kaikkein marginalisoiduinta aluetta Pakistanissa. Pakistanilaisten tutkijoiden Khan Zebin ja Zahid Shabab Ahmedin mukaan systemaattiset ihmisoikeusloukkaukset ja poliittinen osattomuus ovat luoneet alustaa väkivaltaisten islamististen liikkeiden nousulle alueella.⁷¹⁸

Käytännössä heimoalueet ovat olleet pitkälti heimojen tapaoikeuden ja käytäntöjen, eritoten *pashtunwalin* vaikutuspiirissä. Taliban käyttää Pakistanin puoleista rajaseutua turvapaikkana. Valtaosa liikkeen johtajista elää siellä, ja taistelijat harjoittelevat ja tapaavat toisiaan rajaseudulla. Se on myös paikka, minne taistelijat vetäytyvät lepäämään ja hoitamaan haavoittuneitaan.⁷¹⁹

⁷¹⁶ Rzehak, Lutz: *Doing Pashto: Pashtunwali as the Ideal of Honourable Behavior and Tribal Life among the Pashtuns*, Afghanistan Analysts Network, AAN Thematic Report 01/2011, March 2011, s. 1, [<http://www.afghanistan-analysts.org/wp-content/uploads/downloads/2012/10/20110321LR-Pashtunwali-FINAL.pdf>], luettu 7.7.2020.

⁷¹⁷ Mansfield, David: *A State Built on Sand: How Opium Undermined Afghanistan*, Hurst & Company, London 2016.

⁷¹⁸ Zeb, Khan & Zahid Shabab Ahmed: Structural Violence and Terrorism in the Federally Administered Tribal Areas of Pakistan, *Civil Wars*, volume 21, issue 1, 2019, s. 1–24.

⁷¹⁹ Osman, Borhan & Fazl Rahman Muzhary: *Jihadi Commuters: How the Taleban Cross the Durand Line*, Afghanistan Analysts Network, 17.10.2017, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/regional-relations/jihadi-commuters-how-the-taleban-cross-the-durand-line/>], luettu 7.7.2020. Ks. myös International

Afganistanin ja Pakistanin rajaseutua voi luonnehtia keskushallinnon näkökulmasta myös hallitsemattomaksi alueeksi (englanniksi *ungoverned space*). Vaikka siellä toimii heimojen tapaoikeus ja käytänteet, ei keskusvallalla ole otetta kuin nimellisesti. Peruspalveluja on vähän ja infrastruktuuri heikkoa. Tilannetta kuvaa se tosiasia, että alueelta löytyy muualta maailmasta jo poispyyhittyä poliota, sillä erilaiset jihadistiryhmät ovat estäneet valtion sponsoroidun poliokampanjoiden toimeenpanoa. Polion olemassaolo alueella on myös hyvä esimerkki siitä, miten kehitys ja turvallisuus ovat kytköksissä toisiinsa. Ilman turvallisuutta ei tapahdu kehitystä, mutta tilanteen vakautuminen edellyttää, että yhteiskunnallista kehitystä tapahtuu.

Pakistanin puolella tilanne on ollut keskushallinnon ja sen valtaapitävien tietoista politiikkaa – ja siten myös tietoista politiikkaa olla rakentamatta hallintoa ja valtiota rajaseudulle. Palveluiden ja kehityksen puute on myös hallinnan, vallankäytön muoto.

Tässä artikkelissa tarkastellaan jihadistisen liikehdinnän sydänmaita keskittyen Afganistanin–Pakistanin välisen rajaseudun tarjoaman tukikohta-alueen monimuotoisuuteen. Alueen kokonaisuuden ymmärtäminen on erityisen avaavaa tulkittaessa jihadistisen liikkeen monimuotoista kehityskaarta ja ennustatteassa sen tulevaisuutta. Tässä artikkelissa käsitelty maantieteellinen alue monimuotoisine piirteineen on historiallisesti toiminut jihadismin kehtona ja kestävässä painopistealueena liikehdinnälle. Artikkelin korostaa, kuinka jihadististen ryhmien lisäksi alueen monimutkainen dynamiikka luo jihadistiselle liikkeelle alueen, jonka merkitys jatkuu pitkälle tulevaisuuteen. On huomion arvoista panna merkille myös artikkelin havainto Afganistanin–Pakistanin välisen raja-alueen ennakoitavasta huonosta turvallisuuskehityksestä, joka jättää jihadistiselle liikkeelle runsaasti mahdollisuuksia rakentaa tukialueensa sinne yhä uudelleen.

Jihadistiryhmien mosaiikki

Afganistanin ja Pakistanin rajaseutu on ollut otollista maaperää erilaisille jihadistisille liikkeille, jotka ovat sinne vuosikymmenien kuluessa pesiytyneet. Neuvostoliiton hyökkäys Afganistaniin oli käänteentekevä tapahtuma alueen jihadismin nousussa. Lukuisat vierastaistelijat Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta hakeutuivat taistelemaan afgaanikapinallisten (*mujahideen*) rinnalla ateistista miehittäjää ja tämän tukemaa Kabulin satelliittihallintoa vastaan 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla.

Pakistanin rajaseutu, erityisesti Peshawar muodostui kapinallisten ja näitä tukevien vierastaistelijoiden logistiikkakeskukseksi. CIA tuki ja rahoitti *mujahideen*-taistelijoita

Crisis Group: *Afghanistan's Insurgency after the Transition*, Asia Report 256, May 2014, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/afghanistan-s-insurgency-after-the-transition.pdf>], luettu 7.7.2020

Pakistanin sotilastiedustelun kautta.⁷²⁰ Myös Saudi-Arabia ja muut Persianlahden maat näyttelivät tärkeää roolia. Merkittävän rahallisen tuen lisäksi näillä mailla oli huomattava uskonnollinen ja kulttuurinen rooli *mujahideen*-taistelijoille. Lisäksi Saudi-Arabian kannalta kyse oli myös islamismin ulkoistamisesta.

Neuvostoliitto pyrki iskemään *mujahideeneja* vastaan myös Pakistanin maaperällä. Useat analyttikot ovat sitä mieltä, että Pakistanin puolella tuolloin tapahtuneiden useiden terrori-iskujen takana olivat KGB ja Afganistanin turvallisuuspalvelu KHAD.⁷²¹ Sittemmin osa samaisista *mujahideen*-taistelijoista päätyi talibanien riveihin.

Viimeisen kahden vuosikymmenen aikana mosaiikkiin on tullut uutta väriä ryhmien, tavoitteiden ja kohteiden monimuotoistuessa. Afganistanin jihadismin keskeisenä toimijana on ollut Afganistanin islamilainen emiraatti eli Afganistanin Taliban-liike. Talibanien tavoitteena on päästä valtaan tai vähintäänkin pakottaa hallitus jakamaan valtaa kanssaan. Keski-Aasian alueen ryhmät ovat halunneet syöstä vallasta omien maidensa valtaapitävät. Baluchi-jihadistit taistelevat Irania vastaan. Pakistanin jehadisteilla on tavoitteena saada šariaan perustuva hallinto Islamabadiin ja samalla nämä ovat osallistuneet globaaliin jihadiin – lähinnä taistelemalla ulkomaisia joukkoja vastaan Afganistanissa sekä iskemällä Intian intresseihin maassa. Pakistanilaiset militantit haluavat myös eliminoida šiialaisuuden Pakistanista. Kiinalaiset jihadistit, uiguurit ja huit, ovat puolestaan käyttäneet Afganistanin ja Pakistanin rajaseutua koulutus- alustana iskeäkseen Kiinan maaperälle sekä kiinalaisiin intresseihin Pakistanissa.

Taliban⁷²²

Puna-armeijan vetäytyttyä ja kommunistihallinnon luhistuessa Afganistan ajautui anarkiaan ja sekasortoon. Tätä taustaa vasten joukko uskonnollisissa opinahjoissa koulutettuja oppilaita nousi valtaan mulla Omarin johdolla muodostaen Taliban-liikkeen. Taliban on ultrakonservatiivinen poliittinen ja uskonnollinen liike, joka syntyi Kandaharissa sisällissodan aikana. Liikkeen ideologiassa yhdistyy anti-modernistinen maailmankatsomus, perinteinen maaseudun konservatiivinen elämäntapa ja vanhoillinen islamintulkinta.

Taliban tuli tunnetuksi ihmisoikeuksia rikkovasta hallinnostaan. Julkiset teloitukset, varkaiden käsien katkomiset ja burkaan pakotetut naiset syöpyivät kansainvälisen yhteisön mielikuvaan sitä mukaa kun tietoja tihkui talibanien hirmuvallan aikakaudesta. Ainoastaan kolme ulkopuolista valtiota, Pakistan, Saudi-Arabia ja Yhdistyneet arabiemiirikunnat, tunnisti Taliban-hallinnon. Afganistanin islamilainen emiraatti

⁷²⁰ Ks. Coll, Steve: *Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan, and Bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001*, Penguin Books, London 2004.

⁷²¹ Ks. Saaed, Luqman; Shabib Haider Syed & Roger P. Martin: *Historical Patterns of Terrorism in Pakistan, Defense & Security Analysis*, volume 30, issue 3, 2014, s. 209-229.

⁷²² Taliban on jidistisen sijasta ymmärrettävissä pikemminkin radikaali-islamistiseksi toimijaksi, mutta sen käsittely on kriittisen tärkeää tarkastelta alueen jihadistista liikehdintää kokonaisuutena.

hallitsi laajaa osaa maasta syyskuusta 1996 aina vuoden 2001 loppupuolelle, jolloin Yhdysvallat hyökkäsi Afganistaniin kukistaakseen terroristeina pitämänsä hallinnon.⁷²³

Valta-aseman menetyksen jälkeen Taliban järjestäytyi kesäkuussa 2003 neuvostoksi (*shura*), joka johti kapinallistoimintaa Afganistanissa. Neuvosto vastasi sekä poliittisista että sotilaallisista toimista. Sittenmin Quettan shurana tunnettu elin vastasi poliittisista kysymyksistä ja Peshawarin neuvosto sotilaallisista toimista.

Mulla Omar oli paitsi liikkeen perustaja myös sen hengellinen johtaja *Amir al-Muminin*)⁷²⁴ aina vuoteen 2013, jolloin hän kuoli sairauskohtaukseen Zabulin läänissä.⁷²⁵ Hän oli ja säilyi salaperäisenä, hieman mystisenä hahmona, jota Taliban-liike hyödynsi valaakseen kannattajiinsa uskoa. Omarin kuolemaa edeltävinä vuosina talibanien keskuudessa käytiin sisäistä valtataistelua johtajuudesta, sillä monet talibankomentajat eivät olleet kuulleet aikoihin hänestä mitään ja liikkeen sisällä syntyi kiistoja siitä, onko hän edelleen talibanien johtaja vai ei. Tämän epätietoisuuden takia vuosien 2009 ja 2015 välillä liikkeestä irtaantui useita pienempiä ryhmittymiä, joka osaltaan heikensi liikkeen poliittista yhtenäisyyttä.⁷²⁶

Mulla Omarin seuraaja oli hänen varajohtajanaan toiminut mulla Akhtar Mansour, joka vuonna 2015 nousi liikkeen johtoon. Taliban avasi Mansourin johdolla poliittisen toimiston Dohaan tavoitteena vahvistaa liikkeen poliittista roolia. Mansour kuoli amerikkalaisten lennokki-iskussa toukokuussa 2016.⁷²⁷ Nykyisenä johtajana toimii mulla Haibatullah Akhunzada, joka on liikkeen poliittisten, uskonnollisten ja sotilasasioiden lopullinen auktoriteetti.⁷²⁸

Taliban-liike on dualistinen sekä ideologian että rakenteensa suhteen. Sillä on toisaalta vertikaalinen organisatorinen rakenne, joka tarkoittaa sitä, että liike on eräänlainen keskusjohtoinen ”varjovaltio”, jossa yhdistyy heimon ja etnisyyden ylittävä islamistinen ideologia. Vallatessaan maa-alaa ja saadessaan väestöä kontrolloimilleen alueille Taliban on rakentanut verkostojaan siten, että kussakin läänissä ja piirikunnassa toimivat varjokuvernöörit, tuomioistuimet sekä sotilaskomiteat. Myös koulutuksesta ja kulttuurista vastaavia komiteoita on muodostettu, mutta vahvimpana toimii nimen-

⁷²³ Ks. Zaef, Abdul Salam: *My Life with the Taliban*, Hurst & Company, London 2011.

⁷²⁴ *Amir al-Muminin* tarkoittaa ”Uskovaisten johtajaa” tai ”Uskovaisten komentajaa” ja titteli on peräisin keskiaikaisesta islamin tulkinnasta, jossa hyveellinen johtaja toimi muslimien päämiehenä, poliittisena johtajana ja uskon puolustajana.

⁷²⁵ Dam, Bette: *The Secret Life of Mullah Omar*, The Zomia Center, 2019, [<https://static1.squarespace.com/static/5bf5692f4611a019a7c69ea6/t/5c77f4fdeef1a10b17f2abda/1551365379168/Secret+Life+of+Mullah+Omar-FINAL3.pdf>] luettu 7.7.2020.

⁷²⁶ Giustozzi, Antony: *The Splintering Taliban: Examining the Proliferation of Dissident Factions in Afghanistan*, *Jane's Terrorism & Insurgency Monitor*, 6.3.2015.

⁷²⁷ *Reuters*: U.S. Says Late Taliban Leader Was Planning Attacks on Americans, 21.4.2016.

⁷²⁸ Giustozzi, Antonio: *Taliban and Islamic State: Enemies or Brothers in Jihad?*, Center for Research and Policy Analysis, Briefing Paper, December 2017, [<https://www.crpaweb.org/single-post/2017/12/15/Enemies-or-Jihad-Brothers-Relations-Between-Taliban-and-Islamic-State>], luettu 7.7.2020.

omaan tuomioistuinlaitos.⁷²⁹ Toisaalta liikkeellä on horisontaalinen organisatorinen rakenne, joka on eräänlainen verkosto, joka heijastaa sen juuria pataaniheimokulttuurissa. *Afghanistan Analysts Networkin* tutkijat Jelena Bjelica ja Kate Clark luonnehtivat Taliban-liikettä ”verkostojen verkostoksi”.⁷³⁰

Taliban hallitsee laajoja alueita Afganistanissa, mutta kattavaa tietoa ei ole kuinka suuri osa maasta on liikkeen hallinnassa. BBC:n tammikuussa 2018 tekemän kartoituksen mukaan liike toimii avoimesti 70 prosentissa maan piirikunnista.⁷³¹ Taliban julkisti maaliskuussa 2017, että se hallitsee oman arvionsa mukaan 10 prosenttia maan piirikunnista samalla kun sillä oli vahva läsnäolo 15 prosentissa piirikunnista. Samassa tietolähteessä Taliban arvioi, että se kykeni voimakkaasti haastamaan hallitusta 48 prosentissa maan piirikunnista.⁷³² Talibanilla on vahva läsnäolo ja vaikutusvalta noin kahdessa kolmasosassa maan piirikunnista. Vahvin läsnäolo on perinteisillä pataaniheimovalueilla etelässä ja idässä, mutta se on myös vahvistanut otettaan pohjoisessa Faryabin, Baghdisin, Kunduzin ja Baghlanin lääneissä.⁷³³

Afganistanissa käydään asymmetristä sotaa, jossa ei ole selkeitä rintamalinjoja. Kuvaavaa kuitenkin on, että Taliban kykenee ottamaan hetkellisesti haltuunsa kokonaisia isoja kaupunkeja, kuten kävi Kunduzissa syksyllä 2015 ja Ghaznissa elokuussa 2018. Kummassakin tapauksessa se ajettiin pois kaupungeista amerikkalaisten massiivisten ilmaiskujen jälkeen, mutta Taliban on läsnä heti kaupunkien ulkorajoilla. On myös tyypillistä, että hallituksen alainen piirikunta tarkoittaa käytännössä muutaman neliökilometrin aluetta piirikunnan keskustassa koko muun piirikunnan ollessa Talibanin hallinnassa.⁷³⁴

Haqqani-verkosto

Taliban-hallinnon kukistuttua vuoden 2001 lopussa sekä Talibanin että al-Qaidan taistelijat aloittivat sissisodankäynnin Kabulin hallintoa sekä sen ulkomaisia tukijoita vastaan. Ehkä parhaiten tunnettu yksittäinen ryhmä talibanien lisäksi on siihen kytköksissä oleva Haqqani-verkosto, joka on vuosien ajan suorittanut lukuisia näyttäviä ja tuhoisia iskuja hallitusta ja sen ulkomaisia tukijoita vastaan Kabulissa ja muissa

⁷²⁹ Huomionarvoista on, että jo 1980-luvulla taistelllessaan Neuvostoliiton puna-armeijaa vastaan *mujahadeen*-taistelijoilla oli omat toimivat tuomioistuimensa ja tuomioistuin oli jo tuolloin eräänlainen kvasi-valtion institutio.

⁷³⁰ Bjelica, Jelena & Kate Clark: *One Land, Two Rules (1): Service delivery in insurgent-affected areas, an introduction*, Afghanistan Analysts Network, 6.12.2018, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/one-land-two-rules-1-service-delivery-in-insurgent-affected-areas-an-introduction/>], luettu 7.7.2020.

⁷³¹ Sharifi, Shoaib & Louise Adamou: Taliban Threaten 70% of Afghanistan, BBC finds, *BBC News*, 31.1.2018.

⁷³² Ks. Roggio, Bill: *Afghan Taliban lists 'Percent of Country under the control of Mujahideen*, Long War Journal, 28.3.2017, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2017/03/afghan-taliban-lists-percent-of-country-under-the-control-of-mujahideen.php>], luettu 7.7.2020.

⁷³³ Kirjoittajan keskustelut Afganistanin tiedusteluviranomaisten kanssa Kabulissa elokuussa 2017.

⁷³⁴ Tämä arvio on oma näkemykseni ja perustuu keskusteluihin Afganistanin tiedusteluviranomaisten ja NATO:n RS-mission sotilasiantuntijoiden kanssa, Kabulissa heinäkuussa 2017.

Afganistanin kaupungeissa. Haqqani-verkoston johtajana toimii nykyisin Sirajuddin Haqqani, jota pidetään vaikutusvaltaisena, karismaattisena ja kokeneena taistelijana.⁷³⁵ Hän on ollut vuodesta 2014 lähtien YK:n pakotelistalla.⁷³⁶

Verkostoa tutkineet Vahid Brown ja Don Rassler toteavat, että Haqqani-verkosto on eräänlainen ”jihadismin lähde”, joka on mahdollistanut muidenkin jihadistiryhmien pesiytymisen Afganistanin ja Pakistanin rajaseudulle.⁷³⁷ Näihin kuuluu muun muassa uiguureja, jotka vastustavat Kiinaa sen muslimialueella Sinkiangissa, uzbekkeja, jotka vastustavat Uzbekistanin hallintoa sekä pakistanilaisia, jotka vastustavat Intiaa tai Pakistania sekä joissakin tapauksissa molempia. Lisäksi Haqqani-verkosto on antanut suojaa sekalaiselle ryhmälle al-Qaidaan kytköksissä olevia tahoja.

Verkostolla on juuret Afganistanin historiassa, maantieteessä ja alueen heimojen genealogiassa, sen perustan ollessa kaakkois-afganistalaisessa zadran-heimossa.⁷³⁸ Haqqanit olivat ensimmäisten joukossa, jotka aloittivat aseellisen vastarinnan maan keskushallintoa vastaan vuonna 1975. 1970-luvun loppupuoliskolla Pakistanin armeija käytti haqqaneja tukeakseen muitakin Afganistanin islamisteja, jotka vastustivat Moskovon satelliittihallintoa Kabulissa. Puna-armeijan hyökkäyksen myötä CIA ryhtyi kanavoimaan rahaa yhteistyössä Pakistanin keskeisen tiedustelupalvelun, *Inter-Services Intelligencen* (ISI) kanssa verkostolle.⁷³⁹

Haqqanien väkivaltainen maailmankuva ja toiminta perustuu verkoston islamin tulkintaan. Näiden käyttämä jihadin käsite juontaa juurensa Egyptin Muslimiveljeskunnan ajatteluun ja siihen kytköksissä olleeseen poliittiseen aktivismiin. Brown ja Rassler ovat kuitenkin sitä mieltä, että haqqaneilla oli tärkeä rooli jihadin käsitteen kansainvälistämisessä.⁷⁴⁰ Se, että nämä tarjosivat alustan ulkomaalaisille jihadisteille mukaan lukien al-Qaidalle, edesauttoi jihadin kansainvälistymistä. Heidän vihollisiinsa kuuluivat paitsi Yhdysvallat liittolaisineen myös muslimimaiden hallinnot, joita jihadistit pitivät ja edelleen pitävät lännen satelliittihallintoina.

Tehrik-e Taliban Pakistan

Tehrik-e Taliban Pakistan (TTP) perustettiin vuonna 2007 heimoneuvoston toimesta tavoitteena yhdistää joukko militanttiryhmiä Pakistanin heimoalueilla FATA:ssa ja Khyber Pakhtunkhwan läänissä. TTP on löyhä liittouma erilaisia ryhmiä. Haqqanien

⁷³⁵ Luonnehdinta perustuu Afghanistan Analyst Networkin asiantuntijoiden arvioihin Kabulissa heinäkuussa 2017.

⁷³⁶ Sirajuddin Jallaloudine Haqqani, United Nations Security Council, 13.9.2007, [<https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1988/materials/summaries/individual/sirajuddin-jallaloudine-haqqani>], luettu 7.7.2019.

⁷³⁷ Brown, Vahid & Don Rassler: *Fountainhead of Jihad: The Haqqani Nexus, 1973–2012*, Hachette, India 2013.

⁷³⁸ Ruttig, Thomas: *The Haqqani Network Blacklisted: From US Asset to Special Foe*, Afghanistan Analysts Network, 20.9.2012, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/international-engagement/the-haqqani-network-blacklisted-from-us-asset-to-special-foe/>], luettu 7.7.2020.

⁷³⁹ Coll (2004).

⁷⁴⁰ Brown & Rassler (2013), s. 7.

tapaan TTP toimii eräänlaisena verkostona, joka rahoittaa toimintaansa salakuljetuksella, kidnappauksilla, vaatimalla suojelurahaa sekä yksityisten henkilöiden lahjoituksilla. Pääasiassa pataaneista koostuva ryhmittymä operoi Afganistanin maaperältä (Kunarista, Nuristanista, Paktikasta, Nangaharista ja Paktiasta) käsin tehdäkseen iskuja Pakistanin puolelle. TTP on myös vastuussa monista iskuista Afganistanissa toimivia kansainvälisen liittouman joukkoja vastaan. Yhden arvion mukaan TTP:llä olisi noin 35 000 aktiivista taistelijaa riveissään.⁷⁴¹

TTP kävi alkuvuodesta 2014 rauhanneuvotteluja Pakistanin hallituksen kanssa tavoitteena saada Yhdysvaltain lennokki-iskut näitä vastaan loppumaan sekä saattamaan voimaan šariaan perustuva hallinto hallitsemillaan heimoalueilla. Neuvottelut loppuivat lyhyeen, kun TTP teloitti vangitsemiaan pakistanilaisia sotilaita. TTP teki myös näyttävän terrori-iskun Karachin lentokentälle, jonka johdosta armeija aloitti massiivisen operaation heimoalueilla, erityisesti Pohjois-Waziristanissa, tuhotakseen TTP:n leirit alueella.⁷⁴²

Kansainvälistä huomiota TTP sai kun se yritti murhata lokakuussa 2012 näitä vastustaneen koulutytön Malala Yousafzain, joka sittemmin sai Nobelin rauhanpalkinnon.⁷⁴³ TTP teki myös massiivisen iskun Peshawarissa armeijan kouluun joulukuussa 2014. Iskussa kuoli 141 ihmistä.⁷⁴⁴ TTP:n mukaan kyseessä oli kosto armeijan toimista heimoalueilla. Mielenkiintoisena yksityiskohtana iskuun liittyen oli se, että Afganistanin Taliban tuomitsi sen.⁷⁴⁵ Muutoin Talibanin ja TTP:n suhteet ovat olleet hyvántahtoisia. TTP:n sisäisten riitojen johdosta se on sittemmin hajonnut eripuraisiin pienempiin ryhmittymiin. Ne jatkavat edelleen terrori-iskuja Pakistanin hallintoa ja sen turvallisuusviranomaisia kohtaan.

Islamic State Khorasan Province

Talibanien johtajan mulla Omarin kuoleman myötä Talibanien ote jihadistisen liikehdinnän hegemonina Afganistanin alueella on hieman livennyt ja alueelle on ilmaantunut sen valta-asemaa haastavia jihadistiryhmiä. Näistä ehkä vahvin haastaja oli ISKP, jonka läsnäolo todettiin Afganistanin ja Pakistanin rajaseudulla vuoden 2015 tammikuussa.⁷⁴⁶ Tällöin Isis julisti Afganistanin islamilaisen valtion *Wilayat Khorasanin* eli *Islamic State Khorasan Provincen* (ISKP) syntyneeksi. Raportteja ISKP-taistelijoista tuli myös Farahin, Parwanin sekä Helmandin lääneistä.

⁷⁴¹ *Pakistan Security Report*, European Asylum Support Office, August 2017, s. 21, [<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/publications/Pakistan-Security-Situation-2017.pdf>], luettu 7.7.2020.

⁷⁴² Zahid, Farhan: *The Successes and Failures of Pakistan's Operation Zarb-e-Azb*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 13, issue 14, July 2015, [<https://jamestown.org/program/the-successes-and-failures-of-pakistans-operation-zarb-e-azb/>], luettu 7.7.2020.

⁷⁴³ Walsh, Declan: Taliban Gun Down Girl Who Spoke Up for Rights, *The New York Times*, 10.10.2012.

⁷⁴⁴ BBC: Pakistan Taliban Peshawar Attack Leaves 141 Dead, 16.12.2014.

⁷⁴⁵ AFP: Afghan Taliban Condemn Peshawar School Attack, 17.12.2014.

⁷⁴⁶ Borhan & Muzhary (2017).

Aivan alkuvaiheessa Afganistanin tiedustelupalvelu salli ja joidenkin näkemysten mukaan jopa kannusti ISKP:n läsnäoloa Afganistanin rajaseudulla toivoen siitä vastavoimaa Talibanin ja Pakistanin viranomaisia vastaan.⁷⁴⁷ Aluksi ISKP jätti afgaaniturvallisuusviranomaiset rauhaan, mutta tilanne muuttui kesällä 2015, jonka jälkeen Afganistanin armeijalla ANA:lla on ollut jatkuvasti yhteenottoja ISKP:tä vastaan erityisesti Kunarin ja Nangaharin alueilla.⁷⁴⁸

Afganistanin Talibanin sotilaallinen siipi, eli Peshawarin shura sekä Haqqani-verkosto solmivat yhteistyösopimuksen ISKP:n kanssa.⁷⁴⁹ Talibanin poliittinen siipi, Quettan shura, ei kuitenkaan yhteistyöhön suostunut, sillä se ei halunnut vannon uskollisuutta Isisin irakilaisella johtohahmolle Abu Bakr al-Bagdadille.⁷⁵⁰

Yhteistyö ISKP:n ja Talibanin välillä kuihtui nopeasti, sillä ISKP ei tyytynyt Talibanien tasavertaiseksi kumppaniksi vaan halusi vallata alueita itselleen ja julistaa olevansa ainoa oikea islamin edustaja alueella.⁷⁵¹ ISKP:n väkivalta mukaan lukien julki-set teloitukset ja päiden katkomiset vieraannuttivat nopeasti Talibanin tukevaa paikallista väestöä ja yhteenotot liikkeiden välillä lisääntyivät.⁷⁵²

ISKP toi Afganistaniin myös sektaarisen väkivallan.⁷⁵³ Tämä ei tarkoita sitä, etteikö talibaneilla olisi ollut vahvoja opillisia, poliittisia ja sosiaalisia ristiriitoja šiiauskoisten hazaroiden kanssa aiemmin, mutta ristiriidoista seurannutta väkivaltaa ei kuitenkaan viitekehystetty sektaariseksi. ISKP on tehnyt näyttäviä terrori-iskuja šiiamoskeijoihin Kabulissa ja Heratissa sekä iskenyt useasti hazara-vähemmistöä kohtaan.⁷⁵⁴ tässä mielessä ISKP on ennen kaikkea vieras tuontituote Lähi-idästä ja sen kyvyttömyys ja haluttomuus huomioda paikallista kulttuuria ja tapoja on ollut omiaan vieraannuttamaan sitä Afganistanin todellisuudesta.

Tätä taustaa vasten on vaikea nähdä, että ISKP saisi enemmän jalansijaa Afganistanissa varsinkin tilanteessa jossa Taliban taistelee ISKP:tä vastaan. Hyvänä esimerkkinä on, miten Taliban tuhosi Pohjois-Afganistaniin Jawzanin lääniin pesiytyneen ISKP:n taistelijajoukon syksyllä 2018. Pääosin uzbekeista ja tadžikeista koostunut ryhmä piti Qush Tepan ja Darzabin piirikuntia kolmen vuoden ajan hallussaan.⁷⁵⁵ Taliban on jo vuosien ajan levittänyt läsnäoloaan etelästä ja idästä pohjoiseen eikä se

⁷⁴⁷ Tämä arvio on oma näkemykseni ja perustuu keskusteluihin Afganistanin tiedusteluviranomaisten ja Naton Resolute Support -operaation sotilasiantuntijoiden kanssa, Kabulissa heinäkuu 2017.

⁷⁴⁸ Ibid.

⁷⁴⁹ Ruttig, Thomas: Daesh and Taliban in Afghanistan, *Oxford Analytica Daily Brief*, 17.11.2015.

⁷⁵⁰ Ibid.

⁷⁵¹ Giustozzi (2017).

⁷⁵² Ibid., vrt. Ruttig (2015).

⁷⁵³ ISKP on iskenyt nimenomaan Afganistanin šiivähemmistöjä ja kohteita vastaan. Sektaarinen väkivalta ei aiemmin esiintynyt käsitteenä Afganistania koskevassa keskustelussa.

⁷⁵⁴ Olli Ruohomäen Afganistania koskevat muistiinpanot kesä-elokuu 2017.

⁷⁵⁵ Ali, Obaid: *Qari Hekmat's Island Overrun: Taleban Defeat 'ISKP' in Jawzan*, Afghanistan Analysts Network, 4.8.2018, [https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/qari-hekmats-island-overrun-taleban-defeat-iskp-in-jawzan/], luettu 7.7.2020.

sallinnut ISKP:n kaltaisen kilpailevan ryhmän haastaa valtaansa. Talibanille ISKP on häiriötekijä, joka vie huomiota, energiaa ja resursseja sen kamppailusta hallitusta vastaan.

Paikallisten jihadistiryhmien rahoitus

Jihadistiryhmät rahoittavat toimintaansa kidnappauksilla, salakuljetuksella, perimällä suojelurahoja, luonnonvarojen kuten tiettyjen kaivannaisten hyödyntämisellä sekä huumekaupalla. *Afghanistan Analyst Networkin* tutkijoiden S. Reza Kazemin ja Rohullah Soroushin tuore raportti Nangaharin läänin Achinin piirikunnasta avaa ISKP:n läsnäoloa alueella. Kirjoittajat toteavat, että ISKP on hyödyntänyt piirikunnan mittavia talkkiesiintymiä sekä laittomien metsänhakkuiden verottamista.⁷⁵⁶

Useat jihadistiryhmät saavat myös tukea yksityisiltä rahoittajilta Afganistanin sisältä, Pakistanista ja kauempaakin. Eritoten, ISKP on saanut tukea Persianlahden alueen varakkailta yksityishenkilöiltä, jotka ovat halunneet tukea Isisin ideologian levittämistä Kalifaatin läänityksiin.⁷⁵⁷ Useimmiten yksityisten rahoittajien motiivi tukea ISKP:tä liittyy uskonnollisiin syihin, mutta taustalla on myös Iranin vaikutusvallan patoaminen.

Afganistaniin erikoistuneen tutkijan Antonio Giustozzin mukaan Saudi-Arabia, Kuwait ja Qatar ovat myös valtioina tukeneet ISKP:tä kierrättämällä varoja yksityisten yritysten kautta.⁷⁵⁸ Näilläkin motiivina on nimenomaan ollut taistelu Irania vastaan sijaistoimijoiden kautta.

Giustozzin mukaan ISKP sai myös tukea Isisin keskusjohtolta, mutta tilanteen muuttuessa Lähi-idässä se kannusti ISKP:tä keräämään varoja paikallisesti.⁷⁵⁹ Marmori Kunarista ja jalokivet Badakshanista ovat muodostaneet tärkeän perustan ISKP:n varainkeruulle, sillä molemmat läänit rajoittuvat Pakistanin vastaiselle rajalle ja salakuljettaminen rajan yli on helppoa.⁷⁶⁰

⁷⁵⁶ Kazemi, S. Reza & Rohullah Soroush: *One Land, Two Rules (4): Delivering Public Services in Embattled Achin District in Nangahar Province*. Afghanistan Analysts Network, 25.3.2019, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/one-land-two-rules-4-delivering-public-services-in-embattled-achin-district-in-nangrahar-province/>], luettu 7.7.2020.

⁷⁵⁷ Giustozzi, Antonio: *IS-Khorasan Towards Financial Autonomy*, Center for Research and Policy Analysis, Briefing Paper, 11.9.2018a, [<https://www.crpaweb.org/single-post/2018/09/11/Briefing-Paper-IS-Khorasan-Towards-Financial-Autonomy-Antonio-Giustozzi>], luettu 7.7.2020.

⁷⁵⁸ Giustozzi, Antonio: *The Islamic State in Khorasan: Afghanistan, Pakistan and the New Central Asian Jihad*, Hurst & Company, London 2018b, s. 165-166.

⁷⁵⁹ Giustozzi, (2018a).

⁷⁶⁰ Giustozzi, Antonio: *The Taliban and Afghanistan's Mines*, Center for Research and Policy Analysis, Briefing Paper, 20.10.2018c, [<https://www.crpaweb.org/single-post/2018/10/20/Briefing-Paper-The-Taliban-and-Afghanistan%25E2%2580%2599s-Mines-Antonio-Giustozzi#!>], luettu 7.7.2020.

Taliban-liike on myös määrännyt uskonnollisen veron hallinnoimillaan alueilla.⁷⁶¹ Taliban on lisäksi määrännyt, että kaikkien tulee maksaa almuja köyhille tai vaihtoehtoisesti veroina liikkeelle. Taliban on myös aktiivinen kaivosteollisuudessa. Taliban omistaa useita kaivoksia Nangaharissa (marmori), Helmandissa (uraani, lyijy, sinkki ja mangaaniitti), Heratissa (kupari, litiumi, kivihiili) ja Farahissa (hopea ja kupari).⁷⁶² Tämän lisäksi liike antaa oikeudettomia kaivoslupia ulkopuolisille toimijoille, jotka veroja vastaan saavat hyödyntää kaivoksia Talibanin hallinnoimilla alueilla. Liike myös suojelee näitä erilaisilta paikallisilta aseellisilta ja rikollisilta toimijoilta.

Eri ryhmien välillä on eroja suhtautumisessa oopiumin ja kannabiksen viljelyyn. Esimerkiksi Taliban on useissa lääneissä ummistanut silmänsä huumekaupalta, kun taas ISKP on pyrkinyt kitkemään oopiumin viljelyä epäislamilaista ilmiönä hallitsemillaan syrjäseuduilla. ISKP on välillä kritisoinut Talibania sen löysästä suhtautumisesta oopiumin viljelyyn.

Jihadistiryhmien taloudellisessa toiminnassa heijastuu pitkään jatkuneen väkivaltaisen konfliktin poliittinen talous. Toisin sanoen jihadistiryhmät hyödyntävät laittomuuden tilaa sekä keskushallinnon olematonta läsnäoloa rajaseudulla omien tarkoituksensa edistämiseen. Tästä on vuosien varrella kehkeytynyt itse itseään ruokkiva kierre, joka ylläpitää konfliktia ja josta ei ole nähtävissä ulospääsyä.⁷⁶³

Jihadistiryhmien suhtautuminen kehitysyhteistyöhankkeisiin sekä valtion ylläpitämään infrastruktuuriin ja palveluihin

Taliban-liikkeen kohdalla on tapahtunut merkittävä muutos sen suhtautumisessa kehitysyhteistyöhankkeisiin sekä valtion ylläpitämään infrastruktuuriin ja palveluihin. Niihin liike suhtautui vihamielisesti 2000-luvun alusta aina vuosikymmenen vaihteeseen asti. Taustalla oli ajatus siitä, että väärauskoisten valloittajien rahoilla rakennettua infrastruktuuria ei hyväksytä. Tavoitteena oli myös horjuttaa Kabulín hallinnon arvo- ja määräysvaltaa kansalaisten silmissä.

Sittemmin Talibanin suhtautuminen on muuttunut. Tämä näkyy esimerkiksi liikkeen sodankäynnin sääntöjen käsikirjassa *Laybassa*, johon on selkeästi kirjattu, että ”*muja-hidenien tulee huolehtia julkisesta omaisuudesta sekä ihmisten elämästä ja omaisuudesta. Teidän tulee yrittää toimia vastuullisesti eikä sallia opportunistien ja niiden aseellisten tabojen, jotka haluavat tubota ihmisten omaisuutta, tehdä vahinkoja.*”⁷⁶⁴ Vastaava teksti löytyy vuoden 2009 *Layha*-oppaasta. Sen sijaan vuoden 2006 versiossa luki: ”*Ne järjestöt (NGOs), jotka*

⁷⁶¹ *Ushr* on uskonnollinen vero, joka on 10 % kaikesta tuotannollisesta toiminnasta, erityisesti viljelykelpoisesta maa-alasta.

⁷⁶² Giustozzi, (2018c).

⁷⁶³ Ruohomäki, Olli: Huumetalous pitää yllä Afganistanin sotaa, *Ulkopolitiikka*, 2/2009, 2009, [http://arkisto.ulkopoliitika.fi/artikkeli/499/huumetalous_pit_yll_afganistanin_sotaa/], luettu 7.7.2020.

⁷⁶⁴ Clark, Kate: *The Layha: Calling the Taleban to Account*, Afghanistan Analysts Network, 4.7.2011, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/special-reports/the-layha-calling-the-taleban-to-account/>], luettu 7.7.2020.

*tulevat maahan ovat vääräuskoisten käytyreitä. Nämä näyttäytyvät palvelujen antajina, mutta haluavat tubota islamia. Sen tähden niiden kaikki aktiviteetit ovat kiellettyjä; olipa kyseessä rakennukset, tiet tai muu. Jos koulu ei ota vaarin määräyksestä sulkea se, se pitää polttaa. Mutta kaikki uskonnolliset kirjat tulee varjella etukäteen kunnioituksesta uskontoon.*⁷⁶⁵

Samaten suhtautuminen valtion työntekijöihin oli vielä vihamielistä vuoden 2006 versiossa: ”*Kuka tahansa, joka työskentelee opettajana tai mullana nykyisen valtion palveluksessa tämän valtion ollessa valtio vain nimellisesti, saa varoituksen. Mikäli hän ei luovu työstään, häntä täytyy rangaista fyysisesti. Tietenkin, jos opettaja tai mulla jatkaa opetustaan islamin periaatteiden vastaisesti, piirikunnan komentajan tai ryhmän johtajan täytyy tappaa hänet.*”⁷⁶⁶

Tilanne on tänä päivänä muuttunut edelleen siltä osin, että tyypillisesti talibanien hallinnoimilla alueilla valtiolta tulee infrastruktuurin ylläpitoon ja henkilöstön palkkakuluihin tarvittavat varat, mutta Taliban valvoo niiden käyttöä. Kirjoittajan työskennellessä Suomen vastaavana asianhoitajana Kabulissa vuonna 2017 tapasi hän BBC:n palveluksessa toimineen afgaanitoimittajan, joka oli vierailut Musa Qalassa Helmandin läänissä liikkeen vieraana. Kyseinen toimittaja kertoi, kuinka koulut ja klinikat toimivat ja pyörivät valtion varoilla ja Taliban valvoi niiden toimintaa. Se piti jopa kirjaa opettajien läsnäoloista, ja poissaoloista rangaistiin.

Kazemi ja Soroush raportoivat Achinin piirikunnasta vastaavaa. Heidän mukaansa Taliban hyväksyy suurelta osin Afganistanin opetusministeriön opetussuunnitelman, mutta haluaa lisää uskontotunteja sekä kieltää taidetunnit.⁷⁶⁷ Myös Kazemi raportoi vastaavaa Obehin piirikunnasta Heratin läänistä.⁷⁶⁸ Kunduzin läänissä Talibanin on raportoitu vaatineen sellaisten opettajien vaihtamista, jotka ovat toistuvasti jättäneet tulematta työpaikalleen.⁷⁶⁹

Lisäksi se säätelee opettajien ja oppilaiden pukeutumista. Tyttöjen opiskelu sallitaan, mutta paikallisen konservatiivisen kulttuurin takia se on mahdollista ainoastaan alasteella. Vastaavia raporteja on kantautunut ympäri Afganistania Talibanin hallinnoimilta alueilta. Pitkään Afganistanissa työskennellyt toimittaja ja tutkija Ashley Jackson huomauttaa, että Talibanin ei edes tarvitse fyysisesti hallita maa-alueita. Riittää, kun Taliban käyttää vaikutusvaltaansa ohjailemalla ja vaikuttamalla valtion tuot-

⁷⁶⁵ Clark, Kate: *The Layha: Calling the Taleban to Account*, Afghanistan Analysts Network, 4.7.2011, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/special-reports/the-layha-calling-the-taleban-to-account/>], luettu 7.7.2020.

⁷⁶⁶ Ibid.

⁷⁶⁷ Kazemi & Soroush (2019).

⁷⁶⁸ Kazemi, S. Reza: *One Land, Two Rules (2): Delivering Public Services in Insurgency-Affected Obeh District in Herat Province*, Afghan Analysts Network, 9.12.2018, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/one-land-two-rules-2-delivering-public-services-in-insurgency-affected-obeh-district-of-herat-province/>], luettu 7.7.2020.

⁷⁶⁹ Ali, Obaid: *One Land, Two Rules (3): Delivering public services in insurgency-affected Dasht-e Archi district in Kunduz province*, Afghanistan Analysts Network, 26.2.2019, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/one-land-two-rules-3-delivering-public-services-in-insurgency-affected-dasht-e-archi-district-in-kunduz-province/>], luettu 7.7.2020.

tamiin peruspalveluihin. Se tapahtuu varmistamalla, että toimintatapa on sille mieleistä.⁷⁷⁰

ISKP ei ole missään tilanteessa hyväksynyt kehitysyhteistyöhankkeita tai vastaavaa yhteistoimintaa Kabulin hallinnon kanssa. Päinvastoin, ISKP on tuhonnut kouluja ja muita julkisia rakennuksia tai muuntanut ne sotilaskäyttöön.⁷⁷¹ ISKP pyörittää uskonnollisia kouluja vain oman väkensä lapsille. Opetus sisältää lähinnä koraanin ulkoalukua, valittuja osioita islamin tulkintojen traditiosta sekä aseellisen jihadin uskonoppia. Vaikka tytöt saavatkin osallistua *madrassoissa* järjestettävään uskonnolliseen opetukseen loppuu osallistuminen tyttöjen täyttäessä yhdeksän vuotta.

Ainoa julkinen palvelu, jonka ISKP on hyväksynyt – tai jota se sietää – liittyy matkapuhelinyrityksiin.⁷⁷² Syy tähän on, että ISKP voi näin käyttää niiden palveluja omiin rekrytointi- ja propagandatarkoituksiinsa. Sama pätee Talibaniiin. Alhaisen lukutaidon Afganistanissa radiolla on tärkeä rooli. Maassa on kymmeniä pieniä radiokanavia ja sekä Taliban että ISKP pyörittävät omia radiokanaviaan.⁷⁷³

Sekä Talibanilla että ISKP:llä on oma oikeusjärjestelmänsä. Käytännössä virallinen oikeuslaitos toimii heikosti ja on korruptoitunut. Talibanien oikeusjärjestelmä pohjautuu šariaan, mutta siihen on sekoittunut koko joukko tapaoikeutta. Talibanien oikeusjärjestelmää pidetään ankarana, mutta lahjomattomana, ja sillä Taliban on lisännyt vaikutusvaltaansa. Valtaosa riita-asioista pyritään ratkaisemaan perinteisten *jiirgojen* (heimoneuvostojen) kautta.

ISKP:n oikeusjärjestelmää pidetään vielä tiukempänä kuin Talibanin oikeusjärjestelmää ja siihen on sekoittunut elementtejä salafismista ja wahhabistisesta ajattelusta, joka on suurelta osin vierasperäistä. Huomionarvoista on, että ISKP:n vihamielinen suhtautuminen *pashtunvaliin* on vieraannuttanut ryhmää paikallisesta väestöstä sen hallinnoimilla alueilla.⁷⁷⁴

Afganistanin ja Pakistanin heikot hallinnot jihadistiryhmien nousun mahdollistajina ja Afganistanin kaaoksen politiikkaa

Kuten edellä on kuvattu Afganistanin ja Pakistanin rajaseudusta on muodostunut jihadismin sydänmaaksi luonnehdittava alue. Pääasiallinen syy tilanteeseen on sekä Kabulin että Islamabadin heikko hallinto ja ajoittain kaaottinen poliittinen tilanne.

⁷⁷⁰ Jackson, Ashley: *Life Under the Taliban Shadow Government*, Overseas Development Institute, London 2018, [<https://www.odi.org/publications/11144-life-under-taliban-shadow-government>], luettu 9.7.2020.

⁷⁷¹ Kazemi & Soroush (2019).

⁷⁷² Ibid.

⁷⁷³ Ibid.

⁷⁷⁴ Giustozzi (2018b), s. 200.

Afganistanin puolella poliittinen tilanne on jatkuvassa käymistilassa. Vuoden 2014 presidentinvaalien lopputulemaa käsiteltiin useita kuukausia, kunnes amerikkalaisten painostuksen tuloksena saatiin kasaan vastentahtoinen koalitiohallitus. Hallinnon johdossa on ollut pataani-taustainen presidentti Ashraf Ghani, ja eräänlaista pääministerin virkaa on hoitanut pataani- ja tadžikki-taustainen Abdullah Abdullah. Ghanin varapresidenttinä on toiminut uzbekki-taustainen Abdul Rashid Dostum ja Abdullahin varamiehenä hazara-taustainen Mohammed Mohaqiq.

Syksyllä 2018 järjestettiin eduskuntavaalit ja niiden lopputulemaa jouduttiin odottamaan useita kuukausia. Vaaleja ei voitu järjestää aiemmin sovittuina ajankohtina monissa osissa maan piirikuntia huonon turvallisuustilanteen takia ja vaaliprosessi jäi kattavuudeltaan vaillinaiseksi. Afganistanin hallinto on kuitenkin hyvin presidenttiveitoinen, eikä parlamentilla ole vahvaa roolia maan poliittisessa kulttuurissa. Ylipäänsä puoluepolitiikka on vahvasti henkilöitynyttä eikä puolueohjelmilla ole suurta merkitystä

Syyskuun 28. päivänä 2019 järjestettiin maassa jälleen presidentinvaalit. Vaikka äänestysprosentti oli alhainen ja iskuja tapahtui monin paikoin, vaalit sujuivat kohtuullisen hyvin. Maan poliittista tilannetta ja tähän liittyvää isoa kuvaa vaalit eivät kuitenkaan muuta suuntaan tai toiseen.

Maan todellista valtaa pitävät provinsseissa ”vahvat miehet”, joilla useimmiten on taustaa aseellisten ryhmien johtohahmoina.⁷⁷⁵ Heillä on yhä useimmiten omat puoliosotilaalliset joukkonsa, jotka ylläpitävät järjestystä ja vastaavat siitä, että heidän intressinsä toteutuvat.⁷⁷⁶ Vahvoilla miehillä on verkostojensa kautta vahvat kytkökset alueidensa sekä laillisiin että laittomiin liiketoimiin. Monella tapaa heillä on omat läänityksensä, joissa he toimivat käytännössä ylimpinä käskynhaltijoina, vaikka heidän vallankäytölleen ei olisikaan juridista pohjaa.

Vastakkainasettelu Kabulin hajanaisen ja heiveröisen keskushallinnon sekä vahvojen miesten läänityksien välillä on johtanut poliittisen kentän fragmentoitumiseen. Etnisten ryhmien kilpailu vallasta ja alati muuttuvat liittolaissuhteet lisäävät keskipakovoimia, jonka lopputuloksena yhteiskunnallinen todellisuus on myös pirstaloitunutta. Hallinnon kyky selvittää jihadistiryhmien ja ennen kaikkea talibanien luomista haasteista on vuosien varrella yhä heikompi – massiivisesta kansainvälisen yhteisön tuesta huolimatta. Tilannetta ei helpota se tosiasia, että useat hallinnon korruptoituneet virkamiehet, poliisit ja muut turvallisuusviranomaiset ovat sotkeutuneet huume-kauppaan ja muuhun laittomaan toimintaan.

⁷⁷⁵ Ks. Mukhapadhyay, Dipali: *Warlords, Strongman Governors, and the State in Afghanistan*, Cambridge University Press, Cambridge 2014.

⁷⁷⁶ Esimerkkejä ”vahvoista miehistä” ovat muun muassa pitkään Balkhin läänin hallinnut Mohammad Atta, Heratin Ismail Khan tai Gul Agha Sherzai, joka oli Kandaharin ja sittemmin Nangaharin läänien kuvernööri.

Pakistan kuilun partaalla

Verrattuna Afganistaniin Pakistan vaikuttaa päällisin puolin vakaammalta valtiolta. Infrastruktuuri on kehittyneempää ja talous on vahvempi. Pakistanissa on useita sisäisiä tekijöitä, jotka epävakauttavat maata. Pakistanilainen nationalismi on heikkoa, mutta pataanien, sindhiläisten, baluchien ja punjabilaisten paikallisidentiteetit ovat vahvempia. Ainoa keino vahvistaa heikkoa pakistanilaista kansallista identiteettiä on ollut löytää ulkoinen vihollinen. Pakistanin ulkopoliittikan kulmakivenä onkin vuodesta 1947 lähtien ollut vihollisuus Intian kanssa. Pakistanin ja Intian vihollisuus on heijastunut vahvasti Afganistanin maaperälle, missä maiden tiedustelupalvelut ovat käyneet sijaissotaa keskenään paikallistoimijoiden, etenkin aseellisten ryhmien, välityksellä.

Maan poliittista historiaa kuvaa siviilivallan ja sotilasjohdon vuorottelu. Siviilivallan puolella Bhutton ja Sharifin perheiden jäsenet ovat johtaneet maata vuoron perään. Klientelismi sekä omien suosiminen ja suunnattoman mittakaavan korruptio ovat olleet heidän hallitustensa tunnusmerkkejä. Sotilasjohto on taas aika ajoin kaapannut vallan. Aina sotilasvallan aikoina sotilasjohtajat, korruptoituneet keinottelijapolitiikot ja mehukkaita sopimuksia havittelevat liikemiehet liittoutuvat keskenään. Näin on käynyt kenraalien Mohammad Ayub Khanin, Muhammad Zia-ul-Haqin ja Pervez Musharrafın valtakausina.

Pakistanilaisen analyytikon Tariq Alin mukaan rikkaista vain harvat välittävät heikko-osaisista.⁷⁷⁷ Maassa yksi kolmasosa ihmisistä elää köyhyydessä. Hallitus ei kykene tuottamaan kunnollisia peruspalveluja maaseudun köyhille eikä etenkään rajaseudun asukkaille. Vuoden 2005 valtava maanjäristys ja viime vuosien rajut tulvat ovat osoittaneet valokiilalla maata, jota korruptoituneet virkamiehet, upseerit, poliitikot ja hallitukset, suojelua nauttivat mafiat sekä heroiniiteollisuus ja asekauppa ylitsepursuavine voittoineen ovat riivanneet vuosikaupalla. Tätä taustaa vasten on helppo ymmärtää miksi erilaiset jihadistiryhmät ovat päässeet vuosien saatossa juurtumaan Pakistanin alikehittyneelle rajaseudulle.

Jihadistiryhmien tulevaisuus

Jihadistien tulevaisuus Afganistanin ja Pakistanin levottomalla rajaseudulla näyttää lupaavalta. On hyvin todennäköistä, että Isisin ideologiaan kytköksissä olevia jihadisteja hakeutuu lisää rajaseudulle. ISKP on myös aktiivisesti mainostanut rajaseutua jihadisteille, jotka ovat joutuneet etsimään uusia alueita kalifaatin kukistuttua Syyriassa ja Irakissa.

⁷⁷⁷ Ali, Tariq: *Taistelu Pakistanista*, Into, Helsinki 2011.

Al-Qaidalla ja ISKP:llä on ollut hankausta ja kilpailua vallasta joissakin rajaseudun piirikunnissa ja al-Qaida on joutunut antamaan periksi ISKP:n paineen alla ja vetäytymään eteläiseen Afganistaniin ja Pakistaniin.⁷⁷⁸ Lisäksi niin al-Qaida kuin ISKP ovat olleet amerikkalaisten terrorisminvastaisten erikoisoperaatioiden kohteena, mikä on verottanut kyseisten ryhmien taistelijoita. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että al-Qaida olisi hūpumassa, sillä lukuisia keskiaasialaisia jihadisteja, jotka hetkellisesti loikkasivat ISKP:n riveihin, on palannut takaisin ryhmän riveihin,⁷⁷⁹ ja Taliban joutuu sietämään molempien jihadistiryhmien läsnäoloa maassa.

Tilanne vaikuttaa myös amerikkalaisten ja talibanien välisiin rauhantunnusteluihin. Taliban-liike on julkisesti luvannut, ettei se ei salli ISKP:n ja al-Qaidan käyttää Afganistanin maaperää terroritekojen suunnitteluun ja toteutukseen Yhdysvaltoja tai sen globaaleja intressejä vastaan.⁷⁸⁰ Osana mahdollista rauhansopimusta Yhdysvallat vetäytyisi sotilaallisesti Afganistanista. Taliban kykenee halutessaan takaamaan, että näin tapahtuisi sen ydinalueilla, kuten Kandaharissa, Helmandissa ja Uruzganissa, mutta tilanne on vaikeampi syrjäisellä rajaseudulla, missä sen kyky valvoa muiden jihadistiryhmien toimintaa on rajatumpi. Esimerkiksi ISKP on työnnetty amerikkalaisten erikoisjoukkojen ja ilmaiskujen myötä Achinin piirikunnan Pakistanin-ajan tuntumaan Spinghar-vuorille, mutta edes jatkuvat operaatiot eivät ole kyenneet hävittämään ISKP:tä kokonaan alueelta.⁷⁸¹

Heimoalue vetää puoleensa paitsi uusia paikallisia TTP:stä irtaantuvia jihadistiryhmiä myös *Islamic Movement of Uzbekistanin* (IMU) kaltaisia, ulkomaisista taistelijoista koostuvia ryhmittymiä. Lisäksi Pakistanin sotilastiedustelun vuosikautia jatkunut yhteistyö Haqqani-verkoston kaltaisten ryhmien kanssa on johtanut tilanteeseen, jossa täyskäännös ja yhteistyön lopettaminen turvallisuusviranomaisten taholta ei ole mahdollista ilman merkittäviä negatiivisia seurauksia viranomaisille. Esimerkkinä tiivistä yhteistyöstä Haqqani-verkoston ja Pakistanin tiedustelupalvelu ISI kanssa on se, että ISI käyttää haqqaneja välikätenä silloin kun Pakistanin sotilastiedustelulla on tarvetta neuvotella TTP:n kaltaisten toimijoiden kanssa.⁷⁸²

Vastaavasti haqqanit ymmärtävät Pakistanin turvallisuuskoneiston tarpeet suhteessa Afganistaniin ja siihen, että turvallisuuskoneisto haluaa nähdä Islamabadille – tai

⁷⁷⁸ Al-Qaeda's Growing Confrontation with the Islamic State in Afghanistan, *Jane's Terrorism & Insurgency Monitor*, 6.2.2018.

⁷⁷⁹ Keskustelut Afganistanin turvallisuusviranomaisten ja Naton Resolute Support-operaation sotilasiantuntijoiden kanssa, Kabulissa heinäkuussa 2017.

⁷⁸⁰ *Behind Trump's Taliban Debacle*, International Crisis Group, 10.9.2019, [<https://www.crisisgroup.org/asia/south-asia/afghanistan/behind-trumps-taliban-debacle>], luettu 7.7.2020.

⁷⁸¹ Quilty, Andrew: *"Faint Lights Twinkling against the Dark": Reportage from the Fight against ISKP in Nangahar*, Afghanistan Analysts Network, 19.2.2019, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/faint-lights-twinkling-against-the-dark-reportage-from-the-fight-against-iskp-in-nangrahar/>], luettu 7.7.2020.

⁷⁸² Brown & Ressler (2013), s. 11, 162–163.

ennemmin Rawalpindille, missä sijaitsee armeijan päämaja – myönteisen hallinnon Kabulissa.⁷⁸³

Pakistan ei kykene eikä edes välttämättä halua ryhtyä tuhoamaan Afganistanin maaperällä toimivien jihadistiryhmien Pakistanin-puoleisia turvasatamia.⁷⁸⁴ Vaikka Yhdysvallat on tähän Pakistania painostanut viime vuosina, ei moinen ole Pakistanin armeijan intresseissä. Tässä tilanteessa jihadistiryhmien, mukaan lukien ISKP:n, tulevaisuus ja rinnakkaiselo näyttävät lupaavilta myös Pakistanissa.

Afganistanin ja Pakistanin rajaseudun ennuste näyttää huonolta. Alueen saattaminen laillisen ja turvallisuutta sekä peruspalveluja tuottavan hallinnon piiriin ei ole näköpiirissä. On todennäköisempää, että rajaseutu on ja pysyy molempien maiden keskushallinnon näkökulmasta hallitsemattomana alueena vielä vuosikymmenien ajan. Se on myös altis alusta jihadistista ideologiaa kannattaville ryhmille, eikä Yhdysvallat liittolaisineen kykene kitkemään ilmiötä alueelta, kun se ei ole tähänkään asti kyennyt huolimatta mittavista ponnistuksista viimeisten 17 vuoden aikana. Aluetta leimaava levottomuus tulee jatkumaan, eikä alueelle ominaiseen väkivaltaan näy loppua.

⁷⁸³ Ibid. s. 163.

⁷⁸⁴ Coll, Steve: *Directorate S: The C.I.A. and America's Secret Wars in Afghanistan and Pakistan*, Penguin Books, New York/NY 2018.

IDENTITEETTIPOLITIikkaa JA SIJAISOTAA: ŠIIA-JIHADISMI

Mikko Patokallio

Jihadismi terminä tuo oitis mieleen Isisin, al-Qaidan tai muita sunnalaisia jihadistisia toimijoita. Paljon pienemmälle huomiolle on jäänyt šii-jihadistinen toiminta. Šii-jihadismi ilmiönä juontaa juurensa 1980-luvulle, ja sen kehitys on ollut paljolti valtiojohteista, ja sidottu läheisesti Iranin ulkopoliittikkaan ja sen tavoitteisiin. Mutta etenkin sisäiset konfliktit Syyriassa ja Irakissa ovat osaltaan rikkoneet tätä mallia kohti paljon populistisempaa, avoimempaa ja sektaarisempaa suuntaa. Nämä kehitykset ovat oleellisesti muuttaneet sitä tapaa millä jihadismi on osa šiialaista politiikkaa ja identiteettiä. Seurauksena on kasvava verkko šiialaisia poliittisia ja aseellisia toimijoita, jotka yhdessä muodostavat nopeasti vahvistuvan liikkeen nykypäivän Lähi-idässä.

Tässä artikkelissa tarkastellaankin vain vähäistä julkisuutta kotimaassa saanutta ja kehittyvää šii-jihadismia. Artikkelissa tarkastellaan ilmiötä etenkin Syyrian ja Irakin konfliktin yhteydessä sekä laajemmin Lähi-idässä. Analyysissä tuodaan esiin havainto Iranin hallintoon ja sen ulkopoliittikkaan keskeisesti kytkeytyvän šii-jihadismin olevan kasvavassa määrin uhka länsimaisten toimijoiden turvallisuudelle Lähi-idässä. Samoin havaintona on sen vaikuttaminen negatiivisesti myös alueen vakauteen. Artikkelin keskeisenä huomiona on, kuinka Iran on hyväksikäyttänyt alueellisia konflikteja kasvattaakseen ylikansallisia yhteistyöverkostoja eri šii-yhteisöjen sisällä. Tämän seurauksena ilmiöstä on kehittynyt yhä pirstaloituneempi mutta samalla laajempi väkivaltainen voima Lähi-idässä. Enää siihen kytkeytyneet aseelliset ryhmät eivät ole poliittisessa marginaalissa, vaan ne ovat tulleet osaksi Iranin johtamaa šiialaisen politiikan laajempaa rintamaa.

Šii-jihadistisesta liikehdinnästä on kehittynyt keskeisesti sunnalaisesta globaalista jihadismista eroava voima, mutta sitä ei voida yksiselitteisesti ymmärtää pelkästään Iranin ulkopoliittikan ideologiseksi ja instrumentaaliseksi välineeksi. Artikkelissa osoitetaan šii-jihadismin olevan kumouksellinen voima, jolla on vahva valtiollinen tuki takanaan, mutta joka ei liikehdintänä ole yksinomaan nähtävissä vain Iranin ulkopoliittikan jatkeena.

Šiialaisen identiteettipolitiikan juuret

Šiialaisuus on islamin toiseksi suurin suuntaus, mutta silti selkeästi vähemmistösuuntaus. Maailmanlaajuisesti šiiat muodostavat arviolta noin 10-13 % muslimeista. Lähi-idässä, missä valtaosa šiioista asuu, luku on noin 11-14 %.⁷⁸⁵ Hieman yli kolmannes kaikista maailman šiioista asuu Iranissa – he muodostavat arviolta n. 90 % Iranin väestöstä. Lähi-idässä muita merkittäviä šiiväestöjä löytyy Irakista, Libanonista, Bahrainista ja Saudi-Arabiasta. Ylivoimaisesti suurin šiialaisuuden haara on niin kutsuttu kaksitoistašiialaisuus, jota harjoitetaan muun muassa Iranissa. Muita pienempiä suuntauksia, kuten Syyrian alaviitteja tai Jemenin zaidilaisia, ajoittain kuvaillaan myös šiialaisina, vaikka nämä selvästi poikkeavat teologialtaan ja historialtaan kaksitoistašiialaisuudesta.⁷⁸⁶

Vastakkainasettelu sunnien ja šiiojen välillä ulottuu islamin alkuaikoihin. Sunnalaisuuden valtavirtaistuminen toi myös kauaskantoisia vaikutuksia siihen, miten ja millaiseksi islamismi, ja myöhemmin jihadismi, šiiojen keskuudessa kehittyi. Historiallisesti šiiat ovat kohdanneet sortoa sunnihallitsijoiden taholta ja šiioilla on ollut vain rajatusti poliittista vaikutusvaltaa – merkittävänä poikkeuksena tähän on Iran. Altavastajan asema heijastuu šiialaisessa teologiassa, jossa käsitteillä kuten kätkeytyminen (*taqiyya*) tai marttyrismilla tai odotetulla *mahdilla*, on selvästi isommat roolit kuin sunnalaisuudessa. Etenkin šiialaisuudessa mahdin rooli – jonka esiintyminen islamissa ennustaa tuomiopäivää – yhdistyy imaamien käsitteeseen. Šiialaisuudessa teologiassa painotetaan oikeaoppisten imaamien roolia, jotka seuraavat profetta Muhammedin jalanjäljissä islaminuskoisten hengellisenä ja poliittisena johtajana. Nimensä mukaisesti kaksitoistašiialaiset uskovat, että seuraava – eli kahdestoista – imaami on todellisuudessa odotettu mahdi ja on kätkeytynyt siihen asti, kunnes tuomiopäivän aika koittaa.⁷⁸⁷

Nämä messiaaniset piirteet kätkeytyn imaamin käsitteessä linkittyvät vahvasti marttyyrien rooliin. Šiiojen tunnustamat ensimmäiset kolme imaamia – Ali, Hassan ja Hussein – kärsivät marttyyrikuoleman; näistä etenkin Husseinin marttyyrikuolema Karbalan taistelussa (vuonna 680) muodostaa eräänlaisen kulmakiven šiialaisessa identiteetissä, jota näkyvästi muistetaan *Ašura*-juhlan kautta. Marttyyrien uhraukset vääryyttä vastaan, niiden kostaminen ja oikeudenmukaisuuden tavoittelu ovat toistuvia teemoja šiialaisessa poliittisessa ajattelussa.⁷⁸⁸ Muilta osin poliittiseen väkivaltaan liit-

⁷⁸⁵ *Mapping the Global Muslim Population: A Report on the Size and Distribution of the World's Muslim Population*, Pew Research Center, Demographic study, 7.10.2009, [<https://www.pewforum.org/2009/10/07/mapping-the-global-muslim-population/>], luettu 8.7.2020.

⁷⁸⁶ 1970-luvulla se, että shiiauskonoppineiden täytyi ottaa kantaa siihen, olivatko alaviitit edes muslimeita, heijastaa tätä merkittävää teologista eroa. Ks. Mortimer, Edward: *Faith and Power: the Politics of Islam*, Faber & Faber, London 1982, s. 48-49.

⁷⁸⁷ Eri šiialaisuuden haaroissa näkemykset usein poikkeavat oikeaoppisten imaamien määrästä ja roolista. Esimerkiksi zaidilaiset tulkitsevat eri viidennen imaamin kuin kaksitoistashiialaiset; alaviitit yhdistivät uskonsa yhdennentoista imaamin oppipoikaan.

⁷⁸⁸ Norton, Augustus: *Hezbollah: A Short History*, Princeton University Press, Princeton/NJ 2014, s. 63.

tyvät käsitteet, kuten jihadin uskonoppi, ovat olleet vähemmän keskiössä šiialaisuudessa.

Näistä eri vähemmistöasemaan, historiallisiin vääryksiin sekä sortoon liittyvistä lähtökohdista šiiojen keskuudessa syntyi yhteiskunnallis-poliittinen identiteetti, jossa painottui oikeudenmukaisuuden tavoittelun ja vallankumouksellisuuden retoriikka. 1970-luvulle tultaessa, samassa tahdissa, kun muualla Lähi-idässä panarabismi antoi sijaa panislamismille, šiiaidentiteetin ympärille virittyi poliittinen järjestymisen puoleisiin ja aseellisiin ryhmiin.

Eri šiia-yhteisöissä tämä järjestäytyminen sai hieman eri muotoja, mutta suurimmat hyötyjät tästä olivat šiia-islamistiset ryhmät – mutta myös samoja teemoja edistävät kommunistiset puolueet, joihin šiia-vaestöä liittyi sankoin joukoin.⁷⁸⁹ Poliittisessa diskurssissa myös šiia-islamistien keskuudessa vallankumous vakiintui avainkäsitteeksi. Vasemmistolaisista juurista huolimatta tähän yhdistyi yhtäältä laajempi islamistien edustama länsimaisen imperialistisen ylivallan ja sen liittolaisten torjuminen, toisaalta myös sisäisen kulman, jossa tavoiteltiin tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa ja šiiojen edustusta siinä.

Libanonissa avainhenkilöksi muodostui uskonoppinut Musa al-Sadr, jolla oli merkittävä rooli Libanonin šiia-yhteisön poliittisessa aktivoitumisessa. Hänen luomansa Amal-liike pyrki edistämään šiia-vaestön yhteiskunnallista asemaa ja yhteisöllisyyttä, ensin poliittisin ja Libanonin sisällissodan (1975–1990) aikana myös aseellisin keinoin. Vastaavanlainen kehitys nähtiin Irakissa, jossa šiialaisten pyhien keskusten lähelle muodostui Islamilainen Dawa -puolue, jonka johtohahmona oli Muhammed Baqir al-Sadr. Baathistihallinnon sorto heikensi šiia-islamistien järjestäytymistä, mutta lujitti niiden asemaa šiia-yhteisön keskuudessa oppositiovoimana. Monelle irakilaiselle šiiajohtajalle Iran muodosti sekä poliittisen että uskonnollisen toisen kodin.

Iranissa uskonoppineilla ja pyhillä keskuksilla on ollut historiallisesti merkittävä asema. Siitä huolimatta šiiaidentiteetti ilmeni siellä eri tavoilla kuin muissa Lähi-idän maissa.⁷⁹⁰ Islamin roolilla politiikassa on pitkä ja monivaiheinen historia Iranissa, missä šiiauskonoppineilla on ollut politiikassakin merkittävä rooli jo ennen vuoden 1979 vallankumousta. Šiialaisuus identiteettinä ei ole ollut niin merkittävä sisäpoliittisesti varsinkin sekulaaristen Pahlavi-hallitsijoiden (1925–1979) aikana, jolloin painotettiin persialaista kansallista identiteettiä. Samaten šiialaisuudella oli verrattain pieni rooli ulkopoliitikassa, jossa painopiste oli sunnalaisten arabimonarkioiden ja länsimielisten valtioiden tukemisessa. Šiialaiset uskonoppineet siirtyivät kasvavassa määrin vastustamaan šaahia, jonka vastustajista tunnetuin lienee ajatollah Ruhollah Khomeini.

⁷⁸⁹ Nasr, Vali: *The Shia Revival: How Conflicts within Islam will Shape the Future*, W.W. Norton, New York/NY 2006, s. 116.

⁷⁹⁰ Rekola, Elisa: Islam nyky-Iranissa, *Aikamme monta Islamia*, Joonas Maristo & Andrei Sergejeff (toim.), Gaudemus, Helsinki 2015, s. 106.

Ensimmäinen aalto: Iranin vallankumous

Panarabismi saavutti huippuhetkensä Lähi-idässä 1950-luvulla, mutta sen tuoma into ja yhteiskunnallinen legitimizeetti hiipuivat nopeasti. Nationalistiset, luonteeltaan sekulaarit hallinnot – esimerkiksi Egyptissä ja Irakissa – eivät kyenneet lunastamaan lupauksiaan yhteiskunnan uudistamisessa.⁷⁹¹ Anti-imperialismi, länsivastaisuus sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon vaatiminen yhdistivät erilaisia vallankumouksellisia liikkeitä, joista yksi olivat islamistit – sekä sunnalaiset, että šiialaiset. Suosiostaan huolimatta sunnalaiset islamistit, etenkin Egyptissä 1920-luvulla muodostunut Muslimiveljeskunta, eivät kyenneet saavuttamaan poliittista valta-asemaa maissaan. Ensimmäinen näyttävimmistä islamistien poliittisista läpimurroista oli Iranin vallankumous (1979), joka toi valtaan Iranin islamilaisen tasavallan. Tämä inspiroi islamisteja kaikkialla Lähi-idässä ja kiihdytti myös radikaali-islamististen ryhmien väkivaltaisuuksia. Tarkasteltuna myös šiialaisen jihadismin näkökulmasta Iranin islamilaisen tasavallan synty on keskeinen tapahtuma.

Iranin vallankumouksen taustalla oli selkeä uudelleentulkinta šiialaisten identiteetin ja uskonnon roolista ja sen poliittisesta järjestäytymisestä.⁷⁹² Kuten artikkelissa on aikaisemmin mainittu, šiialaisilla uskonoppineilla ja pyhillä keskuksilla oli merkittävä rooli šiialaisen identiteetin ja yhteisöllisyyden edistämässä. Perinteisesti tämä työ painottui hyväntekeväisyyteen ja yhteisötason aloitteisiin ja oli suurimmalta osin epäpoliittista. Näiden rinnalla kehittyi paljon aktiivisempi tulkinta šiialaisuudesta, joka pyrki vaikuttamaan politiikkaan ja oli valmiimpi käyttämään aseellista voimaa tavoitteidensa saavuttamiseen. Tämän jälleentulkinnan kiteytti iranilainen sosiologi Ali Shariati. Hän painotti oikeudenmukaisuuden roolia šiialaisuudessa, ja etenkin sitä, että sen tavoittelu vaatii aktiivisia toimenpiteitä – ei verhoutumista, vaan vallankumousta, jopa marttyyrikuoleman uhalla. Samaa aktivismin henkeä edustivat Libanonin Musa al-Sadr ja Hizbollahin ideologiseen kehitykseen kytkeytynyt Muhammed Hussein Fadlallah, Irakin Baqir al-Sadr ja Baqir al-Hakim ja luonnollisesti Iranin islamilaisen tasavallan ensimmäinen uskonnollinen johtaja, Ruhollah Khomeini.⁷⁹³

Khomeinin näkemyksessä islamilaisesta teokratiasta uskonnollinen johtajuus nostetaan poliittisen vallan ytimeen (*velayat-e-faqih*) korkeimmaksi vallankäyttäjäksi. Ajatus oli jo silloin hyvin radikaali – ja se on edelleenkin erittäin kiistelty šiialaisten uskonoppineiden keskuudessa.⁷⁹⁴ Tästä huolimatta Khomeinin noustua valtaan siitä tuli keskeinen periaate uuden vallankumouksellisen tasavallan vakauttamisessa.⁷⁹⁵ Tämä

⁷⁹¹ Hudson, Michael: *Arab Politics: The Search for Legitimacy*, Yale University Press, New Haven/CT 1979, s. 234.

⁷⁹² Mortimer (1982), s. 335.

⁷⁹³ Nasr (2006), s. 130.

⁷⁹⁴ Sankari, Jamal: *Fadlallah: The Making of a Radical Shi'ite Leader*, Saqi Books, London 2005, s. 176.

⁷⁹⁵ Vallankumouksen perintö Iranissa on hyvin monitulkintainen kuten se, kuinka Iranissa on sovellettu taustalla olevia periaatteita. Niiden käsittely ei valitettavasti mahdu tähän artikkeliin. Siitä kuinka Khomeinin oma ajattelu kehittyi valtakautensa aikana, ks. Abrahamian, Ervand: *Khomeinism: Essays on the Islamic Republic*, University of California Press, Oakland/CA 1993, s. 35.

oppi loi myös ideologisen pohjan aivan uudentalaiselle yhteydelle Lähi-idän šiia-yhteisöjen ja Iranin (šiia)islamistisen valtion välillä.

Vallankumoukselliselle Iranille yksi merkittävä tavoite oli islamilaisen vallankumouksen levittäminen maan rajojen ulkopuolelle. Luonteva kohde tälle viestille oli juuri Lähi-idän eri šiia-yhteisöissä. Tähän pyrittiin hyödyntämällä jo olemassa olevia vahvoja ylikansallisia verkostoja, etenkin Iranin, Irakin ja Libanonin välillä. Näissä maissa šiia-yhteisöt olivat jo alkaneet järjestäytyä ja olivat siinä mielessä valmiita ulkoa päin tulevalle tuelle ja vallankumouksen viestille.

1970-luvulla Libanon vajosi täysimittaiseen sisällissotaan maata hallitsevien maronititkristittyjen ja maassa toimineiden aseellisten palestiinalaisryhmien välillä. Maan šiia-yhteisö pysytteli alussa erillään konfliktista ja keskittyi aseistautumiseen itsepuolustuksen nimissä, mutta useampi merkittävä tapahtumasarja vuonna 1978 radikalisoivat yhteisöä. Etupäässä šiiojen asuttama Etelä-Libanon oli ollut pitkään näyttämö palestiinalaisryhmille, jotka iskivät Israelia vastaan. Israelin hyökkäys Etelä-Libanoniin huhtikuussa 1978 ratkaisevasti muutti tätä asetelmaa: tuhoisa hyökkäys kärjisti aikaisemmin verrattain lämpimiä suhteita šiia-yhteisön ja palestiinalaisten ryhmien välillä, mutta samalla sytytti tähän päivään jatkuneen vihamielisyyden Israelin ja Libanonin šiia-ryhmien välillä.⁷⁹⁶

Saman vuoden elokuussa, yhteisön äänenä toiminut Musa al-Sadr katosi vierailtuaan Libyassa. Karismaattisen uskonoppineen yhtäkkinen katoaminen sai aikaan vertauksia ”kadonneen imaamin” käsitteeseen ja vahvasti uskonnollisia suuntauksia šiia-yhteisössä.⁷⁹⁷ Sadrin luoma Amal-liike vahvistui, mutta samalla sirpaloitui yhteiskunnallista šiia-identiteettiä ja selkeämmin islamistista šiialaisuutta edustavien ryhmien välillä. Iran pyrki myös jalostamaan ja tukemaan tätä kehityssuuntaa. Yksi varhaisimmista ja edelleen tunnetuimmista Iranin tukemista aseellisista šiia-ryhmistä on Libanonin Hizbollah. Alun perin liike perustettiin vuoden 1985 aikoihin johtamaan ”vastarintaa” Israelin miehittämässä Etelä-Libanonissa, mutta samoin kuin muut siihen liitetyt ryhmät kuten Islamilainen jihad -ryhmä ja Islamilainen Amal -liike perustettiin osana laajempaa Iranin tukemaa aseellisten šiia-ryhmien verkostoa.

Vuoden 1968 vallankaappauksen jälkeen Irakin sekulaarinen baathistihallinto kasvavassa määrin näki šiia-aktivismiin uhkana turvallisuudelleen. Siitä huolimatta, että šiiait muodostivat selkeän enemmistön Irakin väestöstä, Baath-puolueen johto koostui lähes täysin sunneista. Hallinto pyrki rajaamaan šiialaisten pyhien keskusten poliittista vaikutusvaltaa sulkemalla uskonnollisia instituutioita ja rajaamalla uskonnollisten paraatien määrää. Tukahduttaminen oli ajoittain myös varsin suoraa, sillä hallinto säännöllisesti vangitsi ja kidutti islamistiaktivisteja Dawa-puolueesta sekä muun mu-

⁷⁹⁶ Norton, Augustus: *Amal and the Shi'a: Struggle for the Soul of Lebanon*, Texas University Press, Austin/TX 1987, s. 51.

⁷⁹⁷ Norton (2014), s. 21–22.

assa teloitti vastustajia kuten šiialaisen uskonoppineen Muhammed Baqir al-Sadrin vuonna 1980.⁷⁹⁸

Reaktion tukahduttamiseen Dawa-puolue itse vielä avoimemmin kannatti baathisti-hallinnon syrjäyttämistä ja vallankumousta Irakissa ja sai tässä vahvaa tukea Iranin vallankumoukselliselta hallinnolta. Irakin–Iranin sodan (1980–1988) syttyessä Iran avoimesti tuki useita irakilaisia aseellisia šiiryhmiä, kuten Dawa-puoluetta mutta myös uusia toimijoita kuten Irakin islamilaisen vallankumouksen ylin neuvosto (SCIRI) ja sen aseellista siipeä Badr-prikaateja.⁷⁹⁹ Nämä maanpaossa olevat irakilaisryhmät taistelivat Iranin rinnalla taistelukentillä, mutta samalla tavalla kuin libanonilaiset šiiryhmät ne myös osallistuivat vallankumouksellisen Iranin asymmetriseen sodankäyntiin Irakia ja muita Iranin vihollisia vastaan. Vastaavassa hengessä yritettiin tukea aseellisia ryhmiä Saudi-Arabiassa ja Bahrainissa, mutta varsin heikolla menestyksellä.

Iranin islamilainen vallankumous jätti pysyvän vaikutuksen siihen, miten šiialaisuus ilmenee poliittisena identiteettinä ja ideologiana. Ensinnäkin poliittisten toimijoiden osalta on todettava, että hyvin harva merkittävä ryhmä Iranin ulkopuolella omaksui Iranin edustaman *velayet-e-faqih*-ajattelun. Libanonin Hizbollah on ainoa isompi poikkeus, mutta tässäkin tapauksessa liikkeen kehityttyä poliittisena toimijana se on myös vähätelty aikaisempaa tukea Iranin mallille.⁸⁰⁰ Irakilaisten šiiryhmien keskuudessa vain harva on ollut halukas avoimesti kannattamaan Iranin valtiomallia, vaikka monella poliittisella puolueella on tiiviitäkin yhteyksiä Iraniin. Tilanne on kuitenkin toinen, kun tarkastellaan viime vuosina pinnalle nousseita šiialaisia aseellisia ryhmiä. Näiden kanssa Iran on onnistunut luomaan laajan verkoston sille avoimesti myönteisistä toimijoista ja liittolaisista ympäri Lähi-itää.

Vastarinta modernina jihadina

Yhdistäväksi käsitteeksi näiden monilla tavoin toisistaan eroavien ryhmien kanssa muodostui ”vastarinta” (*muqawama*) ja etenkin sen aseellinen ulottuvuus. Retorisella tasolla vastarinnan käsite yhdisti oikeudenmukaisuuden tavoittelun ja tyrannian vastustamisen: siitä johdettu jaottelu sortajiin – imperialismi, länsivallat, Israel, niiden liittolaiset ja niin edelleen – ja sorrettuihin – šiiaiyhteisö – sisälsi vahvoja yhtäläisyyksiä šiialaiseen teologiaan. Iranin mallin edistämä aktiivinen vastarinta sisälsi voimakeinojen käytön tarvittaessa. Siitä huolimatta, että nämä ryhmät olivat avoimesti islamistisia ja käyttivät väkivaltaa tavoitellessaan poliittista muutosta, jihadismi, kuten se sunnalaisessa kontekstissa tunnetaan, ei ollut pääviitekehys toiminnalle.

⁷⁹⁸ Tripp, Charles: *A History of Iraq*, Cambridge University Press, New York/NY 2007, s. 212–213.

⁷⁹⁹ Ibid. s. 237–238.

⁸⁰⁰ Suurajatollah Sayeed Mohammed Hussein Fadlallahin, merkittävän šiiauskonoppineen, joka toimi myös Hizbollahin hengellisenä johtajana, roolin sanotaan olleen keskeinen Hizbollahin ”maltillisuudessa” ja askeleissaan pois alkuvuosiensa radikalismista. Ks. Sankari (2005), s. 258.

Se missä olosuhteissa poliittinen väkivalta on perusteltua, on ymmärrettävästi varsin kiistelty aihe šiialaisten uskonoppineiden keskuudessa.⁸⁰¹ Jihad – pyhä sota – on šiialaisessa tulkinnassa etupäässä puolustuksellinen, jossa painottuu yksilön velvoite kamppailla vääryyttä ja sortoa vastaan niillä keinoilla, jotka ovat saatavilla ja sopivia. Šiialaiset uskonoppineet kuten Khomeini ja Fadlallah ovat perustelleet vastarintaa puolustuksellisenä jihadina: on uskovaisen velvollisuus taistella vääryyttä ja sortajia vastaan, myös voimakeinoin. Tätä voimankäytön tulkintaa venytetään myös soveltumaan erilaiseen sodankäyntiin – kuten itsemurha- tai pommi-iskuihin vihollisia vastaan.⁸⁰²

Marttyyrismilla on varsin keskeinen rooli šiialaisessa poliittisen väkivallan ja jihadin oikeutuksessa. Yhdistävät juuret olivat šiialaisessa identiteetissä; puheissaan sekä uskonoppinut Khomeini, että šaahin arvostelija, toisinajattelija Shariati toistivat toistivat sanontaa: ”*jokaisen paikan pitäisi olla kuin Karbala, jokaisen kuukauden kuin [šiialaisten pyhä kuukausi] Muharram, jokaisen päivä kuin Ašuran.*”⁸⁰³ Tässä tulkinnassa marttyyriys esitetään luontevana jatkumona jihadin ja vastarinnan rinnalla.

Hizbollahin varajohtajan Naim Qassem in sanoin: ”...*jokainen jihadistinen teko kantaa kahta hedelmää, sekä marttyyriyden, että voiton.* [Teon seurauksena] [*m*]arttyyri ansaitsee marttyyrikuolemansa, samalla kun kansa ja sen vapauden puolesta taistelevat saavuttavat voiton.”⁸⁰⁴ Samanaikaisesti Hizbollahin itsemäärittelemä viitekehys on juurikin ”islamilainen vastarinta” tai ”vastarinnan yhteiskunnallinen projekti”, jonka puolesta toteutetaan ”jihad- tai marttyyrioperaatioita”.⁸⁰⁵ Kokonaisuudessaan se, kuinka vaivatta nämä šii-islamistiset toimijat kuvailivat toimintaansa vallankumouksellisenä tai vastarintana avoimin uskonnollisin viittauksin, heijastaa eräänlaista modernia šiialaista tulkintaa jihadismista. Vastarinta on puolustuksellisen jihadin oikeuttama, mutta väkivalta perustellaan marttyyriyden ja vastarinnan kautta.

Iranin vallankumouksen myötä vastarinta käsitteenä sai suoran poliittisen sovelluksen ja ohjauksen. Ideologisen inspiraation ja materiaalisen tuen kautta nämä aseelliset šiiryhmät olivat hyvin riippuvaisia Iranista ja vaikka taustalla on toki omia intressejä, ryhmät olivat alttiita Iranin ohjaukselle. Yhteyttä ei edes aina pyritä naamiomaan. Nyrkki, joka nostaa rynnäkkökiväärin taivaaseen, on tuttu lähes kaikista Iranin tukemien ryhmien lipuista. Iranin vallankumouskaartista (*Iranian Revolutionary Guard Corps*, IRGC) tuli keskeinen valtiollinen taho, joka välitti tukea ja ohjeistusta eri šiiryhmille.⁸⁰⁶ Valtiojohteisuus näkyi suoraan siinä mihin kohteisiin šii-jihadistit

⁸⁰¹ Ks. Alagha, Joseph: *Hizbullah's Identity Construction*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2011, s. 101–106.

⁸⁰² Toisin kuin sunnalaisessa salafi-jihadistisessa ajattelussa šii-uskonoppineet ovat painottaneet, että vain sotilaskohteet olisivat perusteltuja kohteita. Sankari (2005), s. 207–208.

⁸⁰³ Abrahamian (1993), s. 29.

⁸⁰⁴ Qassem, Naim: *Hizbollah: The Story From Within*, Saqi Books, Lontoo 2005, s. 102.

⁸⁰⁵ Ibid. s. 109.

⁸⁰⁶ Nasr (2006), s. 223.

kohdistivat energiansa Iranin valtion vihollisten joukossa: Irakin baathistihallintoon, länsivaltoihin, Israeliin ja arabimonarkioihin.

Iranin tukemat aseelliset šiiryhmät toteuttivat lukuisia terrori-iskuja Iranin vallankumouksen vihollisia vastaan 1980-luvulla.⁸⁰⁷ Itsemurha-autopommeista tuli yksi näiden ryhmien tunnusmerkki: 1981 Irakin suurlähetystö Beirutissa, 1982 Israelin sotilaspäämaja Tyyroksessa (ja uudestaan 1983), 1983 Yhdysvaltain suurlähetystö Beirutissa (ja uudestaan 1984), 1983 Kuwaitin pommi-iskusarja, 1983 Yhdysvaltain ja Ranskan rauhanturvaajien parakit Beirutissa. Jälkimmäinen oli ylivoimaisesti tuhoisin: iskut vaativat 307 kuolonuhria, joista 241 oli amerikkalaisia ja 55 ranskalaista sotilaita osana kansainvälistä MNF-rauhanturvaoperaatiota. Kiihtyvä pommi-iskujen sarja omalta osaltaan myös vaikutti MNF-operaation ennenaikaiseen päättämiseen ja Libanonin sisällissodan kiihtymiseen.⁸⁰⁸ Itsemurhapommi-iskujen ohella šiiryhmät aktivoituivat ottamaan länsimaisia panttivankeja, jopa kaappaamaan lentokoneita (lento TWA 847, 1985). 1980-luvun aikana Libanonissa siepattiin yli 100 ulkomaista panttivankia, joista suurin osa oli Hizbollahia lähellä olevien šiiryhmien ottamia.⁸⁰⁹

Yksittäisten iskujen toteuttajista ei ollut aina selvyttä ja samoilla ryhmillä on monta peitenimeä, joita käytettiin vastuullisuuden sumentamiseen. Useampi peitenimi sisälsi viittauksen jihadiin – kuten tunnetuin Islamilainen jihad -ryhmä, joka sulautettiin Hizbollahiin – mutta retoriikka keskittyi juuri sortajien ja sorrettujen kahtiajakoon sekä vallankumouksellisuuteen.⁸¹⁰ Tästä huolimatta taustalla oli selvästi laaja verkosto IRGC:n tukemia šiiryhmiä joilla oli samat toimintamallit, kohteet ja jopa avainhenkilöt – kuten Islamilainen jihad -ryhmän/Hizbollahin Imad Mughniyeh tai Dawa-puolueen Ali Mahdi al-Muhandis. Mugniyeh on yhdistetty muun muassa 1983 parakki-iskuihin ja panttivankien ottamiseen Libanonissa – hänet salamurhattiin Damaskoksessa 2008. Al-Muhandis osallistui 1983 Kuwaitin pommi-iskuihin ja myöhemmin Irakin Kataib Hizbollahin perustamiseen 2000-luvulla. Vaikka libanonilaisella Hizbollahilla ja irakilaisella Dawalla oli omat syynsä taistella Iranin rinnalla, myös Iran instrumentalisoi näitä eri šiiryhmiä. Etenkin panttivankien otto oli osa Iranin pyrkimyksiä painostaa arabivaltioita ja länsivaltoja vapauttamaan vangittuja šiiryhmien operatiiveja ja vähentämään tukea Irakille Irakin–Iranin-sodan aikana.⁸¹¹

Tämä suunta kuitenkin muuttui Khomeinin kuoleman jälkeen. Uuden uskonnollisen johtajan, Ali Khamenein alaisuudessa Iran omaksui sovittelavamman asenteen länsivaltoihin ja naapureihinsa. Pitkäkestoinen ja tuhoisa Irakin–Iranin sota, yhdistettynä vallankumouksen innon hiipumiseen, avasi ovet kohti pragmaattisempaa ulkopoli-

⁸⁰⁷ IRGC:n ja Hizbollahin ulkomaantoiminnoista, ks. Levitt, Matthew: *Hezbollah: The Global Footprint of Lebanon's Party of God*, Hurst & Company, London 2013.

⁸⁰⁸ Skogmo, Bjørn: *UNIFIL: International Peacekeeping in Lebanon, 1978–1988*, Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 1989, s. 113.

⁸⁰⁹ Ranstorp, Magnus: *Hizb'allah in Lebanon: The Politics of the Western Hostage Crisis*, MacMillan Press, New York/NY 1997, s. 60.

⁸¹⁰ Arjomand, Said Amir: *After Khomeini: Iran under his Successors*, Oxford University Press, Oxford 2009, s. 135.

⁸¹¹ Levitt (2013), s. 38.

tiikkaa, jonka seurauksena Iran vähensi – mutta ei lopettanut – tukeaan aseellisille šiiairyhmille.⁸¹² Tuki Persianlahden aseellisille šiiairyhmille – kuten Bahrainin islamilaiselle vapautusrintamalle tai Hejazin Hizbollah/Arabian niemimaan islamilaisen vallankumouksen ryhmälle – johti siihen että monet niistä vaipuivat historiaan. Libanonissa Hizbollah vapautti loput panttivangeistaan. Myös Iranin retoriikka vallankumouksen viennistä päättyi.⁸¹³

Khamenein valtaannousun jälkeen Iran pyrki vähemmän painottamaan vallankumouksellista (šiia)islamistista ulottuvuutta ulkopoliitikassaan ja alkoi korostamaan vastarintaa yhdistävänä viitekehyksenä. Vahvasta šiialaisesta symboliikasta huolimatta vastarinta on sinänsä sekulaarinen käsite: myös moni sunni ja kristitty Lähi-idässä jakoi näkemyksen, että Yhdysvallat tai Israel ovat miehittäjiä ja haitallisia toimijoita alueella. Asettautumalla vastarinnan keskiöön Iran madalsi kynnystä yhteistyöhön sekulaarien valtioiden kuten baathistisen Syyrian kanssa sekä sunnalaisten radikaali-islamististen toimijoiden, kuten palestiinalaisten Hamasin ja Islamilaisen jihadin, kanssa pitkälle 2000-luvulle. Yhdysvaltain julistettua Iranin osaksi ”pahan akselia” vuonna 2002 ja kasvavan kansainvälisen paineen ja pakotteiden myötä Iran siirtyi takaisin kehittämään sen asymmetrisiä sodankäynnin muotoja ja heijastamaan vaikutusvaltaansa ja voimaansa sen liittolaisryhmien kautta.⁸¹⁴ Arvokkain näistä ryhmistä oli Libanonin Hizbollah.

Se missä määrin Hizbollah on ollut Iranin etäispesäke tai itsenäinen mutta Iranin linjalla oleva toimija on ollut merkittävä keskustelunaihe.⁸¹⁵ Kiistatonta kuitenkin on, että Hizbollahin Libanonin ulkopuolinen toiminta ja IRGC:n ulkomaantoiminta on erittäin läheistä – siinä määrin, että selkeää erottelua näiden välille on ollut paikoitellen todella haastavaa tai jopa mahdotonta tehdä.⁸¹⁶ Tämä side on ollut ja on yhä tuntuvasti vahvempi kuin Iranin ja muiden sen tukemien šiiairyhmien välillä useammasta syystä. Näitä pääosin ovat pitkäaikaisempi oma toimintahistoria ja yhteistyö Iranin kanssa. Taistelukokemus Israelia vastaan ja arabiankielisyys tekivät Hizbollahin komentajista erinomaisia yhteyshenkilöitä luomaan uusia Iranille ystävällismielisiä ryhmiä Lähi-idässä.⁸¹⁷

Hizbollahin kouluttajia on havaittu useilla konfliktialueilla, missä toimi Iranin tukemia tai sille mahdollisesti myötämielisiä aseellisia ryhmiä – aina palestiinalaisalueilta Irakiin asti. Ulkopoliittisen roolinsa takia ryhmän aseistus ja aktivismi yhdistivät myös Irania ja Syyriaa – joka salli Hizbollahin toiminnan Syyrian miehittämässä Libanonissa. Israelin vetäytyttyä Etelä-Libanonista vuonna 2000 Iran ja Syyria ovat

⁸¹² Arjomand (2009), s. 139–140.

⁸¹³ Ibid. s. 136.

⁸¹⁴ Nasr (2006), s. 223.

⁸¹⁵ Norton (2014), s. 34–36.

⁸¹⁶ Näin erityisesti kun tarkastellaan rahanpesua, huumekauppaa ja muuta rikollista toimintaa. Levitt (2013), s. 104–106.

⁸¹⁷ Ibid. s. 287–289.

jatkaneet Hizbollahin aseistamista, mutta samalla kasvattaneet ryhmän alueellista roolia Iranin johtamassa vastarinnan akselissa. Hizbollahin rooli on kehittynyt entistä tasavertaisemmaksi kumppaniksi Iran–Syyria-akselissa Syyrian vetäytyttyä Libanonista 2005, jolloin ”syyrialainen katto” Hizbollahin vaikutusvallalle Libanonissa poistui,⁸¹⁸ ja Syyrian sisällissodan sytyttyä, jonka seurauksena Syyria on ollut riippuvainen Hizbollahin aseellisesta tuesta.

Etenkin alkuvaiheessa 1980- ja 1990-luvuilla, šiiajihadismin kehittyminen oli tiukasti sidottu Iranin vallankumoukseen ja maan kehittyvään ulkopoliittikkaan. IRGC:llä oli avainrooli tässä aseellisten ryhmien tukemisessa ja poliittisen ohjauksen antamisessa. Siinä missä aikaisemmin vuorovaikutus oli nojannut uskonoppineiden ja poliittisten aktiivistien ylikansallisiin verkostoihin, nyt keskiössä oli selkeä valtiollinen institutio, jolla oli ohjaava rooli. Näistä ensimmäisen aallon šiia-ryhmistä Hizbollah oli ainoa, joka saavutti merkittävää vaikutusvaltaa kotimaassaan, ja siitä on tullutkin pysyvä osa Iranin ulkopoliittikkaa ja voiman ja vaikutusvallan projisointia.

Toinen aalto: Irakin sisäinen konflikti

Irakin baathistihallinnon kaataminen vuonna 2003 Irakin sodan seurauksena ja siitä seurannut amerikkalaisten miehitys (2003–2010) paljolti vapautti kahleistaan poliittisen šiialaisuuden Irakissa.⁸¹⁹ Enemmistö irakilaisista on šiialaisia, mutta heidän poliittinen edustuksensa oli lähes olematonta aiemmin, ja Irakin–Iranin sodan seurauksena heidän poliittinen elintilansa oli entistä kapeampi ja moni ryhmä – kuten Dawa tai SCIRI olivat muuttaneet päämajansa Iraniin. Nämä ryhmät olivat avainasemassa Irakin uuden sektaarisen poliittisen järjestelmän luomisessa. Tämä järjestelmä antoi šiia-yhteisölle vallan avaimet pääosin sunniyhteisön kustannuksella. Irakin kehitys oli myös lahja Iranin ulkopoliittiselle johdolle. Hetkessä Iranin islamilaisen tasavallan perinteinen suuri vihollinen, Saddam Husseinin hallinto, oli tuhottu ja Iranin tukevat ryhmät ja poliitikot olivat keskeisissä asemissa Irakin miehityksen jälkeisessä vallanjaossa.

Iran hyödynsi nopeasti ja tehokkaasti tilannetta luoden uutta aseellisten ryhmien verkostoa Irakissa. Ammentamalla pitkäaikaisten verkostojen Dawan ja Badr-prikaatien komentajista, IRGC tuki useiden uusien šiialaisten aseellisten ryhmien syntyä 2003–2004. Nämä ryhmät kuten *Asa'ib Abl al-Haq* (AAH) ja *Kataib Hizbollah* muodostivat Iranin vaikutusvallan etupiirin Irakissa.⁸²⁰ Yhdysvaltain viranomaiset kuvailivat näitä IRGC:n aseistamia, kouluttamia ja rahoittamia ”erikoisryhminä” – joka osaltaan heijastaa mukautuvia ja verhottuja Iranin tukemia verkostoja šiia-ryh-

⁸¹⁸ Norton (2014), s. 102.

⁸¹⁹ Juusola, Hannu: Iranin ja Irakin poliittinen šiialaisuus, *Aikamme monta Islamia*, Joonas Maristo & Andrei Sergejeff (toim.), Gaudeamus, Helsinki 2015, s. 135.

⁸²⁰ Rayburn, Joel: *Iraq after America – Strongmen, Sectarians, Resistance*, Hoover Institution Press, Stanford/CA 2014, s. 181.

mien keskuudessa. Erikoisryhmät olivat suora Iranin voimapolitiikan jatke Iranissa ja niiden tehtävä oli Yhdysvaltain miehityksen väkivaltainen vastustaminen.

Tämä vastustaminen rakentui jatkuvista, mutta matalan intensiteetin iskuista Yhdysvaltain liittoumaa vastaan. Merkittävimpiin hetkiin lukeutuivat keväiden 2004 ja 2008 urbaanitaistelut liittouman joukkoja vastaan, etenkin Bagdadissa ja Etelä-Irakin šii-alueilla. Näiden ulkopuolella erikoisryhmät käyttivät tienvarsipommeja, raketti- ja kranaatinheitintulta liittouman tukikohtiin ja länsimaisten sotilaiden ja kontraktoreiden sieppauksia – tunnetuin tapaus lienee vuoden 2007 amerikkalaisotilaiden sieppaus tukikohdastaan Karbalassa – keinoina painostaa Yhdysvaltoja ja tuottaa miestappioita.⁸²¹ Yhteensä Yhdysvaltain arvion mukaan erikoisryhmät surmasivat noin 600 amerikkalaista sotilasta Irakissa – konflikti kokonaisuudessaan vaati noin 4 400 amerikkalaisen sotilaan hengen.⁸²² IRGC:n *Quds*-joukoilla oli keskeinen rooli näiden erikoisryhmien ohjaamisessa ja sen komentajasta Qassem Suleimanista tuli erään asteinen julkisuuden hahmo Yhdysvaltain kenraalin David Petraeuksen vastustajana.⁸²³

Erikoisryhmien kautta Iranin sanotaan pyrkineen toistamaan Libanonin Hizbollahin menestyksestä kaavaa – aseellisesti vahva, kansallisesti suosittu, mutta Iranille uskollinen šiiaryhmä.⁸²⁴ Ei olekaan yllättävää, että Libanonin Hizbollah toimi arvokkaana välikätenä IRGC:n toiminnalle⁸²⁵, kun perustetiin näitä uusia irakilaisryhmiä, joiden johtohahmoilla oli usein tiiviit yhteydet Iraniin. Esimerkiksi Kataib Hizbollahin Abu Mahdi al-Muhandis ja Badr-prikaatin Hadi al-Ameri kumpikin olivat maanpaossa Iranissa, taistelivat Iranin puolella Iran-Irak sodassa ja palasivat vasta vuoden 2003 jälkeen Irakiin. Miehityksen vastustaminen yllättäen muuntui sivujuoneksi tilanteessa, jossa Irakin šiiayhteisö koki, että sitä vastaan kohdistui sektaarista väkivaltaa etupäässä Abu Musab al-Zarqawin Irakin al-Qaidan (AQI) toimesta.

Irakin vajoaminen sektaariseen sisällissotaan ja sunnijihadismin uusi nousu on käsitelty kattavasti muualla.⁸²⁶ Šiiajihadismin kehityksen kannalta merkittävin on konfliktin sektaarinen vastakkainasettelu sunni- ja šiiayhteisöjen välillä. Vaikka aikaisemmin baaathistihallinnossa sunnamuslimit olivat pääosin valta-asemissa ja šiiayhteisö selvästi yhteiskunnallisessa marginaalissa, kyse oli vallanjaosta, ei niinkään uskonnosta. Hallinto pyrki varmistamaan šiiayhteisön tukea painottamalla irakilaisten arabi-

⁸²¹ *Iran's Networks of Influence in the Middle East*, International Institute for Strategic Studies (IISS), Strategic Dossier, November 2019, [<https://www.iiss.org/publications/strategic-dossiers/iran-dossier>], luettu 8.7.2020.

⁸²² Remper, Kyle: Iran killed more US troops in Iraq than previously known, says Pentagon, *Military Times*, 4.4.2019.

⁸²³ Filkins, Dexter: *The Shadow Commander*, *The New Yorker*, 30.9.2013, [<https://www.newyorker.com/magazine/2013/09/30/the-shadow-commander>], luettu 8.7.2020.

⁸²⁴ Knights, Michael: *The Evolution of Iran's Special Groups in Iraq*, CTC Sentinel, volume 3, issue 11, November 2010, [<https://ctc.usma.edu/the-evolution-of-irans-special-groups-in-iraq/>], luettu 8.7.2020.

⁸²⁵ Levitt (2013), s. 296–301.

⁸²⁶ Esim. Dodge, Toby: *Iraq – From War to a New Authoritarianism*, Routledge, Abingdon 2017; Warrick, Joby: *Black Flags – The Rise of ISIS*, Bantam Press, London 2015.

identiteettiä ja rahoittamalla poliittisesti passiivisia šiialaisia uskonoppineita.⁸²⁷ Miehit-
tyksen jälkeen jälkeä eri uskonnollisten identiteettien välillä oli avoin konflikti, jossa
al-Zarqawin kaltaiset sunnalaisjihadistit esittivät šiiat vaarallisempänä uhkana kuin
”etäällä olevat” imperialistit (*far enemy*) tai väärinuskovat hallitsijat (*near enemy*).⁸²⁸
Zarqawin johtama AQI iski useasti šiialaisiin pyhiin kohteisiin (Karbala, Najaf, Sa-
marra), ja pääkaupunki Bagdadissa oli toistuvia pommi-iskuja šiiaenemmistön alueil-
la. Šiialaiset aseelliset ryhmät vastasivat samalla mitalla sunniyhteisöjä vastaan. Tämä
huipentui vuosien 2006–2008 sektaariseen verilöylyyn sunni- ja šiia-yhteisöjen välillä.

Iranin šiia-yhteisön mobilisaatio kumpusi vahvasti identiteettipohjaisesta vastareak-
tiosta AQI:n ja muiden sunnalaisien jihadistiryhmien harjoittamaan sektaariseen vä-
kivaltaan, joka sinänsä oli erillään Iranin valtiojohteisuudesta. Vaikka Iran selvästi
hyötyi Irakin šiia-yhteisön väkivaltaisesta vastareaktiosta, niin samalla se osoitti Iranin
vaikutusvallan rajat. Tuesta huolimatta vain harva ryhmä vannoi avoimesti uskollii-
suutta *velayet-e-faqih*-konseptille ja sitä kautta Iranin johdolle. Yhä useampi šiialainen
poliittinen ryhmä teki eroa aikaisemmin läheisiin Iran-suhteisiinsa, kuten esimerkiksi
Dawa. Uusista irakilaisista poliittisista šiia-ryhmistä malliesimerkkinä toimii Sadristit –
puolue, jonka johtaja Muqtada al-Sadr on šiialainen irakilaisnationalisti.⁸²⁹

Sadr poliittisine viesteineen profiloituu nimenomaan aliedustettujen köyhien šiiojen
puolestapuhujana.⁸³⁰ Sadristit nousivat valtaan vastustamalla Yhdysvaltain miehitys-
tä, mutta myös koko Irakin sektaarista valtajärjestelmää ja poliittisen islamismien roo-
lia yhteiskunnassa. Vaikka Sadr ei ole kovin avoimesti Irania kritisoinut, hän on toi-
millaan pyrkinyt rajaamaan Iranin tukemien ryhmien nousua ja poliittista vaikutus-
valtaa.

Se, kuinka Sadristien aseellisesta siivestä – Mahdin armeijasta – irtaantui useita hy-
vinkin pieniä, mutta Iranille uskollisia aseellisiä ryhmiä, korostaa sitä, että Iran pyrki
säilyttämään kontrollin šiialaisista aseellisista ryhmistä. Tässä se ei kuitenkaan onnistu-
nut. Šiia-ryhmien välisen aseelliset yhteenotot olivat myös yleisiä, joka myös haastaa
Iranin kykyä ylläpitää poliittista vaikutusvaltaa Irakissa.⁸³¹ Näistäkin Iranin tukemista
ryhmistä vain murto-osa kannatti *velayet-e-faqih*-mallia.

Samaan aikaan kun Irakissa käytiin sektaarista sisällissotaa, jonka seurauksena nähtiin
myös šiia-identiteetin lujittuminen, taustalla vaikutti myös kärjistyvä alueellinen vas-
takkainasettelu Iranin ja Saudi-Arabian välillä. Jopa valtiotason retoriikassa tämä esi-
tettiin myös uskonkuntien välisenä konfliktina, jossa Irania, sen liittolaisia ja Lähi-

⁸²⁷ Al-Khalil, Samir: *Republic of Fear: The Politics of Modern Iraq*, University of California Press, Berkeley/CA
1989, s.120–121.

⁸²⁸ Weiss, Michael & Hassan Hassan: *ISIS: Inside the Army of Terror*, Simon & Schuster, London 2016, s 19.

⁸²⁹ Al-Sadrin perheessä on lukuisia arvostettuja šiialaisia uskonoppineita.

⁸³⁰ Mehiyar, Kathem: *Iraq's New Statesman*, Carnegie Endowment for International Peace, Article, 3.5.2018,
[<https://carnegieendowment.org/2018/05/03/iraq-s-new-statesman-pub-76244>, 2018], luettu 8.7.2020.

⁸³¹ Rayburn (2014), s. 41.

idän šiia-yhteisöjä kuvailtiin Välimereltä Persianlahdelle ulottuvana ”šiia-puolikuu-na”.⁸³² Puhe oli myrkyllistä yhteiskuntasuhteille Irakissa ja Libanonissa ja syvensi Persianlahden šiiojen eriarvoista asemaa, kun heidät esitettiin Iranin viidentenä kolonnana kotimaissaan. Tämä dynamiikka heijastui näyttävästi Jemenissä, jossa maan pitkäaikainen presidentti Ali Abdullah Saleh käytti väitteitä Iranin tuesta kyseenalais-tamaan maa pohjoisosissa toiminutta, zaidilaista islamintulkintaa edustanutta Huthi-liikettä. Vaikka väitettä ei pidetty kovin uskottavana silloin kuin se esitettiin vuonna 2007, se oli tehokas keino siirtää kansainvälistä huomioita pois kärjistyvästä Sadahin konfliktista (2004–2010).⁸³³

Tämä vastakkainasettelu myös rajoitti Iranin ulkopoliittista vaikutusvaltaa ”vastarinnan”-käsitteen kautta. Hizbollah on yksi voimakkaimmista šiia-ryhmistä, mutta siihen kohdistui enenevässä määrin sisäpoliittista painetta Libanonissa. Syyrian vetäytyminen vuonna 2005 poisti ryhmältä poliittisen suojan ja pakotti Hizbollahin toimimaan suuremmin oman asemansa varmistamiseksi ja löi uutta kiilaa uskonryhmien välille maassa. Kysymys Hizbollahin aseista ja sen ajaman vastarinnan seuraukset Libanonille oli ollut teoreettinen kysymys niin kauan kuin Syyria miehitti Libanonia.⁸³⁴ Vuonna 2006 sota Hizbollahin ja Israelin välillä oli kallis torjuntavoitto Iranin tukemalle ryhmälle – ”vastarinnan voitto” oli tuonut suurta tuhoa Libanoniin ja asetti ryhmän toimet Libanonin ulkopuolella ”vastarinnan” nimissä aivan eri tavalla parasvaloon.⁸³⁵ Libanonin sisäinen vastakkainasettelu huipentui vuonna 2008 kriisiin, jossa Hizbollah aseellisesti osoitti olevansa ylilyöntiasemassa, mutta samalla korosti ryhmän uskollisuutta ja riippuvuutta libanonilaisen šiia-väestön kannatuksesta ja sen intresseistä. Hizbollahin ajama ”koko kansan vastarinta” menetti käytännössä viimeisenkin uskottavuutensa.

Kokonaisuutena šiialainen identiteetti nousi 2000-luvulla aivan uudella tavalla esille Lähi-idässä kiihtyvän sektaarisen vastakkainasettelun seurauksena. Tästä seurasi suuri ja vahvistunut rooli Iranin tukemille šiia-ryhmille, mikä osoitti selvästi sekä Iranin vaikutusvallan potentiaalin että myös sen rajat. Vastarinta, yhdistävänä ja mobilisoivana käsitteenä, oli selvästi vähemmän vetovoimainen kuin sektaarinen identiteetti-politiikka niin Irakissa kuin Libanonissa. Etenkin Irakin sisäinen konflikti synnytti uuden aallon avoimesti sektaarisia šiialaisia aseellisia ryhmiä, joilla oli paljon suurempi valmius myös käyttää väkivaltaa muutenkin kuin puolustuksellisesti.

⁸³² Nasr (2006), s. 184.

⁸³³ Brandt, Marieke: *Tribes and Politics in Yemen: A History of the Houthi Conflict*, Hurst & Company, London 2017, s. 203–208.

⁸³⁴ Young, Michael: *The Ghosts of Martyrs Square: An Eyewitness Account of Lebanon's Struggle*, Simon & Schuster, New York/NY 2010, s. 116–121.

⁸³⁵ Norton (2014), s. 152.

Kolmas aalto: Šiiajihadismi Syyriassa

Lähi-idän sektaarisen vastakkainasettelun keskeytti tilapäisesti arabikeväänä tunnettu protestiaalto vuonna 2011. Yksi arabikevään kauaskantoisimmista vaikutuksista oli Syyrian vajoaminen pitkittyneeseen ja brutaaliin sisällissotaan vuodesta 2011 alkaen. Konflikti ja sen jälkiseuraamukset muovaavat Lähi-itää vielä vuosien ajan. Se on myös pysyvästi muuttanut jihadismin käsitteen roolia šiialaisessa diskurssissa.

Syyria ja Iranin islamilainen tasavalta ovat olleet läheisiä liittolaisia 1980-luvulta asti, siitäkin huolimatta, että maiden ideologiset perustat ovat täysin erilaiset. Ulkopoliittisesti maita ovat yhdistäneet yhteiset viholliset – Irak, Israel ja Yhdysvallat. Bashar al-Assadin tultua valtaan vuonna 2000 tämä suhde on entisestään tiivistynyt – ja maat ovat koordinoineet ulkopoliittikaansa muun muassa Libanonin ja Irakin suhteen. Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että mielenosoitusten alusta asti Iran on tukenut Assadin hallintoa, sekä materiaalisesti että aseellisesti.⁸³⁶

Tämän tuen aseellisessa eturintamassa ovat olleet Iranin tukemat šiinaryhmät ja etenkin Hizbollah. Ryhmästä tuli Iranin tuen kärki Syyriassa, ja Hizbollahin johtajasta Hassan Nasrallahista tuli monella tavalla intervention kasvot laajemmalle yleisölle. Karismaattinen puhujana tunnettu Nasrallah oli myös ensimmäinen, joka pyrki perustelemaan laajemmalle yleisölle miksi Syyrian tapauksessa Arabikevään protestiaalto ei pidä tukea.⁸³⁷ Etenkin alkuvaiheessa Hizbollahin retoriikka oli varsin ”perinteistä” – vetoamista vastarinnan ulkopoliittiseen yhtenäisyyteen ja ulkoisten vihamielisten toimijoiden rooliin. Samalla toki yritettiin väittää, että opposition taustalla olisivat vastarinnan perinteiset viholliset kuten Israel tai Saudi-Arabia. Kuitenkin jo varhain viittauksia ja vetoamuksia šiiaidentiteettiin ja yhtenäisyyteen ilmeni. Nasrallah korosti, kuinka Libanonin rajalla olevien šiia-yhteisöjen turvallisuus oli konfliktin uhkaama, mutta myös kuinka tärkeää on suojella šiia-pyhättöjä Syyriassa. Tämä sektaarinen elementti kiihtyi sisällissodan aikana: Assadin tukeminen ei ollut vain geopolittinen välttämättömyys, vaan yhteisenä vihollisena ovat juuri sunnijihadistit – *takfiristit* – toki edelleen osana vastarinnan perinteistä viholliskuvakavalkadia.⁸³⁸

Sektaarisen ristituulen voimistuessa Hizbollahin rinnalle tuli kasvava määrä šiia-vaapaehtoisia muualta Lähi-idästä. Etenkin Irakista ja Afganistanista Iranin tuella värvättiin tuhansittain šiia-taistelijoita taistelemaan Assadin hallinnon rinnalla. Aikaisemmin Iran oli varta vasten pyrkinyt luomaan verrattain pieniä ryhmiä, jotka soveltuvat parhaiten asymmetriseen sodankäyntiin – jota käytiin Libanonissa tai Irakissa.

⁸³⁶ Scheller, Bente: *The Wisdom of Syria's Waiting Game: Foreign Policy under the Assads*, Hurst & Company, London 2013, s. 151.

⁸³⁷ Patokallio, Mikko & Juha Saarinen: *Libanon ja Syyrian kansannousu*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4, Työpaperi 41, Juvenes Print, Tampere 2012, s. 8.

⁸³⁸ Smyth, Phillip: *The Shiite Jihad in Syria and Its Regional Effects*, Washington Institute for Near East Policy, WINEP Policy Focus 138, February 2015, [<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-shiite-jihad-in-syria-and-its-regional-effects>], luettu 13.4.2020.

Mutta Syyriassa oli suuri tarve suuremmille joukkokokonaisuuksille. Damaskoksessa oleva Sayyida Zainabin pyhättö Damaskoksessa on yksi kaksitoistašiialaisuuden merkittävimpiä pyhiinvaelluskohteita,⁸³⁹ ja jonka suojelemisen nimessä ensimmäiset järjestäytyneet šiivapaaehtoistaistelijat saapuivat Syyriaan. Näiden ryhmien propagandassa ja symboliikassa Zainab – Alin tytär, profeetta Muhammedin lapsenlapsi – oli konfliktin alussa keskeisessä roolissa, myös taistelijoiden värväämisessä.⁸⁴⁰

Järjestäytynyt värväys rakentui pitkään Iranin aikaisempiin verkostoihin Irakissa – ensisijaisesti AAH sekä Kataib Hizbollah näyttelivät tässä suurta roolia. Ne loivat pienempiä sisaryhmiä, jotka taistelivat vain Syyriassa: AAH:n vapaaehtoisista perustettiin Liwa Abu Fadl al-Abbas (LAFa), Kataib Hizbollah tuki Kataib Sayyid al-Shuhadan (KSS) syntyä. Iran myös värväsi aktiivisesti Afganistanista Iraniin paenneita šiialaisen hazara-väestön edustajia. Yhteensä noin 10 000 šiialaisen vierastaistelijan arvellaan palvelleen Syyriassa näiden ryhmien kautta.⁸⁴¹ Kuten ensimmäisen tai toisen aallon aikana, tarkat verkostot aseellisten šiiryhmien taustalla ovat sekavia, mutta yhdistävät kaksitoistašiialaiset ja vastarinnan käsitteet sekä avainhenkilöt, joilla on ollut yhteyksiä IRGC:hen ja IRGC:n tukemiin šiiryhmiin. Syyrian sisällissodan aikana IRGC:n Quds-osaston komentaja Qassem Suleimani nousi myös julkisuuden hahmoksi ja symboliksi sille, kuinka Iran oli tässä taustalla luomassa Lähi-idän kattavaa šiiamobilisaatiota.⁸⁴²

Šiijihadismin vahvistuminen on kehittynyt käsi kädessä sunnalaisen jihadismin nousun kanssa Syyriassa ja Irakissa. Mitä vahvempana sunnalaiset jihadistiset ryhmät ilmentyivät, esimerkiksi Jabhat al-Nusrana Syyriassa, Isisinä Irakissa tai muualla Lähi-idässä, sitä helpommaksi tuli hyödyntää šiialaisuutta ja sen ympärille muodostunutta identiteettiä puolustussodan – nimenomaan jihadin – käymiseksi. Aikaisemmin šiia-yhteisön keskuudessa jihad ei ollut se käsite, miten aseellista voimaa perusteltiin. Syyt olivat maallisempia, vaikka ne toki ammensivat šiialaisuuden symboliikkasta ja historiasta. Nyt uuden aallon myötä edellinen muuttui: uudet ryhmät, kuten Kataib Imam Ali, Kataib Sayyid al-Shuhada tai Harakat Hizbollah al-Nujaba, olivat avoimesti šiia-jihadistisia, ja ryhmien nimet ja tavoitteet olivat suoraan uskonnollisia.⁸⁴³ Heillä oli myös suurempi valmius kuvailla itseään jihadisteina – he kävivät puolustussotaa yhteisönsä puolesta suurta ja vakavaa ulkoista uhkaa vastaan.

Monella tapaa kehitys huipentui vuonna 2014, jolloin Isis valtasi suuren osan Irakista, mukana lukien toiseksi suurimman kaupungin Mosulin uhaten myös jatkaa marssiaan kohti Bagdadia ja etelän šiiaenemmistöisiä alueita. Hyökkäyksen nopeus, Irakin

⁸³⁹ Sunnalaiset uskovat Zainabin olevan haudattu Kairoon, eikä Damaskokseen, jonka takia tämä uskonnollinen symboli on vahvasti vain kaksitoistašiialainen.

⁸⁴⁰ Mahmood, Mona & Martin Chulov, Syrian war widens Sunni-Shia schism as foreign jihadis join fight for shrines, *The Guardian*, 4.6.2013.

⁸⁴¹ Smyth (2015).

⁸⁴² Filkins (2013).

⁸⁴³ Smyth (2015).

armeijan lamaantuminen, yhdistettynä Isisin hirmutöihin – kuten Camp Speicherin joukkomurhan, jossa Isis tapatti satoja šiialaisia vankeja – synnytti äkillisen pelon Irakin šiiväestön keskuudessa.

Vastareaktio oli myös nopea: Irakissa suurta arvostusta nauttiva suurajatolla Ali al-Sistani antoi uskonjulistuksen, jossa hän perusteli puolustuksellisen jihadin tarvetta Isisin uhkaa vastaan ja kannusti irakilaisia tarttumaan aseisiin suojelemaan maata, kansaa ja sen pyhiä paikkoja.⁸⁴⁴ Nimellisesti Irakin hallituksen päätöksellä *Al-Hashd al-Shabi* – kansan mobilisointiyksiköt – perustettiin tukemaan takajalalla olevaa Irakin armeijaa. Lähes yhdessä yössä Hashdista tuli erittäin suosittu ja sen riveihin liittyi kymmeniätuhansia innokkaita irakilaisia šiioja. Šiiamilitioista tuli vahva symboli Irakissa kansallisena projektina eturintamassa Isisin lyömisessä. Tässä spontaanissa järjestäytymisessä taustaorganisaatiot olivat kuitenkin Iranin tukemia sotilaallisia ryhmiä: Kataib Hizbollah, AAH, sekä badristit – joiden johtajista tuli Hashdin johtajia. Kataib Hizbollahin perustajasta Abu Mahdi al-Muhandisista valikoitui Hashdin varajohtaja, muissa merkittävässä rooleissa ovat olleet AAH:n perustaja Qais al-Khalazi ja badristien Hadi al-Amiri. Ajan myötä Hashdista on tullut pysyvä puolisoitilaallinen ja suosittu toimija Irakissa, joka rakenteellistaa Irakin aseellisten šiiryhmien roolin ja myös Iranin vaikutusvallan maassa.⁸⁴⁵

Samoin kuin šiijihadismin toisen aallon tapauksessa, vanhoista vakiintuneista ryhmistä irtaantui uudempia, pienempiä ryhmiä. Šiiijihadismin erikoistunut tutkija Philip Smyth löysi yli 20 Iranin tukemaa šiiryhmää Syyriassa, joista enemmistö on täysin uusia. Samalla ryhmien taistelijoiden määrä on kasvanut myös niin kutsutuissa vanhoissa ryhmissä, kuten Libanonin Hizbollahissa, Kataib Hizbollahissa tai AAH:ssa, joiden vahvuuksista puhutaan kymmenisätuhansissa.⁸⁴⁶ Värväys on muuttunut avoimemmaksi ja enemmän massamobilisaatioiksi – avoimet nettihaut, puhelinvärväykset, sosiaalinen media ovat kaikki olleet käytössä.⁸⁴⁷ Mutta samalla kun šiiväestön mobilisointi ja uskonnollisen retoriikan rooli kasvavat, tulee ilmiöstä yhä ennalta-arvaamattomampi.

Yhdistävä tekijä on ollut juuri šiiaidentiteetti, uskonnollinen symboliikka ja koettu uhka šiiojen turvallisuudelle sunnalaisten jihadistien toimesta. Sektaarinen väkivalta ja kostonhimo sunneja vastaan on ollut myös toinen yhdistävä tekijä. Hashdin riveissä useampi šiiryhmä on osallistunut sektaariseen väkivaltaan, joka on näkynyt muun muassa sunnalaisväestöön kohdistuneina teloituksina, ruumiinhäpäisyinä, sieppauksina, kiduttamisena, omaisuuden tuhoamisena ja takavarikointina Isisin hallitsemien

⁸⁴⁴ Watling, Jack: *The Shia Militias of Iraq*, The Atlantic, 22.12.2016, [<https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/12/shia-militias-iraq-isis/510938/>], luettu 13.4.2020.

⁸⁴⁵ IISS (2019).

⁸⁴⁶ Arviot vaihtelevat, mutta Iranin vaikutusvallan tavalla tai toisella on Irakissa n. 60 000 taistelijaa, Syyriassa 20 000 ja Libanonissa toiset 20 000.

⁸⁴⁷ Smyth (2015).

alueiden vapautuksessa.⁸⁴⁸ Esimerkiksi Kataib Imam Alin riveissä taisteleva Abu Azrael on tullut julkimoksi šiialaisessa sosiaalisessa mediassa juuri hänen Isis-vastaisuudestaan – ja Isis-taistelijoiden ruumiiden häpäisystä.⁸⁴⁹

Vastaavanlaista toimintaa on nähty myös Syyrian sisällissodassa, jossa Iranin ja Syyrian tukemat ”šiialaiset” jihadistiryhmät ovat syllistyneet sektaariseen väkivaltaan sunniväestöä vastaan.⁸⁵⁰ Kehitys on pidemmällä tähtäimellä Iranille haastava, sillä sektaarisuutta on huomattavasti helpompaa lietsoa kuin rajoittaa. Hashdia ei voi verrata pieniin, kurinalaisiin ryhmiin kuten Hizbollahiin tai AAH:iin. Šiiaryhmistä vain harva – kuten Harakat Hizbollah al-Nujaba – tunnustaa *velayet-e-faqih*-ajattelun. Suurin osa ryhmistä on ”kansallismielisiä” tai tarkemmin todettuna šiipopulistisia. Ryhmien johto voi olla lähellä Irania mutta rivijäsenistö ei niinkään – kuten badris-teilla – tai tietoisesti Irania haastavia – kuten Saraya al-Salam, sadristien aseellinen siipi. Vaikka šiijihadistinen ikonografia yhdistää ryhmiä vastustamaan sunniryhmiä, niin Iranin kyky hallita näitä ryhmiä ulkopoliittisiin tarkoituksiin heikkenee.

Šiijihadismin kehityssuunnat

Toisin kuin sunnalainen jihadismi, jonka kehityssuunta Isisin heikentymisen jälkeen näyttää kehittyvän kohti anarkistista ”teon propagandaa” ja sirpaloitumista, šiijihadismi on vahvistunut ja kehittynyt vielä laajemmaksi ja väkivaltaisemmaksi ilmiöksi. Enää eivät aseelliset šiaryhmät ole poliittisessa marginaalissa, vaan ne ovat tulleet osaksi šiialaisen politiikan laajempaa rintamaa, ja sen kautta juurruttaneet šiijihadistisen toiminnan lähelle Iranin vaikutusvaltaa ulkopoliittisena työkaluna, etenkin Irakissa.

Aseellisten toimijoiden tasolla Iranilla on vahva ote šiaryhmistä, mutta aatteellisesti Iran on paljon heikommalla pohjalla. Iran on taidokkaasti kasvattanut ylikansallisia yhteistyöverkostoja eri šiia-yhteisöjen sisällä – myös niissä yhteisöissä, jotka eivät ole kaksitoistašiialaisia, kuten Syyrian alaviitit tai Jemenin zaidit – ja niiden sisällä toimiviin poliittisiin ja aseellisiin ryhmiin.⁸⁵¹ Yhteiset poliittiset viholliset ovat vahvistaneet halua löytää uskonnollista yhtenäisyyttä eri islamin sisäisten vähemmistöryhmien välillä. Samalla ylikansalliset yhteydet eri yhteisöjen välillä tiivistyvät ja korostavat yhteiseksi koettuja uhkia. Esimerkiksi se, miten Saudi-Arabian šiioja kohdellaan Qatfin provinssissa tai miten sunnalaiset jihadistit iskevät Beirutissa šiiaenemmistöisiin alueisiin, vahvistaa käsitystä šiiojen keskuudessa siitä, että heihin kohdistuu väkival-

⁸⁴⁸ Tällaista väkivaltaa havaittiin esimerkiksi Tikritin vapautuksessa, ks. *Ruinous Aftermath: Militia Abuses Following Iraq's Recapture of Tikrit*, Human Rights Watch, September 2015, [https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/iraq0915_4up_0.pdf], luettu 8.7.2020.

⁸⁴⁹ *Al Jazeera*: Video of celebrity Iraq fighter slicing body goes viral, 28.8.2015.

⁸⁵⁰ Sektaarisuus Syyriassa on monimutkainen ilmiö. Katso aiheesta Khaddour, Kheder: *The Alawite Dilemma, Playing the Sectarian Card: Identities and Affiliations of Local Communities in Syria*, Friederike Stolleis (ed.), Friedrich Erich Stiftung, Beirut 2015, s. 14–26.

⁸⁵¹ On huomautettava, että myös Saudi-Arabialla ja muilla Iranin vastustajilla on intressi liioitella yhteyksiä Iraniin. Brandt (2017), s. 203–208.

taa, jota vastaan pitää suojautua aseellisesti. Tämä myös ruokkii eräänlaista populistista šiialaisuutta, jossa juhlietaan šiialaisuuden symboleja ja halveksutaan sunnalaisia poliittisia toimijoita rinnastamalla heidät *takfīreistebin*.⁸⁵² Kostonhimoakin on. Rtenkin Irakissa Isisin vastainen taistelu on tuottanut myös julmaa sektaarista välienselvittelyä šiiryhmien toimesta.

Iran on ajautunut ahtaalle šiialaisten puolustajana ja suojelijana. Käsitteet kuten vastarinta ovat vailla laajempaa uskottavuutta, sillä vain Iranista riippuvaiset toimijat käyttävät tätä kehystä. Iranilla yleisemminkin on entistä vähemmän vaikutusvaltaisia keinoja vaikuttaa toimintaympäristöönsä kansainvälisen paineen ja pakotteiden johdosta.⁸⁵³ Vaikka materiaalisen tuen keinoin Iran pystyy ohjaamaan yksittäisiä aseellisia ryhmiä, niin se ei tarkoita, että Iranin ote ryhmistä olisi absoluuttinen.⁸⁵⁴ Esimerkiksi Jemenin huthit käyvät sotaansa ilman Irania, Assadin hallinto nojaa Venäjään tasapainoillakseen šiiryhmien ja Iranin vaikutusvallan välillä, ja Irakin monet šiiryhmät kilpailevat keskenään vallasta. Käsitys ja narratiivi siitä, että šiiojen vihollisena on sunnalainen radikalismi ja sitä vastaan pitää suojautua aseellisesti, ei ole enää yksin Iranin käsissä tai hallinnassa. Tilanteessa, jossa kostonhimo on nousussa, sitoo se myös Iranin käsiä tämän voiman luojana. Se ei voi valita miten, milloin ja missä puolustaa šiialaisuutta menettämättä legitimizeettiään ja imagoaan šiialaisten suojelijana.

Iranin eristyksen ja ulkoisten pakotteiden kasvaessa, laajamittaiset yhteydet šiiajihadisteihin antaa myös mahdollisen vaikutuskeinon epävakauttaa Lähi-itää ja länsimaiden intressejä alueella. Isisin muodostaman uhan heikennyttyä Iran onkin pyrkinyt käyttämään luomiaan šiiryhmiä omia tarkoituksia varten. Syyrian Golanilla on käytetty laajentamaan Hizbollahin rintamaa Israelia vastaan.⁸⁵⁵ Irakissa šiiryhmät ovat iskeneet länsimaisia kohteita vastaan, esimerkiksi usuttamalla väkijoukon hyökkäämään Yhdysvaltain suurlähetystöön Bagdadissa joulukuussa 2019. Suurlähetystöön hyökkääminen keskellä vahvasti vartioitua Bagdadin ”vihreää vyöhykettä” alleviivaa Iranin tukemien ryhmien, kuten Kataib Hizbollahin, vaikutusvaltaa Irakissa. Syksyn 2019 iskuissa Saudi-Arabian öljynjalostusta vastaan syyllisiksi nousi joko Jemenin huthit tai Irakin šiiryhmät, mutta suunnittelu selvästi tapahtui Iranissa.⁸⁵⁶ Kasvavassa määrin näyttää siltä, että Iran pystyy nojaamaan tukemiinsa šiiryhmiin – kuten Libanonin Hizbollahiin tai Irakin Kataib Hizbollahiin – osana sen asymmetristä sodankäyntiä Lähi-idässä.⁸⁵⁷

⁸⁵² Zarras, Konstantinos: The regional sectarian war and Syria, *The War for Syria: Regional and International Dimensions of the Syrian Uprising*, Raymond Hinnebusch & Adham Saouli (eds.) Routledge, Abingdon 2019.

⁸⁵³ IISS (2019).

⁸⁵⁴ Patokallio, Mikko: Iranista ja šiialikkeistä, *The Ulkopolitist*, 26.5.2015, [<https://ulkopolitist.fi/2015/05/26/iranista-ja-shiialikkeista/>], luettu 7.1.2020.

⁸⁵⁵ Patokallio, Mikko: Israelin ja Hizbollahin konflikti laajenee Golanille, *The Ulkopolitist*, 22.1.2015, [<https://ulkopolitist.fi/2015/01/22/israelin-ja-hizbollahin-konflikti-laajenee-golanille/>], luettu 12.1.2020.

⁸⁵⁶ Reuters staff: *Special report: 'Time to take out our swords' – Inside Iran's plot to attack Saudi Arabia*, Reuters, 25.11.2010, [<https://www.reuters.com/article/us-saudi-aramco-attacks-iran-special-rep/special-report-time-to-take-out-our-swords-inside-irans-plot-to-attack-saudi-arabia-idUSKBN1XZ16HJ>], luettu 15.1.2020.

⁸⁵⁷ IISS (2019).

Näiden ryhmien hyödyntäminen sijaissotijoina ei ole mitenkään yksimielisesti suositua toimintaa. Vaikutusvallan rajat tulevat selväksi, kun Iran pyrkii hyödyntämään aseellisia šiaryhmiä ulkopoliittikkansa edistämiseksi. Libanonissa⁸⁵⁸ ja Irakissa šiayhteisöt ovat katkerasti kritisoineet sotien miestappioita, kun sota näyttää olevan ”voitettu”, etenkin jos tarkoituksena on vain palvella Iranin ulkopoliittikkaa. Irakissa vuoden 2019 lopussa alkanut mielenosoitusten aalto on myös ottanut Iranin vaikutusvallan Irakissa hampaisiinsa – Iranin konsulaatteihin on hyökätty šiiaenemmistöisissä Najafin ja Karbalan kaupungeissa. Nämä samat kaupungit ovat olleet myös isoja värväyskohteita Hashdille ja Syyriaan menneille vierastaistelijoille. Koska Irakin mielenosoittajat haastavat Iranille myötämielistä hallintoa, mielenosoitusten kukistamiseen on Iran käyttänyt samoja keinoja kuin Syyriassa – eli aseellisten ryhmien hyödyntämistä protestien hajottamisessa.⁸⁵⁹ Pidemmällä aikavälillä tämä vahvistaa antipatiaa Irania kohtaa šiiaayhteisön keskuudessa ja vie pois toimintaedellytyksiä juuri niiltä aseellisilta ryhmiltä, joita Iran tukee – eli vie šiiajihadismin ja Iranin vaikutuskeinot sen myötä takaisin marginaaliin.

Tammikuussa 2020 harvinaisen suoralla ainutlaatuisella iskulla Yhdysvallat surmasi IRGC:n Quds-joukkojen komentajan Suleimanin ja Irakin Hashdin varajohtajan al-Muhandiksen Bagdadissa, joista kumpikin oli ollut keskeisessä roolissa kolmannen aallon mobilisoinnissa Syyriassa ja Irakissa. Tämä surma on tilapäisesti jäädyttänyt eskalaatiokierteen Yhdysvaltojen ja Iranin välillä Irakissa, mutta on hyvin epätodennäköistä, että se pysähtyisi pidemmäksi aikaa. Ulkopoliittisesti Iranin valmius ja tahtotila käyttää šiaryhmiä etätoimijoina iskemään vihollisiaan vastaan kasvaa entisestään, jos se kokee, että konflikti on välttämätön. Šiiajihadismin ensimmäinen aalto syntyi juuri vallankumouksen aikana vastustamaan länsimaista imperialismia. Onko niin, että tulevaisuudessa šiiajihadismin fokus kääntyy takaisin Khomeinein julistamaan ”suureen saatanaan”?

⁸⁵⁸ Hizbollah's Syria Conundrum, International Crisis Group, Middle East & North Africa Report 175, March 2017, s. 6–11, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/175-hizbollah-s-syria-conundrum.pdf>], luettu 8.7.2020.

⁸⁵⁹ *Reuters*: Exclusive: Iran-backed militias deployed snipers in Iraq protests – sources, 17.10.2019.

ALUEELLISTUVA JIHADISTINEN LIIKEHDINTÄ AFRIKKALAI- SENA ILMIÖNÄ

Olli Teirilä

Afrikan monet ja usein pitkäkestoiset kriisit sekä konfliktit ovat tarjonneet ja tarjoavat jihadistisille liikkeille hyvän mahdollisuuden ideologiansa sekä väkivaltaisten toimintapojensa levittämiseen.⁸⁶⁰ Afrikka onkin jihadismin lähitulevaisuuden kannalta otollisinta kasvualuetta ja mahdollisesti seuraavan kalifaatin mantere. Afrikan historiaan – jo ajalta ennen kuin Abu Bakr al-Bagdadi julisti oman kalifaattinsa syntyneeksi Lähi-itään kesällä 2014 – kuuluu laajoja kalifaatteja, kuten Sokoto Länsi-Afrikassa 1804–1903, ja alueita hallussaan pitäneitä jihadistisia ryhmiä. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi *al-Shabaab* Somaliassa sekä *Ansar al-Din* Malissa.

On hyvä tiedostaa afrikkalaisen jihadismin aiemmat muodot arvioitaessa sen mahdollista tulevaisuuden kehitystä: millä alueilla ja minkälaisissa tilanteissa jihadismia on ilmennyt sekä miten se on kehittynyt. Pitkällä aikavälillä vaikuttaviin tekijöihin lukeutuvat muun muassa ryhmien suhde niiden toiminta-alueen valtioon tai valtioihin sekä ryhmien ideologisen johtajuuden paikallisen ja ulkoisen ulottuvuuden vaikutukset. Näiden lisäksi on huomioitava aseellisten jihadistiryhmien luonteen dynaamisuus. Tämä tarkoittaa niiden kykyä mukautua käymänsä sodan luonteeseen ja muutoksiin toimintaympäristöissään vaihtaen strategista toimintamalliaan ja organisatorakennettaan.⁸⁶¹

Tässä artikkelissa tarkastellaankin jihadistista liikehdintää Afrikassa tutkien mantereen erilaisia sunnijihadistisen liikehdinnän todellisuuksia. Eri aseelliset jihadistiryhmät ovat vahvistuneet ja levittäytyneet entistä laajemmalle alueelle, ja Afrikka näyttää merkittävänä areenana jihadistisen liikehdinnän tulevaisuudelle. Afrikan jihadistisen liikkeen edustajille tarjoamista kehitysmahdollisuuksista huolimatta konfliktien paikallinen ja alueellinen luonne on estänyt maailmanlaajuisen jihadin painopisteen siirtymistä Afrikan mantereelle. Kuitenkin alue ja siellä esiintyvät pitkittyneet konfliktit ja yhteiskunnalliset jännitteet tarjoavat jatkossakin jihadistiryhmille mahdollisuuksia omien tavoitteidensa edistämiseen.

Yksi afrikkalaisen jihadismin painopisteistä on Saharan eteläpuolisen Afrikan liikehdinnässä, vaikka Pohjois-Afrikan maista esimerkiksi Algerialla on sisällissotansa ja jihadistiryhmiensä kautta ollut vaikutusta ilmiön alueelliseen kehittymiseen. Somaliaa

⁸⁶⁰ Pérouse de Montclos, Marc-Antoine: *L'Afrique, nouvelle frontière du djihad?*, Éditions La Découverte, Paris 2018, s. 7–19.

⁸⁶¹ Hansen, Stig Jarle: *Horn, Sabel and Rift: Fault-lines of the African Jihad*, Hurst & Company, London 2019, s. 18–50.

ja Malia tarkastelemalla pyritään luomaan ymmärrys jihadismin juurista, toimintatavoista sekä potentiaalista kehittyä yhä laajemmaksi ja yhteiskuntien olemassaoloa uhkaavaksi ilmiöksi Afrikassa. Vertailun ja laajemman yleiskuvan vuoksi kahden edellämämainitun tapauksen lisäksi tarkastellaan lyhyesti myös Libyaa ja Kongon demokraattista tasavaltaa sekä Afrikan itärannikon maita.⁸⁶² Tarkastelussa hyödynnetään Malista vuonna 2013 löytyneitä kirjeitä, joilla *Islamilaisen Maghreb'in al-Qaidan (al-Qaida in the Islamic Maghreb, AQIM)* uskotaan ohjanneen alaisiaan ryhmiä tavoitteisiinsa. Se määritteli Pohjois-Malin alueen toimintansa laajoiksi tavoitteiksi Azawadin kansan yhdistämisen, suhteiden sääntelyn paikallisten aseellisten ryhmien (muun muassa Ansar al-Dinin) kanssa, paikallisten jihadistien jyrkkien toimien hillitsemisen, šaria-lain toimeenpanon sekä tukialueiden kehittämisen al-Qaidan laajemmille toimille.⁸⁶³ Huolimatta siitä, että tavoitteita ei Malia lukuun ottamatta ole näin avoimesti määritelty, ovat ne sopivia lähes strategisen tason lähtökohtia jihadismin toimintamallien alueelliseen tarkasteluun. Useilla nyt tarkasteltavista konflikteista on pitkälle menneisyyteen ulottuvia juuria. Historiallisia taustoja avataan tapauksissa vain niiltä osin, kun se on nykyajan jihadistisen liikehdinnän kannalta mielekästä. Tällöin keskittyy ryhmien syntyyn ja niiden toimintamuotojen etsintään. Jihadismin historiaa Afrikassa käsitellään erikseen omana lyhyenä kokonaisuutenaan.

Islamin ja jihadismin ensiaskeleista Afrikassa

Islaminuskon luonnetta ja kehitystä Afrikassa määrittää merkittävästi sen suhde afrikkalaisiin perinteisiin uskomuksiin sekä kristinuskoon. Vaikka Saharan eteläpuolisen Afrikan väestö on enemmistöltään kristittyjä, tasaa vahvasti islaminuskoinen Pohjois-Afrikka tilannetta koko mantereen osalta.

Islam saapui Afrikkaan 600-luvulla. Se levisi koilliskulmasta ensin rannikoa pitkin länteen. Nykyisten Egyptin ja Libyan suunnalla islam eteni taisteluissa voitokkaiden arabien mukana. Arabeista muodostui hallitseva vähemmistö, kristittyjen ja muiden vähitellen kääntyessä muslimeiksi muun muassa paremman yhteiskunnallisen aseman toivossa. Pohjois-Afrikasta islam laajeni etelään pääosin rauhanomaisen ja epämuodollisen lähetystyön, paimentolaisuuden sekä kaupankäynnin ohessa. Afrikan itärannikolla uskonto laajeni niin ikään arabikauppiaiden mukana. Islaminuskon laaja yhteiskunnallinen ulottuvuus vaikutti myös afrikkalaisten yhteisöjen kehitykseen.⁸⁶⁴ Laajentumistaan jatkaneella islamilla oli hallitsijoiden hyväksymänä ja omaksumana asemansa myös läntisen Afrikan kukoistuksen kauden valtakunnissa, kuten Malin ja

⁸⁶² Tämän teoksen Afrikassa esiintyvän jihadistisen liikehdinnän käsittelyä täydentävät Maria Ristimäen Boko Haramia ja Lotta Tuomaala-Järvisen al-Shabaabin rahoitusta käsittelevät artikkelit.

⁸⁶³ Forbes, Jami: *Revisiting the Mali al-Qa'ida Playbook: How the Group is Advancing on its Goals in the Sahel*, CTC Sentinel, volume 11, issue 9, October 2018, [<https://ctc.usma.edu/revisiting-mali-al-qaida-playbook-group-advancing-goals-sahel/>], luettu 23.7.2019.

⁸⁶⁴ Mayo, Ambrose: Religion in Africa, *Understanding Contemporary Africa*, April A. Gordon & Donald L. Gordon (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2013 (5th ed.), s. 356–367.

Songhain kuningaskunnissa.⁸⁶⁵

Islaminuskon laajenemisen toinen aalto, 1700-luvulle tultaessa, piti sisällään myös väkivaltaisen ulottuvuuden, kun uskonnolliset johtajat tavoittelivat massojen kääntämistä muslimeiksi. Yhtenä esimerkkinä Uthman dan Fodion⁸⁶⁶ pyrkimykset islamilaiseen sosiaaliseen, moraaliseen ja poliittiseen reformiin Nigerian pohjoisosissa⁸⁶⁷, jotka johtivat Sokoton kalifaatin muodostamiseen. Tavoitteena oli tiukemmin teokraattinen ote kansasta. Tämän ohella islam jatkoi leviämistään maltillisemmin esimerkiksi suufilaisten veljeskuntien avulla. Ne käyttivät islamia kokoavana voimana niin uskonnollisten kuin myös taloudellisten ja poliittisten päämäärien tavoitteluksi. Yksi näistä poliittisista tavoitteista oli eurooppalaisen siirtomaavallan vastustaminen.⁸⁶⁸

Islam jatkoi leviämistään myös eurooppalaisen siirtomaavallan aikana. Muslimit hyödynsivät kolonialistien rotujaottelua edukseen avustamalla siitä kärsiviä ja edistämällä samalla islamin mainetta integroivana uskontona.⁸⁶⁹ Samaan aikaan tapahtunut kehitys tiedonvälityksessä edesauttoi osaltaan laajentuvaa islaminuskoa, joka kykeni myös mukautumaan kolonialismin ja sosiaalisen kehityksen muutoksiin.

Alueen muslimiyhteisöt ovat sopeutuneet hyvin muutoksiin, joita esimerkiksi Afrikan valtioiden itsenäistymisälta 1900-luvun puolenvälin jälkeen sekä mantereen sosiaalinen, etninen ja uskonnollinen monimuotoisuus ovat aiheuttaneet. Kristinuskon ja länsimaalaistumisen on kuitenkin osin nähty olevan kykenemättömiä ratkaisemaan mantereen ongelmia, mikä on ruokkinut islamilaista fundamentalismia.⁸⁷⁰ Algeriassa 1990-luvulla käyty sisällissota on kuitenkin hyvä esimerkki mantereen konfliktien uskonnollisesta ulottuvuudesta, ja uskonnollista puhtautta vaalivien väkivaltaisten ideologioiden tuhoivoimaisuudesta. Tämän samaisen ilmiön heijastuksia on ollut nähtävissä monissa alueen konflikteissa kahden viimeisen vuosikymmenen aikana.⁸⁷¹ Algeriassa tämä johti muun muassa AQIM:ää edeltäneen terrorismin syntymään.

Maailmanlaajuisen jihadin valokeilaan Afrikka päätyi elokuussa 1998, kun Yhdysvaltojen suurlähetystöt Kenian Nairobissa ja Tansanian Dar-es-Salaamissa joutuivat jihadistien iskujen kohteiksi. 224 ihmistä surmanneet iskut tapahtuivat päivälleen kahdeksan vuotta sen jälkeen, kun George Bush käski Yhdysvaltojen joukot Saudi-

⁸⁶⁵ Meredith, Martin: *The Fortunes of Africa. A 5,000-year history of wealth, greed and endeavor*, Simon & Schuster, London 2014, s. 152–169.

⁸⁶⁶ Dan Fodio oli etninen fulani.

⁸⁶⁷ Mayo (2013), s. 359–361.

⁸⁶⁸ Ibid. s 360.

⁸⁶⁹ Ibid. s 364.

⁸⁷⁰ Ibid. s. 361.

⁸⁷¹ Hamming, Tore: *The Hardline Stream of Global Jihad: Revisiting the Ideological Origin of the Islamic State*, CTC Sentinel, volume 12, issue 1, January 2019, [<https://ctc.usma.edu/hardline-stream-global-jihad-revisiting-ideological-origin-islamic-state/>], luettu 7.7.2020.

Arabiaan *Desert Storm* -operaatioota varten.⁸⁷² Afrikan lisäksi iskut nostivat valokeilaan myös Osama bin Ladenin, joka näki joukkojen tulon Saudi-Arabiaan häväistykseenä, ja al-Qaidan, johon kuuluneet suunnittelijat ja verkosto vaikuttivat paikallisten paikallisten tekijöiden⁸⁷³ taustalla. Osama bin Ladenin ja Aiman al-Zawahirin organisaatio oli vielä iskuja ennen ollut suurelle yleisölle tuntematon uhka. Suuren yleisön lisäksi myös muut jihadistisen liikehdinnän ryhmät noteerasivat nyt organisaation.⁸⁷⁴ Iskuja seurannut Clintonin hallinnon harkitsematon vastaus risteilyohjuksin Sudaniin ja Afganistaniin todennäköisesti johti tulevaisuudessa myös Taliban-liikkeen myönteisempään suhtautumiseen bin Ladenia ja hänen ryhmäänsä kohtaan.⁸⁷⁵

Huolimatta 2000-luvun kasvavasta huolesta radikalisoitumisen suhteen mantereen muslimit ovat pääosin maltillisia ja myös islam on uskontona mukautunut alueellisiin erityispiirteisiin. Tätä on edesauttanut suufilaisen suuntauksen sallivampi kanta muihin uskomuksiin ja niiden sopuisaan rinnakkaiseloon islamin kanssa. Uskonnoille luontainen fundamentalismi on pääosin keskittynyt paikallisiin haasteisiin maailmanlaajuisen jihadin sijaan. Jatkuva kamppailu resursseista ja poliittiset ristiriidat kiristävät kuitenkin yhteisöjen välejä ja tekevät tilaa myös jihadistisen ideologian kasvulle muun muassa hyödyntämällä juuri edellämainittuja paikallisia kiistoja ja konflikteja.

Opportunismista alueelliseksi toimijaksi – Jihad Malissa

Malin tilanteen kärjistymisen takana ovat pitkäaikaiset maan pohjoisosien hallintaa koskevat ristiriidat sekä hallinnon kyvyttömyys ja osittainen haluttomuus ylläpitää otettaan koko maan alueella. Malin itsenäistymisen⁸⁷⁶ yhteydessä kartalle piirretyt rajat tekivät pohjoisosissa elävistä tuaregeista usean eri maan alueella vähemmistökansan, joka samalla menetti suuren osan vaikutusvallastaan sekä historiallisesta paimentolaisautonomiastaan Saharan alueella. Malin sekä sen naapurimaiden alueella elävät ja kauppaakäyvät tuaregit ovat kapinoineet laajemman autonomiansa puolesta jo neljästi Malin itsenäisyyden aikana. Vuonna 2012 käynnistyneeseen kapinaansa he saivat tuekseen edellisvuonna romahtaneessa Libyassa Muammar Gaddafin asevoimissa palvelleita tuaregeja sekä al-Qaidalle uskollisuutta vannoneita ryhmiä. Vuoden 2012 kapinaa voidaan pitää vuosien 2006–2009 kapinan jatkumona, mutta uusilla taistelijoilla ja aseilla vahvistettuna.⁸⁷⁷

Konfliktin dynamiikka kuitenkin muuttui nopeasti jihadistien noustua kapinan vahvimaksi ja näkyvimmäksi ryhmäksi. Tuaregien autonomiaa tavoitelleen MNLA:n (Mouvement national de libération de l'Azawad) sijaan kapinan ottivat johtoonsa

⁸⁷² CNN: 1998 US Embassies in Africa Bombings Fast Facts, 3.8.2019.

⁸⁷³ Todennäköisesti tekijät olivat *Egyptian Islamic Jihad* (EIJ) -ryhmän paikallisia jäseniä.

⁸⁷⁴ Burke, Jason: Africa embassy bombings: attacks that propelled Bin Laden into the limelight, *The Guardian*, 20.1.2015.

⁸⁷⁵ Ibid.

⁸⁷⁶ Mali itsenäistyi Ranskan alaisuudesta vuonna 1960.

⁸⁷⁷ Boås, Morten: Islam, Arms, and Money, *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*, Morten Boås & Kevin C. Dunn (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2017, s. 139.

Iyad ag Ghalin johtama Ansar al-Din, AQIM sekä *Mouvement pour l'Unité et le jihad en Afrique de l'Ouest* (MUJAO). Ryhmien liittouma onnistui käytännössä ottamaan haltuunsa maan pohjoisosat, mutta samalla niiden agenda muuttui tuaregien itsehallinnon kehittämiseksi šaria-lain edistämiseksi ja kalifaatin muodostamiseksi.⁸⁷⁸

Jihadistien suunnatessa maan keskiosien kautta kohti etelää tammikuussa 2013 Ranska teki maahan sotilaallisen intervention, joka onnistui pysäyttämään jihadistien etenemisen.⁸⁷⁹ Vuonna 2019 maassa toimivat YK:n MINUSMA-rauhanturvaoperaatio, lähialueen maiden G5 Sahel -yhteistyöoperaatio, ranskalaisten johtama Barkhane-operaatio sekä Euroopan unionin koulutusoperaatio, jotka ovat kyenneet vain rajalliseen menestykseen jihadististen ja muiden aseistautuneiden ryhmien vastaisessa toiminnassaan.

Heimo- ja henkilökeskeisyys ovat korostuneet Malin aseistautuneiden ryhmien toiminnassa ja niiden välisissä suhteissa. Tämä näkyy esimerkiksi sekä jihadististen että muiden aseistautuneiden ryhmien suuressa määrässä, joka heijastelee heimojen määrää ja niiden vaihtelevia suhteita. Iyad ag Ghali on muun muassa onnistuneesti tuonut yhteen aiemmin alhaisessa yhteiskunnallisessa asemassa olleita tuaregiheimoja sekä arabitaustaisia jihadisteja. Lisäksi hän on samalla tuaregien aiempiin kapinoihin osallistunut johtaja, osan heistä vieroksuma ”musta lammas”, entinen Gaddafin joukkojen taistelija, sekä Malin ja sen kansainvälisten kumppanien määrittelemänä terroristi. Tämä tekee hänen asemastaan moniulotteisen.⁸⁸⁰ Erityisesti Malin rauhanneuvotteluiden lähtöasetelmien ja niiden käytännön toimeenpanon kannalta ag Ghali on vaikea tapaus: käytännössä tekijä, jota ei voida jättää huomioimatta, mutta toisaalta terroristiksi määritelty rikollinen.

Malin jihadistisen toiminnan keskiössä on tällä hetkellä maaliskuussa 2017 perustettu neljän jihadistiryhmän koalitio *Jamaat Nusra al-Islam wal-Muslimin* (JNIM). Koalitioon kuuluvat Keski-Malin islaminuskaisen fulanipaimentolaisten *Katibat Macina*, AQIM:n Timbukton emiraatti sekä tuaregien Ansar al-Din ja *Al-Murabitun*. Ag Ghalin lisäksi näiden ryhmien johdossa on ollut muitakin vaikutusvaltaisia henkilöitä. Kansainvälisesti tunnetuin lienee vuodesta 2003 YK:n sanktiolistalla⁸⁸¹ ollut Mokhtar Belmokhtar. Entinen Algerian asevoimien sotilas on listalla yhteyksistään al-Qaidaan, bin Ladeniin tai Taliban-liikkeeseen sekä toiminnastaan AQIM:ssä ja sen edeltäjäorganisaatiossa. Belmokhtar on todennäköisesti useiten kuolleeksi julistettu ja sittemmin hengissäolevaksi todettu alueen jihadisteista.⁸⁸²

⁸⁷⁸ Boås, Morten: Islam, Arms, and Money, *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*, Morten Boås & Kevin C. Dunn (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2017, s. 139.

⁸⁷⁹ Roger, Benjamin & Mathieu Olivier: Guerre au Mali: la carte des combats et des forces en présence, *Jenne Afrique*, 18.1.2013.

⁸⁸⁰ Boås (2017), s. 140–142.

⁸⁸¹ Mokhtar Belmokhtar, *United Nations Security Council*, 17.4.2018, [https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/individual/mokhtar-belmokhtar], luettu 8.7.2020.

⁸⁸² Ahmed, Ibrahim: Wanted Terrorist Mokhtar Belmokhtar Said to Still Be Alive, *Voice of America*, 19.6.2018.

Koalition kanssa käytännön tason yhteistyötä tekee myös Nigerin ja Malin raja-alueella toimiva Isisille uskollisuutta vannonut ja vähitellen iskujensa määrää lisännyt ryhmä *Islamic State in the Greater Sahara* (ISGS).⁸⁸³ Tämän MUJAO:sta aikanaan irronneen ryhmän johtaja Adnan Abu Walid al-Sahrawi julisti toukokuussa 2015 ryhmänsä uskollisuutta al-Bagdadille. Isis tunnusti ryhmän osakseen vasta lokakuussa 2016. ISGS:n iskujen kohteena ovat Malin asevoimien lisäksi olleet erityisesti Malin ja Ranskan asevoimien kanssa yhteistyötä tekevät tuaregiyhteisöt ja -ryhmät.⁸⁸⁴

JNIM:n kautta alueen ryhmien toiminnan koordinoiminen sekä tiedustelutiedon ja käytännön taitojen jakaminen on helpottunut. Tämä on näkynyt muun muassa tehtyjen iskujen monimuotoisuutena ja käytännön yksityiskohtina, kuten pukeutumisenä kohdealueella toimivien joukkojen univormuihin.⁸⁸⁵ Samalla koalitio on tuonut yhteen laajalla alueella vaikuttavia sekä lähtökohdiltaan erilaisia epäsymmetriseen sodankäyntiin ja terrorismiin turvautuvia ryhmiä edustaen samalla AQIM:n Azawadin kansojen yhdistämisen logiikkaa. JNIM:n perustaminen vastasi suurelta osin tavoitteeseen suhteiden sääntelystä paikallisten jihadistiryhmien kanssa. Muut aseistautuneet ryhmät ovat Malin rauhanprosessin edetessä olleet lähes jatkuvassa muutostilassa prosessin eri osa-alueisiin osallistumisensa suhteen.⁸⁸⁶

Jihadistit ovat onnistuneet hyödyntämään myös Malin etnisten ryhmien välisiä ristiriitoja, joihin lukeutuu läntisen Afrikan alueella yleinen eri ryhmiin kuuluvien maanviljelijöiden ja paimentolaisten vastakkainasettelu. Muun muassa Malin asevoimien, tuaregien aseistautuneiden ryhmien sekä ranskalaisten operaatioiden kohteena oleva ISGS on rekrytoinut riveihinsä islaminuskoisia fulanipaimentolaisia. Heitä on osallistunut sekä ISGS:n että JNIM:n kostoiskuihin tuaregikyliin Malin itäosissa.⁸⁸⁷ Fulanit muodostavat myös maan keskiosissa toimivan Katibat Macinan johtohenkilöstön ja rungon.⁸⁸⁸ JNIM:llä on – todennäköisesti Katibat Macinan kautta – myös yhtymäkohta Burkina Fason puolella toimivaan *Ansar ul-Islam* -ryhmään, joka hyödyntää toiminnassaan saman laajan alueen etnisiä ja ihmisryhmien välisiä ristiriitoja.⁸⁸⁹

Ennen Ranskan Maliin tekemää interventiota lähetetty AQIM:n ohjauskirje sisälsi ryhmän johtajan Abdelmalek Droukdelin huolen ryhmän ja sen alaisten liittolaisten

⁸⁸³ Warner, Jason & Charlotte Hulme: *The Islamic State in Africa: Estimating Fighter Numbers in Cells Across the Continent*, CTC Sentinel, volume 11, issue 7, August 2018, [<https://ctc.usma.edu/islamic-state-africa-estimating-fighter-numbers-cells-across-continent/>], luettu 8.7.2020.

⁸⁸⁴ *Mapping armed groups in Mali and the Sahel*, European Council on Foreign Relations, [https://www.ecfr.eu/mena/sahel_mapping/isgs], luettu 17.10.2019.

⁸⁸⁵ Weiss, Caleb: *JNIM claims military base assault in central Mali*, Long War Journal, 22.3.2019a, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2019/03/jnim-claims-military-base-assault-in-central-mali.php>], luettu 24.7.2019.

⁸⁸⁶ Forbes (2018), s. 18–19.

⁸⁸⁷ Weiss (2019a).

⁸⁸⁸ Carayol, Remi: Mali: Hamadoun Koufa, le prêcheur insaisissable, *Jeune Afrique*, 21.6.2018.

⁸⁸⁹ UNSC: *Letter dated 15 July 2019 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2019/570, 15.7.2019, s. 10.

kyvystä selviytyä ulkovaltojen sotilaallisesta interventiosta. Todennäköisesti hänen antamansa ohjeet tähtäsivät ensisijaisesti juuri sotatoimista selviytymiseen ja sen kauaskantoisiin seurauksiin. Droukdel arvosteli kapinan johtajia heidän siihen asti tekemistään toimista. Näihin lukeutuivat muun muassa liian nopea Azawadin valtion julistaminen, šaria-lain liian nopea toimeenpano ja siihen liittyneet ylilyönnit, Timbukun kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden tuhoaminen ja sen aiheuttama kansainvälinen kielteinen huomio sekä ristiriidat MNLA:n kanssa. Malin tarjoamaa historiallista tilaisuutta islamilaisen valtion perustamiseen ei Droukdelin mukaan saanut hukata väärin ja harkitsemattomien toimintatapojen vuoksi.⁸⁹⁰

AQIM:n alaisten ryhmien – silmittömästä väkivaltaisuudestaan tunnettujen – johtajien Abu Zeidin ja todennäköisesti myös Mokhtar Belmokhtarin kuolemat ovat omalta osaltaan hillinneet paikallisten ryhmien jyrkkiä toimia.⁸⁹¹ Šaria-lain toimeenpano on silti jatkunut, ja on mahdollista, että osa ihmisistä on jo antanut periksi omien perinteisten tapojensa kieltämiselle ja korvaamiseen islamin mukaisilla tavoilla. Myös tähän liittyvä väkivalta on jatkunut,⁸⁹² vaikka aiempaa matalammalla tasolla.

Mali sijaitsee keskeisellä paikalla Länsi-Afrikassa. Sen historialliset yhteydet Algeriaan ja Libyaan sekä nopeasti kasvaviin Guineanlahden valtioihin korostavat sen merkitystä. Malin romahtaminen ja jihadistisen ideologian vahva jalansija alueella mahdollistaisi ilmiön yhä laajemman leviämisen läntisen Afrikan alueella. Tästä jo on nyt huolestuttavia merkkejä⁸⁹³, kun iskujen määrä kasvaa Malin naapurimaiden, Nigerin ja Burkina Fason, alueilla. Droukdelin toiminta-ajatus etenee siis maltillisesti.

Jihadismi Afrikan sarvessa – Somalian al-Shabaab

Somaliassa ja laajemmin Itä-Afrikan alueella toimiva al-Shabaab on hyvä osoitus jihadistiryhmien sopeutumiskyvystä toimintaympäristöissään tapahtuviin muutoksiin. Alkuajoien al-Shabaabin ydin oli sekoitus muun muassa Afganistanin veteraaneja sekä Somaliassa 1990-luvun alusta vaikuttaneen *Al-Ittihad al-Islamiya* -ryhmän entisiä jäseniä.⁸⁹⁴

Mogadishussa kehitysvaihettaan eläneen al-Shabaabin toimintaa rajoitti maata repinyt sotapäälliköiden välinen sisällissota, joka toi alueelle myös ulkomaisia toimijoita. Sotapäälliköiden ote alueista murtui 2000-luvulle tultaessa tehden tilaa uudennaisille

⁸⁹⁰ Combelles Siegel, Pascale: *AQIM's Playbook in Mali*, CTC Sentinel, volume 6, issue 3, March 2013 [https://ctc.usma.edu/aqims-playbook-in-mali/], luettu 23.7.2019.

⁸⁹¹ Forbes (2018), s. 19–20.

⁸⁹² *Mali: Islamist Armed Group Abuses, Banditry Surge: Killings, Repression, Insecurity Imperil Civilians in North, Central Region*, Human Rights Watch, 18.1.2017, [https://www.hrw.org/news/2017/01/18/mali-islamist-armed-group-abuses-banditry-surge], luettu 8.7.2020.

⁸⁹³ Aglionby, John & Neil Munshi: Jihadi threat spreading across West Africa, Togo leader warns, *Financial Times*, 23.6.2019.

⁸⁹⁴ Moghadam, Assaf: *Nexus of Global Jihad – Understanding Cooperation Among Terrorist Actors*, Columbia University Press, New York/NY 2017, s. 157.

toimijoille, kuten uskonnollisille ryhmille.

Lupaukset oikeudenmukaisesta kohtelusta olivat kansan luottamuksen voittamisessa valttikorttimaisia teesejä. Samalla myös vauraat paikalliset yritysmaailman johtajat kääntyivät tukemaan maan vahvaan klaanijärjestelmään pohjautunutta šaria-verkosta, *Islamic Courts Unionia* (ICU). Tämä yhteiskunnan vanhoillisuskonnollinen kehitys tuki osaltaan myös al-Shabaabin nousua. Ryhmän nousu pohjautuikin paljolti klaanien väliseen dynamiikkaan ja uskonnon vahvistumiseen hallinnollisena elementtinä.⁸⁹⁵

Al-Shabaabin synty ja kehitys tapahtuivat šaria-verkoston sisällä, yhtenä sen aseistautuneista ryhmistä. Arviot ryhmän tosiasiallisesta syntyajankohdasta vaihtelevat, mutta syksyllä 2006 se uudelleenjärjesteli itsensä ICU:n sisällä viralliseksi ryhmäksi. Ryöstelyyn, sattumanvaraiseen verotukseen ja väkivaltaan kyllästyneet rikkaat yrittäjät etsivät keinoja tilanteen muuttamiseksi, ja vastaus löytyi voimansa yhdistäneen ICU:n sisältä. Verkosto piti tuolloin hallussaan laajoja alueita maan eteläosissa pyrkien kehittämään omia hallinnollisia rakenteitaan. Tämän suojissa mahdollistui myös al-Shabaabin nousu.⁸⁹⁶

Al-Shabaabin osallisuus ICU:ssa mahdollisti aktiivisen rekrytoinnin sekä tuen sen koulutusleireille. Klaanirajat ylittävä ryhmä kävi samalla kuitenkin jo sisäistä kamppailuaan tulevasta suunnastaan joko laaja-alaisempaan islamilaisena vaikuttajana yhteiskunnassa tai rajatumpaan jihadistisena toimijana. Kehitys maassa johti Etiopian sotilaalliseen väliintuloon joulukuussa 2006. Tämä osaltaan pakotti al-Shabaabin palaamaan takaisin maan alle. Sotilaallisesti ylivoimainen Etiopia ei kuitenkaan kyennyt tuhoamaan ryhmää.⁸⁹⁷ Al-Shabaab levisi alueille, joilla ei ollut etiopialaisia joukkoja tai somalialaisia turvallisuusviranomaisia, välttäen yhteenottoja klaanien omien aseellisten ryhmittymien kanssa. Samalla se hyödynsi paikallisia kannattajiaan vaikutusvaltansa laajentamiseksi. Ajan kuluessa al-Shabaab nousi haastamaan myös klaanien vaikutusvallan, mikä osaltaan johti väliirikkoon ICU:n kanssa.⁸⁹⁸

Vuoden 2008 rauhanneuvottelut ja niitä seurannut rauhansopimus sekä etiopilaisten joukkojen vetäytyminen mahdollistivat al-Shabaabin uuden, muut konfliktin osapuolet yllättäneen nousun. Ryhmä otti nopeasti haltuunsa laajoja alueita Mogadishusta sekä väliaikaishallinnon vanhan pääkaupungin Baidoan sisämaassa. Tilanne muuttui vasta vuonna 2011 *Afrikan unionin Somaliain operaation* (AMISOM) joukkojen pakottaessa al-Shabaabin luopumaan Mogadishun alueiden hallinnasta ja Kenian tehdessä sotilaallisen intervention Somaliaan.⁸⁹⁹

⁸⁹⁵ Hansen, Stig Jarle: Somalia: Al-Shabaab and the Accidental Jihadists, *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*, Morten Bøås & Kevin C. Dunn (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2017, s.188.

⁸⁹⁶ Hansen (2019), s. 163–167.

⁸⁹⁷ Ibid. s. 168–169.

⁸⁹⁸ Ibid. s. 170–171.

⁸⁹⁹ Ibid. s. 172–173.

Kenian intervention jälkeen al-Shabaabin swahilinkielisen propagandan määrä kasvoi entisestään ja ryhmän iskujen määrä Keniassa nousi, samoin kuin kenialaisten johtajien merkitys sen organisaatiossa.⁹⁰⁰ Vuonna 2012 uskollisuudenvalansa jälkeen al-Shabaabista tuli virallisesti al-Qaidan paikallisryhmä. Bin Laden oli vierastanut ryhmää ja sen toimintatapoja, mutta seuraajansa al-Zawahiri suhtautui siihen myönteisesti.⁹⁰¹ Al-Shabaabin riveissä on ollut kenialaisia ja tansanialaisia vierastaistelijoita, mitä kautta ryhmän alueellinen vaikutusvalta on laajentunut Somalian ulkopuolelle. Kansainvälisesti huomattavimmat iskut ovat olleet Kenian vuoden 2013 Westgaten ostoskeskusisku Nairobissa sekä vuoden 2015 Garissan yliopistoon kohdistunut isku maan itäosassa.⁹⁰²

Aktivoituminen Keniassa ei kuitenkaan ole saanut noina vuosina ennakoituja⁹⁰³ mitasuhteita. Suurin osa maan väkivaltaisuuksista liittyy edelleen muihin yhteisöjen välisiin ristiriitoihin, joita jihadistit eivät ole kyenneet valjastamaan omiin tarpeisiinsa. Muiden väkivaltaisuuksien tavoin al-Shabaab on iskenyt tarkoin valittuihin kohteisiin ja ihmisryhmiin. Se eroaa kuitenkin muista ryhmistä Kenian ulkopuolisten tukialueidensa, etniset rajat ylittävän rekrytoinnin sekä vaaleihin liittymättömän väkivallan vuoksi. Myös sen sosiaalisen median käyttö on laajuudeltaan ja osaamiseltaan muita korkeammalla tasolla.⁹⁰⁴

Huolimatta kansainvälisistä operaatioista sekä tuesta Somalian liittovaltion hallinnolle ja sen turvallisuusviranomaisille, al-Shabaab on kyennyt jatkamaan hallinnon vastaista taisteluaan. Ryhmä hallitsee edelleen alueita maan etelä- ja keskiosissa, joissa asuu sille myötämielisiä klaaneja. Se on kyennyt korvamaan myös Yhdysvaltojen ilmaiskussa menettämiä johtajiaan.⁹⁰⁵ Sen hyvin toimiva – muun muassa yritysmailman ja karjanomistajien verotukseen perustuva – varainhankinta on sille tällä hetkellä voittoa⁹⁰⁶, mikä tarkoittaa, että ryhmä ei ole riippuvainen maan ulkopuolelta tulevasta taloudellisesta tuesta, vaikka diasporalta saatu tuki on sille merkittävä tulonlähde kuten Lotta Tuomaala-Järvisen edelläolevasta artikkelista käy ilmi.

Al-Shabaab ymmärtää myös julkisuuskuvastaan ja kansan tuesta huolehtimisen merkityksen. Lokakuussa 2017 kaksi räjähtein lastattua kuorma-autoa räjähti Moga-

⁹⁰⁰ Hansen (2019), s. 173–175.

⁹⁰¹ Moghadam (2017), s. 156.

⁹⁰² Viimeisin näytävä isku oli tammikuussa 2019 tehty isku Nairobissa sijaitsevaan DusitD2 -hotelliin. Tässä iskussa sai surmansa yli 20 ihmistä.

⁹⁰³ Mutiga, Murithi: Are the terrorists of al-Shabaab about to tear Kenya in two?, *The Guardian: The Observer*, 4.4.2015, [https://www.theguardian.com/world/2015/apr/04/kenya-university-massacre-shabaab-divisions], luettu 28.10.2019.

⁹⁰⁴ Menkhaus, Ken & Matt W. Gore: Kenya: Al-Shabaab's Regional Campaign, *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*, Morten Bøås & Kevin C. Dunn (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2017, s. 120-121.

⁹⁰⁵ Anzalone, Christopher: *The Resilience of al-Shabaab*, CTC Sentinel, volume 9, issue 4, April 2016, [https://ctc.usma.edu/the-resilience-of-al-shabaab/], luettu 7.8.2019.

⁹⁰⁶ *The AS Finance System*, Hiraal Institute, July 2018, s. 7, [https://hiraal institute.org/wp-content/uploads/2018/07/AS-Finance-System.pdf], luettu 8.7.2020.

dishussa surmaten ainakin 350 ihmistä.⁹⁰⁷ Iskun kohteena on todennäköisesti ollut alun perin jokin paikallisista hallintorakennuksista, mutta syystä tai toisesta ajoneuvot joko räjähtivät tai räjäytettiin ennaikaisesti. Todennäköisesti al-Shabaab oli iskuyrityksen takana, mutta se on julkisuuskuvansa vuoksi varonut liittämästä itseään laajoja väkivallan vastaisia mielenosoituksia kaupungissa aikaansaaneeseen tapaukseen.⁹⁰⁸

Al-Shabaab on myös kyennyt vastaamaan haasteeseen, jonka Pohjois-Somaliaan tällä hetkellä rajattu Isisin paikallisryhmä (*Abna al-Khalifa*) on sille luonut. Al-Shabaab on aktiivisesti eliminoinut ryhmästään irtaantuneita Isis-taistelijoita ylläpitääkseen asemansa alueen johtavana jihadistisena ryhmänä.⁹⁰⁹ Tällä hetkellä on epätodennäköistä, että Isisin paikallisryhmä nousisi samankaltaiseen asemaan, jonka luomiseen al-Shabaab on käyttänyt lähes viisitoista vuotta.⁹¹⁰

Al-Shabaabin tavoitteiden kärjessä ovat edelleen länsimaiden sätkynukeksi haukutun liittovaltion hallinnon kaataminen sekä šaria-lakiin perustuvan islamin mukaisten oikeus- ja hallintojärjestelmien ulottaminen koko maan alueelle.⁹¹¹ Näiden paikallisten pyrkimysten lisäksi se kuitenkin haluaa al-Qaidan keskusjohdon suosiota, mikä osaltaan edellyttää maailmanlaajuisen jihadin esilläpitoa muun muassa propagandassa.

Ryhmän jihadin ajureina toimivat sirpaloituneen maan poliittisen dynamiikan mahdollistama toiminta, heikon valtion mahdollistamat laittomat varainhankintakeinot sekä maassa pitkään jatkuneen salafi-wahhabistisen käännytystyön luoma pohja uskonnolliselle radikalisaatiolle.⁹¹² On epätodennäköistä, että ilman uusia aiemmista poikkeavia vastatoimia tai neuvottelutien avaamista al-Shabaabin uhka Somaliassa tai Itä-Afrikassa laskisi merkittävästi.⁹¹³ Al-Shabaabilla on käytännössä emiraatin julistamiseen tarvittavat elementit olemassa. Sillä on toiminnan mahdollistavat tukialueet, rahoitus, riittävän uskottava paikallinen agenda ja al-Qaida -kytköksen kautta syntyvä maailmanlaajuinen ulottuvuus.

⁹⁰⁷ Muibu, Daisy & Benjamin P. Nickels: *Foreign Technology or Local Expertise? Al-Shabaab's IED Capability*, CTC Sentinel, volume 10 issue 10, November 2017, [<https://ctc.usma.edu/foreign-technology-or-local-expertise-al-shabaabs-ied-capability/>], luettu 28.10.2019.

⁹⁰⁸ Maruf, Harun: *No End in Sight for the al-Shabaab Threat to Somalia*, CTC Sentinel, volume 11, issue 11, December 2018, [<https://ctc.usma.edu/no-end-sight-al-shabaab-threat-somalia/>], luettu 23.7.2019.

⁹⁰⁹ Weiss, Caleb: *Reigniting the Rivalry: The Islamic State in Somalia vs. al-Shabaab*, CTC Sentinel, volume 12, issue 4, April 2019b, [<https://ctc.usma.edu/reigniting-rivalry-islamic-state-somalia-vs-al-shabaab/>], luettu 23.7.2019.

⁹¹⁰ Anzalone (2016).

⁹¹¹ Marchal, Roland: Motivations and drivers of al-Shabaab, *War and Peace in Somalia: National Grievances, Local Conflict and al-Shabaab*, Keating, Michael & Matt Waldman (eds.), Oxford University Press, Oxford 2018, s. 309.

⁹¹² Tar, Usman A. & Mala Mustapha: Al-Shabaab: State Collapse, Warlords, and Islamist Insurgency in Somalia, *Violent Non-State Actors in Africa: Terrorists, Rebels and Warlords*, Caroline Varin & Dauda Abubakar (eds.), Palgrave Macmillan, Cham 2017, s. 287-288.

⁹¹³ *Al-Shabaab Five Years after Westgate: Still a Menace in East Africa*, International Crisis Group, Africa Report 265, September 2018, s. 27, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/265-al-shabaab-five-years-after-westgate.pdf>], luettu 8.7.2020.

Al-Shabaabin kyky vastata konventionaalisen sodankäynnin keinoin esimerkiksi AMISOM-operaatioon tai Kenian ja Etiopian omiin operaatioihin on tällä hetkellä heikko. Lähivuosille suunniteltu AMISOM-operaation päättyminen voi osaltaan muuttaa voimatasapainoa. On kuitenkin epätodennäköistä, että al-Shabaab julistaisi emiraattia tietäen sen tuovan mukanaan epätoivottua kansainvälistä huomiota, kuten kävi Isisin julistamalle kalifaatille.

Jihad muualla Afrikan mantereella – nousevaa ja laskevaa uhkaa

Isisin toistaiseksi ainoa Afrikan mantereelle julistettu provinssi oli Libyassa.⁹¹⁴ Ryhmä levisi Pohjois-Afrikkaan vuoden 2014 lopussa, kun Libyan rannikolla sijaitsevan Dernan kaupungin haltuunsa ottanut paikallinen jihadistiryhmä ilmoitti alueen olevan osa Isisin kalifaattia. Ryhmä laajeni Dernasta rannikkoa pitkin länteen, aina Sirten kaupunkiin, josta muodostui Isisin Libyan-provinssin keskus. Arvioiden mukaan ryhmään kuului enimmillään, huhtikuussa 2016, 4 000–6 000 taistelijaa.⁹¹⁵

Alue oli pohjoisafrikkalaisten joko Lähi-itään matkaavien tai sieltä palaavien reitillä, joten taistelijamäärien arviointi tietynä ajankohtana on ollut vaikeaa. Isis menetti otteensa Sirstestä vuoden 2016 lopussa, kun paikallisten aseistautuneiden ryhmien koalitio kykeni yhdistämään voimansa lyödäkseen ulkoiseksi viholliseksi mielletyn ryhmän. Paikallinen provinssi on Sirten menetyksen jälkeen edelleen hajaantunut, mutta kykenee yksittäisiin iskuihin sekä rannikon kaupungeissa että muita Libyan aseistautuneita ryhmiä vastaan. Ryhmä on saanut uutta elintilaa, ja kykenee jopa hetkellisesti pitämään kyliä hallussaan maan muiden aseellisten ryhmien keskittyessä taistelemaan Tripolin alueesta.⁹¹⁶ Alueet tosin sijaitsevat maan harvaan asutussa keskiosassa. Myös Libyan läpi kulkevat Lähi-idästä palaavat vierastaistelijat voivat muuttaa paikallista voimatasapainoa ja tilannetta.⁹¹⁷

On kuitenkin epätodennäköistä, että Libyan konfliktin jatkuessa Isis tai jo sitä aiemmin maassa vaikuttaneet jihadistiset ryhmät kykenisivät nousemaan uudelleen merkittävään asemaan, saati ottamaan haltuunsa laajoja alueita. Libyasta puuttuvat myös Isisin propagandalle tyypilliset kohteet, kuten sektarianismi sekä huono hallinto. Jihadistien on vaikea syyttää propagandassaan hallintoa, joka Libyasta puuttuu valtiotasolla toistaiseksi kokonaan.⁹¹⁸ Libyalaisilla on historiaa salafi-jihadistisista ryhmistä ja niihin kuulumisesta, mikä osaltaan tukee rekrytointia.⁹¹⁹ Al-Qaidan ideo-

⁹¹⁴ Algerialainen Jund al-Khilafa oli ensimmäinen Afrikan mantereen Isisille uskollisuutta vannonnut ryhmä. Tämä tapahtui syyskuussa 2014, kuukautta ennen Dernan provinssin julistusta.

⁹¹⁵ Jaeger, Larissa: Islamic State in Libya, *Violent Non-State Actors in Africa: Terrorists, Rebels and Warlords*, Caroline Varin & Dauda Abubakar (eds.), Palgrave Macmillan, Cham 2017, s. 77.

⁹¹⁶ UNSC (S/2019/570), s. 9.

⁹¹⁷ Ibid.

⁹¹⁸ Porter, Geoff D.: *How realistic is Libya as an Islamic State "Fallback"?*, CTC Sentinel, volume 9, issue 3, March 2016, [<https://ctc.usma.edu/how-realistic-is-libya-as-an-islamic-state-fallback/>], luettu 6.5.2020.

⁹¹⁹ Sizer, Lydia: *Libya's Terrorism Challenge, Assessing the Salafi-Jihadi Threat*, Middle East Institute, Counterterrorism Series Policy Paper 2017-1, October 2017, s. 9, [https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PP1_Sizer_LibyaCT_web_0.pdf], luettu 8.7.2020.

logialle löytyy kannattajansa ja tällä hetkellä pienet ryhmänsä, mutta Isisin libyalaiset mieltävät pääosin vieraaksi toimijaksi.⁹²⁰

Isisiin Afrikassa viimeisimpänä yhdistetty aseellinen ryhmä toimii Kongon demokraattisen tasavallan itäosissa. Alueen, kuten koko maan, viimeiset vuosikymmenet ovat vahvasti useiden aseistautuneiden ryhmien väkivaltaisuuksien leimaamia, ja uudet vaiheet ovat nostaneet esille uusia ryhmiä tai muokanneet aiempien ryhmien tavoitteita.⁹²¹ Yksi alueen vaikuttavimmista ryhmistä on alun perin ugandalainen kapinallisryhmä *Allied Democratic Forces* (ADF), joka on vastuussa useista alueella tehdyistä iskuista, ja sen yhteyksistä itäisen Afrikan jihadistiryhmiin on spekuloitu jo pitkään. Ryhmä on 1990-luvun lopulta lähtien syyllistynyt verilöylyihin, sieppauksiin, ja ryöstelyyn, usein yhteistyössä muiden paikallisten ryhmien kanssa.⁹²² Kevään 2019 aikana Isis on ilmoittanut sen keskisen Afrikan provinssin (*Central African Province*, ISCAP) tehneen iskuja paikallisia turvallisuusviranomaisia ja muun muassa YK:n joukkoja vastaan Kongon demokraattisen tasavallassa Benin kaupungin lähetyillä. Alueen ryhmien välisten suhteiden ja rajojen ollessa epäselviä, on kuitenkin mahdollista, että kyseessä on ollut osa ADF:n taistelijoista.⁹²³

Paikallisilla ja naapurimaiden viranomaisilla on luonnollisesti ainakin osittainen tarve kytkeä aseistautuneiden ryhmien toiminta laajempaan jihadistiseen kontekstiin saadakseen apua vastatoimiinsa. Toistaiseksi on kuitenkin vaikea arvioida Kongon aseistautuneiden ryhmien ja Isisin suhteen laatua sekä mahdollisia tulevaisuudennäkymiä. ADF:n tavoitteet ovat vaikeaselkoisuudestaan⁹²⁴ huolimatta kuitenkin kehittyneet perinteisestä kapinallisryhmästä ja saaneet enemmän islamistista luonnetta.⁹²⁵ Se tai sen osia on mahdollisesti pyrkinyt lähentymään muita jihadistiryhmiä esiintymällä videoissaan *Medina al-Tawbeed wal-Mujahediin* -nimellä ja käyttämällä laajemmin alueella puhuttuja kieliä sekä ottamalla käyttöönsä jihadistien tutuksi tekemän mustan lipun.⁹²⁶

Pohjois-Mosambik on viimeisen kahden aikana noussut esille uutena jihadin alueena. Silmittömän väkivaltaisista iskuista siviilejä kohtaan epäillään *Ahlu Sunnah wal-Jama* –

⁹²⁰ UNSC: *Letter dated 18 November 2015 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999) and 1989 (2011) concerning Al-Qaida and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2015/891, 19.11.2015, s.5.

⁹²¹ Vlassenroot, Koen & Judith Verweijen: Democratic Republic of Congo: The Democratization of Militarized Politics, *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*, Morten Boås & Kevin C. Dunn (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2017, s. 99–100.

⁹²² *Inside the ADF Rebellion*, Congo Research Group, November 2018, s. 3. [<https://insidetheadf.org/wp-content/uploads/2018/11/Inside-the-ADF-Rebellion-14Nov18.pdf>], luettu 8.8.2019.

⁹²³ Weiss, Caleb: *Analysis: Islamic State claims in the DRC*, Long War Journal, 30.5.2019c, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2019/05/analysis-islamic-state-claims-in-the-drc.php>], luettu 8.7.2020.

⁹²⁴ Hansen (2019), s.141.

⁹²⁵ Cullen, Jesper: 'Islamic' Rebels in DRC: The Allied Democratic Forces, *Violent Non-State Actors in Africa: Terrorists, Rebels and Warlords*, Caroline Varin & Dauda Abubakar (eds.), Palgrave Macmillan, Cham 2017, s. 126–127.

⁹²⁶ Congo Research Group (2018), s. 3.

nimistä (ASWJ) ryhmää, josta paikalliset käyttävät myös nimitystä Mosambikin al-Shabaab⁹²⁷. Eri arvioiden mukaan vuosien 2013 ja 2014 aikana perustettu ryhmä aloitti iskuilla paikallisia turvallisuusviranomaisia vastaan, mutta muun muassa toukokuussa 2018 sen iskussa tavalliseen kylään kuoli kymmenen ihmistä. Osa heistä oli mestattu.⁹²⁸ Ryhmään kuuluu paikallisen islaminuskoisen Mwani-kalastajayhteisön lisäksi todennäköisesti myös tansanialaisia, somaleja sekä Suurten järvien alueen maahanmuuttajia. Paikallisviranomaiset ovat käsitelleet ASWJ:tä toistaiseksi lähinnä rikollisjärjestönä, mutta sen toiminnan takana on todennäköisesti jihadistista liikehdintää.

Johtopäätöksiä jihadistisesta liikehdinnästä Afrikassa

Afrikan monimuotoiset kiistat ja konfliktit antavat myös jihadismille omanlaisensa kehitys- ja toimintaympäristön. Vaikka ryhmät monin osin tavoittelisivatkin muiden alueiden, kuten Lähi-idän tai Keski-Aasian vertaistensa toimintamalleja, ovat ne sopeuttaneet strategiansa paikallisiin ja alueellisiin vaatimuksiin. Tämän vuoksi niiden tulevaisuudennäkymät – mahdollisine konfliktinratkaisumalleineenkin – ovat erilaisia. Jihadistiryhmien kehittynyt kyky sopeutua kulloiseenkin tilanteeseen ja toimintaympäristöön tekee niistä vaikeita vastustajia sekä paikallisille turvallisuusviranomaisilla että näitä tukeville kansainvälisille operaatioille.

Tämän lisäksi turvallisuusviranomaiset usein väkivaltaisten ylilyöntiensä seurauksena epäonnistuvat omien toimiensa oikeutuksessa, kuten Malin esimerkki hyvin osoittaa. Ylilyöntien kohteena ja toisaalta myös väkivaltaisuuksiin itsekkin syyllistyneinä fulanit ovat merkittävässä asemassa laajalla alueella Länsi-Afrikassa. Esimerkiksi Malissa tilanne on johtanut perinteisesti hallintoa tukeneiden fulaniyhteisöjen kääntymiseen sitä vastaan.⁹²⁹

Muihin monietnisiin alueisiin verrattuna Afrikka on vielä haasteellisempi tapaus eri ihmisryhmien yhdistämistä tavoitteleville jihadisteille. Tässä onnistuminen toisi heille kuitenkin merkittävän etulyöntiaseman, koska usein vanhoihin toimintamalleihinsa – ristiriidat mukaan lukien – kangistuneet valtiot ovat askeleen jäljessä varsin käytännöllisiin ratkaisuihin kykeneviä jihadistiryhmiä. Eri etnisten ja aseistautuneiden ryhmien voimat yhdistävä toimija on vahvoilla taisteltaessa alueellisesta vaikutusvallasta, kuten Pohjois- ja Keski-Malin esimerkit osoittavat.

⁹²⁷ Pirio, Gregory; Robert Pittelli & Yussuf Adam: *The Emergence of Violent Extremism in Northern Mozambique*, Africa Center for Strategic Studies, 25.3.2018, [<https://africacenter.org/spotlight/the-emergence-of-violent-extremism-in-northern-mozambique/>], luettu 8.8.2019.

⁹²⁸ Fabricius, Peter: *Is another Boko Haram or al-Shabaab erupting in Mozambique?*, Institute for Security Studies, 14.6.2018, [<https://issafrica.org/amp/iss-today/is-another-boko-haram-or-al-shabaab-erupting-in-mozambique/>], luettu 8.8.2019.

⁹²⁹ McGregor, Andrew: *The Fulani Crisis: Communal Violence and Radicalization in the Sahel*, CTC Sentinel, volume 10 issue 2, February 2017, [<https://ctc.usma.edu/the-fulani-crisis-communal-violence-and-radicalization-in-the-sahel/>], luettu 23.7.2019.

Jihadistiryhmien ja ryhmittymien yhtenä haasteena on edelleen vaikuttava al-Qaidan ja Isisin välinen konflikti, joka on paikoin lisännyt väkivaltaa, kuten esimerkiksi Somaliassa. Ryhmät kykenevät kuitenkin tarvittaessa toimimaan samalla alueella tai mahdollisesti jopa käytännön tason yhteistyöhön, mikä on todennäköisesti tilanne tällä hetkellä Itä-Malissa JNIM:n ja ISGS:n osalta. Paikallisen vakauden kannalta on vaikea arvioida, onko ryhmien välinen väkivaltainen kilpailu vai yhteistoiminta lopulta huonompi vaihtoehto. Molempiin löytyy perustelunsa.

Ryhmien hallinto on onnistunut alueilla, joilla ihmisillä on ollut heikot valmiudet vastustaa voimakeinoin ideologiaansa levittäneitä jihadisteja. Uskonnolliseen monimuotoisuuteen ja maltillisen islamintulkintaan tottuneet yhteisöt ovat kuitenkin todennäköisesti alttiita myös maltillisemmalle, ilman väkivaltaa tai sen uhkaa tapahtuvalle käännytykselle. Tämä vaatii enemmän aikaa, mutta on voimakeinoin tehtyä käännytystä kestävämpää.

Toistaiseksi jihadistien hyödyntämien konfliktien paikallinen tai korkeintaan alueellinen luonne on osaltaan ehkäissyt maailmanlaajuisen jihadin painopisteen siirtymistä Afrikan mantereelle. Omalta osaltaan afrikkalaiset ryhmät ovat nostaneet esille laajemman jihadin tematiikkaa esimerkiksi perustelemalla iskujaan Israelin tai Yhdysvaltojen toimilla Lähi-idässä.⁹³⁰ Tilanne todennäköisesti pysyy muuttumattomana lähi vuosien aikana. Yksittäisten jihadistiryhmien tekemät poikkeukset ovat kuitenkin mahdollisia. Tämä toisaalta takaa myös konfliktien ratkaisun pysymisen paikallisella ja alueellisella tasolla. Esimerkiksi Somalian hallinto joutuu päättämään, miten al-Shabaabin yhä jatkuvaan uhkaan vastataan jatkossa: onko sittenkin etsittävä ratkaisu neuvotteluteitse, kun sotilaalliset toimet eivät ole tuottaneet haluttua tulosta? Todennäköisesti ainakin Somaliassa on edessä vielä useita vuosia taisteluita, jos nykyisellä tiellä pysytään.

Afrikkalaisen jihadismin tulevaisuuden kannalta paikallisten konfliktien kehitys, hallintojen legitimeetti ja toimet sekä kansainvälisen tuen ailahteleva luonne ovat keskeisessä asemassa. Jos konfliktit jatkuvat ilman merkittäviä muutoksia, tarjoaa tilanne edelleen jihadistiryhmille mahdollisuuden kiistojen ja konfliktien hyödyntämiseen sekä omien tavoitteidensa edistämiseen. Paikallisten ristiriitojen laantumisen tai sovinnon löytyminen eri ihmisryhmien välille vaikuttaisi vahventavasti yhteisöjen ja yhteiskuntien kykyyn vastata jihadismin uhkaan.

Ylilyönneillään ja paikoin püttäamattomuudellaan otteensa alueista menettäneet hallinnot ovat nykyisen valtiokeskeisen ajattelun näkökulmasta kuitenkin keskeisessä asemassa vastaamassa oman alueensa turvallisuudesta. Esimerkiksi Malissa ja yleisemmin Läntisessä Afrikassa tiettyjen etnisten ryhmien syyttäminen alueellisesta epävakaudesta kärjittää hallinnon ja eri aluiden ihmisten välejä. Tämä näkyy yhä jat-

⁹³⁰ Shaban, Abdur Rahman Alfa: Kenya attack death toll hits 21, Al-Shabaab cites Trump as motivation, *Africa News*, 16.1.2019.

kuvina yhteenottoina. Kirjoltaan laaja kansainvälisen yhteisön tuki on myös omalta osaltaan merkittävässä asemassa sekä tilanteen kehityksen että kriisialueiden hallintojen tukemisessa. Yhdysvaltojen jihadistiryhmiin kohdistamalla ilmaiskulla Somaliassa ja Libyassa on omanlaisensa vaikutukset, samoin Afrikan unionin ja esimerkiksi Läntisen Afrikan talousyhteisön ECOWAS:n kriisinhallintapyrkimyksillä muilla konfliktialueilla.

Afrikan jihadismin kehityksestä kiinnostuneiden kannattaa seurata näitä kolmea edellämainittua muuttujaa. Samoin signaalit muutoksesta jihadistien kyvyssä tuoda yhteen paikallisia toimijoita, edistää šaria-lakia sekä retoriset ja käytännön toimet maailmanlaajuisen jihadin eteen kertovat mihin suuntaan jihadistinen liike on kehittyvässä.

Jihadismiin erikoistunut tutkija Assaf Moghadam on arvioinut kolmen nykyajan tekijän edistävän yhteistyötä ryhmien välillä. Keskeinen motivoiva tekijä on jihadismi, joka on ideologiana osoittautunut sinnikkääksi. Internet ja erityisesti sosiaalinen media puolestaan mahdollistavat yhteistyön useat eri muodot. Näiden lisäksi pitkäkestoiset ja uudet aseelliset konfliktit ovat jihadistisille ryhmille ja niiden väliselle yhteistyölle sopiva toimintaympäristö.⁹³¹ Nämä tekijät vahvistavat maailmanlaajuisen jihadin nimeen taistelevia ryhmiä. Toistaiseksi Mali ja läntinen Sahel on jihadistiryhmien välisen yhteistyön vahvin näyttö. Nigeriassa ISWAP nostaa todennäköisesti edelleen profiiliaan Isisin edustajana Afrikassa, erityisesti, jos se kykenee nivomaan ISGS:n osaksi toimintaansa tai ainakin propagandaansa. Al-Shabaabin toiminta Somaliassa on järjestäytymisasteeltaan ja rakenteiltaan muita ryhmiä edellä.

Vaikka jihadismin tutkimuksen painopiste on ollut Lähi-idän ja Keski-Aasian alueella, Afrikan osuus jihadismin tutkimuksessa tulee todennäköisesti vahvistumaan. Yleisellä tasolla on pitkään puhuttu Afrikan noususta esimerkiksi Euroopan mielenkiinnon keskiöön. Mantereen jihadismilla on tässä oma merkityksensä, vaikka se tuskin nostaa laajamittaisen siirtolaisuuden kaltaisia tunteita tai haastaa poliittista järjestelmää samalla tavalla.

⁹³¹ Moghadam (2017), s. 261–262.

JIHADISTISEN LIIKEHDINNÄN SISÄISISTÄ JAKOLINJOISTA – TAPAUS BOKO HARAM

Maria Ristimäki

Boko Haram on yksi maailman vaarallisimmista ja tuhoisimmista jihadistiryhmistä.⁹³² Sen kymmenen vuotta kestänyt terrorikampanja on vaatinut yli 35 000 ihmisen hengen ja saanut aikaan yhden maailman isoimmista humanitaarisista kriiseistä. Konfliktin seurauksena noin 2,5 miljoonaa ihmistä on maan sisäisinä pakolaisina Koillis-Nigeriassa ja Tšadjärveä ympäröivillä alueilla Nigerissä, Kamerunissa ja Tšadissa. Noin kymmenen miljoonaa ihmistä on humanitaarisen avun tarpeessa.⁹³³

Tämä artikkeli käsittelee jihadististen ryhmien sisäisiä ja välisiä Boko Haramin synnyn ja kehityskaaren kautta. Tarkastelu tuo esiin erityisesti al-Qaidan ja Isisin välisen globaalin konfliktin heijastumista paikallisesti läntiseen Afrikkaan. Keskeisenä havaintona on, että Isisin ja al-Qaidan välinen kiista on määrittänyt uudelleen monia liikkeen sisäisiä jakolinjoja, ja heijastunut useissa paikallisissa konflikteissa. Artikkelissa käsitellään kuinka Boko Haramin kehityskulkua 2010-luvun aikana on leimannut ryhmän jatkuva sisäinen kiistely. Ryhmän taipumus pirstaloitumiseen ja johtajuuskiistoihin kertoo yhteen sovittamattomien henkilökohtaisten ja ideologisten erimielisyyksien olemassaolosta sekä ryhmän löyhästä järjestäytymisestä. Artikkelin kautta halutaan avata sitä vaikeutta, joka jihadistisen liikkeen sisäisessä dynamiikassa asuu ja miten herkkiä liikkeen parissa toimivien ryhmien sosiaaliset rakenteet ovat huolimatta niiden totalitaarisesta teo-ideologiasta.

Monivaiheisen konfliktin aikana Boko Haram on omaksunut eri toimintamalleja. Sen *modus operandi* on vaihdellut terrorismista sissisotaan ja jopa konventionaaliseen sodankäyntiin vuonna 2014, jolloin ryhmä hallitsi noin Belgian kokoista aluetta Koillis-Nigerian maaseudulla. Alueellisista tappioista huolimatta Boko Haram on yhä yksi aktiivisimmista ja kyvykkäimmistä jihadistiryhmistä. Nigeria on afrikkalaisena talousmahtina ja väkiluvultaan suurimpien joukkoon kuuluvana demokratiana yksi mantereen tärkeimmistä maista. Boko Haramin muodostama vakava uhka Nigerian sisäiselle turvallisuudelle kertookin ryhmän sitkeydestä ja muuntautumiskyvystä. Konfliktin pitkäkestoisuus, laajuus ja ideologinen kytkös salafi-jihadismiin ja sitä

⁹³² *Global Terrorism Index 2018: Measuring the Impact of Terrorism*, Institute for Economics and Peace, November 2018, [<http://visionofhumanity.org/app/uploads/2019/11/GTI-2019web.pdf>], luettu 8.7.2020.

⁹³³ *Lake Chad Basin Crisis Update*, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, June 2019, [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/LCB-SitRep-201906_June.pdf], luettu 8.7.2020; Obafemi, Ahmed: Boko Haram Death Toll Escalates to 35,000, *AllAfrica*, 20.8.2019.

edustaviin toimijoihin Afrikassa ja Lähi-idässä ovat muovanneet Nigeriasta yhden 2010-luvun globaalin jihadin sekä terrorisminvastaisen sodan keskeisistä näyttämöistä.⁹³⁴

Menestyksestään huolimatta Boko Haramia ovat heikentäneet Nigerian armeijan ja monikansallisen sotilasliittoutuman vastakumouksellisten operaatioiden lisäksi sen omat sisäiset kiistat. Katkerat henkilökohtaiset, strategiset ja ideologiset erimielisyydet ovat jakaneet ryhmää useisiin eri ryhmittymiin vuosien varrella. Sisäiset jakolinjat ovat saaneet avoimesti globaalin ulottuvuuden etenkin vuoden 2015 jälkeen, kun ryhmä vannoi uskollisuutta kalifin arvonimen ottaneelle Isisin johtajalle Abu Bakr al-Bagdadille ja liitti hallitsemansa alueet osaksi kalifaattia.⁹³⁵ Tätä uskollisuudenvalaa seurannut ero niin kutsutun Isisin Länsi-Afrikan provinssin (*Islamic State in West Africa Province*, ISWAP) sekä Boko Haramina yhä operoineen ryhmittymän (*Jamaat Ahlis Sunna Lidda'awati wal-Jihad, People Committed to the Propagation of the Prophet's Teachings and Jihad*, JAS) välillä leimaa ryhmän sisäisen konfliktin tämänhetkistä luonnetta.

Vaikka ISWAP:n olemassaolo korostaa jo nimensäkin puolesta liikkeen globaalia visiota ja kytköksiä, on Boko Haramin tutkijoiden keskuudessa erimielisyyttä siitä, pitäisikö ryhmä nähdä pääasiassa Koillis-Nigerian paikalliseen kontekstiin juurtuneena ilmiönä, vai yhtenä maailmanlaajuisen salafi-jihadismin ilmentymänä.⁹³⁶ Ensimmäinen tulkinta korostaa Boko Haramia nigerialaisena ilmiönä, jonka syntyä ja kehitystä selittävät pääasiassa paikalliset tekijät. Toinen, globaalin koulukunnan tulkinta käsittelee ryhmää yhtenä kansainvälisen jihadismin lonkerona, jonka ideologia ja toimintatavat ovat aina liittyneet pääasiassa ulkopuolisiin vaikutustekijöihin. Nigerian koulukunnan ajattelu nojaa laadullisesti globaalista jihadismista eroavan ja erillisen afrikkalaisen jihadismin olemassaoloon. Globaalin tulkinnan on puolestaan vaikeampi selittää, miksi Boko Haram muodostui alun perin juuri Koillis-Nigeriassa, Bornon osavaltion pääkaupungissa Maidugurissa, vaikka moni muukin Sahelin aluetta sivuava köyhä, syrjäinen kylä tai kaupunki radikaaleine saarnaajineen olisi ollut jihadistiryhmän syntyyn vähintään yhtä otollista maaperää.⁹³⁷

Kummallakin tulkinnalla on perusteensa, sillä Boko Haram on yhtä aikaa sekä paikallinen että globaali ilmiö. Ryhmän kehityskaari 2000-luvun alun hämäräperäisestä uskonnollisesta herätysliikkeestä yhdeksi 2010-luvun merkittävimmistä jihadistiryhmistä on myös tarina siitä, miten paikallinen, maailmanlaajuisesti katsottuna syrjä-

⁹³⁴ Brigaglia, Andrea: "Slicing Off the Tumour": the History of Global Jihad in Nigeria, as narrated by the Islamic State, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Issue 2, XII/2018, 2018, s. 216. [<https://www.cecol.com/search/article-detail?id=715585>], luettu 8.7.2020.

⁹³⁵ Kassim, Abdulbasit & Michael Nwankpa: *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, Hurst & Company, London 2018, s. 407.

⁹³⁶ Tässä luvussa Boko Haram -nimeä käytetään, kun puhutaan kummastakin ryhmittymästä yhteisesti, tai ryhmästä ennen vuoden 2016 eroa. ISWAP ja JAS -nimiä käytetään, kun viitataan erityisesti jompaan kumpaan ryhmittymään.

⁹³⁷ Thurston, Alex: *Boko Haram. The History of an African Jihadist Movement*, Princeton University Press, Princeton 2018, s. 3.

seudulla vaikuttava Boko Haram on sulautunut osaksi globaalia salafi-jihadistista liikettä. Paikallisten ja globaalien tekijöiden, tavoitteiden ja yleisöjen väliset jännitteet ovat myös vaikuttaneet ryhmän sisäisiin erimielisyyksiin, ja sen sisäisten jakolinjojen olemassaolon voikin jossain määrin nähdä johtuvan näistä kahdesta kilpailevasta agendasta ja todellisuudesta.

Muodonmuutos uskonnollisesta herätysliikkeestä jihadistiryhmäksi

Jihadistiryhmän laajasti käytetty nimi Boko Haram käännetään tavallisesti lauseeksi ”Länsimainen koulutus on kielletty”, mikä viittaa ryhmän perustajan Mohammed Yusufin vakaumukseen Nigerian sekulaarin koulutusjärjestelmän vääraoppisuudesta. Nimi on alun perin paikallisten salafijohtajien antama pilkkanimi, joka on ryhmän itsensä vastusteluista huolimatta tarttunut.⁹³⁸ Hausankielinen termi *boko* viittaa länsimaisen koulutuksen sijaan kuitenkin yleisemmin länsimaiseen sivilisaatioon ja länsimaisiin instituutioihin, ja tässä yhteydessä sana *baram* siihen, miten nämä maalliset instituutiot ovat ryhmän mukaan uskon ja islamilaisen lain vastaisia.⁹³⁹

Pilkkanimen pitkäikäisyydestä huolimatta Boko Haram ei ole koskaan ollut yhden asian liike, vaikka se painottaakin ajattelussaan sekulaarin koulutusjärjestelmän turmiollisuutta enemmän kuin jihadistit keskimäärin.⁹⁴⁰ Tämä selittyy osittain tarkastelemalla varhaista Boko Haramia ympäröinyttä yhteiskunnallista ilmapiiriä 2000-luvun alun Maidugurissa, missä postkolonialistinen kritiikki ja ristiriitaiset tunteet länsimaista koulutusjärjestelmää ja sekulaareja hallinnollisia instituutioita kohtaan olivat tavallisia paikallisten elättien keskuudessa yliopistomaailmassa, politiikassa ja perinteisten johtajien parissa.⁹⁴¹ Monet liikkeen keskeisistä opinkappaleista viittaavatkin laajempiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin, joita Pohjois-Nigeriassa käytiin vuosittu-

Boko Haramin synty Koillis-Nigerian yhteiskunnallisten muutosten keskellä

Boko Haram juontaa juurensa 2000-luvun alkupuolelle Bornon osavaltion pääkaupunkiin Maiduguriin, joka on Tšadin pääkaupungin N'Djamenan ohella yksi Tšadjärven alueen kahdesta urbaanista keskittymästä Nigerian, Nigerin, Kamerunin ja Tšadin valtioiden risteyksessä. Toisin kuin moni muu jihadistinen ryhmä, Boko Haram sai alkunsa salafistisena massaherätysliikkeenä, jolla oli parhaimmillaan yli tuhatpäinen seuraajakunta. Tämän liikkeen johdossa saarnasi Muhammed Yusuf, nuori, karismaattinen ja verrattain korkeasti koulutettu mies, jonka äärivanhoilliset, kirjaimellista ja kapeakatseista uskontulkintaa korostavat saarnat olivat pitkälti linjas-

⁹³⁸ *Facing the Challenge of the Islamic State in West Africa Province*, International Crisis Group, May 2019, s. 2, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/273-facing-the-challenge.pdf>], luettu 8.7.2020.

⁹³⁹ Kassim & Nwankpa (2018), s. 208.

⁹⁴⁰ Thurston (2018), s. 5–6

⁹⁴¹ Ibid. s. 11.

sa valtavirtaisen salafismin kanssa.⁹⁴² *Yusufiyya*-nimelläkin tunnettu liike, joka myöhemmin alkoi kutsua itseään JAS-nimellä, otti kuitenkin 2000-luvun kuluessa yhä kasvavaa etäisyyttä laajempaan Koillis-Nigerian salafi-liikkeeseen. Tämä tapahtui vastustamalla aiempaa jyrkemmin ja väkivaltaisemmin erityisesti sekulaareja instituutioita kuten koulutusjärjestelmää, perustuslakia ja demokratiaa islaminvastaisuuden ja epäuskon ilmentyminä.⁹⁴³

Paikalliset tekijät ovat olleet merkittäviä tämän ajattelun kehityksessä. Keskeinen tällainen Yusufin tulkintaan vaikuttanut tekijä oli Pohjois-Nigeriassa vuosina 1999 ja 2000 käyty yhteiskunnallinen keskustelu šaria-laista sekä sitä seuranneet uudistukset. Vuonna 1999 Nigeria siirtyi sotilasdiktatuurista perustuslailliseen demokratiaan. Tämä antoi osavaltioille entistä enemmän määräysvaltaa sisäpolitiikassa.⁹⁴⁴ Pohjoiset, muslimienemmistöiset osavaltiot käyttivät tilaisuuden hyväkseen ja ottivat šaria-lain käyttöön.⁹⁴⁵ Tämä sai laajaa tukea sekä muuten fragmentoituneilta ja riitaisilta uskonnollisilta eliiteiltä että pohjoisten osavaltioiden kansalaisilta yleensä.⁹⁴⁶ Uudistusten suosio perustui osittain siihen, että šaria-lain palauttaminen nähtiin osana dekolonisaatiota. Siirtomaavaltaa edeltäneellä ajalla pohjoiset alueet olivat olleet osa Usman dan Fodion 1800-luvun alussa käymän jihadin jälkeen perustamaa Sokoton kalifaattia ja sen šaria-lakiin perustunutta oikeusjärjestelmää, jonka britit 1900-luvun alussa kumosivat.⁹⁴⁷ Sen lisäksi, että täyden šaria-lain käyttöönotto oli tapa palauttaa asiantila ennalleen kolonialismia edeltäneeseen aikaan, oli se myös pyrkimys tehdä korruptoituneesta ja ihmisten arkitodellisuudesta irrallaan olevasta paikallishallinnosta ihmisläheisempi ja paikallisten tarpeisiin paremmin reagoiva.⁹⁴⁸

Vuosituhanen vaihteen tapahtumat vaikuttivat Boko Haramin syntyyn etenkin kahdella merkittävällä tavalla. Ensiksi, Bornon osavaltiossa uudistukset jäivät pitkälti retoriseksi ja niiden täytäntöönpano ontui. Hitaat muutokset turhauttivat etenkin kovan linjan edustajia, joihin Muhammed Yusuf lukeutui. Hän oli jo uudistusten

⁹⁴² Islaminuskon valtavirtaa Pohjois-Nigeriassa edustavat pääasiassa sufimuslimit Qadiriyya- ja Tijaniyya-veljeskunnista, mutta myös salafismilla on seuraajansa. Ei-jihadistista, valtavirtaista salafismia Pohjois-Nigeriassa edustaa 1970-luvulla perustettu, verrattain suuresta seuraajakunnasta nauttiva Izala-liike. Yksi Izalan johtohahmoista, šeikki Ja'far Mahmud Adam otti Mohammed Yusufin suojatikseen ennen tämän siirtymistä lähemmäs jihadistista ajattelua. Ks. aiheesta esim. Matfess, Hilary: *Women and the War on Boko Haram: Wives, Weapons, Witnesses*, Zed Books, London 2017, s. 13–14; Thurston (2018), s. 22–23.

⁹⁴³ Yusufin ohella perustajan tittelin voisi antaa myös Muhammed Alille, joka oli Nigerian talibaneina tunnetun ryhmän perustaja, jossa myös Yusuf oli aktiivinen. Nigerian talibanit ottivat väkivaltaisesti yhteen viranomaisten kanssa Kanamassa sijainneella leirillä vuonna 2004. Yusuf peri Alin seuraajat tämän kuoltua. Thurston (2018), s. 104–106; Kassim & Nwankpa (2018), s. 10.

⁹⁴⁴ Lawan, Mamman: Islamic Law and Legal Hybridity in Nigeria, *Journal of African Law*, volume 58, issue 2, 2014, s. 308–309.

⁹⁴⁵ Yhteensä 12 pohjoista osavaltiota olivat ottaneet täyden šaria-lain käyttöön vuoden 2000 loppuun mennessä. Uudistukset lisäsivät rikosoikeudelliset pykälät šarian siviilioikeuteen, joka oli ollut käytössä 1900-luvun ajan. Baderin, Mashood: Review of Sharia implementation in Northern Nigeria 1999-2006: a Sourcebook, *Muslim World Journal of Human Rights*, volume 5, issue 1, 2009, s. 2.

⁹⁴⁶ Matfess (2017), s. 64.

⁹⁴⁷ Sokoton kalifaatti oli aikansa mahtavimpia valtakuntia Afrikassa. Sokoton sulttaani, dan Fodion suora jälkeläinen, on yhä pohjois-Nigerian tärkein perinteinen hallitsija. Thurston (2018), s. 21.

⁹⁴⁸ Esimerkiksi monet naiset kannattivat šarian käyttöönottoa, koska se takasi paremmat omistusoikeudet naisille kuin Pohjois-Nigerian muut tavanomaiset käytännöt. Matfess (2017), s. 64.

aikaan tunnettu hahmo Maidugurissa, ja toimi Bornon osavaltion edustajana šarian täytäntöönpanoa valvovassa komiteassa.⁹⁴⁹ Yusufille hidas täytäntöönpano oli merkki siitä, ettei poliittisten päättäjien voinut luottaa aidosti puolustavan muslimien etuja. Tämä vahvisti hänen vakaumustaan siitä, että muslimit olivat vakavasti uhattuina niin Nigeriassa kuin maailmanlaajuisesti.⁹⁵⁰ Turhautumisen ja kasvavan vainoharhaisuuden lisäksi keskustelu šarian käyttöön otosta antoi Yusufille mahdollisuuden hankkia kasvavalle liikkeelleen poliittista ja taloudellista vaikutusvaltaa.

Uudistuksista tuli vuoden 2003 Bornon osavaltion kuvernöörivaalien keskeinen asiakysymys, ja šarian puolestapuhujana esiintyminen tarjosi hyötyjä osavaltion häikäilemättömässä poliittisessa kilpailussa. Useiden selontekojen mukaan kuvernöörivaalit voittanut Ali Modu Sheriff teki salaisen sopimuksen Yusufin kanssa šarian tiukentamiseksi Yusufin ja hänen kannattajiensa tukea vastaan.⁹⁵¹ Koillis-Nigerian korruption ja taloudellisen eksklusiivisuuden sävyttämä poliittinen dynamiikka tarjosi mahdollisuuksia Boko Haramin kaltaisille opportunistisille ryhmille. Kuvernöörinä Sheriff nimitti tunnetun Boko Haramin jäsenen Buji Foin osaksi ministerineuvostoaan, mikä avasi oven ryhmän järjestäytymiselle, resurssien haalimiselle ja aseistautumiselle. Foi todennäköisesti käytti julkisia varoja Boko Haramin rahoittamiseen, joita Yusuf kanavoi mikrolainahankkeisiin ja joiden voittoja käytettiin lopulta aseiden hankintaan.⁹⁵²

Huolimatta suhteistaan paikallisiin vallanpitäjiin, Boko Haram siirtyi 2000-luvun kuluessa yhä lähemmäs jihadistista aatemaailmaa ja väkivaltaista yhteenottoa viranomaisten kanssa. Ryhmä radikalisoitui kollektiivisesti kohti organisoitunutta väkivallan käyttöä kesän 2009 tapahtumien seurauksena. Tuolloin Bornon kuvernööri Sheriff käynnisti moottoripyöräilijöiden kypäränkättöä valvovan Operaatio *Flushin*, joka oli käytännössä samanaikaisesti peiteoperaatio Boko Haramin toiminnan tukahduttamiseksi.⁹⁵³ Kannattajiensa tapoista ja pidätyksistä suivaantunut Yusuf julkaisi samaisen vuoden kesäkuussa avoimen kirjeen Nigerian presidentille, puolueille sekä asevoimien ja poliisin johdolle julistaen: ”*Teidän kannattaa laittaa aseenne valmiiksi, koska tiedämme, että valmistaudutte... Tiedämme varmaksi, että vaikka hyökkäisitte meitä vastaan kaikella sotilasvoimallanne ja lentokoneillanne, ne jotka jäävät henkiin jatkavat, eivätkä epäröi käydä jihadia.*”⁹⁵⁴

⁹⁴⁹ Thurston (2018), s. 116.

⁹⁵⁰ Tämä on yksi keskeinen läpileikkaava teema Yusufin saarnoissa, joissa hän viittaa toistuvasti sekä muslimien vainoon mm. Palestiinassa, Irakissa, Tšetšeniassa ja Kashmirissa että Nigerian kontekstissa. Nigeriaan liittyen Yusuf viittaa toistuvasti muslimien ja kristittyjen välisiin väkivaltaisuuksiin Kafanchanissa vuonna 1987 ja Zangon-Katafissa 1992. Ks. Kassim & Nwankpa (2018), s. 56.

⁹⁵¹ *Curbing Violence in Nigeria (II): The Boko Haram Insurgency*, International Crisis Group, Africa Report 216, April 2014, s. 12, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/curbing-violence-in-nigeria-II-the-boko-haram-insurgency.pdf>], luettu 8.7.2020.

⁹⁵² Ibid.

⁹⁵³ Matfess (2019), s. 19; Kassim & Nwankpa (2018), s. 83.

⁹⁵⁴ Kassim & Nwankpa (2018), s. 195.

Tätä sodanjulistusta seuranneet väkivaltaiset yhteenotot Yusufin kannattajien ja turvallisuusjoukkojen välillä sekä turvallisuusjoukkojen tekemät operaatiot päättyivät lopulta Yusufin vangitsemiseen ja mielivaltaiseen teloitukseen poliisikuulustelun aikana heinäkuussa 2009. Arviolta noin 700 Yusufin kannattajaa surmattiin.⁹⁵⁵

Operaatioiden tarkoituksena oli kukistaa ongelmaksi koettu ryhmä lopullisesti, mutta vaikutus oli lopulta päinvastainen. Yusufin kuolema teki hänestä seuraajiansa silmissä marttyyrin, ja Nigerian turvallisuusjoukkojen käyttämä väkivalta radikalisoi jäljelle jääneet kannattajat. Yusufin lyhyeksi jäänyt rooli Boko Haramin perustajana ja aatteellisena johtajana on keskeisessä osassa ryhmän omaa historiankerrontaa, ja Yusufin saarnoihin viitataan toistuvasti ryhmän tuottamissa teksteissä ja viestinvaihdossa.⁹⁵⁶

Paikallisesta konfliktista alueelliseksi ongelmaksi

Yusufin kuoleman jälkeen Boko Haram muuntautui radikaalista herätysliikkeestä jihadistiseksi ryhmäksi. Samalla se kasvoi paikallisesta tekijästä kansalliseksi ja lopulta valtioiden rajat ylittäväksi ongelmaksi. Kymmenen vuoden aikana konflikti on omaksunut eri vaiheita samalla kun Boko Haramin toimintatavat, tavoitteet ja kyvyt ovat muuttuneet. Yusufin kuoleman jälkeen Boko Haramin johtajaksi nousi hänen oikeana kätenään tunnettu Abubakar Shekau. Shekau otti kesän 2009 operaatiot maailmanlopun merkkinä ja käytti Yusufin teloitusta vahvistamaan ryhmän uhrinaratiivia ja oikeutusta sodankäyntiin.⁹⁵⁷ Operaatioita seurasi noin vuoden hiljaiselo, jonka aikana Boko Haramin uskottiin hävinneen. Ryhmä kuitenkin palasi aloittamalla näyttävän iskujen sarjan. Se kohdisti väkivaltaa kirkkoihin, baareihin ja kouluihin sekä salamurhasi poliitikkoja ja muita vaikutusvaltaisia henkilöitä.⁹⁵⁸

Ryhmä muuttui asteittain puhtaasta terroristiryhmästä järjestäytyneemmäksi aseelliseksi toimijaksi, jolla oli kasvava kapasiteetti haastaa Nigerian turvallisuusjoukot. Järjestämällä pari näyttävää vankilapakoa Boko Haram kasvatti rivejään.⁹⁵⁹ Ryhmä myös vahvistui sen otettua haltuunsa etenkin pakenevilta sotilailta ryöstettyjä aseita.⁹⁶⁰

Vankilapakojen ja aseryöstöjen lisäksi Boko Haramin kehityskaareen vaikutti myös ratkaisevasti muilta jihadistiryhmiltä saatu apu. Erityisesti ryhmän suhde al-Qaidaan Islamilaisessa Maghrebissa (AQIM) oli läheinen sen alkutaipaleella vuosina 2009–2011. Boko Haram lähetti delegaation tapaamaan AQIM:ää ja pyysi siltä strategisia

⁹⁵⁵ Mshelizza, Ibrahim: More than 700 killed in Nigeria clashes - Red Cross, *Reuters*, 2.8.2019.

⁹⁵⁶ Ks. Al-Tamimi, Aymenn Jawad: *The Islamic State West Africa Province vs. Abu Baker Shekau. Full Text, Translation and Analysis*, aymennjawad.org, 5.8.2018, [http://www.aymennjawad.org/21467/the-islamic-state-west-africa-province-vs-abu], luettu 29.12.2019; Kassim & Nwankpa (2018).

⁹⁵⁷ Thurston (2018), s. 142.

⁹⁵⁸ Ibid. s. 144.

⁹⁵⁹ Smith, David: More than 700 inmates escape during attack on Nigerian prison, *The Guardian*, 8.9.2010.

⁹⁶⁰ Kassim & Nwankpa (2018), s. 286.

neuvoja sekä materiaalista avustusta rahan, aseiden ja koulutuksen muodossa.⁹⁶¹ Vaikka tämä suhde kuivui lopulta kasaan Shekaun yhteistyöhaluttomuuden vuoksi, kuvastaa se sitä, miten Boko Haram pyrki jo aseellisen toimintansa alkuhetkinä osaksi globaalia jihadistista liikettä.

Shekahun verrattuna onnistuneemmin kansainvälisiä suhteita viljeli toinen Boko Haramin keskeinen johtohahmo, jo nyt edesmennyt Mamman Nur. Nur vietti aikaa jihadistien kanssa ulkomailla, luultavasti ainakin Sudanissa ja Somaliassa, ja hänen suhteidensa kautta esimerkiksi al-Shabaabiin Boko Haram oppi kehittyneempiä taitelutekniikoita ja räjähteiden valmistusta.⁹⁶² Vuoden 2011 iskut pääpoliisiasemalle ja YK:n päämajaan Nigerian pääkaupungissa Abujassa, jotka olivat ensimmäiset maassa tapahtuneet itsemurhapommitukset ja jotka laukaisivat Boko Haramin Nigerian kansalliseen tietoisuuteen, on arvioitu Mamman Nurin suunnittelemiksi.⁹⁶³

Materiaalisen ja strategisen tuen lisäksi Boko Haram kääntyi jo hyvin varhaisessa vaiheessa muiden jihadististen ryhmien puoleen sen sisäisten erimielisyyksien sovitelussa. Tämä neuvojen ja avun pyytäminen sisäisiin kiistoihin on ollut yksi Boko Haramin kansainvälisiä suhteita leimaava ulottuvuus, joka on näkynyt sen suhteissa sekä al-Qaidaan ja sen liittolaisiin, että myöhemmin Isisiin. Yhtenä syynä erimielisyyksiin pidetään Abubakar Shekautta, ja hänen tyyliään oikukkaana ja autoritaarisena johtajana.⁹⁶⁴

Syvenevät ideologiaan ja henkilökemioihin liittyvät sisäiset kiistat näkyivät ulkopuolelle jo vuonna 2012, kun pieni joukko Boko Haramin jäseniä pyysi AQIM:ltä neuvoa siitä miten toimia hankalan johtajan kanssa.⁹⁶⁵ Myöhemmin tämä ryhmittymä muodosti oman organisaationsa *Jamaat Ansar al-Musliminin* siteeraten eroilmoituksessaan syyksi Shekaun “ekstremistisen ajattelun.”⁹⁶⁶ *Ansaruna* tunnettu ryhmä oli maailmankatsomukseltaan ja toiminnaltaan kansainvälisempi, keskittyessään esimerkiksi länsimaalaisten kidnappaamiseen, kun taas Shekaun johtama Boko Haram kohdisti huomionsa Nigerian vastaiseen jihadiin.⁹⁶⁷

Käänteentekevä kehityssuunta Nigerian konfliktissa tapahtui vuonna 2013, kun Maidugurissa asuvat siviilit järjestäytyivät Boko Haramin vastaiseksi puolisotilaalliseksi itsepuolustusryhmäksi. Tämä *Civilian Joint Task Force* (CJTF) -nimellä tunnettu

⁹⁶¹ Kassim & Nwankpa (2018), s. 209–210.

⁹⁶² Weeratrane, Suranjan: Theorising the Expansion of the Boko Haram insurgency in Nigeria, *Terrorism and Political Violence*, volume 29, issue 4, 2017, s. 623; International Crisis Group (2019), s. 4 sekä Zenn, Jacob: *Leadership Analysis of Boko Haram and Ansaru in Nigeria*, CTC Sentinel, volume 7, issue 2, 2014, [<https://ctc.usma.edu/leadership-analysis-of-boko-haram-and-ansaru-in-nigeria/>], luettu 29.12.2019

⁹⁶³ Zenn (2019a).

⁹⁶⁴ International Crisis Group (2019), s. 4.

⁹⁶⁵ Kassim & Nwankpa (2018), s. 236.

⁹⁶⁶ Ibid. s. 235. Yksi erityistä vastustusta kerännyt käytäntö oli Shekaun ylenpalttinen *takfirin*, eli toisen muslimin vääräuskoiseksi julistaminen, käyttö. Takfir on ollut keskeinen ideologinen kiistakysymys Boko Haramin sisäisten ryhmittymien välillä.

⁹⁶⁷ Ibid. s. 258.

joukko pystyi tarjoamaan armeijalle tarkkaa tiedustelutietoa Boko Haramin taistelijoitten olinpaikoista, jonka avulla ryhmä ajettiin voimakeinoin sen synnyinsijoilta Maidugurista maaseudulle.⁹⁶⁸ CJTF:n armeijalle harjoittama tiedustelu myös varmisti, että konfliktista tuli yhteisöjä rikkirepivä, sillä usein Boko Haramin jäsenet tiesivät, kuka CJTF:n jäsen oli heidät ilmiantanut.⁹⁶⁹

Vaikka Boko Haramin karkotus Maidugurista ja konfliktin maaseudullistuminen olivat seurausta hyvin paikallisista, yhteisöjen sisäiseen ja yksilöiden väliseen vuorovaikutukseen liittyvistä tekijöistä, oli se myös alku jihadistiryhmän alueelliselle valloitukselle ja merkittävälle leviämislle Nigerian rajojen yli. Konfliktin siirtyminen kaupungista maaseudulle kulminoitui vuosien 2014 ja 2015 vaihteeseen, kun Boko Haram hallitsi Belgian kokoista aluetta Bornon ja Adamawan osavaltioissa.⁹⁷⁰

Viimeinen merkkipaalu konfliktissa ennen Boko Haramin ryhmittymien eroon johdaneita tapahtumia on Chibokin kidnappaus huhtikuun 14. ja 15. päivän välisenä yönä vuonna 2014, jolloin ryhmän taistelijat kidnappasivat 276 koulututtoa sisäoppilaitoksesta ja veivät heidät tukikohtaansa Sambisan metsään.⁹⁷¹ Jos Abujan pommitukset vuonna 2011 julistivat Boko Haramin olemassaoloa nigerialaisille, niin Chibokin kidnappaukset vuonna 2014 toivat ryhmän koko maailman tietoisuuteen.⁹⁷²

Nigerian hallituksen ja armeijan vaatimattomina pidetyt vastatoimet Chibokin kriisiin saivat aikaan tyrmistystä sekä kansallisen ja kansainvälisen protestiliikkeen kansalaisyhteiskunnan tasolla.⁹⁷³ Boko Haramin korkeampi kansainvälinen profiili noteerattiin myös globaalien jihadististen liikkeen sisällä. Chibokin tapaus mainittiin Isisin englanninkielisessä *Dabiq*-lehdessä saman vuoden syksyllä inspiraationa ja oikeutuksena jesidinaisten orjuutukselle Irakissa.⁹⁷⁴ Tämä tunnustus kertoo siitä, miten Chibok mahdollisesti vakiinnutti Boko Haramin maineen muiden jihadistien keskuudessa vakavasti otettavana vertaisena. Kidnappauksista seuranneen huomion innoittaman Boko Haramin aseellinen toiminta huipentui vuoden 2014 loppuun mennessä avoimeen, lähes konventionaaliseen sodankäyntiin ja oman kalifaatin julistamiseen.

⁹⁶⁸ Matfess (2017), s. 12.

⁹⁶⁹ Thurston (2018), s. 209.

⁹⁷⁰ Onuoha, Freedom & Samuel Oyewole: *Anatomy of Boko Haram: The Rise and Decline of a Violent Group in Nigeria*, Al Jazeera Centre for Studies, April 2018, s. 5, [https://studies.aljazeera.net/sites/default/files/articles/reports/documents/4f179351e3244e1882a6033e0bf43d89_100.pdf], luettu 8.7.2020.

⁹⁷¹ Matfess (2017), s. 68.

⁹⁷² Korkeasta profiilistaan huolimatta Chibok ei ole yksittäistapaus, vaan naisten ja koulututujen kidnappaukset ovat olleet merkittävä ja toistuva Boko Haramin käyttämä sodankäynnin väline.

⁹⁷³ Matfess (2017), s. 69–72. Nigerian armeija oli mm. saanut ennakkovaroituksen, että kidnappaus tapahtuisi, mutta ei ollut turvannut aluetta. Viranomaisilla kesti useampi päivä ilmoittaa kidnapattujen tyttöjen lukumäärä, tai ottaa asiaa tosissaan. Protestit kanavoituivat globaalia huomioita saaneen #BringBackOurGirls-asiatunnisteen alle.

⁹⁷⁴ Kassim & Nwankpa (2018), s. 312.

Boko Haramin sisäisen hajoamisen syyt ja seuraukset

Vuodesta 2015 lähtien Boko Haramin aseellinen kapina ei ole ollut uhka ainoastaan Nigeriassa, sillä ryhmän väkivalta ja sitä seurannut humanitaarinen kriisi levisivät Tšadjärveä ympäröiville alueille Nigeriin, Kameruniin ja Tšadiin.⁹⁷⁵ Konfliktin alueellistumista kuvasti myös monikansallisen sotilaallisen liittoutuman perustaminen, joka liittyi Boko Haramin vastaiseen taisteluun kansallisten armeijoiden ohella.⁹⁷⁶ *Multinational Joint Task Force* (MNJTF), Tšadjärven maiden ja Beninin yhteisoperaatio, onnistui riistämään Boko Haramilta suurimman osan sen hallitsemista alueista ja kääntämään konfliktin suunnan vuosien 2015 ja 2016 aikana, ryhmän vastaisen operaation hitaasta alusta ja koordinaatioon liittyvistä ongelmista huolimatta. Konfliktin kansainvälistä profiilia nosti myös alkuvuodesta 2015 Boko Haramin vannoma uskollisuudenvala Isisille.

Boko Haramin johtaja Abubakar Shekau vannoi uskollisuudenvalan Isisin johtajalle, kalifiksi itsensä julistaneelle Abu Bakr al-Bagdadille maaliskuussa 2015, ja liitti ryhmän hallitsemat alueet osaksi Isisin kalifaattia, niin kutsutuksi Länsi-Afrikan provinsiksi.⁹⁷⁷ Uskollisuudenvalan voi ymmärtää globaalissa viitekehyksessä merkkinä Boko Haramin yhä kansainvälisemmästä maailmankatsomuksesta ja pyrkimyksistä tuoda Tšadjärvi keskeisemmäksi osaksi globaalia jihadia. Isisin nousun aikaan vuosina 2014–2015 tämä vaikutti eittämättä voitokkaalta päätökseltä, mutta tapahtumien kulkuun liittyy myös paikallisia tekijöitä. Valan vannomisen ja sen ajoituksen voi nähdä osittain vastareaktionä ryhmän heikentymiselle MNJTF:n operaatioiden aiheuttamien tappioiden myötä. Isisiin liittyminen ja siihen johtaneet syyt voi myös asettaa pirstaloituneen ja riitautuneen ryhmän sisäisen kriisin kontekstiin. Mielivaltaisena ja epäluotettavana pidettyyn johtajaan kyllästyneet komentajat mahdollisesti näkivät Isisin vaikutusvallan vipuvartena Shekaun hillitsemiselle tai syrjäyttämiseksi. Uskollisuudenvala oli Shekaun keino yrittää korjata kyseenalaisena olevaa legitimitettiin sisäisesti epäjärjestyksessä olevan ryhmän johtajana.⁹⁷⁸

⁹⁷⁵ Boko Haramilla on lähes aina ollut kytköksiä Tšadjärveä ympäröiville alueille, esimerkiksi perhesiteiden kautta tai hankkimalla jäseniä Nigerissä jo 2010-luvun alkupuolella. Systemaattisemman aseellisen toiminnan katsotaan alkaneen vuonna 2015, kun Boko Haram hyökkäsi Nigerissä Bossoon ja Diffaan sekä Tšadissa sotilastukikohtaan Ngoubouassa helmikuussa 2015 ja teki itsemurhapommituksen Kamerunissa Fotokolissa heinäkuussa 2015. Suurin osa, noin 70 prosenttia, ryhmän hyökkäyksistä tapahtuu kuitenkin yhä Koillis-Nigeriassa. Ks. Thurston (2018), s. 215; Matfess (2019).

⁹⁷⁶ Assanvo, William; Ella A. Jeannine Abatan & Wendyam Aristide Sawadogo: *Assessing the Multinational Joint Task Force against Boko Haram*, Institute for Security Studies, West Africa Report, Issue 19, September 2016, s. 2–6,

[https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/war19_0.pdf], luettu 8.7.2020. Multinational Joint Task Force (MNJTF) perustettiin jo 1990-luvun alussa maantietorouksen vastaiseksi operaatioksi. Tammikuussa 2015 Afrikan unionin Rauhan ja turvallisuuden neuvosto valtuutti MNJTF:n taistelemaan Boko Haramia vastaan, suojelemaan siviilejä ja avustamaan alueen humanitaarisissa ja vakauttamisoperaatioissa.

⁹⁷⁷ Kassim & Nwankpa (2018), s. 407.

⁹⁷⁸ Ibid. s. 471.

Vuoden 2015 loppupuolella toinen keskeinen johtohahmo, Mamman Nur, jätti Boko Haramin päämajan Sambisan metsässä perustaakseen oman leirinsä. Nurin lähtö enteili lopullisempaa eroa.⁹⁷⁹ Vain puolitoista vuotta uskollisuudenvalan jälkeen elokuussa 2016 Isis ilmoitti, että Länsi-Afrikan provinssin kuvernöörinä (*wali*) toimisi jatkossa Abu Musab al-Barnawi, Mamman Nurin läheinen liittolainen ja liikkeen perustajan Muhammed Yusufin poika.⁹⁸⁰ Isisin ilmoituksen jälkeen Shekau totesi olevansa JAS:n emiiri ja palasi käyttämään Boko Haramin alkuperäistä nimeä.⁹⁸¹ JAS:n ja ISWAP:n ryhmittymien erkaantumisen ja eroa seuranneen julkisen kiistan jälkeen on selkiytynyt, miten vastahakoisesti Shekau uskollisuudenvalansa vannoi.⁹⁸² Shekau oli syystä epäillyt, että häneen tyytymättömät komentajat voisivat käyttää uskollisuudenvalaa hänestä eroon pääsemiseksi, kun taas vannomatta jättäminen olisi voinut innoittaa komentajien keskuudessa avoimen kapinan tai vallankaappausyrityksen.⁹⁸³

Boko Haramin tapa käyttää ulkopuolisia jihadistisia ryhmiä sisäiseen välienselvittelynsä kertoo siitä, miten keskeisessä roolissa valtataistelut ovat ryhmän toiminnassa olleet. Verrattain autonomisista soluista koostuvassa organisaatiossa, jolla oli etenkin Shekaun aikana varsin heikot hallinnolliset rakenteet ja vähän omia uskonnollisia auktoriteetteja, yksittäisten persoonien ja ihmissuhteiden roolit ylikorostuivat.⁹⁸⁴ Boko Haramin sisäinen hajanaisuus kertoo myös perustavanlaatuisen ideologisten erimielisyyksien olemassaolosta, mikä osittain heijastaa jihadistisen kentän laajempia jakolinjoja, esimerkiksi al-Qaidan ja Isisin välillä.⁹⁸⁵ Elokuun 2016 eron jälkeen JAS ja ISWAP ovat yrittäneet osoittaa toistensa teologiset tulkinnat ja niistä kumpuavat strategiset päätökset vääriksi. Kuten salafi-jihadistien keskuudessa laajemminkin, yksi ryhmittymien mielipiteitä jakava keskeinen kysymys on se, miten jihadisteihin kuulumattomia muslimeja kuuluu kohdella ja kuka on legitiimi väkivallan kohde.

ISWAP:n tulkinta hyväksytyistä väkivallan kohteista on kapeampi kuin JAS:llä. Yusufin aikaisen Boko Haramin tapaan ryhmittymä keskittyy hyökkäämään kristittyjä, sotilaita ja muita valtiovaltaan yhteydessä olevia ihmisiä vastaan, rajaten muslimisivuilta suurimmaksi osaksi väkivaltaisen kapinansa ulkopuolelle.⁹⁸⁶ Ryhmä onkin jatkanut jo kapinan alkuaikoina Boko Haramista eronneen Ansaru-ryhmittymän Abubakar

⁹⁷⁹ International Crisis Group (2019), s. 4.

⁹⁸⁰ Zenn, Jacob: *Boko Haram's factional feud*, Council for Foreign Relations, 11.8.2016 [<https://www.cfr.org/blog/boko-harams-factional-feud>], luettu 8.7.2020. Al-Barnawi nauttii liikkeen sisällä tietynlaista kunnioitusta perhesiteestään edesmenneeseen Boko Haramin perustajaan.

⁹⁸¹ Ibid.

⁹⁸² Sisäisiä riitoja on käsitelty mm. Mamman Nurin avoimessa kirjeessä Shekaulle vuonna 2016, sekä ISWAPin julkaisemassa teoksessa *The Islamic State West Africa Province vs Abu Bakr Shekau*. Ks. Al-Tamimi (2018).

⁹⁸³ Zenn, Jacob: *The Islamic State's Provinces on the Peripheries: Juxtaposing the Pledges from Boko Haram in Nigeria and Abu Sayyaf and Maute Group in the Philippines*, *Perspectives on Terrorism*, volume 13, issue 1, 2019a, s. 92.

⁹⁸⁴ Weeratrane (2017), s. 620.

⁹⁸⁵ International Crisis Group (2019), s. 8.

⁹⁸⁶ *Preventing Boko Haram Abductions of Schoolchildren in Nigeria*, International Crisis Group, Africa Briefing 137, April 2018, s. 11, [https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b137-preventing-boko-haram-abductions_0.pdf], luettu 8.7.2020.

Shekauhun kohdistamia syytöksiä ääriajattelusta. Tällä viitataan etenkin ylenpalttiseen *takfir*-uskonopin käyttöön, eli muslimin uskonnottomaksi julistamiseen.⁹⁸⁷ Shekaun näkemyksen mukaan ne muslimit, jotka asuvat epäislamilaissa yhteiskunnassa eivätkä kapinoi sitä vastaan väkivallalla, ovat itse uskonnottomia, ja heihin kohdistettu väkivalta on täten oikeutettua.⁹⁸⁸ Siinä missä ISWAP syyttää Shekautta *kebarijūtiksi* viitaten erääseen takfiriä tuhoisasti käyttäneeseen islamin varhais historian lahkoon, syyttää Shekau puolestaan ISWAP:tä *murjiaksi* varhaisen teologisen koulukunnan mukaan, joka tunnetaan vastahakoisuudesta tuomita muita muslimeja epäuskosta, ja jota salafit pitävät vääraoppisena uskontulkintana.⁹⁸⁹

Tämän ideologisen kiistan kohdeyleisö on ollut globaali jihadistinen liike, jolle kumpikin ryhmittymä on kilpaa yrittänyt todistaa edustavansa itse aitoa islamia.⁹⁹⁰ Ryhmittymät ovat myös kääntyneet Isisin puoleen teologisena auktoriteettina, joka voisi selventää ideologisia kiistoja ja oikeaa uskontulkintaa. Jo ennen erottamistaan ISWAP:n johtajana, Shekau sanoi kirjoittaneensa al-Bagdadille kahdeksan kirjettä selvittääkseen uskontulkintansa perusteet ja oikeellisuuden, saamatta kalifilta vastausta.⁹⁹¹

Vaikka ideologisen kilvoittelun pääasiallinen yleisö on ulkomailla, sen välittömän uhri on ollut Tšadjärven alueen paikallisväestö. Boko Haramin menetettyä hallitsemiaan alueita vuosina 2015 ja 2016 Shekaun ryhmittymä aloitti pitkällisen itsemurhapommituskampanjan eri siviilikohteissa, kuten toreilla, bussiasemilla ja moskeijoissa.⁹⁹² Pommitukset kohdistuivat tarkoituksellisesti myös maan sisäisten pakolaisten asutuille leireille, eli niiden ihmisten keskuuteen jotka olivat ”hylänneet” Shekaun johtaman kalifaatin ja paenneet Boko Haramin kontrolloimilta alueilta.⁹⁹³ Tämä kuvastaa JAS:n näkemystä siitä, miten ne muslimit, jotka eivät ole Boko Haramin puolella, ovat automaattisesti sen vihollisia.

⁹⁸⁷ Al-Tamimi (2018). ISWAP kritisoi Shekautta myös komentajien ja kriitikoiden mielivaltaisesta tapattamisesta ilman oikeudenkäyntiä, huonosta johtamisesta sekä välinpitämättömyydestä taistelijoiden ja heidän perheidensä hyvinvointia ja tarpeita kohtaan.

⁹⁸⁸ Ibid.; Kassim & Nwankpa (2018).

⁹⁸⁹ Hamming, Tore: The Al-Qaeda—Islamic State Rivalry: Competition Yes, but No Competitive Escalation, *Terrorism and Political Violence*, volume 32, issue 1, 2020.; Thurston, Alex: Four Recent Reports/Translations on Boko Haram, *The Sabel Blog*, 16.8.2018, [https://sahelblog.wordpress.com/2018/08/16/four-recent-reports-translations-on-boko-haram/], luettu 29.12.2019; Kassim & Nwankpa (2018), s. 442; Thurston (2018), s. 278.

⁹⁹⁰ Kassim & Nwankpa (2018), s. 468.

⁹⁹¹ Ibid. s. 442.

⁹⁹² Boko Haram on tunnettu erityisesti teinityttöjen käyttämisestä itsemurhapommitajina. Useissa tapauksissa pommien kantajat on huumattu, ja pommit laukaistaan etäältä. *Nigeria: Women and the Boko Haram insurgency*, International Crisis Group: Africa Report 242, December 2016, [https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/242-nigeria-women-and-the-boko-haram%20Insurgency.pdf], luettu 8.7.2020.

⁹⁹³ *Suicide Bombing Kills 60 in Nigeria Camp for Internally Displaced Persons*, L'Osservatorio Research Center on Civilian Victims of Conflicts, 10.2.2016, [http://www.losservatorio.org/en/countries/africa/central-africa/nigeria/item/205-suicide-bombing-kills-60-in-nigeria-camp-for-internally-displaced-persons], luettu 29.12.2019.

ISWAP:n jihadistinen protovaltio Tšadjärvellä

ISWAP:n ja JAS:n eriävät näkemykset muslimien roolista Boko Haramin aseellisessa kapinassa näkyvät erilaisina strategisina valintoina ja lähestymistapoina. JAS:n itsemurhapommitusten ja siviilikohteiden suosiminen hyökkäyksissä kertoo ryhmittymän heikentyneestä sotilaallisesta kapasiteetista sisäisen hajoamisen jälkeen. On myös paljonpuhuvaa, miten vähän Shekaun johtama Boko Haram keskitti energiansa islamilaisen valtion luomiseen hallitsemillaan alueilla vuosien 2014–2016 aikana. Ryhmän sinä aikana tuottama propaganda mainosti sen taisteluvittoa ja asevarustelua, muttei kuvaillut millään tavalla esimerkiksi kalifaatin siviilielämää tai muitakaan sen asukkaille mahdollisesti tarjoamia julkisia palveluita.⁹⁹⁴ Boko Haram tuhosi enemmän elinkeinoelämää ja sosiaalista infrastruktuuria kuin rakensi, eikä MNJTF:n ja Nigerian armeijan paineen alla pystynyt rakentamaan kaavailemaansa hallintojärjestelmää.

ISWAP on vahvistuttuaan alkanut toteuttaa salafi-jihadistiseen uskontulkintaan perustuvaa näkemystä islamilaisesta valtiosta päättäväisemmin kuin Boko Haram aiemmin. Se on toista vuotta kestäneen suvantovaiheen jälkeen palannut vakavasti otettavana sotilaallisena voimana sekä antanut uutta merkitystä ja sisältöä aikaisemmin vain paperilla olemassa olleelle kalifaatille. ISWAP on oppinut Boko Haramin tekemistä virheistä, ja ymmärtänyt, että konventionaalinen sodankäynti ja kokonaisien kaupunkien hallussapitäminen on mahdotonta vihollista vastaan, jolla on ilmaivoimien tuki käytettävänä.⁹⁹⁵ ISWAP ei pyri valtaamaan suuria alueita haltuunsa vaan on vetäytynyt valtavan Tšadjärven saarille sekä Bornon ja Yoben metsiin ja jatkaa aseellista toimintaansa sissisodankäynnin keinoin. Kesästä 2018 lähtien ISWAP on hyökännyt sotilastukikohtiin ja muihin sotilaallisiin kohteisiin sekä kasvatannut kapasiteettiaan jokaisen voitokkaan yhteenoton jälkeen ryöstämällä aseita ja varusteita. Arviolta 3 000 taistelijan joukko on Isisin suurin liittolainen Afrikassa.⁹⁹⁶ Shekaun ryhmittymästä poiketen ISWAP ei, joitain poikkeuksia lukuun ottamatta, hyökkää siviilikohteisiin ja vaikuttaa välttävän siviiliuhreja.⁹⁹⁷ Siviiliuhrien määrä konfliktissa onkin vuodesta 2016 alkaen ollut laskusuuntainen, kun taas armeijan kuolonuhrien määrä on noussut.⁹⁹⁸

ISWAP:n maltillisempi suhtautuminen Tšadjärven siviiliväestöön näkyy myös sen pyrkimyksissä tuottaa jonkinlaisia julkisia palveluita ja vahvistaa hallintorakenteita niillä pienillä alueilla, joita se hallitsee. Ryhmittymä on luonut paikallistalouteen no-

⁹⁹⁴ Thurston (2018) s. 227.

⁹⁹⁵ International Crisis Group (2019), s. 11.

⁹⁹⁶ Warner, Jason & Charlotte Hulme: The Islamic State in Africa: Estimating Fighter Numbers in Cells Across the Continent, *CTC Sentinel*, volume 11, issue 7, August 2018, [<https://ctc.usma.edu/islamic-state-africa-estimating-fighter-numbers-cells-across-continent/>], luettu 8.7.2020.

⁹⁹⁷ International Crisis Group (2019), s. 11.

⁹⁹⁸ Kelly, Fergus: Nigeria: Islamic State claims Gubio military base attack, releases ISWAP propaganda video, *The Defense Post*, 23.5.2019; International Crisis Group (2019), s. 12. Nigerian armeijalla on tapana jättää ilmoittamatta tai ilmoittaa alakanttiin sen kokemat tappiot ja kuolleiden sotilaiden lukumäärät.

jaavia tulonlähteitä verottamalla kalastusta ja kaupankäyntiä sekä keräämällä suojele-
rahoja karjankasvattajilta.⁹⁹⁹ Toisin kuin Nigerian viranomaiset, jotka ovat pitkään
rajoittaneet liikkumista ja esimerkiksi paprikan ja kalan myyntiä osana vastakumouk-
sellisia operaatioitaan, ISWAP kannustaa paikallisia kaupankäyntiin ja maanviljelyyn
ja antaa heidän liikkua vapaasti.¹⁰⁰⁰ Konfliktista huomattavasti kärsinyt maatalous-
tuotanto onkin useiden raporttien mukaan elpynyt ISWAP:n hallitsemilla alueilla.¹⁰⁰¹
Verotuloja ryhmä käyttää peruspalveluiden tarjoamiseen, kuten perusterveydenhuol-
toon, islamilaiseen koulutukseen ja järjestyksen ylläpitoon.¹⁰⁰² Näitä palveluita myös
mainostetaan propagandavideoilla, joilla ISWAP yrittää houkutella pakolaisleireillä
asuvia, usein ruuanpuutteesta, seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja näköalattomuudesta
kärsiviä maan sisäisiä pakolaisia, palaamaan Tšadjärvelle.¹⁰⁰³

ISWAP:n protovaltio on sekä paikalliseen todellisuuteen juurtunut että globaalille
jihadistisille kohdeyleisöille suunnattu valtionrakennusprojekti. Sen pääasiassa paik-
allisen elinkeinoelämän verottamiseen perustuvan tulomallin ja vastineena jonkinlais-
ten julkisten palveluiden tuottamisen voi nähdä yrityksenä luoda eräänlaista yhteis-
kuntasopimusta Tšadjärven siviiliväestön kanssa, joka alueella on aikaisemmin alu-
een asukkaiden ja valtioiden välillä puuttunut. Tšadjärveä ympäröivät alueet ovat
kaikissa neljässä maassa ydinalueista kaukaista ja köyhää syrjäseutua, joiden asukkail-
la on verrattain vähän poliittista tai taloudellista valtaa maidensa pääkaupungeissa.

Nigeriassa erot pohjoisen ja etelän välillä lähes millä tahansa hyvinvoinnin tai kehi-
tyksen mittarilla ovat huomattavat, ja liittovaltio käyttää julkisia varoja huomattavasti
alle puolet asukasta kohti koillisen osavaltioissa eteläisiin verrattuna.¹⁰⁰⁴ Julkisten
palveluiden puuttumisen lisäksi Nigerian vuosien 1966–1979 ja 1983–1998 sotilas-
diktatuurien ajan heikentämällä poliisivoimilla on vaikeuksia taata turvallisuus koko
maassa, saati syrjäseuduilla. Nigeria turvautuukin usein sisäisten turvallisuusongel-
miensa ratkomisessa armeijan tukeen ja sen kovakouraisiin otteisiin. Käytännössä
monelle Tšadjärven asukkaalle valtio ei ole läsnä, paitsi silloin kun se käyttää väkival-
taa.¹⁰⁰⁵

⁹⁹⁹ Carsten, Paul & Ahmed Kingimi: Islamic State ally stakes out territory around Lake Chad, *Reuters*, 29.4.2018.

¹⁰⁰⁰ International Crisis Group (2019), s. 3; Thurston (2018), s. 204.

¹⁰⁰¹ International Crisis Group (2019), s. 19.

¹⁰⁰² Ibid. s. 16–17. ISWAP:lla on käytössään terveydenhuollon ammattilaisia, se ostaa lääkkeitä ja pystyy tarvit-
taessa kuljettamaan sairaalahoitoa vaativat sairaalaan lähimpään kaupunkiin. ISWAP:n paikalliset johtajat
(*amir*) toimivat kiistojen sovittelijoina ja päättävät esimerkiksi maankäytöstä. Lain ja järjestyksen ylläpito perus-
tuu erittäin ankaraan šarian tulkintaan, ja ryhmä valvoo myös moraalisaäntöjen noudattamista. Rukouksiin
osallistuminen on pakollista, tupakointi ja huumeiden käyttö on kielletty.

¹⁰⁰³ Moaveni, Azadeh: What would make a woman go back to Boko Haram? Despair, *The Guardian*, 14.1.2019.

¹⁰⁰⁴ Dapel, Zuhuman: *Poverty in Nigeria: Understanding and Bridging the Divide between North and South*, Center for
Global Development, 6.4.2018, [[https://www.cgdev.org/blog/poverty-nigeria-understanding-and-bridging-
divide-between-north-and-south](https://www.cgdev.org/blog/poverty-nigeria-understanding-and-bridging-divide-between-north-and-south)], luettu 8.7.2020; Odoma, Samuel: Social Inequalities and Conflicts among
Security Operatives in Nigeria, *Global Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, volume 3, issue 4, 2014, s. 206;
International Crisis Group (2018), s. 8.

¹⁰⁰⁵ International Crisis Groupin haastattelemien paikallisten mukaan ISWAP:n verotus koetaan kaiken kaik-
kiaan hyväksyttäväksi ja ennalta-arvattavammaksi järjestelmäksi kuin Nigerian eri viranomaisten, perinteisten
johtajien, poliisien ja armeijan keräämät verot ja maksut. International Crisis Group (2019), s. 17–18.

ISWAP hyötyy näistä tekijöistä, sillä valtiiovallan jättämään tyhjiöön on helpompi perustaa jihadistisen protovaltion rakenteita ja luoda läheisempiä suhteita paikallisväestöön. Ehdottamallaan yhteiskuntasopimuksella ISWAP ei kuitenkaan haasta ainoastaan Tšadjärven maiden valtiovaltaa, vaan myös uskonnollista ja perinteistä valtaa käyttävän muslimieliitin. ISWAP:n osittainen, hyvin paikallisesti suuntautunut pyrkimys on haastaa ja uudistaa näiden eliittien edustamaa maailmankuvaa siitä, mitä muslimina eläminen Tšadjärven alueen yhteiskunnissa oikein tarkoittaa.¹⁰⁰⁶ Perinteisten eliittien haastaminen on myös osittain ISWAP:lle ja JAS:lle yhteinen tavoite sekä niiden radikaalia ajattelua yhdistävä tekijä. Käytännössä kumpikaan ryhmittymä ei ole kuitenkaan soveltanut minkäänlaista laajempaa islamiin pohjautuvaa näkemystä, joka voisi vedota suurempaan yleisöön Tšadjärven alueella.

Suurin osa Boko Haramin johtajista, jäsenistä ja kannattajista on kanureita, ja erityisesti Shekau tunnetaan kanurien suosimisesta.¹⁰⁰⁷ Vaikka Boko Haram valitsee uhriensa muiden kriteerien kuin etnisyyden perusteella eikä hyökkää varta vasten jonkun tietyn etnisen ryhmän edustajia vastaan, kertoo ryhmän kokoonpano sen paikallisuudesta viitekehuksesta ja vaikeuksista vedota laajempaan yleisöön Tšadjärven alueella tai jihadistien keskuudessa globaalisti.¹⁰⁰⁸

ISWAP:n suhde Isisiin

Paikallisten dynamiikkojen ymmärtämisen ja niiden hyödyntämisen lisäksi ISWAP on säilyttänyt suhteensa Isisiin. Ryhmä on hyötynyt Isisin tarjoamista resursseista, viestintäkanavista ja strategisista neuvoista.¹⁰⁰⁹ Näistä hyödyistä huolimatta ISWAP:llä on fyysisesti etäinen yhteys Isisin keskusjohtoon, ja on luultavasti Libyan, Siinain ja Khorasanin provinssihin verrattuna varsin itsenäinen toimija.¹⁰¹⁰ Jännitteestä paikallisen ja globaalin viitekehysten välillä on kertonut esimerkiksi se, miten vähän vierastaistelijoita Boko Haram on onnistunut vetämään puoleensa Isisiin, al-Shabaabiin tai AQIM:ään verrattuna.¹⁰¹¹

¹⁰⁰⁶ Thurston (2018), s. 12.

¹⁰⁰⁷ Kanurit ovat Tšadjärven kolmanneksi suurin etninen ryhmä hausojen ja fulanien jälkeen ja asuttavat erityisesti Bornon osavaltiota Koillis-Nigeriassa. Näiden kolmen ryhmän lisäksi alueella asuu noin 160 pienempää etnistä ryhmää. Kanurien lisäksi myös budumat liitetään usein Boko Haramiin. Ks. teemasta *Northern Nigeria: Background to Conflict*, International Crisis Group, Africa Report 168, December 2010, s. 2, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/168-northern-nigeria-background-to-conflict.pdf>], luettu 8.7.2020; Magrin, Géraud & Marc-Antoine Pérouse de Montclos: *Crise et développement: La région du lac Tchad à l'épreuve de Boko Haram*, Agence Française de Développement, Avril 2018, s. 183, [<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/crise-developpement-lac-tchad-boko-haram.pdf>], luettu 8.7.2020.

¹⁰⁰⁸ Kassim & Nwankpa (2018), s. 400.

¹⁰⁰⁹ Zenn (2019a), s. 93.

¹⁰¹⁰ Ibid. s. 89.

¹⁰¹¹ Boko Haramilla on vuosien varrella ollut joitain vierastaistelijoita länsi-Afrikasta, mm. Senegalista, ja pyrkimyksiä perustaa soluja muihin länsi-Afrikan valtioihin. Kassim & Nwankpa (2018), s. 399; Ahmed, Ibrahim: *Trials in Senegal Expose Possible Terror Sleeper Cells*, *Voice of America*, 3.7.2018.

Isisin menetettyä hallitsemiaan alueita vuodesta 2015 lähtien ISWAP:n asema osana Isisiä on muuttunut, ja on mahdollista, että syrjäisestä provinssista on tullut keskeisempi osa Isisin jihadia. Tästä kertovat esimerkiksi raportit ”valkoisten” vierastaisteilijoiden, eli todennäköisesti Lähi-idästä, Euroopasta ja Pohjois-Afrikasta tulevien jihadistien, lisääntyneistä määristä ISWAP:n riveissä.¹⁰¹² ISWAP:n keskeisemmästä asemasta Isisin kalifaatin luhistumisen jälkeen kielii myös sen taisteluvoittojen säännöllinen esiintyminen Isisin propagandassa, sen kehittyneemmiksi muuttuneet taistelukäytännöt sekä kasvanut kyky hyökätä sotilastukikohtia ja armeijan joukkoja vastaan.¹⁰¹³ Joidenkin analyysien mukaan ISWAP:lla on yhteyksiä Länsi-Nigerissä, Malissa ja Burkina Fasossa toimivaan Islamilaiseen valtioon Saharassa (*Islamic State in the Greater Sahara*, ISGS), mikä saattaa avata mahdollisuuden sen vaikutuspiirin kasvuille Sahelin alueella.¹⁰¹⁴

ISWAP:n sotilaallisesta vahvistumisesta huolimatta se ei ole pystynyt luomaan sisäisesti yhtenäistä liikettä, vaan Boko Haramille tyypilliset johtajuuskiistat ovat jatkuneet ISWAP:n ja JAS:n ryhmittymien eron jälkeenkin. Elokuussa 2018 ISWAP:n sisäinen ryhmittymä teloititti sitä alun perin perustamassa olleen Mamman Nurin. Hänen kilpailijoinaan tunnetut kovemman linjan jihadistit Abubakar Mainok ja Mustapha Kirmimma ottivat Nurin paikan ryhmän johdossa.¹⁰¹⁵ Yksi syy pitkäaikaisen johtajan ja strategin teloituttamiseen olivat epäilykset hänen liiallisesta suopeudestaan ja valmiudesta dialogiin Nigerian hallituksen kanssa.¹⁰¹⁶ Erimielisyydet alkoivat kärjistyä todennäköisesti Dapchin kidnappauksen seurauksena helmikuussa 2018, kun ISWAP:n taistelijat kaappasivat 110 tyttöä Chibokin tapaan koulusta.¹⁰¹⁷ Nur oli ilmeisesti vihastunut tempauksesta ja antanut käskyn vapauttaa lapset, yhtä kristittyä tyttöä lukuun ottamatta. Lasten vapauttaminen ja sen yhteydessä tapahtuneet neuvottelut Nigerian viranomaisten kanssa olivat puolestaan suututtaneet ryhmän kovemmaa linjaa edustavat komentajat.¹⁰¹⁸ Maltillisemmän Nurin syrjäyttämistä seuranneesta ISWAP:n sisäisestä radikalisoitumisesta kertovat esimerkiksi ryhmittymän tekemät, paljon mediahuomiota saaneet humanitaaristen avustustyöntekijöiden teloitukset.¹⁰¹⁹

¹⁰¹² UNSC: *Eighth report of the Secretary-General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat*, S/2019/103, 2019, s. 6.

¹⁰¹³ International Crisis Group (2019), s. 12; Zenn (2019a), s. 99; Zenn, Jacob: *Where will Boko Haram go next after ten years of moving around?*, African Arguments, 23.7.2019b, [<https://africanarguments.org/2019/07/23/where-will-boko-haram-go-next-after-ten-years-of-moving-around/>], luettu 29.12.2019.

¹⁰¹⁴ Zenn (2019b).

¹⁰¹⁵ *The Defense Post*: Boko Haram kills commander over plan to release 300 hostages and surrender, 30.9.2018.

¹⁰¹⁶ Zenn, Jacob: *Boko Haram's Ultra-Extremist Side Resurfaces: From the Execution of Mamman Nur to Humanitarian Workers*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 16, issue 20, October 2018, [<https://jamestown.org/program/boko-harams-ultra-extremist-side-resurfaces-from-the-execution-of-mamman-nur-to-humanitarian-workers/>], luettu 8.7.2020.

¹⁰¹⁷ *France24*: Nigeria confirms 110 schoolgirls missing after Boko Haram attack, 21.3.2018.

¹⁰¹⁸ International Crisis Group (2018), s. 1; Zenn (2018).

¹⁰¹⁹ Zenn (2018).

Puoli vuotta Nurin kuoleman jälkeen maaliskuussa 2019 ISWAP syrjäytti hänen liittolaisensa Abu Musab al-Barnawin provinssin johtajana ja nimitti tilalle Abu Abdulah Ibn Umar al-Barnawin.¹⁰²⁰ On epäselvää, antoiko Isis suoraan määräyksen provinssin johtajan vaihdoksesta, vai päättivätkö ISWAP:n komentajat vallankaappauksesta itsenäisesti.¹⁰²¹ Symbolisesti merkittävää Abu Musab al-Barnawia ei ole kirjoitushetkellä lokakuussa 2019 teloitettu, luultavasti osittain siitä pelosta, että Muhammed Yusufin pojan tappaminen saattaisi motivoida joitain hänelle ja Boko Haramin perustajalle uskollisia komentajia ja rivijäseniä perustamaan jälleen uuden ryhmittymän. Boko Haramin alttius sisäiseen hajaannukseen tekee pelosta aiheellisen, ja ISWAP:n sisäinen kamppailu provinssin johtajuudesta ja aseellisen kapinan ideologisesta ja strategisesta suunnasta ei todennäköisesti ole vielä ohi.

Jihadismin vastainen operaatio ei jätä tilaa neuvotteluille

Boko Haramin alttiutta sisäiseen jakaantumiseen on hyödynnetty varsin vähän sen vastaisessa taistelussa ja pyrkimyksissä tuoda konflikti päätökseensä. Kymmenen vuotta kestänyt sota on paljastanut erityisesti Nigerian vastakumouksellisten operaatioiden ongelmallisuuden. Boko Haramin vastaisessa taistelussa mahdollisia ratkaisuja on etsitty ensisijaisesti sotilaallisesta keinovalikoimasta. Käytännössä tämä on tarkoittanut suurilta osin ei-sotilaallisten keinojen poissulkemista mahdollisina konfliktin hallinnan ja ratkaisun välineinä. Nigerian presidentin ja armeijan johdon vuosien varrella toistuvat lausunnot siitä, miten Boko Haram on lähes tai kokonaan voitettu, kertovat sitkeistä haaveista saavuttaa lopullinen voitto sotilaallisin keinoin.

Nigerian vastakumoukselliset toimet eivät ole olleet ainoastaan strategisesti joustamattomia, vaan usein myös haitallisia.¹⁰²² Armeijan toimintaa ovat myös leimanneet vakavat ihmisoikeusrikkomukset, kuten epäiltyjen Boko Haramin jäsenten kidutukset, mielivaltaiset joukkopidätykset, teloitukset ilman oikeudenkäyntiä sekä maan sisäisten pakolaisten seksuaalinen hyväksikäyttö.¹⁰²³ Rankaisemattomuuden kulttuu-

¹⁰²⁰ *The Sahara Reporters*: Islamic State ‘Sacks’ Al-Barnawi As ISWAP Leader, 4.3.2019.

¹⁰²¹ *Vanguard*: Boko Haram leader, Al-Barnawi, replaced in a bloodless coup, 16.3.2019; International Crisis Group (2019), s. 20–21.

¹⁰²² Erityisesti konfliktin alkuvuosina Nigerian armeija rankaisi Boko Haramin suojelemisesta epäiltyjä yhteisöjä kollektiivisesti kohtelemalla kaikkia siviilejä mahdollisina jihadisteina sekä polttamalla kyliä ja peltoja, jottei Boko Haram voisi höytyä niistä. Kaupankäyntiä ja muuta elinkeinoelämää, telekommunikaatioita sekä ihmisten liikkumavapautta rajoitettiin merkittävästi, mikä syvensi yhteiskunnallisia jännitteitä entisestään.

Brechenmacher, Saskia: *Stabilizing Northeast Nigeria After Boko Haram*, Carnegie Endowment for International Peace, Working Paper, May 2019, s. 26, [https://carnegieendowment.org/files/Brechenmacher_Nigeria_final.pdf], luettu 8.7.2020; Matfess (2018), s. 150; Thurston (2018), s. 205 ja 297–298.

¹⁰²³ Vuonna 2015 Amnesty International arvioi, että armeija oli mielivaltaisesti pidättänyt ainakin 20 000 ihmistä ja teloitannut 1 200 ihmistä ilman oikeudenkäyntiä. Noin 7 000 ihmistä oli lisäksi menehtynyt sotavankueudessa. Ihmisoikeusrikkomuksiin on armeijan ohella syylistynyt mm. myös poliiseja ja itsepuolustusryhmien kuten CJTF:n jäseniä. *Stars on Their Shoulders. Blood on Their Hands. War Crimes Committed by the Nigerian Military*, Amnesty International, 2015, [<https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR4416572015ENGLISH.PDF>], luettu 8.7.2020; *Nigeria: Officials Abusing Displaced Women, Girls. Displaced by Boko Haram and Victims Twice Over*, Human Rights Watch, 31.10.2016, [<https://www.hrw.org/news/2016/10/31/nigeria-officials-abusing-displaced-women-girls>], luettu 29.12.2019.

riissa vain hyvin harvoja rikoksia tutkitaan tai viedään oikeuteen asti.¹⁰²⁴ YK:n tutkimuksen mukaan armeijan väkivalta siviilejä kohtaan on toiminut yhtenä jihadistien toimintaedellytyksiä voimistavista tekijöistä.¹⁰²⁵

Vaikka sotilaalliset toimet ovat olleet monin tavoin tarkoituksen vastaisia ja heikentäneet kansalaisten ja viranomaisten välistä luottamusta, osoittautuivat ne varsin tehokkaiksi Boko Haramin karkottamiseen sen aikoinaan hallitsemilta alueilta. Armeijan on kuitenkin ollut vaikea voittaa sissisodankäynnin pariin palannutta vastustajaa lopullisesti. Asymmetristä sodankäyntiä vaikeuttavat Nigerian armeijan sisäiset ongelmat. Sitä riivaavat huono varustelutaso, moraaliiin liittyvät ongelmat sekä komentajiston ongelmista kielivät nopeat henkilövaihdokset.¹⁰²⁶ Sotilaat ovat huonosti palkattuja, ja rotaatiot eturintamalta uudelleenkoulutusta tai lepoa varten ovat harvassa.¹⁰²⁷ Edellämainitusta seikoista huolimatta Boko Haramin vastainen taistelu on ollut Nigerian armeijalle hyödyksi, sillä se nauttii nyt ennennäkemättömästä kansallisesta ja kansainvälisestä huomiosta ja resursseista.¹⁰²⁸

Boko Haramin vastainen taistelu on saanut sotilaallista tukea myös länsimailta. Yhdysvallat ja Britannia ovat avustaneet Nigeriaa tarjoamalla neuvonantajia ja koulutusta sekä myymällä kalustoa.¹⁰²⁹ Myös Tšad, Niger ja Kamerun ovat hyötöneet lisääntyneestä länsimaiden sotilaallisesta avusta, sillä erityisesti Ranskalle ja Yhdysvalloille ne ovat olleet mieluisampia tuen kohteita kuin Nigeria.¹⁰³⁰ Länsimaiden huomio kiinnittyi Tšadjärven konfliktiin alun perin globaalien terrorisminvastaisen sodan viitekehityksessä, sen jälkeen kun Britannia ja Yhdysvallat luokittelivat Boko Haramin terroristiorganisaatioksi vuonna 2013. Luokittelulla oli ryhmän toimintaan käytännössä hyvin rajallinen vaikutus, esimerkiksi sen vähäisten kansainvälisten finanssiryökösten ja ulkomaisten tukijoiden vähyden takia. Terroristiluokitus vaikutti kuitenkin Boko Haramin vastaisessa taistelussa tehtävien linjausten skaalaan rajoittamalla mahdollisten lähestymistapojen kirjoa.¹⁰³¹

Ennen Boko Haramin luokittelua terroristiseksi organisaatioksi Nigerian hallitus oli pyrkinyt sen kanssa keskusteluyhteyteen ainakin vuosina 2012–2013.¹⁰³² Vaikka Boko Haramin johtaja Abubakar Shekau silloin julkisesti kielsi huhut rauhanneuvotte-

¹⁰²⁴ Brechenmacher (2019), s. 28–29.

¹⁰²⁵ *Journey to Extremism in Africa: Drivers, Incentives and the Tipping Point for Recruitment*, United Nations Development Programme, 2017, s. 87, [<http://journey-to-extremism.undp.org/content/downloads/UNDP-JourneyToExtremism-report-2017-english.pdf>], luettu 8.7.2020.

¹⁰²⁶ International Crisis Group (2019), s. 14.

¹⁰²⁷ *The Economist*: Jihad's next battleground: The fight against Islamic State is moving to Africa, 14.7.2018.

¹⁰²⁸ Kassim & Nwankpa (2018), s. 402.

¹⁰²⁹ Brechenmacher (2019), s. 4.

¹⁰³⁰ Länsimaiset yhteistyökumppanit ovat olleet kuitenkin enenevässä määrin valmiita ylenkatsomaan armeijoiden ihmisoikeusrikkomuksia ja korruptiosyytöksiä, eikä tuen jatkumista ole tehty riippuvaiseksi näiden ongelmien ratkaisemisesta. Brechenmacher (2019), s. 4, 29.

¹⁰³¹ Thurston (2018), s. 284.

¹⁰³² Kassim & Nwankpa (2018), s. 266.

luista, on ryhmässä oletettavasti aina ollut jäseniä, jotka ovat avoimia ajatukselle dialogista Nigerian hallituksen kanssa.¹⁰³³

ISWAP:n sotilaallinen voimistuminen vuosien 2018-2019 aikana sekä Nigerian armeijan ja MNJTF:n taisteluväsymys saattavat motivoida täydentämään Boko Haramin vastaisten taistelun työkaluja ei-sotilaallisilla vaihtoehdoilla. Vaihtoehtoisia lähestymistapoja kaivataan myös kansalaisyhteiskunnan taholta, ja monet aktivistit ovatkin peräänkuuluttaneet keskusteluyhteyden muodostamista Boko Haramiin sekä muiden ei-sotilaallisten keinojen käyttöä.¹⁰³⁴ Tuloksellisesta, virallisia kanavia käytävästä vuoropuhelusta jihadistien kanssa tekee haasteellista Boko Haramin sisäinen hajaannus ja jatkuvat johtajuuskiistat. Ryhmittymien sisäisen koheesion puute ja heikko komentoketju tekisivät sovittujen päätösten toimeenpanosta ja noudattamisesta vaikeaa. Samalla jatkuvat sisäiset erimielisyydet kertovat myös heikkoudesta, jota voisi päättäväisemmin hyödyntää konfliktin ratkaisemiseksi.

Väkivallan kierteestä ei ole helppoa tietä ulos

Boko Haramina tunnetun ryhmän parikymmenvuotinen kehityskaari syrjäseutujen salafistisesta herätysliikkeestä globaalin jihadistisen liikkeen keskeiseksi toimijaksi on tarina sitkeästä, muuntautumiskykyisestä aseellisesta ryhmästä, johon ovat vaikuttaneet sekä paikalliset että globaalit tekijät. Koillis-Nigerian 2000-luvun alun poliittinen todellisuus muovasi liikkeen perustajien ajatusmaailmaa, ja monet paikallisen ympäristön luomat mahdollisuudet ja rajoitteet selittävät sen aseellisen toiminnan vaiheita ja kehityskulkua. Boko Haramin tavoitteet, tukiverkostot ja kohdeyleisöt voi rinnastaa ryhmän toiminnalle yhtä lailla tärkeään globaaliin ulottuvuuteen, jossa kansainväliset salafi-jihadistien ryhmät ovat toimineet sen tukena, yleisönä ja innoittajana. Boko Haram on samanaikaisesti sekä Koillis-Nigeriaan juurtunut, paikallisten tekijöiden ja todellisuuden muovaama ryhmä että globaalista salafi-jihadismista ja sen ideologisesta perinteestä ammentava toimija.

Boko Haramin kehityskulkua 2010-luvun aikana on leimannut jatkuva sisäinen kiistely. Sen taipumus pirstaloitumiseen ja johtajuuskiistoihin kertoo yhteen sovittamattomien henkilökohtaisten ja ideologisten erimielisyyksien olemassaolosta sekä ryhmän löyhästä järjestäytymisestä, jossa yksittäisten persoonien rooli korostuu. Tällä sisäisellä hajonnalla on osittain paikalliset ja globaalit ulottuvuudet. JAS:n Abubakar Shekau on tunnettu yhteistyöhaluttomuudestaan ja paikallisen kanurien etnisen ryhmän suosimisesta, kun taas ISWAP:n johdossa vaikuttaneet hahmot, kuten Maman Nur, ovat aktiivisesti luoneet suhteita jihadisteihin Tšadjärven alueen ulkopuolella. Toisaalta Shekau ei ole koskaan perunut Isisin kalifille vannomaansa uskollisuudenvalaa, siinä missä ISWAP keskittyy paikallisen proto-valtion rakentamiseen ja on muihin Isisin provinssihin verrattuna varsin etäinen ja itsenäinen toimija. Boko

¹⁰³³ Kassim & Nwankpa (2018), s. 267.

¹⁰³⁴ Thurston (2018), s. 298.

Haramin ja sen ryhmittymien suhde paikallisiin ja globaaleihin ulottuvuuksiin ei ole yksioikoinen.

Boko Haram vaikuttaa oppineen historiansa aikana tekemistään virheistä ponnistaen yhä uudelleen heikostakin asemasta takaisin uudistuneena ja muuttuneena. Sisäisistä ristiriidoista huolimatta Boko Haramin eri ryhmittymät eivät myöskään tällä hetkellä avoimesti kilpaile tai taistele keskenään, ja ryhmittymien keskinäisen sovinnon mahdollisuus, esimerkiksi johtajien vaihdon seurauksena, on mahdollinen. Sovintoa tai ei, on todennäköistä, että väkivallan kierteet Koillis-Nigeriassa ja muualla Tšadjärvellä jatkuvat tulevaisuudessakin, vaihdellen suvantovaiheista intensiivisempiin kausiin. ISWAP:n vakavasti otettava aseellisen toimintakyvyn kasvu vuosina 2018–2019 vaatii jatkossakin sotilaallisia toimia sen hillitsemiseksi. Jihadistien käymää asymmetristä sotaa on kuitenkin mahdotonta voittaa pelkästään sotilaallisin keinoin.

MUSTAT LIPUT EUROOPAN YLLÄ: ISISIN VAIKUTUS ALUEEN JIHADISTISEEN LIIKEHDINTÄÄN

Juha Saarinen

Toukokuun 24. päivänä 2014, algerialaistaustainen Ranskan kansalainen Mehdi Nemmouche avasi tulen Brysselin keskustassa sijainneessa juutalais-museossa ja murhasi kolme museossa vierailutta henkilöä ja yhden työntekijän. Nemmouche oli radikalisoitunut ranskalaisessa vankilassa ja taistellut Syyriassa. Kahden oikeudenkäynnissä kuullun todistajan mukaan hän oli toiminut Isisinä tunnetun ryhmän vanginvartijana ja kiduttanut valvonnassaan olevia vankeja.¹⁰³⁵ Kuusi päivää iskun jälkeen Nemmouche pidätettiin Ranskan Marseillessa ja hänen hallustaan löytyi muun muassa hyökkäyksessä käytettyjä aseita sekä Isisin lippu.¹⁰³⁶ Tämä isku oli tiettävästi ensimmäinen Isisiin kytkeytynyt terroriteko Euroopassa.

Tätä artikkelia kirjoittaessa, kuusi vuotta myöhemmin, pääosin Syyriassa ja Irakissa operoivan Isisin nimeen on toteutettu alueella kymmenittäin terrori-iskuja. Jihadististen terrori-iskujen ja iskuyritysten määrä on Euroopassa noussut aiempaan verrattuna ennennäkemättömille tasoille. Vaikka ilmiönä jihadismi on Euroopassa paljon Isisiä laajempi, valtaosa iskuista on kytkeytynyt juuri kyseiseen ryhmään.¹⁰³⁷ Isisin riveihin on myös liittynyt muutamia tuhansia alueella syntyneitä, kasvaneita tai lyhyemmän aikaa oleskelleita muslimeita.¹⁰³⁸

Isis ja sen väkivallanteot – konfliktialueella, länsimaissa ja muualla maailmalla – ovat saaneet merkittävästi palstatilaa päivittäislehdistä sekä satojen tuntien edestä näkyvyyttä ja kuuluvuutta televisiossa ja radiossa. Vähemmälle huomiolle julkisessa keskustelussa ja ryhmän Suomessa saamassa medianäkyvyydessä ovat jääneet tapahtumien taustalta löytyvät kehityskulut. Näissä keskeisiä ovat ne syyt ja perusteet siitä, miten ja miksi Isis on onnistunut vetämään puoleensa tuhansittain eurooppalaisia ja Euroopassa asuneita muslimeita vierastaistelijoiksi¹⁰³⁹ sekä terrori-iskuja toteuttaneiksi *kalifaatin sotureiksi*¹⁰⁴⁰?

¹⁰³⁵ BBC: Brussels Nemmouche trial: Suspect claims he was ‘tricked’, 5.3.2019.

¹⁰³⁶ BBC: Brussels Jewish Museum Killings: Suspect ‘admitted attack’, 1.6.2014.

¹⁰³⁷ Katso esimerkiksi Nesser, Petter: *Military Interventions, Jihadi Networks, and Terrorist Entrepreneurs: How the Islamic State Terror Wave Rose So High in Europe*, CTC Sentinel, volume 12, issue 3, March 2019a, [<https://ctc.usma.edu/military-interventions-jihadi-networks-terrorist-entrepreneurs-islamic-state-terror-wave-rose-high-europe/>], luettu 6.7.2020; Nesser, Petter; Anne Stenersen & Emilie Oftedal: Jihadi Terrorism in Europe: The IS-Effect, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016..

¹⁰³⁸ Neumann, Peter R.: *Radicalized: New Jihadists and the Threat to the West*, I.B. Tauris, London 2016, s. 87–89.

¹⁰³⁹ Vierastaistelijalla tässä luvussa tarkoitetaan Daniel Bymanin määritelmää mukaillen henkilöä, joka on matkustanut vieraaseen valtioon tarkoituksenaan liittyä aseelliseen ryhmään tarkoituksenaan edistää tai osallistua sen toimintaan. Byman, Daniel: *Road Warriors – Foreign Fighters in the Armies of Jihad*, Oxford University Press, New York/NY 2019, s. 9.

¹⁰⁴⁰ Isisin omassa viestinnässä sen inspiroiimiin terrori-iskujen toteuttajiin on usein viitattu kalifaatin sotureina.

Ottaen huomioon, että tämän teoksen työstämisen aikana Isis on kokenut useita merkittäviä takaiskuja ja sen vetovoima on hiipunut huomattavasti, on tärkeää pohdita, miten ryhmä lähitulevaisuudessa vaikuttaa Euroopan jihadistiseen liikehdintään ja sen muodostamaan uhkaan. Artikkelijakautuu viiteen osaan. Ensimmäinen osa tarjoaa tiiviin katsauksen jihadismin historiaan alueella, joka on välttämätöntä ”Isis-vaikutuksen” ymmärtämisen kannalta. Toinen osa keskittyy tarkastelemaan Syyriaan ja Irakiin, pääasiassa Isisin riveihin, kohdistunutta vierastaistelijavirtaa. Kolmannessa osassa tutkitaan Isisiin kytkeytyneiden terrori-iskujen aaltoa sekä sen taustalta löytyviä syitä. Neljäs osa puolestaan asettaa aiemmin käsitellyt väkivaltaisen aktivismin ilmentymät laajempaan kontekstiin, ja tarkastelee Isisin vaikutusta jihadistisiin miljöihin laajemmin vierastaistelijaliikkuvuuden ja terrori-iskujen ulkopuolella. Viimeinen osio vetää yhteen artikkelin keskeiset löydökset Isisin vaikutuksesta jihadistiseen liikehdintään Euroopassa. Se myös esittää alustavia pohdintoja siitä, miten Isisin uhka näkyy ja kehittyy Euroopassa 2020-luvulla.

Jihadismin historia Euroopassa 1990-luvulta Syyrian sisällissodan alkuhetkiin

Vaikka Eurooppa ei ole keskeinen areena jihadistiselle liikehdinnälle, on siellä ollut radikaali-islamistista ja jihadistista toimintaa vähintään 1990-luvulta lähtien.¹⁰⁴¹ Ilmiö saapui alun perin Eurooppaan enimmäkseen pakolaisina ja turvapaikanhakijoina saapuneiden, islamistiseen ja etenkin radikaali-islamistiseen toimintaan muslimienemmistöisissä valtioissa osallistuneiden aktivistien mukana. Eurooppaan saapui myös Afganistanin konfliktiin osallistuneita vierastaistelijoita.¹⁰⁴² Euroopan vapaissa ja demokraattisissa toimintaympäristöissä he pystyivät jatkamaan aktivismiaan.¹⁰⁴³ Heidän ympärilleen muodostui saman aatemaailman omaksuneista radikalisoituneista henkilöistä koostuvia sosiaalisia verkostoja ja yhteisöjä. Näiden verkostojen ja yhteisöjen jäsenet pyrkivät vielä tuolloin pääasiassa tukemaan jihadistisia ja radikaali-islamistisia toimijoita ulkomailla – etenkin Algeriassa – keräämällä varoja, luomalla ja levittämällä propagandaa sekä rekrytoimalla vierastaistelijoita eri konflikteihin, kuten Bosniaan.¹⁰⁴⁴ Tärkeitä solmukohtia eurooppalaiseen jihadistiseen kenttään muodostui esimerkiksi Iso-Britanniaan – etenkin Lontooseen – Ranskaan, Saksaan ja Belgiaan.¹⁰⁴⁵ Toisaalta ilmiötä esiintyi alueella myös laajemmin, esimerkiksi Espanjassa ja Italiassa.

¹⁰⁴¹ Mullins, Sam: *'Home-grown' Jihad: Understanding Islamist Terrorism in the US and UK*, Imperial College Press, London 2015, s. 7.

¹⁰⁴² Nesser, Petter: *Islamist Terrorism in Europe: A History*, Hurst & Company, London 2016; Simcox, Robin: *The Asylum – Terror Nexus: How Europe Should Respond*, The Heritage Foundation, Backgrounder 3314, June 2018, s. 2, [<https://www.heritage.org/sites/default/files/2018-06/BG3314.pdf>], luettu 1.5.2020; Byman, 2019, s. 208. Ks. myös Vidino, Lorenzo: *The New Muslim Brotherhood in the West*, Columbia University Press, New York/NY 2010.

¹⁰⁴³ Mullins (2016), s. 2–3.

¹⁰⁴⁴ Byman (2019), s. 208.

¹⁰⁴⁵ Mullins (2016), s. 2–3.

Vaikka näiden yksittäisten aktivistien ja heidän ympärilleen muodostuneiden kollektiivien aktivismi keskittyi alussa Euroopan ulkopuolisiin konflikteihin, olivat ne maailmankatsomuksiltaan länsimaille vihamielisiä. Tämä johti myös terrori-iskuihin alueella. Ensimmäiset Euroopassa nähdyt terrori-iskut ja iskuyrityksiä kytkeytyivät Algerian sisällissotaan, ja eri konflikteihin aiemmin osallistuneilla vierastaistelijoilla oli keskeinen rooli iskujen toteutumisessa.¹⁰⁴⁶ Esimerkiksi Dan Bymanin arvion mukaan vierastaistelijoita oli osallisena peräti 90 %:ssa alueen iskusoluissa ennen vuotta 2001.¹⁰⁴⁷ Pääosin iskut tapahtuivat Ranskassa ja Belgiassa, mutta ne kytkeytyivät myös Lontooseen, josta oli tullut radikaali-islamistisen ja jihadistisen liikehdinnän merkittävin keskus Euroopassa sekä välietappi Afganistaniin suuntaaville vierastaistelijoille.¹⁰⁴⁸ Toisaalta myös radikaali-islamismia luonteeltaan kansainvälisemmän jihadismin edustaman uhkan alustavat merkit olivat huomattavissa ennen syyskuun 11., 2001 iskuja. Sekä al-Qaida että Isisiksi kehittynyt Abu Musab al-Zarqawin perustama aseellinen ryhmä pyrkivät, huonolla menestyksellä, suorittamaan terrori-iskuja Euroopassa.¹⁰⁴⁹

Kiinnostus jihadistista liikehdintää kohtaan Euroopassa alkoi kasvaa merkittävästi 2000-luvulla. Näin oli etenkin Iso-Britanniassa, Ranskassa, Saksassa ja Belgiassa. Ilmiöön kytkeytyvä aktivismi levisi ja voimistui kuitenkin myös muualla Euroopassa, etenkin Pohjoismaissa.¹⁰⁵⁰ Tärkeitä taustatekijöitä kehitykselle olivat muun muassa Yhdysvaltain hyökkäys Irakiin vuonna 2003,¹⁰⁵¹ sekä profeetta Muhammadista tanskalaisessa mediassa julkaistuja pilapiirroksia ympäröivä kohu 2005.¹⁰⁵² Niin al-Qaida kuin eurooppalaiset jihadistiset aktivistit ja verkostot käyttivät näitä, merkittävää kuohuntaa maailmanlaajuisesti ja Euroopan muslimiväestössä aiheuttaneita tapahtumia myös laajemmin radikalisointi- ja rekrytointitoiminnassaan. Tuloksena Euroopassa muodostui uusi jihadistisen liikkeen sukupolvi.¹⁰⁵³ Esimerkiksi Irakiin lähti eri arvioiden mukaan muutamista sadoista useaan tuhanteen vierastaistelijaa Euroopasta. Näiden tarkoituksena oli etupäässä taistella Yhdysvaltoja vastaan Irakin al-Qaidan (AQI), Isisin edeltävän muodon riveissä.¹⁰⁵⁴

Mielenkiintoista oli se, että jihadistinen liikehdintä kasvoi merkittävästi myös niissä Euroopan maissa, jotka vastustivat Irakin sotaa, kuten Ranskassa, Belgiassa ja Saksassa. Etenkin Ranska ja Belgia olivat suhteellisesti merkittäviä Irakiin matkanneiden

¹⁰⁴⁶ Nesser (2016), s. 65; Byman (2019), s. 211.

¹⁰⁴⁷ Byman (2019), s. 204.

¹⁰⁴⁸ Nesser (2016), s. 37; Mullins (2016), s. 4.

¹⁰⁴⁹ Nesser (2016), s. 101–112.

¹⁰⁵⁰ Ks. Nesser, Petter: *Islamist Terrorism in Europe: A History*, Hurst & Company, London 2018a (2nd ed.), s. 199–241.

¹⁰⁵¹ Steinberg, Guido: *German Jihad: On the Internationalization of Islamist Terrorism*, Columbia University Press, New York/NY 2013, s. 29–34.

¹⁰⁵² Nesser (2018a), s. 200–202.

¹⁰⁵³ Ibid. s. 139.

¹⁰⁵⁴ Ibid. s. 135.

vierastaistelijoiden alkuperämaita Euroopassa.¹⁰⁵⁵ Jotkut maat, kuten Saksa, kokivat myös Irakin sotaan kytkeytyneitä terrorismi-iskuja ja iskusuunnitelmia huolimatta sotaan kielteisesti suhtautuvasta ulkopoliittisesta kannastaan. Tämän lisäksi monet paikalliset jihadistiset aktivistit, yhteisöt ja järjestöt – kuten al-Qaidakin – tulkitsivat terrorismilainsäädäntöjen tiukentumisen sodanjulistuksena muslimeille ja käyttivät sitä oikeuttaakseen Euroopassa toteutettavia terrorismi-iskuja. Näin myös niissä maissa, jotka vastustivat Irakin sotaa.¹⁰⁵⁶

Tänä ajanjaksona jihadistinen liikehdintä, ja etenkin siihen kytkeytyvät terrorismi-iskut *kotoperäistyivät*.¹⁰⁵⁷ Vaikka eurooppalaiset ja Euroopassa radikalisoituneet henkilöt olivat osallistuneet jihadistiseen liikehdintään käytännössä jo 1990-luvulla alkaen,¹⁰⁵⁸ etenkin valtaosa terrorismi-iskuihin tai iskusuunnitelmiin osallistuneista oli Eurooppaan aikuisena muuttaneita henkilöitä. 2000-luvun alusta alkaen yhä suurempi osa terrorismi-iskuihin ja iskuyrityksiin osaa ottaneista oli Euroopassa syntyneitä tai kasvaneita musliminuoria, jotka olivat viettäneet aikaa vierastaistelijoina jihadististen ryhmien riveissä tai niiden koulutusleireillä.¹⁰⁵⁹

Merkittävin kotoperäistymistä ilmentävä iskut Euroopan maaperällä tapahtui vuonna vuonna 2005 Lontoossa.¹⁰⁶⁰ Vaikka molempia iskuja pidettiin pitkään esimerkkeinä Afganistanin sodan myötä merkityksensä menettäneestä al-Qaidasta ja jihadistisen liikkeen kehittymisestä siitä riippumattomaksi,¹⁰⁶¹ myöhemmin paljastui, että ryhmällä oli ollut keskeinen rooli jihadistisilla koulutusleireillä aikaa viettäneiden henkilöiden rekrytoinnissa terrorismi-iskuihin. Erityisesti ryhmän keskijohdon merkitys rekrytoinnissa on huomattava. Tämä heijastaa al-Qaidan laajempaa strategista kehittymistä 2000-luvulla, jolloin sen keskijohdosta tuli entistä merkittävämpi tekijä sen pyrki- myksessä toteuttaa terrorismi-iskuja globaalisti.¹⁰⁶²

Ilmiön kehittämisestä huolimatta Irakin konfliktin synnyttämän terrorismi-iskujen aallon (2003–2005) ja uuden jihadistisukupolven muodostamisesta huolimatta iskujen mää-

¹⁰⁵⁵ Holman, Timothy: Belgian and French Foreign Fighters in Iraq 2003–2005: A Comparative Case Study, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 38, issue 8, 2015.

¹⁰⁵⁶ Nesser (2016), s. 129–241.

¹⁰⁵⁷ Kotoperäistymisellä tarkoitetaan Euroopassa syntyneiden tai siellä nuoruutensa viettäneiden toisen sukupolven muslimien ja käännynnäisten lisääntynyttä osallistumista jihadistiseen liikehdintään. Ks. ilmiötä seikkaperäisesti käsittelevä Mullins (2016).

¹⁰⁵⁸ Ibid.

¹⁰⁵⁹ Hamming, Tore: *The Copenhagen 'Matchstick' Terror Plot and the Evolving Transnational Character of Terrorism in the West*, CTC Sentinel, volume 12, issue 11, December 2019, [<https://ctc.usma.edu/2016-copenhagen-matchstick-terror-plot-evolving-transnational-character-terrorism-west/>], luettu 6.7.2020.

¹⁰⁶⁰ Hoffman, Bruce: The 7 July 2005 London Bombings, *Global Terrorism Threat: From 9/11 To Osama bin Laden's Death*, Bruce Hoffman & Fernando Reinares (eds.), Columbia University Press, New York/NY 2014.

¹⁰⁶¹ Ks. Esim. Sageman, Marc: *Leaderless Jihad – Terror Networks in the Twenty-First Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2008, s. 192–216.

¹⁰⁶² Ks. Neumann, Peter; Ryan Evans & Raffaello Pantucci: Locating Al Qaeda's Center of Gravity: The Role of Middle Managers, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 34, issue 11, 2011; Hoffman, Bruce & Fernando Reinares: Conclusion, *Global Terrorism Threat: From 9/11 To Osama bin Laden's Death*, Bruce Hoffman & Fernando Reinares (eds.), Columbia University Press, New York/NY 2014, s. 618–639.

rä alueella alkoi tasaantua vuosikymmenen loppua kohden.¹⁰⁶³ Alueella nähtiin kuitenkin iskujen ja iskuyritysten piikki 2010.¹⁰⁶⁴ Se johtui pääosin kahdesta tekijästä: Jemenissä toimivan Arabian Niemimaan al-Qaidan (AQAP) länsimaihin kohdistuvasta toiminnasta, sekä yksittäisten, usein ongelmallisesti *yksinäisiksi susiksi* kutsuttujen¹⁰⁶⁵, hyökkääjien toteuttamien iskujen yleistymisestä.¹⁰⁶⁶

Koska edellinen al-Qaidan onnistunut tuhovoimainen isku oli tapahtunut vuonna 2005 Lontoossa, 2010-luvun alussa jihadistisen liikehdinnän aiheuttaman uhkan alueella arvioitiin laajalti olevan hiipumassa. Merkittävinä osasyinä tähän olivat jihadististen terrori-iskujen ja iskusuunnitelmien määrän lasku alueella iskusoluihin ja verkostoihin kohdistuneen vastatoimien seurauksena.¹⁰⁶⁷ Tämän lisäksi al-Qaida oli ajettu ahtaalle myös globaalisti. Sen keskusjohto oli kärsinyt merkittäviä tappiota vuosikymmenen vaihteeseen mennessä, sekä aivan 2010-luvun alussa.¹⁰⁶⁸ Esimerkiksi ryhmän ikoninen perustaja ja johtaja Osama bin Laden surmattiin toukokuussa 2011, ja länsimaiselle jihadismille kasvot antanut Anwar al-Awlaki muutamaa kuukautta myöhemmin. Ryhmän koettu merkityksettömyys Lähi-idässä loppuvuodesta 2010 käynnistyneen arabikevään vallankumouksellisten mielenosoitusten aallossa herätti myös laajalti spekulatiota al-Qaidan vaikuttavuuden katoamisesta.¹⁰⁶⁹

Nämä tapahtumat peittivät kuitenkin alleen sen, että jihadistiset verkostot, yhteisöt ja laajempi jihadistinen liike Euroopan alueella olivat jatkaneet voimistumistaan ja kehittymistään alueella nähtyjen tuhovoimaisten terroritekojen määrän hiipumisesta huolimatta. Näiden mobilisaatiopotentiaali oli altis muutoksille kansainvälisessä jihadistisessa liikkeessä sekä maailmanpoliittisessa tilanteessa, joka kävi selväksi Syyrian sisällissodan sytyttyä. Euroopassa tapahtuneet 2000-luvun kehitykset loivat suurilta osin pohjan historiallisen laajalle ja suurelle vierastaistelijaliikkuvuudelle Euroopasta Syyriaan ja Irakiin vuosien 2012 ja 2016 välillä.

¹⁰⁶³ Katso Nesser (2016), s. 129–162.

¹⁰⁶⁴ Nesser (2019a).

¹⁰⁶⁵ Schuurman, Bart; Lasse Lindekilde, Stefan Malthaner, Francis O'Connor, Paul Gill & Noémie Bouhana: End of the Lone Wolf: The Typology that Should Not Have Been, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 42, issue 8, 2019.

¹⁰⁶⁶ Nesser (2016), s. 253–258.

¹⁰⁶⁷ Ibid. s. 243.

¹⁰⁶⁸ Byman (2019), s. 215–216.

¹⁰⁶⁹ Katso esimerkiksi McCants, William: *Al Qaeda's Challenge: The Jihadist's War with Islamist Democrats*, Foreign Affairs, 1.9.2011, [https://www.foreignaffairs.com/articles/south-asia/2011-09-01/al-qaedas-challenge], luettu 6.7.2020.

”Kiirehtikää, oi muslimit, valtioonne”¹⁰⁷⁰: Mustien lippujen internationaali

Kuten edellä on mainittu, 2010-luvun alussa uskottiin varsin yleisesti, mutta valitettavan harhaanjohtavasti, että jihadistinen liikehdintä ja sen edustama uhka – Euroopassa ja globaalisti – oli hiipumassa.¹⁰⁷¹ Säännöllisin väliajoin 2000-luvun aikana esitetyt ennustukset al-Qaidan ja jihadistisen liikkeen lopusta ovat kuitenkin osoittautuneet kerta toisensa jälleen perusteettoman optimistisiksi. Niin myös 2010-luvun alussa. Kuten esimerkiksi jihadismiin erikoistuneet tutkijat Shiraz Maher, Peter Neumann ja Daveed Gartenstein-Ross ovat huomioineet, arabikevään luoma kaaos ja epävakaus antoi al-Qaidalle, ja muille jihadistisen liikkeen edustajille mahdollisuuden hyödyntää toimintavapauden kasvua sekä tuoda itsensä uudelleen esiin.¹⁰⁷² Tämä näkyi 2010-luvun aikana useilla konfliktialueella, kuten Malissa, Libyassa, Jemenissä, sekä ennen kaikkea Syyriassa ja Irakissa.

Alkuvuodesta 2011 käynnistynyt Syyrian kansannousu ja siitä seurannut sisällissota on muodostunut jihadistisen liikkeen uudeksi *cause célèbreksi* ja painopisteeksi 2010-luvulla. Se puhalsi uutta elämää jihadistiseen liikkeeseen ja loi uuden sille uuden sukupolven, näin myös Euroopassa.¹⁰⁷³ Valtaosalle tätä sukupolvea Isis on ollut kiistan jihadistisen liikkeen lipunkantaja ja symbolinen johtaja. Merkit konfliktin muodostumisesta jihadistisen liikkeen uudeksi painopisteeksi alkoivat näkyä pian sen jälkeen, kun Syyrian kansannousu eskaloitui aseelliseksi konfliktiksi. Maahan alkoi virrata vierastaistelijoita, ensin Lähi-idän muista valtioista ja myöhemmin maailmanlaajuisesti, osaltaan uskonoppineiden kannanottojen rohkaisemana.¹⁰⁷⁴ Kesään 2013 mennessä maan sisällissodassa taisteli aktiivisesti enemmän vierastaistelijoita kuin yhdessäkään aiemmassa konfliktissa, joihin muslimienemmistöisistä maista matkustaneet vierastaistelijat olivat osallistuneet – mukaanluettuna al-Qaidan ja globaalien jihadistisen liikkeen synnyttänyt Afganistanin konflikti 1980-luvulla.¹⁰⁷⁵

Syyrian konfliktia ja sen kehittymistä on käsitelty kattavasti muualla, eikä sitä ole tarvetta käsitellä pidemmin tässä luvussa muuten kuin vierastaistelialiikkuvuuden yh-

¹⁰⁷⁰ Kun Abu Muhammed al-Adnani julisti puheessaan ”Ramadan-viesti uskonsoturelle ja ummalle” heinäkuussa 2014 kalifaatin olleen perustetun, hän kutsui näillä sanoilla maailman muslimeja matkustamaan ryhmän perustamaan kalifaattiin, määrittäen sen henkilökohtaiseksi uskonnolliseksi velvollisuudeksi. Käännös on kirjoittajan. Ingram, Haroro J.; Craig Whiteside & Charlie Winter: *The ISIS Reader: Milestone Texts of the Islamic State Movement*, Hurst & Company, London 2020, s. 178–186.

¹⁰⁷¹ Nesser (2016), s. 267.

¹⁰⁷² Gartenstein-Ross, Daveed: *Al-Qaeda is Winning*, The Atlantic 8.9.2011, [<https://www.theatlantic.com/international/archive/2011/09/al-qaeda-is-winning/244701/>], luettu 6.7.2020; Maher, Shiraz & Peter R. Neumann: *Al-Qaeda at a Crossroads: How the terror group is responding to the loss of its leaders & the Arab Spring*, The International Centre for the Study of Radicalisation, August 2012, [https://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/ICSR_Maher-Neumann-Paper_For-online-use-only.pdf], luettu 6.7.2020.

¹⁰⁷³ Nesser (2018a), s. 269–271.

¹⁰⁷⁴ Ks. Hegghammer, Thomas & Aaron Y. Zelin: *How Syria's Civil War Became a Holy Crusade*, Foreign Affairs, 3.7.2013, [<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2013-07-03/how-syrias-civil-war-became-holy-crusade>], luettu 6.7.2020.

¹⁰⁷⁵ Hegghammer, Thomas: *Syria's Foreign Fighters*, Foreign Policy 9.12.2013a, [<https://foreignpolicy.com/2013/12/09/syrias-foreign-fighters/>], luettu 6.7.2020.

teydessä.¹⁰⁷⁶ Pääpiirteittäin sisällissodan alussa maahan matkustettiin ensisijaisesti puolustamaan maan sunniyhteisöä Bashar al-Assadin hallinnon brutaalilta ja laajamittaiselta väkivallalta, eikä konfliktilla ollut vielä voimakasta kansainvälistä ulottuvuutta. Konfliktialueelle matkanneet vierastaistelijat liittyivät moniin pieniin, vastikään muodostettuihin ryhmiin, joiden keskuudessa oli sekulaareja, islamistisia, salafistisia ja myös jihadistisia ryhmiä. Pian sekulaareja ryhmiä usein paremmin varustetut, johdetut ja taistelutoiminnassa tehokkaammat uskonnolliset ryhmät, mukaan lukien salafistiset ja jihadistiset ryhmät kuten *Jabhat al-Nusra*, *Jund al-Sham*, *Kataib al-Muhajiroun* sekä *Ahrar al-Sham* alkoivat vetää puoleensa valtosan konfliktialueelle saapuneista.¹⁰⁷⁷ Niiden rooli korostui konfliktidynamiikan muuttuessa Iranin ja Hizbollahin intervention sekä oppositioryhmiä salafisoitumisen ja radikalisoitumisen seurauksena.

Keväästä 2013 valtaosa konfliktialueille matkustaneista pyrki liittymään Isisin riveihin. Tämän taustalla oli etenkin ryhmän voittoa imago ja pyrkimys esittäytyä Syyrian ja Irakin sunniyhteisön ensisijaisena suojelijana aina vuoden 2014 alkuun asti. Muita keskeisiä tekijöitä olivat etenkin Isisin kansainvälisesti jihadistisen liikkeen sisällä resonoiva aate, sekä sen kalifaatin julistamiseen 2014 huipentunut valtionrakennusprojekti.¹⁰⁷⁸ Yhtäläillä, tärkeässä roolissa olivat sen kytkökset ruohonjuuritason jihadistisiin verkostoihin ja yhteisöihin eri alueilla, kuten Afrikassa, Lähi-idässä ja Euroopassa.¹⁰⁷⁹ Toisin kuin monilla muilla konfliktiin osallistuneilla aseellisilla ryhmillä, Isisillä oli myös järjestelmällinen pyrkimys hyödyntää sosiaalisen median merkitystä toiminnassaan ja kohdistaa eri puolilla maailmaa sijaitseviin yleisöihin muun muassa sosiokulttuurillisesti räätälöityä propagandaa omien tavoitteiden – kuten rekrytoinnin – edistämiseksi osana laajamittaista, ammattimaisesti ja teollisesti tuotettua viestinnällistä kokonaisuutta.¹⁰⁸⁰

Vierastaistelialiikkuvuus konfliktialueelle ja Isisin riveihin kääntyi laskuun vuoteen 2015 mennessä, ja hiipui lähes olemattomaksi loppuvuoteen 2016 mennessä.¹⁰⁸¹

¹⁰⁷⁶ Ks. Lister, Charles R.: *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, The Islamic State and the Evolution of An Insurgency*, Hurst & Company, London 2015.

¹⁰⁷⁷ Neumann (2016), s. 90.

¹⁰⁷⁸ Isisin kalifaatin julistukseen huipentuneen valtionrakennusprojektin perusteista, katso Bunzel, Cole: *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State*, The Brookings Institution, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, Analysis Paper 19, March 2015, [<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State-1.pdf>], luettu 16.5.2020.

¹⁰⁷⁹ Zelin, Aaron Y.: New Zealand's Jihadis, *New Zealand International Review*, volume 40, issue 2, March/April 2015.

¹⁰⁸⁰ Isisin viestinnästä, katso Ingram, Haroro J.: The Strategic Logic of Islamic State's Full-Spectrum Propaganda: Coherence, Comprehensiveness, and Multidimensionality, *ISIS Propaganda: A Full-Spectrum Extremist Message*, Stephanie J. Baele, Katherine A. Boyd & Travis G. Coan (eds.), Oxford University Press, New York/NY 2020, s. 21–46.

¹⁰⁸¹ Radicalisation Awareness Network (RAN) Manual: *Foreign terrorist fighters and their families*, RAN Centre of Excellence, July 2017, [https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/ran_br_a4_m10_en.pdf], luettu 6.7.2020.

Tälle oli useita keskeisiä syitä. Esimerkiksi Syyrian konfliktin vetovoima heikkeni merkittävästi opposition sirpaloituessa ja ajautuessa sisäisiin kiistoihin ja konflikteihin. Samalla sen sotamenestys Assadin hallintoa ja sitä tukeneita Irania, Venäjää ja Hizbollahia vastaan heikkeni merkittävästi. Myös Isisin voittoisa imago murentui. Se menetti tuhansittain taistelijoita, mukaanlukien vierastaistelijoita epäonnistuneissa operaatioissa. Esimerkkinä tällaisesta oli Kobanen valloitusyritys Syyriassa 2014–2015.¹⁰⁸² Sotaonnan kääntymiseen vaikutti keskeisesti myös sen vastustajien kiihtyvät sotatoimet ryhmää vastaan 2015–2016, näin etenkin Irakissa. Isisin puolustustais-telu julistetun kalifaatin ylläpitämiseksi osoittautui pian mahdottomaksi, ja se menetti valloittamansa kaupungit vuosien 2016–2017 aikana. Kesällä 2014 julistettu kalifaatti vetäytyi vääjäämättömästi Syyrian ja Irakin syrjäseuduille, kunnes ryhmä menetti viimeisen pesäkkeensä Syyrian Baghuzissa keväällä 2019. Osana alueiden menetystä konfliktialueelle matkustaminen ja Isisin riveihin liittyminen vaikeutui merkittävästi,¹⁰⁸³ sillä Isis joutui vetäytymään hallitsemiltaan Turkin vastaisen rajan seuduilta, ja Turkki muutti suhtautumistaan vierastaistelijoiden aiempaan vapaaseen liikkuvuuteen.¹⁰⁸⁴

Vuosien 2011 ja 2016 välillä konfliktialueelle oli kuitenkin matkustanut yhden arvion mukaan jo yli 42 000 vierastaistelijaa yli 120 eri maasta, joista noin 5000 oli peräisin Euroopasta.¹⁰⁸⁵ Heistä suurin osa liittyi Isisin. Valtaosa Euroopasta peräisin olleista vierastaistelijoina oli peräisin vain neljästä maasta: Ranskasta, Iso-Britanniasta, Saksasta ja Belgiasta. Muutamista muista maista, kuten Ruotsista, Tanskasta ja Alankomaista konfliktialueelle suuntautui väestömäärään verrattuna merkittäviä mobilisaatioita.¹⁰⁸⁶ Jopa sellaisista maista, joiden muslimiväestöjen edustajat eivät juuri aiemmin ole osallistuneet jihadistiseen liikehdintään kotimaissaan tai ulkomaisissa konflikteissa, kuten Suomesta, matkustettiin kymmenittäin Syyriaan ja Irakiin tarkoituksena osallistua siellä sotaan Isisin tai muiden jihadistiryhmien riveissä.¹⁰⁸⁷

Isisin riveihin liittyneet vierastaistelijat muodostivat uuden “jihadistien internationaalin”.¹⁰⁸⁸ Vaikka Euroopasta oli aiemmin matkustanut vierastaistelijoita useisiin eri konflikteihin osallistuakseen niihin jihadististen ryhmien riveissä,¹⁰⁸⁹ Syyrian ja Isisin tapauksessa poikkeavaa oli, että eurooppalaisten vierastaistelijoiden määrä ylitti kaik-

¹⁰⁸² Byman (2019), s. 200–201.

¹⁰⁸³ Ibid. s. 196.

¹⁰⁸⁴ Ibid. s. 257.

¹⁰⁸⁵ RAN Manual (2017), s. 6.

¹⁰⁸⁶ Ks. esim. van Ginkel, Bibi & Eva Entenmann (eds.): *The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Research Paper, April 2016, [https://icct.nl/wp-content/uploads/2016/03/ICCT-Report_Foreign-Fighters-Phenomenon-in-the-EU_1-April-2016_including-AnnexesLinks.pdf], luettu 8.7.2020.

¹⁰⁸⁷ Katso esimerkiksi Malkin ja Saarisen artikkeli tässä teoksessa.

¹⁰⁸⁸ Neumann, (2016), s. 87–89.

¹⁰⁸⁹ Tällaisia konflikteja olivat muun muassa Afganistan, Bosnia, Pakistan, Irak, Somalia, Jemen sekä Tshetshenia 2000-luvulla. Ks. Schmidt, Alex & Tinnes Judith: *Foreign (Terrorist) Fighters with IS: A European Perspective*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Research Paper, December 2015, [<https://icct.nl/wp-content/uploads/2015/12/ICCT-Schmid-Foreign-Terrorist-Fighters-with-IS-A-European-Perspective-December2015.pdf>], luettu 6.7.2020.

ki aiemmat vierastaistelijaliikkuvuudet yhteensä. Yhden tutkimuksen mukaan määrä oli jopa moninkertainen.¹⁰⁹⁰ Miksi Isis sitten onnistui vetämään puoleensa merkittävän määrän eurooppalaisia ja Euroopassa asuneita muslimeja?

Yksi helposti ylenkatsottava, mutta keskeinen tekijä on ollut Euroopasta konfliktialueelle matkustamisen helppous, näin aina vuoteen 2015 asti. Vaikka konfliktin vetovoima oli myös Euroopassa merkittävä, Syyriaan pystyi monista Euroopan maista matkustamaan nopeasti ja verrattain halvalla Turkin kautta. Konfliktin alkuaikoina Euroopan maissa ei juuri pyritty estelemään vierastaistelijoiden lähtöä Syyriaan monien vastustaessa avoimesti al-Assadin hallintoa ja sen toimia sisällissodassa.¹⁰⁹¹ Myös Turkki piti pitkään rajansa käytännössä auki vierastaistelijoilta ja antoi monien Assadia vastustavien tahojen, mukaanlukien jihadistiryhmien, toimia vapaasti alueellaan vuoteen 2015 asti. Merkittävänä turismikohteena Turkki oli ihanteellinen kauttakulkumaa konfliktialueelle. Sinne matkustaminen mahdollisti helpommin vierastaistelijoina pyrkineiden todellisten matkustusaikojen ja määränpiilottamisen alkuperämaiden turvallisuusviranomaisilta. Tämä puolestaan mahdollisti osaltaan edestakaista matkustamista konfliktialueen ja alkuperämaiden välillä, joissa vierastaistelijat saattoivat pyrkiä rekrytoimaan uusia taistelijoita.¹⁰⁹²

Matkustamisen helppouden myötä yhä useammat uskalsivat yrittää pyrkiä konfliktialueelle kasvasta sosiaalisista ja oikeudellisista sanktiomahdollisuuksista huolimatta. Näitä viranomaisten paljastama pyrkimys osallistua konfliktiin jihadistiryhmien kuten Isisin riveissä toi vierastaistelijoiden alkuperämaissa ja yhteisöissä, etenkin kesän 2014 jälkeen. Koska Syyria oli laaja maa, jossa etenkin konfliktin alkuaikoina taisteluihin osallistuminen – tai joutuminen – oli epävarmaa, maahan matkusti demografisesti aiempaa laajempi ihmisjoukko. Normaalisti vierastaistelijoina pyrkivät ensisijaisesti noin 20-vuotiaat miehet, mutta Syyriaan matkustaneiden joukossa oli tätä nuorempia ja merkittävästi vanhempia miehiä, sekä kaikenikäisiä naisia – osan viedessä mukanaan myös lapsensa.¹⁰⁹³

Isisin vetovoimaa lisäsivät etenkin sen järjestelmälliset pyrkimykset tuoda esiin omia narratiivejaan konfliktista sosiaalisessa mediassa. Nämä resonoivat myös länsimaissa. Näin etenkin eurooppalaisissa kohdeyleisöissä, joista pyrittiin rekrytoimaan uusia taistelijoita, aktivisteja ja kannattajia.¹⁰⁹⁴ Twitter, Facebook ja YouTube sekä muut sosiaalisen median alustat tarjosivat uusia ympäristöjä strategiseen viestintään ja rekrytointiin, kuten esimerkiksi Matti Pohjonen on omassa artikkelissaan tuonut esiin. Merkittävin syy Isisin vetovoimalle myös Euroopassa oli sen voittoisa imago vuosina

¹⁰⁹⁰ Hegghammer, Thomas: Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice Between Domestic and Foreign Fighting, *American Political Science Review*, volume 107, issue 1, 2013b.

¹⁰⁹¹ Hegghammer (2013a); Zelin (2015).

¹⁰⁹² Hegghammer (2013a).

¹⁰⁹³ Ibid.

¹⁰⁹⁴ Katso esimerkiksi Berger, J. M.: *Tailored Online Interventions: The Islamic State's Recruitment Strategy*, CTC Sentinel, volume 8, issue 10, October 2015, [<https://www.ctc.usma.edu/tailored-online-interventions-the-islamic-states-recruitment-strategy/>], luettu 6.7.2020.

2013–2014 sekä kalifaatin julistamiseen kesällä 2014 huipentunut valtionrakennusprojekti, joka lisäsi ryhmän sen kansainvälistä vetovoimaa huomattavasti.¹⁰⁹⁵

Vaikka kalifaatin julistus otettiin jihadistisen liikkeen sisällä vastaan äärimmäisellä skeptisyydellä ja paikoittaisella halveksunnalla,¹⁰⁹⁶ onnistui se inspiroimaan ja vetämään puoleensa tuhansittain nuoria muslimeja, jotka vastasivat kalifi Ibrahimin nimen omaksuneen Abu Bakr al-Bagdadin ja Abu Muhammed al-Adnanin kutsuun muuttaa ryhmän lupaamaan yhteisöön tosiuskovaisille. Osana julistusta se vetosi taistelijoiden lisäksi hallinnollisiin ammattilaisiin, tohtoreihin, insinööreihin, IT-ammattilaisiin ja graafisiin suunnittelijoihin kalifaattinsa rakentamiseksi.¹⁰⁹⁷ Tämä laajensi Isisin potentiaalista kannattajakuntaa ja rekrytointiyleisöä myös niihin, jotka suhtautuivat siihen suopeasti, mutta eivät halunneet osallistua taisteluihin. Koska kyseessä oli uuden yhteisön ja yhteiskunnan luominen, vetosi se myös ennennäkemättömään määrään jihadistisesta liikehännästä, Syyrian konfliktista ja Isisin yhteiskunnasta kiinnostuneita naisia, monien matkustaessa alueelle jälkikasvunsa kanssa.¹⁰⁹⁸

Yksi tärkeimmistä tekijöistä Euroopasta Isisin riveihin suuntautuneessa liikkuvuudessa oli jihadististen verkostojen kasvaminen, kehittyminen ja keskinäinen verkostoituminen Euroopassa etenkin 2000-luvun jälkimmäisellä puoliskolla.¹⁰⁹⁹ Kenties näkyvin kehitys oli Iso-Britanniassa pitkään vaikuttaneen, moniin terroristisiin järjestöihin kytkeytyneen salafistisen *al-Muhajiroun*-aktivistiorganisaation¹¹⁰⁰ laajentuminen ympäri Eurooppaa johtajansa Anjem Choudaryn aktivismin edesauttamana vuosikymmenen vaihteesta alkaen.¹¹⁰¹ Näin sanottuja Sharia4-ryhmiä – joiden suhtautuminen väkivaltaan oli monimutkainen mutta jotka toimivat kiistatta sekä kognitiivista että käytöksellistä (väkivaltaista) radikalisoitumista mahdollistavina ympäristöinä – luotiin Saksassa¹¹⁰², Ranskassa¹¹⁰³, Belgiassa¹¹⁰⁴, Tanskassa¹¹⁰⁵, Norjassa¹¹⁰⁶, ja Hol-

¹⁰⁹⁵ Lia, Brynjar: Understanding Jihadi Proto-States, *Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 4, 2015.

¹⁰⁹⁶ *Al Arabiya*: Jordan's Abu Qatada says caliphate declaration 'void', 16.7.2014; Al-Khalidi, Suleiman: Jihadist thinker says Islamic caliphate will cause Islamist infighting, *Reuters*, 2.7.2014. Ks. myös Hamming, Tore: The Al-Qaeda—Islamic State Rivalry: Competition Yes, but No Competitive Escalation, *Terrorism and Political Violence*, volume 32, issue 1, 2020.

¹⁰⁹⁷ Zelin (2015).

¹⁰⁹⁸ Naisten motiiveista matkustaa konfliktialueelle ja Isisin alaisuuteen, ks. esim. Hoyle, Carolyn; Alexandra Bradford & Ross Frenett: *Becoming Mulan? Female Western Migrants to ISIS*, Institute for Strategic Dialogue, 2015, [https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/02/ISDJ2969_Becoming_Mulan_01.15_WEB.pdf], luettu 9.7.2020; Moaveni, Azadeh: *Guest House for Young Widows: Among The Women of Isis*, Scribe, London 2019.

¹⁰⁹⁹ Zelin (2015).

¹¹⁰⁰ Al-Muhajiroun -ryhmästä ja sen taustoista, katso etenkin Wiktorowicz, Quintan: *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*, Rowman & Littlefield, London 2005; Kenney, Michael: *The Islamic State in Britain: Radicalization and Resilience in an Activist Network*, Cambridge University Press, New York/NY 2018.

¹¹⁰¹ Vidino, Lorenzo: Sharia4: From Confrontational Activism to Militancy, *Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 2, 2015; Neumann (2016), s. 116–118.

¹¹⁰² Krause, Dino; Saer el-Jaichi, Telli Betül Karacan & Mona Kanwal Sheikh: *Islamic State in Europe: the network and doctrine of Millatu Ibrahim*, Danist Institute for International Studies, DIIS Comment, 19.12.2019, [https://www.diis.dk/en/research/islamic-state-in-europe-the-network-and-doctrine-of-millatu-ibrahim], luettu 6.7.2020.

¹¹⁰³ BBC: Profile: French Islamist Group Forsane Alizza, 30.3.2012.

lannissa¹¹⁰⁷ sekä monessa muussa maassa vaihtelevalla menestyksellä. Tällaisten aktivistiryhmien jäsenet olivat ideologisesti viritettyjä konfliktiin osallistumiseksi Isisin ja muiden jihadistiryhmien riveissä. Järjestöillä oli yleensä yhteyksiä avainaktivisteihin, kuten entisiin tai nykyisiin vierastaistelijoihin ja ideologisiin johtohahmoihin.¹¹⁰⁸ Nämä helpottivat konfliktialueella toimivien jihadistiryhmien riveihin liittymistä. Esimerkiksi Europol korosti terrorismia Euroopassa vuosina 2013 sekä 2014 käsittelevissä raporteissaan, kuinka al-Muhajiroun ja siihen kytkeytyvät Sharia4-ryhmät olivat keskeinen vierastaistelijaliikkuvuutta edesauttava tekijä alueella.¹¹⁰⁹

Muita keskeisiä tekijöitä oli jihadistisen liikehdinnän yhä tiiviimpi nivoutuminen vastakulttuurillisiin salafistisiin yhteisöihin eri puolilla Eurooppaa.¹¹¹⁰ Tämä laajensi jihadistien ja jihadismiin ystävällismielisesti suhtautuvien salafististen aktivistiverkostojen ja järjestöjen potentiaalista kohdeyleisöä rekrytointi- ja radikalisoitipyrkimyksille entisestään. Alueelle jo matkanneiden, Isisiin liittyneiden vierastaistelijoiden rooli inspiraation lähteenä ja suunnannäyttäjänä omissa kaveripiireissään ja sosiaalisissa verkostoissaan oli keskeinen.¹¹¹¹ Tällaiset henkilöt olivat keskeisessä asemassa myös konfliktialueelle jo matkanneiden rekrytointi- ja fasilitointitoiminnassa.¹¹¹²

Isisin riveihin suuntautuneen vierastaistelijaliikkuvuuden taustalla oli siis useita tekijöitä. Isisin pyrkimys opportunistisesti käyttää hyväkseen Syyrian sisällissotaa sekä järjestelmällinen ja tehokas sosiaalisen median hyödyntäminen mahdollistivat osaltaan sen, että valtaosa Euroopasta matkanneista vierastaistelijoista liittyi ryhmään konfliktialueelle saavuttuaan. Toisaalta Euroopan kannalta keskeistä myös oli, että alueen jihadistiset verkostot olivat kasvaneet ja kehittyneet merkittävästi, jonka vuoksi Euroopassa oli aiempaa huomattavasti isompi potentiaali vierastaistelijoiden

¹¹⁰⁴ Van Ostaeyen, Pieter: *Belgian Radical Networks and the Road to Brussels Attack*, CTC Sentinel, volume 9, issue 6, June 2016, [<https://ctc.usma.edu/belgian-radical-networks-and-the-road-to-the-brussels-attacks/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁰⁵ Hemmingsen, Ann-Sophie: *Plebeian Jihadism in Denmark: An Individualisation and Popularization Predating the Growth of the Islamic State*, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

¹¹⁰⁶ Lia, Brynjar & Petter Nesser: *Jihadism in Norway: a Typology of Militant Networks in a Peripheral European Country*, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

¹¹⁰⁷ Batrawi, Samar: *The Dutch Foreign Fighter Contingent in Syria*, CTC Sentinel, volume 6, issue 10, October 2013, [<https://www.ctc.usma.edu/the-dutch-foreign-fighter-contingent-in-syria/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁰⁸ Ensor, Josie & Raf Sanchez: *Islamic State leaks reveal banned cleric Omar Bakri recruited British jihadists*, *The Telegraph*, 10.3.2016; Van Vlieden, Guy: *How Belgium Became a Top Exporter of Jihad*, *Jamestown Foundation Terrorism Monitor*, volume 13, issue 11, May 2015, [<https://jamestown.org/program/how-belgium-became-a-top-exporter-of-jihad/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁰⁹ Pantucci, Raffaello: *Al-Muhajiroun's European Recruitment Pipeline*, CTC Sentinel, volume 8, issue 8, August 2015, [<https://ctc.usma.edu/al-muhajiroun-european-recruiting-pipeline/>], luettu 6.7.2020.

¹¹¹⁰ Neumann (2016), s. 112–115; Reinares, Fernando: *Jihadist mobilisation, undemocratic Salafism and terrorist threat in the EU*, Real Instituto Elcano, Expert Comment 13/2017, 10.3.2017, [http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/international+terrorism/commentary-reinares-jihadist-mobilisation-undemocratic-salafism-terrorist-threat-eu], luettu 6.7.2020.

¹¹¹¹ Ks. Esim. Maher, Shiraz: *From Portsmouth to Kobane: the British jihadis fighting for Isis*, *New Statesman* 6.11.2014, [<https://www.newstatesman.com/2014/10/portsmouth-kobane>], luettu 6.7.2020; Higgins, Andrew: *A Norway Town and Its Pipeline to Jihad in Syria*, *The New York Times*, 4.4.2015.

¹¹¹² Katso esimerkiksi Holman, Timothy: *'Gonna Get Myself Connected': The Role of Facilitation in Foreign Fighter Mobilizations*, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 2, 2016.

rekrytoinnille ja mobilisoinnille – myös naisten keskuudessa. Monet näihin verkostoihin kytkeytyneistä avainhahmoista julistivat lopulta uskollisuuttaan Isisille, viimeistään kalifaatin julistamisen seurauksena.¹¹¹³ Nämä tekijät edesauttoivat ryhmän vetovoiman merkittävää ilmenemistä Euroopassa. Muutamaa kuukautta kalifaattinsa julistamisen jälkeen Isis julisti myös avoimesti kansainvälisen terrori-iskujen kampanjan. Ryhmän vuonna 2016 kuolleen puhemiehen al-Adnanin vaati syyskuussa 2014 *kalifaatin sotureita* kaikkialla maailmassa kylvämään kauhua vääräuskoisten vihollisten keskuuteen.¹¹¹⁴ Monet tarttuivat myös tähän kutsuun.

”Kaafirin veri on halaal teille, joten vuodattakaa sitä”¹¹¹⁵: Isisin terrori-iskujen aalto Euroopassa

Toukokuussa 2014 tapahtuneen Brysselin juutalaismuseon iskun ja al-Adnanin syyskuuisen globaalien terrorikampanjan julistuksen jälkeen sekä iskujen että iskuyritysten määrä Euroopassa lähtivät merkittävään kasvuun. Pelkästään kesäkuun 2014 ja 2017 välillä Euroopassa toteutettiin 32 jihadistista iskua – joista yhtä lukuun ottamatta kaikki kytkeytyivät Isisiin.¹¹¹⁶ Valtaosa näistä iskuista oli Isisin inspiroimia, mutta itsenäisesti toimivien yksilöiden tai solujen iskuja. Euroopassa nähtiin myös monia Isisiin tavalla tai toisella kytkeytyneitä iskuja, sekä ryhmän itsensä organisoimia iskuja.¹¹¹⁷ Vaikka jihadististen terrori-iskujen määrä on laskenut sekä 2018¹¹¹⁸ että 2019¹¹¹⁹, onnistuneet iskut ovat vain yksi ulottuvuus monimutkaisessa uhkakuvassa. Huomionarvoisesti, epäonnistuneiden ja keskeytettyjen iskujen määrä Euroopassa on hiipunut merkittävästi iskuja hitaammin, johtuen osittain Euroopan turvallisuusviranomaisten kehittyneestä kyvystä identifioida ja keskeyttää iskusuunnitelmia. Viime vuosien aikana jokaista epäonnistunutta iskua kohden on keskeytynyt noin kaksi

¹¹¹³ Ks. esim. Dearden, Lizzie: Anjem Choudary: Radical Preacher found guilty of inviting support for Isis, *Independent*, 16.8.2016; Rudaw: Mulla Krekar: Only ISIS can fulfil Muslim ‘ambitions and dreams’, 5.2.2015.

¹¹¹⁴ Ingram, Whiteside & Winter (2020), s. 178–186.

¹¹¹⁵ Muun muassa Isisin entisen puhemiehen al-Adnanin kuolemaa käsitellyt *Rumiyah*-lehden ensimmäisessä numerossa ollut artikkeli rohkaisi kannattajiaan terrorismiin näillä sanoilla. Ingram, Haroro J.: Islamic State’s English-language, 2014–2017: Trends & implications for CT-CVE strategic communications, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Research Paper, March 2018, s. 26, [<https://icct.nl/wp-content/uploads/2018/03/ICCT-Ingram-Islamic-State-English-Language-Magazines-March2018.pdf>], luettu, 8.7.2020. Suomeksi sanat toistuivat Isisin propaganda suomentaneen, sittemmin internetistä poistetun An-Nida Median sivuilla. Ks. esim. Leppänen, Mikko: Isis-blogi uhkailee suomen kielellä – Supo: Suomi saapui radikaali-islamistien tietoisuuteen, *YLE*, 8.2.2017.

¹¹¹⁶ Vidino, Lorenzo; Francesco Marone & Eva Entenmann: *Fear Thy Neighbor: Radicalization and Jihadist Attacks in the West*, Ledizione LediPublishing, June 2017, s. 15, [<https://icct.nl/publication/fear-thy-neighbor-radicalization-and-jihadist-attacks-in-the-west/>], luettu 6.7.2020.

¹¹¹⁷ Vidino, Marone & Entenmann (2017), s. 17.

¹¹¹⁸ Nesser (2019a).

¹¹¹⁹ *European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2020*, Europol, June 2020, s. 32, [<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020>], luettu 6.7.2020.

iskusuunnitelmaa tai yritystä,¹¹²⁰ ja useammalla vuonna 2018 toteutumattomalla isku-suunnitelmalla oli potentiaalia olla tuhovoimaisia iskuja.¹¹²¹

Vaikka virallisesti Isis on esimerkiksi entisen puhemiesensä ja ulkoisten operaatioidensa johtajan¹¹²² al-Adnanin puheissa esittänyt terrorikampanjansa puolustuksellisenä ja reaktiona kansainvälisen koalition aloittamaan Isisin vastaiseen operaatioon, on ryhmä pyrkinyt läpi historiansa toteuttamaan terrori-iskuja länsimaissa ja Euroopassa, ensimmäisten alustavien yritysten tapahtuessa jo ennen syyskuun 11., 2001 iskuja.¹¹²³ Isisiksi kehittyneen ryhmän muihin muotoihin, Irakin al-Qaidaan ja Irakin islamilaiseen valtioon yhdistettyjä iskuja ja iskuyrityksiä nähtiin Euroopassa muutamia myös 2000-luvun puolivälissä ja jälkimmäisellä puoliskolla.¹¹²⁴ Isisin virallisesta jihadistiseen maailmankuvaan kytkeytyvästä puolustuksellisesta narratiivista huolimatta sen syksyllä 2014 julistama terrorikampanja on osa tätä samaa jatkumoa.

Vaikka vielä 2015 avoimesti saatavilla olleen tiedon valossa iskujen toteuttaminen länsimaissa ei vaikuttanut olevan merkittävä strateginen prioriteetti Isisille,¹¹²⁵ sittemmin esiin tulleiden tietojen valossa on ollut selvää, että ryhmä on järjestelmällisesti pyrkinyt inspiroimaan, tukemaan, ja toteuttamaan iskuja länsimaissa jo kauan ennen Isisin vastaisen kansainvälisen operaation alkua syksyllä 2014. Syyrian konfliktiin osallistuttuaan ryhmä pyrki aggressiivisesti rekrytoimaan alueelta lähteneitä vierastaistelijoita, joista osan konfliktialueille saapuneista se rekrytoi toteuttamaan terrori-iskuja alkuperämaissaan ja muualla Euroopassa. Sillä tuskin oli vaikeuksia tässä, sillä useat sen riveihin liittyneet vierastaistelijat uhkailivat alkuperämaitaan äänekäästi sosiaalisessa mediassa.¹¹²⁶ Tällaiset näkemykset vaikuttivat olevan yleisiä etenkin Ranskasta lähteneiden vierastaistelijoiden keskuudessa,¹¹²⁷ joskin suuren määrän (yli 1900¹¹²⁸ henkilöä) vuoksi vain marginaalisen pieni osa lähteneistä on kytkeytynyt iskuun tai iskuyritykseen palattuaan. Tämä heijastelee historiallisia kehityskulkuja. Vaikka perinteisesti vain pieni osa palanneista vierastaistelijoista, maksimissaan noin kymmenesosa, on osallistunut terrori-iskuihin alkuperämaissaan, he ovat usein olleet

¹¹²⁰ Europol (2020); Nesser (2019a). Katso myös Nesser, Petter: *Foiled Plots: the untapped data resource in terrorism studies*, Key Note Lecture on Terrorism Research annual confence, Oslo, 21.6.2019b, [<https://www.sv.uio.no/c-rex/english/news-and-events/right-now/2019/foiled-plots-the-untapped-data-resource.html>], luettu 6.7.2020.

¹¹²¹ Nesser (2019a)

¹¹²² Abou Mohamed Al Adnani, *United Nations Security Council*, 15.8.2014, [https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/individual/abou-mohamed-al-adnani], luettu 8.7.2020.

¹¹²³ Vidino, Marone & Entenmann (2017), s. 27–35.

¹¹²⁴ Nesser (2016), s. 162.

¹¹²⁵ Hegghammer, Thomas & Petter Nesser: *Assessing the Islamic State's Commitment to Attacking the West*, *Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 4, 2015.

¹¹²⁶ Ibid.

¹¹²⁷ Ks. esim. Thomson, David: *The Returned: They Left to Wage Jihad, Now They're Back*, Polity Press, London 2018.

¹¹²⁸ Barrett, Richard: *Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees*, The Soufan Center, October 2017, s. 11, [<https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>], luettu 6.7.2020; Byman (2019), s. 217.

keskeinen syy sille, miksi iskut – joihin he ovat osallistuneet – ovat olleet tuhovoi-
maisempia ja onnistuneet suuremmalla todennäköisyydellä.¹¹²⁹

Ensimmäiset merkit Isisin terrorikampanjan aloittamisesta nähtiin jo alkuvuodesta 2014 kun Pariisin (2015) ja Brysselin (2016) iskujen keskeisen hahmon, ranskalaisen jihadistin Abdelhamid Abaaoudin lähipiiriin kuulunut Reda Hame, niin ikään ranska-
lainen Isisin riveihin liittynyt vierastaistelija, lähetettiin takaisin toteuttamaan terrori-
iskua. Se ei kuitenkaan koskaan toteutunut.¹¹³⁰ Isisin kansainvälisten operaatioiden
solussa keskeisessä roolissa puolestaan ollut Abaaoud matkusti kuukausia ympäri
Eurooppaa valmistellen 130 kuolonuhria vaatineita Pariisin iskuja (joissa kuoli myös
7 hyökkäykseen osallistunutta terroristia). Eräs nimetön eurooppalainen turvalli-
suusviranomainen tunnusti Pariisin iskujen jälkeen, että sitä ennen Isisin jäsenillä ei
ollut juuri vaikeuksia päästä Euroopan rajojen sisäpuolelle.¹¹³¹ Pariisin iskujen aikana
Isisin terrori-iskujen aalto oli kuitenkin vasta nousemassa kohti huippuaan, jonka se
saavutti vuonna 2017. Tällöin Euroopassa nähtiin yksi isku tai iskuyritys viikoit-
tain.¹¹³² Tämän jälkeen aalto on osoittanut hiipumisen merkkejä, etenkin 2018 ja
2019, heijastaen Isisin vetovoiman hiipumista sen sotaonnen käännyttyä Syyriassa ja
Irakissa.

Mitkä tekijät sitten edesauttoivat Isisin jihadististen terrori-iskujen aallon nousua
ennennäkemättömän korkealle Euroopan historiassa? Luonnollisesti Isisin nimeen
poliittista väkivaltaa toteuttaneita terroristeja inspiroivat osaltaan samat tekijät kuin
vierastaistelijoitakin. Näitä olivat sen voittoisa imago ja järjestelmällinen terroristista
toimintaa tukeva viestintä, jossa se panosti etenkin vuosikymmenen alussa muodos-
tuneeseen avointen lähteiden jihadin (*open source jihad*) strategiseen suuntaukseen sekä
etäohjaukseen. Erityisen tärkeä tekijä terrori-iskujen aallon nousussa oli Isisin kali-
faattiprojekti, jonka puolustustaistelua pyrki laajentamaan globaaliksi.¹¹³³

Terrori-iskuja inspiroidakseen Isis on pyrkinyt järjestelmällisesti ja eri kohdeyleisöjen
kulttuurilliset taustat huomioiden viestimään sen strategisia prioriteetteja. Viestiään
se on välittänyt sekä keskeisten johtajiensa arabiankielisissä lausunnoissa että eri kie-
lillä länsimaisille kohdeyleisöille tarkoitetuissa julkaisuissa – kuten monilla kielillä
julkaistuissa *Dabiqissa* ja *Rumiyah'ssa*, sekä ranskankielisessä *Dar al-Islamissa* – ja au-
diovisuaalisissa nauhoitteissa. Inspiroituneita iskuja tukeakseen Isis on myös julkais-
sut monia onnistuneen ja tuhovoimaisen terrori-iskun toteuttamiseen tarkoitettuja
ohjekirjoja ja muita dokumentteja.¹¹³⁴ Tämä ei ole kuitenkaan ryhmän oma innovaa-
tio, vaan jihadistisen liikkeen sisällä on esimerkkejä AQAP:n ja Anwar al-Awlakin

¹¹²⁹ Katso esimerkiksi Hegghammer (2013).

¹¹³⁰ Callimachi, Rukmini: How ISIS Built the Machinery of Terror Under Europe's Gaze, *The New York Times*, 29.3.2016.

¹¹³¹ Byman (2019), s. 2. Ks. myös Mantzikos, Ioannis: *The Greek Gateway to Jihad*, CTC Sentinel, volume 9, issue 6, June 2016, [<https://ctc.usma.edu/the-greek-gateway-to-jihad/>], luettu 6.7.2020.

¹¹³² Nesser (2018a), s. 298.

¹¹³³ Vidino, Marone & Entenmann (2017), s. 15.

¹¹³⁴ Hamming (2019).

vuosikymmenen vaihteessa harjoittamasta toiminnasta ja strategisesta avointeen lähteiden jihadin strategisesta suuntauksesta.¹¹³⁵

Isisiin kytkeytyneissä ja sen toteuttamisissa iskuissa keskeisin tekijä on ollut eurooppalaisten tai Euroopassa oleskelevien sekä sieltä konfliktialueelle matkanneiden jihadistiaaktivistien merkitys.¹¹³⁶ Kuten jihadismin ja erityisesti jihadististen terrori-iskujen historiaa Euroopassa tutkinut Petter Nesser on aiemmin huomionnut, jihadistisen terrorismin historian keskeisin ajuri alueella on paikallisten aktivistien ja jihadistiseen liikkeeseen kuuluvien kansainvälisten verkostojen välinen yhteistyö.¹¹³⁷ Tälle yhteistyölle keskeisiä ovat niin sanotut *avainaktivistit*¹¹³⁸. He ovat liikkeelle ja sen ideologialle täysin omistautuneita, kokeneita jihadistiveteraaneja, kuten ryhmien riveissä taistelukokemusta tai koulutusta aiemmin saaneita vierastaistelijoita. Tähän joukkoon kuuluvat myös erilaiset ideologiset ja organisatoriset johtohahmot, joilla on yhteyksiä al-Qaidan ja Isisin kaltaisiin aseellisiin ryhmiin. Vaikka monissa tapauksissa avainaktivistit ovat toimineet paikallisesti, myös Euroopan ulkopuolella toimineilla on historiallisesti ollut tärkeä rooli monissa iskuissa. Muun muassa Madridin 2004 ja Lontoon 2005 iskuissa al-Qaidan “keskijohdolla” on väitetty olleen keskeinen operatiivinen rooli ja vaikutus terrori-iskujen toteutumisessa.¹¹³⁹

Parhaiten tällaisen avainaktivistin merkitystä Isisin kontekstissa ilmentää yllä mainittu ranskalainen Abaaoud. Hän kytkeytyy edellä mainittuun Nemmouchen iskuun Brysselissä toukokuussa 2014. Abaaoudilla oli keskeinen rooli myös Isisin itsensä toteuttamisessa Pariisin ja Brysselin iskuissa 2015 ja 2016, vaikka hän oli jälkimmäisen iskun tapahtuessa jo kuollut. Vaikutuksensa ulottuu myös muutamaisiin toteutumattomiin iskuihin ja iskusoluihin vuosina 2014–2015 muun muassa Ranskassa.¹¹⁴⁰ Abaaoud ja Nemmouche eivät ole ainoita Syyriassa ja Isisin riveissä taistelleita vierastaistelijoita, jotka osallistuivat terrori-iskuihin Euroopassa. Kesäkuuden 2014 ja 2017 välillä vierastaistelijakokemusta omanneet osallistuivat noin viidennekseen länsimaissa, mukaanlukien Euroopassa, tapahtuneisiin iskuihin.¹¹⁴¹

Eurooppalaisille turvallisuusviranomaisille merkittävä haaste ja keskeinen syy korkeille iskumäärille on Isisin pyrkimys ja kyky käyttää kryptattuja mobiilisovelluksia, kuten *Telegramia*, yksinkertaisten ja yksittäisten hyökkääjien suorittamien, vaikeasti

¹¹³⁵ Osana tätä suuntausta AQAP pyrki inspiroimaan terrori-iskuja länsimaissa kohdistamalla viestintää länsimaaisille kohdeyleisölle englanninkielisen *Inspire*-lehden kautta ja tarjoamaan konkreettisia ohjeita onnistuneiden, yksinkertaisten ja tuhovoimaisten iskujen suorittamiseksi, luoden pohjaa esimerkiksi teräaseiden ja ajoneuvojen käytölle Isisin inspiroimissa sekä siihen kytkeytyneissä terrori-iskuissa. Ibid.; ks. myös Meleagrou-Hitchens, Alexander: *Incitement: Anwar al-Awlaki's Western Jihad*, Harvard University Press, Harvard/MA 2020, s. 236–260; Nesser, Stenersen & Oftedal (2016).

¹¹³⁶ Nesser (2019a).

¹¹³⁷ Nesser (2016), s. 1.

¹¹³⁸ Avainaktivisteista, katso Nesser (2016), s. 13–14.

¹¹³⁹ Neumann, Evans & Pantucci (2011), Reinares (2014); Hoffman (2014).

¹¹⁴⁰ Abaaoud, taisteljanimeltään Abu Omar al-Belgiki, kuoli viisi päivää Pariisin iskujen jälkeen Ranskan poliisiviranomaisten operaatiossa pariisilaisessa lähiössä.

¹¹⁴¹ Vidino, Marone & Entenmann (2017), s. 16.

ennakkoon havaittavissa olevien terrori-iskujen *etäohjaamiseen*.¹¹⁴² Etäohjauksessa konfliktialueelle matkanneet – tai teoreettisesti myös muualla sijaitsevat – Isisiin liittyneet, sen konfliktialueen ulkopuolisten operaatioiden suunnitteluun ja toteutukseen kytkeytyvät avainaktivistit lähestyvät, inspiroivat ja rekrytoivat Euroopassa oleskelevia henkilöitä suorittamaan terrori-iskuja. Tämän jälkeen he ohjeistavat rekrytoimiaan henkilöitä iskujen suunnittelemisessa ja toteuttamisessa.

Etäohjeistuksen kautta monet Isisistä inspiroituneet, väkivallantekoihin motivoituneet mutta onnistuneeseen ja tuhoivoimaiseen iskuun vaadittavia tarpeellisia taitoja omaamattomat kannattajat ovat saaneet ohjeistusta suunnitelmiansa, tehden myös heidän iskuistaan aiempaa vaarallisempia ja tuhoivoimaisempia.¹¹⁴³ Iskut ovat toteutustavoiltaan ja kohteiltaan vaihdelleet merkittävästi. Valtaosa iskuista on ollut yksinkertaisia ja vaikeasti havaittavia ja estettäviä, kuten yksittäisten hyökkääjien teräaseilla tai ajoneuvoilla toteuttamia iskuja, jotka kohdistuivat julkisiin paikkoihin ja niissä olleeseen siviiliväestöön. Isisin taistelijat ovat pyrkineet myös monimutkaisempiin iskuihin. Kunnianhimoisimpia yrityksiä ovat olleet muutamat pyrkimykset lentokoneiden räjäyttämiseksi.¹¹⁴⁴

Isis, ja jotkut sen riveihin liittyneet Euroopasta peräisin olleet vierastaistelijat, ovat käyttäneet tehokkaasti hyväkseen Syyrian, mutta myös muiden konfliktialueiden kuten Libyan¹¹⁴⁵, tarjoamaa operatiivista vapautta toimiakseen näin alkuperämaidensa turvallisuusviranomaisten ulottumattomissa. Isisin iskujen etäohjaukseen ovat osallistuneet muun muassa ranskalainen Rachid Kassim¹¹⁴⁶ sekä isobritannialainen Junaid Hussain, joista molemmat kuolivat Yhdysvaltain iskuissa.¹¹⁴⁷ Isisin sotaonnen ja ulkomaanoperaatioiden kannalta keskeisten henkilöiden menetyksistä huolimatta, se on pystynyt ylläpitämään etäohjausta iskumuotonaan, viimeisimmän iskusuunnitelman paljastuessa Saksan Ansbachissa keväällä 2020.¹¹⁴⁸

¹¹⁴² Nesser (2019a).

¹¹⁴³ Gartenstein-Ross, Daveed & Madeleine Blackman: *ISIL's Virtual Planners: A Critical Terrorist Innovation*, War on the Rocks, 4.1.2017, [<https://warontherocks.com/2017/01/isils-virtual-planners-a-critical-terrorist-innovation/>], luettu 6.7.2020; ks. myös Hamming (2019).

¹¹⁴⁴ Zammit, Andrew: *Operation Silves: Inside the 2017 Islamic State Sydney Plane Plot*, CTC Sentinel, volume 13, issue 4, April 2020, [<https://ctc.usma.edu/operation-silves-inside-the-2017-islamic-state-sydney-plane-plot/>], luettu 7.7.2020; Albæk, Mette Mayli; Puk Damsgård, Mahmoud Sheikh Ibrahim, Troels Kingo & Jens Withner: *The Controller: How Basil Hassan Launched Islamic State Terror into the Skies*, CTC Sentinel, volume 13, issue 5, May 2020, [<https://ctc.usma.edu/the-controller-how-basil-hassan-launched-islamic-state-terror-into-the-skies/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁴⁵ Ks. Saal, Johannes: *The Islamic State's Libyan External Operations Hub: The Picture so Far*, CTC Sentinel, volume 10, issue 11, December 2017, [<https://ctc.usma.edu/the-islamic-states-libyan-external-operations-hub-the-picture-so-far/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁴⁶ Rachid Kassim oli keskeisessä asemassa naisista koostuvan solun muodostumisessa Ranskassa 2016. Solu yritti epäonnistuneesti toteuttaa Notre Damin katedraaliin kohdistuneen pommi-iskun. Moreng, Bridget: *ISIS' Virtual Puppeteers: How They Recruit and Train "Lone Wolves"*, Foreign Affairs, 21.9.2016, [<https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-09-21/isis-virtual-puppeteers>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁴⁷ Hennigan, W. J.: The U.S. military is targeting Islamic State's virtual caliphate by hunting & killing its online operatives one-by-one, *Los Angeles Times*, 5.5.2017; de Freytas-Tamura, Kimiko: Junaid Hussain, ISIS Recruiter, Reported Killed in Airstrike, *The New York Times*, 27.8.2015.

¹¹⁴⁸ Joscelyn, Thomas: *Germany Disrupts ISIS Plot Targeting U.S. Military*, Foundation for Defense of Democracies, The Dispatch, 22.4.2020, [<https://www.fdd.org/analysis/2020/04/22/germany-disrupts-isis-plot-for-us-military/>], luettu 6.7.2020.

Isis onnistui myös hyödyntämään Eurooppaan 2015-2016 saapunutta turvapaikanhakijaliikkuvuutta. Liikkuvuutta hyväksikäyttämällä se pystyi kiertämään Euroopan rajavalvontamekanismeja useiden operaattoreidensa salakuljettamiseksi Eurooppaan terrori-iskujen suorittamiseksi sekä tukitoimintaa varten.¹¹⁴⁹ Isis myös pyrki inspiroimaan, rekrytoimaan ja ohjeistamaan Eurooppaan liikkuvuuden mukana saapuneita terrori-iskujen suorittamiseksi. Robin Simcoxin mukaan tammikuun 2014 ja joulukuun 2017 välillä 44 pakolaisena tai turvapaikanhakijana alueelle saapunutta henkilöä otti osaa terrori-iskuun tai iskusuunnitelmaan alueella, joskin vain pieni vähemmistö heistä näyttää olleen kiinnostunut jihadistisesta liikehdinnästä ennen Eurooppaan saapumistaan. Pääosin turvapaikanhakijoina tai pakolaisina Eurooppaan saapuneiden henkilöiden toteuttamat iskut tapahtuivat Saksassa (13), Ranskassa (4) sekä Belgiassa ja Iso-Britanniassa (3 molemmissa).¹¹⁵⁰

Toinen ryhmä, jota Isis pystyi rajallisesti operationalisoimaan terrori-iskujen suorittamiseksi, oli epäonnistuneesti konfliktialueelle pyrkineet radikalisoituneet muslimit. Kaiken kaikkiaan tällaisen taustan omanneet henkilöt ovat osallistuneet 25 iskuun tai iskuyritykseen – onnistuneiden iskujen määrän ollessa 8 – tammikuun 2014 ja kesäkuun 2019 välillä, iskujen tapahtuessa pääosin yllämainituissa maissa. Mielenkiintoisesti, sekä alaikäiset että naiset olivat yliedustettuina näissä iskuyrityksissä, saaden monissa tapauksissa etäohjausta Isisin jäseniltä.¹¹⁵¹

Toinen keskeinen tekijä Nesserin mukaan on jihadististen verkostojen läsnäolo. Suurin osa Isisin terrori-iskuista on tapahtunut maissa, joissa tällaisia verkostoja on muodostunut jo 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa.¹¹⁵² Yleisesti, kyky operoida vaatii useimmiten voimakkaita kytköksiä konfliktialueella toimivien ryhmien ja paikallisten verkostojen ja toimijoiden välillä. Iskut maissa, joissa ei ole ollut merkittäviä paikallisia verkostoja ovat historiallisesti olleet määrältään vähäisiä.¹¹⁵³

Aiempaa taistelukokemusta tai koulutusta omaavilla vierastaistelijoilla on ollut keskeinen rooli tällaisten verkostojen muotoutumisessa. Kuten Nesser huomioi, länsimaissa toimivista vierastaistelijoista muodostuu väylä, jota kautta konfliktialueilla toimivat jihadistiryhmät yrittävät saada yhteyden paikallisiin ekstremistisiin verkostoihin ja hyväksikäyttää niitä joko tukitoiminnan tai terrori-iskujen viitekehysesä.¹¹⁵⁴ Samankaltaisen huomion ovat esittäneet Lorenzo Vidino, Francesco Marone ja Eva Entenmann, joiden mukaan ”radikalisation solmukohtien” (*radicalisation*

¹¹⁴⁹ Nesser (2019a); Ks. myös Mullins, Sam: *Migration and Terrorism: The United States Can Learn From Europe's Mistakes*, War on the Rocks, 30.4.2019, [<https://warontherocks.com/2019/04/migration-and-terrorism-the-united-states-can-learn-from-europes-mistakes/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁵⁰ Katso esimerkiksi Simcox (2018).

¹¹⁵¹ Simcox, Robin: *When Terrorists Stay at Home: The Evolving Threat from Europe's Frustrated Travelers*, CTC Sentinel, volume 12, issue 6, July 2019, [<https://ctc.usma.edu/terrorists-stay-home-evolving-threat-europe-frustrated-travelers/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁵² Nesser (2019a).

¹¹⁵³ Ibid.

¹¹⁵⁴ Ibid.

hubs) läsnäolo on keskeinen syy sekä terrori-iskujen että vierastaistelijoiksi lähteneiden määrän maakohtaisille eroavaisuuksille Euroopassa.¹¹⁵⁵ Näiden solmukohtien taustalta löytyy usein radikalisoiva taho, kuten Sharia4-tyylinen ryhmä tai muu salafistisessa viitekehyksessä aktivismia harjoittava järjestö tai karismaattiset avainaktivistit.¹¹⁵⁶

Tämä huomio näkyy myös Isisin terrori-iskujen aaltoa analysoitaessa. Keskeinen syy sille, miksi valtaosa Isisin iskuista ja iskuyrityksistä on tapahtunut Iso-Britanniassa, Belgiassa, Saksassa, ja etenkin Ranskassa on se, että maassa on muodostunut jihadistisia verkostoja jo 1990-luvulla, ja ne ovat jatkaneet laajentumistaan siitä lähtien. Nämä verkostot ja niiden muodostamat yhteisöt ovat tuottaneet suuren osan Isisin eurooppalaisista vierastaistelijoista, ja monet yhteisön jäsenet olivat avoimia myös terrori-iskun suorittamiselle länsimaissa. Esimerkkejä tällaisten yksilöiden edustamista yhteisöistä ovat Al-Muhajirouniin liittyneet Sharia4-ryhmät, mutta myös muut paikalliset verkostot, kuten Abu Walaan verkosto Saksassa¹¹⁵⁷ ja Zerkanin verkosto Belgiassa¹¹⁵⁸. Osa näistä verkostoista lähteneistä osallistuivat myöhemmin avainaktivisteina alkuperämaihinsa kohdistuneisiin iskuihin ja iskuyrityksiin.¹¹⁵⁹

Kolmas keskeinen tekijä Nesserin mukaan on myös Isisin vastaisen koalition ja operaation käynnistäminen, mikä osaltaan mahdollisti Isisin terrorikampanjan esittämisen puolustuksellisenä.¹¹⁶⁰ Perinteisesti jihadistit ovat määrittäneet ja oikeuttaneet väkivaltaansa Euroopassa etupäässä puolustuksellisin termein. He kytkevät sen länsimaiden interventioihin muslimienemmistöisissä maissa, jonka jihadistit usein tulkitsevat hyökkäyksenä muslimeita ja laajemmin islamia vastaan, kuten tapahtui esimerkiksi Irakin sodan 2003 yhteydessä. Yhtäläillä – usein jihadistisia terrori-iskuja seuraavia – terrorismilainsäädännön kiristyksiä tulkitaan jihadistien keskuudessa hyökkäyksiä heitä vastaan.¹¹⁶¹ Tämän lisäksi he kokevat myös puolustavansa islamia, muslimeja ja profeetta Muhammedia niihin kohdistuvilta loukkauksilta, kuten Muhammed-pilapääroskohun aikana.¹¹⁶² Ei ole epäilystäkään etteikö Isisin vetovoima ja kyky inspiroida ja rekrytoida halukkaita terrori-iskun suorittajia lisääntynyt operaation alettua ja al-Adnanin puheen seurauksena, ja etteikö Isis olisi opportunistisesti käyttänyt operaatiota oikeuttavana tapahtumana etenkin länsimaisiin kohdeyleisöihin kohdistuneessa viestinnässään.¹¹⁶³

¹¹⁵⁵ Vidino, Marone & Entenmann (2017), s. 92.

¹¹⁵⁶ Ibid. s. 93.

¹¹⁵⁷ Heil, George: *The Berlin Attack and the “Abu Walaal” Islamic State Recruitment Network*, CTC Sentinel, volume 10, issue 2, February 2017, [<https://ctc.usma.edu/the-berlin-attack-and-the-abu-walaal-islamic-state-recruitment-network/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁵⁸ Van Ostaeyen (2016).

¹¹⁵⁹ Nesser (2019a); Katso myös Brisard, Jean-Charles & Kevin Jackson: *The Islamic State’s External Operations and the French-Belgian Nexus*, CTC Sentinel, volume 9, issue 11, November/December 2016, [<https://ctc.usma.edu/the-islamic-states-external-operations-and-the-french-belgian-nexus/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁶⁰ Nesser (2019a).

¹¹⁶¹ Nesser (2018a), s. 47–52.

¹¹⁶² Nesser (2016), s. 200–202.

¹¹⁶³ Nesser (2019a); Vidino, Marone & Entenmann (2017), s. 28–32.

Viimeiseksi, myös terrorismin torjunnan kehittyminen ja sen rajoitteet ovat vaikuttaneet Isisin terrori-iskujen aaltoon. Eri puolilla Eurooppaa, varsinkin niissä maissa, joissa jihadismiin kytkeytyvä aktivismi oli vähäistä ennen Syyrian sisällissotaan kohdistunutta vierastaistelijaliikkuvuutta, suhtauduttiin jihadistiseen liikehdintään, vierastaistelijailmiöön ja Isisin aiheuttamaan terrorismin uhkaan penseästi. Vasta Mosulin valtauksen, ja etenkin Pariisin terrori-iskujen seurauksena Isisin ja siihen liittyneiden vierastaistelijoiden uhkaan alettiin suhtautumaan vakavammin.¹¹⁶⁴ Tämä näkyi monissa maissa esimerkiksi terrorismilainsäädännön tiukentamisena, tiedustelutiedon yleistyneenä jakamisena, sekä terrorismitorjuntaan kohdistettujen varojen lisäämisinä.

Myös lisääntynyt yhteistyö Turkin kanssa on parantanut merkittävästi Euroopan edellytyksiä Isisin ja sen eurooppalaisten vierastaistelijoiden aiheuttaman uhkan minimoimiseksi.¹¹⁶⁵ Yhteistyölle on kuitenkin olemassa yhä haasteita, johtuen esimerkiksi Turkin ja Eu-maiden erimielisyyksistä terrorististen toimijoiden määrittelystä ja priorisoinnista Eu-maiden huomion kiinnittyessä ensisijaisesti jihadistisiin ja Turkin aseellisiin kurdiryhmiin. Silti yhteistyön syveneminen Turkin kanssa on lisännyt merkittävästi Euroopan turvallisuusviranomaisten kykyä torjua terrorismin uhkaa alueellaan.¹¹⁶⁶ Tosin Euroopan terrorismin torjunnasta vastaaville turvallisuusviranomaisille merkittävänä haasteena, vierastaistelijaliikkuvuuden sekä terrori-iskujen aallon lisäksi, näihin keskeisesti vaikuttanut paikallisten jihadististen miljöiden merkittävä kasvu.

Jihadististen miljöiden kehitys Euroopassa terrorismin torjunnan haasteena

Isis on omassa länsimaihin kohdistuvassa viestinnässään korostanut sekä uskonnollista velvollisuutta muuttaa ryhmän julistamaan kalifaattiin (*hijrah*) sekä toteuttaa terrori-iskuja länsimaita kohtaan (*jihad*). Isisin viestintää tutkineen Haroro Ingramin mukaan ryhmä painotti enemmän velvollisuutta muuttaa kalifaattiin silloin kun se menestyi ydinalueillaan. Ryhmän sotaonnen käännyttyä – ja konfliktialueelle matkustamisen vaikeuduttua – on se painottanut omassa viestinnässään velvollisuutta iskeä ryhmän vastustajia kohtaan kaikkialla maailmassa.¹¹⁶⁷ Suurin osa jihadistiseen liikehdintään Euroopassa osallistuvista jää kuitenkin tämän dikotomian ulkopuolelle. Valtaosa aatemaailmaltaan radikalisoituneista ei koskaan ota osaa korkean riskin aktivismiin, jossa seurauksena on usein kuolema, vakava loukkaantuminen ja vapauden menetys. Sen sijaan he ottavat ottaa osaa matalamman riskin aktivismiin, kuten propagandan luomiseen ja levittämiseen, varainkeruuseen, radikalisoimis- ja rekrytointitoimintaan. Suurilta osin Isisin vaikutuksen edistämänä, etenkin 2014-2016, jihadististen miljöiden kehitys eri puolilla Eurooppaa on ollut poikkeuksellisen voimakasta.

¹¹⁶⁴ Byman (2019), s. 200.

¹¹⁶⁵ Ibid. s. 221–222.

¹¹⁶⁶ Katso esimerkiksi Nesser, Petter: *Europe hasn't won the war on terror*, Politico, 12.5.2018b, [<https://www.politico.eu/article/europe-hasnt-won-the-war-on-terror/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁶⁷ Ks. Ingram (2018) ja (2020).

Jihadistisen liikehdinnän kärkimaissa ilmiöön osallistuvien ihmisten määrää mitataan jo muutamissa kymmenissä tuhansissa. Esimerkiksi EU:n terrorismin vastaisen toiminnan koordinaattorin, Gilles de Kerchoven mukaan Iso-Britanniassa on jopa 20 000-25 000 *islamistista ekstremistiä*, joista 3000:n arvioidaan olevan suora uhka, ja joista 500 on jatkuvan valvonnan alaisuudessa.¹¹⁶⁸ Saksassa määrän on arvioitu olevan samansuuntainen.¹¹⁶⁹ Huolimatta siitä, että Ranskasta on matkustanut joidenkin arvioiden mukaan jopa lähes 2000 vierastaistelijaa Syyriaan ja Irakiin, maassa arvelaan olevan yli 20 000 vaarallista ja potentiaalisesti väkivaltaista ekstremistiä, jihadistiseen liikehdintään osallistujat mukaanluettuna.¹¹⁷⁰ Ranska on ollut poikkeuksellisen vakavan haasteen edessä, merkittävän osan Isisin terrori-iskuista tapahtuessa maassa.

Kehitys on ollut samansuuntaista myös jihadistisen liikehdinnän kannalta syrjäisemmissä maissa. Olosuhteista riippuen kasvu on voinut olla merkittävästi ylläolevia voimakkaampaa. Esimerkiksi Ruotsissa ilmiöön osallistuneiden määrän on arveltu lähes kymmenkertaistuneen Syyrian konfliktin aikana.¹¹⁷¹ Suomessakin esimerkiksi suojelupoliisin terrorismin torjunnan kohdehenkilöiden määrä on tuplaantunut, pääosin Syyrian ja Irakin konfliktista johtuen, kuten Malkki ja Saarinen artikkelissaan huomioivat.

Ilmiöön kytkeytyvien ja siihen osallistuvien henkilöiden määrän merkittävä kasvu voi osaltaan selittää esimerkiksi sitä, miksi viime vuosina on eri puolilla Eurooppaa, mutta varsinkin Saksassa, Ranskassa ja Iso-Britanniassa on koettu viime vuosina useita terrori-iskuja, joissa tekijä on paljastunut olleen aikaisemmin terrorismin torjunnasta vastaavien turvallisuusviranomaisten tunnistama uhka tai heidän seurannassaan. Potentiaalisten terrori-iskun uhkan aiheuttamien henkilöiden seurannan räjähdysmäisen kasvun myötä tiedustelu- ja poliisiviranomaiset ovat joutuneet priorisoimaan voimakkaasti kenttätyöskentelyään ja potentiaalisen turvallisuusuhkan muodostamien henkilöiden seurantaa samanaikaisesti kun terrori-iskuista on tullut yhä vaikeammin ennaltaestettäviä johtuen sekä siitä että yksittäisten henkilöiden suorittamat iskut ovat yleistyneet ja teräaseet ja ajoneuvot ovat yleistyneet¹¹⁷² – jolloin potentiaalisia iskusuunnitelmia on ollut huomattavasti vaikeampaa havaita ja keskeyttää.

Samanaikaisesti ilmiöön kytkeytyvien henkilöiden määrän kasvaessa eurooppalainen jihadistinen miljöö on kehittynyt rakenteiltaan entistä monimuotoisemmaksi ja alueelliseksi. Näkyvin esimerkki tästä on yllämainittujen Sharia4-ryhmien leviäminen Iso-Britanniasta manner-Eurooppaan vuosikymmenen alussa. Tämän seurauksena myös Euroopassa toimineet aktivistit verkostoituivat keskenään aiempaa laajemmin.

¹¹⁶⁸ Dearden, Lizzie: UK home to up to 25,000 Islamist extremist who could pose a threat, EU official warns, *Independent*, 1.9.2017.

¹¹⁶⁹ Nesser (2018b).

¹¹⁷⁰ Ibid.

¹¹⁷¹ *Radio Sweden*: Sweden home to 2,000 Islamist extremists, 3.7.2017.

¹¹⁷² Ks. Nesser, Stenersen & Oftedal (2016).

Monissa maissa nähtiin myös vastaavan mallin mukaisia, mutta Sharia4-ryhmiin organisatorisesti sitoutumattomien ryhmien muodostumisia.¹¹⁷³ Vaikka useiden ryhmien toiminta on sittemmin kielletty, monissa tapauksissa niiden taustalta löytyvät sosiaaliset verkostot ovat säilyneet vaihtelevan toimintakykyisinä. Näin siitäkin huolimatta, että satoja heidän jäseniään on lähtenyt sotimaan Syyriaan ja Irakiin tai tuomittu terrorismirikoksista, pienentäen heidän yhteisöjään ja tuoden merkittävää viiranomaishuomiota. Nämä yhteisöt tarjoavat yhä keskeisiä sosiaalisia tiloja ja tilaisuuksia, joissa yksilöt voivat radikalisoitua, ja monet heistä harjoittavat yhä aktiivista, joskin aiempaa näkymättömämpää radikalisointi- ja rekrytointitoimintaa.

Jihadistisen liikehdinnän voimistuessa Euroopassa ja lainsäädäntöjen tiukentuessa monien maiden vankiloissa on muodostunut kasvava ongelma radikalisoitumisen kanssa. Tämä on ilmentynyt esimerkiksi siinä, että sekä vierastaistelijoiden että terrori-iskuihin osallistuneiden keskuudessa rikollistaustaisten henkilöiden määrä on kasvanut merkittävästi aiempaan verrattuna.¹¹⁷⁴ Alueen vankiloissa, etupäässä Ranskassa, Belgiassa, Saksassa ja Iso-Britanniassa, on muodostunut lukemattomia jihadistisia verkostoja ja yhteisöjä, joihin terroristisista rikoksista tuomitut voivat liittyä, ja jotka pyrkivät radikalisoimaan muista syistä vankiloihin joutuneita muslimeita. Tätä kirjoitusta laadittaessa alkukesästä 2020, eri puolilla Eurooppaa on vangittuna useita satoja vankilatuomion saaneita Syyriasta palanneita vierastaistelijoita¹¹⁷⁵, sekä jihadistiseen liikehdintään Euroopassa osallistuneita ekstremistejä. Euroopassa liikehdintään osallistumisesta saa pääosin merkittävästi lyhyempiä tuomioita kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, joten satoja Syyrian konfliktiin ja Isisiin kytkeytyneistä terrorismirikoksista tuomittuja vankeja on vapautumassa tai on vapautunut viime vuosina, mukaanlukien Sharia4-ryhmien leviämässä keskeisessä asemassa ollut Anjem Choudary. Vapaututtuaan osa saattaa pyrkiä osallistumaan tällaiseen toimintaan myös jatkossa.¹¹⁷⁶ Jotkut vapautuvista vangeista voivat myös muodostaa välittömän terrori-iskun uhan. Näin kävi esimerkiksi Lontoossa helmikuussa 2020.¹¹⁷⁷

Jihadistinen liikehdintä Euroopassa ”kalifaatin jälkeen”

Mikä Isisin vaikutus jihadistiseen liikehdintään on ollut? Se onnistui vetämään puoleensa moninkertaisen määrän vierastaistelijoita Euroopasta aiempaan verrattuna.¹¹⁷⁸ Se on ollut tärkeä syy sille, miksi jihadistiset miljööt ovat kehittyneet eri puolilla aluetta. Ryhmä on inspiroinut, etäohjannut ja toteuttanut ennennäkemättömän määrän

¹¹⁷³ Vidino (2015).

¹¹⁷⁴ Ks. Basra, Rajan & Peter Neumann: *Crime as Jihad: Developments in the Crime-Terror Nexus in Europe*, CTC Sentinel, volume 10, issue 9, October 2017, [<https://ctc.usma.edu/crime-as-jihad-developments-in-the-crime-terror-nexus-in-europe/>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁷⁵ Nesser (2018b).

¹¹⁷⁶ Katso esimerkiksi Yeginsu, Ceylan: One of U.K.’s Most Prolific Extremist Cells Is Regrouping, *The New York Times*, 18.5.2019.

¹¹⁷⁷ *BBC News*: Streatham attacker had been released from jail, 2.2.2020.

¹¹⁷⁸ Hegghammer (2013b)

iskuja ja iskusuunnitelmia Euroopassa.¹¹⁷⁹ Kuten Petter Nesser on huomionnut, ”Koskaan aiemmin Euroopassa ei ole ollut näin monta iskusuunnitelmaa vuoden aikana...koskaan aiemmin näin monta iskusuunnitelmaa ei ole jäänyt turvallisuusviranomaisilta havainnoimatta ja johtanut iskuun [ja]...koskaan aiemmin yhtä moni ihminen ei ole kuollut jihadistisen terrorismin seurauksena.”¹¹⁸⁰ Tämä näkyy osaltaan siinä, että viime vuosien aikana kun Euroopan suurkaupungeissa on tapahtunut sivullisia jalankulkijoita loukanneita auto-onnettomuuksia tai vakavia teräseillä toteutettuja väkivallantekoja, poliisi on joutunut erikseen ilmoittamaan, ettei kyseessä ollut tai epäillä olevan terroristi-isku.¹¹⁸¹ Tämä ilmentää, että Isisin vaikutus Euroopassa on ollut todella voimakasta myös jihadistisen liikkeen ja liikehdinnän ulkopuolella.

Jotkut ovat esittäneet, että ilmiön takana on Euroopan musliminuorten näköalattomuus, ja Isis on vain uusi häiriökäyttäytymisen muoto.¹¹⁸² Toisten mukaan kyse on merkittäviä rakenteellisia ongelmia kohtaavien toisen ja kolmannen muslimisukupolven sukupolvikapinasta, jonka ensisijaiseksi esiintymismuodoksi on päätynyt uskonnon varjolla oikeutettu nihilistinen väkivalta.¹¹⁸³ Jotkut näkevät ilmiön taustalta löytyvän islamilaisen fundamentalismin – islamismin ja etenkin salafismin muodossa – ja identiteettipolitiikan nousun laajemmin.¹¹⁸⁴ Vaikka sekä sukupolvikapina, musliminuorten näköalattomuus ja salafistiset vastakulttuurit kytkeytyvät kaikki osaltaan ilmiöön eri tasoilla ja tavoilla, on eurooppalaisen jihadismin ja sen kehittymisen monimutkainen ja moniulotteinen todellisuus vain vajavaisesti ymmärrettävissä näin laajoilla, yksinkertaistavilla selitysmalleilla.

Luonnollisesti Syyrian konfliktia ja Isisin nousua ympäröivät olosuhteet auttoivat keskeisesti Isisin kykyä vetää puoleensa eurooppalaisia jihadistiteja.¹¹⁸⁵ Jos lopulta halutaan ymmärtää Isisin vetovoimaa ja vaikutusta Euroopan jihadistiseen liikehdintään, on ensiksi ymmärrettävä Isisin vetovoimaa itsessään, sekä niitä mekanismeja, joilla se pystyi heijastamaan omaa vaikutusvaltaansa. Isisin vetovoimaa ja vaikutusta selittävät pitkälle ryhmän onnistunut pyrkimys opportunistisesti käyttämään hyväkseen Syyrian sisällissodan edustamaa tilaisuutta oman asemansa ja globaalien vetovoimansa korottamiseksi, sekä oman valtionrakennusprojektinsa edistämiseksi. Tässä sitä tukivat merkittävästi pyrkimykset hyödyntää verkkoa ja mobiilisovelluksia toiminnassaan.¹¹⁸⁶

¹¹⁷⁹ Vidino, Marone & Entenmann (2017).

¹¹⁸⁰ Nesser (2018a), s. 298, kirj. suom.

¹¹⁸¹ Esim. BBC: Man shot dead by police after stabbing in Glasgow hotel, 26.6.2020; BBC: Brighton crash: Three men hit by car during ‘fight with weapons’, 1.12.2019.

¹¹⁸² Coolsaet, Rik: *Anticipating the Post-ISIS Landscape in Europe*, Clingendael Spectator, 7.11.2017, [<https://spectator.clingendael.org/nl/publicatie/anticipating-post-isis-landscape-europe>], luettu 6.7.2020.

¹¹⁸³ Roy, Olivier: *Jihad and Death: The Global Appeal of Islamic State*, Hurst & Company, London 2017.

¹¹⁸⁴ Kepel, Gilles: *Terror in France: The Rise of Jihad in the West*, Princeton University Press, Princeton/NJ, 2015.

¹¹⁸⁵ Nesser (2019a); Vidino, Marone & Entenmann (2017), s. 15.

¹¹⁸⁶ Esim. Ingram (2020); Berger (2015). Katso myös Matti Pohjosen artikkeli tässä teoksessa.

Euroopan jihadistisissa miljöissä Isis löysi itselleen otollisen maaperän. Keskeisessä roolissa olivat paikallisten jihadistisen liikkeen avainaktivistit, verkostot ja yhteisöt, joiden keskuudessa – Isisin inspiroimana – syntynyt uusi jihadistien sukupolvi muodosti merkittävän ja ideologisesti viritetyn kohdeyleisön sen toiminnalle ja tavoitteille.¹¹⁸⁷ Konfliktialueella se pyrki aktiivisesti rekrytoimaan Euroopasta saapuneita vierastaistelijoita, jotka auttoivat sitä tavoitteissaan Syyriassa ja Irakissa, uusien vierastaistelijoiden rekrytoinnissa, sekä globaalien terrori-iskujen aallon inspiroimisessa, tukemisessa, etäohjaamisessa sekä toteuttamisessa.

Isisin huippuvuodet, ainakin nykyisessä muodossaan, ovat eittämättä takanapäin. Baghuzin menetys maaliskuussa 2019 ja kalifi Ibrahimin nimen ottaneen Abu Bakr al-Bagdadin kuolema saman vuoden lokakuussa olivat viimeisiä symbolisia virstanpylväitä sen viimeisimmässä vaiheessa, joka muodostui lähes vuosikymmenen mittaiseksi. Monet tähän mustien lippujen internationaaliin osallistuneista eurooppalaisista jihadisteista, sekä miehistä että naisista, ovat tällä hetkellä kuolleita, traumatisoituneita, vangittuja tai vakavasti vammautuneita. Osa on palannut alkuperämaihinsa, ja jättänyt pettyneenä taakseen jihadistisen aatteen, tavoitteenaan palata normaaliin elämään – ainakin väliaikaisesti. Osa on kuitenkin yhä sitoutuneita Isisiin ja ryhmän aatteisiin. He toimivat konfliktialueella – vapaana, vankiloissa tai leireillä – ja eri puolilla Eurooppaa. Euroopan valtioiden onkin aivan liian aikaista julistaa sotaa Isisiä tai jihadistista liikehdintään vastaan voitetuksi.¹¹⁸⁸ Pikemminkin, huolimatta väkivallan asteittaisesta vähenemisestä vuodesta 2017 alkaen, syitä pessimismiin on useita.

Todennäköistä on, että jihadistinen liikehdintä Euroopassa tulee tulevaisuudessa kehittymään entisestään, vaikka on mahdollista, että lähivuosina se saattaa taantua, mikä on ollut havaittavissa sekä toteutuneiden että keskeytettyjen iskujen määrissä. Jihadismin edustama uhka saattaa myös heikentyä eri puolilla Eurooppaa. Keskeisiä syitä tälle on kaksi. Isisin globaali vetovoima on hiipunut ja Euroopan maiden suhtautuminen terrorismin vastaiseen toimintaan on tiukentunut, tehden etenkin tunnetuille avainaktivisteille, kuten palanneille vierastaistelijoille vaikeammaksi harjoittaa jihadistista aktivismia, ja iskusuoluille toteuttaa onnistuneesti iskuja.¹¹⁸⁹

Toisaalta, Isisin vetovoiman hiipumista ei tulisi liioitella. Vaikka sen edessä ovatkin nyt – kuten ryhmä itse propagandassaan toteaa – tosiuskovaisia koettelevat ajat, se näyttää jo merkkejä elpymisestä ydinalueillaan, kuten esimerkiksi Paronen ja Saari-
nen yhteisessä artikkelissaan tuovat esiin. Tämän lisäksi on hyvä muistaa, että Isis on yhä merkittävässä asemassa globaalien jihadistien liikkeen sisällä, ja sillä on yhä halua ja kykyä inspiroida siihen yhä sitoutuneita kannattajia ja aktivisteja muun muassa

¹¹⁸⁷ Esim. Vidino (2015); Nesser (2018a), s. 269–271.

¹¹⁸⁸ Nesser (2018b).

¹¹⁸⁹ Esim. Hegghammer, Thomas: The Future of Jihadism in Europe: A Pessimistic View, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

ylläpitämällä nostalgiaa kalifaatin aikana saavutetuista menestyksistä ja utopiasta.¹¹⁹⁰ On todennäköistä, että muun muassa tämän narratiivin kautta Euroopassa asuvia ja oleskelevia Isisin kannattajia pyritään jatkossa lietsomaan kostotoimiin, johtuen alueen maiden roolista Isisin julistaman fyysisen kalifaatin tuhoutumisessa. Monet saatavat myös olla halukkaita kostotoimiin oma-aloitteisesti.¹¹⁹¹

Myös jihadismin historiaa kattavasti tutkineen Thomas Hegghammerin mukaan on monia syitä olla pessimistinen jihadistisen liikehdinnän tulevaisuudesta Euroopassa. Keskeinen syy tälle on se, että alueella toimii merkittävästi aiempaa enemmän aktiivisteja, jotka voivat olla keskeisessä roolissa uusien vierastaistelijoiden rekrytoinnissa sekä terrori-iskusolujen muodostumisessa.¹¹⁹² Johtuen poikkeuksellisen suuresta liikkuvuudesta Syyrian konfliktiin, Euroopassa on nyt myös aiempaa enemmän taistelijakokemusta ja koulutusta ja kansainvälisiä verkostoja omaavia jihadistiveteraaneja, joilla on historiallisesti ollut keskeinen rooli ilmiön kehittämisessä ja väkivaltaisessa heijastumisessa.¹¹⁹³ Nesserin mukaan, ”...mikäli historia toistaa itseään, ennen näkemätön määrä Syyriaan matkanneita eurooppalaisia muodostavat pohjan tuleville verkostoille, jotka ottavat Euroopan kohteekseen.”¹¹⁹⁴ Osa heistä kehittynee myös avainaktiivisteiksi, jotka kehittävät ja voimistavat jatkossa jihadistista liikettä alueella entisestään. Euroopan ongelmat muslimiväestön integroimisessa ja muslimiväestön taloudellinen alisuorittaminen saattavat jatkossakin tuoda uusia tulokkaita liikkeen pariin. Tämän edellytyksenä on kuitenkin se, että paikalliset aktivistit ja verkostot pyrkivät hyväksikäyttämään näköalattomuutta sekä syrjinnän ja vihamielisyyden kokemuksia radikalisoimis- ja rekrytoimispyrkimyksissään.¹¹⁹⁵

Kuten Syyrian konflikti on selvästi osoittanut, ulkomaiset konfliktit ovat keskeinen Euroopan jihadistiseen liikehdintään vaikuttava tekijä.¹¹⁹⁶ Syyrian kaltaiset konfliktit, joihin suuntautuu merkittävää vierastaistelijaliikkuvuutta ja jotka saavat aikaan terrori-iskujen aaltoja, ovat harvinaisia. Aiemmin vastaavanlaisia konflikteja ovat olleet Afganistan 1980-luvulla ja Irak 2000-luvulla. Toistaiseksi vastaavanlaista konfliktia ei ole näköpiirissä, mutta toisaalta konfliktit muslimienemmistöisissä maissa ovat osoittautuneet pitkäkestoisiksi ja vaikeaksi ratkaista, ja jihadistiset ryhmät pyrkivät opportunistisesti käyttämään niitä omien tavoitteidensa saavuttamiseksi.

On todennäköistä, että länsimaat tulevat ajoittain tulevaisuudessa tekemään sotilallisia interventioita näihin konflikteihin. Etenkin mikäli maahan muodostuu ryhmittymiä, jotka pyrkivät suorittamaan iskuja Euroopassa. Interventiot antavat jatkossa-

¹¹⁹⁰ Clarke, Colin P. & Haroro J. Ingram: Defeating the ISIS Nostalgia Narrative, RAND Corporation, The RAND Blog, 19.4.2018, [https://www.rand.org/blog/2018/04/defeating-the-isis-nostalgia-narrative.html], luettu 9.7.2020.

¹¹⁹¹ Nesser (2019a)

¹¹⁹² Hegghammer (2016); Nesser (2019).

¹¹⁹³ Nesser (2016).

¹¹⁹⁴ Nesser (2019a), kirj. suom.

¹¹⁹⁵ Hegghammer (2016).

¹¹⁹⁶ Ibid.

kin tilaisuuden jihadistisille ryhmille sekä Euroopan aktivisteille, verkostoille ja yhteisöille esittää Euroopan maiden toimintaa hyökkäyksenä islamia ja muslimeita kohtaan.¹¹⁹⁷ Potentiaalisten interventioiden synnyttämä kuohunta voi hyvinkin vaikuttaa myös maissa, jotka eivät osallistu konflikteihin mutta ovat osa jihadistien “Lännen” viholliskuvaa, kuten Irakin konflikti osoitti muun muassa Saksan, Belgian ja Ranskan tapauksissa. Yhtä lailla, pidemmällä aikajänteellä tiukentuneet asenteet terrorismin torjuntaa kohtaan antavat mahdollisuuden aktivisteille – sotilaallisten interventioiden tapaan – raamittaa terrorismin torjuntaa sodankäyntinä islamia ja muslimeja vastaan, ja todisteena niiden vihamielisistä pyrkimyksistä, mahdollisesti vetäen puoleensa uusia tulokkaita.¹¹⁹⁸

Isisin huippuvuodet edustavat eurooppalaisen jihadismin historian tähän asti merkittävintä aallonhuippua. Vaikka tämä aalto näyttää olevan tasaantumisvaiheessa, on se luonut pohjaa jihadistisen liikehdinnän kehittymiselle entisestään. On tärkeää tiedostaa, että pahempaa voi olla näköpiirissä, mikäli olosuhteet sille ovat oikeat.¹¹⁹⁹

¹¹⁹⁷ Nesser (2019a)

¹¹⁹⁸ Ibid.

¹¹⁹⁹ Ibid.

JIHADIN SYRJÄSEUDUILTA KALIFAATIN YTIMEEN – JIHADISTISEN LIIKEHDINNÄN KEHITTYMINEN SUOMESSA 2010-LUVULLA¹²⁰⁰

Leena Malkki & Juha Saarinen

Suomessa on totuttu viime vuosikymmeninä ajattelemaan, että poliittinen ja uskonnollinen ääriliikehdintä maassa on marginaalinen ilmiö. Näin on eittä-mättä pitkään ollutkin toisen maailmansodan jälkeisellä aikakaudella. Väkival-taisen ekstremismin eri globaalit suuntaukset, äärioikeistolaisuus, äärivasemmistolai-suus ja radikaali-islamismi eri alahaaroinen, ovat heijastuneet Suomessa vain rajalli-sesti.

Jihadismin osalta tilanne on kuitenkin muuttunut selvästi viime vuosina. Jihadistinen liikehdintä on selvästi lisääntynyt siitä, mitä se oli vielä kymmenen vuotta sitten. Syyt tähän ovat pääosin globaaleja. Ensisijaisesti se on sen seurausta Syyrian sisällissodan – ja myöhemmin myös rajan yli Irakiin levinneen konfliktin¹²⁰¹ – sekä sen kautta glo-baalin jihadistisen liikkeen johtoasemaan nousseen Isisin esiinmarssista. Liikehdintä huipentui Isisin kalifaatin julistamisen seuranneesta valtionrakennusprojektin veto-voimasta.¹²⁰² Vähemmässä määrin kehitykseen on myös vaikuttanut Suomeen vuo-sina 2015 ja 2016 kohdistunut historiallisen laajaa turvapaikanhakijaliikkuvuus.¹²⁰³ Pääosin näiden tekijöiden myötävaikutuksella aiemmin sirpaloituneesta ja pienimuo-toisesta ilmiöstä ja siihen kytkeytyvästä aktivismista on kehittynyt entistä yleisempää, kotoperäisempää, kehittyneempää ja keskittyneempää.

Näkyvin kehitys jihadistisessa liikehdinnässä on ollut suuri vierastaistelijoiden liikku-vuus Suomesta Syyrian ja Irakin konfliktiin. Se on vetänyt puoleensa enemmän ih-misiä Suomesta kuin mikään muu konflikti sitten Espanjan sisällissodan. Vuosien 2012 ja 2016 välillä Suomesta matkusti Syyriaan ja Irakiin yli 80 aikuista ja 30 ala-

¹²⁰⁰ Tämä luku perustuu suurelta osin julkaisuun Malkki, Leena & Juha Saarinen: *Jihadistinen liikehdintä Suomes-sa*, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisuja 2019:14, Helsinki 2019, [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161501/SM_14_2019_%20jihadistinen%20liikehdintä%20suomessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y], luettu 4.4.2020.

¹²⁰¹ Ks. Hegghammer, Thomas: Syria's Foreign Fighters, *Foreign Policy*, 9.12.2013, [<https://foreignpolicy.com/2013/12/09/syrias-foreign-fighters/>], luettu 13.4.2020; Hegghammer, Thomas & Aaron Y. Zelin: How Syria's Civil War Became a Holy Crusade, *Foreign Affairs*, 3.7.2013, [<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2013-07-03/how-syrias-civil-war-became-holy-crusade>], luettu 6.7.2020; Zelin, Aaron Y.: New Zealand's Jihadis, *New Zealand International Review*, volume 40, issue 2, March/April 2015.

¹²⁰² Berger, J. M.: The Islamic State vs. al Qaeda, *Foreign Policy*, 2.9.2014, [<https://foreignpolicy.com/2014/09/02/the-islamic-state-vs-al-qaeda/>], luettu 13.4.2020; Zelin (2015).

¹²⁰³ Ikävalko, Kari: Supo: turvapaikanhakijoista merkittäviä vaikutuksia Suomen turvallisuudelle – tulijoilla kytköksiä väkivaltaisiin ryhmiin, *YLE*, 3.11.2015, [<https://yle.fi/uutiset/3-8428033>], luettu 13.4.2020.

ikäistä lasta.¹²⁰⁴ Henkilöistä valtaosan tarkoitus oli liittyä alueella toimineiden jihadististen ryhmien riveihin ja osallistua taisteluihin tai muutoin tukea ryhmiä tai elää niiden alaisuudessa. He ovat ottaneet osaa jihadistiryhmien, etenkin Isisin, toimintaan monin tavoin.

Myös kotimaassa tapahtuvaan jihadistiseen tukitoimintaan osallistuneiden määrä on kasvanut merkittävästi, ja maahan on muodostunut ilmiötä edistäviä ekstremistisiä tukiverkostoja.¹²⁰⁵ Vaikka toistaiseksi Suomessa toimineet aktivistit ovat keskittyneet tukitoimintaan ja ideologian levittämiseen, kasvuvaiheen aikana Suojelupoliisi on myös arvioinut Suomeen kohdistuneen terrori-iskun uhkan kohonneen kolmeen otteeseen, 2014, 2015 ja 2017.¹²⁰⁶ Korostunut uhka konkretisoitui, kun marokkolainen turvapaikanhakijana Suomeen keväällä 2016 saapunut, sittemmin kielteisen turvapaikkapäätöksen saanut Abderrahman Bouanane toteutti Suomen historian ensimmäisen jihadistisen terrori-iskun Turussa 18.8.2017.¹²⁰⁷

Jihadistisen liikehdinnän kehittyessä ilmiö on saanut osakseen entistä enemmän huomiota kotimaisessa mediakentässä ja julkisessa keskustelussa. Tästä huolimatta sen luonnetta, muotoja sekä kehittymisen taustoja on käsitelty enimmäkseen pintapuolisesti. Tämän artikkelin tavoitteena on antaa yleiskuva siitä, mitä tiedämme jihadistisen liikehdinnän kehittymisestä Suomessa 2000-luvun aikana sekä pohtia, miten ilmiö tulee lähitulevaisuudessa todennäköisesti kehittymään.

Käsittely jakautuu neljään osioon. Ensimmäinen osio luo katsauksen jihadistisen liikehdinnän varhaishistoriaan ja ilmentymiin Suomessa 2000-luvun alusta Syyrian sisällissodan alkuhetkiin asti. Siinä käydään myös läpi, miten nämä aiemmat ilmentymät ovat kytkeytyneet myöhempään, Syyrian konfliktiin liittyvään jihadistiseen aktivismiin. Toinen osio keskittyy kartoittamaan jihadistisen miljöön laajuuden, rakenteen ja ulkomaisten kytkösten kehittymistä Suomessa 2010-luvulla. Kolmas osio tarkastelee jihadistiseen liikehdintään kytkeytyvän aktivismin ilmentymiä ja erityisesti liikkuvuutta Syyriaan ja Irakiin. Neljäs osio keskittyy pohtimaan jihadistisen liikehdinnän lähitulevaisuudennäkymiä Suomessa huomioiden laajemmat kehityskulut Euroopassa. Tässä yhteydessä pohditaan etenkin Syyriasta ja Irakista jo palanneiden sekä mahdollisesti jatkossa palaavien potentiaalisia vaikutuksia ilmiön kehittymiseen.

¹²⁰⁴ *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018 – Arvio väkivaltaisen ekstremismin tilanteesta Suomessa vuonna 2017 ja kehityksen suunta. Erikoistarkastelussa naiset ja lapset radikaali-islamistisissa terroristijärjestöissä*, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisu 2018:13, 2018, s. 24, 27, [https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160777/SM_13_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y], luettu 9.7.2020.

¹²⁰⁵ Ks. Saarinen, Juha: Finland Raises Terror Alert as Jihadist Scene Grows More Complex, *Jamestown Foundation Terrorism Monitor*, volume 14, issue 7, 1.4.2016, [<https://jamestown.org/program/finland-raises-terror-alert-as-jihadist-scene-grows-more-complex/>], luettu 13.4.2020.

¹²⁰⁶ *Suojelupoliisin Jublavuosikirja 2018*, Suojelupoliisi, 21.3.2019, s. 32, [https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/77292_WWW_SUPO_juhlakirja_70_2019_FI.pdf?14e8c9f8e2d6d788], luettu 16.5.2020.

¹²⁰⁷ Uhari, Markku: Turun puukkoisku oli terrorismia – tekijälle elinkautinen, *Turun Sanomat*, 15.6.2018.

Jihadismin rantautuminen Suomeen 2000-luvulla

Jihadismi on kansainvälinen ilmiö, jossa Eurooppa on ollut aktiivinen sivunäyttämö viimeiset 20 vuotta.¹²⁰⁸ Ilmiöön ja sitä edustavaan globaaliin yhteiskunnalliseen liikkeeseen kytkeytyneitä henkilöitä on vaikuttanut Euroopassa jo 1990-luvulta alkaen. Tuolloin useita jihadistisen liikehdinnän kehittymisen kannalta keskeiseksi osoittautuneita, islamismiin ja sen radikaaleihin suuntauksiin kytkeytyneitä avainaktivisteja saapui Eurooppaan Lähi-idän ja Pohjois-Afrikan auktoritaarisista valtioista sekä Afganistanista,¹²⁰⁹ missä jihadistinen liike oli aloittanut muodostumisensa edellisellä vuosikymmenellä Neuvostoliiton miehityksen ja sen synnyttäneen vierastaistelijaliikkuvuuden seurauksena.¹²¹⁰

Seuraavan kahden vuosikymmenen aikana jihadistinen liikehdintä Euroopassa kasvoi ja kehittyi. Jihadistisen kentän tärkeimmät keskittymät muodostuivat niille alueille, joihin monet ensimmäisen sukupolven aktivisteista saapuivat, kuten Ranskan, Iso-Britannian ja Belgian suurkaupunkeihin, ja joissa he löysivät itselleen otollisen kasvualustan ja verrattaen vapaan toimintaympäristön. Etenkin Irakin sodan alkamisen (2003) jälkeen nämä keskittymät, niiden sisäiset aktivistit, verkostot sekä organisaatiot, alkoivat kytkeytyä tiiviimmin yhteen¹²¹¹ sekä toiminta laajentua uusille alueille, kuten Pohjoismaihin.¹²¹² Samalla ilmiöstä tuli entistä kotoperäisempi eli mukaan liittyi yhä enemmän Euroopassasa koko ikänsä asuneita ihmisiä.¹²¹³

Suomi on perinteisesti ollut – ja monilla tapaa on yhä – ilmiön syrjäseutua myös muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna. Yleisesti vallitsevan käsityksen mukaan kansainvälisillä aseellisilla jihadistiryhmillä ei ole ollut juurikaan Suomeen liittyvää toimintaa ennen kuin aivan viime vuosien aikana, oli kyse sitten Suomen alueella toimimisesta tai Suomeen kohdistetusta viestinnästä. Miten ja milloin jihadistinen liikehdintä sai alkunsa Suomessa, ei ole tällä hetkellä tiedossa. Erittäin todennäköistä kuitenkin on, että se on tapahtunut pääpiirteissään samalla tavoin kuin muualla Euroopassa. Se on todennäköisimmin saapunut Suomeen tänne muuttaneiden tai täällä vierailleiden aktivistien ja aseellisiin ryhmiin kytkeytyneiden henkilöiden mukana. Esimerkiksi Suojelupoliisi arvioi vuosikertomuksissaan aina 2010-luvun alkuun asti,

¹²⁰⁸ Ks. Malkki & Saarinen (2019), s. 53–62.

¹²⁰⁹ Simcox, Robin: *The Asylum – Terror Nexus: How Europe Should Respond*, The Heritage Foundation, Background 3314, June 2018, [<https://www.heritage.org/sites/default/files/2018-06/BG3314.pdf>], luettu 1.5.2020.

¹²¹⁰ Afganistanin sodan ja maahan suuntautuneen vierastaistelijaliikkuvuuden merkityksestä jihadistisen liikkeen synnylle ks. Hamid, Mustafa & Leah Farrall: *The Arabs at War in Afghanistan*, Hurst & Company, London 2015; Anas, Abdullah & Tam Hussein: *To the Mountains: My Life in Jihad, from Algeria to Afghanistan*, Hurst & Company, London 2019; Hegghammer, Thomas: *The Caravan: Abdallah Azqam and the Rise of Global Jihad*, Cambridge University Press, Cambridge 2020.

¹²¹¹ Ks. Vidino, Lorenzo: *Sharia4: From Confrontational Activism to Militancy, Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 2, 2015.

¹²¹² Nesser, Petter: *Islamist Terrorism in Europe: A History*, Hurst & Company, London 2016, s. 234–241.

¹²¹³ Mullins, Sam: *'Home-grown' Jihad: Understanding Islamist Terrorism in the US and UK*, Imperial College Press, London 2015. Ks. myös Steinberg, Guido: *German Jihad: On the Internationalization of Islamist Terrorism*, Columbia University Press, New York/NY 2013.

että aseellisten ryhmien yhteydet Suomeen rajoittuivat lähinnä muutamien ryhmien entisten jäsenten tai muuten niitä lähellä olevien henkilöiden oleskeluun maassa.¹²¹⁴ Heistä ei käytännössä tiedetä julkisuudessa mitään, joskin yhteen tapaukseen, Ruotsista Suomeen karkotettuun Afganistanissa radikaali-islamistisen ryhmän riveissä konfliktiin osallistuneeseen henkilöön, on viitattu mediassa.¹²¹⁵

Euroopassa ja siten myös Suomessa asuneiden henkilöiden harjoittama aktivismi on pääosin kohdistunut heidän lähtömaassaan käynnissä olleisiin aseellisiin konflikteihin, joihin erilaiset radikaali-islamistiset ja jihadistiset aseelliset ryhmät ovat osallistuneet. Tällaisia ovat olleet etenkin konfliktit Somaliassa, missä osapuolena on ollut al-Qaidaan vuonna 2011 virallisesti liittynyt al-Shabaab, sekä Irakissa, missä toimi sekä al-Qaidaan että myöhemmin Isisiin kytkeytynyt Ansar al-Islam. Tämän lisäksi Tšetšenian konflikti ja siihen osallistuminen herättivät mielenkiintoa suomalaisten käännyntäisten keskuudessa. Siinä missä muualla Länsi-Euroopassa ilmiöön kytkeytyneiden aktivistien ympärille muodostui verkostoja, yhteisöjä ja erityyppistä aktivismia harjoitettavia pienryhmiä, mukaan lukien virallisia organisaatioita ja yhdistyksiä, Suomessa kehityksen uskotaan olleen huomattavasti vaatimattomampaa. Selvää ei ole, mistä tämä kehitys – tai pikemminkin sen puute – johtuu, mutta jihadistista toimintaa on luonnehdittu viranomaisraporteissa lähinnä marginaaliseksi ilmiöksi aina 2010-luvun alkuun asti.¹²¹⁶

Ansar al-Islam ja Rawti Shax

Ansar al-Islam perustettiin loppuvuodesta 2001 Irakin kurdialueilla. Sillä oli alusta asti läheiset yhteydet al-Qaidan keskusjohtoon siinä mukana olleiden henkilöiden aiemman toiminnan kautta, ja sen arvellaan saaneen ainakin jonkin verran logistista tukea ja rahoitusta al-Qaidalta.¹²¹⁷ Ryhmän tavoitteena oli Kurdistanin alueellisen hallinnon kumoaminen ja šaria-lakiin pohjautuvan islamilaisen hallinnon perustaminen alueelle. Ennen vuoden 2003 sodan syttymistä se myös hallitsi pientä aluetta, johon lukeutui useita kyliä lähellä Irakin ja Iranin välistä rajaa. Suuri osa sen toiminnassa mukana olleista on ollut etniseltä taustaltaan kurdeja, joskin siihen on liittynyt myös pääosin arabitaustaisia ryhmittymiä. Ryhmän tiedetään tehneen avoimesti yhteistyötä monien Irakin alueella toimineiden jihadistiryhmien kanssa Irakin sodan aikana, ja se muun muassa tarjosi turvapaikan ja tukikohdan Abu Musab al-Zarqawille ja hänen taistelijoilleen ennen Irakin sodan alkua vuonna 2003. Al-

¹²¹⁴ *Vuosikertomus 1997*, Suojelupoliisi; *Vuosikertomus 2011*, Suojelupoliisi.

¹²¹⁵ Malkki & Saarinen (2019), s. 73–75.

¹²¹⁶ *Väkivaltainen ekstremismi Suomessa – tilannekatsaus 1/2013*, Sisäasiainministeriö, Sisäisen turvallisuuden ohjelma, raportti, 17.1.2013, s. 5–6, [<https://intermin.fi/documents/1410869/3723676/Vakivaltainen-ekstremismi-Suomessa-tilannekatsaus-1-2013.pdf/>], luettu 1.5.2020.

¹²¹⁷ Lyhyt yhteenveto Ansar al-Islamista ks. *Ansar al-Islam, Mapping Militant Organisations*, Stanford University, Center for International Security and Cooperation at the Freeman Spogli Institute for International Studies, [<http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/13>], luettu 9.7.2020. Ks. myös Fishman, Brian: *The Master Plan: ISIS, Al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory*, Yale University Press, New Haven/CT 2016, s. 23–27.

Zarqawin joukkojen pohjalta syntyi se aseellinen ryhmä, josta myöhemmin kehittyi Isis.

Ansar al-Islamin ensimmäinen johtaja oli ryhmän perustamisessa mukana ollut mulla Krekar eli Najmuddin Faraj Ahmad. Krekar oli ollut aktiivinen kurdilaisessa islamistisessa liikkeessä jo 1980-luvulla.¹²¹⁸ Vuonna 1991 hän saapui kiintiöpakolaisena Norjaan, mutta jatkoi tämän jälkeen Irakissa vierailemista. Hän myös kiersi muualla Euroopassa, erityisesti Saksassa, kerätäkseen rahaa sekä innostaakseen ja värvätäkseen lisää ihmisiä mukaan toimintaan.¹²¹⁹ Ryhmä onkin saanut tukea alueen ulkopuolella asuneilta kannattajilta, joita sillä on ollut muiden Lähi-idän maiden lisäksi Euroopassa. Verkostojen tiedetään rekrytoineen taistelijoita alueelle muualla asuneiden kurdien keskuudesta. Joitakin viitteitä on myös siitä, että iskujen tekemistä Euroopassakin on suunniteltu, mutta tiedossa olevat suunnitelmat 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä ovat luonteeltaan varsin kehittymättömiä.¹²²⁰

Ansar al-Islamin Euroopassa sijaitsevien tukiverkostojen pohjalta muodostui 2000-luvun lopulla eri puolilla Eurooppaa toimiva, Rawti Shax ja Didinwe nimillä tunnettu tukiverkosto ja organisaatio. Krekarilla oli siinä keskeinen johtoasema. Sen toiminnassa on mukana useissa eri Euroopan maissa asuvia, etenkin kurditaustaisia henkilöitä. Rawti Shaxilla on eurooppalaisten turvallisuusviranomaisten mukaan ollut toimintaa erityisesti Saksassa, Sveitsissä, Isossa-Britanniassa, Suomessa, Italiassa, Kreikassa, Ruotsissa ja etenkin Norjassa.¹²²¹ Laajemmin globaalissa jihadistisessa liikkeessä se on kytkeytynyt voimakkaasti Isisiin. Rawti Shaxin tavoitteena on ollut nuorten Euroopassa asuvien kurdinuorten värvääminen mukaan sen toimintaan ja taistelijoiksi Syyrian ja Irakin alueelle. Lisäksi on kerrottu, että sen piirissä oli suunniteltu iskujen tekemistä Euroopassa, tavoitteena painostaa Norjaa vapauttamaan tuolloin vangittuna ollut ryhmän johtaja mulla Krekar iskemällä Norjan lähetystöihin ja sieppaamalla diplomaatteja.¹²²²

Ansar al-Islamiin ja Rawti Shaxiin liittyvästä tukitoiminnasta Suomessa on liikkunut epäilyjä 2000-luvun puolivälistä alkaen,¹²²³ mutta yksityiskohtaista tietoa erityisesti Ansar al-Islamin tukitoiminnasta Suomessa on saatavilla erittäin rajallisesti. Ryhmän

¹²¹⁸ Vaikka Irakin sodan alkamisen jälkeen mulla Krekar väistyi liikkeen johdosta ja vetäytyi Norjaan, hänellä tiedetään olleen tämänkin jälkeen merkittävä rooli Ansar al-Islamin eurooppalaisissa tukiverkostoissa. Hän on elvyttänyt tukiverkostoja uuden Rawti Shax -nimisen järjestön alla 2000-luvun lopulta eteenpäin. Vuoteen 2015 mennessä Krekar oli myös ilmaissut avoimen tukensa Isisille, ja vuonna 2020 Norja päätti luovuttaa Krekarin Italiaan oikeudenkäyntiä varten. Krekaria syytetään Italiassa useista terrorismirikoksista.

¹²¹⁹ Yhdysvaltain valtiovarainministeriö: *Treasury designations target terrorist facilitators*, 7.12.2006, [<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp191.aspx>], luettu 1.5.2020.

¹²²⁰ Nesser (2016) s. 136.

¹²²¹ Eurojust lehdistötiedote: *Joint action against radical Islamist terrorist group coordinated at Eurojust (Operation JWEB)*, 12.11.2015, [<http://www.eurojust.europa.eu/press/PressReleases/Pages/2015/2015-11-12.aspx>], luettu 1.5.2020.

¹²²² Huusko, Jukka; Kalle Silfverberg, Jussi Niemeläinen & Jukka Petäjä: Ryhmä suunnitteli terrori-iskujen sarjaa Eurooppaan – Jihadisteilla yhteyksiä Suomeen, *Helsingin Sanomat*, 13.11.2015; Supo tietoinen Uusi Suunta -jihadistijärjestön Suomi-kytköksistä, *Ilta-Sanomat*, 13.11.2015.

¹²²³ Ks. *Vuosikertomus 2004*, Suojelupoliisi.

kannatus ja tukitoiminta on todennäköisesti saanut alkunsa Suomeen Irakin kurdi-alueilta otettujen kiintiöpakolaisten piirissä viimeistään 1990-luvun puoliväliin tienoilla. Erityisesti Turun seudulla on ollut jo vuosia pieni joukko kurditaustaisia henkilöitä, jotka ovat pitäneet mulla Krekaria hengellisenä johtajanaan ja jotka ovat tavalla tai toisella osallistuneet hänen johtamiensa aseellista taistelua tukeneiden verkostojen toimintaan. Muun muassa Ylen vuonna 2004 tekemissä jutuissa kerrottiin, että Suomessa arvellaan olevan parikymmentä kurdia, joilla oli yhteyksiä Ansar al-Islamiin. Suojelupoliisi vahvisti tuolloin, että tästä oli myös sen tietojen mukaan viitteitä.¹²²⁴ Norjan mediassa raportoitiin lisäksi vuonna 2004, että Ansar al-Islamiin yhdistetty ja aiemmin Suomessa asunut henkilö oli pidätetty Virossa epäiltynä iskun suunnittelusta Norjan suurlähetystöön Latviassa.¹²²⁵

Tukitoiminta Rawti Shaxin alaisuudessa on jatkunut Suomessa, ja siihen osallistuneita henkilöitä on asunut Turun lisäksi myös pääkaupunkiseudulla. Suomessa oleskelleiden henkilöiden on epäilty muun muassa keränneen rahaa järjestön toimintaan lahjoituksina ja tuottoina ravintolatoiminnasta. Sellaisiakin epäilyjä on esiintynyt, että tukitoimintaa tai siihen osallistuneita henkilöitä Suomessa olisi rahoitettu ulkomailta käsin. Suomessa tapahtuva toiminta ja aktivistit ovatkin kytkeytyneet selkeästi laajempaan Rawti Shaxin verkostoon alueella. Yksi organisaation keskeisimmistä johtajista, Awat Hamasalih asui Turussa vuosina 2013–2014. Hamasalih on avainaktivisti, joka oli tiiviisti kytkeytynyt Anjem Choudaryn Sharia4-organisaatioihin ja niiden taustalla vaikuttaneeseen alueelliseen aktivistiverkostoon. Hamasalih karkotettiin Suomesta takaisin Isoon-Britanniaan uhkana kansalliselle turvallisuudelle, ja hän sai maassa tuomion terrorismirikoksista ilmaistuaan tukensa Isisille.

Muiden maiden tapaan myös Suomessa Rawti Shaxin tukitoimintaa on pyritty harjoittamaan herättämättä suurempaa huomiota. Tämänkin vuoksi yksityiskohtaista tietoa toiminnasta on vaikea saada. Toiminta on Suomessa kuitenkin tietyllä rajoittunut suurimmalta osin rekrytointi-, radikalisointi- ja varainkeruutoimintaan, joista jälkimmäisestä on harjoitettu lähinnä oman pienen, paljolti muista paikallisista kurdiyhteisöistä irrallisen yhteisön liepeillä. On myös viitteitä siitä, että he ovat myös ainakin jossain vaiheessa pyrkineet saamaan vaikutusvaltaa joissakin kurdien suosimissa rukoushuoneissa. Myöhemmin useita Rawti Shaxiin kytkeytyneitä henkilöitä on matkustanut Syyriaan ja Irakiin osallistuakseen konfliktiin siellä, pääosin Isisin riveissä.

¹²²⁴ Suomesta yhteyksiä terroriepäilyyn?, *YLE*, 15.10.2004. Ks. myös Archer, Toby & Ann-Nina Finne: Pizzaa islamisteille, *Ulkopolitiikka*, 4/2005, 2005. YLE:n asiaa käsitelleessä MOT-dokumentissa *Pyhä sota Turussa* nimellä mainitut henkilöt haastoivat YLE:n ja jutun tehneet toimittajat oikeuteen. YLE ja toimittajat tuomittiin lopulta korkeimmassa oikeudessa korvauksiin näiden henkilöiden kunnian loukkaamisesta. Ks. Korkein oikeus kovensi MOT-ohjelman tuomiota, *YLE*, 9.12.2010. Tuomioon vaikutti se, että toimittajat eivät suostuneet paljastamaan lähteitään oikeudessa.

¹²²⁵ Ansar al-Islam knyttet til terrortrussel: Ansar al-Islam, som tidligere ble ledet av mullah Krekar, blir knyttet til terrortrusselen mot den norske ambassaden i Riga, *Aftenposten*, 2.11.2004.

Al-Shabaab

Suomessa on epäilty olleen al-Shabaabin tukitoimintaa 2000-luvun loppupuolelta alkaen. Al-Shabaabia ja erityisesti sen suhteita Suomessa asuviin somaleihin on käsitelty Suojelupoliisin julkaisuissa niukasti ryhmän toiminnan alkuvuosina. Ensimmäiset laajemmat maininnat ovat vuodelta 2011, kun Suojelupoliisi kertoi al-Shabaabin olevan ”*rantautumassa myös Suomeen*” ja pelkäävänsä, että Suomesta Somaliaan lähetettyjä nuoria päätyisi osallistumaan taistelutoimintaan tai koulutusleireille.¹²²⁶

Tiedon vähydestä huolimatta on todennäköistä, että tukitoiminta Suomessa on ollut selvästi pienimuotoisempaa ja vähemmän organisoitua kuin esimerkiksi Ruotsissa. Supon mukaan Suomessa ei ole havaittu järjestelmällistä al-Shabaabin värväystoimintaa. Se, mitä sen sijaan ollaan nähty, on erilaisissa tilaisuuksissa vierailleita ulkomaalaisia puhujia, jotka ovat saattaneet kannustaa osallistumaan taisteluihin Somaliassa.¹²²⁷ Mediassa raportoitiin esimerkiksi vuonna 2011, että Wikileaksin vuotaneiden asiakirjojen mukaan al-Shabaabin ”hengellinen johtaja” Hassan Hussein olisi käynyt Suomessa vuonna 2009 tavoitteenaan hankkia ryhmälle tukea ja uusia jäseniä. Hän kävi samoihin aikoihin myös Ruotsissa ja Norjassa.¹²²⁸

Suomesta on myös lähdetty al-Shabaabin taistelijoiksi, joskin vierastaisteljioiden kokonaismääristä ja lähtöajankohdista on saatavilla erittäin niukasti tietoa avoimista lähteistä. Somaliassa tilannetta paikan päällä seuranneet ovat raportoineet, että ryhmän riveissä on havaittu Suomessa asuneita. Selvää on joka tapauksessa se, että lähteneiden määrä on huomattavasti pienempi kuin Syyriaan ja Irakiin lähteneiden. Ylen dokumentissa vuonna 2013 lähtijöitä arvioitiin olleen ”puolisenkymmentä,”¹²²⁹ joskin lähteneiden kokonaismäärä on erittäin todennäköisesti suurempi. Itsemurhaiskun tekijöiden joukossa Suomesta lähteneitä ei tiettävästi ole ollut.¹²³⁰

Al-Shabaabin tukemiseen liittyi Suomen ensimmäinen terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä rikoksia koskenut oikeudenkäynti. Ensimmäiset juttuun liittyneet pidätykset tehtiin syksyllä 2011. Tätä ennen viranomaiset olivat tehneet selvitystyötä ainakin kaksi vuotta. Vuonna 2014 neljä henkilöä asetettiin syytteeseen terrorismin rahoittamisesta. Syytteet koskivat suhteellisen pienien rahamäärien siirtämistä al-Shabaabille Hawala-järjestelmän kautta. Lisäksi jutun päätekijää vastaan nostettiin syyte veljensä värväämisestä al-Shabaabin taistelijaksi sekä suunnitelmasta kuljettaa

¹²²⁶ Terroristeilla Suomi-kontakteja, *Etelä-Suomen Sanomat*, 4.1.2011.

¹²²⁷ Huusko, Jukka: Supo: Suomessa ei al-Shabaabin järjestäytynyttä värväystä, *Helsingin Sanomat*, 27.9.2013.

¹²²⁸ IL: Al-Shabaabin johtomies värväsi Suomessa, *Helsingin Sanomat*, 15.10.2011. Vierailu mainitaan myös myöhemmin käsiteltävän al-Shabaabiin liittyneen oikeudenkäynnin esitutkintapöytäkirjassa.

¹²²⁹ Me tehdään susta rohkea mies, *YLE*, 11.4.2013.

¹²³⁰ Nairobien ostoskeskusiskun jälkeen syyskuussa 2013 Twitterissä levinneiden tietojen mukaan iskuun olisi osallistunut Helsingissä asunut mies. Tämä tieto osoittautui kuitenkin myöhemmin virheelliseksi. Twitter-väite: Yksi Nairobien iskun tekijöistä Suomesta, *YLE*, 22.9.2013; Koskinen, Matti & Erik Nyström: Lähde: Suomalaiseksi epäilty olikin norjalainen, *Helsingin Sanomat*, 20.10.2013.

tämän Suomessa asuneet lapset ilman näiden suostumusta taistelukoulutukseen al-Shabaabin leirille Somaliaan.¹²³¹

Joulukuussa 2014 Helsingin käräjäoikeus tuomitsi neljä jutussa syytettynä ollutta henkilöä terrorismin rahoituksesta sekä yhden terrorismirikokseen värväämisestä ja terrorismirikoksen valmistelusta.¹²³² Syytteet hylättiin hovioikeudessa maaliskuussa 2016, koska hovioikeus katsoi, ettei varainsiirtojen osalta ollut silloisen terroristisen toiminnan rahoittamista koskevan lainsäädännön edellyttämää näyttöä. Rahaa todettiin lähetetyn henkilöille, joilla oli todennäköisesti yhteyksiä al-Shabaabiin, mutta sitä ei katsottu näytetyksi toteen, että varat olisi tarkoitettu käytettäväksi nimenomaan terroristiseen toimintaan. Lisäksi hovioikeus katsoi, että värväämisestä ja ihmiskaupasta ei ollut riittävää näyttöä.¹²³³ Oikeuskäsittelyiden välisenä aikana jutun pääsyytetty perheineen muutti Syyriaan, missä hän ja hänen vaimonsa ovat osallistuneet Isisin toimintaan.¹²³⁴ Tämän vaimo esiintyi heinäkuussa 2016 Isisin länsimaiselle yleisölle suunnatussa *Dabiq*-lehdessä.¹²³⁵

Jihadistinen liikehdintä käännyttämissä

Käännyttämiset ovat perinteisesti olleet yllidustettuina jihadistisessa liikehdinnässä länsimaissa.¹²³⁶ Salafistiset ja wahhabistiset uskontulkinnat sekä konfliktit islamilaisessa maailmassa ovat kiinnostaneet myös joitakin islamiin kääntyneitä henkilöitä Suomessa. Käännyttämisien kiinnostus jihadistiseen toimintaan on laitettu merkille myös Suojelupoliisissa. Vuoden 2007 vuosikertomuksessa todettiin, että sen ”*bavaintojen mukaan myöskään Suomi ei täysin ole säästynyt käännyttämissilmioon liittyviltä mahdollisilta turvallisuusuhilta*”.¹²³⁷

Muslimienemmistöisten maiden konflikteista ja niissä taistelevista jihadistisista ryhmistä kiinnostuneita käännyttämiä tiedetään olleen erityisesti pääkaupunkiseudulla ensin *Islamin aika* -nimisen järjestön ja myöhemmin Helsingin muslimien aktiivien joukossa. Islamin aika ry:n perustamisen vuonna 2006 voi nähdä yhdenlaisena jatkumona islamiin kääntyneiden suomenkielisten järjestäytymiselle ja heidän tarpeidensa palvelemiselle. Järjestö teki *dawa*- eli lähetystyötä opetustoiminnan kautta sekä tuottamalla ja levittämällä muun muassa kirjallista aineistoa, pääasiassa kääntäen vanhoil-

¹²³¹ Tapiola, Paula: Suomen ensimmäisessä terrorismijutussa syytteitä neljälle, *YLE*, 17.9.2014.

¹²³² Toivanen, Tuuli: Suomen ensimmäisessä terrorismioikeudenkäynnissä vankeustuomio neljälle, *YLE*, 19.12.2014.

¹²³³ Koivisto, Matti: Hovioikeus hylkäsi syytteet Suomen ensimmäisessä terrorismijutussa, *YLE*, 23.3.2016.

¹²³⁴ Rigatelli, Sara: Somalimiehen hätkähdyttävä tarina: Vapautui Suomessa terrorismituomiosta, oli jo Isisissä, *YLE*, 4.3.2017.

¹²³⁵ Malkki, Leena & Matti Pohjonen: *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi*, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisuja 2019:15, huhtikuu 2019, [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161502], luettu 1.5.2020, s. 45–47.

¹²³⁶ Schuurman, Bart; Peter Grol & Scott Flower: *Converts and Islamist Terrorism: An Introduction*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Policy Brief, June 2016, [https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/06/ICCT-Schuurman-Grol-Flower-Converts-June-2016.pdf], luettu 1.5.2020.

¹²³⁷ *Vuosikertomus 2007*, Suojelupoliisi.

listen uskontulkintojen, kuten wahhabismin ja salafismin, keskeisiä tekstejä. Näitä tekstejä julkaistiin muun muassa *IQRA - Islam yhdistys ry:n* kautta. Islamin ajan piirissä aktiivisia henkilöitä on myös suorittanut islamin opintoja Medinan islamilaisessa yliopistossa, johon Suomesta on lähtenyt vuosittain muutamia henkilöitä. Osin samat henkilöt olivat perustamassa vuonna 2007 islamilaista puoluetta, jota ei kuitenkaan koskaan saatu rekisteröidyksi.¹²³⁸ Vuodesta 2010 Islamin aika ry:n toimintaa jatkettiin *Helsingin muslimit* -nimellä. Samana vuonna aloitti toimintansa yhdistyksen pyörittämä Roihuvuoren moskeija (myöhemmin vuonna 2016 moskeija muutti Malmille).

Roihuvuoren moskeijaa voi kyllä perustellusti pitää uskonnolliselta suuntautumiseltaan salafistisena, mutta ei kokonaisuudessaan jihadistisena. Moskeijan ja sen taustayhdistysten – sekä muihin siihen kytkeytyvien yhdistysten – piirissä on kuitenkin toiminut aktiivisesti joukko henkilöitä, jotka ovat olleet kiinnostuneita jihadististen ryhmien toiminnasta konfliktialueilla sekä niiden tukemisesta, joissain tapauksissa niihin liittymisestä. Ensimmäiset tiedossa olevat merkit kiinnostuksesta jihadistisiin liikkeisiin ajoittuvat vuoden 2005 tienoille. Näihin aikoihin Islamin aika ry:n aktiivien piirissä seurattiin erityisellä mielenkiinnolla ja myötätunnolla Tšetšenian konfliktia. Mukana olleiden ja toimintaa läheltä seuranneiden lausunnot vaihtelevat sen suhteen, missä määrin kiinnostus laajeni tukemiseen tai taisteluun lähtemiseen tai sen harkitsemiseen. Se on kuitenkin tiedossa, että vähintään yksi tässä porukassa aktiivisesti vaikuttanut henkilö pyrki näihin aikoihin osallistumaan Tšetšenian konfliktiin, mutta hänet pysäytettiin Georgiassa.¹²³⁹

Samoihin aikoihin Suomessa muodostui myös salafistisaarnaajiin kytkeytyneistä radikaaleista käännyttäjäisnaisista koostuva sosiaalinen piiri. Tässä piirissä oli mukana ihmisiä, jotka osallistuivat muun muassa jihadistisen aineiston tuottamiseen ja levittämiseen. Yksi henkilö tästä piiristä suomensi muun muassa Tšetšenian konfliktin kontekstissa tuotetun ”siskon rooli jihadissa” tekstin, joka käsitteli – nimensä mukaisesti – naisen asemaa konfliktialueella ja osana aseellisten ryhmien toimintaa. Aina-kin yksi keskeisistä henkilöistä on tuottanut aktiivisesti jihadismille myönteisiä kirjoituksia keskustelufoorumille.¹²⁴⁰

Myöhemmin Syyrian konfliktin alettua useita käännyttäjäispiireissä liikkuneita ja heidän tuttaviaan on lähtenyt Syyriaan ja Irakiin. Heihin lukeutuu esimerkiksi vähintään kolme käännyttäjäisnaisten piiriin kuulunutta naista. Yksi heistä palasi Suomeen jo vuonna 2013, ja kaksi muuta matkustivat myöhemmin yhdessä Syyriaan yhteisen marokkolaistaustaisen aviomiehensä kanssa. Tämän lisäksi konfliktialueelle on matkannut useita Roihuvuoren moskeijan verkostoihin kuuluneita mieshenkilöitä. Kolme näistä miehistä matkusti Syyriaan kesällä 2013, omien sanojensa mukaan avustus-

¹²³⁸ Sarlin, Tommi: Muslimivähemmistö kasvaa Suomessa, *Kirkko & kaupunki*, 18.4.2007; Kaarto, Hanna: Islamilainen puolue poistaisi oluen kaupoista ja edistäisi ympärileikkauksia, *Helsingin Sanomat*, 7.9.2007.

¹²³⁹ Parkkonen, Mika: Suomalainen muslimi halusi auttaa sodan piinaamia veljiään, *Helsingin Sanomat*, 15.9.2006.

¹²⁴⁰ Malkki & Pohjonen (2019), s. 44, 75–76.

työtä varten perustetun *Northern Relief*-järjestön nimissä. He saivat myöhemmin syytteet terroristisessa tarkoituksessa tehdyistä rikoksista. Tuomion he saivat lopulta vain veropetoksista ja kirjanpitorikoksista, joilla rahoitettiin matkaa. Vaikka kolmikron syytteet terrorismirikoksista kuitenkin hylättiin, oikeuden päätöksessä huomioidaan, että heidän toimintaansa liittyi useita epäselvyyksiä eikä kattavaa kokonaiskuvaa ole luotu. Osa heidän keräämistään ja hankkimistaan varusteista päättyi Isisiin kytkeytyneen¹²⁴¹ Kataib al-Muhajiroun nimisen jihadistiryhmän ja sen taistelijoiden käyttöön Syyriassa. Seurueen mukana konfliktialueelle matkasi muiden muassa Isisin riveissä sittemmin kuollut Abu Anas al-Finlandi taistelijaanimellä tunnettu muslimiksi kääntynyt mieshenkilö.

Jihadistisen miljöön kehittyminen Suomessa 2010-luvulla

Jihadismi Suomessa oli vielä 2000-luvulla enimmäkseen niin määrällisesti kuin laadullisestikin vaatimatonta. Sittemmin ilmiöön kytkeytyneiden henkilöiden määrä on kasvanut merkittävästi, liikehdinnästä on tullut entistä monimuotoisempaa, järjestäytyneempää sekä vahvemmin ulkomaisiin jihadistisiin toimijoihin ja miljöisiin kytkeytyntä. Nämä neljä kehityksen piirrettä kytkeytyvät ennen kaikkea konfliktiin Syyriassa ja Irakissa ja Isisin toimintaan osana sitä sekä vähemmässä määrin turvapaikanhakijoiden saapumiseen vuosina 2015–2016.¹²⁴² Tätä myötä ilmiöstä on tullut aiempaa näkyvämpi osin siksikin, kun siihen kohdistunut julkinen mielenkiinto on kasvanut. Siksi viime vuosien aktivismista on saatavilla huomattavasti aiempaa enemmän tietoa ja arvioita, vaikka vieläkin tietämyksessä on merkittäviä aukkoja.

Jihadistinen miljöö

Jihadistisen liikehdinnän laajuutta ja rajoja – Suomessa tai globaalisti – on haastavaa määritellä. Ilmiöön kytkeytyy monenlaisia henkilöitä, joiden merkitys ja rooli ilmiön sisällä vaihtelee passiivisesta kannatuksesta jatkuvaan ideologian tai sen omaksuneiden toimijoiden agendan edistämiseen niin väkivaltaisesti kuin väkivallattomasti. Suomessa – ja Suomeen liittyen – jihadistiseen toimintaan osallistuvien määrää on julkisten lähteiden perusteella vaikea arvioida tarkasti. Todennäköisesti puhutaan joistakin sadoista henkilöistä. Aktiivisesti ilmiötä edistävien henkilöiden määrä on kuitenkin kasvanut merkittävästi vuosien 2012–2020.

Jihadistiseen toimintaan Suomessa osallistuvien määrästä ei ole muita arvioita kuin Suojelupoliisin kertoma terrorismin torjunnan kohdehenkilöiden kokonaismäärä.

¹²⁴¹ Ryhmän emiirinä toimi vuodesta 2012 alkaen myös Isisin vaikutusvaltainen johtohahmo, georgialainen vierastaistelija Abu Omar al-Shishani. Shishani on kotoisin Pankisin laaksosta, joka on ollut merkittävä jihadistisen liikehdinnän painopiste alueella. Kaksi Suomesta syytteessä ollutta henkilöä lomaili Georgian Pankisin laaksossa ennen matkaansa Syyriaan 2012.

¹²⁴² Pienellä osalla etupäässä Syyriasta ja Irakista mutta vähemmässä määrin myös muilta konfliktialueilta, kuten Afganistanista saapuneilla turvapaikanhakijoilla oli kytköksiä ilmiöön. Yksittäisillä henkilöillä saattaa olla taistelukokemusta eri jihadistiryhmien riveissä, mukaan lukien šiiä-jihadistiset ryhmät Syyriassa ja Irakissa. Ikävalko (2015).

Tämä luku sisältää kaikki terrorismin torjunnan kohdehenkilöt, ei pelkästään jihadistiseen toiminnan takia kohdehenkilöiksi päätyneet. Siitä, kuinka suuri osa näistä kohdehenkilöistä liittyy jihadistiseen liikehdintään, ei ole tarkkaa tietoa. Suojelupoliisin viestinnästä kokonaisuutena on kuitenkin otaksuttavissa, että näin on enemmistön kohdalla.

Suomessa oleskelevien lisäksi terrorismin torjunnan kohdehenkilöihin todennäköisesti lukeutuu myös Suomen kansallisen turvallisuuden kannalta mahdollisesti merkityksellisiä, mutta Suomen ulkopuolella oleskelevia henkilöitä. Näihin saattaa lukeutua esimerkiksi Syyriaan matkustaneita, jihadistisiin ryhmiin liittyneitä vierastaistelijoita, Suomesta turvallisuusuhkina poistettuja henkilöitä, kuten yllämainittu Hamasalih, sekä muissa valtioissa terrorismirikoksista pidätettyjä tai vangittuja Suomen kansalaisia, kuten esimerkiksi Tanskassa terrorismirikoksista tuomittu entinen Isisin jäsen, joka on sittemmin tuotu Suomeen suorittamaan tuomiotaan¹²⁴³. Kohdehenkilöiden listaan sisältyväluonnollisesti vain ne henkilöt, joista Suojelupoliisi on tietoinen eikä eikä listaa siten voi olettaa aukottomaksi.¹²⁴⁴

Ensimmäinen tarkempi julkisesti esitetty viittaus kohdehenkilöiden määrään on vuodelta 2014, jolloin Suojelupoliisi kertoi päivittäneensä vuonna 2012 tehdyn kohdehenkilökartoituksen. Vuonna 2012 kohdehenkilöitä arvioitiin olleen noin 200 ja kaksi vuotta myöhemmin lähes 300.¹²⁴⁵ Supon arvio kohdehenkilöiden määrästä on kohonnut vuosi vuodelta ja oli vuoden 2017 loppuun mennessä noin 370,¹²⁴⁶ sekä vuoden 2019 lopussa noin 390.¹²⁴⁷ Saatavilla olevan tiedon valossa näyttää siis, että jihadistisen liikehdinnän merkittävin kasvuaika on osunut vuosien 2012 ja 2017 väliin, jolloin vetovoima on ollut suurimmillaan Syyrian sisällissodan osalta vuosina 2012–2014 ja Isisin osalta 2013–2015 ja silloin kun Suomeen saapui historiallisen suuri määrä turvapaikanhakijoita (2015–2016). Vuosien 2010 ja 2012 välisestä määrällisestä kasvusta ei ole saatavilla riittävän yksityiskohtaista tietoa, ja saatavilla olevan tiedon valossa vuosien 2017 ja 2019 välillä välillä kasvu on ollut vaatimatonta aiempiin vuosiin verrattuna.

¹²⁴³ Seppänen, Timo: Suomen kansalainen tuomittiin Syyriassa tehdyistä terrorismirikoksista – Mies sai tuomion Tanskassa, *YLE*, 23.3.2018.

¹²⁴⁴ Pelkästään avointen lähteiden pohjalta on mahdotonta muodostaa yksityiskohtaista kuvaa siitä, millä kriteereillä suojelupoliisi määrittää henkilöitä terrorismin torjunnan kohdehenkilöiksi. Se on kuitenkin todennut vuosikirjassaan 2017, että terrorismin torjunnan kohdehenkilöt ”toimivat aktiivisesti terrorismin tai siihen liittyvän aatemaailman hyväksi. Tällaista toimintaa voi olla esimerkiksi osallistuminen terroristiseen toimintaan, kouluttautuminen tai kouluttaminen, propagandan tuottaminen tai levittäminen, rahoittaminen, värväys tai terroristijärjestön tukeminen.”. Mikäli henkilöllä on ”esimerkiksi edellä mainitun kaltaisia yhteyksiä terrorismiin tai terroristiseen toimintaan, hänet voidaan erityisessä arviointiprosessissa määritellä terrorismin torjunnan kohdehenkilöksi”. Vuosikirja 2017, Suojelupoliisi, s. 10, [https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/75374_Supo_2017_FIN_www.pdf?6f4accf8e2d6d788], luettu 16.5.2020.

¹²⁴⁵ *Vuosikertomus 2014*, Suojelupoliisi,

[https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/27356_2014-Supo_Vuosikertomus_web.pdf?ccb714a6a665d2882], luettu 16.5.2020.

¹²⁴⁶ Suojelupoliisi (2017).

¹²⁴⁷ *Kansallisen turvallisuuden katsaus 2019*, Suojelupoliisi, joulukuu 2019, s. 3,

[https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/78653_20191205_Supo_kansallinen_turvallisuus_web.pdf?7d32519b6979d788], luettu 1.5.2020.

Miljööön rakenteet ja kytkökset ulkomaille

Suomen asema jihadistisen liikehdinnän kokonaiskuvassa ei ole olennaisesti muuttunut. Suomi ei edelleenkään ole tällaisen liikehdinnän kohdemaana ja on edelleen verrattain näkymätön esimerkiksi Isisin viestinnässä. Suomi on kyllä mainittu Isisin viestinnässä oikeutettuna kohteena, mutta listalla ovat käytännössä kaikki Euroopan maat. Viestinnässä ei ole nähtävissä mitään syytä sille, miksi iskuja pitäisi tehdä juuri Suomessa eikä Suomi muutenkaan hahmotu maana, minne jihadistiset verkostot nimenomaisesti pyrkisivät kohdistamaan toimintaansa.

Jihadistinen liikehdintä on kuitenkin lisääntynyt Suomessa pääosin sitä mukaa kuin se on lisääntynyt muissakin Länsi-Euroopan maissa. Vuodesta 2015 alkaen viranomaisviestinnässä on toistuvasti korostettu jihadistisen toiminnan lisääntynyttä järjestäytyneisyyttä Suomessa. Esimerkiksi kun Suojelupoliisi korotti toisen kerran historiassaan Suomeen kohdistuvan terrorismin uhka-arviotaan saman vuoden marraskuussa, yhtenä taustatekijänä tälle se mainitsi jihadistista liikehdintää tukevien verkostojen muodostumisen maassa.¹²⁴⁸ Keväällä 2017 Suojelupoliisin silloinen viestintäpäällikkö Jyri Rantala totesi Suomeen syntyneen ”jihadistisen alamaailman”.¹²⁴⁹ Jihadistinen liikehdintä Suomessa onkin kehittynyt entistä järjestäytyneemmäksi samalla kun siihen osallistuvien henkilöiden määrä on kasvanut.

Jihadistisen liikehdinnän kenttään lukeutuu yksittäisiä henkilöitä, pienryhmiä sekä erikokoisia mutta todennäköisesti pääosin löyhiä sosiaalisia verkostoja. Kaikki edellämainitut kytkeytyvät vaihtelevin tavoin erilaisiin ulkomaisiin toimijoihin, kuten eri konfliktialueilla toimiviin aseellisiin jihadistiryhmiin ja etenkin Isisiin.¹²⁵⁰ Mikäli Suomen tilanne noudattaa muiden Euroopan maiden kaavaa, niin paikallisilla aktivisteilla ja verkostoilla on todennäköisesti yhteyksiä myös muissa länsimaissa toimivien jihadistiryhmien tukijoihin ja tukiverkostoihin.

Ilmiön järjestäytyneisyyttä ei kuitenkaan tulisi liioitella. Suomen jihadistinen kenttä on yhä enimmäkseen pirstaleinen, ja se koostuu useista suurelta osin keskenään erilisistä ja erilaisista toimijoista. Toisaalta Syyrian ja Irakin konflikti sekä Isis ovat tuoneet tähän kenttään ainakin väliaikaisesti koherenssia, kun niistä on muodostunut liikehdinnän eri osia yhdistävä kiinnostuksen kohde ja aktivismin kiintopiste vuodesta 2012 alkaen. Jihadistisen kentän hajanaisuus heijastaa osaltaan muslimien historiallista sirpaloituneisuutta ja moninaisuutta Suomessa. Ilmiöön kytkeytyneitä henkilöitä on todettu olevan eri maista tulleiden ja heidän jälkeläistensä joukossa ja etenkin

¹²⁴⁸ Suojelupoliisin lehdistötiedote: *Terrorismin uhka-arvio*, Suojelupoliisi, 3.11.2015, [https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/64107_20151103_Lehdistotiedote_terrorismin_uhka-arvio.pdf?21e05b5d7355d488], luettu 9.7.2020.

¹²⁴⁹ Virta, Ismo: Jihadistinen alamaailma leviää Suomeenkin – Huolestuttavinta ovat Suomeen viime vuosina syntyneet radikaali-islamistiset verkostot, *Talouselämä*, 13.4.2017.

¹²⁵⁰ Ibid.

niiden joukossa, joiden perhetausta on sellaisilta konfliktialueilta, joissa toimii jihadistisia ryhmiä, kuten Pohjois-Irakin kurdialueilta tai Somaliasta

Kentän kehittämisessä on havaittavissa myös selkeitä rajoitteita. Merkille pantavaa on ollut esimerkiksi se, että Suomeen ei ole muodostunut Sharia4-tyyppistä järjestöä. Tällaisen järjestön perustamista on yritetty Suomessakin, mutta ajatus ei ole missään vaiheessa saanut tuulta alleen. Kun al-Muhajirounin perustajiin kuulunut Anjem Choudary vieraili Suomessa keväällä 2013, hän julisti *Sharia4Finlandin* syntyneen, tosin ei niinkään järjestönä vaan ideana.¹²⁵¹ Tämä ei kuitenkaan vaikuta johtaneen juuri mihinkään tai ainakaan tämän nimisen järjestön harjoittamaa toimintaa ei ole havaittavissa avoimissa lähteissä. Toinen esimerkki tällaisista järjestäytymispyrkimyksistä on *Millatu Ibrahim Finland* -nimellä perustettu Facebook-sivu, johon kytkeytyi muutamia sittemmin Isisin riveissä taistelleita henkilöitä.¹²⁵² Suomen tapauksessa ei ole kuitenkaan merkkejä siitä, että kyseessä olisi ollut muuta kuin lyhytikäinen, lähinnä muutamia kymmeniä ilmiöstä kiinnostuneita henkilöitä puoleensa houkutelut Facebook-sivu.

Toisaalta muiden Länsi-Euroopan maiden tavoin jihadistisen toiminnan kentässä näkyy myös se, että Suomessa on yhä enemmän muslimeita, jotka ovat syntyneet Suomessa tai muuttaneet tänne lapsena. Viranomaisviestinnässä tästä on käytetty ilmaisua kotoperäistyminen ja jihadistisen liikehdinnän parissa kotoperäisen radikalisoitumisen lisääntyminen. Suomessa syntyneiden ja täällä aikuistuneiden henkilöiden sosiaaliset verkostot – sekä jihadistiseen liikehdintään osallistumisen aikana että sitä ennen – ovat pääosin monietnisempiä kuin aikuisina Suomeen muuttaneilla. Lisäksi heidän orientaationsa on usein voimakkaammin kohdistunut globaaliin muslimiyhteisöön kuin yksin vanhempien kotimaan tilanteeseen. Tämä on varmasti ollut myötävaikuttamassa siihen, että Suomessa on nähty viime vuosina entistä enemmän ”globaalista jihadistia” ja jihadistisesta toiminnasta kiinnostuneiden verkostoitumista yli etnisten rajojen. Yhdistävänä tekijänä nuoren sukupolven aktivismille on toiminut erityisesti Syyrian ja Irakin konflikti. Tämä konflikti vierastaistelialiikkuvuukseensa on vaikuttanut uusien yhteysien muodostumiseen.

Maantieteellisesti jihadistiseen liikehdintään osallistuvat pienryhmät ovat tavanneet keskittyä tietyille paikkakunnille ja tiettyihin kaupunginosiin. Suomessa ei kuitenkaan ole esimerkiksi Belgian Molenbeekin kaltaisia lähiöitä, joihin jihadistiseen liikehdintään kytkeytyneitä henkilöitä tai verkostoja olisi keskittynyt poikkeuksellisen paljon. Toiminta vaikuttaa keskittyvän samoihin Lounais- ja Etelä-Suomen suuriin kaupunkeihin, joissa valtaosa Suomen muslimiväestöstä asuu. Etenkin pääkaupunkiseudulla on perinteisesti asunut merkittävä osa ilmiöön kytkeytyvistä henkilöistä.¹²⁵³

¹²⁵¹ Miettinen, Anssi: Suomessa käynyt islamisti: ”Bin Laden oli sankari”, *Helsingin Sanomat*, 7.4.2013.

¹²⁵² Samalla nimellä toimineita jihadistisia aktivistijärjestöjä on toiminut muun muassa Saksassa ja Tanskassa.

¹²⁵³ *Väkivaltainen ekstremismi Suomessa – tilannekatsaus 2/2013*, Sisäasiainministeriö, Sisäisen turvallisuuden ohjelma, raportti, 26.8.2013, s. 9, [https://intermin.fi/documents/1410869/3723676/Vakivaltainen-

Tästä huolimatta Suomesta, pääkaupunkiseutu mukaan luettuna, on vaikea osoittaa yleisesti tiedossa olevia ilmiön kannalta erityisen merkittäviä kokoontumispaikkoja, mikä sekin osaltaan kertoo liikehdinnän hajanaisuudesta maassa. Avoimesti jihadistista uskontulkintaa saarnaavia rukoushuoneita ja moskeijoita Suomessa ei tiettävästi ole, mutta Suomessa on kuitenkin merkkejä siitä, että jihadistisessa toiminnassa mukana olevat ovat etsineet moskeijoiden ja rukoushuoneiden liepeiltä uusia rekrytoitavia. Joidenkin uskonnollisten yhteisöjen sisällä on kuitenkin havaittu jihadistisesta toiminnasta kiinnostuneita henkilöitä tai pieniä ryhmiä. Tästä on viitteitä useiden vuosien ajalta ainakin Itä-Helsingissä sijainneessa Roihuvuoren moskeijassa.

Jihadistinen aktivismi Suomessa 2010-luvulla

Väkivaltaisena ideologiana jihadismi ja siihen kytkeytyvä aktivismi yhdistetään yleisesti nimenomaan siviileihin kohdistuvien väkivaltaisten terrori-iskujen tekemiseen. Jihadistiselle ajattelumaailmalle onkin ominaista päämäärien tavoittelu väkivaltaisoin keinoin ja tämän väkivallan tulkinta uskonnollisena velvollisuutena. Historiallisesti jihadistiseen aktivismiin on kuitenkin kuulunut myös monenlaista väkivallatonta tukitoimintaa niin globaalisti, Euroopassa kuin Suomessakin.

Väkivallattomia aktivismin muotoja ovat erilaiset toimet, joilla esimerkiksi pyritään laajentamaan ilmiön kannatusta, keräämään varoja tai resursseja ilmiöön kytkeytyville toimijoille, rekrytoimaan henkilöitä osallistumaan väkivaltaiseen aktivismiin, edistämään väkivaltaiseen aktivismiin osallistuvien pääsyä esimerkiksi aseellisiin jihadistiryhmiin ja inspiroimaan tai yllyttämään ilmiöön kytkeytyneitä henkilöitä väkivallantekeihin. Useissa tapauksissa nämä väkivallattoman aktivismin muodot liittyvät toisiinsa sekä väkivaltaisen aktivismin muotoihin. Väkivaltainen aktivismi on taas tyypillisimmin länsimaiden, mukaan lukien Euroopan, kontekstissa terrori-iskujen tekemistä ja etenkin konfliktialueelle taistelemaan matkustamista.¹²⁵⁴

Suomessa jihadistinen liikehdintä on ollut edelleen valtaosaltaan nimenomaan väkivallatonta aktivismia. Keskeisin muutos kuluneella vuosikymmenellä on ollut väkivaltaisen aktivismin merkittävä kasvu Syyrian ja Irakin konfliktin ja sinne suuntautuneen vierastaistelijaliikkuvuuden myötä. Suomessa tapahtui myös maan historian ensimmäinen jihadistinen terrori-iskun elokuussa 2017.

Radikalisointi, rekrytointi ja fasilitointi

Viranomaiset ovat toistuvasti korostaneet viime vuosina, että Suomessa toimivat jihadistista toimintaa kannattavat tukiverkostot pyrkivät radikalisoimaan ja värvää-

ekstremismi-Suomessa-tilannekatsaus-2-2013.pdf/6460c576-254e-4fc5-bd64-088192c017cd/Vakivaltainen-ekstremismi-Suomessa-tilannekatsaus-2-2013.pdf], luettu 1.5.2020.

¹²⁵⁴ Hegghammer, Thomas: Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting, *American Political Science Review*, volume 107, issue 1, 2013.

mään lisää kannattajia sekä mahdollisesti fasilitoimaan heidän matkustustaan konfliktialueille.¹²⁵⁵ Suomen tapauksessa kaikkia näitä aktivismin muotoja esiintyy, joskin johtuen tiedon vähäisyydestä niiden yleisyyttä ja tarkkaa luonnetta on vaikeaa hahmottaa tarkemmin.

Valtaosa radikalisointi- ja rekrytointipyrkimyksistä on mitä todennäköisimmin sosiaalisten vertaisryhmien sisällä tapahtuvaa toimintaa eli ystäviin, tuttaviiin, perheenjäseniin ja sukulaisiin vaikuttamista. Vertaisaktivismin merkitys on korostunut Suomessa, koska maassa on ollut niin vähän järjestäytyntä jihadistista aktivismia. Etenkin Syyrian konfliktia edeltäneenä aikana ja ulkomaisilla konfliktialueilla toimivat ryhmät tai muualla Länsi-Euroopassa toimivat jihadistista liikehdintää tukevat järjestöt tai verkostot eivät ole muutamia vierailuja lukuun ottamatta juuri kohdistaneet omaa toimintaansa Suomeen.

Yhden poikkeuksen muodostavat Ansar al-Islamiin ja myöhemmin Rawti Shaxiin kytkeytyneet verkostot. Näihin kytkeytyneitä, Suomessa oleskelleita aktivisteja on osallistunut järjestön uusia kannattajia radikalisoimaan pyrkivään toimintaan, etenkin verkossa. Järjestön yhtenä nimenomaisena tavoitteena on ollut vierastaistelijoiden rekrytointi Syyriaan ja Irakiin, ja muutamia järjestön edustajia onkin lähtenyt Suomesta Syyriaan ja Irakiin taistellakseen Isisin riveissä.

Näiden lisäksi Suomessa on ollut havaittavissa myös varsin amatöörimäisiä radikalisointi- ja rekrytointirytyksiä, joissa kohdehenkilöilleen ennalta tuntematon henkilö on lähestynyt heitä julkisilla paikoilla – kuten esimerkiksi ostoskeskusten, nuorisokeskusten tai vastaanottokeskusten liepeillä – keskustellakseen jihadistiseen liikehdintään osallistumisesta.¹²⁵⁶ Tällaisesta toiminnasta on viitteitä esimerkiksi alkusyksystä 2014, jolloin Suojelupoliisin mukaan Suomessa oli liikkeellä ”yksittäisiä henkilöitä, jotka houkuttelevat väkeä lähtemään kohti Syyrian ja Irakin kriisialueita”.¹²⁵⁷ Viimeisimmät avointen lähteiden viitteet tällaisesta toiminnasta ajoittuvat vuosiin 2016–2017. Julkisten tietojen pohjalta tällainen toiminta on kuitenkin näyttänyt vaikutuksiltaan vähäisenä.

Radikalisoimis- ja rekrytointitoimintaa tapahtuu myös verkossa. Verkkoviestintä on myös tärkeä osa muutenkin toistensa kanssa tekemisissä olevien vuorovaikutusta, ja se on erityisen keskeinen yhteydenpidon väline nuorten keskuudessa ylipäänsä. Lisäksi verkossa saatavilla olevaa jihadistista aineistoa tiedetään katsottavan myös yhdessä tuttavien kesken. Sosiaalisen median kautta tapahtuvalla viestinnällä ja rekry-

¹²⁵⁵ Ks. Sisäministeriö (2018), s. 23.

¹²⁵⁶ Muutamia vahvistamattomia esimerkkejä tällaisesta toiminnasta on esillä julkisissa lähteissä. Ks. Kuokkanen, Markus: Helsingiläisiä on houkuteltu kaduilla Syyriaan taistelemaan, *YLE*, 26.8.2014; Rajainmäki, Minna: Espoolaisnuori kertoo: ”Näin Isis painostaa Suomessakin”, *Länsiväylä*, 21.3.2015; Vaasan Isis-rekrytointi: ”Värvääjät pelottelivat”, *MTV Uutiset*, 14.1.2016.

¹²⁵⁷ Koistinen, Antti: Supo: Suomessa toimivista terroristivärvääjistä tihkuu aiempaa enemmän tietoja, *YLE*, 6.9.2014.

toinnilla saattaa olla Suomessa korostunut rooli, koska yhteyksien luominen ja sosiaalisten vertaisryhmien löytäminen on yksittäiselle jihadistisesta toiminnasta kiinnostuneelle verrattain hankalaa.

Raporttien mukaan jihadistista kannatustoimintaa ja aktivismia on esiintynyt myös vankiloissa. Tämän ilmiön laajuus on vielä epäselvää. Toistaiseksi sen merkitys jihadistiselle liikehdinnälle Suomessa vaikuttaa vähäiseltä.

Jihadistisen aineiston luominen, kääntäminen ja levitys

Verkko on antanut merkittävän areenan jihadistiryhmille oman materiaalinsa levittämiseksi. Erityisesti Isis on käyttänyt tähän runsaasti resursseja. Suomessa onkin ollut nähtävillä varsinkin vuosina 2013–2014, kuinka Isisin tuottamaa aineistoa on levitetty muun muassa muslimeille tarkoitetuilla keskustelufoorumeilla sekä sosiaalisessa mediassa. Suomessa on myös esimerkkejä siitä, kuinka Isisin kannattajat ovat kääntäneet ja levittäneet tätä virallista materiaalia suomeksi. Merkittävin yksittäinen esimerkki tästä on An-Nida Media -niminen blogi, joka oli saatavilla noin vuoden ajan aikajakson 2016–2017 sisällä.

Suomessa on ollut havaittavissa myös, että muutamat ryhmän kannattajat ovat tehneet ja levittäneet omaa Isis-myönteistä aineistoaan. Osa tästä aineistosta on ollut tekstipohjaista ja osa visuaalista. Useat Suomesta Syyriaan ja Irakiin lähteneet henkilöt ovat niin ikään olleet aktiivisia sosiaalisessa mediassa tuottaen aineistoa sekä suomeksi että muilla kielillä. Nimenomaan suomeksi olevaa tai Suomen kontekstia varten tuotettua jihadistista aineistoa on ollut vähän avoimilla foorumeilla ja sosiaalisessa mediassa, etenkin vuoden 2015 jälkeen, kun jihadistisen aineiston levittäminen verkossa tuli aiempaa huomattavasti vaikeammaksi.¹²⁵⁸

Varainkeruu

Suomesta käsin on kerätty ja lähetetty rahaa eri aseellisille ryhmille, kuten al-Shababille ja Ansar al-Islamille sekä näiden riveissä toimineille henkilöille. Rahaliikenteen suuruudesta ei ole tietoa. Rahansiirroissa käytetään yleensä epävirallisia verkostoja ja rahanvälittäjiä, erityisesti niin sanottua Hawala-järjestelmää, mikä on perinteisesti tehnyt rahaliikenteen seuraamisesta haastavaa myös viranomaisille. Suomessa on asetettu muutamia henkilöitä ja yhdistyksiä varojen jäädyttämislistalle terrorismilainsäädännön nojalla, mutta pääasiassa nämä tahot kytkeytyvät Syyriaan ja Irakiin matkustaneisiin henkilöihin sekä al-Shabaabin rahoitusta koskeneeseen oikeudenkäyntiin.

¹²⁵⁸ Jihadistisen verkkoaineiston sisältöä ja levittämistä Suomen näkökulmasta käsitellään raportissa Malkki & Pohjonen (2019).

Rahanlähteitä on useita. Euroopan laajuisesti tällaisiksi ovat osoittautuneet esimerkiksi rikollisuus, etenkin erilaiset vero-, laina- ja luottopetokset, sekä sosiaalituet ja erilaiset hyväntekeväisyyteen liittyvät rahankeräykset.¹²⁵⁹ Liikehdintään osallistuneet ovat käyttäneet myös omia tulojaan ja säästöjään toimintansa rahoittamiseksi. Näin on todennäköisesti myös Suomessa. On myös olemassa viitteitä siitä, että laillisesta liiketoiminnasta ja hyväntekeväisyystoiminnasta kerättyä rahaa on käytetty konflikteihin osallistumiseksi ja siirretty jihadistisille ryhmille tai niihin kytköksissä oleville henkilöille.

Yllytys ja uhkailu

Molempia on havaittavissa Suomessa. Yllytyksellä tarkoitetaan sitä, että pyritään lietsoimaan muita henkilöitä toteuttamaan väkivaltaisia iskuja ja uhkailulla puolestaan jonkun henkilön tai yhteisön pelottelua uhkaamalla väkivallan käytöllä. Uhkailua ja yllytystä on tapahtunut varsinkin verkon välityksellä. Esimerkiksi Abu Hurairah al-Finlandi -nimellä esiintynyt Suomesta lähtenyt vierastaistelija uhkaili Isisin nimissä suomalaisia poliitikkoja. Nämä uhkaukset tulivat julkisuuteen, kun uhkauksia saaneet poliitikot kertoivat niistä blogeissaan ja sosiaalisessa mediassa.¹²⁶⁰ Toinen Suomesta lähtenyt henkilö on uhkaillut Suomessa asuneita šiiamuslimeja.¹²⁶¹

Tällaista toimintaa on esiintynyt myös Suomessa oleskelevien keskuudessa. Esimerkiksi lokakuussa 2017 Isisiin myötämielisesti suhtautunut suomalainen käännyynnäinen Abdullah Rintala tuomittiin Helsingin käräjäoikeudessa kiihottamisesta kansanryhmää – shiioja – vastaan sekä väkivaltakuvauksen levittämisestä.¹²⁶²

Keskusrikospoliisissa on viime vuosina selvitetty useita muita tapauksia, joissa verkossa on esitetty uhkauksia väkivallasta. Tunnetuin esimerkki tästä on ollut julkisuudessaakin käsitelty, sittemmin perättömäksi osoittautunut Temppeleaukion kirkkoa koskenut uhkaus kesäkuussa 2017.¹²⁶³

¹²⁵⁹ Ranstorp, Magnus: *Microfinancing the Caliphate: How the Islamic State is Un-locking the Assets of European Recruits?*, CTC Sentinel, volume 9, issue 5, May 2016, [<https://ctc.usma.edu/microfinancing-the-caliphate-how-the-islamic-state-is-unlocking-the-assets-of-european-recruits/>], luettu 12.9.2019.

¹²⁶⁰ Rigatelli, Sara: Perussuomalaisten nettiuhkaaja on todennäköisesti porilainen Isis-taistelija, *YLE*, 9.1.2015; Porilaismiestä epäillään poliitikkojen uhkaamisesta terrorilla, *Turun Sanomat*, 17.3.2015; KRP tutkii: Poliitikkoja on uhkailtu väkivallalla, *Demokraatti*, 17.3.2015.

¹²⁶¹ Suomalainen mahdollinen naisjihadisti uhkailee šiiamuslimeja Facebookissa, *YLE*, 19.6.2014.

¹²⁶² Mansikka, Ossi: Isisiä tukenut suomalainen 45 päivän ehdolliseen vankeuteen – houkutteli terroritekoihin ja solvasi shiioja, *Helsingin Sanomat*, 6.10.2017.

¹²⁶³ Ervasti, Anu-Elina; Ossi Mansikka & Mikko Paakkanen: Krp: Temppeleaukion kirkon suuroperaatio johdettiin terrori-iskuun varautumisesta – poliisin mukaan välitöntä uhkaa ei ole, *Helsingin Sanomat*, 19.6.2017; Oksanen, Kimmo: Temppeleaukion kirkolle rakennetaan pysyvät esteet terrori-iskun varalle – Kirkkoherra: ”Ovesta voi ajaa suoraan sisään ja raamit kaulassa alttarille asti”, *Helsingin Sanomat*, 17.8.2017.

Terrori-iskujen suunnittelu ja toteuttaminen

Suomessa on toistaiseksi tapahtunut vain yksi terrori-isku, jota voi pitää luonteltaan jihadistisena. Tämä oli elokuun 2017 Turun puukotus, jossa kuoli kaksi ja loukkaantui useita henkilöitä. Sen toteutti aiemmin Suomessa turvapaikanhakijaksi kirjautunut, kielteisen päätöksen saanut marokkolaistaustainen Abderrahman Bouanane. Bouanane toteutti iskunsa yksin ja vaikuttaa myös pääosin suunnitelleen sen yksin. Verkossa olevalla jihadistisella aineistolla vaikuttaa olleen jonkinlainen vaikutus jihadistisen maailmankatsomuksen omaksumiseen ja väkivaltaisen teon suunnitteluun. Sen sijaan on vielä epäselvää, missä määrin prosessiin liittyy kahdenkeskistä vuorovaikutusta verkossa tai kasvokkain. Bouananen tapaamalla uzbekkitaustaisella henkilöllä vaikuttaa lähes varmasti olleen jonkinlainen vaikutus hänen ajatustensa ja suunnitelmiansa muotoutumiseen. Vaikka Bouanane ilmoitti omassa, iskuja ennen valmistellussa manifestissaan väkivallanteon kytkeytyvän Isisiin, ryhmä ei kuitenkaan ole ottanut siitä vastuuta omaa virallisessa viestinnässään. Tämä voi osaltaan johtua siitä, että Bouanane pidätettiin elävänä eikä hän saavuttanut tavoittelemansa marttyyryyttä.

Tämä on myös ainoa tiedossa oleva tapaus, kun Suomessa oleskeleva tai pidempään asunut on ollut toteuttamassa väkivaltaista jihadistista iskuja länsimaissa. Suomessa ei ole tiettävästi paljastunut varteenotettavia jihadistisen iskun tekosuunnitelmia, suunnitelmia, ei ainakaan sellaisia, että syytteiden nostaminen olisi nähty perustelluksi. Viranomaisien tietoon tulleet iskusuunnitelmaepäilyt ovat tarkemman selvittelyn myötä osoittautuneet enemmänkin edellä kuvatuksi uhkailutoiminnaksi.¹²⁶⁴ Tunnetuin esimerkki tästä on jo mainituksi tullut Tempelaukion kirkon tapaus.

Ulkomaisiin konflikteihin osallistuminen

Suomen tapauksessa vierastaistelijaksi lähteminen on ollut selvästi näkyvin ja merkittävin väkivaltaisen jihadistisen aktivismin muoto 2010-luvulla. Vierastaistelijalla tarkoitetaan yksityishenkilöitä, jotka matkustavat omatoimisesti konfliktialueelle ottamaan osaa taisteluihin valtiossa, jonka kansalaisia he eivät ole.¹²⁶⁵

Suomen viranomaiset ovat tunnistaneeet yli 80 Syyrian ja Irakin konfliktialueelle matkustanutta henkilöä, mutta todellinen lukumäärä on hyvin todennäköisesti jonkin verran suurempi, sillä kaikki tapaukset tuskin ovat tulleet viranomaisien tietoon.¹²⁶⁶ Konfliktialueelle matkustaneiden aikuisten – joista naisia on noin 20 % –

¹²⁶⁴ Jansson, Kaisu & Johanna Mattinen: Jouni palasi Syyriasta hengissä, naisten epäiltiin värjänneen lapsensa – Ylen selvitys paljastaa, millaisia ovat terrorismitutkinnat Suomessa, *YLE*, 3.4.2019.

¹²⁶⁵ Hegghammer, Thomas: The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad, *International Security*, volume 35, issue 3, 2010/2011, s. 58.

¹²⁶⁶ Sisäministeriö (2018), s. 24.

mukana sinne on päätyntä noin 30 alaikäistä. Suomesta lähteneille naisille arvellaan syntyneen toistakymmentä lasta alueella.¹²⁶⁷

Matkustaminen Suomesta konfliktialueelle on tapahtunut pääsääntöisesti vuosina 2012–2016, minkä jälkeen matkustaminen on hiipunut. Mikäli tämän jälkeen konfliktialueelle on matkustettu, se on tapahtunut enimmäkseen viranomaisten huomaamatta, sillä viranomaisten esittämät arviot matkustaneiden määrästä ovat pysyneet paljolti ennallaan alkuvuodesta 2017 asti. Suomessa on myös ollut halukkaita lähtijöitä muihin konfliktialueisiin, kuten Somaliaan¹²⁶⁸, mutta tietoja muille konfliktialueille 2010-luvulla matkustaneista, jihadistisiin ryhmiin liittyneistä henkilöistä ei ole tullut julkisuuteen tätä artikkelia kirjoitettaessa keväällä 2020. On kuitenkin mahdollista, että Suomesta on matkannut yksittäisiä henkilöitä muille konfliktialueille. Tämän lisäksi on myös mahdollista, että Suomesta Syyriaan ja Irakiin matkanneita henkilöitä on siirtynyt muille konfliktialueille. Isisin taistelijoita, mukaan lukien Euroopasta lähteneitä, on siirtynyt muun muassa Afganistaniin sen jälkeen, kun Isisin sota-ontti kääntyi sen ydinalueilla vuosien 2015–2016 tienoilla.

Ei ole täysin selvää, millä kriteereillä esimerkiksi Suojelupoliisi määrittää lähteneiden kokonaismäärän. Suurin osa on todennäköisesti pyrkinyt osallistumaan konfliktiin jihadistististen ryhmien alaisuudessa. Vuonna 2015 Suojelupoliisi paljasti raportissaan, että noin 75 % siihen mennessä tunnistetuista lähtijöistä – yli 50 henkilöä – oli ”*pyrkinyt osallistumaan taisteluihin jihadistien riveissä*”.¹²⁶⁹

Suomesta Syyriaan ja Irakiin matkanneita henkilöitä on liittynyt etenkin Isisin riveihin ja elänyt siellä ryhmän alaisuudessa. Pienemmässä määrin on liittynyt myös Jaish al-Muhajireen wal-Ansarin ja sen edeltäjän Kataib al-Muhajirounin sekä Jabhat al-Nusran ja sen pohjalta kehittyneen Hayat Tahrir al-Shamin riveihin. Merkittävä osa ryhmiin liittyneistä on pyrkinyt taistelemaan niiden riveissä. Muutamat ovat myös toimineet kouluttajina pienempien ryhmien taistelijoille konfliktin alkuaikoina. Useiden Suomesta lähteneiden on uutisoitu kuolleen taisteluissa tai muunlaisessa aseellisessa toiminnassa.

Kaikki konfliktialueelle matkanneista aseellisiin ryhmiin liittyneistä henkilöistä eivät ole kuitenkaan osallistuneet taisteluihin, vaan he ovat toimineet erilaisissa tehtävissä riippuen heidän omista taidoistaan sekä ryhmien tarpeista. Isisin kaltaisilla ryhmillä oli vielä huippuvuosinaan 2013–2016 toiminnan monia eri osa-alueita. Kaikki toiminnot olivat suurelta osin alistettuja Isisin sotilaallisille tarpeille, ja niiden ensisijai-

¹²⁶⁷ Sisäministeriö (2018), s. 24.

¹²⁶⁸ *Suojelupoliisin toimintaympäristö vuosina 2015–2016*, Suojelupoliisi, [https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/64088_Suojelupoliisin_toimintaymparisto_vuosina_2015-2016.pdf?599d3653f98ed588], luettu 9.7.2020.

¹²⁶⁹ Ibid.

nen tehtävä oli palvella ja mahdollistaa Isisin aseellisen toiminnan jatkuminen.¹²⁷⁰ Suomesta lähteneistä osan on todettu Viranomaisarvioiden mukaan osa Suomesta lähteneistä on noussut merkittäviin aseisiin merkittäviin aseisiin,¹²⁷¹ joskin selkeää ei ole minkälaiseen toimintaan Isisin sisällä tämä on tarkemmin viitannut. Yleisesti ottaen Suomesta lähteneiden – niin miesten kuin naisten – tiedetään kuitenkin osallistuneen aseellisen toiminnan lisäksi väkivallattoman tukiaktiivisuuden eri muotoihin konfliktialueella, kuten rekrytointiin, fasilitointiin ja radikalisointiin sekä propagandan luomiseen ja levittämiseen.¹²⁷²

Suomesta Syyriaan ja Irakiin lähteneistä reilusta 80 aikuisesta on arveltu mahdollisesti noin 15–20 henkilön kuolleen.¹²⁷³ Suomeen on virallisten arvioiden mukaan palannut noin 20 henkilöä,¹²⁷⁴ joskin tämä ei sisällä Suomeen myöhemmin al-Hol-leiristä palanneita naisia lapsineen. Isisin kalifaatin viimeisen vastarinnan ja sen aikaisten aluemenetysten myötä sitä vastaan Syyriassa kansainvälisen Isisin vastaisen koalition tuella sotineen *Syrian Democratic Forces* -nimisen aseellisen ryhmän leireille ja vankiloihin on päätyneet vähintään 12 aikuista, joista 11 on naispuolisia – ja joista yksi päätyi konfliktialueelle alaikäisenä vanhempiansa mukana – sekä yli 30 alaikäistä lasta ja nuorta.¹²⁷⁵ Al-Holin leirillä oleskelleista lapsista kaksi evakuoitiin Suomeen loppuvuodesta 2019,¹²⁷⁶ mutta muiden ja etenkin aikuisten kohdalla tilanne on vielä tätä kirjoittaessa avoin.¹²⁷⁷ Konfliktialueelle matkustaneista noin 30 aikuisen kohdalla ei ole tietoa heidän kohtaloistaan tai olinpaikoistaan ainakaan avoimissa lähteissä, eikä mahdollisesti viranomaisillakaan.

Jihadistisen liikehdinnän tulevaisuudennäkymät Suomessa

Jihadistinen liikehdintä on läpikäynyt merkittävää kasvuvaihetta kautta Länsi-Euroopan käytännössä läpi kuluneen vuosikymmenen, mutta erityisesti vuodet 2012–2016. Näin on ollut myös Suomessa. Jihadistisen liikehdinnän voimistuminen maassamme ei siis ole mitenkään poikkeuksellista, vaan se on seurannut laajempia kansainvälisiä kehityssuuntia.

Vaikka jihadistinen toiminta Suomessa on edelleen vaatimatonta moniin muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna, tapahtunut muutos on hyvin merkittävä suh-

¹²⁷⁰ Gustafsson, Linus & Magnus Ranstorp: *Swedish Foreign Fighters in Syria and Iraq: An analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Center for Asymmetric Threat Studies, 2017, s. 21, [<http://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1110355/FULLTEXT01.pdf>], luettu 9.7.2020.

¹²⁷¹ Esim. Suojelupoliisi (2017), s. 10.

¹²⁷² Katso Malkki & Saarinen (2019), s. 101–103.

¹²⁷³ Sisäministeriö (2018), s. 24.

¹²⁷⁴ Ibid.

¹²⁷⁵ Sillanpää, Sami & Veera Paananen: Keitä al-Holin leirillä on? Millainen turvallisuusuhka leiriläiset ovat? HS kokosi vastaukset keskeisiin kysymyksiin al-Holista, *Helsingin Sanomat*, 11.12.2019.

¹²⁷⁶ Pennanen, Veera: Kaksi al-Holin lasta tuotiin pikavauhtia Suomeen, syynä heidän haavoittuva asemansa – tämä heidän kohtaloistaan tiedetään, *MTV Uutiset*, 21.12.2019.

¹²⁷⁷ Kirjan toimitusprosessin aikana al-Holin leiriltä on Suomeen palannut lisäksi kolme aikuista naista lapsineen. Ks. Burtsoff, Petri & Risto Mattila: 12 suomalaista on iltapäivällä palannut Al-Holin leiriltä Suomeen, mukana alle 10-vuotiaita lapsia – UM: Eivät ole vierastaistelijoita, *YLE* 31.5.2020.

teessa Suomen lähihistoriaan. Esimerkiksi liikehdintään osallistuvien aktivistien määrä on kasvanut merkittävästi, ja aktivismia on alettu harjoittaa aiempaa järjestäytyneemmin. Tämän lisäksi väkivaltainen aktivismi on yleistynyt merkittävästi, joskin lähes yksinomaan vierastaistelijailemisen muodossa, joka on kytkeytynyt Syyrian ja Irakin konfliktiin sekä Isisiin. Myös siteet kotimaisten aktivistien ja ulkomailla toimivien jihadististen tahojen välillä ovat vahvistuneet, ja tietoisuus Suomesta jihadististen toimijoiden keskuudessa on lisääntynyt.

Tiivistyneet kytkökset Suomen ja transnationaalisten jihadististen verkostojen välillä saattaa tarkoittaa sitä, että Suomen tilanne seuraa jatkossa aiempaa selvemmin jihadistisen toiminnan kehittymistä muualla Euroopassa. Tämä tarkoittanee myös sitä, että Syyrian ja Irakin konfliktin aiheuttama liikehdintä ei jää poikkeukseksi, vaan muualla käynnissä oleviin konflikteihin liittyyvää jihadistista aktivismia saatetaan nähdä aiempaa useammin Suomessa.

Vaikka jihadistisen liikehdinnän kasvuvuodet Euroopassa vaikuttavat olevan tällä erää ohi, sen ei odoteta olevan hiipumassa. Yhteiskunnalliset olosuhteet ovat edelleen otolliset jihadistiselle liikehdinnälle, niin Suomessa kuin laajemminkin Euroopassa. Jihadismin tutkija Thomas Hegghammer on tiivistänyt hyvin sen, miksi näin on.¹²⁷⁸

Ensinnäkin Syyrian ja Irakin alueelle suuntautunut liikkuvuus on luonut uusia kontakteja ja verkostoja Eurooppaan sekä Euroopasta eri konfliktialueille. Liikkuvuus on tuottanut lisää taustansa puolesta potentiaalisia avainaktivisteja. Avainaktivisteilla tarkoitetaan sellaisia henkilöitä, jotka luovat verkostoja, tekevät suunnitelmia ja koordinoivat toimintaa. Tällaisilla aktivisteilla on ollut merkittävä vaikutus siihen, miten jihadistinen liikehdintä Euroopassa on tähän asti kehittynyt. Monet avainaktivisteista ovat tähän saakka olleet henkilöitä, joilla on taistelukokemusta konfliktialueelta. Tämä johtune siitä, että näillä henkilöillä on tietotaitonsa lisäksi myös uskotavuutta ja auktoriteettia jihadistisessa miljöössä.

Vaikka Syyriasta ja Irakista palaisi vain pieni osa sinne lähteneistä, lähteneitä on ollut niin paljon, että konfliktialueilta Eurooppaan palanneiden määrä muodostuu helposti suuremmaksi kuin minkään muun aiemman konfliktin kohdalla. Tässä kohtaa on tärkeää tiedostaa myös se, että läheskään kaikki konfliktialueilta palanneet eivät ole kiinnostuneita osallistumaan väkivaltaisesti jihadistiseen toimintaan Euroopassa Euroopassa.¹²⁷⁹

Konfliktialueilta palanneiden lisäksi Euroopassa avainaktivisteina on usein toiminut terrorismirikoksista tuomittuja henkilöitä. Heidänlaisiaan on Euroopassa lähivuosina

¹²⁷⁸ Hegghammer, Thomas: The Future of Jihadism in Europe: A Pessimistic View, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

¹²⁷⁹ Hegghammer (2013).

enemmän kuin aikaisemmin, koska erityisesti Isossa-Britanniassa ja Ranskassa on vapautunut tai pian vapautumassa useita satoja terrorismirikoksista tuomittuja. Heidänkin kohdallaan terroritoiminnan jatkaminen on kaikkea muuta kuin itsestään selvää. Terrorismirikoksista tuomittujen rikoksen uusimisprosentista on ristiriitaista tietoa, mutta se ei vaikuttaisi olevan keskimäärin ainakaan poikkeuksellisen suurta vaan pikemminkin harvinaisempaa kuin muista rikoksista tuomituilla. Vapautumisessa nähdyt riskit ovat silti jo osin toteutuneetkin näkyvästi Isossa-Britanniassa, kun kaksi terrorismirikoksista saadun tuomion suorittamisen jälkeen vapautettua henkilöä on tehnyt terrori-iskun talvella 2019–2020.¹²⁸⁰

Mahdollisten avainaktivistien määrän ohella toinen Hegghammerin esiin nostama seikka on se, että Euroopassa on edelleen hyvää rekrytointipohjaa jihadistisille toimijoille. Vaikka jihadistiseen toimintaan Euroopassa mukaan lähteneiden sosioekonominen tausta on vaihdellut suuresti, niin merkittävää osaa heistä voi luonnehtia taloudellisesti alisuoriutuviksi musliminuoriksi. Tällä hän tarkoittaa sitä, että he ovat koulutustaustan ja työllisyysasteen suhteen keskiarvon alapuolella. Heillä on myös tavallista useammin rikollistaustaa. Missä määrin tällaiset seikat ovat olleet vaikuttamassa heidän lähtemiseensä mukaan, eli onko näiden välillä syy-seuraussuhdetta, vaatii lisää tutkimusta.¹²⁸¹ Tällä hetkellä on joka tapauksessa nähtävissä vähän syitä olettaa, että nuorten muslimien tilanne olisi tässä suhteessa helpottumassa.

Suomen osalta ei ole kattavaa kuvaa jihadistisessa liikehdinnässä mukana olevien sosioekonomisesta taustasta ja koulutustasosta. Saatavilla olevan tiedon perusteella tilanne ei vaikuta poikkeavan olennaisesti Hegghammerin kuvaamasta eurooppalaisesta yleiskuvasta.

Kolmas Hegghammerin syy odottaa jihadistisen liikehdinnän jatkumista Euroopassa ainakin nykytasolla liittyy viestintäympäristön muuttumiseen. Internet on tarjonnut aiempaa selvästi paremmat mahdollisuudet tuottaa ja levittää Euroopassa asuville kohdennettua viestintää pidempienkin etäisyyksien takaa. Sosiaalinen media on tehnyt mahdolliseksi myös monipuolisen, nopean ja pitkäkestoisen vuorovaikutuksen yksittäistenkin henkilöiden kanssa. Jihadistisen aineiston levittäminen internetissä on käynyt viime vuosina huomattavasti vaikeammaksi, kun viranomaiset ja palveluntarjoajat ovat kohdistaneet siihen mittavia vastatoimia. Jihadistinen verkkoviestintä jatkuu kuitenkin edelleen suljetuilla alustoilla ja pimeässä verkossa. Vaikka se ei ole enää yhtä helposti saavutettavissa, niin se tarjoaa silti edelleen sellaisia vaikuttamis- ja verkostoitumismahdollisuuksia, joita ei vielä muutama vuosi sitten ollut käytössä.

¹²⁸⁰ De Simone, Daniel: London Bridge: Who Was the Attacker, *BBC News*, 5.12.2019; De Simone, Daniel: Sudesh Amman: Who was the Streatham Attacker, *BBC News*, 3.2.2020; Lord Anderson of Ipswich: Terrorism: Prisoners' Release: Written Question – HL 782, [<https://www.parliament.uk/business/publications/written-questions-answers-statements/written-question/Lords/2020-01-27/HL782/>], luettu 1.5.2020.

¹²⁸¹ Hyvä yhteenveto tämänhetkisestä ymmärryksestä ks. Hegghammer, Thomas: *Revisiting the poverty-terrorism link in European jihadism*, Society for Terrorism Research annual conference, Leiden, 8.11.2016, [http://hegghammer.com/_files/Hegghammer_-_poverty.pdf], luettu 1.5.2020.

Viimeinen Hegghammerin esiin nostama seikka on muslimienemmistöisten maiden konfliktien sitkeys. Jihadistisen toiminnan kehittymistä Euroopassa on meillä taipumus tarkastella varsin eurosentrisesti. Tosiasiassa kehitys on aina heijastanut voimakkaasti sitä, mitä tapahtuu Euroopan ulkopuolella muslimienemmistöisissä maissa ja aivan erityisesti Lähi-idässä. Vaikka Isis onkin kokenut tappioita Syyriassa ja Irakissa, alueen tilanne on kaikkea muuta kuin rauhoittunut. Muslimienemmistöisissä maissa on menossa myös monia muita konflikteja, näin esimerkiksi Nigeriassa, Libyassa, Afganistanissa ja Somaliassa. Kuinka paljon mikäkin konflikti vetää puoleensa jihadististen aktivistien ja potentiaalisten uusien osallistujien huomiota vaihtelee suuresti. Ei ole kuitenkaan lainkaan poissuljettua, etteikö jatkossa voisi ilmetä toista jihadistista liikehdintää yhdistävää ja elävöittävää Syyrian ja Irakin kaltaista konfliktia.

Suomen kannalta tällä hetkellä erityisen kiinnostava kysymys on se, missä määrin Syyrian ja Irakin konfliktin myötä syntyneet verkostot niin Suomessa kuin Suomesta ulospäin säilyvät ja millaisiksi niiden toiminta muodostuu. Odotettavissa on, että Syyrian ja Irakin konfliktin kaikki kerrannaisseuraukset jättävät selvän jälkensä myös jihadistiseen liikehdintään Suomessa ja että lisääntyneiden transnationaalien yhteyksien myötä Suomen tilanne on jatkossa voimakkaammin kiinnittynyt jihadismin globaaleihin ja eurooppalaisiin kehityskulkuihin.

LOPPUSANAT

Tässä teoksessa on käsitelty jihadistisen liikehdinnän kehittymistä ja ilmentymiä eri temaattisissa, organisatorisissa ja alueellisissa konteksteissa tavoilla, jotka pyrkivät lisäämään ymmärrystä käsitellyistä aihepiireistä ja niiden taustoista. Artikkelit punta-roivat monimutkaista ja moniulotteista ilmiötä useista eri näkökulmista, etenkin ilmiön turvallisuuspoliittiset ulottuvuudet huomioiden. Teokseen kontribuoivat niin ilmiöön erikoistuneet tutkijat kuin siihen päivittäistyössään törmäävät ammatinharjoittajat.

Jihadistisen liikehdintä on saanut kuluneen vuosikymmenen aikana runsaasti julkisuutta sekä Suomessa että kansainvälisesti, etenkin Syyrian ja Irakin konfliktin, Isisin ilmiömäisen esiinnousun, terrorikampanjoiden ja väistämättömän valtioprojektin tuhon myötä. Jihadismista onkin tullut arkipäiväinen termi yhteiskunnallisessa keskustelussa – myös Suomessa. Silti suomalaista ja suomenkielisistä väkivaltaisen islamismin, ja etenkin jihadismin tutkimusta, on yhä vähäisenlaisesti. Viime vuosina kehitystä on kuitenkin tapahtunut positiivista kehitystä etenkin Suomea koskevan tutkimuksen yhteydessä.¹²⁸² Jihadismista on kirjoitettu myös yksi laajemmalle yleisölle tarkoitettu perusteos.¹²⁸³ Jihadismia on myös sivuutettu myös muutamissa muihin ilmiöihin ja temaattisiin kokonaisuuksiin kytkeytyvissä teoksissa.¹²⁸⁴

Saamastaan näkyvyydestä johtuen, ja toivottavasti myös aihetta käsittelevän tutkimuksen siivittämänä, ilmiö on vähintään pintapuolisesti tutumpi kotimaiselle yleisölle kuin koskaan aiemmin. Silti valtaosa monimutkaiseen ilmiöön liittyvistä toimijoista, teemoista sekä niiden monimuotoisesta historiasta on jäänyt päivittäisten uutisotikoiden ja valitettavan verkkaisesti kehittyvän kotimaisen tutkimuskirjallisuuden katvealueeseen. Oli kyse sitten uskon tai uskonnollisuuden merkityksestä jihadistisessa aatteessa (etenkin länsimaissa), aatteen ympärille muodostuneen liikkeen sisäisestä strategisesta ajattelusta, liikkeen sisäistä jakolinjoista, ulkoisiin kohdeyleisöihin kohdistuvasta viestinnästä, naisten kehittyvästä osallistumisesta ja monimuotoisista rooleista liikehdinnässä, tai vaikka jihadististen ryhmien varainkeruumekanismeista, on jihadismi paljon Isisin lukemattomia, huomattavaa medianäkyvyyttä osakseen saaneita väkivallantekoja – terrori-iskuja, teloituksia, joukkomurhia ja joukkotuhontaa – monimuotoisempaa, moniulotteisempaa ja monimutkaisempaa.

¹²⁸² Ks. esim. Malkki, Leena & Matti Pohjonen: *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi*, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisuja 2019:15, huhtikuu 2019, [<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161502>], luettu 1.5.2020 ja Malkki, Leena ja Juha Saarinen: *Jihadistinen liikehdintä Suomessa*, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisuja 2019:14, huhtikuu 2019, [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161501/SM_14_2019_%20jihadistinen%20liikehdinta%20suomessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y], luettu 4.4.2020.

¹²⁸³ Kaleva, Atte: *Jihad ja terrori*, Otava, Helsinki, 2018.

¹²⁸⁴ Ks. esim. Maristo, Joonas: Jihadismin lipunkantaja: Isisin toiminta, erityispiirteet ja ideologinen perusta, *Uskonto ja maailmanpolitiikka*, Heikki Pesonen, Tuula Sakaranaho & Sini Paukkunen (toim.), Gaudeamus, Helsinki 2019, s. 170–190; sekä Malkki, Leena: *Mitä tiedämme terrorismista*, Otava, Helsinki, 2020.

Tämä ei luonnollisesti tarkoita, että päivittäinen uutisointi jihadismin ympärillä olisi huono asia, päinvastoin. Kuluneen vuosikymmenen kehityslinjojen valossa on vähintäänkin suotavaa, että ilmiötä pyritään käsittelemään mahdollisimman avoimesti, analyttisesti ja faktapohjaisesti julkisessa keskustelussa – myös jatkossa. Juuri tällaiseen tietotarpeeseen tämä teos artikkeleineen on pyrkinyt parhaansa mukaan vastaamaan. Tässä teoksessa on käsitelty vaikeita ja herkkäluontoisia aiheita sekä monimutkaisia asiakokonaisuuksia, joihin perehtymisen myötä on poliittisilla päättäjillä parempi mahdollisuus ohjata turvallisuusviranomaisia ja näiden resursseja jatkuvasti kehittyvän uhkan kohtaamiseksi. Jihadismi alistuu lopulta huonosti yksinkertaistuksille ilmiön monimutkaisesta perusluonteesta johtuen. Tämän vuoksi sitä käsittelevälle tutkimukselle on tarvetta myös jatkossa.

Kuluneen vuosikymmenen ajan sota Syyriassa ja Irakissa sekä konfliktiin osallistunut Isis ovat toimineet globaalia jihadistista liikettä yhdistävänä ja voimaannuttavana tekijänä. Tänä aikana on ollut havaittavissa, kuinka etenkin Syyrian sisällissota sekä Isisin kalifaattiprojekti ovat määrittäneet uudelleen jihadismia ilmiönä ja piirtäneet sen sisäisiä jakolinjoja ja ulkoisia rajoja uusiksi. Nämä kehityskulut heijastuvat monin tavoin myös tämän teoksen sivuilla, sen antaessa merkittästi tilaa Isisin analysoinnille eri alueilla ja konteksteissa. Vaikka ryhmän tai sen edustaman aatteen väkivaltainen luonne ei ole uusi asia, on Syyrian sota osoittanut, että vuoden 2001 syyskuun 11. päivän iskujen myötä kansainvälisen politiikan parrasvaloihin noussut jihadistinen liike voi kehittyä yhä tuhoisammaksi aatteeksi sekä löytää yhä brutaalimpia keinoja tavoitteidensa saavuttamiseksi.

Vaikka Syyrian konfliktin sekä Isisin vetovoima on heikentynyt merkittävästi 2010-luvun loppua kohden, suurelta osin johtuen Isisin kärsimistä takaiskuista, on kulunut vuosikymmen jättänyt jihadistisen liikkeen lopulta osin positiivisempaan tilaan kuin mitä päivittäisuutisoinnin perusteella voisi päätellä. Isisin kalifaattiprojektin epäonnistuminen on aallonpohja jihadistiselle liikkeelle ja murroskausi Isisille itselleen. Abu Bakr al-Bagdadi on viimeisin marttyyrien karavaaniin liittynyt korkean profiilin jihadistisi, mutta kuten Osama bin Ladenin ja Anwar al-Awlakin jälkeen on käynyt selväksi, ideologiaa ja sen takana olevaan käyttövoimaa on huomattavasti vaikeampi tuhota. Al-Bagdadin, kuten vuonna 2006 kuolleen Abu Musab al-Zarqawin legenda tulee motivoimaan Isisin monisukupolviseen sotaan ja muihin tuleviin konflikteihin uusia taistelijoita. Onkin selvää, että aallonpohjasta on tarkoitus nousta, kuten myös Isis omassa propagandassaan korostaa ja globaalin jihadistisen liikkeen strategisen syklisyyden perusluonteen kautta on arvioitavissa.

Muiden väkivaltaisten ekstremismin suuntausten ja globaalien aaltojen mukaan, myös jihadismin elämänkaari koostuu muodostumisesta, kehitymisestä, sekä lopulta hiipumisesta. Tähän sykliin on jo mahtunut monia aallonhuippuja ja pohjia. Kuluneella vuosikymmenellä Syyria ja Isis ovat kuljettaneet liikkeen kohti historiansa korkeinta aallonharjaa vuosikymmenen puolivälissä. Vaikka viime vuodet jihadistisen

liikkeen kehitys on ollut vastoinkäymisten ja tappioiden – tai kuten Isis itse omassa viestinnässään korostaa, koettelemusten – värittävä, jihadistisen liikkeen kulkemaa sotapolkua menneen valossa tarkasteltaessa on monia syitä olla pessimistinen. Hiipumisen sijaan huomattavan paljon todennäköisempää on, että seuraava vaihe jihadistisen liikkeen kehityksessä on uusi nousu, joskin ainakin vielä toistaiseksi on haastavaa ennakoida, missä tämä voisi tapahtua, miten ja kenen toimesta. Ilmiön taustalta löytyvän ideologian säilyvyys sekä konfliktien jatkuminen muslimienemmistöisissä maissa ovat keskeisiä syitä jihadistisen liikkeen ja sen edustajien resilienssille. Yksittäisillä konfliktialueilla koetuista takaiskuista huolimatta se on tähän mennessä pystynyt luomaan itsensä uudelleen etsien aina seuraavaa *cause célèbre'tä*, jonka kautta se voisi nousta jälleen.

On huomioitava, että kysymys ei ole välttämättä Isisin tai al-Qaidan uudesta noususta, joskin jihadistinen liike on ollut näiden kahden välisen hegemoniakamppailun todistaja jo toistakymmentä vuotta. Jatkossa karavaania voi ajaa sotapolulla eteenpäin myös jokin ennalta-arvaamaton ryhmä, kuten aikanaan kävi al-Qaidalle bin Ladenin ja Isisin edeltäjälle Zarqawin aikakaudella. Olisi myös vaarallista odottaa seuraavalta nousulta samanlaisia piirteitä kuin aiemmin Isisin esiinnousussa. Sen sijaan jokaisella ryhmällä on omanlaisensa luonne, ja sen nousun mahdollistavat ensi sijassa paikalliset prosessit ja olosuhteet, joiden merkitystä on vaikea ennakoida. Näin ollen signaalit uudesta jihadistisen liikkeen keulakuvasta tai nousukiidosta voivat olla vaikeasti havaittavissa, ja ne voivat jopa mahdollisesti olla joitain viime vuosina näkemiamme huomattavasti hiljaisempia signaaleja, joiden merkitys ei ole vielä käynyt selväksi.

2010-lukua leimanneiden Isisin hirmutekojen ja kalifaattiprojektin raunioitumisen määrittämien vuosien jälkeen ollaan väijäämättä tilanteessa, jossa jihadistisen liikkeen kokonaiskuvaa on hankala hahmottaa. Myös jihadistisen liikkeen sisällä kuluksen vuosikymmenen onnistumiset, epäonnistumiset, voitot ja tappiot ovat synnyttäneet keskustelua sekä kiistelyä liikkeen tulevaisuudesta. Uutisotsikoiden takaa löytyvä todellisuus on monimuotoista ja vaikeasti tulkittavaa, etenkin nyt, kun Isisin kokemien takaiskujen jälkeen jälleen globaali jihadistinen liike – kuten Isis omassa historiassaan – on vielä paljon voimakkaampi kuin vuosikymmenen alussa, huolimatta siitä että väkivallan määrä on laskenut Isisin huippuvuosista 2014–2017. Luonnollisesti tässä vaarana on tuudittautuminen näennäiseen turvallisuudentunteeseen tilanteessa, jossa lyhyen aikavälin uhka – esimerkiksi Euroopassa – näyttääytyy voimakkaasti vähentyneenä, erityisesti terrori-iskujen määrän laskun valossa, vaikka jihadistiset verkostot ja yhteisöt ympäri ympäri maanosaa, mukaan lukien Pohjoismaissa, ovat kasvaneet ja kehittyneet täysin eri tasolle kuin ennen Syyrian sisällissodan syttymistä. Se, miten paikalliset toimijat – tässä tapauksessa eurooppalaiset valtiot – pyrkivät ja pystyvät vastaamaan kehittyviin uhkakuviin määrittää osaltaan sitä, miten jihadismin edustama uhka manifestoituu ja kehittyy tulevaisuudessa.

Historiallisesti konfliktit ovat keskeisesti vaikuttaneet jihadismin kehittymiseen ja laajentumiseen sekä aatteena että liikkeenä. Syyrian sisällissota sekä Isisin osallistuminen siihen edustavat näistä viimeisintä. Näiden vaikutusta ei vielä voida kattavasti hahmottaa vuosiin, joskin selvää on, että ne ovat luoneet pohjaa jihadismin uudelle kehitykselle. Ensimmäinen tällainen liikettä muokkaava konflikti oli Afganistanin sota 1980-luvulla. Se loi pohjan ideologialle ja sitä edistävien aseellisten ryhmien muodostumiselle, sekä aktivistien verkostolle, joka levitti aatetta ympäri maailmaa – myös länsimaihin. Irakin konfliktin seurauksena jihadismi kehittyi ideologisesti, sen ympärille muodostunut sosiaalinen liike kansainvälistyi entisestään, ja se osaltaan pohjusti Isisin nousua globaalin jihadin lipunkantajaksi. Syyrian konfliktin myötä jihadistisen aatteen ja liikkeen aiempia tuhovoimaisempi suuntaus – zarqawismi – on saavuttanut keskeisen valta-aseman liikkeen sisällä. Etenkin Isisin huippuvuosien seurauksena jihadismi on levinnyt ennennäkemättömän laajalle ja juurtunut yhä syvemmin niihin yhteiskuntiin, joissa niitä on esiintynyt 1990-luvulta lähtien.

Isisin kalifaattiprojektin raunioitumisen seurauksena jihadistisen liikkeen fokus näyttää olevan fragmentoitumassa useisiin toimijoihin ja konfliktialueille. Ryhmän momentum vaikuttaa myös olevan hiipumassa, vaikka Isisin kyky pitää yllä omaa valta-asemaansa on yhä merkittävä vahvojen haastajien puuttuessa – etenkin Syyriassa ja Irakissa. Al-Qaidan strategian muutos pakotti ryhmän verkostoineen taka-alalle, tosin se myös säästyi kansainvälisen yhteisön terrorisminvastaisen toiminnan terävimmältä kärjeltä, joka kohdistui Isisiin 2014-2020 välisenä aikana. Al-Qaida on kuitenkin pyrkinyt järjestelmällisesti sekä keksimään itseään uudelleen että juurruttamaan verkostonsa eri konfliktialueille ja niiden yhteiskuntiin Länsi-Afrikasta Etelä-Aasiaan. Al-Qaida ei kuitenkaan ainakaan toistaiseksi pysty vetovoimaisuudeltaan haastamaan Isisiä tai luomaan uutta jihadistisen liikehdinnän kiintopistettä. Nähtäväksi jää, mitkä jihadistiryhmät tai konfliktit tulevat hyötymään tästä fokuksen fragmentoitumisesta liikkeen sisällä.

Jihadistisen liikkeen kasvu ja laajentuminen 2010-luvulla jättää kuitenkin merkittävän potentiaalin siihen kytkeytyvien verkostojen aktivoitumiselle tulevalla vuosikymmenellä, mikäli jihadistinen liike löytää seuraavan, Afganistanin, Irakin tai Syyrian kaltaisen kiintopisteen. Merkittävä todiste tästä potentiaalista on se, että Syyrian ja Irakin konfliktidynamiikasta huolimatta ilmiö on yhä leviämässä sellaisille alueille, missä sitä ei ole aiemmin havaittu. Monet kaukaisilla konfliktialueilla toimivat jihadistiset ryhmät ovat myös elpyneet viime vuosina mutta jääneet kuitenkin Isisin ja Syyrian konfliktin varjoon. Näistä syrjäisistä konfliktialueista, kuten Kaakkois-Aasiasta tai Saharan eteläpuolisesta Afrikasta, ei todennäköisesti koskaan muodostu merkittäviä rintamia globaalissa jihadissa, mutta ryhmien leviäminen uusille alueille, tai perustaminen uusilla alueilla, todistaa ilmiön, ideologian ja sitä edustavien toimijoiden elinvoimaisuutta jopa tilanteessa, jossa niiden globaali vetovoima on vähentynyt dramaattisesti.

Isisin menestyksen myötä jihadismi on saanut myös ”uuden” vihollisen aseellisista šii-ryhmistä, joista osa on perustettu jo 1980-luvulla ja 2000-luvun alussa, ja niiden takana olevasta šii-jihadismin aatteesta. Iraniin voimakkaasti kytkeytyvä ilmiö on saanut merkittävästi tuhoa aikaiseksi Syyriassa ja Irakissa, ja se tulee osaltaan olemaan merkittävä taustatekijä Isisin edustaman jihadismin jatkuvuudelle sen ydinalueilla. Šii-jihadismin kehittymisellä voi myös olla arvaamattomia pitkäaikaisia vaikutuksia, ja sen ekstremistinen ja länsivastainen luonne tekee tästä huomattavasti saamaansa mediahuomioita merkittävämmän uhkan jatkossa alueilla, jotka Iran näkee tärkeiksi omille intresseilleen. Tätä liikehdintää on havaittavissa myös länsimaissa, mukaan lukien Euroopassa. Selvää ei vielä ole, minkälaisen uhkan tämä länsimaille vihamielinen suuntaus tulee tulevaisuudessa muodostamaan.

Muun muassa edellä mainituista syistä johtuen jihadistista liikehdintää käsittelevän tutkimuksen merkitys korostuu entisestään jatkossa. On selvää, että jihadistinen liike edustaa merkittävää turvallisuusuhkaa konfliktialueilla, länsimaissa, ja globaalisti. Sen torjumisen kannalta keskeistä on pyrkiä analysoimaan ja ymmärtämään niitä mekanismeja, jotka ovat todennäköisesti tärkeitä ilmiön käyttövoimalle ja sen muodostamalle uhkalle. Nämä mekanismit ovat myös teoksen toimittajien tunnistamia aiheen mahdollisia jatkotutkimusteemoja, joiden selvittäminen olisi tärkeää, jotta ilmiötä ja sen muodostamaa uhkaa voitaisiin jatkossa ymmärtää ja torjua entistä paremmin.

Ensimmäinen näistä on naisten roolin ja merkityksen jatkuva kehittyminen perinteisesti miesvaltaisessa ilmiössä, etenkin länsimaiden kontekstissa. Isisin ja varsinkin sen kalifaattiprojektin seurauksena naiset ovat lisääntyvässä määrin halunneet ja onnistuneet osallistumaan jihadistisen liikehdinnän edistämiseen vaimoina ja äiteinä olemisen lisäksi aktivisteina ja jäseninä. Osa on osallistunut taisteluihin Syyriassa ja Irakissa, etenkin vuosien 2016 ja 2020 välillä, ja jotkut ovat pyrkineet suorittamaan terrori-iskuja esimerkiksi länsimaissa. Kalifaatin romahdettua fyysisenä entiteettinä on erittäin epätodennäköistä, että jihadistisesta liikehdinnästä kiinnostuneet, etenkin länsimaissa asuvat ja oleskelevat naiset tyytyisivät ”perinteisiin” rooleihinsa uskonsotureiden vaimoina ja äiteinä. Jatkossa he todennäköisesti hakevat inspiraatiota kalifaatin rakentamiseen ja puolustamiseen osallistuneista aatesiskoistaan, ja ovat läsnä konfliktialueelle suuntautuvissa liikkuvuuksissa ja terrori-iskuja suunnittelevissa ja toteuttavissa soluissa ympäri maailmaa.

Toinen huomiota ansaitseva kokonaisuus on jihadistiryhmien kyky kehittää ja innovoida operatiivisen ja taktisen tason toimintaa usein niille vihamielisissä toimintaympäristöissä sekä globaalisti. Tämän tutkimusteeman arvo asuu juuri tuon innovoivien tarkastelussa. Se on juuri se joka auttaa määrällisesti ja suorituskykyjen kannalta heikomman sotaa käyvän osapuolen taktiikoiden ja toimintatapojen kehittämisessä. Toisin sanoen, on syytä selvittää miten vihollisiaan usein huomattavasti heikommat jihadistiryhmät, kuten Isis, ovat pyrkineet kehittämään taktiikkaansa ja taistelutekniikkaansa strategisten päämääriensä saavuttamiseksi niin, että ne kääntävät ilmi-

selvät rakenteelliset ja suorituskykyyn kytkeytyvät heikkoutensa vahvuuksiksi vallitsevissa toimintaympäristöissään. Keskeistä on myös pyrkiä selvittämään, miten ryhmät pyrkivät heijastamaan vaikutusvaltaansa sellaisilla alueilla kansainvälisesti, missä heillä ei ole resursseja tai kykyä luoda kehittyneitä pysyviä rakenteita, kuten länsimaissa.

Kolmas keskeinen, ja ylläolevaan voimakkaasti kytkeytyvä tutkimusteema on aseellisten ryhmien ja niiden jäsenten vaikutus jihadistisen liikehdinnän ja aktivismin kehittymiseen konfliktialueiden ulkopuolella. Tätä teemaa voidaan lähestyä tarkastelemalla esimerkiksi minkälainen rooli aseellisiin ryhmiin liittyneillä, sittemmin palanneilla vierastaistelijoilla on väkivaltaisen aktivismin ja jihadististen miljöiden kehittämisessä alkuperämaissaan paluun jälkeen. Tai miten sosiaalisten verkostojen tuki konfliktialueilla toimiville aseellisille ryhmille kehittyi vierastaistelijaliikkuvuuksien seurauksena.

Neljäs, etenkin länsimaiden viitekehyksessä merkittävä tutkimusteema on jihadistiseen liikehdintään osallistumisen syyt ja mekanismit. Tärkeää on etenkin kiinnittää huomiota miten alueelliset ja globaalit vetovoimatekijät sekä paikallisten jihadististen miljöiden kehitys heijastuu etenkin tavoissa osallistua väkivaltaiseen aktivismiin paikallisesti tai konfliktialueilla. Tähän liittyen on syytä kiinnittää erityishuomio siihen, minkälaisiin sosiaalisiin ympäristöihin jihadistiset toimijat ovat pystyneet länsimaissa juurtumaan, ja minkälaista aktivismia he pyrkivät harjoittamaan julkisissa tiloissa.

Kaikki näistä tutkimusteemoista ovat relevantteja myös Suomelle. Toisin kuin 2010-luvun alussa, jihadismista on tullut yhä syvemmälle juurtunut ja näkyvyyttä saanut ilmiö Suomessa, joka heijastuu kansalliseen turvallisuuteemme monella eri tavalla. Tästä huolimatta ilmiötä ymmärretään yhä vajavaisesti, ja siihen kohdistuvaa tutkimusta on ollut vähäisesti. Suomi on yksi harvoista länsimaista, joissa ei ole poliittisen väkivallan tutkimukseen keskittyntä professuuria tai tutkimuslaitosta. Jihadismia käsittelevän tutkimuksen kehittämisessä Suomi onkin eittämättä jälkijunassa, jopa muihin pohjoismaihin verrattuna. Norjassa maan asevoimiin kytkeytyvä FFI:n tutkijat, erityisesti Petter Nesser ja Thomas Hegghammer, ovat tehneet pitkään kansainvälisesti korkeatasoista tutkimusta. Ruotsissa Maanpuolustuskorkeakoulun asymmetrisiin uhkiin keskittyvä CATS-tutkimuskeskus Magnus Ranstorpin johdolla on myös tutkinut kattavasti esimerkiksi Ruotsin vierastaistelijoita sekä salafistista miljöötä. Tanskassa puolestaan paikallinen ulkopoliittinen tutkimusinstituutti DIIS on aloittanut vuonna 2019 transnationaalisen jihadismiin keskittyvän monivuotisen tutkimusprojektin. Suomessa jihadismin tai väkivaltaisen ekstremismin ja poliittisen väkivallan tutkimus laajemmin on yhä yksittäisten tutkijoiden harteilla, eikä pitkäjänteistä tutkimusta mahdollistavia rakenteita tai resursseja juuri ole. Tämä on osaltaan mahdollistanut muun muassa sitä, että julkiseen keskusteluun on päässyt pesiytymään useita yksinkertaistavia myyttejä, väärinkäsityksiä ja virheellisiä tulkintoja jihadismista ilmiönä sekä siihen kytkeytyvistä toimijoista. Nämä osaltaan vaikeuttavat tutkijoiden

pyrkimyksiä luoda laajempaa ja monisävyisempää ymmärrystä monimutkaisesta ja -
uloitteisesta ilmiöstä, sen historiasta, kehityksestä ja potentiaalisista vaikutuksista
omaan turvallisuuteemme. Koska on selvää, että globaali ilmiö tulee kasvavassa mää-
rin heijastumaan Suomeen myös jatkossa, on tärkeää, että ilmiötä pyritäisiin ymmär-
tämään ja tutkimaan laajemmin ja järjestelmällisemmin.

Tämän teoksen toimittajina ja pitkäaikaisina ilmiötä seuranneina tutkijoina toivom-
me, että tämä teos toimii osaltaan lähtölaukauksena yhä kunnianhimoisemman tut-
kimusagendan kehittämiseksi.

LÄHTEET

A Sister's Role in Jihad, Internet Archive, Uploaded 21.1.2012, [https://archive.org/details/SistersRoleInJihad], luettu 5.4.2020.

Abbasi, Ishrat & Kumar Mukesh Khatwani: An Overview of the Political Theories of Terrorism, *IOSR Journal Of Humanities And Social Science*, volume 19, issue 8, 2014.

Abdalla, Mohamad; Stephen A. Larmar & Riyad H. Rahimullah: Understanding Violent Radicalization amongst Muslims: A Review of the Literature, *Journal of Psychology and Behavioral Science*, volume 1, issue 1, 2013.

Abdul-Alim, Jamaal: *ISIS 'Manifesto' spells out role for women*, The Atlantic, 8.3.2015, [https://www.theatlantic.com/education/archive/2015/03/isis-manifesto-spells-out-role-for-women/387049/], luettu 5.4.2020.

About Mohamed Al Adnani, *United Nations Security Council*, 15.8.2014, [https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/individual/about-mohamed-al-adnani], luettu 8.7.2020.

Abrahamian, Ervand: *Khomeinism: Essays on the Islamic Republic*, University of California Press, Oakland/CA 1993.

Adams, Jonathan: Jihad Jane and 7 others held in plot to kill Swedish cartoonist, *The Christian Science Monitor*, 10.3.2010.

Adelman, Janice R.; Robert D. Blagg & Michael A. Hogg: Religion in the Face of Uncertainty: An Uncertainty-Identity Theory Account of Religiousness, *Personality and Social Psychology Review*, volume 14, issue 1, 2010.

AFP: Afghan Taliban Condemn Peshawar School Attack, 17.12.2014.

Aglionby, John & Neil Munshi: Jihadi threat spreading across West Africa, Togo leader warns, *Financial Times*, 23.6.2019.

Ahmed, Ibrahim: Trials in Senegal Expose Possible Terror Sleeper Cells, *Voice of America*, 3.7.2018.

Ahmed, Ibrahim: Wanted Terrorist Mokhtar Belmokhtar Said to Still Be Alive, *Voice of America*, 19.6.2018.

Al Arabiya: Jordan's Abu Qatada says caliphate declaration 'void', 16.7.2014.

Al Jazeera: ISIL claims deadly attack on Saudi forces at mosque – At least 15 killed in blast inside mosque in southwestern province of Asir, bordering Yemen, 7.8.2015.

Al Jazeera: Nusra Leader: Our mission is to defeat Syrian regime, 28.5.2015.

Al Jazeera: Sunni rebels declare new “Islamic” caliphate, 30.6.2014.

Al Jazeera: Video of celebrity Iraq fighter slicing body goes viral, 28.8.2015.

Al Quds will Never be Judaized, Az-Zalaqa Media Foundation, 20.1.2019, [<https://www.longwarjournal.org/wp-content/uploads/2019/01/19-01-20-JNIM-Az-Zallaqa-Al-Quds-Will-Never-Be-Judaized.html>], luettu 15.8.2019.

Al Raffie, Dina: Social Identity Theory for Investigating Islamic Extremism in the Diaspora, *Journal of Strategic Security*, volume 4, issue 6, 2013.

Alagha, Joseph: *Hizbullah's Identity Construction*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2011.

Al-Amriki, Abu Mansuur: *The Story of an American Jibaadi, Part One*, [<http://media.al.com/live/other/The-Story-of-an-American-Jihaadi.pdf>], luettu 5.7.2020.

Albæk, Mette Mayli; Puk Damsgård, Mahmoud Sheikh Ibrahim, Troels Kingo & Jens Vithner: *The Controller: How Basil Hassan Launched Islamic State Terror into the Skies*, CTC Sentinel, volume 13, issue 5, May 2020, [<https://ctc.usma.edu/the-controller-how-basil-hassan-launched-islamic-state-terror-into-the-skies/>], luettu 6.7.2020.

Al-Finlandiyyah, Umm al-Khalid: *How I Came to Islam*, Dabiq, Issue 15, [<https://clarionproject.org/factsheets-files/islamic-state-magazine-dabiq-fifteen-breaking-the-cross.pdf>], luettu 5.4.2020.

Al-Hakaymah, Muhammad Khalil: *The Myth of Delusion – Exposing the American Intelligence*, al-Maqreze Center Site, 2006.

Al-Hakaymah, Muhammad Khalil: *Toward a New Strategy in Resisting the Occupier*, *The Canons of Jihad – Terrorists' Strategy for Defeating America*, Jim Lacey (ed.), Naval Institute Press, Annapolis/MD 2008a.

Al-Hashimi, Husham: *ISIS in Iraq: From Abandoned Villages to the Cities*, Center for Global Policy, 5.5.2020, [<https://cgpolicy.org/articles/isis-in-iraq-from-abandoned-villages-to-the-cities/>], luettu 16.5.2020.

Ali, Obaid: *One Land, Two Rules (3): Delivering public services in insurgency-affected Dasht-e Archi district in Kunduz province*, Afghanistan Analysts Network, 26.2.2019, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/one-land-two-rules-3-delivering-public-services-in-insurgency-affected-dasht-e-archi-district-in-kunduz-province/>], luettu 7.7.2020.

Ali, Obaid: *Qari Hekmat's Island Overrun: Taliban Defeat 'ISKP' in Jawzjan*, Afghanistan Analysts Network, 4.8.2018, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/qari-hekmats-island-overrun-taliban-defeat-iskp-in-jawzjan/>], luettu 7.7.2020.

Ali, Tariq: *Taistelu Pakistanista*, Into, Helsinki 2011.

Ali, Zulfiqar: Osama bin Laden: Eight years after his death, where is al-Qaeda?, *BBC*, 7.5.2019.

Al-Khalidi, Suleiman: Jihadist thinker says Islamic caliphate will cause Islamist in-fighting, *Reuters*, 2.7.2014.

Al-Khalil, Samir: *Republic of Fear: The Politics of Modern Iraq*, University of California Press, Berkeley/CA 1989.

Al-Khanssaa Brigade: *Women of the Islamic State*, Charlie Winter (trans.) Quilliam Foundation, 2015.

Allan, Harriet; Andrew Glazzard, Sasha Jespersen, Sneha Reddy-Tumu & Emily Winterbotham: *Drivers of Violent Extremism, Hypotheses and Literature Review*, Royal United Services Institute, October 2015, [https://assets.publishing.service.gov.uk/media/57a0899d40f0b64974000192/Drivers_of_Radicalisation_Literature_Review.pdf], luettu 4.7.2020.

Al-Muhajirah, Umm Sumayyah: *A jihad without fighting*, Dabiq, issue 11, [<https://clarionproject.org/docs/Issue%2011%20-%20From%20the%20battle%20of%20Al-Ahزاب%20to%20the%20war%20of%20coalitions.pdf>], luettu 5.4.2020.

Al-Qaeda's Growing Confrontation with the Islamic State in Afghanistan, *Jane's Terrorism & Insurgency Monitor*, 6.2.2018.

Al-Saud, Abdullah bin Khaled: *Saudi Foreign Fighters: Analysis of Leaked Islamic State Entry Documents*, International Centre for the Study of Radicalisation, 2019, [<https://icsr.info/wp-content/uploads/2019/02/ICSR-Report-Saudi-Foreign-Fighters-Analysis-of-Leaked-Islamic-State-Entry-Documents.pdf>], luettu 4.7.2020.

Al-Shabaab Five Years after Westgate: Still a Menace in East Africa, International Crisis Group, Africa Report 265, September 2018, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/265-al-shabaab-five-years-after-westgate.pdf>], luettu 8.7.2020.

Al-Shishani, Murad Batal: *Understanding Strategic Change in al-Qaeda's central Leadership after Bin Laden*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 9, issue, June 2011, [<https://jamestown.org/program/understanding-strategic-change-in-al-qaedas-central-leadership-after-bin-laden/>], luettu 6.7.2020.

Al-Tamimi, Aymenn Jawad: *The Archivist: Unseen Islamic State Financial Accounts for Deir az-Zor Province*, Jihadology, 5.10.2015, [<https://jihadology.net/2015/10/05/the-archivist-unseen-islamic-state-financial-accounts-for-deir-az-zor-province/>], luettu 6.7.2020.

Al-Tamimi, Aymenn Jawad: *The Islamic State West Africa Province vs. Abu Bakr Shekau: Full Text, Translation and Analysis*, aymennjawad.org, 5.8.2018, [<http://www.aymennjawad.org/21467/the-islamic-state-west-africa-province-vs-abu>], luettu 29.12.2019.

Aly, Anne; Stuart McDonald, Lee Jarvis & Tomas Chen: *Violent Extremism Online: New Perspectives on Terrorism and the Internet*, Routledge, London 2016.

Al-Zawahiri, Ayman: *Letter to Abu Musab al-Zarqawi*, 9.7.2005, [<https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2013/10/Zawahiris-Letter-to-Zarqawi-Translation.pdf>], luettu 4.7.2020.

Amarasingam, Amarnath & Lorne L. Dawson: Talking to Foreign Fighters. Insights into the Motivations for Hijrah to Syria and Iraq, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 3, 2017.

Amarasingam, Amarnath: *An Interview with Rachid Kassem, Jihadist Orchestrating attacks in France*, Jihadology, 18.11.2016, [<https://jihadology.net/2016/11/18/guest-post-an-interview-with-rachid-kassim-jihadist-orchestrating-attacks-in-france/>], luettu 24.4.2020.

Amarasingam, Amarnath: *Telegram deplatforming ISIS has given them something to fight for*, VOX-Pol Blog, 1.1.2020, [<https://www.voxpol.eu/telegram-deplatforming-isis-has-given-them-something-to-fight-for/>], luettu 24.4.2020.

Amarasingam, Amarnath; Alexandra Bain & Lorne L. Dawson: *Talking to Foreign Fighters, Socio-Economic Push versus Existential Pull Factors*, The Canadian Network for Research on Terrorism, Security and Society, The TSAS Working Paper Series, issue 16–14, 2016, [http://www.tsas.ca/wp-content/uploads/2018/02/TSASWP16-14_Dawson-Amarasingam-Bain.pdf], luettu 4.7.2020.

Anas, Abdullah & Tam Hussein: *To the Mountains: My Life in Jihad, from Algeria to Afghanistan*, Hurst & Company, London 2019.

Anisman, Hymie; Kimberly Matheson & Renate Ysseldyk: Religiosity as Identity – Toward an Understanding of Religion from a Social Identity Perspective, *Personality and Social Psychology Review*, volume 14, issue 1, 2010.

Ansar al-Islam, Mapping Militant Organisations, Stanford University, Center for International Security and Cooperation at the Freeman Spogli Institute for International Studies, [<http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/13>], luettu 9.7.2020.

Ansar al-Islam knyttet til terrortrussel: Ansar al-Islam, som tidligere ble ledet av mullah Krekar, blir knyttet til terrortrusselen mot den norske ambassaden i Riga, *Aftenposten*, 2.11.2004.

Anzalone, Christopher: *Continuity and Change: the Evolution and Resilience of Al-Shabab's Media Insurgency, 2006–2016*, Hate Speech International: Investigating Extremism, 2016, [https://www.hate-speech.org/wp-content/uploads/2016/11/email_722762_Readers.pdf], luettu 10.5.2020.

Anzalone, Christopher: *The Evolution of American Jihadi: The Case of Omar Hammami*, CTC Sentinel, volume 5, issue 6, June 2012, [<https://www.ctc.usma.edu/posts/the-evolution-of-an-american-jihadi-the-case-of-omar-hammami>], luettu 4.7.2020.

Anzalone, Christopher: *The Resilience of al-Shabaab*, CTC Sentinel, volume 9, issue 4, April 2016, [<https://ctc.usma.edu/the-resilience-of-al-shabaab/>], luettu 7.8.2019.

Archer, Toby & Ann-Nina Finne: Pizzaa islamisteille, *Ulkopolitiikka*, 4/2005, 2005.

Archetti, Christina: *Understanding Terrorism in the Age of Global Media: A Communication Approach*, Palgrave MacMillan, New York/NY 2013.

Arjomand, Said Amir: *After Khomeini: Iran under his Successors*, Oxford University Press, Oxford 2009.

Ash-Shami, Abu Jihaad: *A Strategy for the Land of the Gathering (Syria) – An Attempt to Pinpoint the Pivotal Aspects*, [<https://jihadology.wordpress.com/2011/09/30/english-translation-of-abu-jihad-ash-shamis-booklet-a-strategy-for-the-land-of-the-gathering-syria-an-attempt-to-pinpoint-the-pivotal-aspects/>], luettu 5.7.2020.

Ash-Shami, Abu Jihaad: *The Vision of the Jibaadi Movement & the Strategy for the Current Stage*, 2009, [<https://jihadology.net/2010/11/04/jihadist-strategic-study-translated-into-english-the-vision-of-the-jihad-movement-the-strategy-for-the-current-stage-by-abu-jihad-ash-shami/>], luettu 5.7.2020.

Assanvo, William; Ella A. Jeannine Abatan & Wendyam Aristide Sawadogo: *Assessing the Multinational Joint Task Force against Boko Haram*, Institute for Security Studies, West Africa Report, Issue 19, September 2016, [https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/war19_0.pdf], luettu 8.7.2020.

Awan, Akil: Radicalization on the Internet? The Virtual Propagation of Jihadist Media and its Effects, *The RUSI Journal*, volume 152, issue 3, 2007.

Awan, Akil; Andrew Hoskins & Ben O'Loughlin: *Radicalisation and Media: Connectivity and Terrorism in the New Media Ecology*, Routledge, London 2011.

Azinović, Vlado & Muhamed Jusić: *The Lure of the Syrian War: The Foreign Fighters' Bosnian Contingent*, The Atlantic Initiative, 2015, [https://wb-iisg.com/wp-content/uploads/bp-attachments/4798/Foreign-Terrorist-Fighters_-BiH.pdf], luettu 4.4.2020.

Azinović, Vlado (ed.): *Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans*, The Atlantic Initiative, 2017, [http://atlanticinitiative.org/wp-content/uploads/2017/05/images_BetweenSalvationAndTerror_BetweenSalvationAndTerror.pdf], luettu 5.7.2020.

Azzam, Abdullah: *The Lofty Mountain*, Azzam Publications, London, April 2003, [http://islamicline.com/islamicbooks/new/current/The_Lofty_Mountain%28www.islamicline.com%29.pdf], luettu 5.7.2020.

Bacon, Tricia: *Deadly Cooperation: The Shifting Ties Between Al-Qaeda and the Taliban*, War on the Rocks, 11.9.2018, [<https://warontherocks.com/2018/09/deadly-cooperation-the-shifting-ties-between-al-qaeda-and-the-taliban/>], luettu 1.1.2020.

Baderin, Mashood: Review of Sharia implementation in Northern Nigeria 1999-2006: a Sourceboo, *Muslim World Journal of Human Rights*, volume 5, issue 1, 2009.

Bakker, Edwin & Roel de Bont: Belgian and Dutch Jihadist Foreign Fighters (2012–2015): Characteristics, motivations, and roles in the war in Syria and Iraq, *Small Wars & Insurgencies*, volume 27, issue 5, 2016.

Bakker, Edwin & Seran de Leede: *European female jihadists in Syria: Exploring an under-researched topic*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Background Note, April 2015, [[https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Bakker-de-Leede-European-Female-Jihadists-In-Syria-Exploring-An-Under-Researched-Topic-April2015\(1\).pdf](https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Bakker-de-Leede-European-Female-Jihadists-In-Syria-Exploring-An-Under-Researched-Topic-April2015(1).pdf)], luettu 4.4.2020.

Bakker, Edwin: *Jihadi Terrorists in Europe, Their Characteristics, and the Circumstances in Which They Joined the Jihad. An Exploratory Study*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, December 2006, [https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20061200_cscp_csp_bakker.pdf], luettu 4.7.2020.

Barrett, Richard: *Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees*, The Soufan Center, October 2017, [<https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>], luettu 6.7.2020.

Bartoszewicz, Monika G.: Controversies of Conversions. The Potential Terrorist Threat of European Converts to Islam, *Perspectives on Terrorism*, volume 7, issue 3, 2013.

Basra, Rajan & Peter Neumann: *Crime as Jihad: Developments in the Crime-Terror Nexus in Europe*, CTC Sentinel, volume 10, issue 9, October 2017, [<https://ctc.usma.edu/crime-as-jihad-developments-in-the-crime-terror-nexus-in-europe/>], luettu 6.7.2020.

Batrawi, Samar: The Dutch Foreign Fighter Contingent in Syria, CTC Sentinel, volume 6, issue 10, October 2013, [<https://www.ctc.usma.edu/the-dutch-foreign-fighter-contingent-in-syria/>], luettu 6.7.2020.

Bauer, Katherine & Matthew Levitt: Al-Qaeda Financing: Selected Issues, *How Al-Qaeda Survived Drones, Uprisings, and The Islamic State – The Nature of the Current Threat*, Aaron Y. Zelin (ed.), The Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus 153, June 2017,

[<https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus153-Zelin.pdf>], luettu 6.7.2020.

Bauer, Katherine: Financing, *Beyond Syria and Iraq – Examining Islamic State Provinces*, Katherine Bauer (ed.), The Washington Institute for Near East Policy, Washington D.C., 2016,

[https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus149_Bauer.pdf], luettu 7.7.2020.

BBC News: Profile: Samantha Lewthwaite, 24.9.2013.

BBC News: Streatham attacker had been released from jail, 2.2.2020.

BBC News: UK Security Services 'failed' over Syria girls, 22.2.2015.

BBC News: Zargawi beheaded US man in Iraq, 3.5.2004.

BBC: Al-Amriki and al-Britani: Militants 'killed' in Somalia, 12.9.2013.

BBC: Al-Qaeda chief Zawahiri launches Al-Qaeda in South Asia, 4.9.2014.

BBC: Al-Qaeda's Zawahiri pledges loyalty to new Taliban chief, 13.8.2015.

BBC: Brighton crash: Three men hit by car during 'fight with weapons', 1.12.2019.

BBC: Brussels Jewish Museum Killings: Suspect 'admitted attack', 1.6.2014.

BBC: Brussels Nemmouche trial: Suspect claims he was 'tricked', 5.3.2019.

BBC: Man shot dead by police after stabbing in Glasgow hotel, 26.6.2020.

BBC: Pakistan Taliban Peshawar Attack Leaves 141 Dead, 16.12.2014.

BBC: Profile: French Islamist Group Forsane Alizza, 30.3.2012.

BBC: Taliban admit covering up death of Mullah Omar, 31.8.2015.

Behind Trump's Taliban Debacle, International Crisis Group, 10.9.2019, [<https://www.crisisgroup.org/asia/south-asia/afghanistan/behind-trumps-taliban-debacle>], luettu 7.7.2020.

Belli, Onur Burçak; Andrea Böhm, Alexander Bühler, Kerstin Kohlenberg, Stefan Meining, Yassin Musharbash, Mark Schieritz, Ahmet Senyurt, Birgit Svensson, Michael Thumann, Tobias Timm & Fritz Zimmermann: *The Business of the Caliph*, Die Zeit, 3.12.2014, [<https://www.zeit.de/feature/islamic-state-is-caliphate>], luettu 5.4.2019.

Berger, J. M. & Jonathan Morgan: *The ISIS Twitter Census: Defining and Describing the Population of ISIS Supporters on Twitter*, The Brookings Institution, Center for Middle East Policy at Brookings, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, March 2015, [https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/isis_twitter_census_berger_morgan.pdf], luettu 24.4.2020.

Berger, J. M.: *Nazis vs. ISIS on Twitter: a Comparative Analysis of White Nationalists and ISIS Online Social Media Networks*, The Program on Extremism at George Washington University, September 2016, [<https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs2191/f/downloads/Nazis%20v.%20ISIS.pdf>], luettu 24.4.2020.

Berger, J. M.: *Tailored Online Interventions: The Islamic State's Recruitment Strategy*, CTC Sentinel, volume 8, issue 10, October 2015, [<https://www.ctc.usma.edu/tailored-online-interventions-the-islamic-states-recruitment-strategy/>], luettu 6.7.2020.

Berger, J. M.: The Islamic State vs. al Qaeda, *Foreign Policy*, 2.9.2014, [<https://foreignpolicy.com/2014/09/02/the-islamic-state-vs-al-qaeda/>], luettu 13.4.2020.

Bigot, Adèle: *Islamic Radicalization in France*, International Institute for Counter-Terrorism, 2012, [<https://www.ict.org.il/UserFiles/Islamic%20Radicalization%20in%20France.pdf>], luettu 4.7.2020.

Binnie, Jeremy & Joanna Wright: Network Warriors: Al-Qaeda and the Haqqani Network, *Relationships and Rivalries: Assessing Al-Qaeda's Affiliate Network*, HIS Jane's Consulting, October 2010.

- Bjelica, Jelena & Kate Clark: *One Land, Two Rules (1): Service delivery in insurgent-affected areas, an introduction*, Afghanistan Analysts Network, 6.12.2018, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/one-land-two-rules-1-service-delivery-in-insurgent-affected-areas-an-introduction/>], luettu 7.7.2020.
- Bloom, Mia & Charlie Winter: *The Women of ISIL*, Politico, 12.7.2015, [<https://www.politico.eu/article/the-women-of-isil-female-suicide-bomber-terrorism/>], luettu 5.4.2020.
- Bloom, Mia: Analysis: *Women and children constitute the new faces of terror*, CNN, 6.8.2012, [<http://security.blog.cnn.com/2012/08/06/analysis-women-and-children-constitute-the-new-faces-of-terror/>], luettu 4.4.2020.
- Bloom, Mia: *Bombshell: Women and terrorism*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2011.
- Bloom, Mia: *No Place to Hide, No Place to Post: Lessons from Recent Efforts at “De-Platforming” ISIS*, Just Security, 5.12.2019, [<https://www.justsecurity.org/67605/no-place-to-hide-no-place-to-post-lessons-from-recent-efforts-at-de-platforming-isis/>], luettu 24.4.2020.
- Bøås, Morten: Islam, Arms, and Money, *Africa’s Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*, Morten Bøås & Kevin C. Dunn (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2017.
- Bodo, Lorand: *Decentralised Terrorism: The Next Big Step for the so-called Islamic State*, VOX-Pol Network of Excellence, 2018, [<https://www.voxpol.eu/decentralised-terrorism-the-next-big-step-for-the-so-called-islamic-state-is/>], luettu 24.4.2020.
- Bolanos, Alejandra M.: *Al-Qaedas Revolution in Military Affairs*, UMI Dissertation Publishing, Ann Arbor/MI 2010.
- Borgatti, Stephen P. & Brandon Ofem: Overview. Social Network Theory and Analysis, *Social Network Theory and Educational Change*, Alan J. Daly (ed.), Harvard Education Press, Cambridge/MA 2010.
- Borum, Randy: Radicalization into Violent Extremism I – A Review of Social Science Theories, *Journal of Strategic Security*, volume 4, issue 4, 2011.
- Brachman Jarret M.: *Global Jihadism – Theory and Practice*, Routledge, New York/NY 2009.

Brachman, Jarret M. & William F. McCants: *Stealing Al-Qa'ida's Playbook*, Combating Terrorism Center at West Point, CTC Report, February 2006, [<https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/Stealing-Al-Qaidas-Playbook.pdf>], luettu 4.7.2020.

Brandt, Marieke: *Tribes and Politics in Yemen: A History of the Houthi Conflict*, Hurst & Company, London 2017.

Brechenmacher, Saskia: *Stabilizing Northeast Nigeria After Boko Haram*, Carnegie Endowment for International Peace, Working Paper, May 2019, [https://carnegieendowment.org/files/Brechenmacher_Nigeria_final.pdf], luettu 8.7.2020.

Brigaglia, Andrea: "Slicing Off the Tumour": the History of Global Jihad in Nigeria, as narrated by the Islamic State, Центар за проучавање религије и верску толеранцију, Issue 2, XII/2018, 2018, [<https://www.cceol.com/search/article-detail?id=715585>], luettu 8.7.2020.

Brisard, Jean-Charles & Kevin Jackson: *The Islamic State's External Operations and the French-Belgian Nexus*, CTC Sentinel, volume 9, issue 11, November/December 2016, [<https://ctc.usma.edu/the-islamic-states-external-operations-and-the-french-belgian-nexus/>], luettu 6.7.2020.

Brown, Vahid & Don Rassler: *Fountainhead of Jihad: The Haqqani Nexus, 1973–2012*, Hachette, India 2013.

Brown, Vahid & Don Rassler: *Fountainhead of Jihad: The Haqqani Nexus, 1973–2012*, Oxford University Press, New York /NY 2013.

Brugh, Christine Shahan; Sarah L. Desmarais, Joseph Simons-Rudolph & Samantha A. Zottola: Gender in jihad: Characteristics and outcomes among women and men involved in jihadist-inspired terrorism, *Journal of Threat Assessment and Management*, volume 6, issue 2, 2019.

Bunzel, Cole: *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State*, The Brookings Institution, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, Analysis Paper 19, March 2015, [<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/The-ideology-of-the-Islamic-State-1.pdf>], luettu 16.5.2020.

Burke, Jason: Africa embassy bombings: attacks that propelled Bin Laden into the limelight, *The Guardian*, 20.1.2015.

Burke, Jason: *Local dynamics: Al-Qaeda's overtures toward Kashmiri militants, Relationships and Rivalries. Assessing Al-Qaeda's Affiliate Network*, Jane's Consulting, October 2010.

Burtsoff, Petri & Risto Mattila: 12 suomalaista on iltapäivällä palannut Al-Holin leiriltä Suomeen, mukana alle 10-vuotiaita lapsia – UM: Eivät ole vierastaistelijoita, *YLE*, 31.5.2020.

Byman, Daniel: *Al Qaeda, The Islamic State, and the Global Jihadist Movement*, Oxford University Press, New York/NY 2015.

Byman, Daniel: *Road Warriors – Foreign Fighters in the Armies of Jihad*, Oxford University Press, New York/NY 2019.

Callimachi, Rukmini: How a Secretive Branch of ISIS Built a Global Network of Killers – A jailhouse interview with a German man who joined the Islamic State reveals the workings of a unit whose lieutenants are empowered to plan attacks around the world, *The New York Times*, 3.8.2016.

Callimachi, Rukmini: How ISIS Built the Machinery of Terror Under Europe's Gaze, *The New York Times*, 29.3.2016.

Callimachi, Rukmini: In Timbuktu, al-Qaeda left behind a manifesto, *Associated Press*, 14.2.2013.

Callimachi, Rukmini: Not 'Lone Wolves' After All: How ISIS Guides World's Terror Plots From Afar, *The New York Times*, 4.2.2017.

Callimachi, Rukmini: Paying Ransoms, Europe Bankrolls Qaeda Terror, *The New York Times*, 29.7.2014.

Callimachi, Rukmini: The ISIS Files, *The New York Times*, 4.4.2018.

Carayol, Remi: Mali: Hamadoun Koufa, le prêcheur insaisissable, *Jeune Afrique*, 21.6.2018.

Caris, Charles. C. & Samuel Reynolds: *ISIS governance in Syria*, Institute for the Study of War, Washington D.C., July 2014, [http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS_Governance.pdf], luettu 5.4.2020.

Carolan, Brian V.: *Social Network Analysis and Education – Theory, Methods & Applications*, SAGE Publications, London 2014.

Carsten, Paul & Ahmed Kingimi: Islamic State ally stakes out territory around Lake Chad, *Reuters*, 29.4.2018.

Carter, Joseph; Shiraz Maher & Peter R. Neumann: *#Greenbirds: Measuring Importance and Influence in Syrian Foreign Fighter Networks*, *International Centre for the Study of Radicalisation*, 2014, [<https://icsr.info/wp-content/uploads/2014/04/ICSR-Report-Greenbirds-Measuring-Importance-and-Influence-in-Syrian-Foreign-Fighter-Networks.pdf>], luettu 5.7.2020.

Caulfield, Mike: *On the Importance of Taking-down Non-violent Terrorist Content*, VOX-Pol Network of Excellence, 2019, [voxpath.eu/on-the-importance-of-taking-down-non-violent-terrorist-content/], luettu 24.4.2020.

CBC News: ISIS Recruiter in Edmonton Enlists Canadian Woman to Join Fight in Syria, 25.2.2015.

Ceron, Andrea; Luigi Curini & Stefano M. Iacus: ISIS at Its Apogee, The Arabic Discourse on Twitter and What We Can Learn From That About ISIS Support and Foreign Fighters, *SAGE Open*, volume 9, issue 1, 2019.

Channel 4 Press: Channel 4 Investigation Uncovers the British Women Supporting ISIS, 22.11.2015.

Christ, Oliver; Russell Spears & Nicole Tausch: Religious and National Identity as Predictors of Attitudes towards the 7/7 Bombings among British Muslims – An Analysis of UK Opinion Poll Data, *Revue internationale de psychologie sociale*, volume 22, issue 3, 2009.

Christmann, Kris: *Preventing Religious Radicalisation and Violent Extremism – A Systematic Review of the Research Evidence*, Youth Justice Board for England and Wales, 2012, [https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/396030/preventing-violent-extremism-systematic-review.pdf], luettu 4.7.2020.

Chulov, Martin & Mohammed Rasool: Isis founding member confirmed by spies as group's new leader, *The Guardian*, 20.1.2020.

Chulov, Martin: My son, Osama: The al-Qaeda leader's mother speaks for the first time, *The Guardian*, 3.8.2018.

Giovacco, Carl J.: The Contours of Al Qaeda's Media Strategy, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 32, issue 10, 2009.

Clark, Kate: *The Layha: Calling the Taliban to Account*, Afghanistan Analysts Network, 4.7.2011, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/special-reports/the-layha-calling-the-taliban-to-account/>], luettu 7.7.2020.

Clarke, Colin P. & Haroro J. Ingram: Defeating the ISIS Nostalgia Narrative, RAND Corporation, The RAND Blog, 19.4.2018, [<https://www.rand.org/blog/2018/04/defeating-the-isis-nostalgia-narrative.html>], luettu 9.7.2020.

Clarke, Colin P.: *After the Caliphate: The Islamic State and the Future Terrorist Diaspora*, Polity Press, Cambridge 2019.

CNN: 1998 US Embassies in Africa Bombings Fast Facts, 3.8.2019.

Coll, Steve: *Directorate S: The C.I.A. and America's Secret Wars in Afghanistan and Pakistan*, Penguin Books, New York/NY 2018.

Coll, Steve: *Directorate S: The CIA and America's Secret Wars in Afghanistan and Pakistan*, Allen Lane, London 2018.

Coll, Steve: *Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan, and Bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001*, Penguin Books, London 2004.

Combelles Siegel, Pascale: *AQIM's Playbook in Mali*, CTC Sentinel, volume 6, issue 3, March 2013 [<https://ctc.usma.edu/aqims-playbook-in-mali/>], luettu 23.7.2019.

Conway, Maura & Joseph Dillon: *Case study: future trends: live-streaming terrorist attacks*, VOX-Pol Network of Excellence, January 2016, [https://www.voxpol.eu/download/vox-pol_publication/Live-streaming_FINAL.pdf], luettu 24.4.2020.

Conway, Maura; Moign Khawaja, Suraj Lakhani, Jeremy Reffin, Andrew Robertson & David Weir: *Disrupting Daesh: Measuring the Take-down of Online Extremist Material*, VOX-Pol Network of Excellence, 2017, [http://www.voxpol.eu/download/vox-pol_publication/DCUJ5528-Disrupting-DAESH-1706-WEB-v2.pdf], luettu 24.4.2020.

Cook, David: Women fighting in Jihad?, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 28, issue 5, 2005.

Cook, Joana & Gina Vale: *From Daesh to Diaspora: Tracing the women and minors of Islamic State*, International Centre for the Study of Radicalisation, 2018, [<https://icsr.info/wp-content/uploads/2018/07/ICSR-Report-From-Daesh-to-%E2%80%98Diaspora%E2%80%99-Tracing-the-Women-and-Minors-of-Islamic-State.pdf>], luettu 4.4.2020.

Coolsaet, Rik: *Anticipating the Post-ISIS Landscape in Europe*, Clingdael Spectator, 7.11.2017, [<https://spectator.clingendael.org/nl/publicatie/anticipating-post-isis-landscape-europe>], luettu 6.7.2020.

Coolsaet, Rik: *Facing the Fourth Foreign Fighters Wave – What Drives Europeans to Syria, and to Islamic State? Insights from the Belgian Case*, Egmont, 2016, [http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2016/02/egmont.papers.81_online-versie.pdf?type=pdf], luettu 4.7.2020.

Cottee, Simon: ‘What ISIS Really Wants’ Revisited: Religion Matters in Jihadist Violence, but How?, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 6, 2016.

Cottee, Simon: *ISIS Will Fail, but What About the Idea of ISIS?*, The Atlantic, 23.3.2017, [<https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/03/idea-of-isis-will-outlive-caliphate/520224/>], luettu 16.5.2020.

Courtney, Martin E.: *(Female) Suicide Bombers*, Huffington Post, 25.5.2011, [http://www.huffingtonpost.com/courtney-e-martin-/female-suicide-bombers_b_116773.html], luettu 10.10.2016.

Cragin, Kim R. & Sara A. Daly: *Women as Terrorists: Mothers, Recruiters, and Martyrs*, Praeger Security International, Santa Barbara/CA 2009.

Criminal complaint and arrest warrant, USA vs Nisreen Assad Ibrahim Bahar, United States District Court for the Eastern District of Virginia, case no 1:16-mj-63, [<https://assets.documentcloud.org/documents/2706157/Sayyaf-Charges.pdf>], luettu 5.4.2020.

Crone, Manni: Radicalization Revisited. Violence, Politics and the Skills of the Body, *International Affairs*, volume 92, issue 3, 2016.

Cullen, Jesper: ‘Islamic’ Rebels in DRC: The Allied Democratic Forces, *Violent Non-State Actors in Africa: Terrorists, Rebels and Warlords*, Caroline Varin & Dauda Abubakar (eds.), Palgrave Macmillan, Cham 2017.

Cunningham, Karla J.: Cross-regional trends in female terrorism, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 26, issue 3, 2003.

Curbing Violence in Nigeria (II): The Boko Haram Insurgency, International Crisis Group, Africa Report 216, April 2014, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/curbing-violence-in-nigeria-II-the-boko-haram-insurgency.pdf>], luettu 8.7.2020.

Dabiq, issue 13, [<https://www.clarionproject.org/factsheetsfiles/Issue-13-the-rafidah.pdf>], luettu 4.4.2020.

Dalton, Angela & Viktor Asal: Is it ideology or desperation: Why do organizations deploy women in terrorist attacks?, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 34, issue 10, 2011.

Dam, Bette: The Secret Life of Mullah Omar, The Zomia Center, 2019, [<https://static1.squarespace.com/static/5bf5692f4611a019a7c69ea6/t/5c77f4fdeef1a10b17f2abda/1551365379168/Secret+Life+of+Mullah+Omar-FINAL3.pdf>] luettu 7.7.2020.

Dapel, Zuhumnan: *Poverty in Nigeria: Understanding and Bridging the Divide between North and South*, Center for Global Development, 6.4.2018, [<https://www.cgdev.org/blog/poverty-nigeria-understanding-and-bridging-divide-between-north-and-south>], luettu 8.7.2020.

Davis, Jessica: *Women in modern terrorism: From liberation wars to global jihad and the Islamic State*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham/MD 2017.

Dawson, Lorne L.: Debating the Role of Religion in the Motivation of Religious Terrorism, *Nordic Journal of Religion and Society*, volume 31, issue 2, 2018.

de Freytas-Tamura, Kimiko: Junaid Hussain, ISIS Recruiter, Reported Killed in Air-strike, *The New York Times*, 27.8.2015.

De Leede, Seran: *Women in Jihad: A historical perspective*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Policy Brief, September 2018, [<https://icct.nl/wp-content/uploads/2018/09/ICCT-deLeede-Women-in-Jihad-Sept2018.pdf>], luettu 4.4.2020.

De Peyer, Robin: Families fear Bethnal Green schoolgirls who travelled to join Isis are now dead, *Evening Standard*, 6.8.2017.

De Simone, Daniel: London Bridge: Who Was the Attacker, *BBC News*, 5.12.2019.

De Simone, Daniel: Sudesh Amman: Who was the Streatham Attacker, *BBC News*, 3.2.2020.

Dean, Aimen; Edwina Thompson & Tom Keatinge: Draining the Ocean to Catch one Type of Fish: Evaluating the Effectiveness of the Global Counter-Terrorism Financing Regime, *Perspectives on Terrorism*, volume 7, issue 4, 2013.

Dearden, Lizzie: Anjem Choudary: Radical Preacher found guilty of inviting support for Isis, *Independent*, 16.8.2016.

Dearden, Lizzie: UK home to up to 25,000 Islamist extremist who could pose a threat, EU official warns, *Independent*, 1.9.2017.

Deutsche Welle: 16-year-old sentenced to six years after stabbing German police officer for IS, 19.1.2017.

Dion-Schwarz, Cynthia, David Manheim, & Patrick B. Johnston: *Terrorist Use of Cryptocurrencies*, RAND Corporation, Santa Monica/CA 2019.

Dodge, Toby: *Iraq – From War to a New Authoritarianism*, Routledge, Abingdon 2017.

Egger, Clara & Raül Magni-Berton: The Role of Islamist Ideology in Shaping Muslims Believers' Attitudes toward Terrorism – Evidence from Europe, *Studies in Conflict and Terrorism*, 2019.

El-Badawy, Emma; Milo Comerford & Peter Welby: *Inside the Jihadi Mind. Understanding Ideology and Propaganda*, Tony Blair Institute for Global Change, October 2015, [https://institute.global/sites/default/files/inline-files/IGC_Inside%20Jihadi%20Mind_18.08.17.pdf], luettu 4.7.2020.

El-Said, Hamed & Richard Barrett: *Enhancing the Understanding of the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon in Syria*, United Nations Office of Counter-Terrorism, 2017.

Elumami, Ahmed; Ismail Zeitouni & Aidan Lewis: Women bombers emerge from Islamic State redoubt to attack Libyan forces, *Reuters*, 3.12.2016.

Ensor, Josie & Raf Sanchez: Islamic State leaks reveal banned cleric Omar Bakri recruited British jihadists, *The Telegraph*, 10.3.2016.

Ervasti, Anu-Elina; Ossi Mansikka & Mikko Paakkanen: Krp: Temppeleaukion kirkon suuoperaatio johtui terrori-iskuun varautumisesta – poliisin mukaan välitöntä uhkaa ei ole, *Helsingin Sanomat*, 19.6.2017.

Esposito, John L: Islam and Political Violence, *Religions*, volume 6, issue 3, 2015.

Eurojust lehdistötiedote: *Joint action against radical Islamist terrorist group coordinated at Eurojust (Operation JWEB)*, 12.11.2015, [<http://www.eurojust.europa.eu/press/PressReleases/Pages/2015/2015-11-12.aspx>], luettu 1.5.2020.

European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2020, Europol, June 2020, [<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2020>], luettu 6.7.2020.

Europol: *Internet Organised Crime Threat Assessment 2018*, [<https://www.europol.europa.eu/internet-organised-crime-threat-assessment-2018>], luettu 16.5.2019.

Everton, Sean F.: Networks and Religion. Ties that Bind, Loose, Build Up, and Tear Down, *Journal of Social Structure*, volume 16, issue 10, 2015.

Fabricius, Peter: Is another Boko Haram or al-Shabaab erupting in Mozambique?, *Institute for Security Studies*, 14.6.2018, [<https://issafrica.org/amp/iss-today/is-another-boko-haram-or-al-shabaab-erupting-in-mozambique>], luettu 8.8.2019.

Facing the Challenge of the Islamic State in West Africa Province, International Crisis Group, May 2019, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/273-facing-the-challenge.pdf>], luettu 8.7.2020.

FATF: *Actions to Identify and Disrupt ISIL, Al-Qaeda and Affiliates' Financing*, 21.6.2019, [<https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/fatf-action-against-terrorist-financing-june-2019.html>], luettu 18.7.2019.

FATF: *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Finland*, April 2019, [<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer4/MER-Finland-2019.pdf>], luettu 16.4.2019.

FATF: *Emerging Terrorist Financing Risks*, October 2015, [<https://www.fatf-gafi.org/documents/documents/emerging-terrorist-financing-risks.html>], luettu 16.5.2020.

FATF: *Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant*, February 2015, [<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-of-the-terrorist-organisation-ISIL.pdf>], luettu 30.12.2019.

FATF: *Monitoring of Terrorist Financing Risks and Actions Taken to Combat ISIL, Al-Qaeda and Affiliates Financing*, 19.10.2018, [<http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/isil-alqaeda-affiliates-financing-update.html>], luettu 16.4.2019.

FATF: *Risk of Terrorist Abuse in Non-Profit Organisations*, June 2014, [<https://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/risk-terrorist-abuse-non-profits.html>], luettu 19.4.2019.

Filiu, Jean-Pierre: *Apocalypse in Islam*, University of California Press, Berkley/CA 2011.

Filkins, Dexter: *The Shadow Commander*, The New Yorker, 30.9.2013, [<https://www.newyorker.com/magazine/2013/09/30/the-shadow-commander>], luettu 8.7.2020.

Fishman, Brian (ed.): *Bombers, Bank Accounts, & Bleedout: Al-Qa'ida's Road in and out of Iraq*, Combating Terrorism Center at West Point, July 2008, [https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2011/12/Sinjar_2_FINAL.pdf], luettu 7.7.2020.

Fishman, Brian: *The Master Plan: ISIS, Al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Victory*, Yale University Press, New Haven/CT 2016.

Forbes, Jami: *Revisiting the Mali al-Qa'ida Playbook: How the Group is Advancing on its Goals in the Sahel*, CTC Sentinel, volume 11, issue 9, October 2018, [<https://ctc.usma.edu/revisiting-mali-al-qaida-playbook-group-advancing-goals-sahel/>], luettu 23.7.2019.

France24: Nigeria confirms 110 schoolgirls missing after Boko Haram attack, 21.3.2018.

Gartenstein-Ross, Daveed & Laura Grossman: *Homegrown Terrorists in the U.S. and U.K. An Empirical Examination of the Radicalization Process*, Foundation For Defense of Democracies, FDD Press, April 2009, [https://s3.us-east-2.amazonaws.com/defenddemocracy/uploads/documents/HomegrownTerrorists_USandUK.pdf], luettu 4.7.2020.

Gartenstein-Ross, Daveed & Madeleine Blackman: *ISIL's Virtual Planners: A Critical Terrorist Innovation*, War on the Rocks, 4.1.2017, [<https://warontherocks.com/2017/01/isil-virtual-planners-a-critical-terrorist-innovation/>], luettu 6.7.2020.

- Gartenstein-Ross, Daveed: *Al-Qaeda is Winning*, The Atlantic 8.9.2011, [<https://www.theatlantic.com/international/archive/2011/09/al-qaeda-is-winning/244701/>], luettu 6.7.2020.
- Gaub, Florence & Julia Lisiecka: *Women in Daesh: Jihadist 'cheerleaders', active operatives?*, European Union Institute for Security Studies, Brief Issue 27/2016, October 2016, [https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_27_Women_in_Daesh.pdf], luettu 5.4.2020.
- Gentry, Caron E.: The Neo-Orientalist Narratives of Women's Involvement in Al Qaeda, *Women, Gender and Terrorism*, Laura Sjoberg & Caron Gentry (eds.), University of Georgia Press, Athens/GA 2011.
- Gerges, Fawaz A.: Fawaz A. Gerges on How the Arab Spring Beat Al Qaeda, *Daily Beast*, 13.5.2012, [<https://www.thedailybeast.com/fawaz-a-gerges-on-how-the-arab-spring-beat-al-qaeda>], luettu 1.1.2020.
- Gerges, Fawaz A.: *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, New York/NY 2009.
- Gerges, Fawaz: *ISIS: A History*, Princeton University Press, Princeton/NJ 2017.
- Gielen, Amy-Jane: Exit programmes for female jihadists: A proposal for conducting realistic evaluation of the Dutch approach, *International Sociology*, volume 33, issue 4, 2018.
- Gill, Paul; John Horgan & Paige Deckert: Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviour of Lone-Actor Terrorists, *Journal of Forensic Sciences*, volume 59, issue 2, 2014.
- Giustozzi, Antonio: *IS-Khorasan Towards Financial Autonomy*, Center for Research and Policy Analysis, Briefing Paper, 11.9.2018a, [<https://www.crpaweb.org/single-post/2018/09/11/Briefing-Paper-IS-Khorasan-Towards-Financial-Autonomy-Antonio-Giustozzi>], luettu 7.7.2020.
- Giustozzi, Antonio: *Taliban and Islamic State: Enemies or Brothers in Jihad?*, Center for Research and Policy Analysis, Briefing Paper, December 2017, [<https://www.crpaweb.org/single-post/2017/12/15/Enemies-or-Jihad-Brothers-Relations-Between-Taliban-and-Islamic-State>], luettu 7.7.2020.
- Giustozzi, Antonio: *The Islamic State in Khorasan: Afghanistan, Pakistan and the New Central Asian Jihad*, Hurst & Company, London 2018b.

Giustozzi, Antonio: *The Taliban and Afghanistan's Mines*, Center for Research and Policy Analysis, Briefing Paper, 20.10.2018c, [<https://www.crpaweb.org/single-post/2018/10/20/Briefing-Paper-The-Taliban-and-Afghanistan%25E2%2580%2599s-Mines-Antonio-Giustozzi#!>], luettu 7.7.2020.

Giustozzi, Antony: The Splintering Taliban: Examining the Proliferation of Dissident Factions in Afghanistan, *Jane's Terrorism & Insurgency Monitor*, 6.3.2015.

Global Terrorism Index 2018: Measuring the Impact of Terrorism, Institute for Economics and Peace, November 2018, [<http://visionofhumanity.org/app/uploads/2019/11/GTI-2019web.pdf>], luettu 8.7.2020.

Gohel, Sajjan M.: Deciphering Ayman Al-Zawahiri and Al-Qaeda's strategic and ideological imperatives, *Perspectives on Terrorism*, volume 11, issue 1, 2017.

Gonzales, Richard: Head of U.S. Central Command Says ISIS Leader Baghdadi Buried at Sea, *NPR*, 30.10.2019.

Gonzales-Perez, Margaret: *Women and terrorism: Female activity in domestic and international terror groups*, Routledge, London 2008.

Grant, Madeleine: Two teenage girls arrested over French synagogue suicide bomb plot, *Newsweek*, 29.8.2014.

Gustafsson, Linus & Magnus Ranstorp: *Swedish Foreign Fighters in Syria and Iraq: An analysis of open-source intelligence and statistical data*, Swedish Defence University, Center for Asymmetric Threat Studies, 2017, [<http://fhs.diva-portal.org/smash/get/diva2:1110355/FULLTEXT01.pdf>], luettu 9.7.2020.

Hafez, Mohammed & Creighton Mullins: The Radicalization Puzzle – A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 38, issue 11, Taylor & Francis Group, 2015.

Hafez, Mohammed: *Suicide Bombers in Iraq: The Strategy and Ideology of Martyrdom*, United States Institute of Peace, Washington D.C. 2007.

Hamid, Mustafa & Leah Farrall: *The Arabs at War in Afghanistan*, Hurst & Company, London 2015.

Hamming, Tore: Global Jihadism after the Syria War, *Perspectives on Terrorism*, volume 13, issue 3, 2017.

Hamming, Tore: The Al-Qaeda—Islamic State Rivalry: Competition Yes, but No Competitive Escalation, *Terrorism and Political Violence*, volume 32, issue 1, 2020.

Hamming, Tore: *The Copenhagen 'Matchstick' Terror Plot and the Evolving Transnational Character of Terrorism in the West*, CTC Sentinel, volume 12, issue 11, December 2019, [<https://ctc.usma.edu/2016-copenhagen-matchstick-terror-plot-evolving-transnational-character-terrorism-west/>], luettu 6.7.2020.

Hamming, Tore: *The Hardline Stream of Global Jihad: Revisiting the Ideological Origin of the Islamic State*, CTC Sentinel, volume 12, issue 1, January 2019, [<https://ctc.usma.edu/hardline-stream-global-jihad-revisiting-ideological-origin-islamic-state/>], luettu 7.7.2020.

Hansen, Stig Jarle: *Horn, Sabel and Rift: Fault-lines of the African Jihad*, Hurst & Company, London 2019.

Hansen, Stig Jarle: Somalia: Al-Shabaab and the Accidental Jihadists, *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*, Morten Bøås & Kevin C. Dunn (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2017.

Harakat al-Shabaab al-Mujahideen Press Office: *Al Quds (Jerusalem) will never be Judaized*, 15.1.2019, [<https://www.longwarjournal.org/wp-content/uploads/2019/01/19-01-16-Shabaab-Al-Quds-will-never-be-Judaized-English-1.jpg>], luettu 15.8.2019.

Hardy, Keiran: Comparing Theories of Radicalisation with Countering Violent Extremism Policy, *Journal for Deradicalization*, issue 15, Summer 2018.

Harper, Mary: *Everything you have told me is true – The many faces of Al-Shabaab*, Hurst & Company, London 2019.

Hashim, Ahmed: *Iraq's Sunni Insurgency*, Routledge, Adelphi Series 402, London 2009.

Hassan, Hassan: *Insurgents Again: The Islamic State's Calculated Reversion to Attrition in the Syria-Iraq Border Region and Beyond*, CTC Sentinel, volume 10, issue 11, December 2017, [<https://ctc.usma.edu/insurgents-again-the-islamic-states-calculated-reversion-to-attrition-in-the-syria-iraq-border-region-and-beyond/>], luettu 16.5.2020.

Hassan, Hassan: *ISIS in Iraq: Rightsizing the Current 'Comeback'*, Center for Global Policy, 12.5.2020, [<https://cgpolicy.org/articles/isis-in-iraq-and-syria-rightsizing-the-current-comeback/>], luettu 16.5.2020.

Hearing of Matthew Levitt on 'The Role of Charities and NGOs in the Financing of Terrorist Activities', US Senate, 1.8.2002, [<https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-107shrg89957/html/CHRG-107shrg89957.htm>], luettu 19.4.2019.

Hecker, Marc & Élie Tenenbaum: *France vs. Jihadism: The Republic in a New Age of Terror*, Institut français des relations internationales, Notes l'Ifri, January 2017, [https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/hecker_tenenbaum_france_vs_jihadism_2017.pdf], luettu 4.7.2020.

Hegghammer, Thomas & Aaron Y. Zelin: *How Syria's Civil War Became a Holy Crusade*, Foreign Affairs, 3.7.2013, [<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2013-07-03/how-syrias-civil-war-became-holy-crusade>], luettu 6.7.2020.

Hegghammer, Thomas & Petter Nesser: Assessing the Islamic State's Commitment to Attacking the West, *Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 4, 2015.

Hegghammer, Thomas: Interpersonal Trust on Jihadi Internet Forums, *Fight, Flight, Mimic: Identity Signalling in Armed Conflicts*, Diego Gambetta (ed.), Oxford University Press, Oxford 2014.

Hegghammer, Thomas: *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism since 1979*, Cambridge University Press, New York/NY 2010.

Hegghammer, Thomas: *Revisiting the poverty-terrorism link in European jihadism*, Society for Terrorism Research annual conference, Leiden, 8.11.2016, [http://hegghammer.com/_files/Hegghammer_-_poverty.pdf], luettu 1.5.2020.

Hegghammer, Thomas: Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting, *American Political Science Review*, volume 107, issue 1, 2013.

Hegghammer, Thomas: Should I Stay or Should I Go? Explaining Variation in Western Jihadists' Choice between Domestic and Foreign Fighting, *American Political Science Review*, volume 107, issue 1, 2013b.

Hegghammer, Thomas: *Syria's Foreign Fighters*, Foreign Policy 9.12.2013a, [<https://foreignpolicy.com/2013/12/09/syrias-foreign-fighters/>], luettu 6.7.2020.

Hegghammer, Thomas: Syria's Foreign Fighters, *Foreign Policy*, 9.12.2013, [<https://foreignpolicy.com/2013/12/09/syrias-foreign-fighters/>], luettu 13.4.2020.

Hegghammer, Thomas: *The Caravan: Abdallah Azzam and the Rise of Global Jihad*, Cambridge University Press, New York/NY 2020.

Hegghammer, Thomas: The Future of Jihadism in Europe: A Pessimistic View, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

Hegghammer, Thomas: *The Ideological Hybridization of Jihadi Groups*, Hudson Institute, Current Trends in Islamist Ideology, 18.11.2009, [<https://www.hudson.org/research/9866-the-ideological-hybridization-of-jihadi-groups>], luettu 7.7.2020.

Hegghammer, Thomas: The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad, *International Security*, volume 35, issue 3, 2010/2011.

Heil, George: *The Berlin Attack and the "Abu Walaa" Islamic State Recruitment Network*, CTC Sentinel, volume 10, issue 2, February 2017, [<https://ctc.usma.edu/the-berlin-attack-and-the-abu-walaa-islamic-state-recruitment-network/>], luettu 6.7.2020.

Heiskanen, Heikki: Al-Qaidan Irakin haara hyötyy Syyrian sisällissodasta, *YLE*, 10.1.2014.

Heissner, Stefan; Peter R. Neumann, John Holland-McCowan & Rajan Basra: *Caliphate in Decline: An Estimate of Islamic State's Financial Fortunes*, The International Centre for the Study of Radicalisation, 2017, [<https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/02/ICSR-Report-Caliphate-in-Degradation-An-Estimate-of-Islamic-States-Financial-Fortunes.pdf>], luettu 16.5.2020.

Heller, Sam: *When Measuring ISIS's "Resurgence", Use the Right Standard*, International Crisis Group Commentary, 13.5.2020, [<https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iraq/when-measuring-isis-resurgence-use-right-standard>], luettu 16.5.2020.

Hembrey, Jon: Isis recruits: Radicalized young women motivated by ideology, sense of adventure, *CBC News*, 7.2.2015.

Hemmingsen, Ann-Sophie: Plebeian Jihadism in Denmark: An Individualisation and Popularization Predating the Growth of the Islamic State, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

Hennigan, W. J.: The U.S. military is targeting Islamic State's virtual caliphate by hunting & killing its online operatives one-by-one, *Los Angeles Times*, 5.5.2017.

Higgins, Andrew: A Norway Town and Its Pipeline to Jihad in Syria, *The New York Times*, 4.4.2015.

Hizbollah's Syria Conundrum, International Crisis Group, Middle East & North Africa Report 175, March 2017, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/175-hizbollah-syria-conundrum.pdf>], luettu 8.7.2020.

Hoffman, Bruce & Fernando Reinares: Conclusion, *Global Terrorism Threat: From 9/11 To Osama bin Laden's Death*, Bruce Hoffman & Fernando Reinares (eds.), Columbia University Press, New York/NY 2014.

Hoffman, Bruce: The 7 July 2005 London Bombings, *Global Terrorism Threat: From 9/11 To Osama bin Laden's Death*, Bruce Hoffman & Fernando Reinares (eds.), Columbia University Press, New York/NY 2014.

Hoffman, Bruce: *The Arab Spring and its Influence on Al-Qa'ida*, *CTC Sentinel*, volume 5, issue 5, May 2012, [<https://ctc.usma.edu/the-arab-spring-and-its-influence-on-al-qaida/>], luettu 6.7.2020.

Hogg, Michael A.: Self-Uncertainty, Social Identity, and the Solace of Extremism, *Extremism and the Psychology of Uncertainty*, Michael A. Hogg & Danielle L. Blaylock (eds.), John Wiley & Sons Ltd., Oxford 2012.

Holbrook, Donald: *The Al-Qaeda Doctrine: The Framing and Evolution of the Leadership's Public Discourse*, Bloomsbury, London 2016.

Holman, Timothy: 'Gonna Get Myself Connected': The Role of Facilitation in Foreign Fighter Mobilizations, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 2, 2016.

Holman, Timothy: Belgian and French Foreign Fighters in Iraq 2003–2005: A Comparative Case Study, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 38, issue 8, 2015.

Horgan, John G.; Daniel W. Snook & Michael J. Williams: Issues in the Sociology and Psychology of Religious Conversion, *Pastoral Psychology*, volume 68, issue 2, 2019.

Hoyle, Carolyn; Alexandra Bradford & Ross Frenett: *Becoming Mulan? Female Western Migrants to ISIS*, Institute for Strategic Dialogue, 2015, [https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/02/ISDJ2969_Becoming_Mulan_01.15_WEB.pdf], luettu 9.7.2020.

Hudson, Michael: *Arab Politics: The Search for Legitimacy*, Yale University Press, New Haven/CT 1979.

Huey, Laura & Eric Witmer: #IS_Fangirl Exploring a new role for women in terrorism, *Contemporary Voices: St Andrews Journal of International Relations*, volume 7, issue 1, 2016.

Hughes Seamus; Alexander Meleagrou-Hitchens & Bennet Clifford: *A New American Leader Rises in ISIS*, *The Atlantic*, 13.1.2018, [<https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/01/isis-america-hoxha/550508/>], luettu 24.4.2020.

Hughes, Seamus: The Only Islamic State-Funded Plot in the U.S.: The Curious Case of Mohamed Elshinawy, *Lawfare*, 7.3.2018, [<https://www.lawfareblog.com/only-islamic-state-funded-plot-us-curious-case-mohamed-elshinawy>], luettu 14.5.2019.

Huusko, Jukka: Al-Qaida levittäytynyt vaivihkaa lonkeroitaa, *Helsingin Sanomat*, 9.8.2019.

Huusko, Jukka: Supo: Suomessa ei al-Shabaabin järjestäytynyttä värväystä, *Helsingin Sanomat*, 27.9.2013.

Huusko, Jukka; Kalle Silfverberg, Jussi Niemeläinen & Jukka Petäjä: Ryhmä suunniteli terrori-iskujen sarjaa Eurooppaan – Jihadisteilla yhteyksiä Suomeen, *Helsingin Sanomat*, 13.11.2015.

Ikävalko, Kari: Supo: turvapaikanhakijoista merkittäviä vaikutuksia Suomen turvallisuudelle – tulijoilla kytköksiä väkivaltaisiin ryhmiin, *YLE*, 3.11.2015, [<https://yle.fi/uutiset/3-8428033>], luettu 13.4.2020.

II: Al-Shabaabin johtomies värväsi Suomessa, *Helsingin Sanomat*, 15.10.2011.

In an audiotape distributed on the anniversary of the September 11 attacks, Al-Qaeda leader Ayman Al-Zawahiri calls on Muslims to adhere to jihad against the United States on different fronts worldwide, The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center at the Israeli Intelligence Heritage and Commemoration Center, 20.9.2018, [https://www.terrorism-info.org.il/app/uploads/2018/10/E_232_18.pdf], luettu 6.7.2020.

Ingram, Haroro J. & Craig Whiteside: *In Search of the Virtual Caliphate: Convenient Fallacy, Dangerous Distraction*, *War on the Rocks*, 27.9.2017, [<https://warontherocks.com/2017/09/in-search-of-the-virtual-caliphate-convenient-fallacy-dangerous-distraction/>], luettu 16.5.2020.

Ingram, Haroro J.: *Islamic State's English-language, 2014–2017: Trends & implications for CT-CVE strategic communications*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Research Paper, March 2018, [<https://icct.nl/wp-content/uploads/2018/03/ICCT-Ingram-Islamic-State-English-Language-Magazines-March2018.pdf>], luettu, 8.7.2020.

Ingram, Haroro J.: The Strategic Logic of Islamic State's Full-Spectrum Propaganda: Coherence, Comprehensiveness, and Multidimensionality, *ISIS Propaganda: A Full-Spectrum Extremist Message*, Stephanie J. Baele, Katherine A. Boyd & Travis G. Coan (eds.), Oxford University Press, New York/NY 2020.

Ingram, Haroro J.; Craig Whiteside & Charlie Winter: *The ISIS Reader: Milestone Texts of the Islamic State Movement*, Hurst & Company, London 2020.

Ingram, Haroro J.: An Analysis of Inspire and Dabiq: Lessons from AQAP and Islamic State's Propaganda War, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 5, 2016.

Ingram, Haroro J.: The strategic logic of Islamic State information operations, *Australian Journal of International Affairs*, volume 69, issue 6, 2015.

Ingram, Haroro J.: Three Traits of the Islamic State's Information Warfare, *The RUSI Journal*, volume 159, issue 6, 2014.

Inside the ADF Rebellion, Congo Research Group, November 2018, [<https://insidetheadf.org/wp-content/uploads/2018/11/Inside-the-ADF-Rebellion-14Nov18.pdf>], luettu 8.8.2019.

International Crisis Group: *Afghanistan's Insurgency after the Transition*, Asia Report 256, May 2014, [<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/afghanistan-s-insurgency-after-the-transition.pdf>], luettu 7.7.2020.

Iran's Networks of Influence in the Middle East, International Institute for Strategic Studies (IISS), Strategic Dossier, November 2019, [<https://www.iiss.org/publications/strategic-dossiers/iran-dossier>], luettu 8.7.2020.

Jackson, Ashley: *Life Under the Taliban Shadow Government*, Overseas Development Institute, London 2018, [<https://www.odi.org/publications/11144-life-under-taliban-shadow-government>], luettu 9.7.2020.

Jacques, Karen & Paul J. Taylor: Female terrorism: A review, *Terrorism and Political Violence*, volume 21, issue 3, 2009.

Jaeger, Larissa: Islamic State in Libya, *Violent Non-State Actors in Africa: Terrorists, Rebels and Warlords*, Caroline Varin & Dauda Abubakar (eds.), Palgrave Macmillan, Cham 2017.

Jansson, Kaisu & Johanna Mattinen: Jouni palasi Syyriasta hengissä, naisten epäiltiin värvänneen lapsensa – Ylen selvitys paljastaa, millaisia ovat terrorismitutkinnat Suomessa, *YLE*, 3.4.2019.

Johnston, Patrick B.: *Countering ISIL's Financing, testimony presented before the House Financial Services Committee*, 13.11.2014, RAND Corporation, [https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT419/RAND_CT419.pdf], luettu 6.7.2020.

Johnston, Patrick B.; Jacob N. Shapiro, Howard J. Shatz, Benjamin Bahney, Danielle F. Jung, Patrick K. Ryan & Jonathan Wallace: *Foundations of the Islamic State, Management, Money and Terror in Iraq, 2005-2010*, RAND Corporation, Santa Monica/CA 2016.

Johnston, Patrick B.; Mona Alami, Colin P. Clarke & Howard J. Shatz: *Return and Expand? The Finances and Prospects of the Islamic State after the Caliphate*, RAND Corporation, Santa Monica/CA 2019.

Jokinen, Christian & Anssi Kullberg: *Separatismi ja islamismi*, Kustannus Oy Suomen Mies, Porvoo 2006.

Jones, Seth G.; Nicholas Harrington, Charles Vallee, Clayton Sharb, Hannah Byrne & Danika Newlee.: *The Evolution of the Salafi-Jihadist Threat: Current and Future Challenges from the Islamic State, Al-Qaeda, and Other Groups*, Center for Strategic & International Studies, Report of the CSIS Transnational Threats Project, November 2018, [https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/181221_EvolvingTerroristThreat.pdf], luettu 7.7.2020.

Joscelyn, Thomas: *Al Qaeda leader argues Taliban's 'blessed emirate' a core part of new caliphate*, Long War Journal, 24.8.2018, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2018/08/al-qaeda-leader-argues-talibans-blessed-emirate-a-core-part-of-new-caliphate.php>], luettu 1.1.2020.

Joscelyn, Thomas: Al Qaeda video emphasizes unity with Taliban's Islamic emirate, *Long War Journal*, 11.5.2019, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2019/05/al-qaeda-video-emphasizes-unity-with-talibans-islamic-emirate.php>], luettu 1.1.2020.

Joscelyn, Thomas: *Analysis: Al Qaeda attempts to undermine new Islamic State with old video of Osama bin Laden*, Long War Journal, 15.7.2014, [https://www.longwarjournal.org/archives/2014/07/osama_bin_laden_disc.php], luettu 1.1.2020.

Joscelyn, Thomas: *AQIS emphasizes allegiance to Ayman al Zawabiri, Taliban in new 'code of conduct'*, Long War Journal, 26.6.2017, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2017/06/aqis-emphasizes-allegiance-to-ayman-al-zawahiri-taliban-in-new-code-of-conduct.php>], luettu 1.1.2020.

Joscelyn, Thomas: *Ayman al Zawabiri pledges allegiance to the Taliban's new emir*, Long war Journal, 13.8.2015, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2015/08/ayman-al-zawahiri-pledges-allegiance-to-the-talibans-new-emir.php>], luettu 1.1.2020.

Joscelyn, Thomas: *Ayman al Zawabiri swears allegiance to the Taliban's new leader*, Long war Journal, 11.6.2016, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2016/06/ayman-al-zawahiri-swears-allegiance-to-the-talibans-new-leader.php>], luettu 1.1.2020.

Joscelyn, Thomas: *Germany Disrupts ISIS Plot Targeting U.S. Military*, Foundation for Defense of Democracies, The Dispatch, 22.4.2020, [<https://www.fdd.org/analysis/2020/04/22/germany-disrupts-isis-plot-for-us-military/>], luettu 6.7.2020.

Joscelyn, Thomas: *Senior al Qaeda official praises Taliban's 'victory' in Afghanistan*, Long War Journal, 13.6.2019, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2019/06/senior-al-qaeda-official-praises-talibans-victory-in-afghanistan.php>], luettu 6.7.2020.

Joscelyn, Thomas: *Hamza bin Laden offers 'advice for martyrdom seekers in the West'*, Long War Journal, 13.4.2017, [<http://www.longwarjournal.org/archives/2017/05/hamza-bin-laden-offers-advice-for-martyrdom-seekers-in-the-west.php>], luettu 31.5.2017.

Journey to Extremism in Africa: Drivers, Incentives and the Tipping Point for Recruitment, United Nations Development Programme, 2017, [<http://journey-to-extremism.undp.org/content/downloads/UNDP-JourneyToExtremism-report-2017-english.pdf>], luettu 8.7.2020.

Juusola, Hannu: *Iranin ja Irakin poliittinen šiaalaisuus, Aikamme monta Islamia*, Joonas Maristo & Andrei Sergejeff (toim.), Gaudeamus, Helsinki 2015.

Kaarto, Hanna: Islamilainen puolue poistaisi oluen kaupoista ja edistäisi ympärileikkauksia, *Helsingin Sanomat*, 7.9.2007.

Kaleva, Atte: *Jihad ja terrorismi*, Otava, Helsinki, 2018.

Kansallisen turvallisuuden katsaus 2019, Suojelupoliisi, joulukuu 2019, [https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/78653_20191205_Supo_kansallinen_turvallisuus_web.pdf?7d32519b6979d788], luettu 1.5.2020.

Karam, Joseph: *Twitter, ISIS and Social Media Whack-a-Mole*, Foreign Policy Association, 9.2.2016, [<https://foreignpolicyblogs.com/2016/02/09/twitter-isis-social-media-whack-mole/>], luettu 24.4.2020.

Kassim, Abdulbasit & Michael Nwankpa: *The Boko Haram Reader: From Nigerian Preachers to the Islamic State*, Hurst & Company, London 2018.

Kazemi, S. Reza & Rohullah Soroush: *One Land, Two Rules (4): Delivering Public Services in Embattled Achin District in Nangarhar Province*. Afghanistan Analysts Network, 25.3.2019, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/one-land-two-rules-4-delivering-public-services-in-embattled-achin-district-in-nangarhar-province/>], luettu 7.7.2020.

Kazemi, S. Reza: *One Land, Two Rules (2): Delivering Public Services in Insurgency-Affected Obeh District in Herat Province*, Afghan Analysts Network, 9.12.2018, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/economy-development-environment/one-land-two-rules-2-delivering-public-services-in-insurgency-affected-obeh-district-of-herat-province/>], luettu 7.7.2020.

Keatinge, Tom & Kerstin Danner: *Assessing Innovation in Terrorist Financing, Studies in Conflict & Terrorism*, published online 14.1.2019, [<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2018.1559516>], luettu 18.5.2020.

Keatinge, Tom: *The Role of Finance in Defeating Al-Shabaab*, The Royal United Services Institute for Defense and Security Studies, Whitehall Report 2-14, December 2014, [https://rusi.org/sites/default/files/201412_whr_2-14_keatinge_web_0.pdf], luettu 30.12.2019.

Kelly, Fergus: Nigeria: Islamic State claims Gubio military base attack, releases ISWAP propaganda video, *The Defense Post*, 23.5.2019.

- Kenney, Michael: *The Islamic State in Britain: Radicalization and Resilience in an Activist Network*, Cambridge University Press, New York/NY 2018.
- Kepel, Gilles & Jean-Pierre Milelli (eds.), Pascale Ghazaleh (trans.): *Al Qaeda in its Own Words*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge/MA 2008.
- Kepel, Gilles: *Terror in France: The Rise of Jihad in the West*, Princeton University Press, Princeton/NJ, 2015.
- Khaddour, Kheder: The Alawite Dilemma, *Playing the Sectarian Card: Identities and Affiliations of Local Communities in Syria*, Friederike Stolleis (ed.), Friedrich Erich Stiftung, Beirut 2015.
- Khaleeli, Homa: The British women married to jihad, *The Guardian*, 6.9.2014.
- Khalil, Lydia: *Behind the veil: Women in jihad after the caliphate*, Lowy Institute for International Policy, June 2019, [<https://www.lowyinstitute.org/publications/behind-veil-women-jihad-after-caliphate>], luettu 5.7.2020.
- Khelgat-Doost, Hamoon: Women of the caliphate: the Mechanism for women's incorporation into the Islamic State (IS), *Perspectives on Terrorism*, volume 11, issue 1, 2017.
- Kilcullen, David: Alustus The Age of Islamic Militancy -keskustelutilaisuudessa, Ulkopoliittisessa instituutissa, Helsingissä 23.5.2017.
- Kilcullen, David: *Blood Year - The Unraveling of Western Counterinsurgency*, Hurst & Company, London 2016.
- King, Pamela Ebstyn: Religion and Identity: The Role of Ideological, Social, and Spiritual Contexts, *Applied Developmental Science*, volume 7, issue 3, 2003.
- Klausen, Jytte; Tyler Morrill & Rosanne Libretti: The terrorist age-crime curve: An analysis of American Islamist terrorist offenders and age-specific propensity for participation in violent and nonviolent incidents, *Social Sciences Quarterly*, volume 97, issue 1, 2016.
- Kleinmann, Scott Matthew: Radicalization of Homegrown Sunni Militants in the United States. Comparing Converts and Non-Converts, *Studies in Conflict and Terrorism* 2012, volume 35, issue 4, 2012.

Knights, Michael: *The Evolution of Iran's Special Groups in Iraq*, CTC Sentinel, volume 3, issue 11, November 2010, [<https://ctc.usma.edu/the-evolution-of-irans-special-groups-in-iraq/>], luettu 8.7.2020.

Koistinen, Antti: Supo: Suomessa toimivista terroristivärvääjistä tihkuu aiempaa enemmän tietoja, *YLE*, 6.9.2014.

Koivisto, Matti: Hovioikeus hylkäsi syytteet Suomen ensimmäisessä terrorismijutussa, *YLE*, 23.3.2016.

Korkein oikeus kovensi MOT-ohjelman tuomiota, *YLE*, 9.12.2010.

Koskinen, Matti & Erik Nyström: Lähde: Suomalaiseksi epäilty olikin norjalainen, *Helsingin Sanomat*, 20.10.2013.

Krause, Dino; Saer el-Jaichi, Telli Betül Karacan & Mona Kanwal Sheikh: *Islamic State in Europe: the network and doctrine of Millatu Ibrahim*, Danist Institute for International Studies, DIIS Comment, 19.12.2019, [<https://www.diis.dk/en/research/islamic-state-in-europe-the-network-and-doctrine-of-millatu-ibrahim>], luettu 6.7.2020.

KRP tutkii: Poliitikkoja on uhkailtu väkivallalla, *Demokraatti*, 17.3.2015.

Kumar, Kalyan: British women jihadis manage brothels of IS fighters in Syria: reports, *International Business Times*, 12.9.2014.

Kuokkanen, Markus: Helsinkiläisiä on houkuteltu kaduilla Syyriaan taistelemaan, *YLE*, 26.8.2014.

Kähkönen, Virve: Mosulissa pelätään koston kierrettä – suomalainen järjestö lähtee rakentamaan rauhaa vallattavaan kaupunkiin, *Helsingin Sanomat*, 17.10.2016.

Lacey, Jim (ed.): *A Terrorist's Call to Global Jihad – Deciphering Abu Musab al-Suri's Islamic Jihad Manifesto*, Naval Institute Press, Annapolis/MD, 2008b.

Lacey, Jim (ed.): *The Canons of Jihad – Terrorists' strategy for defeating America*, Naval Institute Press, Annapolis/MD 2008a.

Lahoud, Nelly: *How will the Islamic State endure?*, International Institute for Strategic Studies, The Survival Editors' Blog, 31.10.2017, [<https://www.iiss.org/blogs/survival-blog/2017/10/islamic-state>], luettu 16.5.2020.

Lake Chad Basin Crisis Update, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, June 2019, [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/LCB-SitRep-201906_June.pdf], luettu 8.7.2020.

Laster, Kathy & Edna Erez: Sister in Terrorism? Exploding Stereotypes, *Women and Criminal Justice*, volume 25, issue 1–2, 2015.

Lawan, Mamman: Islamic Law and Legal Hybridity in Nigeria, *Journal of African Law*, volume 58, issue 2, 2014.

Leppänen, Mikko: Isis-blogi uhkailee suomen kielellä – Supo: Suomi saapui radikaali-islamistien tietoisuuteen, *YLE*, 8.2.2017.

Levitt, Matthew: *Hezbollah: The Global Footprint of Lebanon's Party of God*, Hurst & Company, London 2013.

Levy, Adrian & Catherine Scott-Clark: *The Exile: The Stunning Inside Story of Osama bin Laden and Al Qaeda in Flight*, Bloomsbury, London 2017.

Lia, Brynjar & Petter Nesser: Jihadism in Norway: a Typology of Militant Networks in a Peripheral European Country, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

Lia, Brynjar: *Architect of Global Jihad – The Life of Al-Qaida Strategist Abu Mus'ab al-Suri*, Columbia University Press, New York/NY 2008.

Lia, Brynjar: Haastattelu, 16.10.2014.

Lia, Brynjar: Jihadi Strategists and Doctrinarians, *Self-inflicted wounds – Debates and Divisions within al-Qa'ida and its Periphery*, Brian Fishman & Assaf Moghadam (eds.), Combating Terrorism Center at West Point, Harmony Project, December 2010, [<https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2011/05/Self-Inflicted-Wounds.pdf>], luettu 4.7.2020.

Lia, Brynjar: Jihadis divided between strategists and doctrinarians, *Fault Lines in Global Jihad: Organizational, Strategic, and Ideological Fissures*, Assaf Moghadam & Brian Fishman (eds.), Routledge, London 2011.

Lia, Brynjar: Understanding Jihadi Proto-States, *Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 4, 2015.

Lindholm, Jari: Isis: Näin kurkunleikkaajengistä kasvoi maailman pelätyin terroristijärjestö, *Suomen Kuvalehti*, 29.8.2014.

Lister, Charles R.: *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, The Islamic State and the Evolution of An Insurgency*, Hurst & Company, London 2015.

Lister, Charles: *How al-Qa`ida Lost Control of its Syrian Affiliate: The Inside Story*, CTC Sentinel, volume 11, issue 2, February 2018, [<https://ctc.usma.edu/al-qaida-lost-control-syrian-affiliate-inside-story/>], luettu 6.7.2020.

Lister, Charles: *ISIS's dramatic escalation in Syria and Iraq*, Middle East Institute, Blog, 4.5.2020, [<https://www.mei.edu/blog/isiss-dramatic-escalation-syria-and-iraq/>], luettu 16.5.2020.

Lomas, Natasha: *Twitter claims more progress on squeezing terrorist content*, Techcrunch, 5.4.2018, [<https://techcrunch.com/2018/04/05/twitter-transparency-report-12/>], luettu 24.4.2020.

Lord Anderson of Ipswich: *Terrorism: Prisoners' Release: Written Question – HL 782*, [<https://www.parliament.uk/business/publications/written-questions-answers-statements/written-question/Lords/2020-01-27/HL782/>], luettu 1.5.2020.

Magrin, Géraud & Marc-Antoine Pérouse de Montclos: *Crise et développement: La région du lac Tchad à l'épreuve de Boko Haram*, Agence Française de Développement, Avril 2018, [<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/crise-developpement-lac-tchad-boko-haram.pdf>], luettu 8.7.2020.

Maher, Shiraz & Peter R. Neumann: *Al-Qaeda at a Crossroads: How the terror group is responding to the loss of its leaders & the Arab Spring*, The International Centre for the Study of Radicalisation, August 2012, [https://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/ICSR_Maher-Neumann-Paper_For-online-use-only.pdf], luettu 6.7.2020.

Maher, Shiraz: *From Portsmouth to Kobane: the British jihadis fighting for Isis*, New Statesman 6.11.2014, [<https://www.newstatesman.com/2014/10/portsmouth-kobane>], luettu 6.7.2020.

Maher, Shiraz: *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*, Hurst & Company, London 2016.

Maher, Shiraz: *Salafi-Jihadism: The History of an Idea*, Oxford University Press, New York/NY 2016.

Mahmood, Mona & Martin Chulov, *Syrian war widens Sunni-Shia schism as foreign jihadis join fight for shrines*, *The Guardian*, 4.6.2013.

Mair, David: #Westgate: A Case Study: How al-Shabaab used Twitter during an Ongoing Attack, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 1, 2017.

Malet, David: *Foreign Fighters – Transnational Identity in Civil Conflicts*, Oxford University Press, New York/NY 2013.

Mali: Islamist Armed Group Abuses, Banditry Surge: Killings, Repression, Insecurity Imperil Civilians in North, Central Region, Human Rights Watch, 18.1.2017, [https://www.hrw.org/news/2017/01/18/mali-islamist-armed-group-abuses-banditry-surge], luettu 8.7.2020.

Malik, Nikita: *Terror in the Dark: How Terrorists Use Encryption, the Darknet, and Cryptocurrencies*, Centre for the Response to Radicalisation and Terrorism at the Henry Jackson Society, 2018, [http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2018/04/Terror-in-the-Dark.pdf], luettu 24.4.2020.

Malkki, Leena & Matti Pohjonen: *Jihadistinen verkkoviestintä ja Suomi*, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisuja 2019:15, huhtikuu 2019, [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161502], luettu 1.5.2020.

Malkki, Leena ja Juha Saarinen: *Jihadistinen liikehdintä Suomessa*, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisuja 2019:14, huhtikuu 2019, [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161501/SM_14_2019_%20jihadistinen%20liikehdinta%20suomessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y], luettu 4.4.2020.

Malkki, Leena: *Mitä tiedämme terrorismista*, Otava, Helsinki, 2020.

Mancheva, Mila: Islamist radicalisation, *Understanding Radicalisation – Review of Literature*, Ognian Shentov, Alexander Stoyanov & Boyko Todorov (eds.), Center for the Study of Democracy, 2016, [http://old.csd.bg/artShow.php?id=17560], luettu 4.7.2020.

Manea, Elham: Defining the Phenomenon of Jihadist Radicalisation – Drivers and Catalysts, Local & Global, *The Challenge of Jihadist Radicalization in Europe and Beyond*, European Policy Centre, 2017, [https://wms.flexious.be/editor/plugins/imagemanager/content/2140/PDF/2017/The_Challenge_of_Jihadist_Radicalisation.pdf], luettu 4.7.2020.

Mansfield, David: *A State Built on Sand: How Opium Undermined Afghanistan*, Hurst & Company, London 2016.

Mansikka, Ossi: Isisiä tukenut suomalainen 45 päivän ehdolliseen vankeuteen – houkutteli terroritekoihin ja solvasi shiioja, *Helsingin Sanomat*, 6.10.2017.

Mantzikos, Ioannis: *The Greek Gateway to Jihad*, CTC Sentinel, volume 9, issue 6, June 2016, [<https://ctc.usma.edu/the-greek-gateway-to-jihad/>], luettu 6.7.2020.

Mapping armed groups in Mali and the Sahel, European Council on Foreign Relations, [https://www.ecfr.eu/mena/sahel_mapping/isgs], luettu 17.10.2019.

Mapping the Global Muslim Population: A Report on the Size and Distribution of the World's Muslim Population, Pew Research Center, Demographic study, 7.10.2009, [<https://www.pewforum.org/2009/10/07/mapping-the-global-muslim-population/>], luettu 8.7.2020.

Marchal, Roland: Motivations and drivers of al-Shabaab, *War and Peace in Somalia: National Grievances, Local Conflict and al-Shabaab*, Keating, Michael & Matt Waldman (eds.), Oxford University Press, Oxford 2018.

Maristo, Joonas: Jihadismin lipunkantaja: Isisin toiminta, erityispiirteet ja ideologinen perusta, *Uskonto ja maailmanpolitiikka*, Heikki Pesonen, Tuula Sakaranaho & Sini Paukkunen (toim.), Gaudeamus, Helsinki 2019.

Maruf, Harun & Dan Joseph: *Inside Al-Shabaab – The Secret History of Al-Qaeda's Most Powerful Ally*, Indiana University Press, Bloomington/IN 2018.

Maruf, Harun: *No End in Sight for the al-Shabaab Threat to Somalia*, CTC Sentinel, volume 11, issue 11, December 2018, [<https://ctc.usma.edu/no-end-sight-al-shabaab-threat-somalia/>], luettu 23.7.2019.

Matfess, Hilary: *Women and the War on Boko Haram: Wives, Weapons, Witnesses*, Zed Books, London 2017.

Mayo, Ambrose: Religion in Africa, *Understanding Contemporary Africa*, April A. Gordon & Donald L. Gordon (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2013 (5th ed.).

McCants, William: *Al Qaeda's Challenge: The Jihadist's War with Islamist Democrats*, Foreign Affairs, 1.9.2011, [<https://www.foreignaffairs.com/articles/south-asia/2011-09-01/al-qaedas-challenge>], luettu 6.7.2020.

McCants, William: *ISIS ja Ilmestys. Islamilaisen valtion historia, strategia ja tuomiopäivän visio*, Terra Cognita, Sastamala 2016.

McCants, William: *The Believer – How an Introvert with a Passion for Religion and Soccer Became Abu Bakr al-Baghdadi, Leader of the Islamic State*, The Brookings Institution, The Brookings Essay, 1.9.2015, [<http://csweb.brookings.edu/content/research/essays/2015/thebeliever.html>], luettu 24.10.2016.

McCants, William: *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy and Doomsday Vision of the Islamic State*, St. Martin's Press, New York/NY 2015.

McCullough, Aoife & Mareika Schomerus: *What Do We Know About Drivers of Radicalisation and Violent Extremism, Globally and in Niger – Literature Review*, Overseas Development Institute, February 2017, [<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11405.pdf>], luettu 4.7.2020.

McDonald, Kevin: *Radicalization*, Polity Press, Cambridge 2018.

McGregor, Andrew: The Fulani Crisis: Communal Violence and Radicalization in the Sahel, CTC Sentinel, volume 10 issue 2, February 2017, [<https://ctc.usma.edu/the-fulani-crisis-communal-violence-and-radicalization-in-the-sahel/>], luettu 23.7.2019.

Me tehdään susta rohkea mies, *YLE*, 11.4.2013.

Mehiyar, Kathem: *Iraq's New Statesman*, Carnegie Endowment for International Peace, Article, 3.5.2018, [<https://carnegieendowment.org/2018/05/03/iraq-s-new-statesman-pub-76244>, 2018], luettu 8.7.2020.

Meleagrou-Hitchens, Alexander & Nick Kaderbhai: *Research perspectives on online radicalisation: A Literature Review 2006–2016*, VOX-Pol Network of Excellence, 2017, [https://icsr.info/wp-content/uploads/2017/05/ICSR-Paper_Research-Perspectives-on-Online-Radicalisation-A-Literature-Review-2006-2016.pdf], luettu 4.7.2020.

Meleagrou-Hitchens, Alexander: *Incitement: Anwar al-Awlaki's Western Jihad*, Harvard University Press, Harvard/MA 2020.

Mendelsohn, Barak: *The Al-Qaeda franchise: the expansion of Al-Qaeda and its consequences*, Oxford University Press, New York/NY 2016.

Menkhaus, Ken & Matt W. Gore: Kenya: Al-Shabaab's Regional Campaign, *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*, Morten Bøås & Kevin C. Dunn (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2017.

Meredith, Martin: *The Fortunes of Africa. A 5,000-year history of wealth, greed and endeavor*, Simon & Schuster, London 2014.

Meyr, Walter: Sharia Villages – Bosnia’s Islamic State Problem, *Spiegel online*, 5.4.2016, [<http://www.spiegel.de/international/europe/islamic-state-presence-in-bosnia-cause-for-concern-a-1085326.html>], luettu 5.6.2017.

Miettinen, Anssi: Suomessa käynyt islamisti: ”Bin Laden oli sankari”, *Helsingin Sanomat*, 7.4.2013.

Miller, Flag: *The Audacious Ascetic: What the Bin Laden Tapes Reveal About al-Qa`ida*, Hurst & Company, London 2015.

Milton, Daniel & Brian Dodwell: *Jihadi Brides? Examining a Female Guesthouse Registry from the Islamic State’s Caliphate*, CTC Sentinel, volume 11, issue 5, May 2018, [<https://ctc.usma.edu/jihadi-brides-examining-female-guesthouse-registry-islamic-states-caliphate/>], luettu 4.4.2020.

Milton, Daniel & Muhammad Al-‘Ubaydi: *The Fight Goes On: The Islamic State’s Continuing Military Efforts in Liberated Cities*, Combating Terrorism Center At West Point Report, June 2017, [<https://ctc.usma.edu/the-fight-goes-on-the-islamic-states-continuing-military-efforts-in-liberated-cities/>], luettu 16.5.2020.

Mitchell, Elizabeth: 16 times Trump said ISIS was defeated, or soon would be, *The Hill*, 23.3.2019.

Mitew, Teodor E. & Ahmad Shehabat: Black-boxing the Black Flag: Anonymous Sharing Platforms and ISIS Content Distribution, *Perspectives on Terrorism*, volume 12, issue 1, 2018.

Moaveni, Azadeh: *Guest House for Young Widows: Among The Women of Isis*, Scribe, London 2019.

Moaveni, Azadeh: What would make a woman go back to Boko Haram? Despair, *The Guardian*, 14.1.2019.

Moghadam, Assaf & Brian Fishman (eds.): *Fault Lines in Global Jihad: Organizational, Strategic, and Ideological Fissures*, Routledge, London 2011.

Moghadam, Assaf: *Nexus of Global Jihad – Understanding Cooperation Among Terrorist Actors*, Columbia University Press, New York/NY 2017.

- Moghadam, Assaf: *The Salafi-Jihad as a Religious Ideology*, CTC Sentinel, volume 1, issue 3, February 2008, [<https://ctc.usma.edu/the-salafi-jihad-as-a-religious-ideology/>], luettu 4.7.2020.
- Mokhtar Belmokhtar, *United Nations Security Council*, 17.4.2018, [https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/individual/mokhtar-belmokhtar], luettu 8.7.2020.
- Moore, Jack: Berlin Attacker Anis Amri Pledged Allegiance to ISIS Leader Baghdadi in Pre-Attack Video, *Newsweek*, 23.12.2016.
- Moore, Jack: Isis unleashes dozens female suicide bombers in battle for Mosul, *Newsweek*, 5.7.2017.
- Moreng, Bridget: *ISIS' Virtual Puppeteers: How They Recruit and Train "Lone Wolves"*, Foreign Affairs, 21.9.2016, [<https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-09-21/isis-virtual-puppeteers>], luettu 6.7.2020.
- Mortimer, Edward: *Faith and Power: the Politics of Islam*, Faber & Faber, London 1982.
- Mshelizza, Ibrahim: More than 700 killed in Nigeria clashes - Red Cross, *Reuters*, 2.8.2019.
- Mudd, Philip: *Are Jihadist Groups Shifting Their Focus from the Far Enemy?*, CTC Sentinel, volume 5, issue 5, May 2012, [<https://www.ctc.usma.edu/are-jihadist-groups-shifting-their-focus-from-the-far-enemy/>], luettu 6.7.2020.
- Muibu, Daisy & Benjamin P. Nickels: *Foreign Technology or Local Expertise? Al-Shabaab's IED Capability*, CTC Sentinel, volume 10 issue 10, November 2017, [<https://ctc.usma.edu/foreign-technology-or-local-expertise-al-shabaabs-ied-capability/>], luettu 28.10.2019.
- Mukhapadhyay, Dipali: *Warlords, Strongman Governors, and the State in Afghanistan*, Cambridge University Press, Cambridge 2014.
- Mullins, Sam: *'Home-grown' Jihad: Understanding Islamist Terrorism in the US and UK*, Imperial College Press, London 2015.
- Mullins, Sam: *Jihadist Infiltration of Migrant Flows to Europe: Perpetrators, Modus Operandi and Policy Implications*, Palgrave Macmillan, Cham 2019.

- Mullins, Sam: *Migration and Terrorism: The United States Can Learn From Europe's Mistakes*, War on the Rocks, 30.4.2019, [<https://warontherocks.com/2019/04/migration-and-terrorism-the-united-states-can-learn-from-europes-mistakes/>], luettu 6.7.2020.
- Mulrine, Anna: New Al Qaeda leader Ayman al-Zawahiri: Do his flaws diminish groups threat?, *The Christian Science Monitor*, 20.6.2011.
- Murad, Nadia: *The Last Girl – My Story of Captivity, and My Fight Against the Islamic State*, Tim Duggan Books, New York/NY 2017.
- Musawi, Mohammed Ali: *Cheering for Osama: How Jihadists Use Internet Discussion Forums*, Quilliam Foundation, 2010.
- Mutiga, Murithi: Are the terrorists of al-Shabaab about to tear Kenya in two?, *The Guardian: The Observer*, 4.4.2015, [<https://www.theguardian.com/world/2015/apr/04/kenya-university-massacre-shabaab-divisions>], luettu 28.10.2019.
- Mäkitalo, Janne: *Partisaanisodasta alueelliseen puolustusjärjestelmään – jugoslavalaisen sotataidollisen ajattelun keittäminen toisen maailmansodan jälkeen*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 1, Nro 16, Juvenes Print, Tampere 2012.
- Mäkitalo, Janne: väitöstilaisuus 25.5.2012.
- Naji, Abu Bakr: *The Management of Savagery – The Most Critical Stage Through Which the Umma Will Pass*, 2004, käänös William McCants, John M. Olin Institute for Strategic Studies, Harvard University 2006.
- Nasr, Vali: *The Shia Revival: How Conflicts within Islam will Shape the Future*, W.W. Norton, New York/NY 2006.
- Necef, Mehmet Ümit: “If men were men then women would be women”: ISIL’s construction of masculinity and femininity, Center for Mellemostudier, Syddansk Universitet, Maj 2016, [https://www.sdu.dk/-/media/files/om_sdu/centre/c_mellemoest/videncenter/artikler/2016/necef+article+may+16.pdf], luettu 5.4.2020.
- Nesira, Hani: *From Agassi to Al-Nusra - Assad experience in jihadi investment*, Al Arabiya Institute for Studies, 6.6.2013, [<https://web.archive.org/web/20141016223117/http://estudies.alarabiya.net/content/agassi-al-nusraassad-experience-jihadi-investment>], luettu 5.7.2020.

Nesser, Petter: *Europe hasn't won the war on terror*, Politico, 12.5.2018b, [<https://www.politico.eu/article/europe-hasnt-won-the-war-on-terror/>], luettu 6.7.2020.

Nesser, Petter: *Foiled Plots: the untapped data resource in terrorism studies*, Key Note Lecture on Terrorism Research annual confence, Oslo, 21.6.2019b, [<https://www.sv.uio.no/c-rex/english/news-and-events/right-now/2019/foiled-plots-the-untapped-data-resource.html>], luettu 6.7.2020.

Nesser, Petter: *Islamist Terrorism in Europe: A History*, Hurst & Company, London 2016.

Nesser, Petter: *Islamist Terrorism in Europe: A History*, Hurst & Company, London 2018a (2nd ed.).

Nesser, Petter: *Military Interventions, Jihadi Networks, and Terrorist Entrepreneurs: How the Islamic State Terror Wave Rose So High in Europe*, CTC Sentinel, volume 12, issue 3, March 2019, [<https://ctc.usma.edu/military-interventions-jihadi-networks-terrorist-entrepreneurs-islamic-state-terror-wave-rose-high-europe/>], luettu 16.5.2020.

Nesser, Petter: *Military Interventions, Jihadi Networks, and Terrorist Entrepreneurs: How the Islamic State Terror Wave Rose So High in Europe*, CTC Sentinel, volume 12, issue 3, March 2019a, [<https://ctc.usma.edu/military-interventions-jihadi-networks-terrorist-entrepreneurs-islamic-state-terror-wave-rose-high-europe/>], luettu 6.7.2020.

Nesser, Petter; Anne Stenersen & Emilie Oftedal: *Jihadi Terrorism in Europe: The IS-Effect, Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 6, 2016.

Neumann, Peter R.: *Don't Follow the Money*, Foreign Affairs, 13.6.2017, [<https://www.foreignaffairs.com/articles/2017-06-13/dont-follow-money>], luettu 16.4.2019.

Neumann, Peter R.: *Radicalized: New Jihadists and the Threat to the West*, I.B. Tauris, London 2016.

Neumann, Peter R.: *The Trouble with Radicalization*, *International Affairs*, volume 89, issue 4, 2013.

Neumann, Peter; Ryan Evans & Raffaello Pantucci: *Locating Al Qaeda's Center of Gravity: The Role of Middle Managers*, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 34, issue 11, 2011.

Nichols, Robert: *Citizenship and National Identity/Nationalism*, Oxford Research Encyclopedia of Asian History, Oxford 2017.

Nigeria: Officials Abusing Displaced Women, Girls. Displaced by Boko Haram and Victims Twice Over, Human Rights Watch, 31.10.2016, [https://www.hrw.org/news/2016/10/31/nigeria-officials-abusing-displaced-women-girls], luettu 29.12.2019.

Nigeria: Women and the Boko Haram insurgency, International Crisis Group: Africa Report 242, December 2016, [https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/242-nigeria-women-and-the-boko-haram%20Insurgency.pdf], luettu 8.7.2020.

Nimrod, Raphaeli: Financing of Terrorism: Sources, Methods and Channels, *Terrorism and Political Violence*, volume 15, issue 4, 2003.

Normark, Magnus & Magnus Ranstorp: *Report: Understanding Terrorist Finance, Modus Operandi and National CTF Regimes*, Swedish Defence University, 18.12.2015.

Northern Nigeria: Background to Conflict, International Crisis Group, Africa Report 168, December 2010, [https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/168-northern-nigeria-background-to-conflict.pdf], luettu 8.7.2020.

Norton, Augustus: *Amal and the Shi'a: Struggle for the Soul of Lebanon*, Texas University Press, Austin/TX 1987.

Norton, Augustus: *Hezbollah: A Short History*, Princeton University Press, Princeton/NJ 2014.

Obafemi, Ahmed: Boko Haram Death Toll Escalates to 35,000, *AllAfrica*, 20.8.2019.

Odoma, Samuel: Social Inequalities and Conflicts among Security Operatives in Nigeria, *Global Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, volume 3, issue 4, 2014.

Oksanen, Kimmo: Temppeleaukion kirkolle rakennetaan pysyvät esteet terrori-iskun varalle – Kirkkoherra: ”Ovesta voi ajaa suoraan sisään ja raamit kaulassa alttarille asti”, *Helsingin Sanomat*, 17.8.2017.

Onuoha, Freedom & Samuel Oyewole: *Anatomy of Boko Haram: The Rise and Decline of a Violent Group in Nigeria*, Al Jazeera Centre for Studies, April 2018, [https://studies.aljazeera.net/sites/default/files/articles/reports/documents/4f179351e3244e1882a6033e0bf43d89_100.pdf], luettu 8.7.2020.

Osman, Borhan & Fazl Rahman Muzhary: *Jihadi Commuters: How the Taleban Cross the Durand Line*, Afghanistan Analysts Network, 17.10.2017, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/regional-relations/jihadi-commuters-how-the-taleban-cross-the-durand-line/>], luettu 7.7.2020.

Pakistan Security Report, European Asylum Support Office, August 2017, [<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/publications/Pakistan-Security-Situation-2017.pdf>], luettu 7.7.2020.

Pantucci, Raffaello: *Al-Muhajiroun's European Recruitment Pipeline*, CTC Sentinel, volume 8, issue 8, August 2015, [<https://ctc.usma.edu/al-muhajirouns-european-recruiting-pipeline/>], luettu 6.7.2020.

Parachini, John V.: *World Trade Center Bombers (1993)*, MIT Press Cambridge, Cambridge/MA 2000.

Parham, Stephen: *Controlling Borderlands? New Perspectives on State Peripheries in Southern Central Asia and Northern Afghanistan*, The Finnish Institute of International Affairs, FIIA Report 26, 2010, [https://www.fiaa.fi/wp-content/uploads/2017/01/upi_fiaa_26_parham_web.pdf], luettu 7.7.2020.

Parkkonen, Mika: Suomalainen muslimi halusi auttaa sodan piinaamia veljiään, *Helsingin Sanomat*, 15.9.2006.

Paronen, Antti: *Globaali jihadistinen liike kumouksellisen sotataidon kehittäjänä*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 1, Tutkimuksia nro 3, väitöskirja, Juvenes Print, Tampere 2016.

Patel, Faiza: *Rethinking Radicalization*, Brennan Center for Justice at New York University School of Law, 2011, [<https://www.brennancenter.org/sites/default/files/legacy/RethinkingRadicalization.pdf>], luettu 4.7.2020.

Patokallio, Mikko & Juha Saarinen: *Libanon ja Syyrian kansannousu*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4, Työpaperi 41, Juvenes Print, Tampere 2012.

Patokallio, Mikko: Iranista ja shiialiikkeistä, *The Ulkopolitist*, 26.5.2015, [<https://ulkopolitist.fi/2015/05/26/iranista-ja-shiialiikkeista/>], luettu 7.1.2020.

Patokallio, Mikko: Israelin ja Hizbollahin konflikti laajenee Golanille, *The Ulkopolitist*, 22.1.2015, [<https://ulkopolitist.fi/2015/01/22/israelin-ja-hizbollahin-konflikti-laajenee-golanille/>], luettu 12.1.2020.

Pennanen, Veera: Kaksi al-Holin lasta tuotiin pikavauhtia Suomeen, syynä heidän haavoittuva asemansa – tämä heidän kohtaloistaan tiedetään, *MTV Uutiset*, 21.12.2019.

Perkins, Brian M.: Afghanistan: *Briefs: Al-Qaeda primed to continue expanding in Afghanistan*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 17, issue 14, July 2019, [<https://jamestown.org/program/briefs-309/>], luettu 6.7.2020.

Pérouse de Montclos, Marc-Antoine: *L'Afrique, nouvelle frontière du djihad?*, Éditions La Découverte, Paris 2018.

Piotrowski, Daniel: We're thirsty for your blood: Playboy jihadi widow poses with her gun-toting 'clique' of female fanatics in front of flash BMW and boasts of 'Five Star Jihad' lifestyle in Syria, *Daily Mail*, 18.3.2015.

Pirio, Gregory; Robert Pittelli & Yussuf Adam: *The Emergence of Violent Extremism in Northern Mozambique*, Africa Center for Strategic Studies, 25.3.2018, [<https://africacenter.org/spotlight/the-emergence-of-violent-extremism-in-northern-mozambique/>], luettu 8.8.2019.

Porilaismiestä epäillään poliitikkojen uhkaamisesta terrorilla, *Turun Sanomat*, 17.3.2015.

Porter, Geoff D.: *How realistic is Libya as an Islamic State "Fallback"?*, CTC Sentinel, volume 9, issue 3, March 2016, [<https://ctc.usma.edu/how-realistic-is-libya-as-an-islamic-state-fallback/>], luettu 6.5.2020.

Preventing Boko Haram Abductions of Schoolchildren in Nigeria, International Crisis Group, Africa Briefing 137, April 2018, [https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b137-preventing-boko-haram-abductions_0.pdf], luettu 8.7.2020.

Qassem, Naim: *Hižbollah: The Story From Within*, Saqi Books, Lontoo 2005.

Quilty, Andrew: *"Faint Lights Twinkling against the Dark": Reportage from the Fight against ISKP in Nangahar*, Afghanistan Analysts Network, 19.2.2019, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/faint-lights-twinkling-against-the-dark-reportage-from-the-fight-against-iskp-in-nangrahar/>], luettu 7.7.2020.

Qutb, Sayyid: "The America I have Seen": In the Scale of Human Values, 1951, *America in An Arab Mirror – Images of America in Arabic Travel Literature: An Anthology*, Mona El-Kahla (ed.), Palgrave Macmillan, New York/NY 2000.

Radicalisation Awareness Network (RAN) Manual: *Foreign terrorist fighters and their families*, RAN Centre of Excellence, July 2017, [https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/ran_br_a4_m10_en.pdf], luettu 6.7.2020.

Radio Sweden: Sweden home to 2,000 Islamist extremists, 3.7.2017.

Raghavan, S. V. & V. Balasubramanian: Evolving role of women in terror groups: Progression or regression?, *Journal of International Women's Studies*, volume 15, issue 2, 2014.

Rahapesun selvittelykeskus: *Rahapesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2018*, Keskusrikospoliisi 2018, [https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polisenaaxwwstructu-re/78710_2018_Vuosikertomus_Rahapesunselvittelykeskus.pdf?5af8fff5cea2d688], luettu 14.5.2019.

Rajainmäki, Minna: Espoolaisnuori kertoo: ”Näin Isis painostaa Suomessakin”, *Länsiväylä*, 21.3.2015.

Ramachandran, Sudha: *Al-Qaeda Joins the Kashmir Conflict*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 15, issue 22, November 2017, [<https://jamestown.org/program/al-qaeda-joins-kashmir-conflict/>], luettu 6.7.2020.

Ranstorp, Magnus: *Hizb'allah in Lebanon: The Politics of the Western Hostage Crisis*, MacMillan Press, New York/NY 1997.

Ranstorp, Magnus: *Microfinancing the Caliphate: How the Islamic State is Unlocking the Assets of European Recruits?*, CTC Sentinel, volume 9, issue 5, May 2016, [<https://ctc.usma.edu/microfinancing-the-caliphate-how-the-islamic-state-is-unlocking-the-assets-of-european-recruits/>], luettu 12.9.2019.

Ranstorp, Magnus: *The Foreign Policy Essay: Scandinavian Foreign Fighters – Trends and Lessons*, Lawfare, 7.12.2014, [<https://www.lawfareblog.com/foreign-policy-essay-scandinavian-foreign-fighters%E2%80%94trends-and-lessons>], luettu 5.4.2020.

Rassler, Don: *Al-Qa'ida in Pakistan: A Metric problem?*, CTC Sentinel, volume 10, issue 8, September 2017, s. 17, [<https://ctc.usma.edu/al-qaida-in-pakistan-a-metric-problem/>], luettu 6.7.2020.

Rassler, Don: Securing sanctuary: Understanding Al-Qaeda's strategy in Pakistan, *Al-Qaeda's Senior Leadership (AQSL)*, Jane's Strategic Advisory Services, November 2009.

Rayburn, Joel: *Iraq After America – Strongmen, Sectarians, Resistance*, Hoover Institution Press, Stanford/CA 2014.

Reinares, Fernando: *Al-Qaeda's Revenge: The 2004 Madrid Train Bombings*, Woodrow Wilson Press/Columbia University Press, New York/NY 2016.

Reinares, Fernando: *Jihadist mobilisation, undemocratic Salafism and terrorist threat in the EU*, Real Instituto Elcano, Expert Comment 13/2017, 10.3.2017, [http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GL_OBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/international+terrorism/commentary-reinares-jihadist-mobilisation-undemocratic-salafism-terrorist-threat-eu], luettu 6.7.2020.

Rekola, Elisa: *Islam nyky-Iranissa, Aikamme monta Islamia*, Joonas Maristo & Andrei Sergejeff (toim.), Gaudeamus, Helsinki 2015.

Remper, Kyle: Iran killed more US troops in Iraq than previously known, says Pentagon, *Military Times*, 4.4.2019.

Reuter, Christoph: Secret Files Reveal the Structure of Islamic State, *Der Spiegel*, 18.4.2015.

Reuters staff: *Special report: 'Time to take out our swords' – Inside Iran's plot to attack Saudi Arabia*, Reuters, 25.11.2010, [<https://www.reuters.com/article/us-saudi-aramco-attacks-iran-special-rep/special-reporttime-to-take-out-our-swords-inside-irans-plot-to-attack-saudi-arabia-idUSKBN1XZ16H>], luettu 15.1.2020.

Reuters: Exclusive: Iran-backed militias deployed snipers in Iraq protests – sources, 17.10.2019.

Reuters: U.S. Says Late Taliban Leader Was Planning Attacks on Americans, 21.4.2016.

Ricks, Thomas: *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq, 2003 to 2005*, The Penguin Press, New York/NY, 2006.

Rigatelli, Sara: Perussuomalaisen nettiuhkaaja on todennäköisesti porilainen Isis-taistelija, *YLE*, 9.1.2015.

Rigatelli, Sara: Somalimiehen hätkähdyttävä tarina: Vapautui Suomessa terrorismi-tuomiosta, oli jo Isisissä, *YLE*, 4.3.2017.

Rimaila, Elisa: Jihadistijärjestö ISIS haluaa islamilaisen valtion Irakiin, *Ilta-sanomat*, 11.6.2014.

Rink, Anselm & Kunaal Sharman: The Determinants of Religious Radicalization: Evidence from Kenya, *Journal of Conflict Resolution*, volume 62, issue 6, 2018.

Robinson, Adi: *TikTok removes two dozen ISIS propaganda accounts*, The Verge, 21.10.2019, [<https://www.theverge.com/2019/10/21/20925416/tiktok-islamic-state-terrorist-propaganda-recruitment-account-videos>], luettu 24.4.2020.

Roger, Benjamin & Mathieu Olivier: Guerre au Mali: la carte des combats et des forces en présence, *Jeune Afrique*, 18.1.2013.

Roggio, Bill: *Afghan Taliban lists 'Percent of Country under the control of Mujahideen*, Long War Journal, 28.3.2017, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2017/03/afghan-taliban-lists-percent-of-country-under-the-control-of-mujahideen.php>], luettu 7.7.2020.

Roggio, Bill: *Al Qaeda in Indian Subcontinent incorporates regional jihadist groups*, Long War Journal, 5.9.2014, [https://www.longwarjournal.org/archives/2014/09/analysis_al_qaeda_in.php], luettu 1.1.2020.

Roggio, Bill: *ISIS Confirms Death of Senior Leader in Syria*, Long War Journal, 5.2.2014, [http://www.longwarjournal.org/archives/2014/02/isis_confirms_death.php], luettu 24.10.2016.

Rohde, David: Did America's Policy on Ransom Contribute to James Foley's Killing?, *Reuters*, 20.8.2014.

Romaniuk, Peter: The State of the Art on the Financing of Terrorism, *The RUSI Journal*, volume 159, issue 2, 2014.

Roul, Animesh: *Al-Qaeda Leader al-Zawahiri urges Jihad Against the "Anti-Islamic" Government of Bangladesh*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 12, issue 2, January 2014, [<https://jamestown.org/program/al-qaeda-leader-al-zawahiri-urges-jihad-against-the-anti-islamic-government-of-bangladesh/>], luettu 16.5.2020.

Roul, Animesh: *Al-Qaeda's Ayman al-Zawahiri Invokes Kashmir Again, Calls for 'One' Jihad*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, 26.7.2019, [<https://jamestown.org/program/al-qaedas-ayman-al-zawahiri-invokes-kashmir-again-calls-for-one-jihad/>], luettu 16.5.2020.

Roul, Animesh: *Al-Qaeda's Quiet Resurgence in India*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 15, issue 16, 2016, [<http://jamestown.org/program/al-qaedas-quiet-resurgence-in-india/>], luettu 6.7.2020.

Roul, Animesh: *Breaking With Kashmiri Militant Tradition: A Profile of Mujabideen Taliban-e-Kashmir Commander Zakir Musa*, Jamestown Foundation Militant Leadership Monitor, 4.7.2017.

Roy, Olivier & Antoine Sfeir (eds.): *The Columbia World Dictionary of Islamism*, Columbia University Press, New York/NY 2007.

Roy, Olivier: *Jihad and Death: The Global Appeal of Islamic State*, Hurst & Company, London 2017.

Rudaw: Mulla Krekar: Only ISIS can fulfil Muslim ‘ambitions and dreams’, 5.2.2015.

Rudner, Martin: “Electronic Jihad”: The Internet as Al Qaeda’s Catalyst for Global Terror, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 40, issue 1, 2017.

Ruinous Aftermath: Militia Abuses Following Iraq’s Recapture of Tikrit, Human Rights Watch, September 2015, [https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/iraq0915_4up_0.pdf], luettu 8.7.2020.

Ruohomäki, Olli: *Afghanistan’s Uncertain Future: Fragmented Realities and Geopolitical Faultlines*, The Finnish Institute of International Affairs, FIIA Briefing Paper 202, October 2016, [https://www.fia.fi/wp-content/uploads/2017/04/bp202_afghanistan_s_uncertain_future.pdf], luettu 7.7.2020.

Ruohomäki, Olli: Huumetalous pitää yllä Afganistanin sotaa, *Ulkopolitiikka*, 2/2009, 2009, [http://arkisto.ulkopoliikka.fi/artikkeli/499/huumetalous_pit_yll_afganistanin_sotaa/], luettu 7.7.2020.

Ruttig, Thomas: Daesh and Taliban in Afghanistan, *Oxford Analytica Daily Brief*, 17.11.2015.

Ruttig, Thomas: *The Haqqani Network Blacklisted: From US Asset to Special Foe*, Afghanistan Analysts Network, 20.9.2012, [<https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/international-engagement/the-haqqani-network-blacklisted-from-us-asset-to-special-foe/>], luettu 7.7.2020.

Ryan, Michael W. S.: *Decoding Al-Qaeda’s Strategy – The Deep Battle Against America*, Columbia University Press, New York/NY 2013.

Rzehak, Lutz: *Doing Pashto: Pashtunwali as the Ideal of Honourable Behavior and Tribal Life among the Pashtuns*, Afghanistan Analysts Network, AAN Thematic Report 01/2011, March 2011, [<http://www.afghanistan-analysts.org/wp-content/uploads/downloads/2012/10/20110321LR-Pashtunwali-FINAL.pdf>], luettu 7.7.2020.

Saaed, Luqman; Shabib Haider Syed & Roger P. Martin: Historical Patterns of Terrorism in Pakistan, *Defense & Security Analysis*, volume 30, issue 3, 2014.

Saal, Johannes: *The Islamic State's Libyan External Operations Hub: The Picture so Far*, CTC Sentinel, volume 10, issue 11, December 2017, [<https://ctc.usma.edu/the-islamic-states-libyan-external-operations-hub-the-picture-so-far/>], luettu 6.7.2020.

Saarinen, Juha: Finland Raises Terror Alert as Jihadist Scene Grows More Complex, *Jamestown Foundation Terrorism Monitor*, volume 14, issue 7, 1.4.2016, [<https://jamestown.org/program/finland-raises-terror-alert-as-jihadist-scene-grows-more-complex/>], luettu 13.4.2020.

Sageman, Marc: *Leaderless Jihad – Terror Networks in the Twenty-First Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2008.

Sageman, Marc: *The Next Generation of Terror*, Foreign Policy, 8.10.2009, [<http://foreignpolicy.com/2009/10/08/the-next-generation-of-terror/>], luettu 24.4.2020.

Sageman, Marc: The Stagnation in Terrorism Research, *Terrorism and Political Violence*, volume 26, issue 4, 2014.

Sageman, Marc: *Understanding Terror Networks*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia/PA 2004.

Salman, Raheem & Yara Bayoumy: *Insight - Islamic State's financial independence poses quandary for its foes*, Reuters, 11.9.2014 [<http://in.reuters.com/article/2014/09/11/iraq-crisis-militantsfunding-idINKBN0H60AO20140911>], luettu 11.9.2019.

Sankari, Jamal: *Fadlallah: The Making of a Radical Shi'ite Leader*, Saqi Books, London 2005.

Sarlin, Tommi: Muslimivähemmistö kasvaa Suomessa, *Kirkko & kaupunki*, 18.4.2007.

Saul, Heather: Isis now targeting women with guides on how to be the 'ultimate wives of jihad', *The Independent*, 31.10.2014.

Scheller, Bente: *The Wisdom of Syria's Waiting Game: Foreign Policy under the Assads*, Hurst & Company, London 2013.

Schindler, Hans-Jakob: The United Nation's View on al-Qaeda's Financing Today, *How Al-Qaeda Survived Drones, Uprisings, and The Islamic State – The Nature of the Current Threat*, Aaron Y. Zelin (ed.), The Washington Institute for Near East Policy, Policy Focus 153, June 2017, [<https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus153-Zelin.pdf>], luettu 6.7.2020.

Schmidt, Alex & Tinnes Judith: *Foreign (Terrorist) Fighters with IS: A European Perspective*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Research Paper, December 2015, [<https://icct.nl/wp-content/uploads/2015/12/ICCT-Schmidt-Foreign-Terrorist-Fighters-with-IS-A-European-Perspective-December2015.pdf>], luettu 6.7.2020.

Schuurman, Bart; Lasse Lindekilde, Stefan Malthaner, Francis O'Connor, Paul Gill & Noémie Bouhana: End of the Lone Wolf: The Typology that Should Not Have Been, *Studies in Conflict & Terrorism*, volume 42, issue 8, 2019.

Schuurman, Bart; Peter Grol & Scott Flower: *Converts and Islamist Terrorism: An Introduction*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Policy Brief, June 2016, [<https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/06/ICCT-Schuurman-Grol-Flower-Converts-June-2016.pdf>], luettu 1.5.2020.

Scott-Clarke, Cathy & Adrian Levy: *The Exile – The Flight of Osama Bin Laden*, Bloomsbury, London 2017.

Seppänen, Timo: Suomen kansalainen tuomittiin Syyriassa tehdyistä terrorismirikoksista – Mies sai tuomion Tanskassa, *YLE*, 23.3.2018.

Seul, Jeffrey R.: 'Ours is the Way of God.' Religion, Identity, and Intergroup Conflict, *Journal of Peace Research*, volume 36, issue 5, 1999.

Shaban, Abdur Rahman Alfa: Kenya attack death toll hits 21, Al-Shabaab cites Trump as motivation, *Africa News*, 16.1.2019.

Shahzad, Syed Saleem: *Inside Al-Qaeda and the Taliban: Beyond bin Laden and 9/11*, Palgrave Macmillan, London 2011.

Shapoo, Farid Sajid; Colin P. Clarke, Meriem El Atouabi, Mohamed H. El Shawesh, Stephanie Foggett, Mollie Saltskog & Meredith Stricker: *Al-Qaeda in the Indian Subcontinent: The Nucleus of Jihad in South Asia*, The Soufan Center, January 2019, [<https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2019/01/Al-Qaeda-in-the-Indian-Subcontinent-AQIS.pdf>], luettu 6.7.2020.

Sharifi, Shoaib & Louise Adamou: Taliban Threaten 70% of Afghanistan, BBC finds, BBC News, 31.1.2018.

Sheikh, Hassan & Sally Healy: *Somalia's missing million: the somali diaspora and its role in development*, United Nations Development Programme, March 2009.

Shiloach, Gilad: *We can do it: Is video shows their jihadi women in combat for the first time ever*, The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies at Tel Aviv University, Jihadiscope, 19.2.2018, [<https://dayan.org/content/we-can-do-it-video-shows-their-jihadi-women-combat-first-time-ever>], luettu 5.4.2020.

Shultz, Richard H.: *Strategic Culture and Strategic Studies: An Alternative Framework for Assessing al-Qaeda and the Global Jihad Movement*, Joint Special Operations University Report 12-4, JSOU Press, MacDill Air Force Base/FL, 2012.

Siddique, Abubakar: *The Pashtun Question: The Unresolved Key to the Future of Pakistan and Afghanistan*, Hurst & Company, London 2014.

Silke, Andrew: Holy Warriors – Exploring the Psychological Processes of Jihadi Radicalization, *European Journal of Criminology*, volume 5, issue 1, 2008.

Sillanpää, Sami & Veera Paananen: Keitä al-Holin leirillä on? Millainen turvallisuusuhka leiriläiset ovat? HS kokosi vastaukset keskeisiin kysymyksiin al-Holista, *Helsingin Sanomat*, 11.12.2019.

Simcox, Robin: *The 2016 French female attack cell: A case study*, CTC Sentinel, volume 11, issue 6, June/July 2018, [https://ctc.usma.edu/app/uploads/2018/06/CTC-SENTINEL-062018_1.pdf], luettu 9.5.2020.

Simcox, Robin: *The Asylum – Terror Nexus: How Europe Should Respond*, The Heritage Foundation, Backgrounder 3314, June 2018, [<https://www.heritage.org/sites/default/files/2018-06/BG3314.pdf>], luettu 1.5.2020.

Simcox, Robin: *When Terrorists Stay at Home: The Evolving Threat from Europe's Frustrated Travelers*, CTC Sentinel, volume 12, issue 6, July 2019, [<https://ctc.usma.edu/terrorists-stay-home-evolving-threat-europe-frustrated-travelers/>], luettu 6.7.2020.

Sirajuddin Jallaloudine Haqqani, *United Nations Security Council*, 13.9.2007, [<https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1988/materials/summaries/individual/sirajuddin-jallaloudine-haqqani>], luettu 7.7.2019.

Sizer, Lydia: *Libya's Terrorism Challenge, Assessing the Salafi-Jihadi Threat*, Middle East Institute, Counterterrorism Series Policy Paper 2017-1, October 2017, [https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PP1_Sizer_LibyaCT_web_0.pdf], luettu 8.7.2020.

Skogmo, Bjørn: *UNIFIL: International Peacekeeping in Lebanon, 1978–1988*, Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 1989.

Smith, Allison G.: *How Radicalization to Terrorism Occurs in the United States. What Research Sponsored by the National Institute of Justice Tells Us*, National Institute of Justice, June 2018, [<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/250171.pdf>], luettu 4.7.2020.

Smith, David: More than 700 inmates escape during attack on Nigerian prison, *The Guardian*, 8.9.2010.

Smyth, Phillip: *The Shi'ite Jihad in Syria and Its Regional Effects*, Washington Institute for Near East Policy, WINEP Policy Focus 138, February 2015, [<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-shiite-jihad-in-syria-and-its-regional-effects>], luettu 13.4.2020.

SOCOM-2012-0000010, *The Osama Bin Laden Files. Letters and Documents Discovered by SEAL Team Six During Their Raid on bin Laden's Compound*, Skyhorse Publishing, New York/NY 2012.

Soufan, Ali: *Anatomy of Terror: From the Death of Bin Laden to the Rise of the Islamic State*, W.W. Norton & Company, New York/NY 2017.

Soufan, Ali: *Hamza bin Ladin: from Steadfast Son to al-Qa'ida's Leader in Waiting*, CTC Sentinel, volume 10, issue 8, September 2017, [<https://ctc.usma.edu/hamza-bin-ladin-from-steadfast-son-to-al-qaidas-leader-in-waiting/>], luettu 6.7.2020.

Speckhard, Anne & Asaad Almohammad: *The Operational Ranks and Roles of Female ISIS Operatives: From Assassins and Morality Police to Spies and Suicide Bombers*, International Center for the Study of Violent Extremism, 23.4.2017, [the-operational-ranks-and-roles-of-female-isis-operatives-from-assassins-and-morality-police-to-spies-and-suicide-bombers], luettu 5.4.2020.

Sreberny-Mohammadi, Annabelle & Ali Mohammadi: *Small Media, Big Revolution: Communication, Culture and the Iranian Revolution*, Minnesota University Press, St. Paul/MN 1994.

Stalinsky, Steven: *The Rise And Fall Of Al-Qaeda's 'Al-Sahab' Media Wing And Its American Architect*, Memri, 14.9.2017, [http://cjlabs.memri.org/analysis-and-special-reports/the-rise-and-fall-of-al-qaedas-al-sahab-media-wing-and-its-american-architect/], luettu 24.4.2020.

Stars on Their Shoulders. Blood on Their Hands. War Crimes Committed by the Nigerian Military, Amnesty International, 2015, [https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR4416572015ENGLISH.PDF], luettu 8.7.2020.

Steinberg, Guido: *Der Nabe und der Ferne Feind*, C.H. Beck, München 2005.

Steinberg, Guido: *German Jihad: On the Internationalization of Islamist Terrorism*, Columbia University Press, New York/NY 2013.

Stenersen Anne: *Al-Qa`ida's Comeback in Afghanistan and Its Implications*, CTC Sentinel, volume 9, issue 9, September 2016, [https://ctc.usma.edu/al-qaidas-comeback-in-afghanistan-and-its-implications/], luettu 6.7.2020.

Stenersen, Anne: Jihadism after the 'Caliphate': towards a new typology, *British Journal of Middle Eastern Studies*, published online 28.11.2018, [https://doi.org/10.1080/13530194.2018.1552118], luettu 7.7.2020.

Stern, Jessica & J. M. Berger: *ISIS and the foreign-fighter phenomenon*, The Atlantic, 8.3.2015, [https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/03/isis-and-the-foreign-fighter-problem/387166/], luettu 5.4.2020.

Stern, Jessica & J. M. Berger: *ISIS – The State of Terror*, Harper Collins, New York/NY 2015.

Stone, Jennie & Katherine Pattillo: Al Qaeda's Use of Female Suicide Bombers in Iraq, a Case Study, *Women, Gender and Terrorism*, Laura Sjoberg & Caron Gentry (eds.), University of Georgia Press, Athens/GA 2011.

Suicide Bombing Kills 60 in Nigeria Camp for Internally Displaced Persons, L'Osservatorio Research Center on Civilian Victims of Conflicts, 10.2.2016, [<http://www.losservatorio.org/en/countries/africa/central-africa/nigeria/item/205-suicide-bombing-kills-60-in-nigeria-camp-for-internally-displaced-persons>], luettu 29.12.2019.

Suojelupoliisin Juhlavuosisikirja 2018, Suojelupoliisi, 21.3.2019, [https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/77292_WWW_SUPO_Juhlakirja_70_2019_FI.pdf?14e8c9f8e2d6d788], luettu 16.5.2020.

Suojelupoliisin lehdistötiedote: *Terrorismin uhka-arvio*, Suojelupoliisi, 3.11.2015, [https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/64107_20151103_Lehdistotiedote_terrorismin_uhka-arvio.pdf?21e05b5d7355d488], luettu 9.7.2020.

Suojelupoliisin toimintaympäristö vuosina 2015–2016, Suojelupoliisi, [https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/64088_Suojelupoliisin_toimintaymparisto_vuosina_2015-2016.pdf?599d3653f98ed588], luettu 9.7.2020.

Suomalainen mahdollinen naisjihadisti uhkailee shiiamuslimeja Facebookissa, *YLE*, 19.6.2014.

Suomesta yhteyksiä terroriepäiltyyn?, *YLE*, 15.10.2004.

Supo tietoinen Uusi Suunta -jihadistijärjestön Suomi-kytköksistä, *Ilta-Sanomat*, 13.11.2015.

Tapiola, Paula: Suomen ensimmäisessä terrorismijutussa syytteitä neljälle, *YLE*, 17.9.2014.

Tar, Usman A. & Mala Mustapha: Al-Shabaab: State Collapse, Warlords, and Islamist Insurgency in Somalia, *Violent Non-State Actors in Africa: Terrorists, Rebels and Warlords*, Caroline Varin & Dauda Abubakar (eds.), Palgrave Macmillan, Cham 2017.

Tarras-Wahlberg, Louisa: *Seven Promises of ISIS to its Female Recruits*, International Center for the Study of Violent Extremism, Research Report, January 2017, [<https://www.icsve.org/seven-promises-of-isis-to-its-female-recruits/>], luettu 5.4.2020.

Taub, Ben: *Iraq's Post-ISIS Campaign of Revenge*, The New Yorker, 17.12.2018, [<https://www.newyorker.com/magazine/2018/12/24/iraqs-post-isis-campaign-of-revenge>], luettu 16.5.2020.

Tawfeeq, Mohammed: How Iraq helped to flush out ISIS chief Abu Bakr al-Baghdadi, *CNN*, 17.11.2019.

Teo, Thomas (ed.): *The Encyclopedia of Critical Psychology*, Springer Science, London 2014.

Terrorism situation and trend report 2019, Europol, June 2019, [<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat>], luettu 5.4.2020.

Terroristeilla Suomi-kontakteja, *Etelä-Suomen Sanomat*, 4.1.2011.

The AS Finance System, Hiraal Institute, July 2018, [<https://hiraalinstitute.org/wp-content/uploads/2018/07/AS-Finance-System.pdf>], luettu 8.7.2020.

The Defense Post: Boko Haram kills commander over plan to release 300 hostages and surrender, 30.9.2018.

The Economist: Jihad's next battleground: The fight against Islamic State is moving to Africa, 14.7.2018.

The Sahara Reporters: Islamic State 'Sacks' Al-Barnawi As ISWAP Leader, 4.3.2019.

The Structure of the Caliphate, al-Furqan Media, [<http://jihadology.net/2016/07/06/new-video-message-from-the-islamic-state-the-structure-of-the-caliphate/>], katsottu 11.5.2017.

Thomson, David: *The Returned: They Left to Wage Jihad, Now They're Back*, Polity Press, London 2018.

Thurston, Alex: *Boko Haram. The History of an African Jihadist Movement*, Princeton University Press, Princeton 2018.

Thurston, Alex: Four Recent Reports/Translations on Boko Haram, *The Sahel Blog*, 16.8.2018, [<https://sahelblog.wordpress.com/2018/08/16/four-recent-reports-translations-on-boko-haram/>], luettu 29.12.2019.

Toivanen, Tuuli: Suomen ensimmäisessä terrorismioikeudenkäynnissä vankeustuomio neljälle, *YLE*, 19.12.2014.

Torres-Soriano, Manuel R.: The Dynamics of the Creation, Evolution, and Disappearance of Terrorist Internet Forums, *International Journal of Conflict and Violence*, volume 7, issue 1, 2012.

Torres-Soriano, Manuel R.: The Hidden Face of Jihadist Internet Forum Management: The Case of Ansar Al Mujahideen, *Terrorism and Political Violence*, volume 28, issue 4, 2016.

Trew, Bel: Isis sends women into battle in Libya, *The Times*, 29.2.2016.

Tripp, Charles: *A History of Iraq*, Cambridge University Press, New York/NY 2007.

Turner, John A.: *Religious Ideology and the Roots of the Global Jihad – Salafi Jihadism and International Order*, Palgrave Macmillan, New York/NY 2014.

Twitter-väite: Yksi Nairobini iskun tekijöistä Suomesta, *YLE*, 22.9.2013.

Uhari, Markku: Turun puukkoisku oli terrorismia – tekijälle elinkautinen, *Turun Sanomat*, 15.6.2018.

UNSC: *Eighth report of the Secretary-General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations efforts in support of Member States in countering the threat*, S/2019/103, 2019.

UNSC: *Letter dated 11 January 2017 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2017/35, 13.1.2017.

UNSC: *Letter dated 13 November 2014 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999) and 1989 (2011) concerning Al-Qaida and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2014/815, 14.11.2014.

UNSC: *Letter dated 15 January 2019 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2019/50, 15.1.2019.

UNSC: *Letter dated 15 July 2019 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council*, S/2019/570, 15.7.2019.

UNSC: *Letter dated 17 January 2018 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaeda and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council, S/2018/14/Rev.1, 27.2.2018.*

UNSC: *Letter dated 18 July 2011 from the Chairman of the Security Council Committee pursuant to resolutions 751 (1992) and 1907 (2009) concerning Somalia and Eritrea addressed to the President of the Security Council, S/2011/433, 18.7.2011.*

UNSC: *Letter dated 18 November 2015 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999) and 1989 (2011) concerning Al-Qaida and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council, S/2015/891, 19.11.2015.*

UNSC: *Letter dated 19 July 2016 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaeda and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council, S/2016/629, 19.7.2016.*

UNSC: *Letter dated 2 September 2005 from the Chair of the Security Council Committee established pursuant to resolutions 1267 (1999) concerning al-Qaeda and the Taliban and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council, S/2005/572, 9.9.2005.*

UNSC: *Letter dated 22 January 2014 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999) and 1989 (2011) concerning al-Qaeda and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council, S/2014/41, 23.1.2014.*

UNSC: *Letter dated 23 August 2004 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to resolution 1267 (1999) concerning Al-Qaida and the Taliban and associated individuals and entities addressed to the President of the Security Council, S/2004/679, 25.8.2004.*

UNSC: *Letter dated 7 August 2017 from the Chair of the Security Council Committee pursuant to resolutions 1267 (1999), 1989 (2011) and 2253 (2015) concerning Islamic State in Iraq and the Levant (Da'esh), Al-Qaida and associated individuals, groups, undertakings and entities addressed to the President of the Security Council, S/2017/573, 7.8.2017.*

UNSC: *Monitoring Group on Somalia and Eritrea, Report S/2018/1002. 9.11.2018.*

UNSC: *Resolution 2036, S/RES/2036, 22.2.2012.*

UNSC: *Tenth report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team submitted pursuant to resolution 2255 (2019) concerning the Taliban and other associated individuals and entities constituting a threat to the peace, stability and security of Afghanistan*, S/2019/481, 13.6.2019.

Vaasan Isis-rekrytointi: ”Värvääjät pelottelivat”, *MTV Uutiset*, 14.1.2016.

Väkivaltainen ekstremismi Suomessa – tilannekatsaus 1/2013, Sisäasiainministeriö, Sisäisen turvallisuuden ohjelma, raportti, 17.1.2013, [<https://intermin.fi/documents/1410869/3723676/Vakivaltainen-ekstremismi-Suomessa-tilannekatsaus-1-2013.pdf/>], luettu 1.5.2020.

Väkivaltainen ekstremismi Suomessa – tilannekatsaus 2/2013, Sisäasiainministeriö, Sisäisen turvallisuuden ohjelma, raportti, 26.8.2013, [<https://intermin.fi/documents/1410869/3723676/Vakivaltainen-ekstremismi-Suomessa-tilannekatsaus-2-2013.pdf/6460c576-254e-4fc5-bd64-088192c017cd/Vakivaltainen-ekstremismi-Suomessa-tilannekatsaus-2-2013.pdf>], luettu 1.5.2020.

Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018 – Arvio väkivaltaisen ekstremismin tilanteesta Suomessa vuonna 2017 ja kehityksen suunta. Erikoistarkastelussa naiset ja lapset radikaali-islamistisissa terroristijärjestöissä, Sisäministeriö, Sisäministeriön julkaisu 2018:13, 2018, [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160777/SM_13_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y], luettu 9.7.2020.

Van den Elzen, Julien: Radicalisation. A Subtype of Religious Conversion?, *Perspectives on Terrorism*, volume 12, issue 1, 2018.

van Ginkel, Bibi & Eva Entenmann (eds.): *The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats & Policies*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Research Paper, April 2016, [https://icct.nl/wp-content/uploads/2016/03/ICCT-Report_Foreign-Fighters-Phenomenon-in-the-EU_1-April-2016_including-AnnexesLinks.pdf], luettu 8.7.2020.

Van Leuven, Dallin; Dyan Mazurana & Rachel Gordon: Analysing the recruitment and use of foreign men and women in ISIL through a gender perspective, *Foreign fighters under international law and beyond*, Andrea de Guttry, Francesca Capone, & Christophe Paulussen (eds.), Asser Press, Haag 2016.

Van Ostaejen, Pieter: *Belgian Radical Networks and the Road to Brussels Attack*, CTC Sentinel, volume 9, issue 6, June 2016, [<https://ctc.usma.edu/belgian-radical-networks-and-the-road-to-the-brussels-attacks/>], luettu 6.7.2020.

Van San, Marion: Belgian and Dutch young men and women who joined ISIS: Ethnographic research among the families they left behind, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 41, issue 1, 2017.

Van Vlierden, Guy: *How Belgium Became a Top Exporter of Jihad*, *Jamestown Foundation Terrorism Monitor*, volume 13, issue 11, May 2015, [<https://jamestown.org/program/how-belgium-became-a-top-exporter-of-jihad/>], luettu 6.7.2020.

van Wilgenburg, Wladimir: 'Fight Them Until There Is No Fitnah': The Islamic State's War With al-Qaeda, *Jamestown Foundation Terrorism Monitor*, volume 13, issue 4, February 2015, [<https://jamestown.org/program/fight-them-until-there-is-no-fitnah-the-islamic-states-war-with-al-qaeda/>], luettu 6.7.2020.

Vanguard: Boko Haram leader, Al-Barnawi, replaced in a bloodless coup, 16.3.2019.

Vidino, Lorenzo: *Home-Grown Jihadism in Italy – Birth, Development and Radicalization Dynamics*, Istituto Per Gli Studi di Politica Internazionale, 2014, [<https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/vidino-eng.pdf>], luettu 4.7.2020.

Vidino, Lorenzo: Sharia4: From Confrontational Activism to Militancy, *Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 2, 2015.

Vidino, Lorenzo: *The New Muslim Brotherhood in the West*, Columbia University Press, New York/NY 2010.

Vidino, Lorenzo; Francesco Marone & Eva Entenmann: *Fear Thy Neighbor: Radicalization and Jihadist Attacks in the West*, Ledizione LediPublishing, June 2017, [<https://icct.nl/publication/fear-thy-neighbor-radicalization-and-jihadist-attacks-in-the-west/>], luettu 6.7.2020.

Vilkko, Valter: *Al-Shabaab: From External Support to Internal Extraction, A Minor Field Study on the Financial Support from the Somali Diaspora to al-Shabaab*, Uppsala University, March 2011, [http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/4213~v~Al-Shabaab_From_External_Support_to_Internal_Extraction_A_Minor_Field_Study_on_the_Financial_Support_from_the_Somali_Diaspora_to_al-Shabaab.pdf], luettu 6.7.2020.

Virta, Ismo: Jihadistinen alamaailma leviää Suomeenkin – Huolestuttavinta ovat Suomeen viime vuosina syntyneet radikaali-islamistiset verkostot, *Talouselämä*, 13.4.2017.

Vlassenroot, Koen & Judith Verweijen: Democratic Republic of Congo: The Democratization of Militarized Politics, *Africa's Insurgents: Navigating an Evolving Landscape*, Morten Bøås & Kevin C. Dunn (eds.), Lynne Rienner Publishers, Boulder/CO 2017.

Vuosikertomus 1997, Suojelupoliisi.

Vuosikertomus 2004, Suojelupoliisi.

Vuosikertomus 2007, Suojelupoliisi.

Vuosikertomus 2011, Suojelupoliisi.

Vuosikertomus 2014, Suojelupoliisi,
[https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/27356_2014-Supo_Vuosikertomus_web.pdf?ccb714a6a665d2882], luettu 16.5.2020.

Vuosikirja 2017, Suojelupoliisi,
[https://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/75374_Supo_2017_FIN_www.pdf?6f4accf8e2d6d788], luettu 16.5.2020.

Vurmo, Gjergji: *Western Balkans Extremism Research Forum – Albania Report*, British Council, April 2018,
[<https://www.britishcouncil.al/sites/default/files/erf20albania20report202018.pdf>], luettu 4.7.2020.

Wagemakers, Joas: *A Quietist Jihadi: The Ideology and Influence of Abu Muhammad al-Maqdisi*, Cambridge University Press, New York/NY 2012.

Wagemakers, Joas: Revisiting Wiktorowicz: Categorising and Defining the Branches of Salafism, *Salafism After the Arab Spring – Contending with People's Power*, Francesco Cavatorta & Fabio Merone (eds.), Hurst Publishers, London 2017.

Walsh, Declan: Taliban Gun Down Girl Who Spoke Up for Rights, *The New York Times*, 10.10.2012.

Warner, Jason & Charlotte Hulme: *The Islamic State in Africa: Estimating Fighter Numbers in Cells Across the Continent*, CTC Sentinel, volume 11, issue 7, August 2018,
[<https://ctc.usma.edu/islamic-state-africa-estimating-fighter-numbers-cells-across-continent/>], luettu 8.7.2020.

- Warrick, Joby: *Black Flags – The Rise of ISIS*, Bantam Press, London 2015.
- Warrick, Joby: *Black Flags – The Rise of ISIS*, Doubleday, New York/NY 2015.
- Watling, Jack: *The Shia Militias of Iraq*, The Atlantic, 22.12.2016, [<https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/12/shia-militias-iraq-isis/510938/>], luettu 13.4.2020.
- Watts, Clint: *Inspired, Networked & Directed – The Muddled Jihad of ISIS and al-Qaeda Post Hebdo*, War on the Rocks, 12.1.2015, [<https://warontherocks.com/2015/01/inspired-networked-directed-the-muddled-jihad-of-isis-al-qaeda-post-hebdo/>], luettu 16.5.2020.
- Weenink, Anton W.: Behavioral Problems and Disorders among Radicals in Police Files, *Perspectives on Terrorism*, volume 9, issue 2, 2015.
- Weeratrane, Suranjan: Theorising the Expansion of the Boko Haram insurgency in Nigeria, *Terrorism and Political Violence*, volume 29, issue 4, 2017.
- Weimann, Gabriel: Terrorist Migration to the Dark Web, *Perspectives on Terrorism*, volume 10, issue 3, 2016.
- Weimann, Gabriel: The emerging role of social media in the recruitment of foreign fighters, *Foreign fighters under international law and beyond*, Andrea de Guttery, Francesca Capone & Christophe Paulussen (eds.), Asser Press, Haag 2016.
- Weimann, Gabriel: Virtual Disputes: The Use of the Internet for Terrorist Debates, *Studies in Conflict and Terrorism*, volume 29, issue 7, 2006.
- Weimann, Gabriele: *New Terrorism and New Media*, , Commons Lab of the Woodrow Wilson International Center for Scholars, Research Series 2, 2014, [https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/STIP_140501_new_terrorism_F.pdf], luettu 4.7.2020.
- Weiss, Caleb: Analysis: *Islamic State claims in the DRC*, Long War Journal, 30.5.2019c, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2019/05/analysis-islamic-state-claims-in-the-drc.php>], luettu 8.7.2020.
- Weiss, Caleb: *JNIM claims military base assault in central Mali*, Long War Journal, 22.3.2019a, [<https://www.longwarjournal.org/archives/2019/03/jnim-claims-military-base-assault-in-central-mali.php>], luettu 24.7.2019.

Weiss, Caleb: *Reigniting the Rivalry: The Islamic State in Somalia vs. al-Shabaab*, CTC Sentinel, volume 12, issue 4, April 2019b, [<https://ctc.usma.edu/reigniting-rivalry-islamic-state-somalia-vs-al-shabaab/>], luettu 23.7.2019.

Weiss, Michael & Hassan Hassan: *ISIS: Inside the Army of Terror*, Regan Arts, New York/NY, 2016 (2nd ed.).

Weiss, Michael & Hassan Hassan: *ISIS: Inside the Army of Terror*, Simon & Schuster, London 2016.

Weiss, Michael & Hassan Hassan: *ISIS: Inside the Army of the Terror*, Regan Arts, New York/NY 2015.

Whiteside, Craig: A Pedigree of Terror: The Myth of the Ba'athist Influence in the Islamic State Movement, *Perspectives on Terrorism*, volume 11, issue 3, 2017.

Whiteside, Craig: *Nine Bullets for the Traitors, One for the Enemy: The Slogans and Strategy behind the Islamic State's Campaign to Defeat the Sunni Awakening (2006–2017)*, International Centre for Counter-Terrorism – The Hague, ICCT Research Paper, September 2018, [<https://icct.nl/wp-content/uploads/2018/09/ICCT-Whiteside-Nine-Bullets-For-The-Traitors-September-2018.pdf>], luettu 16.5.2020.

Whiteside, Craig; Ian Rice & Daniele Raineri: Black Ops: Islamic State and Innovation in Irregular Warfare, *Studies in Conflict & Terrorism*, published online 25.6.2019, [<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2019.1628623>], luettu 16.5.2020.

Whyte, Christopher: Cryptoterrorism: Assessing the Utility of Blockchain Technologies for Terrorist Enterprise, *Studies in Conflict & Terrorism*, published online 2.1.2019, [<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2018.1531565>], luettu 6.7.2020.

Wiktorowicz, Quintan: *Radical Islam Rising: Muslim Extremism in the West*, Rowman & Littlefield, London 2005.

Wimhurst, Andrew: *Nothing to do with Islam', The Historical Origins, Ideology and Strategic Threat of Global Salafi-Jihadism*, The Centre for Defence and Strategic Studies, Indo-Pacific Strategic Papers, November 2016, [[https://www.defence.gov.au/ADC/Publications/documents/IndoPac/2016/Wimhurst_Nov16_\(updated\).pdf](https://www.defence.gov.au/ADC/Publications/documents/IndoPac/2016/Wimhurst_Nov16_(updated).pdf)], luettu 4.7.2020.

Winter, Charlie & Aymenn al-Tamimi: *ISIS Relaunches as a Global Platform*, The Atlantic, 27.4.2019, [<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/04/the-sri-lanka-bombings-were-a-preview-of-isiss-future/588175/>], luettu 16.5.2020.

Winter, Charlie & Devorah Margolin: *The Mujahidat Dilemma: Female Combatants and the Islamic State*, CTC Sentinel, volume 10, issue 7, August 2017, [<https://ctc.usma.edu/the-mujahidat-dilemma-female-combatants-and-the-islamic-state/>], luettu 5.7.2020.

Winter, Charlie & Dounia Mahlouly: *A Tale of Two Caliphates: Comparing the Islamic State's Internal and External Messaging Priorities*, VOX-Pol Network of Excellence, 2018, [https://www.voxpol.eu/download/vox-pol_publication/A-Tale-of-Two-Caliphates-Mahlouly-and-Winter.pdf], luettu 24.4.2020.

Winter, Charlie: *The Virtual 'Caliphate': Understanding Islamic State's Propaganda Strategy*, Quilliam, 2015, [<https://www.stratcomcoe.org/charlie-winter-virtual-caliphate-understanding-islamic-states-propaganda-strategy>], luettu 4.7.2020.

Wittig, Timothy: *Understanding Terrorist Finance*, Palgrave Macmillan, New York/NY 2011.

Wright, Joshua D.: *A Social Identity and Social Power Perspective on Terrorism*, *Journal of Terrorism Research*, volume 6, issue 3, 2015.

Wright, Lawrence: *The Looming Tower: Al-Qaeda's Road to 9/11*, Penguin Books, London 2007.

Yadron, Danny: *Twitter deletes 125,000 Isis accounts and expands anti-terror teams*, *The Guardian*, 5.2.2016.

Yeginsu, Ceylan: *One of U.K.'s Most Prolific Extremist Cells Is Regrouping*, *The New York Times*, 18.5.2019.

Yhdysvaltain kansallisen komission raportti, liite A: *The Financing of the 9/11 Plot*, [https://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/911_TerrFin_App.pdf], luettu 10.4.2019.

Yhdysvaltain oikeusministeriö: *Two Women Sentenced for Providing Material Support to Terrorists*, 31.3.2017, [<https://www.justice.gov/opa/pr/two-women-sentenced-providing-material-support-terrorists>], luettu 4.9.2019.

Yhdysvaltain ulkoministeriö: *Country Reports on Terrorism 2017*, September 2018, [https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/04/crt_2017.pdf], luettu 20.6.2019.

Yhdysvaltain ulkoministeriö: *Patterns of Global Terrorism 2003*, April 2004, [<http://www.iwar.org.uk/cyberterror/resources/patterns-of-global-terrorism/31912.pdf>], luettu 12.9.2019.

Yhdysvaltain valtiovarainministeriö: *Treasury designations target terrorist facilitators*, 7.12.2006, [<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp191.aspx>], luettu 1.5.2020.

Yhdysvaltain valtiovarainministeriön lehdistötiedote: *Remarks of Deputy Assistant Secretary for Terrorist Financing Jennifer Fowler at the Washington Institute for Near East Policy on US Efforts to Counter the Financing of ISIL*, 2.2.2015, [www.treasury.gov/press-center/pressreleases/Pages/jl9755.aspx], luettu 11.9.2019.

Yhdysvaltain valtiovarainministeriön lehdistötiedote: *Remarks of Under Secretary David Cohen at Chatham House on "Kidnapping for Ransom: The Growing Terrorist Financing Challenge"*, 5.10.2012, [<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/pages/tg1726.aspx>], luettu 10.4.2019.

Yhdysvaltain valtiovarainministeriön lehdistötiedote: *Remarks of Under Secretary for Terrorism and Financial Intelligence David S. Cohen at The Carnegie Endowment For International Peace, "Attacking ISIL's Financial Foundation"*, 23.10.2014, [<https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl2672.aspx>], luettu 17.8.2019.

Young, Michael: *The Ghosts of Martyrs Square: An Eyewitness Account of Lebanon's Struggle*, Simon & Schuster, New York/NY 2010.

Zaeef, Abdul Salam: *My Life with the Taliban*, Hurst & Company, London 2011.

Zahid, Farhad: *Zakir Musa's Death and its impact on al-Qaeda's Ambitions in Indian Kashmir*, Jamestown Foundation Militant Leadership Monitor, 31.7.2019, [<https://jamestown.org/brief/zakir-musas-death-and-its-impact-on-al-qaedas-ambitions-in-indian-kashmir/>], luettu 10.7.2020.

Zahid, Farhan: *The Successes and Failures of Pakistan's Operation Zarb-e-Azb*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 13, issue 14, July 2015, [<https://jamestown.org/program/the-successes-and-failures-of-pakistans-operation-zarb-e-azb/>], luettu 7.7.2020.

Zakaria, Rafia: *Women and Islamic Militancy*, Dissent, Winter 2015, [<http://www.dissentmagazine.org/article/whywomen-choose-isis-islamic-militancy>], luettu 4.4.2020.

Zammit, Andrew: *Operation Silves: Inside the 2017 Islamic State Sydney Plane Plot*, CTC Sentinel, volume 13, issue 4, April 2020, [<https://ctc.usma.edu/operation-silves-inside-the-2017-islamic-state-sydney-plane-plot/>], luettu 7.7.2020.

Zarras, Konstantinos: The regional sectarian war and Syria, *The War for Syria: Regional and International Dimensions of the Syrian Uprising*, Raymond Hinnebusch & Adham Saouli (eds.) Routledge, Abingdon 2019.

Zeb, Khan & Zahid Shabab Ahmed: Structural Violence and Terrorism in the Federally Administered Tribal Areas of Pakistan, *Civil Wars*, volume 21, issue 1, 2019.

Zelin, Aaron Y.: New Zealand's Jihadis, *New Zealand International Review*, volume 40, issue 2, March/April 2015.

Zelin, Aaron Y.: *The State of Global Jihad Online*, New America Foundation, Washington D.C. 2013.

Zelin, Aaron Y.: *Your Sons Are at Your Service: Tunisia's Missionaries of Jihad*, Columbia University Press, New York/NY 2020.

Zelin, Aaron Y.: Al-Farīda al-Ghā'iba and al-Sadat's Assassination, a 30 Year Retrospective, *International Journal for Arab Studies*, volume 3, number 2, July 2012.

Zenn, Jacob: *Boko Haram's factional feud*, Council for Foreign Relations, 11.8.2016 [<https://www.cfr.org/blog/boko-harams-factional-feud>], luettu 8.7.2020.

Zenn, Jacob: *Boko Haram's Ultra-Extremist Side Resurfaces: From the Execution of Mamman Nur to Humanitarian Workers*, Jamestown Foundation Terrorism Monitor, volume 16, issue 20, October 2018, [<https://jamestown.org/program/boko-harams-ultra-extremist-side-resurfaces-from-the-execution-of-mamman-nur-to-humanitarian-workers/>], luettu 8.7.2020.

Zenn, Jacob: Leadership Analysis of Boko Haram and Ansaru in Nigeria, CTC Sentinel, volume 7, issue 2, 2014, [<https://ctc.usma.edu/leadership-analysis-of-boko-haram-and-ansaru-in-nigeria/>], luettu 29.12.2019.

Zenn, Jacob: The Islamic State's Provinces on the Peripheries: Juxtaposing the Pledges from Boko Haram in Nigeria and Abu Sayyaf and Maute Group in the Philippines, *Perspectives on Terrorism*, volume 13, issue 1, 2019a.

Zenn, Jacob: *Where will Boko Haram go next after ten years of moving around?*, African Arguments, 23.7.2019b, [<https://africanarguments.org/2019/07/23/where-will-boko-haram-go-next-after-ten-years-of-moving-around/>], luettu 29.12.2019.

Zimmerman, Katherine: *America's Real Enemy – The Salafi-Jihadi Movement*, American Enterprise Institute, July 2017, [https://www.criticalthreats.org/wp-content/uploads/2017/07/Zimmerman_Americas-Real-Enemy-The-Salafi-Jihadi-Movement.pdf], luettu 4.7.2020.

KIRJOITTAJISTA

Majuri, ST **Antti Paronen** on palvellut Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitoksella ja hän on Maanpuolustuskorkeakoulun dosentti operaatiotaidon ja taktiikan tieteenalalla. Dosenttuurinsa opetusala keskittyy kansainväliseen terrorismiin ja epäsymmetriseen sodankäyntiin.

M.Sc. **Juha Saarinen** on jihadismiin erikoistunut jatko-opiskelija ja tutkija King's College Londonissa. Hänen väitöskirjansa käsittelee jihadistisen liikehdinnän kehittymistä Suomessa ja Irlannissa, erityisesti Syyriaan ja Irakiin kohdistuneen vierastaistelijaliikkuvuuden viitekehyksessä. Saarinen on osallistunut useisiin jihadismia Suomessa käsitteleviin tutkimushankkeisiin, kuten Sisäministeriön ja Helsingin yliopiston vuosien 2018–2019 tutkimusprojekteihin jihadistisesta liikehdinnästä maassamme. Vuonna 2018 Saarinen vaikutti kansainvälisessä tutkimushankkeessa, joka keskittyi jihadismin ja organisoituneen rikollisuuden yhtymäkohtiin.

TK **Marko Kivikoski** on opiskellut uskontotiedettä, pääaineena uskontososiologia, Helsingin yliopistossa ja kirjoittanut sekä kandidaatin tutkielmansa että pro gradu -tutkielmansa radikalisoitumisesta väkivaltaisen ekstremismin kontekstissa länsimaisissa. Hän on kirjoittanut aiheesta laajalti ja tekee kotouttamistyötä maahanmuuttajien parissa.

Ph.D. **Matti Pohjonen** on digitaalisen antropologiaan ja metodeihin erikoistunut tutkija Helsingin Yliopistolla Suomen Akatemian rahoittamassa Digitaaliset mediaalustat ja sosiaalinen vastuu projektissa. Pohjonen on työskennellyt digitaalisen median luennoitsijana Lontoon Yliopiston School of Oriental and African Studies (SOAS) laitoksella sekä tutkijana VOX-Pol Network of Excellence-verkostossa ja Oxfordin yliopistolla. Hän oli myös mukana Sisäministeriön ja Helsingin yliopiston vuosien 2018–2019 Jihadistinen toiminta ja verkkoviestintä projektissa.

YTM **Ann-Sofie Nyström** on väkivaltaisen ekstremismin asiantuntija ja toimii konsulttina YK-järjestössä Genevessä. Nyströmillä on maisterintutkinto Helsingin yliopistosta ja hän aikaisemmin työskennellyt asiantuntijana Suomen Exit-toiminnassa ja opetushallituksessa. Nyströmin tutkimusintresseihin lukeutuvat vierastaistelijajailmiöä ja deradikalisaatioprosessit.

OTM **Lotta Tuomaala-Järvinen** on varatuomari (VT), joka on työskennellyt yli kymmenen vuotta erilaisissa finanssi- ja rikosoikeudellisissa tehtävissä. Tuomaala-Järvinen työskentelee Nordealla talousrikostorjunnassa, mutta on tällä hetkellä opintovapaalla laatimassa väitöskirjaa Helsingin yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan, aiheena jihadismin rahoittaminen.

VTT **Christian Jokinen** on erikoistunut terrorismiin, poliittiseen väkivaltaan ja niiden torjuntaan. Jokisen poliittisen historian väitöskirja (Turun yliopisto, 2015) tarkasteli Suojelupoliisin terrorismintorjunnan kehitystä. Jokinen on työskennellyt erilaisissa asiantuntijatehtävissä Keski-Aasiassa, Afrikassa ja viimeisimpänä EU:n ulkosuhdehallinnossa Brysselissä.

Ph.D. **Olli Ruohomäki** on neuvonantaja ulkoministeriössä. Ruohomäki on työskennellyt erityistehtävissä Afganistanin parissa vuosien 2002 ja 2017 välillä ja on toiminut Kabulin suurlähetystön va. asiainhoitajana. Ruohomäellä on kokemusta työskentelystä entisiltä ja nykyisiltä sotatoimi- ja konfliktialueilta Kambodžasta, Laosista, Nepalista, Kosovosta ja Palestiinasta sekä erityistehtävistä Lähi-idän alueelta. Hän osallistui Turun terrori-iskun tutkintaan Keskusrikospoliisin ja Onnettomuustutkintakeskuksen toimesta. Ruohomäki on julkaissut useita tieteellisiä tekstejä ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalta ja on mediassa kysytty asiantuntijavieras.

M.Sc. **Mikko Patokallio** on tulosohjauksesta vastaava neuvonantaja konfliktinratkaisujärjestö CMI:ssä. Hän on erikoistunut rauhanvälitykseen, konfliktianalyysiin ja Lähi-idän kysymyksiin. Hänellä on ylempi korkeakoulututkinto London School of Economicsissa kansainvälisistä suhteista ja alempi korkeakoulututkinto McGill-yliopistosta historiassa ja valtiotieteessä.

Majuri **Olli Teirilä** on palvellut muun muassa Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitoksella ja tutkinut terrorismia alueellisen turvallisuuden näkökulmasta. Hän valmistelee strategian tieteenalan väitöskirjaa Maanpuolustuskorkeakoululle.

M.Sc. **Maria Ristimäki** on seurannut Tšadjärven konfliktia vuodesta 2016 lähtien, jolloin hän tutki Boko Haramin toimintaa International Crisis Group-järjestöllä Senegalissa. Sittemmin osana työtään konfliktinratkaisujärjestö CMI:llä Ristimäki on tukenut alueellista dialogia Nigeriassa, Nigerissä ja Tšadissa. Hänellä on kansainvälisen turvallisuuden ja Afrikan tutkimuksen maisterintutkinto Sciences Po:n yliopistosta ja kansainvälisen politiikan kandidaatintutkinto Stirlingin yliopistosta.

Dosentti, FM **Leena Malkki** on terrorismiin ja poliittiseen väkivaltaan erikoistunut historioitsija ja politiikan tutkija. Hän toimii tällä hetkellä yliopistonlehtorina Helsingin yliopiston Eurooppa-tutkimuksen keskuksessa. Malkki on erikoistunut terrorismiin ja poliittisen väkivaltaan Länsi-Euroopan kontekstissa. Hän on Suomen väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisytyötä tukevan tutkijaverkoston johtaja ja johtanut useita Suomeen ja poliittiseen väkivaltaan liittyviä tutkimusprojekteja. Malkki on myös European Consortium for Political Research Standing Group on Political Violencen johtaja.

Karavaanin sotapolku – Näkökulmia jihadismiin

Toimittaneet Antti Paronen ja Juha Saarinen

Jihadismi ideologiana ja globaalina sosiaalisena liikkeenä on miehittänyt sitkeästi uutisotsikoita erityisesti kuluneen vuosikymmenen aikana. Pohjimmiltaan jihadismi on uskontoon pohjautuva, väkivaltainen ja ekstremistinen ideologia, joka kytkeytyy laajemmin väkivaltaisen islamismiin – tai radikaali-islamismiin – kenttään. Jihadismia kuitenkin määrittää omanlaisensa, islamismista suurilta osin eroava suhtautuminen uskontoon ja politiikkaan. Jihadistisen ideologian keskiössä ovat uskonopillisen puhtauden vaaliminen sekä uskonnollisesti perusteltu, puolustuksellisenä ja henkilökohtaisena velvollisuutena tulkittu väkivallankäyttö liikkeen ja sen sisältävien toimijoiden näkemyksen mukaisia islamin ja globaalien muslimiyhteisön vihollisia vastaan.

Tämän aatteen ympärille on muodostunut globaaliksi toimijaksi historian saatossa kehittynyt jihadistinen liike. Se koostuu eri puolilla maailmaa sijaitsevista yksittäisistä kannattajista ja aktivisteista, erilaisista sosiaalisista kollektiiveista – kuten soluista, verkostoista, yhteisöistä tai jopa hierarkkisemmista organisaatioista – sekä muslimienemmistöisillä konfliktialueilla toimivista aseellisista jihadistiryhmistä. Yhdessä nämä muodostavat monimuotoisen ja moniulotteisen kokonaisuuden, jota yhdistää aatteen lisäksi jaettu identiteetti, ilmaisullinen sanasto ja kuvasto, sekä kulttuuri. Sen keskeisimpien ryhmien – etenkin al-Qaidan ja Isisin – tavoitteena on kansainvälisen valtiopohjaisen järjestelmän kaataminen väkivalloin ja islamilaisen lain hallinnoiman kalifaatin muodostaminen uudelleen. Tämä teos valottaa lukuisin erilaisin näkökulmin jihadismia ilmiönä ja tuo lukijalleen näkyviin tämän moninaisen liikkeen, joka käy sitkeää kumouksellista sotaansa lukuisia vihollisiaan vastaan ympäri maailmaa.

Maanpuolustuskorkeakoulu

PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-3153-0 (nid.)

ISBN 978-951-25-3154-7 (PDF)

ISSN 2342-9992 (painettu)

ISSN 2343-0001 (verkkójulkaisu)

Puolustusvoimat

The Finnish Defence Forces